REPUBLIKA E SHQIPËRISË
UNIVERSITETI I ELBASANIT "ALEKSANDËR XHUVANI"
FAKULTETI I SHKENCAVE HUMANE
DEPARTAMENTI I GJUHËSISË

DISERTACION

Përgatitur nga: Fabiana Velencia

Për fitimin e gradës shkencore: "DOKTOR"

Tema: ***Shprehja gjuhësore e marrëdhënieve shkakore në gjuhën shqipe dhe angleze***

UDHËHEQËS SHKENCOR

Prof. dr. Vilma TAFANI & Prof. dr. Emine SADIKU (TEICHMANN)

2020

Doktoratë

Përgatitur nga: Fabiana Velencia

Për marrjen e gradës shkencore " DOKTOR"

SHPREHJA GJUHËSORE E MARRËDHËNIEVE SHKAKORE NË GJUHËN SHQIPE DHE ANGLEZE (ANALIZË KONTRASTIVE)

Udhëheqës shkencor
Prof. dr. Emine SADIKU (TEICHMANN) & Prof. dr. Vilma TAFANI

Mbrohet më, dt__.__. _____ para jurisë:

1._____(Kryetar)

2._____(Anëtar)

3._____(Anëtar)

4._____(Anëtar)

5._____(Anëtar)

Abstrakt

Në këtë studim marrëdhëniet shkakore dhe shprehja e tyre gjuhësore studiohen gjerësisht në perspektiva të ndryshme, në përpjekje për të kombinuar qasje të ndryshme ndaj kuptimit dhe hetimit të këtyre marrëdhënieve për t'i shprehur ato në një mënyrë kontrastuese dhe jo vetëm.

Kjo tezë është një përpjekje në avancimin e njohurive në këtë fushë duke hetuar mundësinë për të karakterizuar marrëdhëniet shkakore në lloje të ndryshme në qasje funksionale dhe njohëse; llojet e preferuara të marrëdhënieve shkakore që përdoren në tekst letrar dhe përkthimin e tyre.

Metodologjia e përdorur për këtë hulumtim bazohet në korpusin manual, shënim i një skedari të dhënash dygjuhësh që përbëhet nga gjithsej katër tekste (duke përfshirë tekstet origjinale në anglisht dhe shqip dhe përkthimet përkatëse).

Studimi u krye në katër hapa: së pari, një skemë për marrëdhëniet shkakore në gjuhën angleze dhe shqipe u hartuan që përbëheshin nga tre sistemet dhe tiparet e tyre të lidhura; Së dyti, një inventar i ndërtimeve për të gjitha marrëdhëniet e hasura në anglisht dhe shqip, dhe një kategorizim i tyre; Së treti, mostra dygjuhësore është shënuar nga autori i këtij studimi; e katërta, të dhënat e shënuara u analizuan statistikisht për të kontrolluar dallimet e mundshme midis anglishtes origjinale në përkthimet dhe në përzgjedhjen e llojeve të lidhjes shkakore nga përkthyesit.

Analiza statistikore e të dhënave të shënuara sugjeron se llojet e preferuara të marrëdhëniet shkakore në tekstet origjinale në anglisht dhe mjeti nga më i shpeshtë i përdorur janë "lidhjet", e ndjekur nga përdorimi i frazave leksikore. Analiza e teksteve si në origjinal dhe përkthimet e tyre zbulojnë një shkallë të lartë të ngjashmërisë me të dhënat origjinale të cilat sugjerojnë se përkthimet përgjithsisht ruajnë zgjedhjet e bëra në tekstet origjinale në shumicën e rasteve dhe se këto zgjedhje mund të konsiderohen si tregues për të kontrolluar nëse tendencat e vërejtura në tekstet origjinale dhe përkthimet e tyre janë gjithashtu të vlefshme për të parë gamën e shprehjeve të shkakësisë dhe qasjes në këto gjuhë.

***Fjalët kyçe**: marrëdhënie shkakore, shkak, mjete lidhëse, analizë konstrastive, gjuhë shqipe, gjuhë angleze.*

Abstract

In this study, causal relationships and their linguistic expression are widely studied in different perspectives. This study is being conducted in an effort to combine various approaches to understanding and investigating these relations to express them in a contrasting way.

This thesis is an attempt to advance knowledge in this area by investigating the possibility to characterize the causal relations in different kinds of functional and cognitive approaches and most used categories of causal relations used in literary text and translation.

The methodology used for this research is based on the manual corpus, note of a bilingual data file consisting of four texts (including the original English and Albanian texts and respective translations).

The study was conducted in four steps: firstly, a scheme for the causal of the English and Albanian language relations were designed to consist of three interconnected systems and their links; secondly, a signal inventory was statistically analyzed for the relationship between English and Albanian, and a categorization in different kinds were compiled; thirdly, bilingual sample was marked by the author of this study; fourthly, the marked data were statistically analyzed between the original English and its translation and in selection of different types of causal connections by the translator.

Statistical analysis of the marked data suggests that the preferred categories of the causal relations in the original English texts and the tool by the most frequent used are "ties", followed by the usage of lecture phrases. The analysis of texts, both original and translations, reveal a high degree of similarity to original data. This suggest that translations generally preserve the exposition made in the original texts in most cases, and that these choices can be considered as indicators to check whether the trends observed in the original text and their translation are also valid to check the range of casual expressions and their access in these languages.

Key words*: causal relationship, cause, linking units, contrastive analysis, Albanian language, English language.*

Falënderime

Një falënderim i veçantë shkon për udhëheqëset e nderuara të këtij punimi, Prof. dr. Emine Sadiku (Teichmann) dhe Prof.dr. Vilma Tafani, të cilat kanë qenë gjithnjë të gatshme për të më ndihmuar me sugjerime, literaturë e gjithçka që më është dashur duke më dhënë mbështetje të pakursyer për të finalizuar këtë produkt shumëvjeçar.

Dua të shpreh falënderimin tim edhe për kolegët e bashkëpunëtorët e mi, që më përkrahën në këtë rrugëtim të vështirë. Mirënjohje pa fund për vajzën time aq të shtrenjtë, Amelia, bashkëshortin si dhe familjen time për durimin, mirëkuptimin dhe përkrahjen në të gjitha fazat e ngritjes sime akademike. Ky rrugëtim nuk do të ishte i mundur pa inkurajimin dhe mbështetjen e tyre të pakursyer.

Faleminderit dhe mirënjohje!

TABELA E PËRMBAJTJES

Abstrakt iii

Abstract iv

Falënderime.....v

Lista e tabelave.....ix

Lista e grafikëve.....x

Hyrje.....1

0.1Qëllimet dhe synimet e studimit.....1

0.2 Argumentet pse është ndërmarrë ky studim.....2

0.3 Hipoteza e përgjithshme.....2

0.4 Sfonde teorike.....3

0.5 Metodologjia e punës kërkimire dhe instrumentet përkatëse.....4

0.6 Struktura e studimit.....5

KREU I. SHKAKËSIA NË GJUHËSI DHE KONTRIBUTE TË STUDIUESVE TË HUAJ DHE SHQIPTARË MBI MARRËDHËNIET SHKAKORE

1.1 Ç'është shkakësia? Koncepti filozofik mbi shkakësinë që nga antikiteti.....8

1.2 Trajtime mbi shkakësinë nga filozofë dhe gjuhëtarë.....15

1.3 Teori mbi shkakësinë në tekst dhe në diskurs.....21

1.4 Teoria e 'Hapësirës mendore" dhe nivelet e interpretimit në lidhje me shkakësinë.....38

Përfundime të kreut të parë.....42

KREU II: MARRËDHËNIA SHKAKORE NË GRAMATIKËN E GJUHËS SHQIPE

2.1 Kontribute dhe trajtime nga gjuhëtarë në lidhje me shkakësinë në gjuhën shqipe.....44

2.2 Klasat e fjalëve që shprehin marrëdhënie shkakore në gjuhën shqipe.....51

2.2.1 Lidhëzat.....53

2.2.1.1 Shprehjet lidhëzore.....53

2.2.1.2 Lidhëzat kohore si lidhëza shkakore.....64

2.2.1.3 Lidhëza shkakore të kombinuara.....65

2.2.2 Ndajfoljet që shprehin lidhje shkakore.....67

2.2.3 Përdorimi i pjesëzave dëftuese në fjalitë shkakore.....69

2.2.4 Parafjalët që shprehin marrëdhënie shkakore.....70

2.2.5 Format foljore me funksion shkakor.....76

2.2.5.1 Format e shtjelluara foljore me funksion shkakor.....76

2.2.5.2 Format e pashtjelluara foljore me funksion shkakor.....78

2.3 Shkakësia në marrëdhënie sintaksore.....79

2.3.1.Periudha me pjesë të varur shkakore.....81
2.3.1.1 Periudhat shkakore konstatuese.....82
2.3.1.2 Periudha shkakore e arsyetuar.....85
2.4 Marrëdhëniet kuptimore dhe funksionet gjuhësore të përbërësve sintaksorë në fjalinë e thjeshtë.....87
Përfundime të kreut të dytë.....100

KREU III: MARRËDHËNIA SHKAKORE NË GJUHËN ANGLEZE

3.1 Çështje të shkakësisë në gjuhën angleze 101
3.2. Dallimi midis konektivëve (mjeteve lidhëzore) pragmatikë dhe semantikë.....106
3.3 Shkakësia në gjuhën angleze në këndvështrim gramatikor.....111
3.4 Foljet kausative (faktitive)- që shkaktojnë veprim..... 113
Përfundime të kreut të tretë.....118

KREU IV. STUDIM DIAKRONIK I SHKAKËSISË NGA MENDIMTARË SHQIPTARË

4.1. Përdorimi i lidhëzave shkakore në letërsinë shqipe të shekujve të kaluar.....119
4.2. Analizë e marrëdhënieve shkakore në *"Antologjinë e mendimit shqiptar 1870-1945"*.121
Përfundime të kreut të katërt.....143

KREU V. MARRËDHËNIET SHKAKORE NË ZHANRIN E ROMANEVE, NË SHQIP DHE NË ANGLISHT

5.1 Metodologjia.....144
5.2 Interpretimi i ndërtimeve shkakore në romanin "Kronikë në gur" të Ismail Kadaresë....146
5.3 Qasje të marrëdhënieve shkakore të tekstit *"Kronikë në gur"* me *"Chronicle in the stone"* të I. Kadaresë.....159
5.4 Interpretimi i ndërtimeve me mjete lidhëse shkakore.....186
5.5 Qasje të marrëdhënieve shkakore të romanit *"Wuthering heights"* me përkthimin në shqip "Lartësitë e stuhishme" të Emili Brontë.....187
Përfundime të kreut të pestë.....244

KREU VI: NGJASHMËRI DHE DALLIME TË MARRËDHËNIEVE SHKAKORE NDËRMJET GJUHËS SHQIPE DHE GJUHËS ANGLEZE

6.1 Lidhëzat shkakore në gjuhën shqipe në qasje me paralelet në gjuhën angleze.....250
6.1.1 Lidhëza *sepse (because)*.....251
6.1.2 Lidhëza shkakore *që*.....256
6.1.3 Lidhëza shkakore *pse* 256

6.1.4 Lidhëza shkakore *ngaqë*.....257
6.1.5. Lidhëza shkakore *ngase* 258
6.2 Shkakësia implicite dhe foljet ndërvetore 259
6.2.1 Struktura argumentore e foljeve ndërvetore 260
6.2.2 Foljet ndërvetore të veprimit 263
6.2.3. Foljeve/shprehje performative të komunikimit.....267
6.2.3.1 Foljet e komunikim.....269
6.2.4. Qëllimshmëria dhe shkakësia në foljet e komunikimit.....271
6.3 Qasje të mjeteve…….....274
Përfundime të kreut të gjashtë.....275

PËRFUNDIME TË PËRGJITHSHME..... 276
SUGJERIME, REKOMANDIME DHE KUFIZIMET E STUDIMIT.....284
Bibliografia.....286
Përmbledhje në gjuhën angleze.....292

Lista e tabelave

Tab.2.2.1.2. Lidhëzat shkakore në periudhë.....87
Tab.4.1.1. Shpeshtia e marrëdhënieve shkakore nga "Meshari' Gj Buzuku.....120
Tab.4.2.1. Shpeshtia e marrëdhënieve shkakore nga materiali i Vaso Pashës.....121
Tab.4.2.2. Shpeshtia e marrëdhënieve shkakore nga materiali i Sami Frashërit.....122
Tab.4.2.3. Shpeshtia e marrëdhënieve shkakore nga materiali i Luigj Gurakuqit...123
Tab.4.2.4. Shpeshtia e marrëdhënieve shkakore nga materiali i Mithat Frashërit....124
Tab.4.2.5. Shpeshtia e marrëdhënieve shkakore nga materiali i Gjergj Fishtës.....125
Tab.4.2.6. Shpeshtia e marrëdhënieve shkakore nga materiali i Faik Konicës.....126
Tab.4.2.7. Shpeshtia e marrëdhënieve shkakore nga materiali i Fan Stilian Nolit..127
Tab.4.2.8. Shpeshtia e marrëdhënieve shkakore nga materiali i EqeremBej Vlorës.128
Tab.4.2.9. Shpeshtia e marrëdhënieve shkakore nga materiali i Branko Merxhanit.129
Tab.4.2.10. Shpeshtia e marrëdhënieve shkakore nga materiali i Mehdi Frashëri.....131
Tab.4.2.11. Shpeshtia e marrëdhënieve shkakore nga materiali i Xh. Valentinit.....131
Tab.4.2.12. Shpeshtia e marrëdhënieve shkakore nga materiali i Vangjel Kocës.....132
Tab.4.2.13. Shpeshtia e marrëdhënieve shkakore nga materiali i Tajar Zavalanit...132
Tab.4.2.14. Shpeshtia e marrëdhënieve shkakore nga materiali i Krist Malokit.....133
Tab.4.2.15. Shpeshtia e marrëdhënieve shkakore nga materiali i Ernest Koliqit.....134
Tab.4.2.16. Shpeshtia e marrëdhënieve shkakore nga materiali i Stavro Skëndit.....135
Tab.4.2.17. Shpeshtia e marrëdhënieve shkakore nga materiali i Nebil Cikës.....136
Tab.4.2.18. Shpeshtiae marrëdhënieve shkakore nga materiali i Safet Butkës.....136
Tab.4.2.19. Shpeshtia e marrëdhënieve shkakore nga materiali i Ismet Totos.....137
Tab.4.2.20. Shpeshtia e marrëdhënieve shkakore nga materiali i Nonda Bulkës....138
Tab.4.2.21. Shpeshtia e marrëdhënieve shkakore nga materiali i S. Malëshovës....139
Tab.4.2.22. Shpeshtia e marrëdhënieve shkakore nga materiali i Zef Malës.....140
Tab.4.2.23. Shpeshtia e marrëdhënieve shkakore nga materiali i Arshi Pipës.....141
Tab.4.2.24. Shpeshtia e marrëdhënieve shkakore.....141
Tab.4.2.25. Shpeshtia e marrëdhënieve shkakore.....142
Tab.5.2.1. Shpeshtia e mjeteve shkakore të romanit "Kronikë në gur" 159
Tab.5.3.2.1. Shpeshtia e përdorimit të mjeteve lidhëse tek romani " Lartësitë e stuhishme"..... 248
Tab.6.1.1. Mjete shkakore në gjuhën angleze në qasje me paralelet në gjuhën shqipe.....250
Tab.6.3.1. Shpeshtia e përdorimit të mjeteve lidhëse tek romani " Lartësitë e stuhishme" në gjuhën angleze në qasje me gjuhën shqipe..... 276

Lista e grafikëve

Graf.4.2.1. Shpeshtia e marrëdhënieve shkakore nga materiali i Vaso Pashës.....122
Graf.4.2.2. Shpeshtia e marrëdhënieve shkakore nga materiali i Sami Frashërit.....123
Graf.4.2.3. Shpeshtia e marrëdhënieve shkakore nga materiali i Luigj Gurakuqit...124
Graf.4.2.4. Shpeshtia e marrëdhënieve shkakore nga materiali i Mithat Frashërit...125
Graf.4.2.5. Shpeshtia e marrëdhënieve shkakore nga materiali i Gjergj Fishtës.....126
Graf.4.2.6. Shpeshtia e marrëdhënieve shkakore nga materiali i Faik Konicës.....127
Graf.4.2.7. Shpeshtia e marrëdhënieve shkakore nga materiali i Fan Stilian Nolit..128
Graf.4.2.8. Shpeshtia e marrëdhënieve shkakore nga materiali i E. Bej Vlorës.....129
Graf.4.2.9. Shpeshtia e marrëdhënieve shkakore nga materiali i B. Merxhanit.....130
Graf.4.2.10. Shpeshtia e marrëdhënieve shkakore nga materiali i M. Frashërit.....131
Graf.4.2.11. Shpeshtia e marrëdhënieve shkakore nga materiali i Xh. Valentinit....131
Graf.4.2.12. Shpeshtia e marrëdhënieve shkakore nga materiali i V. Kocës.....132
Graf.4.2.13. Shpeshtia e marrëdhënieve shkakore nga materiali i Tajar Zavalanit...133
Graf.4.2.14. Shpeshtia e marrëdhënieve shkakore nga materiali i Krist Malokit.....133
Graf.4.2.15. Shpeshtia e marrëdhënieve shkakore nga materiali i Ernest Koliqit....134
Graf.4.2.16. Shpeshtia e marrëdhënieve shkakore nga materiali i Stavro Skëndit...135
Graf.4.2.17. Shpeshtia e marrëdhënieve shkakore nga materiali i Nebil Cikës.....136
Graf.4.2.18. Shpeshtiae marrëdhënieve shkakore nga materiali i Safet Butkës.....137
Graf.4.2.19. Shpeshtia e marrëdhënieve shkakore nga materiali i Ismet Totos.....138
Graf.4.2.20. Shpeshtia e marrëdhënieve shkakore nga materiali i Nonda Bulkës....138
Graf.4.2.21. Shpeshtia e marrëdhënieve shkakore nga materiali i S. Malëshovës.....139
Graf.4.2.22. Shpeshtia e marrëdhënieve shkakore nga materiali i Zef Malës.....140
Graf.4.2.23. Shpeshtia e marrëdhënieve shkakore nga materiali i Arshi Pipës.....141

HYRJE

0.1 Qëllimet dhe synimet e studimit

*Punimi **"**Shprehja gjuhësore e marrëdhënieve shkakore në gjuhën shqipe dhe në gjuhën angleze (analizë kontrastive)**"** është një përpjekje për të hulumtuar mbi marrëdhëniet shkakore së pari duke iu referuar gjuhës shqipe dhe më tej duke trajtuar çështje ngjashmërie gramatikore me gjuhën angleze. Shkakësia u studiua në disa fusha, si psikologji, fizikë, filozofi, gjuhësi etj. Nëse fizika, matematika, psikologjia etj., kanë rregullat e tyre si disiplina në analizimin e këtyre marrëdhënieve, edhe gjuhësia ka elementet e veta të realizmit të tyre. Shprehja e marrëdhënieve shkakore të disiplinave të tjera do të ishte pamundur pa ndihmën e gjuhës. Këto marrëdhënie edhe në gjuhësi marrin një rol të veçantë në procesin e të menduarit, pasi japin informacione thelbësore se si ngjarje dhe pasoja të tyre duhet të perceptohen nga ne. Në veçanti, lidhja shkak-pasojë luan një rol shumë të rëndësishëm në njohjen njerëzore, për shkak se ajo ndikon në aftësitë tona për vendimmarrje. Ashtu si në disiplinat e tjera, në gjuhësi këto marrëdhënie realizohen nëpërmjet strukturash të veçanta gjuhësore, që do të analizohen hap pas hapi në këtë punim.*

Fusha e këtij studimi prek elemente të gjuhësisë së përgjithshme, kryesisht në përshkrimin e mjeteve dhe mundësive gjuhësore, që shërbejnë për paraqitjen e raporteve shkakore në tri tekste të ndryshme, së pari në "Antologjinë e mendimit shqiptar 1870-1945" të Ndriçim Kullës si një korpus të materialeve të 23 shkrimtarëve, historianëve apo mendimtarëve shqiptarë dhe së dyti të dy romaneve, të cilët njëri i botuar në gjuhën shqipe, "Kronikë në gur" i Ismail Kadaresë me përkthimin e tij në gjuhën angleze dhe tjetri anasjelltas, i botuar në gjuhën angleze "Wuthering heights" i Emili Brontë me përkthimin e tij në gjuhën shqipe. Realizimi i këtij punimi lidhet me trajtimin e shkakësisë si kategori gjuhësore në dy gjuhë: gjuhën shqipe dhe gjuhën angleze, madje duke u thelluar dhe më shumë në gjuhën shqipe, parë në rrafsh diakronik dhe sinkronik, ndaj qëllimi i këtij studimi është që të analizohet në mënyrë të thelluar koncepti i marrëdhënieve shkakore në shqip dhe anglisht.

0.2 Argumentet pse është ndërmarrë ky studim

Përzgjedhja e temës së mësipërme bazohet në argumentet e mëposhtme: Mbështetur në përvojën time në fushën e mësimdhënies të gjuhës angleze, parë si një fushë me interes në kohët e sotme, ku marrëdhëniet shkakore janë një objekt tejet i diskutuar; vërehet se duhet trajtuar shkakësia në mënyrë gjithëpërfshirëse, si nga mjetet gjuhësore që shprehin raporte shkakore, ashtu edhe si domosdoshmëri e vazhdueshme për të studiuar lidhjen midis shkakësisë gjuhësore; semantike; pragmatike; logjike; dygjyhësore etj. Punimi ka rëndësi teorike dhe pedagogjiko-didaktike; u shërben pedagogëve dhe studentëve, që janë të angazhuar në fushën e gjuhësisë në përgjithësi.

0.3 Hipotezat e përgjithshme

Në këtë studim kemi si synim dhënien e përgjigjes së pyetjeve kërkimore të mëposhtme:

A kemi dallime apo ngjashmëri të mjeteve lidhëse shkakore në gjuhën shqipe e në gjuhën angleze në tekste? Në cilat fusha i gjejmë këto ndryshime në sintaksë apo edhe në veçoritë semantiko-pragmatike? A mund të gjejmë një mënyrë për të automatizuar shkakësinë?

Secila nga pyetjet e mësipërme mund të shërbejë për një numër çështjesh të hapura që mund të (dhe duhet) të studiohen në të ardhmen. Si rrjedhojë, pasi u parashtruan pyetjet kërkimore kemi ngritur hipotezat në vijim.

1. *Marrëdhëniet shkakore kanë një rol qendror në koherencën e tekstit, ku kuptimi dhe realizimi i tyre ndihmojnë në kuptimin e të gjithë tekstit dhe në hartimet tekstore.*

2. *Nga njëra anë, anglishtja ka një larmi të madhe mjetesh për shprehjen e shkakësisë, dhe rastin e gjuhës shqipe, ne gjithashtu gjejmë shumëllojshmëri të gjerë lidhur me mjetet për të ndërtuar marrëdhënie shkakore.*

3. *Përsa i përket modeleve të mundshme midis të dy gjuhëve jemi të vetëdijshëm se ka disa lloje të marrëdhënieve shkakore që mungojnë në të dyja gjuhët, dhe këto marrëdhënie zakonisht janë lidhur me nënkategorinë e aktit të të folurit.*

Rezultatet e pritshme të punimit

Punimi synon të japë një vështrim dhe një trajtim teorik gjuhësor; didaktik dhe pedagogjik të dukurisë së "shkakësisë" dhe realizimit të saj gjuhësor. Studimi ka dhe natyrë empirike, pasi vështron se si qasen teoritë e ndryshme mbi shkakësinë dhe shprehjen gjuhësore të saj në korpuse të ndryshme. Studime të tilla e pasurojnë përmbajtjen e konceptit "shkakësi", për t'u njohur më mirë me marrëdhëniet shkak-pasojë. Metoda kontrastive e punimit vë në dukje dallimet dhe ngjashmëritë e dy gjuhëve, analiza të tilla mund të integrohen në mësimdhënie të gjuhës angleze. Me anë të një krahasimi konsekuent midis elementeve shkakore në gjuhën shqipe dhe gjegjëseve të tyre në gjuhën angleze lehtësohet më shumë përvetësimi i marrëdhënieve shkakore në këto dy gjuhë.

Analiza krahasuese e korpuseve, hetimi i lidhëzave shkakore në korpus, ndihmon në përmirësimin e kompetencës praktike në gjuhën e huaj, forcon vetëdijen gjuhësore dhe qëndrimin kritik ndaj literaturës. Trajtime të tilla janë interesante e ndihmësjellëse edhe në fushën e teorisë së përkthimit.

0.4 Sfonde teorike dhe zbatueshmëria e punimit në procesin e mësimdhënies apo më gjerë

Ky punim synon t'i shërbejë, në radhë të parë, praktikës së mësimdhënies, për t'u njohur më mirë me marrëdhëniet shkakore në shkolla e auditore, duke zgjidhur në këtë mënyrë problematikat që dalin gjatë analizimit të tekstit para nxënësve e studentëve. Si rrjedhojë, ky punim mund të gjejë zbatim si nga mësuesit e gjuhëve të huaja, ashtu edhe nga studentët që studiojnë për t'u diplomuar si mësues të ardhshëm.

Studimi synon shfrytëzimin, analizën, sintezën e literaturës së huaj dhe vendase në këtë fushë. Në të vëzhgohet lëvrimi i shkakësisë nga mendimtarë, që kanë lënë gjurmë në kulturën, letërsinë shqipe, grumbullohen të dhëna, nxirren statistika të shpeshtisë së llojeve të ndryshme të shkakësisë si dhe gërshetohen njohuritë teorike me aftësitë praktike të paraqitjes së raporteve me anë të lidhëzave shkakore në gjuhën shqipe dhe qasjet e tyre në gjuhën angleze. Në këtë punim ekspozohen teori të paraqitura në "Gramatikën e gjuhës shqipe" I, II dhe në artikujt e S. Floqit, botuar në "Studime Filologjike".

Në bazë të këtyre teorive kemi dy lloje raportesh shkakore: raporte shkakore konstatuese dhe raporte shkakore arsyetuese. Grumbullimi dhe referimi në teori nga më të ndryshmet ka qenë një nga synimet tona. Kjo ndihmon në zbulimin dhe vështrimin e objektit nga kënde të ndryshme vëzhgimi, si dhe ndihmon gjithashtu në përshkrimin më të plotë, më domethënës dhe dobiprurës të tij. Lidhëzat shkakore do të trajtohen në mënyrë të veçantë, pasi këto lidhëza kanë rëndësi të madhe, sepse janë ndër elementet e domosdoshme të komunikimit për të shprehur psenë e gjërave, por edhe sepse sjellja në analizë e dy korpuseve nga origjinali në gjuhën shqipe dhe përkthimi në gjuhën angleze dhe e kundërta nuk është temë shumë e rrahur në gjuhësinë tonë.

Një teori tepër interesante, që ka të bëjë më shumë me interpretimin e marrëdhënieve shkakore, është ajo e M. Pitit, mbi subjektivitetin dhe shkallën e tolerancës në përdorimin dhe leximin e ndërtimeve shkakore. (Pit, Mirna. "How to express yourself with a causal connective", Amsterdam, 2003).

Ky punim synon t'u shërbejë, në radhë të parë, mësuesve të gjuhës shqipe dhe angleze, pasi është një trajtim teorik, didaktik dhe pedagogjik. Rëndësia teorike qëndron në aspektin e informacionit të gjerë që ofron ky punim. Së dyti, përmbledhja në një titull e çështjeve të përgjithshme fragmentare, të dhëna nëpër literatura ose e çështjeve që nuk janë trajtuar deri tani, ndër të tjera, është me interes teorik. Për më tepër, e bëjnë më të qartë përmbajtjen e konceptit shkakësi. Punimi ka edhe interes pedagogjik-didaktik. Marrëdhëniet shkakore kanë një rol qendror në koherencën e tekstit, ku kuptimi dhe realizimi i tyre ndihmojnë në kuptimin e të gjithë tekstit dhe në hartimet tekstore. Shtjellime të tilla kanë rëndësi e janë të përdorshme në fushën e stilistikës, analizës së tekstit etj.

0.5 Metodologjia e kërkimit dhe literatura shkencore bazë

Metodologjia që përdoret në këtë punim është e lidhur ngushtë me natyrën e punimit. Metodat që përdoren janë: studimi i thelluar i literaturës përkatëse, si disertacionet e mëparshme në këtë drejtim, si dhe artikuj të autorëve të ndryshëm brenda dhe jashtë vendit. Punimi ynë është, para së gjithash, një trajtim kontrastues. Sipas konceptit tonë kontrastues, janë evidentuar jo vetëm ndryshimet, por edhe ngjashmëritë e mjeteve lidhëse shkakore në gjuhën shqipe e në gjuhën angleze në tekste.

Ndryshimet kryesore janë në rrafshin e sintaksës, por nuk janë shpërfillur edhe ndryshimet në veçoritë semantiko-pragmatike.

Ndërsa metoda ilustruese bën të mundur përzgjedhjen e materialit sa më autentik, nga ana tjetër nuk shpërfill parametrat shoqërorë dhe kontekstualë. Metoda e ballafaqimit të dy korpuseve paralele që krahasohen për sa i përket llojit dhe përdorimit të lidhëzave shkakore zë një kapitull të rëndësishëm në punim. Në romanin e Ismail Kadaresë, "Kronikë në gur", në origjinal dhe në përkthimin anglisht"Chronicle in the stone" janë hulumtuar të gjitha lidhëzat shkakore, duke nxjerrë në pah veçoritë e tyre sintaksore, semantike e pragmatike. Më tej do të analizojmë mënyra të shprehjes së shkakësisë në romanin "Wuthering heights" të Emily Brontë paralel me përkthimin në shqip "Lartësitë e stuhishme".

Në punimin tonë përdoren të dyja metodat, duke u munduar që të dhënat e grumbulluara e të shfrytëzuara të jenë sa më autentike dhe të besueshme.

Metoda historiko-diakronike (krahasimtare) analizon trajtimin e lidhëzave shkakore në përmbledhjen "Antologji e mendimit shqiptar 1870-1845" të Ndriçim Kullës si një korpus me materiale të 23 shkrimtarëve. Nuk mund të lëmë pa përmendur edhe metodën ilustrative-statistike. Të dhënat statistikore janë gjithnjë një argument i fortë në përshkrimin e veçorive të një dukurie, në rastin tonë të shkakësisë.

0.6 Struktura e studimit

Përsa i përket strukturës ky punim ndërtohet në gjashtë kapituj:

Në kreun e parë vend qendror zë çështja se çfarë është shkakësia si koncept së pari filozofik, si dhe jepen mendime të disa studiuesve të huaj mbi shkakësinë në kohë, disiplina dhe pikëpamje të ndryshme që nga antikiteti me Phaedo, me Aristotelin, shkakësia si koncept në fizikë dhe metafizikë. Më tej do të ndalemi te Hans Reichenbach mbi shkakësinë matematikore statistikore, si dhe te Gottfried Wilhelm Leibniz mbi shkakësinë në fizikën klasike, duke vazhduar më pas me Hume-n, për të cilin shkakësia ishte një mënyrë e vështrimit të botës. Heidegeri thotë se "asgjë në këtë botë nuk është pa shkak". Gjithashtu, teori mjaft interesante mbi kuptimin dhe ndërtimin e marrëdhënieve shkakore në gjuhësi japin studiuesit Eve Sweetsers, Dijk, Halliday dhe Hasan, që do të trajtohen më hollësisht në krerët në vijim.

Në kreun e dytë do të trajtohen çështje të tilla si: kontribute dhe trajtime nga gjuhëtarë në lidhje me shkakësinë në gjuhën shqipe, mjetet gjuhësore që realizojnë lidhje shkakore në gjuhën shqipe, në pikëpamje morfologjike, sintaksore etj. Më poshtë, do të renditen mjetet gjuhësore që shprehin marrëdhënie shkakore, siç janë në gjuhën shqipe: lidhëzat, ndajfoljet, parafjalët, pjesëzat dhe madje foljet duke u klasifikuar nga ndërtimi dhe duke dhënë qasje të gjuhëtarëve të ndryshëm. Nga pikëpamja sintaksore, do të trajtohet shkakësia e dhënë nëpërmjet rrethanorit të shkakut si gjymtyrë e dytë e fjalisë dhe raportet shkakore në periudhë. Vështrimi i këtyre mjeteve do të bëhet në pikëpamje semantike, sintaksore, pragmatike. Kjo do të thotë, do të vështrohet dhe analizohet semantika, funksioni i tyre sintaksor, si dhe pragmatika e tyre, përdorimi i tyre në ligjërim.

Në kreun e tretë do të trajtohen marrëdhënie shkakore në gjuhën angleze me anë të elementeve të ndryshme, si: lidhëza, ndajfolje, pjesëza etj. Do t'u referohemi gjuhëtarëve si: Halliday dhe Hasan për mendimin e tyre për lidhëzat si mjete kryesore në ndërtimin e kohezionit të tekstit të cilat japin kuptime të caktuara në kontekste të ndryshme.
Së pari, një funksion i lidhëzave është se ato shprehin marrëdhënie semantike mes pjesës së parë dhe pjesës së dytë. Vetë semantika e lidhëzave është e papërcaktuar jashtë kontekstit. Halliday dhe Hasan-i bëjnë një nënkategorizim të marrëdhënieve lidhëzore, në çështjen se si realizohet kjo marrëdhënie në gjuhën angleze dhe rolin e lidhëzave në të. Halliday dhe Hasan-i nxjerrin në pah dallimin midis lidhëzave eksternale (të jashtme) dhe internale (të brendshme). Lidhëzat në gjuhën angleze përdoren për të shprehur marrëdhënie të brendshme në procesin e komunikimit dhe marrëdhënie të thënieve me realitetin e jashtëm.

Në kreun e katërt do të trajtojmë në mënyrë të detajuar shprehjen e shkakësisë në gjuhën shqipe nga mendimtarët shqiptarë të viteve 1870 e deri në 1945. Për të realizuar këtë përshkrim-panoramë të shkakësisë në gjuhën shqipe, u jemi referuar një antologjie me pjesë të shkëputura nga ese, artikuj historikë dhe shkencorë të mendimtarëve të cilët kanë dhënë kontributin e tyre mbi çështje letrare, politike, shoqërore në kohë të vështira të kombit tonë duke vijuar me një përshkrim semantiko-pragmatik të lidhëzave shkakore të përdorura në tekste, ku këto lidhëza lidhin pjesë fjalish ose thëniesh, që kanë midis tyre marrëdhënie shkakore në funksione

epistemike, ku ndërtimet shkakore shprehin qëndrimin e folësit ndaj një dukurie. Raporti shkakor në këtë rast është marrëdhënia midis një hamendjeje dhe një arsyeje, ndërtimet me lidhëza shkakore, që përmbushin funksion ilokutiv, shërbejnë si argument i aktit ligjërimor.

Në kreun e pestë, do të trajtohen marrëdhëniet shkakore të dy teksteve letrare, dy romane, një në gjuhën shqipe dhe një në anglisht. Pasi të sqarojmë metodologjinë e përdorur do t'i referohemi romanit "Kronikë në gur" të Ismail Kadaresë si dhe përkthimit të tij në gjuhën angleze "Chronicle in the stone", në të cilin do të evidentojmë edhe mundësitë interpretuese të ndërtimeve të ndryshme shkakore. Më tej do të analizojmë mënyra të shprehjes së shkakësisë në romanin "Wuthering heights" të Emily Brontë paralel me përkthimin në shqip "Lartësitë e stuhishme", ku evidentohen edhe mundësitë interpretuese të ndërtimeve të ndryshme shkakore.

Në kreun e gjashtë paraqiten ngjashmëritë dhe dallimet e marrëdhënieve shkakore në gjuhën shqipe dhe në gjuhën angleze. Kur bëhet fjalë për marrëdhënien shkakore, nënkuptohen shkaqet, arsyet dhe motivet, ndaj në këtë kre analizohen karakteristikat dhe përdorimin e tyre, në ngjashmëri dhe dallime.

Si përfundim analiza statistikore e të dhënave të shënuara do të sugjerojë se cilat janë llojet e preferuara të marrëdhënieve shkakore në tekstin origjinal në shqip dhe në anglisht dhe mjeti nga më i shpeshtë i përdorur për ndërtimin e marrëdhënies shkakore. Analiza e teksteve si në origjinal dhe përkthimet e tyre do të zbulojnë nëse ka një shkallë të lartë të ngjashmërisë me të dhënat origjinale duke na sugjeruar dhe një këndvështrim mbi shkakësinë në mënyrë kontrastive nga përkthimet.

KREU I. SHKAKËSIA NË GJUHËSI DHE KONTRIBUTE TË STUDIUESVE TË HUAJ DHE SHQIPTARË MBI MARRËDHËNIET SHKAKORE

Në kreun e parë do të trajtohen çështje si: Shkakësia dhe koncepti filozofik mbi shkakësinë; mendime dhe pozicione të studiuesve të huaj mbi marrëdhëniet shkakore. Së pari do të ravijëzohen përcaktime mbi shkakësinë, rrugëtimi i trajtimit mbi shkakësinë që nga antikiteti deri në kohët e reja. Rradhiten mendime të: Phaedo-s, Aristoteli-t, Hans Reichenbach-ut, Gottfried Wilhelm Leibniz-it, Paul Georg Meyer-it, Mach-it, Russell-it, Hume-s, i cili konsiderohet themeluesi i të kuptuarit të shkakësisë moderne në gjuhësi. Më tej trajtohet fenomenologjia, lindja e estetikës receptive.

Vijojnë Strawson-i, Ziv-i, McCaw-ley, Lakoff-i i cili modeloi idealin e njohjes (ICM) të shkakësisë, si dhe formulimin e modeleve konjitive, pason teoria e Sweetser-it mbi kuptimin e raporteve shkakore si *"lexim i marrëdhënieve shkakore"*. Një kontribues i rëndësishëm në lidhje me shkakësinë është Halliday-i me trajtimet e tij mbi tranzicionin; metafunksionet me ngarkesën e tyre të nënkuptuar sociale, semantike dhe funksionale. Jepen teori të Teun van Dijk-ut, Ruth Wodak-ut, dhe Norman Fairclough-it, Lagerwerf-it si dhe Jackendoff-it .

1.1. Ç'është shkakësia? Koncepti filozofik mbi shkakësinë që nga antikiteti

Termi "shkakësi" vjen nga latinishtja "*causa*"[1] në gjuhën shqipe. Ky nocion qaset me disa kuptime si: shkak, arsye, rasë, rrethanë, punë, pengim, detyrim, argument, proces, etj. dhe tregon lidhjen mes një veprimi dhe pasojës së tij. Shkakësia është një koncept themelor për ekzistencën e njeriut dhe në mendimet e tij. Shkaku përcaktohet si:*"Gjëja që prodhon një efekt, pasojë që mundëson një veprim, fenomen, apo kusht. Nga ana filozofike dhe shkencore, ekziston objektivisht, pra përcaktohet në nivel ontologjik, ose ne mund ta përcaktojmë atë në nivel epistemologjik. Edhe pse statusi ontologjik i shkakësisë mbetet i paqartë, statusi i saj fenomenologjik është i dukshëm, përderisa ne bëjmë përdorimin e konceptit të demonstrueshëm, në jetët tona, në mënyrë të vazhdueshme."*[2]

Principi i shkakësisë është shumë i rëndësishëm për perceptimin dhe konceptimin e botës nga njeriu, sepse bazohet në pranimin e një shkaku për çdo ngjarje, pra nuk ndodh asgjë pa një arsye, pa një shkak.

---

[1] F. Fishta, H. Lacaj Fjaluerlatin-shqip, Tiranë, 1942.XX, Luarasi, f. 63.

[2]Andrea Falcon, Aristoteli për shkakun, botuar më: 11,01. 2006; rishikim i përmbajtjes më: 7.03. 2019, f. 2.

Platoni e përkufizon në këtë mënyrë: "*Çdo ndodhi ka në origjinë domosdoshmërisht një shkak."*[3] Shkakësia është një koncept themelor në trajtimin e lidhjes së njeriut me botën dhe me mendimet e njerëzve. Oxford English Dictionary e përcakton kauzalitetin/shkakësinë si *"operacionin ose lidhjen e shkakut dhe efektit"*. Shkaku është përcaktuar si "*ajo që prodhon një efekt; atë që ngjall për çdo veprim, fenomen ose gjendje".*

Nga ana kuptimore *"Shkakësia është një lidhje e domosdoshme midis shkakut dhe pasojës"*[4], pra shpreh marrëdhënien mes një procesi natyror dhe një procesi që rrjedh prej të parit. I pari është pjesërisht përgjegjës për të dytin dhe i dyti është pjesërisht i varur nga i pari. Në përgjithësi, çdo send dhe fenomen, gjithçka që ekziston, ka origjinën e vet në veprimin e diçkaje tjetër.

Për më tepër *"Kur një fenomen vepron mbi një tjetër dhe e ndryshon atë apo e lind dhe përcakton një fenomen të ri, i pari quhet shkak dhe i dyti pasojë, kurse lidhja midis tyre quhet lidhje shkakësore, ose kauzale."*[5] dhe natyrisht që lidhja shkakësore është një lidhje universale, sepse nuk ka as fillim, as mbarim, nuk ndërpritet asnjë hallkë e saj dhe ka karakter objektiv. Që në kohët e vjetra kanë qenë të dokumentuara përpjekjet për të kuptuar këtë koncept. Në filozofinë aristoteliane, fjala *"shkak"* përdorej gjithashtu për të kuptuar 'shpjegimin' ose 'përgjigjen' për pyetjen 'pse', duke përfshirë materialin, formën dhe efikasitetin. Për Aristotelin, të dish se çfarë është shkaku dhe sa lloje shkaqesh ka, ishte çështja thelbësore për një hetim të suksesshëm të botës rreth nesh. Theksi mbi konceptin e shkakut shpjegon pse Aristoteli zhvilloi një teori të shkakësisë, e cila zakonisht njihet si doktrina e katër shkaqeve. Për Aristotelin, është thelbësore të bërit hulumtime të suksesshme të botës mbi ekzistencën dhe "*përkushtuar një forme pluralizmi të shkaqeve"*[6]. Kjo përcaktoi dhe ndërlidhjet sistematike midis këtyre katër llojeve të shkaqeve. Një paraardhës i Aristotelit është Phaedo, nga i cili mësojmë se e ashtuquajtura *"hetim mbi natyrën"* përbëhej nga një kërkim për *"shkaqet e çdo gjëje; pse çdo gjë vjen në ekzistencë, pse del jashtë ekzistencës, pse ekziston"*[7].

---

[3] Platon. *Sämtliche Werke*, Bd. 1, Übersetzer Schleiermacher, roro, 2004, f, 237.

[4]Akademia e Shkencave të RPS të Shqipërisë, Fjalori shqip-shqip, Shtypshkronja "Mihal Duri", Tiranë 1980, f.1845.

[5]Popa,A., Uçi,A., Avdia,A., Çami,F., Angjeli,K., Pëllumbi.S., Zholi,Z., Shtypshkronja "Mihal Duri" Materializmi dialektik dhe historik, Tiranë 1971, f.228.

[6]cituar nga Falkon, Andrea, në lidhje me Stein 2011; 121-147, Standford Enciklopedia of Phylosophy, Aristoteli për shkakun, Botuar më: 11. 01. 2006; rishikim i përmbajtjes më: 7.03. 2019, f.2.

[7]Po aty, f.2.

Në këtë traditë hetimi, kërkimi i shkaqeve ishte një kërkim për përgjigjet në pyetjen 'pse?'. Si në *Fizikë* dhe në *Metafizikë*, Aristoteli e vendosi veten në vazhdimësi të drejtpërdrejtë me këtë traditë. "*Në fillim të Metafizikës, Aristoteli ofroi një përmbledhje të përmbledhur të rezultateve të arritura nga paraardhësit e tij dhe sqaroi qartë se të gjithë paraardhësit e tij preknin thjesht këto shkaqe, ata nuk u angazhuan në hetimin e tyre me një zotërim të fortë të këtyre katër shkaqeve dhe përdorimi i tyre i shkakësisë nuk mbështetej nga një teori e përshtatshme shkaku.*"[8]

Aristoteli vendos kushtin e mëposhtëm të rëndësishëm në njohuritë e duhura: "*ne mendojmë se kemi njohuri për një gjë vetëm kur ne ta kuptojmë shkaktarin e saj"*[9]

Kjo njohuri e duhur, njohja e arsyes përsëritet në Fizikë: *ne mendojmë se nuk kemi njohuri për ndonjë gjë derisa ta kemi kuptuar pse, domethënë, shkakun e saj* (Phys. 194 b 17-20). Në Fizikë II 3 dhe Metafizikën V 2, Aristoteli ofron një sqarim të hollësishëm të përgjithshëm të katër shkaqeve, që mund të zbatohet për gjithçka që kërkon një shpjegim, duke përfshirë prodhimin artistik dhe veprimin njerëzor. *Shkaqet përfundimtare të mbrojtura* (Fizika II 8) sipas Aristotelit në lidhje me shkakësinë përfundimtare, natyra shpjeguese kërkon shkakësinë përfundimtare duke diskutuar me një kundërshtar që mohon se ka shkaqe përfundimtare në natyrë, Aristoteli nuk vërteton se ka shkaqe përfundimtare në natyrë.[10]

Ideja, që ngjarjet e ndërlidhura të njëkohshme duhet të kenë shkaqe të mëparshme të përbashkëta, është studiuar së pari nga Hans Reichenbach (1956), e përdorur për të nxjerrë në pah ekzistencën e ngjarjeve të pavëzhguara dhe të padukshme dhe marrëdhëniet shkakore nga *marrëdhëniet statistikore* në mekanikën statistikore.[11]

Gottfried Wilhelm Leibniz (1646-1716), mbahet si "gjeniu universal" i fundit, me kontribut në fushat e metafizikës, epistemologjisë, logjikës, filozofisë së fesë, matematikës, fizikës, gjeologjisë, jurisprudencës dhe historisë.

Lejbniz-i flet për një koncept vazhdimësie të shkaqeve dhe pasojave, si parim zotërues në fizikën klasike. Ai ndoqi rrugën, së cilës i referohet më vonë Heidegeri dhe arriti në përfundimin se *"çdo ekzistencë ka një shkak"*.

---

[8] Falcon,Andrea., Aristoteli për shkakun, Botuar më: 11. 01. 2006; rishikim i përmbajtjes më: 7.03. 2019, f.3.

[9]Aristoteli, AP.171b 9-11, cf. APost 94, a 20, cituar nga Andrea Falkon, Aristoteli për shkakun, botuar më: 11. 01. 2006; rishikim i përmbajtjes më: 7.03. 2019, f.3.

[10] Po aty, f.4.

[11]Arntzenius, Frank.,Parimi i Përbashkët i Kauzës së Reichenbach-ut, botuar më: 23.09.1999; rishikimi përmbajtjes,18.08. 2010. f.5.

Por përcaktimi i Lejbnitz-it[12] mbi shkakësinë përmban edhe një veçori tjetër, atë të *parimit të shkakësisë së mjaftueshme të rikthyer.* Pra, sipas tij, shkaku rikthehet vazhdimisht. Paul Georg Meyer kërkonte të shmangte nocionin në diskutimet e fushave së bashku. Filozofët, nga ana tjetër, duke u mbështetur pjesërisht tek Reichenbach-u, kanë theksuar rëndësinë e për funksionimin e botës. Pothuajse njëqind vjet pas vendimeve të Mach-it dhe Russell-it, filozof-psikologë, antropologë socialë dhe konjitivë, linguistë ende po pyesin rreth shkakësisë në mënyrat e tyre të ndryshme. Mach dhe Russell[13] trajtuan nocionin e shkakësisë të shkrirë në nocionin matematikor të funksionit. Arsyeja pse *"ligji i shkakësisë"*, ose të paktën nocioni i shkakësisë, është akoma duke u bërë i fortë, është i pavarur nga statusi i tij në natyrë apo shkencë.

Shkakësia është thjesht një parim i domosdoshëm në organizimin e jetës së përditshme, si në nivelin individual ashtu edhe në atë të mikro-grupit dhe gjithashtu në nivelin e shoqërive, shteteve dhe marrëdhënieve ndërkombëtare.

Shpjegimi shkakor në filozofi dhe shkencë, është konceptuar si fenomen epistemologjik, duke u përqendruar në natyrën dhe justifikimin e njohurisë shkakore nga Bulman. Ligjet e lëvizjes së Njutonit (1642-1727) janë një shembull kuptimi të kauzalitetit, si një shembull *prototipik* i një lidhjeje shkakore sot të trajtuar me çështje në lëvizje, në hapësirë dhe kohë; çdo gjë në botë besohej të kishte një shkak; një grup i pandryshueshëm kushtesh që kanë paraprirë ose shoqëruar një ngjarje. Në kuptimin njutonian, shkakësia konceptohet si një 'rrjedhë e energjisë midis grimcave', si marrëdhënie supozohet të jetë problematike.

Në trajtimin që vijon do të prezantojmë konceptet shkakore që kanë shërbyer si ideatore të mendimeve linguistike për shpjegimin e dhe argumentimin e çështjes në aspekt teorik. Filozofi David Hume [14] e vështron principin shkak si një lidhje ontologjike që ekziston në vetë sendet, si shkak i ekzistencës dhe i ndryshimeve të tyre. Idetë dhe formulimet e Hume përshkojnë edhe sot diskutimet mbi shkakësinë. Shkakësia është vetëm një ndër parimet e organizimit të tekstit, megjithëse është dukshëm më i rëndësishmi.

---

[12] C. Look, Brandon., mbi Leibniz, botuar më: 22.12.2007; rishikim i përmbajtjes: 24.07. 2013, f.3.
[13]Ronald. E.Nuseno., Russell's externalworld:1912-1921.
[14] Shih, Hume, D.: *Eine Untersuchung über den menschlichen Verstand*, Reclam, Philipp, jun. GmbH Verlag, 1968.

Ne të gjithë duket se e kuptojmë një lidhje shkakore kur e shohim një të tillë, por sa përpiqemi të shpjegojmë pse kjo është një lidhje e tillë, ose të shprehim atë që është pikërisht ajo që ne kemi parë, nuk jemi të sigurt, sepse njohja e shkaqeve nuk është e mundur pa një zotërim të asaj që është përfshirë në shkak. Në traditën shkencore dhe filozofike të Evropës së pasrilindjes Hume, prezantoi ide të tjera të shkakësisë, duke theksuar domosdoshmërinë dhe ligjshmërinë e lidhjes shkakore. Hume (1711-1776) konsiderohet të jetë themeluesi i të kuptuarit të shkakësisë moderne. Si një empirist, ai argumentoi se vetëm njohuria që fillon nga perceptimi është njohuri e vërtetë. Elementet e *"kontaktit të drejtpërdrejtë"* dhe *"logjik"* domosdoshmëria e supozuar në propozimet e mëparshme nuk ishin të dukshme sipas Hume.

Në vend të kësaj, koncepti duhet të përcaktohet në kuptimin e mënyrës së vetme që njerëzit mund perceptojnë atë: si një lidhje që përbëhet nga *'përshtypjet e lidhura'*, të ndërtuara nga një subjekt kur dhe një përshtypje e njëjtë perceptohet të ndjekë vazhdimisht një tjetër dhe të njëjtën përshtypje që e paraprin. Kuptimi i Hume-s mbi shkakësinë si një fenomen 'jo-determinist' vazhdon edhe në fizikën moderne sot. Formalisht, koncepti është përcaktuar në terma të *'ligjeve probabilistike'* të përshkruara në formulat matematikore *('shkakësia statistikore')*.

Hume argumenton dhe lidhjen e ekzistencës së relacioneve shkakore me përvojën e njerëzve, pra rroket vetëm nga mendja e subjektit soditës të botës që është i pajisur me eksperiencën e vet në njohje. Hume vendos kështu një lidhje midis mendimit filozofik mbi metafizikën e shkakësisë dhe psikologjisë njerëzore e cila kupton dhe shpjegon lidhjet shkakore.

Identifikimi dhe kufizimi i raporteve shkakore ndodh për shkak të ngatërrimit të këtyre raporteve me relacionet midis dukurive/ndodhive që ndodhin njëra pas tjetrës. Dukuria që ndodh, në kohë, para tjetrës cilësohet si shkak, dukuria që pason (në kohë) merret si pasojë. Por raporte të tilla nuk janë gjithnjë shkakore, por vetëm kur në themelin e të cilave qëndron formulimi i principit shkakor si një lidhje logjike midis një shkaku të domosdoshëm për të sjellë një pasojë të caktuar. Levis[15] e përshkruan raportin shkakor si një varësi shkakore të dy ndodhive, dy propozicioneve (që jepen me fjali pohore).

[15] Shih, Levis, D., *Counterfactuals*, Blackwell&Harward U.O.,1973.

Të dyja këto Levis-i i vendos në një rrafsh të përbashkët dhe marrëdhënia shkakore krijohet atëherë, kur midis këtyre madhësive ekziston një varësi e dyanshme. Levis-i arsyeton si më poshtë vetëm për rastet kur dukuritë/ndodhitë ekzistojnë në botën reale:

> " *e* është në varësi kauzale nga *c,* … nëse varësia është e dyanshme. Kjo do të thotë: nëse *e* ndodh ose nuk ndodh, kjo varet nga *c*; anasjelltas: nëse *c* ndodh ose nuk ndodh, kjo varet nga *e*…Nëse *e* nuk ekziston, edhe *c* nuk do të ekzistojë.[16]

Përkufizimi i Levis-it mbi varësinë shkakore ka ndikuar mendimin teorik gjuhësor. Teoria e tij është në bazën e konceptit linguistik *"Cause-Operators"* që ka të bëjë me procesin e dekompozimit të kuptimeve foljore në përbërës semantikë.[17]

Në studimet e sotme në fushën e fizikës moderne mbivlerësohet parimi ontologjik i shkakësisë sipas të cilit shkaku gjendet në vetë sendet. Ndërsa në shkencat filozofike e linguistike mendimi se raportet shkakore lidhen me parime psikologjike, që shprehin lidhjen e njeriut me botën, mbetet gjerësisht i pranueshëm, i padyshimtë. Për njeriun është e natyrshme dhe e zakonshme të vendosë raporte midis ngjarjeve dhe dukurive, t'i shohë ato si shkaqe, ose si pasoja. Kjo ndodh pavarësisht nga kultura. Ky konceptim i botës, duke zbuluar në të raporte dhe lidhje shkakore, është një princip themelor njohës. Principi shkakor (kauzal) është *"i montuar"* në aparatin njohës të njeriut. Teza e lidhjes së raporteve kauzale me perceptimin dhe konceptimin njerëzor, domethënë principi psikologjik i njohjes së botës dhe marrëdhënieve kauzale është bërë sot një fushë e preferuar studimi në psikologji, linguistikë, filozofi, antropologji etj.

Një tjetër problem i rëndësishëm në lidhje me shkakësinë ka të bëjë me identifikimin dhe përcaktimin e shkakut në një raport të tillë.

Lind pyetja: *Në ç'kushte dy ngjarje do të trajtohen si elemente të një raporti kauzal dhe cili element përbën shkakun, cili pasojën?* Ky problem është quajtur *"Connections problem"(problemi i lidhjes).* Problemi i lidhjes është një çështje bazë dhe ka të bëjë me premisat themelore sipas të cilave funksionon njohja njerëzore. Problemi i përzgjedhjes është një çështje tjetër filozofike që lidhet me konceptimin e shkakësisë.

---

[16] Shih, Levis, D., *Counterfactuals*, Blackwell&Harward U.O.,1973.
[17]Shih, Dowty 1979, *Pesetski* 1995, dhe Primus, 2002, 2004, 2006.

Një pasojë që rrjedh rëndom jo nga një, por nga disa shkaqe. Mill[18] është një nga filozofët e parë që janë marrë me këtë çështje. Në librin e tij ai thekson që shpjegimi i një raporti shkakor, zakonisht, mbështetet vetëm në kushtet, në arsyet e njohura dhe të kapshme nga njeriu. Një sërë shkaqesh të tjera mbeten në hije, të pazbardhura. Për ta ilustruar këtë mendim ai sjell shembullin e një burri që bie nga shkalla dhe vdes. Si shkak i vdekjes merret rënia nga shkalla. Por në këtë rast mbeten të papërfillura shkaqe të tjera si: pesha e burrit, forca e gravitetit etj. Janë një grup arsyesh që sollën vdekjen e personit, por në shpjegimin e saj një pjesë e tyre nuk përmenden, edhe kur nënkuptohen.

Në studimin e komunikimit midis njerëzve duhet dalluar kjo dysi: nga njëra anë shpjegimi i plotë i shkaqeve në raportet shkakore, nga ana tjetër, në gjuhën e përditshme, përmendja vetëm e një pjesë të shkaqeve të këtyre dukurive. Talmy[19] në punimet e tij mbi shprehjen gjuhësore të marrëdhënieve shkakore dhe mbi semantikën e koncepteve shkakore merret posaçërisht me këtë dukuri. Ai ballafaqon dy fusha përdorimi të ndërtimeve shkakore: shkencat e natyrës dhe gjuhën e përditshme. Për më tepër në shkencat e natyrës raportet shkakore vrojtohen me imtësi për të zbuluar të gjitha shkaqet dhe pasojat e mundshme, të gjitha lidhjet reciproke. Në ligjërimin bisedor ndodh që lidhja shkakore të paraqitet autonome, domethënë nuk jepet asnjë shkak. Talmy[20] jep dhe një shembull tjetër ilustrues, një cisternë që rrjedh. Ndërsa një vëzhgim shkencor sheh në këtë rast një konglomerat arsyesh, në një bisedë të përditshme kjo dukuri ndodh të jepet thjesht me thënien/fjalinë:

"Cisterna rrjedh." ose *"Nga cisterna rrjedh ujë."*

Vlen të përmendim dhe vërejtjen e Carnap-it (1969) lidhur me këtë dukuri. Ai shprehet që në shtjellimin e një lidhjeje shkakore shpallen shkaqe të ndryshme nga persona të ndryshëm. Kjo kushtëzohet nga interesat e ndryshëm të personave. Edhe Carnap-i vëren që në ligjërimin e zakonshëm, të përditshëm sasia e shkaqeve që prodhojnë një pasojë reduktohet.

Kjo veçori e ligjërimit të përditshëm analizohet dhe shpjegohet në drejtimin filozofik të quajtur: *Modeli ligjërimor pragmatik i seleksionit të shkaqeve.* Një ndër përfaqësuesit kryesorë të këtij drejtimi është Hilton (1988, 1995).

---

[18]Mill, 1874, *Buch III,* Kapitel V, §3.
[19] Talmy, L.: *CognitiveSemantics*, de Gruyter, Berlin, 2007, f. 121.
[20]Po aty, f. 125.

Ai propozon që shpjegimet e lidhjeve shkakore në ligjërimin bisedor të trajtohen në kuadrin e pragmatikës ligjërimore luajnë rol faktorë të tillë, si situata konkrete, folësi, dëgjuesi, informacioni sociokulturor i tyre, komunikimi.

1.2 Fenomenologjia, lindja e estetikës receptive dhe trajtime të tjera

Në vitin 1918 Europa gjendej në gërmadha, e shkatërruar nga lufta më e keqe në historinë njerëzore. Nga mbarimi i kësaj katastrofe kontinenti u përfshi nga një valë revolucionesh sociale. Vitet 1920 do të përjetonin ngjarje të tilla si kryengritjet në Berlin, grevën e gjeneralëve në Vjenë, themelimin e këshillave të punëtorëve në Mynih dhe Budapest, pushtimin e fabrikave nga masat në tërë Italinë. Tërë këto lëvizje u shtypën me dhunë. Por rendi kapitalist europian u trondit gjer në rrënjë nga lufta gjakderdhëse e nga kryengritjet politike që pasuan. Ideologjitë në të cilat mbështetej ky rend, vlerat kulturore që e karakterizonin atë u gjendën dhe ato në tronditje të thellë. Shkenca e cila është e dëmtuar sa më s'ka mbështetej në një pozitivizëm steril, në disa bindje dritëshkurtëra mbi kategorizimin e fakteve. Filozofia anonte herë në një pozitivizëm të tillë, herë në një subjektivizëm jo solid. Morën hov forma të relativizmit e të irracionalizmit. Kjo krizë e përgjithshme pasqyrohej dhe në art.

Në këtë kontekst të krizës ideologjike filozofi gjerman, Edmond Huserl, përpiqej të zhvillonte një metodë të re filozofike e cila do të mund t'i sillte siguri qytetërimit të shkatërruar. Në veprën e tij „*Kriza e shkencës europiane*“ (1936) Huserl shkruante se ai duhej të zgjidhte midis barbarisë irracionaliste, nga njëra anë, dhe rilindjes shpirtërore me anë të shkencave shoqërore, nga ana tjetër. Ashtu si pararendësi i tij, Rene Deskart, Huserli e fillon kërkimin e sigurisë duke iu referuar asaj që ai e quan rregullim i natyrshëm i konceptimit të përditshëm të botës nga njeriu. Ai thekson se njeriu rrok sendet dhe dukuritë që ekzistojnë në botën përreth. Dijet tona mbi to janë të sakta. Një shpjegim i tillë e sheh mundësinë njohëse si diçka që vetëkuptohet.

Megjithëse ekzistenca e pavarur e sendeve nuk mund të jetë e sigurtë për ne, mënyra se si ata paraqiten në ndërgjegjen tonë është e sigurtë, pavarësisht në formë intuitive ose jo. Objektet nuk mund të shqyrtohen si sende në vetëvete, por si sende që rroken nga ndërgjegjja. Ndërgjegjja është gjithmonë ndërgjegje e diçkaje. Në këtë rast nëse unë mendoj, jam i ndërgjegjshëm që mendimi im drejtohet në një objekt.

Vetë mendimi dhe objekti ku ai drejtohet lidhen me njëri-tjetrin së brendshmi, varen nga njëri – tjetri. Ndërgjegjja nuk është vetëm një regjistrim pasiv i botës, por e krijon atë aktivisht.

Për të qenë të sigurtë na duhet, së pari, të injorojmë gjithçka gjendet përtej përvojës sonë të drejtpërdrejtë, botën e jashtme ta reduktojmë në përmbajtjen e ndërgjegjes sonë. Dhe ky i ashtuquajturi *"reduktim fenomenologjik"* është hapi i parë i rëndësishëm i Huserlit. Çka është jo e jashtme për ndëgjegjen duhet përjashtuar. Realiteti do vështruar mbi bazën e shfaqjes së tij në ndërgjegjen tonë, si fenomen i pastër, të cilat janë të vetmet realitete nga të cilët mund të nisemi. Fenomenologjia është shkenca e fenomeneve të pastra. Fenomenet e pastra që trajton Huserli janë diçka më tepër se dukuri të rastit. Ato janë një sistem përgjithësimesh universale. Fenomenologjia e mban objektin në shqyrtim derisa zbulon se ç'është e pandryshueshme në të. P.sh. dukuri si ngjyra e kuqe ose xhelozia në shfaqjet e tyre konkrete nuk janë njohuri fenomenologjike, por tipi universal, esenca e këtyre dukurive, e kuqja dhe xhelozia në vetëvete përbëjnë elemente fenomenologjike. Të rroket një fenomen në tërësinë dhe në pastërtinë e tij do të thotë të kuptohet ç'është esencialisht e pandryshueshme në të.

Qëllimi i fenomenologjisë është e kundërta e abstraksionit, kjo teori është kthimi në konkreten, në një bazë solide, gjë që jepet dhe me devizën e saj 'te vetë sendet'. Meqë fenomenologjia u ngrit në eksperiencën tonë të sigurtë, ajo mund të ishte një bazë për dije të sakta. Ajo mund të ishte shkencë e shkencave që mund të ofronte metoda për studimin e çfarëdo objekti dhe shpallej si shkencë e ndërgjegjes njerëzore, ku ndërgjegjja njerëzore nuk shihej si eksperiencë empirike e njerëzve të veçantë, por si një strukturë e thellë e vetë mendimit.

Filozofia kantiane para saj ishte një mënyrë transcedentale kërkimi. Subjekti në këtë rast ose ndërgjegjja individuale që qëndronin në qendër të saj ishin transcedentalë. Fenomenologjia nuk vështronte thjesht atë që rrokej me një shikim, p.sh. një lepur, por esencialen e përgjithshme të tërë lepujve dhe procesin e konceptimit të tyre. Me fjalë të tjera ajo nuk ishte as formë e empirizmit që merrej me eksperienca fragmentare të individëve të veçantë, as lloj i psikologjizmit që interesohej për proceset mentale të këtyre individëve. Ajo pretendonte të paraqiste strukturat e ndërgjegjes dhe njëkohësisht vetë fenomenet. Fenomenologjia është një lloj idealizmi që synon të studiojë ndërgjegjen njerëzore dhe botën e fenomeneve të pastra.

Në bazë të fenomenologjisë bota është ajo që unë shoh ose synoj, ajo konceptohet në relacion me mua, si korrelat i ndërgjegjes sime dhe kjo ndërgjegje është transcedentale. Kanti shprehet: *"Të gjitha ndryshimet ndodhin sipas ligjit të lidhjes së shkakut me pasojën".*[21]

Pozitivizmi i shkencave të shekullit XIX-të e kërcënonte botën ta privonte nga subjektiviteti, që nga shekulli i XIX-të në truallin e shkencave europiane lindi dyshimi serioz në teoritë tradicionale që pranonin se njeriu mund ta kontrollojë fatin e vet, se ai është qendra krijuese e botës së vet[22]. Si reaksion ndaj këtij qëndrimi dyshues, fenomenologjia e vendoste subjektin përsëri në fronin e vet të ligjshëm. Ku subjekti duhej parë si burim e si origjinë i tërë kuptimeve.[23] "Ai vetë nuk ishte pjesë e botës, me që ai e kishte krijuar këtë botë."[24] Në këtë kuptim fenomenologjia realizonte ëndrrën e vjetër të filozofisë klasike borgjeze dhe e shikonte atë në një dritë të re. Fenomenologjia përqëndronte botën në subjektin soditës dhe sillte zgjidhjen e shumë problemeve në fusha të ndryshme. Në fushën e kritikës letrare fenomenologjia pati ndikime të forta te formalistët rusë.

Ashtu si Huserli e përjashtonte objektin për të pranuar njohjen e tij në ndërgjegjen njerëzore, kritika e formalistëve rusë në analizat e saj përjashton objektin real e përqëndrohet në mënyrën se si konceptohet ky objekt; mënyra e konceptimit bëhet objekt i analizës. Por, ndërsa Huserli shpresonte të izolonte shenjën e pastër duke përjashtuar ndërmjetësimin fonik, formalistët përqëndroheshin pikërisht në formën materiale.

Drejtimi kritik fenomenologjik mori një zhvillim të veçantë në shkollën e Gjenevës, shkollë e cila lulëzimin e saj e pati në vitet '40 e '50. Përfaqësuesit e saj kryesorë ishin: belgu Zhorzh Pule, kritikët zviceranë Zhan Ruso e Zhan Starobinski etj. Kritika fenomenologjike është një përpjekje për të zbatuar metodat fenomenologjike në analizën e veprave letrare. Kritika letrare nuk vështrohet si shpjegim, si interpretim aktiv sipas interesave dhe paragjykimeve të kritikut. Kritika është veç një recepsion pasiv i tekstit, një përshkrim i pastër i esencës së tij shpirtërore. Është një formë kritike idealiste, esencialiste, formaliste, jo historike.

---

[21] Kant, I., *Kritik der reinen Vernunft*, Werkeausgabe in 6 Bänden, Band 2, Darmstadt, 1781/1983, f.89.
[22] Po aty, f. 89.
[23] Po aty, f. 89.
[24] Po aty, f. 89

Për kritikën fenomenologjike gjuha e veprës letrare është shprehje e kuptimit të saj të brendshëm. Në fenomenologjinë e Huserlit gjuha zë fare pak vend. Huserli flet në këtë rast për një përvojë krejt private. Por ajo që është krejt private nuk është gjuha, por akti i perceptimit të dukurive që është i pavarur nga gjuha. Për Huserlin kuptimet ekzistojnë para fjalëve. Gjuha nuk është më shumë se një veprimtari dytësore që i vesh me emërtime kuptimet me të cilat operojmë në jetën e përditshme. Por: si është e mundur të operojmë me kuptime pa patur një gjuhë? Kjo është një pyetje së cilës sistemi i Huserlit nuk i jep përgjigje.

Përvoja jonë si individë është thellësisht shoqërore. Dhe nuk ka gjuhë private, vetë mendimi për gjuhën referon në një mjet social. Në kundërshtim me këtë mendim fenomenologjia synon të ruajë të pastër eksperiencën e brendshme duke mos e përzier me elementin gjuhësor social. Tek gjuha shikon vetëm sistemin komod për fiksimin e kuptimeve që prodhohen pavarësisht nga ajo.

Megjithë pretendimet e saj për të shpëtuar 'botën e gjallë' të veprimit njerëzor e të përvojës humane nga thatësira e filozofisë tradicionale, fenomenologjia fillon e mbaron si një shpirt pa botë. Ajo premton një botë të sigurt, por këtë e realizon me çmimin e lartë të sakrifikimit të historisë njerëzore.

Nxënësi i Huserlit, Martin Hajdeger, e refuzon këtë pikënisje e në vend të saj fillon me një refleksion mbi faktin absolut të ekzistencës njerëzore, arsyeje pse vepra të tij është katakterizuar "ekzistencialiste". Rruga nga Huserli te Hajdegeri kalon nga një fushë e intelektit të pastër në një filozofi që mediton mbi vetë jetën. Kryevepra e Hajdegerit *"Qenia dhe koha"* (1927) i drejtohet vetë ekzistencës, më saktë, mënyrës së ekzistencës që është veçori specifike njerëzore. Kjo ekzistencë, argumenton Hajdegeri, është një ekzistencë në botë. Ne jemi qenie njerëzore, jemi të lidhur me të tjerët e me botën materiale. Këto lidhje janë të qenësishme për jetën tonë dhe jo diçka rastësore. Bota nuk duhet vështruar si një objekt jashtë nesh që mund të analizohet në mënyrë racionale nga një subjekt soditës që i qëndron përballë. Ne nuk mund të dalim kurrë prej saj e ta sodisim nga jashtë.

Ndërsa Huserli mendon që njeriu e formon botën sipas ideve të tij, Hajdegeri e largon subjektin njerëzor nga ky pozicion dominues. Për të ekzistenca njerëzore është një dialog me botën dhe pozicioni njerëzor është së pari ai i dëgjuesit, pastaj ai i folësit. Dijet njerëzore vijnë gjithmonë nga jashtë dhe vënë në lëvizje atë element të brendshëm që Hajdegeri e quan paradije.

Shkenca dhe teoria janë abstraksione të lidhjeve konkrete me botën, njëlloj siç paraqet një hartë abstraksionin e një relievi real. Për më teper të kuptuarit nuk është një veprim i subjektit të izoluar, por pjesë e vetë ekzistencës njerëzore. Njeriu nuk është asnjëherë identik me vetëveten. Ekzistenca njerëzore nuk është asnjëherë diçka e përfunduar, por gjithnjë në ndryshim. Për kohën ai shprehet se koha nuk është rrjedha ku ne zhytemi si shishja në ujë, e cila është pjesë përbërëse e vetë jetës dhe mund të matet.

Të kuptuarit para se të jetë të kuptuarit e diçkaje të përcaktuar, është një aftësi e qenies njerëzore. Të kuptuarit është dukuri historike, ai është i pandashëm nga situatat historike ku ne jetojmë.[25] Ekzistenca njerëzore përmban dhe gjuhën. Për Hajdegerin gjuha është dimensioni në të cilën lëviz jeta njerëzore. Vetëm ku ka gjuhë, ka botë. Gjuha ekziston para individit folës. Është ajo e cila zbulon të vërtetën jo aq në kuptimin që ajo është një instrument preciz për këmbimin e informacionit se sa në kuptimin që ajo është vendi ku zbulohet realiteti, ku shfaqen mendimet tona.

Në këtë koncept mbi gjuhën, pothuaj si një dukuri objektive që ekziston para individëve të veçantë, mendimi i Hajdegerit ecën paralel me teoritë strukturaliste. Në qendër të teorisë së Hajdegerit nuk qëndron individi, subjekti, por vetë ekzistenca. Me këtë pikëpamje Hajdegeri kthehet pas, në mendimin filozofik para Sokratit, para dualizmit subjekt/ objekt dhe e shikon qenien si diçka që i përfshin të dyja. Martin Heidegger-i,[26] i drejtohet vetë ekzistencës, se bota nuk është një objekt jashtë nesh që mund të analizohet në mënyrë racionale për të pozicioni njerëzor është së pari ai i dëgjuesit, pastaj ai i folësit. Për Heidegger-in gjuha është dimensioni në të cilën lëviz jeta njerëzore, e cila zbulon të vërtetën, në kuptimin që ajo është vendi ku zbulohet realiteti, ku shfaqen mendimet tona.

Në këtë koncept mbi gjuhën, Heidegger-it ecën paralel me teoritë strukturaliste ku shkaku jepet si ndikim dhe ndikimi ka kuptimin e arritjes së një synimi. Kështu "*causa efficiens*" përcakton, finalizon tërë raportet e tjera shkakore.[27] Në kuptimin e saj ekstrem "*causa finalis*" nuk i përket më vargut të shkakësive.[28] Shkakësia ka të bëjë gjithnjë me një qëllim dhe një mjet, gjë e cila reflektohet dhe në teknikë: *(Teknika nuk është thjesht një mjet. Teknika është një mundësi zbulimi. Nëse ne do ta vështrojmë kështu, do të hapet para nesh një fushë tjetër mbi esencën e teknikës.*

[25] Heidegger,Martin., Qenia dhe koha (1927), f.13.
[26] Po aty, f. 14.
[27] Po aty, f. 14.
[28] Po aty, f. 14.

Është fusha e zbulimit, domethënë domeni i së vërtetës.) Në shpjegimin e termit *teknikë* Heidegger-i sqaron se ky nocion ka prejardhje greke (techne), ka një domethënie dyfishe: nga njëra anë do të thotë ushtrimi ose aftësia për të ushtruar një zanat, nga ana tjetër është emërtim për artin, Heidegger-i shton se *techne* është mënyrë e nxjerrjes në dritë të diçkaje, shpreh gjithashtu dhe diçka poetike. Kështu shprehet Heidegger-i duke shfaqur çudinë e tij për një dukuri, që është e gjithgjendshme, e vetkuptueshme, por shumë vonë e eksploruar. *Heidegger-i thotë „shkaku rikthehet."* Heidegger-i shpjegon se shkaku, arsyeja duhet të jenë të mjaftueshëm që një objekt të justifikojë ekzistencën e vet.[29]

Më tej Strawson (1985) argumentoi kundër një nocioni të bazuar në ligjin e *shkaktimit të shkallës*[30] për të mbuluar rastet e përditshme të shkakut. Problemi që shkencëtarët dhe filozofët kanë pasur me nocionin e shkakësisë është se ata nuk kanë arritur në një logjikë unike ose mekanike ose përndryshe karakterizimi fizik i diçkaje ndodh që identifikohet në mënyrë intuitive si "shkaku" i një ngjarjeje të caktuar.

Çfarëdo që është quajtur si "shkaku" i diçkaje, nuk duket se ndryshon në mënyrë domethënëse, nga faktorë të tjerë të pranishëm, në situatën në fjalë. Kombinimi i teorisë së rëndësisë dhe nocionit të bazuar në përkatësinë e shkakut të paraqitur na çon në një rreth vicioz: ne sqarojmë shkakësinë në kuptimin e rëndësisë vetëm për të gjetur atë rëndësi të shpjeguar në kuptim të shkakësisë. Jepen dy mënyra për të dalë nga kjo dilemë, e para deklaron një shkak *semantik* dhe *primitiv konjitiv* nga Ziv[31].

Kjo ide është në fakt një *"predikues semantik"* në semantikën gjeneruese nga McCawley.[32] Lidhëza *sepse* është i përfshirë edhe në listat e *primitivëve semantikë*[33].

Lakoff-i[34] modelizoi idealin e njohjes (ICM)[35] të shkakësisë dhe shtoi një aspekt interesant për diskutimin.

---

[29] Sadiku, Gentian., "Shkakësia si kategori logjike dhe gjuhësore në shqip dhe në gjermanisht", Tiranë 2013, f.30. disertacion i pabotuar.PDF.

[30]Strawson, P., (1985) Scepticism and Naturalism: Some Varieties. f.32.

[31] Bernd Kortmann Bernd., Adverbial Subordination: A Typology and History of Adverbial Subordinators . Ziv 1993: 21).

[32] James McCawley, 1968. The role of semantics in a grammar, James McCawley, In Emmon Bach & R. Harms (eds.), Universals in Linguistic Theory. Holt, Rinehart, and Winston,1968, f. 125-170.

[33]Couper-Kuhlen,Elisabeth., Kortmann,Bernd., Cause - Condition - Concession - Contrast: Cognitive and Discourse Perspectives: cituar Wierzbicka's(1991: 8, 1996: 70),Berlin, New york, 2000, f.22.

[34] Lakoff, R. (1982). Persuasive Discourse and Ordinary Conversation, with Examples from Advertising. In D. Tannen (Ed.), Analyzing Discourse: Text and Talk (f. 25-42). Washington DC: Georgetown University Press., f.163.

[35]Lakoff G.Women, fire, and dangerous things: What categories reveal about the mind. Chicago: University of Chicago Press, 1987. Idealized Cognitive Models=ICM, f.66.

Lakoff kundërshtoi nocionin e *primitives* në kuptimin tradicional [36] duke e zëvendësuar atë me të nocionet e veta të konceptit të nivelit bazë dhe skemës së imazhit si ekuivalentet më të afërme. Shkaku është padyshim një koncept i nivelit bazë në kushtet e Lakoff-it. Pika interesante është se konceptet e nivelit bazë kanë disa karakteristika të primitivëve tradicionale në atë që *ata "nuk janë vënë së bashku nga parimet plotësisht produktive të përbërjes semantike"* por ata veprojnë ose mund të ketë strukturë të brendshme. Kjo strukturë e brendshme është formuluar nga Lakoff në *modelet konjitive.* Ekziston gjithashtu një justifikim për t'u gjetur për analizën primitive, në literaturën filozofike: Anscombe duket se mbron një pikëpamje, të përmbledhur nga Sosa,[37] se *"shkaku është ai që është dhe asgjë tjetër"* dhe nuk ka asnjë analizë të shkakut që në thelb përfshin kushtëzimin ose ligjshmërinë.

1.3 Teori mbi shkakësinë në tekst dhe në diskurs

Teoria e Sweetser-it mbi kuptimin e raporteve shkakore ka të bëjë kryesisht me rrokjen e *'leximit të marrëdhënieve shkakore'*[38] dhe sipas tij marrëdhëniet shkakore mund të lexohen në disa mënyra. Në fjalinë më poshtë shkakësia mund të parafrazohet së paku në tri mënyra:

> *Ju nuk mund ta kuptoni dot se ç'do të thotë qytet bregdetar, sepse ju po rriteni në një zonë malore.(Shkak, rrjedhojë)*
>
> *a) Ju nuk mund ta kuptoni dot se ç'do të thotë qytet bregdetar, dhe shkak për këtë fakt është që ju po rriteni në një zonë malore.*
>
> *b) Unë jam i bindur që ju nuk mund ta kuptoni dot se ç'do të thotë qytet bregdetar, dhe shkak për bindjen time është fakti që ju po rriteni në një zonë malore.*
>
> *c) Unë këshilloj që ju të mos e kuptoni se ç'do të thotë qytet bregdetar, meqë ju po rriteni në një zonë malore.*

Këto mënyra të leximit, interpretimit të ndërtimeve shkakore quhen: *dispozicionale, epistemike, deontike*. Një ndërtim dispozicional ka të bëjë me shkakësinë reale. Pjesa e varur e fjalisë shkakore përmban dhe shpreh shkakun real.

Në pjesën kryesore jepet gjuhësisht pasoja logjike e një shkaku të tillë. Këto raporte quhen ndryshe edhe shkakësi reale.[39]

---

[36] Lakoff G.Women, fire, and dangerous things: What categories reveal about the mind. Chicago: University of Chicago Press, 1987. Idealized Cognitive Models=ICM, f.6.

[37]Perception, Causation, and Objectivity edited by Johannes Roessler, Hemdat Lerman, Naomi Eilan, f.121.

[38]Sweetser, E. From etymology to pragmatics: Metaphorical and cultural aspects of semantic structure. Cambridge University Press: Cambridge, 1990.

[39]Zifonun, G. Hoffmann, L. Strecker, B. Grammatik der deutschen Sprache. Berlin/New York: de Gruyter, 1997, f. 2296.

Në rastin e dytë, raporti epistemik, kemi lidhjen e një hamendësimi të folësit me atë që është deklaruar në pjesën e dytë të fjalisë. *Në rastin e tretë* kemi një marrëdhënie shkakore në rrafshin e aktit të të folurit. Midis përmbajtjeve të lidhura njëra shpreh *kështillë-urdhër*, tjetra *motiv*. Ky motiv e justifikon urdhrin. Lidhëza shkakore në të tri rastet është e njëjtë: *sepse.*

E njëjta lidhëz, domethënë ndërtimi që realizohet me anë të saj, mund të lexohet dhe interpretohet në mënyra të ndryshme. Interpretimi dispozicional është asnjanës, jo modal. Interpretimi epistemik dhe deontik janë modale. Modaliteti, në këtë rast, është kategori semantike, që shpreh qëndrimin e folësit ndaj përmbajtjes së një thënieje. Në këtë kuptim, modaliteti nuk është vetëm kategori gramatikore, por lidhet edhe me llojet e fjalive: *pohore, pyetëse, urdhërore* etj. Në pikëpamje logjike, modaliteti mund të jetë epistemik, deontik. Kështu mund të flitet për një logjikë epistemike dhe për një logjikë deontike.[40]

Pjesëza përforcuese *pikërisht*, e vendosur përpara lidhëzës shkakore *sepse* thekson një fakt si shkak.

E kryeja çdo gjë me kënaqësi të madhe, pikërisht sepse e mbajta të fshehtë interesin tim.

Kurse pjesëza *vetëm* ose *vetëm e vetëm* thekson pohimin e një fakti si shkak i vetëm për atë që thuhet në kryesoren.

Nuk e pëlqente, vetëm sepse nuk kishte mbaruar studimet.

Nga ana tjetër, pjesëza *ndoshta* dhe *gjoja* japin pasigurinë ose dyshimin e një fakti.

Ben Aflek është shumë serioz këto ditë. Të flet pak rëndë, janë zhdukur batutat dhe shakatë e dikurshme.[41]

Ndoshta, sepse sapo ka mbushur 40 vjeç dhe pranon se kjo e ka vënë përballë ideve të këqija të frikës, gjëra që më parë që nuk ekzistonin tek ai.[42]

Teoria që sapo paraqitëm është një mënyrë analize e ndërtimeve gjuhësore që shprehin raporte shkakore, jo vetëm e lidhëzave që i realizojnë këto marrëdhënie.

Te Sweetser-i shikojmë edhe rastet e përdorimeve të pjesëzave ndajfoljore ose lidhëzave korrelative në periudhat me lidhëzat konstatuese, me anë të se cilave një fakt mund të theksohet si shkak e të përdoret si i vetmi shkak të theksohet se spikat ndër shkaqet e tjera të mundshme.[43]

---

[40]Bybee, J. & Fleischmann, S. Modality in grammar and discourse. Amsterdam: John Benjamins, 1995, f.1-4.

[41] Gazeta plus, 10.12.2013

[42] Po aty.

[43] Sweetser, Eve. From etymology to pragmatics metaphorical and cultural aspekcts of semantics structure, Cambridge. University Press, 1990, f. 76.

Megjithatë, Sweetser (1990) paraqiti një qasje tre-nivelore për të krijuar dallimet në kuptimin dhe përdorimin e lidhëzave. Ajo dallon mes tre fusha: *përmbajtja, epistemika* dhe *akti i të folurit*. Për t'i ilustruar këto kategoritë, Sanders dhe Sweetser (2009) propozojnë disa fjali në të cilat përdorimi i lidhëzave shkakore krijon marrëdhënie të tilla:

a. Gjoni u kthye, sepse e donte. (dmth. dashuria shkaktoi kthimin).

b. Fqinjët nuk janë në shtëpi, sepse dritat janë fikur. (dmth. vëzhgimi që dritat janë fikur shkakton përfundimin se fqinjët janë larg).

c. Meqenëse jeni aq të zgjuar, kur erdhi Xhorxh Uashingtoni? (p.sh. pyetja supozohet të jetë e motivuar ose e lejuar nga pretendimi i të paditurit për inteligjencë superiore).[44]

Studimi i shkakësisë dhe marrëdhënieve shkakore është kryer edhe në qasje njohëse dhe qasje funksionale-retorike. Zgjedhja e qasjes njohëse bazohet në supozimin se dallimi mes përdorimit të një lidhëze diskursesh në një domen të përmbajtjes është thelbësor për të përkufizuar kuptimin e lidhësve me të shenjave. Sweetser (1990) është gjuhëtari i vetëm që paraqiti një qasje tre-nivelore për të dalluar kuptimin dhe përdorimin e lidhjeve. Për më tepër, qasja njohëse është gjithashtu thelbësore në analizën e marrëdhënieve shkakësore, sepse *Teoria Strukturore Retorike* përfshin hierarkinë e përbërësve për të përcaktuar marrëdhëniet e koherencës.

Shkencëtarët socialë që punojnë me atribut shkakor kanë filluar të gjejnë përgjigjet e disa prej pyetjeve të tyre si: Edwards dhe Potter 1993; Hilton, Jaspars dhe Clarke 1990; Hilton dhe Erb 1996.

Sipas Halliday-t (1973), "*zgjedhjet gjuhësore dhe funksionale të autorit janë rezultat i rrethanave sociale dhe ndikimit të tyre në perceptimin e autorit. Prandaj, zgjedhjet gjuhësore duhet të theksohen në nivelin e diskursit.*"[45] Linguistika sistematike funksionale e Halliday-t dhe tranzicioni ku formulimi gjuhësor dhe kuptimi socio - kulturor i ndërtuar në tekstet e përpjekjeve për të demonstruar se ideologjia themelore në tekstet duhet të hulumtohen përtej sipërfaqes gjuhësore. I referohemi SFL[46] së Halliday-t, mbi *tranzicionin* dhe *metafunksionet* në lidhje me ngarkesën e tyre të nënkuptuar sociale, semantike dhe funksionale të tilla.

---

[44]Sanders, T., Sanders, J., & Sweetser, E. (2009). Causality, cognition andcommunication: A mental space analysis of subjectivity in causal connectives. In T. Sanders & E. Sweetser (Eds.), Causal categories in discourse and cognition (f.19-60). Berlin: Mouton de Gruyter.

[45] SFL Halliday dhe kuptimin social, Farzaneh Haratyan, Universiteti Malaya, Universiteti Islamik Azad, dega e Garmsar IPEDR vol.17 (2011) © (2011) IACSIT Press, Singapor, f. 2.

[46]Linguistika sistematike funksionale= SFL

Shfaqet funksioni ideativ ku mesazhi dhe përmbajtja e tekstit duke përfshirë përvojën e përgjithshme të autorit të botës reale në përcaktimin e kohës dhe të vendit, shfaqet vizioni i individit për botën; funksioni ndërpersonal ku rolet shoqërore të bashkëbiseduesit, statusin, pozitën dhe marrëdhëniet në rrjetin e akteve të të folurit, disponimin dhe modalitetin ku reflektojnë sferat e brendshme dhe të jashtme të individit; funksioni tekstual që përfshin një ndërtim tekstual i përbërë nga tema dhe rema dhe përbërës kohezive që lidh tekstin me kontekstet e situatës.

Në SFL e Halliday-t, gjuha si një fenomen social është funksional, me mekanizmin e strukturës së tekstit, funksionin dhe kuptimin e gjuhës. Gjuha është konteksti ku një zgjedhje e veçantë leksiko-gramatike ndërtohet nën ndikimin e shoqërive sociale dhe kulturore. Kuptimi, qendror i SFL, arrihet nëpërmjet zgjedhjeve gjuhësore në nivelet sintagmatike dhe paradigmatike të fjalimit ku fjalët janë rregulluar në një pjesë të nënrenditur ose tekst. Halliday argumenton: *"Diskursi është një proces shumë dimensional dhe teksti si produkt i tij jo vetëm që mishëron të njëjtin strukturim polifonik siç gjendet në gramatikë (në strukturën e pjesës së nënrenditur, si mesazh, shkëmbime dhe përfaqësim), por edhe pasi që funksionon në një nivel më të lartë të kodit, si realizim e urdhëresave semiotike 'mbi' gjuhën, mund të përmbajë në vetvete të gjitha mospërputhjet, kontradiktat dhe konfliktet që mund të ekzistojnë brenda dhe midis sistemeve semiotike të rendit të lartë".*[47] Analiza e diskursit ka të bëjë me analizën leksiko-gramatikore të gjuhës në gjuhën shoqërore, fizike, konjitive, kulturore, kontekst ndërpersonal dhe situacional.

Metafunksionet SFL të Halliday-t[48] duke theksuar mbi semiotikën, kodin e gjuhën dhe mënyrën se si shprehjet dhe tekstet përcaktojnë të gjitha potencialet e kuptimit, studimet funksionale dhe organizimi i situatës së gjuhës në kontekstin social sqarojnë mënyrën se si folësit krijojnë shprehje dhe tekste për të përcjellë kuptimet e tyre të synuara nëpërmjet "përgjithësimit" metafunksionet që lidhen me gjuhën në botën e jashtme ku kanë rëndësi interaktorët dhe rolet e tyre sociale.

[47] Halliday, M.A.K. 1978 *Language as social semiotic. The social interpretation of language and meaning*. London: Edward Arnold. f. 96.

[48] Halliday, A. K. & Christian Matthiessen. 2004. Introduction to Functional Grammar. London: Edward Arnold.

Sipas SFL, gjuha ka tre metafunksione *ideografike, ndërpersonale* dhe *tekstuale* të pasqyruara në një rrjet të madh të sistemit të kuptimit të potencialeve, duke përfshirë nën rrjetet e *transmetueshmërisë, sendit,* dhe *cilësisë* me grup specifik të karakteristikave semantike për një prodhim të shprehjes.[49]

Konteksti i situatës i dha idetë e metafunksioneve Halliday-t. Funksioni ideal që shpreh përmbajtjen eksperimentale dhe logjike të tekstit shpjegon përvojën tonë të jashtme në mjedis; funksioni tekstual është i orientuar nga gjuha dhe trajton tekstin koheziv dhe koherent duke organizuar dhe strukturuar informacionin gjuhësor në pjesën e nënrenditur dhe funksioni ndërpersonal merret me marrëdhëniet shoqërore dhe të pushtetit midis përdoruesve të gjuhës. Ai ndërlidhet me rolin e pjesëmarrësit në diskursin e prodhuar në situatë[50]. Metafunksionet mund të krahasohen me kategoritë gramatike të kontekstit të situatës si: *fusha e transmetuesit, ideativi; gjendja ndërpersonale; modaliteti i temës tekstuale.*

Transmetueshmëria me opsionet e ndërlidhura për të përfaqësuar lloje të ndryshme të proceseve ose përvojës së hetuar nga lart, poshtë, dhe rreth përbëhet nga procesi, pjesëmarrës me etiketa të ndryshme si aktori, qëllimi; *fenomenin; bartësin, atributin*; dhe rrethanat që përfshijnë shkakun, vendndodhjen, mënyrën, mjetet dhe instrumentet. Procesi i referohet një foljeje semantike *(duke bërë, duke ndodhur, duke ndjerë, duke thënë, duke u sjellë)* dhe çdo gjë që shpreh si ngjarje, marrëdhënie, gjendje fizike, mendore ose emocionale kur renditen në semantikë. Këto "procese" gjuhësore si produkte të perceptimit tonë të botës janë të ndërtuara në mënyrë shoqërore dhe kulturore me pjesëmarrësit, në rrethanat e shprehura me shprehjet ndajfoljore dhe parafjalore.[51]

Bashkime të ndryshme çojnë në stile të ndryshme tekstuale. Zgjerimi i vazhdueshëm i periudhave mund shtojë efektin e informacionit, por nëse nuk menaxhohet mirë ngatërron lexuesin.

---

[49]Konferenca e Dytë Ndërkombëtare për Shkencat Humane, Historike dhe Shoqërore, 2011. f. 260.

[50] Halliday, M.A.K. 1981. 'Text Semantics and Clause Grammar: Some Patterns of Realization'. James E. Copeland and Philip W. Davis (eds.) *The Seventh LACUS Forum.* Columbia, South Carolina: Hornbeam Press. f.381.Reprinted (combined with "How is a text like a clause?") in Halliday, M.A.K. & Jonathan Webster. 2002. On Grammar. Collected Works of MAK Halliday, vol. 1. Edited by Jonathan Webster. Continuum.

[51]Halliday, M.A.K. 1985. Systemic Background. In James D. Benson and William S. Greaves (eds.) Systemic Perspectives on Discourse Vol.1.(ADPS15). f.1-15. Reprinted in Halliday, M.A.K. & Jonathan Webster. 2003. On Language and Linguistics. Collected Works of MAK Halliday, Vol. 3. Edited by Jonathan Webster. Continuum.

Cilësi si bazë për bashkimin dhe lidhjen semantike brenda tekstit e bën çdo gjatësi e tekstit kuptimplotë dhe koherent si dhe kategoritë e pjesëve të shtuara, si një element tjetër koheziv semantik që lidh pjesët dhe periudhat e një teksti së bashku për t'i dhënë kuptim tekstit. Tre mundësitë e përpunimit, shtrirjes dhe përmirësimit ekzistojnë së bashku sepse fjalitë zgjerohen me anë të lidhëzave.

Nëse i referohemi lidhëzave kundërshtuese ato tregojnë kundërshti, bashkimi shkakor tregon *"rezultat, arsye dhe qëllim",* dhe përkohësisht lidhjet duke sinjalizuar sekuencën ose kohën. Të tre metafunksionet veprojnë në mënyrë simultane dhe sistematike, jo qartë ose në mënyrë të pavarur në një tekst; me fjalë të tjera, funksioni *gjendje shpirtërore (ndërpersonale), transmetueshmëria=logjika (ideative) dhe tema (tekstuale)* ndërvarësisht në sistemin gjuhësor.

Gramatika, si teori për përfaqësimin e përvojës njerëzore, për rolet dhe marrëdhëniet në SFL është një marrje e kuptimit të burimeve nëpërmjet rrjeteve të humorit, temës dhe logjikës me funksionet e tyre të ndryshme, si dhe leksiko-gramatikore sepse vepron si përpunim qendror i kuptimeve përmes fjalëve.[52]

Përmes një dimensioni të trefishtë në pjesën e nënrenditur e klasifikuar si "*nga poshtë"* për realizimet sintaksore, *"nga lart"* për modelet semantike, dhe *"nga e gjitha, tërësia"* për strategjitë e ndërtimit logjik gjuhësor.[53] Kompleksi i pjesës së nënrenditur mund të hulumtohet përmes sekuencave të ngjarjeve që janë të ndërtuara lexiko-gramatikisht veçanërisht në aspektin e marrëdhënieve kohore dhe shkak-kushtëzuese që përbëhen e gjendjes dhe efektit.

Një nga kontributet e shkakësisë është ajo e periudhës së analizës kritike të diskursit që u shfaq në vitet '90 dhe në fillim të viteve 2000 në fushën e gjuhësisë së zbatuar duke u bazuar në një sërë qasjesh analitike. CDA[54] është lëvruar që në vitet 1990 nga tre studiuesit më me ndikim Teun van Dijk, Ruth Wodak, dhe Norman Fairclough, me qasjet e tyre të ndryshme dhe korniza teorike të cilat dallohen nga teoritë dhe metodat e analizës së diskursit.

---

[52] Halliday, M.A.K. 1984. On the ineffability of grammatical categories. A. Manning, P. Martin & K. McCalla (eds.), The Tenth LACUS Forum 1983. Columbia: Hornbeam Press. f.3-18. Reprinted in Halliday, M.A.K. & Jonathan Webster. 2002. On Grammar. Collected Works of MAK Halliday, vol. 1. Edited by Jonathan Webster. Continuum.

[53]Halliday, M.A.K. 2001. "On the grammatical foundations of discourse". Ren Shaozeng, William Guthrie and I.W. Ronald Fong (eds.) *Grammar and Discourse: proceedings of the International Conference on Discourse Analysis.* Macau: University of Macau Publications Centre. f.47-58.

[54]*Analiza kritike e diskursit*

Van Dijk kontribuoi në vitin 1990 me veprën *"Discourse and Society"* në vitin 1990. Studimet kanë dalë përpara se të krijohej analiza kritike e gjuhës që është i njohur zakonisht si *Analiza kritike e diskursit (CDA).*

CDA është një qasje e cila është e interesuar të analizojë *'fenomenet sociale të cilat janë domosdoshmërisht komplekse dhe kështu kërkojnë një qasje shumë-metodike.*[55]

I referohemi një përcaktimi të qartë:

> *"CDA është një degë analizash diskursesh që shkon përtej se si dhe pse diskursi kontribuon kumulativisht në riprodhimin e makro-strukturave dhe nxjerr në pah gjurmët e kulturës dhe ideologjisë që nënkupton. Termi "kritik" në ligjërim trajtohet në mënyra të shumta të përdorimit të gjuhës dhe riprodhimin e pushtetit në shoqëri.*
>
> *Rëndësia përcaktohet posaçërisht për çështjen e pushtetit, hegjemonisë dhe rezistencës në fusha të ndryshme të gjuhës."*[56]

Funksionet njohëse janë forma bazë të teorive ideologjike që organizojnë, monitorojnë dhe kontrollojnë qëndrimet e një grupi social. Çdo përfaqësim ideologjik shoqërohet nga përvojat e një personi të cilit i referohen si modele. Van Dijk (1987) shpalli që modelet përfaqësojnë përvoja personale si për shembull informacione të veçanta çdo ngjarje ose veprim i cili përpunohet në kujtesën afatshkurtër. Me fjalë të tjera, modelet janë paralel me funksionet konjitive pasi ato vëzhgojnë mendimin e një personi dhe njohuritë e personit që e posedon. Modelet janë të formuara në mënyrë unike pasi ato mbajnë aftësinë për të kontrolluar përvojat e një *aktori social*[57] si dhe duke u ndikuar nga njohësja e procesit të grupeve të tjera anëtare në shoqëri. Në lidhje me këtë, është perceptuar se modelet janë njësia primare që kontrollon aktet e ndryshme të jetës njerëzore si ideologji të shumëfishta. Teoria e ideologjisë së paraqitur më lart sjell praninë e influencës së Van Dijkut në një kornizë e cila njihet si *katrori ideologjik i* Van Dijk ose *katrori konceptual* formuluar në katër parime të cilat mundësojnë analiza delikate ideologjike për të shprehur qëndrime të ndryshme të tilla. Katër parimet janë si më poshtë: *Theksi i gjërave pozitive për ne; Theksi i gjërave negative rreth tyre; Heqja e gjërave negative për ne; Heqja e gjërave pozitive rreth*

---

[55]Critical discourse analysis: history, agenda, theory, and methodology. / Wodak, Ruth., Methods for Critical Discourse Analysis. ed. / Ruth Wodak; Michael Meyer. London : Sage (2nd revised edition), 2009. p. 1-33.

[56]Renugah Ramanathan, Departamenti i Gjuhës Angleze Fakulteti i Gjuhëve dhe Komunikimit Modern Universiti Putra Malajzia, Malajzi, Gazeta e Azisë Juglindore e Studimeve të Gjuhës Angleze - Vol. 21 (2): Aplikimi i analizës kritike të diskursit në studimet e diskursit mediatik, 57 - 68 57 f.1.

[57]Discourse Semantics and Ideology - Teun A. van Dijk, 1995, https://journals.sagepub.com › doi, by TA van Dijk· 1995, Cited by 924 — and Mascia-Lees, F.E. (1993) `Always Believe the Victim, Innocent Until Proven Guilty, There is No Truth: The Competing Claims of Feminism, Humanism.

tyre. Këto katër lëvizje luajnë një rol jetësor në një strategji më të gjerë kontekstuale të vetë-prezantimit dhe prezantimit negativ të tjetrit.

Qasja socio-njohëse e Van Dijk tenton të lidhë teoritë njohëse dhe qasjet me gjuhësinë duke shpallur se studimet kritike të diskursit janë: perspektiva kritike, pozicioni apo qëndrimi brenda qasjes multidisiplinare ashtu siç synohet të hidhet dritë mbi ideologjitë e fshehta në praktikën shoqërore.

Prandaj ai propozoi një trekëndësh ndërlidhës mes *diskursit, njohjes* dhe *shoqërisë.*[58] Ky trekëndësh thekson fenomenet njohëse të cilat janë të lidhura me diskursin, strukturën dhe mënyrat në të cilat ndodhin pabarazia sociale, dominimi dhe ideologjitë.

Në bazë të mendimit se:*"Është metoda e pestë me anë të së cilës shkrimtari përshkruan pse gjërat janë ashtu siç janë, ose pse diçka ndodhi, duke përshkruar shkaqet dhe efektet"*[59] dhe një paragraf i tillë zakonisht krijohet me anë të të arsyetuarit induktiv.

Termi "marrëdhënie shkakore" në gjuhësi nga gjuhëtarë të ndryshëm përcaktohet si shprehja linguistike e shkakësisë dhe struktura konceptuale analizohet në studimet e kryera në fushën e semantikës konjitive, e cila propozon që kuptimi i shënuesve të shkakësisë lidhet me të kuptuarit tonë konceptual ndaj marrëdhënieve të shkakut. Pra shënuesit e shkakësisë konsiderohen të jenë mjete kategorizuese. Maat dhe Sander (2001) janë fokusuar në supozimin se

> "*...njohuria njerëzore reflekton kategorizim gjuhësor; që do të thotë se zgjedhja e një njeriu nga një fjalë në tjetrën shprehur një kuptim të caktuar konsiderohet një akt kategorizimi gjuhësor. Kur shkrimtarë duan të shprehin në llojin konkret të marrëdhënies shkakore, ata kanë një tendencë sistematike për të përdorur një element leksik në vend të një tjetri, edhe nëse të dyja janë të ngjashme, këto llojet e zgjedhjeve na japin një pasqyrë mbi kategoritë e përdoruesve të shkakësisë në nëpërmjet gjuhës. Për më tepër, tekstet e shkruara janë prodhuar në disa rrethana të cilat kanë tregohet se ka një lidhje të drejtpërdrejtë me format sintaksore të fjalive brenda diskursit.*"[60]

---

[58]Van Dijk, 2009.Scholarly articles for Van Dijk, 2009, casualty, Digital by default: consequences, casualties and … - Mariwn, f.16.

[59] Jack C. Richards, Richard Schmidt, Longman Dictonary of Language Teaching &Applied Linguistics, Imprint of Pearson Education, third eddition 2002, pdf, f. 330; 331.

[60]Sanders, T.(2005). Coherence, causality and cognitive complexity in discourse. In M. Aurnague, M. Bras, A. Le Draoulec, & L.Vieu (Eds.), Proceedings/Actes SEM-05, First International Symposium on the exploration and modelling of meaning (f. 105-114). Biarritz, France.

Prandaj, mendohet se një karakteristikë qendrore e diskursit është se ajo tregon koherencë. Hulumtimet e fundit kanë treguar se i pëlqejnë klasifikimi i marrëdhëniet shkakësore për shkak të faktit se nocioni i shkakësisë është thelbësor për njerëzit *"të kuptuarit e botës, sepse na siguron njohuritë e nevojshme të kuptohen proceset fizike, veprimet dhe mënyrën se si njerëzit organizojnë përvoja në botën reale"*[61].

Një karakteristikë qendrore e diskursit është ajo që tregon koherenca. Një lloj kryesor i koherencës është ai i shkakësisë (Maat dhe Sanders, 2001). Përkundrazi, Moeschler (2003) pohon se *"çështja e shkakësisë nuk është një problem specifik gjuhësor."* Edhe pse gjuha është një mënyrë shumë efikase për të shprehur shkakun marrëdhëniet, shkakësia nuk është një pronë e pandarë e gjuhës. Teoria e evolucionit na lejon të mendojmë që lindja e arsyetimit shkakor duhet të ketë qenë një hap i rëndësishëm filozofik dhe ndërtimi i lidhjeve shkakore midis koncepteve dhanë një ndryshim cilësor në njohjen njerëzor". Paralelisht, Pit (2003)[62] mbron se nocioni i shkakësisë është thelbësor për të kuptuarit e njerëzve në botë.

Kjo bazë njohëse na siguron argumentet e nevojshme për të kuptuar veprimet njerëzore dhe proceset fizike dhe për të organizuar çdo eksperiencë në botën reale. *"Pa konceptin e shkakësisë, botën reale dhe njerëzit veprimet dhe emocionet do të bëhej një kaos i plotë."*[63] *"Ideja kryesore e konceptit të shkakësisë është se njerëzit mund të lidhin ligjërimin segmente nga një marrëdhënie shkakore e një lloji."*[64] *"Koherenca konsiderohet të jetë një fenomen konjitiv, dhe deri diku i pavarur nga saktësia realizimi gjuhësor në vetë diskursin, si gjuhëtarët ashtu edhe psikologët supozojmë se lidhëzat kanë funksionin e sinjalizimit të marrëdhënieve ndërmjet segmenteve të diskursit, me anë të udhëzimit të bashkëbiseduesve për të ndërtuar një lidhje koherence midis dy pjesëve të fjalisë."*[65]

Për më tepër, sipas Sanders, në këtë lloj kategorizimi, ekzistojnë dy parime: *shkakësia dhe subjektiviteti*. Ky autor pretendon se *"shkakësia dhe subjektiviteti, jo vetëm që ndërtojnë sistemin dhe përdorimin e marrëdhënieve shkakore dhe shprehjet gjuhësore të tyre - lidhëzat (sepse, ashtu) dhe sinjalet leksikore (si rezultat, në përfundim), por*

---

[61] Pit, M. (2003). How to express yourself with a causal connective: Subjectivity and causal connectives in Dutch, German and French. Amsterdam: Rodopi.
[62] Pit, M. (2006). Determining subjectivity in text: The case of backward causal connectives in Dutch. Discourse Processes, 41, 151-174.
[63] Sanders, T. (2005). Coherence, causality and cognitive complexity in discourse. In M. Aurnague, M. Bras, A. Le Draoulec, & L. Vieu (Eds.), Proceedings/Actes SEM-05, First International Symposium on the exploration and modelling of meaning Biarritz, France. f. 105-114.
[64] Po aty. f. 105-114.
[65] Po aty. f. 105-114.

edhe për kompleksitetin njohës të lidhjeve të diskutimit në qasjen gjuhësore dhe përpunimin e diskursit"[66]. Arsyetimi është se kategorizimet gjuhësore pasqyrojnë kategoritë themelore në njohjen njerëzore. Kur njerëzit të përdorin gjuhën dhe të fillojnë të kuptojnë ligjërimin, ata lidhin segmente ligjërimi duke nxjerrë në pah marrëdhëniet e koherencës, si shkak-pasojë dhe argument-pretendim në bazë të një grupi shumë të kufizuar parimesh njohëse midis të cilave ne gjejmë shkakësinë dhe subjektivitetin. Sanders[67] përcakton një lidhje koherence si *"një aspekt të kuptimit të dy ose më shumë segmenteve të diskursit të cilat nuk mund të përshkruhen në terma të kuptimit të segmenteve në izolim. Me fjalë të tjera, kjo është për shkak të kësaj lidhjeje koherence se kuptimi i dy segmenteve të diskursit është më shumë se shuma e pjesëve të saj "*[68].

Konkretisht, në marrëdhëniet e rastësishme, paraqitet edhe aspekti shtesë i kuptimit dy *sifjali (pjesë të nënrenditura)* të ndryshme dhe të njëpasnjëshme nga lidhja shkakësore midis ngjarjes që shkakton dhe ngjarja e shkaktuar. Prandaj, duket logjike që gjuha njerëzore na siguron një gamë të gjerë të mjeteve gjuhësore për të shprehur shkakun, për shembull, ndërtimi shkakor si: *"për shkak të shiut, ne duhet të qëndrojnë në shtëpi".* Për më tepër, marrëdhëniet e koherencës mund të bëhen në mënyrë implicite dhe në mënyrë eksplicite nga sinjalet gjuhësore si lidhëzat[69].

Lidhjet nëpërmjet lidhëzave janë studiuar në lidhje me klasifikimet e marrëdhënieve të koherencës. Lagerwerf (1998) thotë se *"një lidhëz shpesh shpreh shprehjen e lidhjes së koherencës"* [70]. Pastaj, mund të thuhet se shënuesit gjuhësorë të marrëdhënieve të koherencës na ndihmojnë për të kuptuar se si marrëdhëniet janë të organizuara në mënyrë njohëse në mendjen e njerëzve.[71]

Konkretisht, supozohet se kur folësit duan të shprehin një lloj të caktuar të marrëdhënieve shkakore, ata shpesh përdorin sistematikisht një shprehje leksikore në vend të një tjetre, edhe nëse tjetra është shumë e ngjashme.[72]

---

[66] Po aty, f. 31.

[67]Pit, Mirna., 2005, Journal of Pragmatics 38 (2006) 593–599, Book review, How to express yourself with a causal connective: Subjectivity and causal connectives in Dutch, German and French, f. 360.

[68] Po aty.f. 360.

[69] Pit, M. (2003). How to express yourself with a causal connective: Subjectivity and causal connectives in Dutch, German and French. Amsterdam: Rodopi, f.5.

[70] Po aty. f.14.

[71] Po aty. f.14.

[72]Sander; Sweetser 2009., Causality, cognitioncon, mmunication - UC Berkeley...http://linguistics.berkeley.edu.
PDF, Causation. 3. Causative (Linguistics) I. Sanders,. Ted, 1963 – II. Sweetser, Eve. P37.C38 2009. 401.9-dc22. 2009045533.

Këto lloje të zgjedhjeve mund të na japin një pasqyrë të përdoruesve të gjuhës si *"kategorizimi i shkakësisë"*. Kjo ide vjen nga supozimi se kategorizimi gjuhësor pasqyron njohjen e njeriut; dhe duke zgjedhur një fjalë ose një lidhje mbi një tjetër për të shprehur kuptimin mund të konsiderohet si një akt kategorizimi gjuhësor[73]. Lidhjet e diskursit kanë qenë gjerësisht të studiuara në gjuhësi gjatë dekadave të fundit nga shumë perspektiva teorike dhe pikëpamje të ndryshme përshkruese ekzistojnë kritere relevante që rregullojnë zgjedhjen e një lidhjeje shkakore ose një tjetër. Në fakt, në lidhje shkakore dy faktorët më të rëndësishëm të identifikuar në letërsi janë *nocioni i fushave të përdorimit* (1) dhe *statusi i informacionit të segmentit të shkaktuar* (2).[74]

Megjithëse të dy faktorët janë po aq të vlefshëm për të klasifikuar lidhjet shkakore, gjuhëtarët janë fokusuar në nocionin e *fushës së përdorimit* për të vendosur një klasifikim e marrëdhënieve shkakore. Dallimi kryesor bazohet në një qasje të dy niveleve të mbështetur nga autorë si: Van Dijk[75], Halliday dhe Hassan[76] dhe Sanders[77] të cilët mbrojnë se marrëdhëniet shkakore mund të ndahen në dy grupe. E para përfshin marrëdhëniet e *koherencës semantike* dhe lidhjet që lidhen me kuptimet e domenit-përmbajtjes ndërsa e dyta i *drejton marrëdhëniet pragmatike që shprehin kuptime epistemike.*

Sipas Lagerwerf [78], në çdo interpretim në fushën e përmbajtjes *"lidhja i referohet shkakësisë së botës reale"*. Në çdo fjali të interpretuar në domenin epistemik, marrëdhënia është një vëzhgim dhe një përfundim, një shkakësie në botën reale". Së fundi, në të gjitha shembujt që i referohen fushës së aktit të të folurit, *"lidhja është midis një aktit të të folurit dhe arsyetimit, ose motivimit të folësit për ta kryer këtë akt të të folurit"*[79].

---

[73] Sanders, T. (2005). Coherence, causality and cognitive complexity in discourse. In M. Aurnague, M. Bras, A. Le Draoulec, & L. Vieu (Eds.), Proceedings/Actes SEM-05, First International Symposium on the exploration and modelling of meaning Biarritz, France, f. 105-114.

[74] Zufferey dhe Cartoni, 2012, author's draft Published in: Languages in Contrast: 12(2), English and French causal connectives in contrast, Sandrine Zufferey, Bruno Cartoni*, Université Catholique de Louvain-la-Neuve (Belgique), Université de Genève (Suisse), f. 232-250.

[75] Teun A. van Dijk, The Semantics and Pragmatics of Functional Coherence in Discourse, 1976.

[76]Halliday, M. A. K. & Hasan, R. (2001). English Cohesion,

[77]Sanders, T., Spooren,W., & Noordman, L. (1993). Coherence relations in a cognitive theory of discourse representation. Cognitive Linguistics, 4, f. 93-133.

[78] Lagerwerf, Luuk, 1998. Causal Connectives Have Presuppositions: Effects on Coherence and Discourse Structure. Holland Academic, The Hague, f.22.

[79]Po aty, f.45.

Për më tepër, ky autor arrin në përfundimin se përmbajtja, domeni është një ideal mendor dhe i brendshëm i botës fizike; përmbajtja epistemike është i lidhur me proceset e arsyetimit dhe përmban konkluzione, lokalitete dhe marrëdhënie të brendshme midis tyre; dhe fusha e veprimit të fjalës përfshin kualifikime, justifikime ose motivime të akteve të të folurit. Dallimi në mes këtyre tri fushave ndonjëherë mund të jetë i vështirë për shkak të shkallës së ngjashmërisë midis tyre. Në të vërtetë, nuk është gjithmonë kaq e qartë për t'u interpretuar një lidhje si epistemike dhe jo semantike. Faktori kryesor diskriminues mes këtyre dy fushave duket se është mënyra me të cilën formohet lidhja e vërtetë.

Kur lidhja mes përmbajtjes së të dyja propozimeve ka të ngjarë të ndodhë ndodh, kemi të bëjmë me një interpretim të përmbajtjes; kur kjo lidhje midis përmbajtja e propozimeve është e pamundur të gjendet, është *një interpretim epistemik*[80].

Shkurtimisht, fusha e përdorimit të lidhjeve shkakore mund të jetë shumë e dobishme kur ajo mundëson kategorizimin e marrëdhënieve të veçanta shkakore. Megjithatë, nuk duhet të harrohet edhe pse lidhëzat si: *për shkak se* mund të përdoren në të tre fushat, shumica e tyre kanë tendencë të specializohen në një fushë.

Qasja funksionale: Teoria e strukturës retorike (RST), megjithatë, propozon një kategorizim të ndryshëm të marrëdhënieve shkakore dhe ofron një shpjegim të koherencës së teksteve duke përshkruar tekste sesa duke u fokusuar në proceset e krijimit ose të leximit dhe të kuptuarit e tyre (RS). Duque[81] argumenton se RST përbën një ndryshim midis marrëdhënieve *hypotaktike*, të quajtura edhe *marrëdhënie bërthamore* dhe *marrëdhënie paratektike*, që i quan marrëdhënie shumëkombëshe. Përveç kësaj, ajo që dallon RST nga teori të tjera është që RST përfshin hierarkinë e përbërësve në mënyrë që të përcaktojë marrëdhëniet e koherencës. *"Bërthama"* është përbërësi me pozitë më të lartë hierarkike, ndërsa *"sateliti"* është ai me pozitë të ulët hierarkike. Pastaj, sipas RST, secili tekst ka një gamë të gjerë mundësish strukturore; pra ajo përbëhet nga llojet e ndryshme të *"blloqeve të ndërtimit"* që ndodhin në tekst. Këto blloqe kategorizohen sipas nuklearitetit të tyre dhe marrëdhënies që shprehin. Marrëdhëniet shkakore janë të ndara në dy grupe në Teorinë e Strukturës Retorike: *shkaku i vullnetshëm* dhe *shkaku i pavullnetshëm* (RST).

[80]Po aty, f.46.
[81]Duque E. 2014, Signalling causal coherence realations, in discousre studies, f. 29.

Shkaku i vullnetshëm ndodh kur një situatë (bërthama) është shkaktuar nga një tjetër (satelit) nga veprimi i qëllimshëm i dikujt, pra:

"*Duke menduar se ndoshta këshilla ishte e thjeshtë, që vjen nga një person i pamartuar, njëri prej tyre pyeti:, -A jeni i martuar?* ".[82]

Në këtë rast të parë, S (satelit) mund të ketë shkaktuar agjentin e veprimit të vullnetshëm në N (bërthama) për të kryer atë veprim; pa paraqitjen e S, R (lexues) nuk mund ta konsiderojë veprimin si të motivuar apo të dinë motivimin e veçantë; N është më qendrore për qëllimet e &-së në vënien përpara të kombinimit NS sesa S. Shkaku jo i vullnetshëm ndodh kur një situatë (bërthama) shkaktohet nga një tjetër (satelit), por jo nga veprimet e qëllimshme të dikujt, dmth.

"Mbani mend të gjitha ato perime që keni vënë nën tavolinë? Ndoshta kjo është arsyeja pse Sparkly ka jetuar kështu gjatë " (nxjerrë nga RST, nd).[83]

Në këtë rast të dytë, "*S, me anë të tjera përveç motivimit të një veprimi të vullnetshëm, shkakton N; pa paraqitjen e S, R nuk mund të dihet shkaku i veçantë e situatës; një paraqitje e N është më e qëndrueshme sesa qëllimet e S në &- në duke vënë përpara kombinimin NS* "(RST, nd).

Mann dhe Thompson[84] argumentojnë se sinjalet për çdo marrëdhënie janë të paqarta, kështu që *"përkufizimet e tyre nuk mbështeten në ndërtime morfologjike ose sintaksore por mbi gjykimet funksionale dhe semantike".* Përveç kësaj, thuhet se edhe në rastet kur nuk ka sinjale që na lejojnë të përcaktojmë mund të themi se të gjitha marrëdhëniet retorike sinjalizohen në një farë mënyre apo në një tjetër.

Prandaj, Duque kategorizon ato sinjale në grupe të dallueshme, të cilat janë ato që vijojnë:

lidhjet dhe shënuesit e diskursit (1),

anafora dhe marrëdhëniet e koherencës indirekte (anafora dhe folja, anafora dhe fraza paraprake, anafora dhe frazat nominale) (2),

marrëdhëniet e koherencës së leksikut (3),

foljet e pafundme (4),

dhe struktura e zhanrit (5).

---

[82] Duque E. 2014, Signalling causal coherence realations, in discousre studies, f.29.

[83] Po aty, f.29.

[84]Po aty, f.29.

(1*) Lidhjet dhe treguesit e diskursit:* sipas Duque janë sinjalet më të dukshme për marrëdhëniet shkakore. *"Shënuesit e diskursit i përkasin gramatikave të ndryshme, por roli kryesor i të gjithë atyre është që të paraprijnë konkluzionet".* Për më tepër Taboada dhe Das, mbrojnë që edhe pse taksonomia e shënuesve të diskursit reduktohet me një fjalë të vetme, ndaj mund të gjenden edhe disa shprehje që funksionojnë si shënues diskursesh si: *"në rast se"*[85].

Në mënyrë të ngjashme, Fraser[86] përcakton shënuesit e diskursit si një klasë funksionale elementesh gjuhësore që i përkasin klasave të ndryshme sintaksore, të tilla si *lidhëzat, ndajfoljet* dhe *frazat paraprake* që lidhin dy ose më shumë segmente diskursesh dhe sinjalizojnë një lidhje mes tyre. Megjithatë, ne do të ndjekim konceptin e *shënuesve të diskursit* të mbrojtur nga Portolet, i cili këmbëngul se ato kufizohen në dy mënyra të ndryshme: ato janë njësi të pandryshueshme në mënyrë morfologjike, dhe sintaksisht ato janë njësi të izoluara që nuk kanë asnjë funksion në pjesën e nënrenditur që ato prezantojnë/udhëheqin. Prandaj, fraza paraprake si *"për këtë arsye"* nuk mund të konsiderohet një shënues diskursi, meqë luan një rol në pjesën e nënrenditur që paraqet dhe pranon ndryshime morfologjike të tilla si "*për këto arsye"*. Ne do ta shqyrtojmë këtë supozim në mënyrë që të përqëndrohet në kritere të ngushta për kategorizimi i marrëdhënieve shkakore.

(2) *Anafora dhe marrëdhëniet e koherencës indirekte:* "Në marrëdhëniet e koherencës indirekte, përmes një anafore, ndërtimi i marrëdhënies zhvendoset brenda një segmenti të vetëm, kështu që kuptimi i lidhjes nuk është një tepricë e shkaktuar nga lidhja ndërmjet segmenteve"[87]. Këto marrëdhënie koherence indirekte mund të ndahen në nën-grupe, të cilat janë si më poshtë:

a. Anafora dhe folja: Në këtë lloj marrëdhënie koherence, marrëdhënia bazohet në një folje e cila ka një anaforë si një nga argumentet e saj; dhe kjo anaforë mund të trajtojë një entitet të vetëm të futur më parë në segmentin tjetër të lidhjes, ose ajo mund të adresojë të gjithë segmentin. Dmth.

"Ted nuk u ndal tek shakaja. Kjo i shkaktoi të qeshurën mes shokëve të tij".[88]

---

[85] Taboada dhe Das, 2013, Adding Signalling Information to a Corpus of Discourse Relations, https://www.sfu.ca/~mtaboada/docs/Taboada_Das_Dialogue_and_Discourse_2013.PDF, f.258.
[86] Fraser, B, An account in discourse markers, International Review of Pragmatics, 2009, f. 293.
[87] Duque, E. 2014, Signalling causal coherence realations, in discousre studies, f.29.
[88] Po aty, f.30.

b. Anafora dhe fraza paraprake: Llojet e tjera të marrëdhënieve koherente indirekte janë disa shprehje parafjalore të vendosura në fillim të një fjalie, ku anafora i referohet një fjalie të mëparshme, të tilla si *"për këtë arsye".* Këto shprehje konsiderohen si një klasë e hapur sepse çdo emër ose përemër mund të funksionojë si një anaforë[89].

c. Anafora dhe shprehja nominale: Në këtë lloj marrëdhënieje indirekte, anafora është pjesë e një shprehjeje nominale, të tilla si *"ky rezultat"*, ose *"shkaku kryesor".*

Prandaj, ky grup është i kufizuar pasi që jo të gjithë emrat karakterizojnë sepse ata e kanë përbërësit prototip të marrëdhënieve shkakore.

(3) *Marrëdhëniet e koherencës së leksikut:* Sipas Danlos[90], disa marrëdhënie koherence ndërtohen përmes foljeve psikologjike të cilat plotësohen me shkaqe. Pastaj, *"kur këto shkaqe futen në një tjetër grupim nga ai me folje psikologjike, një lidhje koherence shkakore krijohet mes dy fjalish".*[91]

(4) *Foljet e pafundme* përdoren shpesh në marrëdhëniet brenda fjalisë. Sipas Taboada dhe Das, *koha e tensionuar* është një nga karakteristikat më të spikatura duke ndihmuar në tregimin e marrëdhënieve, siç është rasti me disa raste të foljeve të pafundme në rrethana marrëdhëniesh. Për më tepër, Duque shton se *gerundi* zakonisht përdoret për të treguar marrëdhëniet shkakore.

(5) Struktura e gjinisë:(zhanrit) është një lloj tjetër sinjali, kryesisht ndër-fjali, pjesë paragrafi, ose paragraf duke folur për një sinjal të koherencës, lidhur me koherencën globale më tepër se koherenca lokale e gjetur në rastet e mëparshme. Prandaj, Taboada dhe Das deklarojnë se *"zhanri ndihmon në interpretimin e marrëdhënieve kur stili i zhanrit njihet për lexuesit"*[92]. Taboada dhe Das propozojnë një kategorizim të sinjaleve të ngjashme me atë të sugjeruar nga Duque, por duke shtuar disa grupe të reja që më parë ishin injoruar të tilla si *niveli i sintaktik (6),karakteristikat grafike (7)* dhe *elementët numerikë (8).*

(6) Niveli sintaktik: Ka disa ndërtime që na ndihmojnë të identifikojmë një lidhje në nivelin sintaksor si rendi i fjalëve, inversioni i kallzues-kryefjalë ose përdorimi i fjalisë pyetëse.

---

[89]Po aty, f.30.

[90]Danlos, L., 2001, Event coreferencein causal discourses. In P.Boullion & F.Busa (eds.) The language of the world Meaning. CambridgeUniversity Press, f. 216-242.

[91] Po aty, f. 216-242.

[92] Taboada dhe Das 2013, Adding Signalling Information to a Corpus of Discourse Ralations, https://www.sfu.ca/~mtaboada/docs/Taboada_Das_Dialogue_and_Discourse_2013.PDF, f. 258.

(7) Karakteristikat grafike - të tilla si pikësimi, listat, titujt ose paraqitja janë gjithashtu tregues potencialë të marrëdhënieve koherente.

(8) Elementë numerikë - gjithashtu mund të konsiderohen sinjale të marrëdhënieve, por ato përdoren kryesisht në marrëdhëniet e listës.

Duque mbron: *"Marrëdhëniet e koherencës, si shumë aspekte të tjera të kuptimit, mund të jenë transmetuar jo vetëm nga një sinjal i vetëm, por edhe nga grupe. Në këtë kuptim, fenomene të tjera gjuhësore, të tilla si tensioni, aspekti, gjendja verbale, pikësimi dhe rendi i segmenteve të nënkuptuara në lidhje koherence, marrin pjesë në sinjalizimin e disa marrëdhënieve koherente; por ato janë sinjale më pak të qarta të marrëdhënieve të koherencës specifike*[93].

Studimet e kryera në fushën e *semantikës njohëse* propozojnë që kuptimi i shkaqeve të shënuesit lidhet me kuptimin tonë konceptual të marrëdhënieve shkakore. Kur zgjidhet një shënues të veçantë në mesin e opsioneve të disponueshme në një gjuhë, përdoruesi gjuhësor cakton lidhjen shkakore të shprehur në një lloj të caktuar shkakësie. Supozohet se mund të ekzistojnë dallime semantike midis shenjave të shkakësisë, për shkak të dallimeve midis llojeve të ndërtimit që përdoren. Por, më e rëndësishmja, pritet se duhet të ketë edhe paralele themelore konceptuale.

'Studimi semantik' mund të përcaktohet si *studimi i kuptimit të shprehur nga elementet e një gjuhe dhe nga kombinimet e tyre.* Semanticienët kanë në fokus: përshkrimin e kuptimit të elementeve gjuhësore dhe parimet që lejojnë (dhe përjashtojnë) caktimin e kuptimit për kombinimet e këtyre elementeve. Përveç kësaj, një teori semantike e plotë dhe adekuate ofron një qasje të marrëdhënieve midis shprehjeve gjuhësore dhe gjërave që mund të përdoren për të diskutuar. Analiza e treguesve të shkaqeve në kuptim të kategorive konceptuale, çka është ky studim bën, nënkupton një pozicion të veçantë në fushën e studimit gjuhësor. Kjo nënkupton se ekziston një lidhje mjaft e drejtpërdrejtë midis *strukturës semantike* dhe *struktura konceptuale*. Ky është një supozim konstitutiv i qasjes gjuhësore njohëse për të.[94]

Shprehja gjuhësore e shkakësisë nga perspektiva semantike njohëse supozon se ekziston një lidhje e drejtpërdrejtë midis kuptimit të shkakësisë, shënuesit dhe kuptimit konceptual të marrëdhënieve shkakore. Ky supozim nuk është e gjithëpranuar në teorinë gjuhësore.

---

[93] Duque, E. 2014, Signalling causal coherence realations, in discousre studies, f.32.

[94]Shprehja gjuhësore e kauzalitetit dhe struktura konceptuale, f.1/ Kapitulli 2.

Në vend të kësaj, lidhja mes mendimit konceptual dhe sistemit gjuhësor konsiderohet të jetë kompleks. Shumë qasje në *teorinë moderne semantike formale*, për shembull, kanë braktisur idenë që krijimi i një lidhje të drejtpërdrejtë midis strukturës semantike dhe konceptuale është e mundur në të gjitha rastet. Semanticienët formalë zgjedhin të formulojnë *'teoritë referenciale'* që nënkupton vendosjen e një lidhjeje ndërmjet kategorive semantike dhe konceptuale nëpërmjet nivelit të realitetit të jashtëm në termat e kushteve të së vërtetës[95], ose të propozohet një lidhje ndërmjetësuese ndërmjet *semantikës* dhe *strukturës konceptuale* për shembull Jackendoff (1990).[96]

Shprehja gjuhësore e shkakësisë dhe strukturës konceptuale, trajtohet nga Jackendoff si teoria semantike brenda kuadrit formal të semantikës. Ai pohon se: *një teori e kuptimit duhet të lidhet me 'realitetin e sjelljes' të organizmit, jo për realitetin fizik- për botën ashtu siç duket tek organizmi, ose më shumë siç duhet, bota siç është ndërtuar nga mendja e organizmit*[97]. Ky supozim është se niveli fenomenologjik i analizës, në vend të ontologjike, që duhet të merret si pikë fillimi për një teori semantike të shprehjes shkakore, qëndron edhe në bazë të studimit aktual. Deri më tani, ideja nëse a ka lidhje të drejtpërdrejtë midis strukturës semantike dhe konceptuale ka qenë kryesisht punuar në kuadrin e hulumtimit të linguistikës njohëse.

Kontrasti midis ndërtimeve të ndryshme shkakore karakterizohet në aspektin e *"dritarizimit të vëmendjes"*[98] ose dallimeve në *integrimin konceptual*[99] sepse ky hulumtim i gjerë teorik ka të bëjë kryesisht me semantikën e shenjave të shkaqeve. Sipas Kemmer & Verhagen, predikimet shkakore domosdoshmërisht ngjallin idenë e një veprimi ose gjendje tjetër, duke sugjeruar që foljet kthehen në shkaktarë analitikë dhe janë *'konceptualisht të shkrirë',* pra marrëdhëniet ku një shkaktar ndryshon gjendjen e një shkaku.

Kohezioni është një aspekt i rëndësishëm i tekstit pasi përcakton se si njerëzit interpretojnë diskursin; është diçka veçanërisht delikate konteksti i ndërveprimit kohët e fundit kanë filluar të eksplorohen pavarësisht kësaj, çdo përpjekje e bërë nga dijetarët në këtë fushë nuk ka arritur të sigurojë një kategorizimi homogjen të llojeve të ndryshme të lidhjeve[100].

---

[95] Tarski 1944; cf. Asher & Lascarides 1993 mbi shkakësinë.
[96] Po aty, f.5.
[97] Jackendoff, Ray, Conceptual semantics and cognitive linguistics. Conjitive linguistics 7(1), 1996:f.124.
[98]Talmy, L.: *Cognitive Semantics*, de Gruyter, Berlin, 2007, f. 121.
[99]Goddard 1996; Wolff 2001
[100] Halliday, M. and Hasan, R. 1976. Cohesion in English. London: Longman, f. 226.

Konjuktimet (lidhje teksti) konsiderohen si elemente themelore në ndërtimin e kohezionit të diskursit përfaqësojnë një zonë relativisht të lënë pas dore e hulumtimit, për shkak të kompleksitetit të tyre dhe numrit të çuditshëm të *"marrëdhëniet e lidhjes"*[101] që ata mund të shprehin në kontekst. Përveç kësaj, nuk ekziston akoma një pikëpamje e përbashkët sa i përket klasifikimit dhe emërtimi i llojeve të ndryshme të lidhjeve[102].

Përzgjedhja e një lloji të veçantë të lidhjes fiton më shumë rëndësi sepse ato zakonisht janë të hapura për interpretime kaq të ndryshme, veçanërisht kur pjesëmarrësit në ngjarjen e fjalimit vijnë nga prejardhje të ndryshme gjuhësore kulturore.[103] Janë renditur një sërë konjuktimesh si: *në çdo mënyrë, cilado qoftë, në çdo rast, që mund të jetë, në anën tjetër, në të njëjtën kohë, si kundër kësaj, në fakt, si një fakt, në të vërtetë, për të thënë të vërtetën, në vend të kësaj, përkundrazi, të paktën, përkundrazi, dua të them, kështu, pra, rrjedhimisht, për shkak të kësaj, atëherë, në atë rast, në një rast të tillë, në këto rrethana, në rrethana, përndryshe, në rrethana të tjera, për këtë arsye rrjedh nga kjo, për këtë qëllim, për, sepse, në këtë drejtim, në lidhje me këtë, në aspekte të tjera, përveç kësaj etj.* Së fundi, supozohet se sistemi gjuhësor bazohet në përdorim, që njohuritë gjuhësore ruhen dhe përdoren si një *'sistem përdorimi'*.

1.4 Teoria e '*Hapësirës mendore" dhe nivelet e interpretimit në lidhje me shkakësinë*

Lidhjet shkakore dhe kushtëzuese të gjuhës angleze tregojnë një mbivendosje të konsiderueshme në funksione dhe në vargjet e ndërtimeve gramatikore, në të cilat ato ndodhin. Këto fenomene janë të lidhura dhe një arsye pse lidhjet e ndryshme mund të shprehin kuptime të ngjashme është se semantika leksikore e një bashkimi mund të përfshijë shprehimisht kuptimin që nuk është i pranishëm në semantikë tjetër të bashkuar, por mund të shprehet me ndërtimet gramatikore.

---

[101]Po aty. f. 226.

[102]Halliday, M. and Hasan, R. 1976. Cohesion in English. London: Longman.; Vande Kopple 1985; Martin dhe Rose 2003; Hyland 2005.

[103] Laura Centonze, U Niversiteti i Salentos, Gjuhët dhe Linguët , Gjuha Linguaggio 10 (2013), 7-18 , ISSN 2239-0367, e ISSN 2239-0359 , DOI 10.1285 / i22390359v10p7, http://siba-ese.unisalento.it, © 2013 Universiteti i Salentos, Bashkëpunimet në Diskutime Akademike Të Elf:, Analiza e Bazuar nga Corpus.

Përdorimi i teorisë së '*Hapësirës mendore*'[104] analizon semantikën e shkakores duke përdorur *sepse,* duke shqyrtuar ndërveprimin midis semantikës leksikore dhe semantikën e mjedisit gramatikor. Ndër faktorët e përfshirë janë *funksioni parashikues*, *marrëdhëniet shkakore*[105] *qëndrimi epistemik*[106], dhe *lidhja e hapësirës mendore me vendosjen e fjalës.*[107]

Përdorimet e shkakut me anë të lidhëzave *ngaqë*, dhe *për shkak se* në fusha të ndryshme të kuptimit përputhen me ato të përdorimit edhe me lidhëza të tjera, për shembull me lidhëzën kushtore *nëse*. Duke analizuar sesa ato mund të mbivendosen dhe nëse ato dallojnë midis tyre duket nga shembujt më poshtë se ato mund të zëvendësohen pa ndryshim të rëndësishëm në kuptim dhe interpretim.

(1) Nëse (siç thoni) (=ngaqë) ai është në qytet tani, ndoshta duhet ta bëjmë atë?

(2) Në qoftë se =(ngaqë) unë marr pilulat e mia rregullisht, simptomat zhduken.

Tek fjalia (1), mund të imagjinojmë se dëgjuesi ka thënë më parë në bisedë se personi përkatës është në qytet tani. Në referimin e folësit për këtë nga deklarata e mëparshme e cila nënkuptohet me pjesën e fjalisë *"siç thoni"* mund të përdoret *ngaqë* në vend të *nëse*, që ngjason në mënyrë të konsiderueshme me shkak. Fjalia (2) natyrisht mund të interpretohet me faksin se marrja e rregullt të pilulave i bën simptomat të zhduken - një interpretim që tregon shkak. Kështu ka një shkallë të konsiderueshme mbivendosejeje midis përdorimeve të lidhjeve të përfshira, por në një fjali mund të zëvendësojmë lidhëzën kushtore me një shkakore, ndërsa në një tjetër ndoshta jo. Sugjerohet që kontekstet leksikore dhe konstruktive janë të rëndësishme në përcaktimin e ndërtuesve të mundshëm të marrëdhënieve ndërmjet pjesëve të periudhës.

Shkakësia në gjuhën angleze përfshihet në mënyra të ndryshme ndërtimi sintaksor dhe në nivele të ndryshme interpretimi. Aspektet ndërtimore të kuptimit dhe fushës njohëse në të cilat këto ndërtime interpretohen, krahasohen në terma të llojit të krijimit të hapësirës mendore në të cilën ata angazhohen; kjo shpesh sinjalizohet nga *përdorimi i formave të foljes duke shënuar qëndrim negativ epistemik*.

---

[104] Fauconnier Gilles, (1985/1994, 1997), Spaces, Worlds and Grammars, Chikago, University of Chikago Press, f.45.

[105]Dancygier dhe Sweetser 1996, 1997, Constructions with if; since and because; Casuality, epistemic stance and clause order. Mouton de Grynter f.123.

[106] Fillmore 1990a, b.

[107]Sweetser 1990, Dancygier dhe Sweetser 1996, Dancygier 1998.

Teoria e Hapësirës Mendore[108] e Fauconnier-it, është një teori tejet e përgjithshme formale e cila siguron mekanizma për të diskutuar për mënyrat në të cilat ne lidhin strukturat njohëse me njëra-tjetrën. Mund të argumentohet deri në një farë mase, kushtëzuar në aspektin e botëve të mundshme kapja e njohurive të ngjashme. Pjesa e nënrenditur mund të thuhet se krijon një *botë të mundshme* brenda së cilës një pjesë e nënrenditur e mëparshme interpretohet, për shembull:

(3) Nëse kompjuteri riparohet, atëherë ai do të përfundojë letrën nga e premtja.

Pjesa e nënrenditur tek (3) vendos një hapësirë ku kompjuteri merret i riparuar dhe brenda asaj hapësire, folësi parashikon që letra do të përfundohet të premten. Pra, në një kusht të tillë si (3), gjuha vendos një hapësirë të përmbajtjes mendore[109] (një hapësirë e cila ka të bëjë me një gjendje të mundshme të veprimeve, gjegjësisht kompjuteri duke u riparuar. Brenda kësaj hapësire të domeneve të përmbajtjes (plotësohet më tej nga folësit dhe njohuritë e përgjithshme të dëgjuesve për individët e përmendur), parashikohet një aspekt të shtuar të përmbajtjes së kësaj hapësire mendore - letra u përfundua të premten. Siç është argumentuar në Dancygier (1993, 1998), parashikimi në domenin e përmbajtjes përfaqëson përdorimin qendror të ndërtime të kushtëzuara. "tani (jo të premten)"

Hapësirë e ardhshme = *P (qëndrimi neutral) "kompjuteri i tij riparohet"*

Hapësirë kundërshtuese = *p "kompjuteri i tij nuk riparohet"*

Edhe pse kjo nuk është një dhënie logjike e kushteve, është një shprehje e nevojshme e përdorimit parashikuese të kushteve[110], (3) nuk do të jetë i rëndësishëm si një parashikim në qoftë se letra kish po aq të ngjarë të përfundojë pavarësisht nga riparimi i kompjuterit.

Sidoqoftë, *hapësira mendore* është një mekanizëm më i përgjithshëm, duke iu referuar jo vetëm botës "konjitive", ose ndërtimeve të "situatës", si dhe ato më të plota, por edhe për një shumëllojshmëri të strukturave jo-të ngjashme me botën që mund të lidhen dhe mbi strukturat e tjera njohëse. Strukturat e ngjashme me botën nuk janë të vetmet modele komplekse mendore që njerëzit zhvillojnë dhe të cilat njerëzit mund të ndërlidhen me njëri-tjetrin.

---

[108]Fauconnier, (1985, 1997), Spaces, Worlds and Grammars, Chikago, University of Chikago Press, f.45.

[109]Sweetser, Eve (1990, 1996), From Etimology to Pragmatics; Metaforical and Cultural Aspects of Semantic Structure, Cambridge; Cambridge University Press.

[110]Dancygier dhe Sweetser 1996, 1997 Constructions with if; since and because; Casuality, epistemic stance and clause order. Mouton de Grynter f.123-128.

Mjete të shumta gjuhësore mund të luajnë një rol të tillë, të gjitha shprehjet e tilla kërkojnë që përmbajtja e pjesës së nënrenditur të konsiderohet në një hapësirë mendore tjetër nga ajo hapësirë bazë - hapësirën e vërtetë të dëgjuesit dhe folësit.

Ndërtimet shkakore dhe të kushtëzuara, dhe veçanërisht ato të realizuara me *nëse*, janë të njohura që ndryshojnë shumë në funksione. Teoria e hapësirës mendore hap mundësinë për një trajtim të tillë, nga duke na lejuar të flasim për lloje të ndryshme ose klasa të hapësirave mendore. Teoria e hapësirës mendore siguron një mekanizëm të thjeshtë për të bërë përshkrimin dhe analizën e ndryshimit midis tyre dhe përmbajtjes kushte: ndërtimet e kushtëzuara mund të ndërtojnë hapësirat e fjalës-akt si si dhe hapësirat e përmbajtjes. Çështje thelbësore për këtë analizë është ideja që fusha që lidhen me ndërveprimin aktual të fjalës janë në përgjithësi të privilegjuara në lidhje me ndërtimin e hapësirës mendore, ato janë automatikisht *"të arritshme"* për interpretim, madje pa përmendur qartë, në mënyra që hapësira të tjera nuk janë.

Siç kemi thënë më lart, marrëdhëniet shkakore në përmbajtjen e hapësirës mendore kuptohen në aspektin e modeleve të shkallës standarde, duke përfshirë *modelin aktiv ngjarjes* ku një ngjarje ose gjendje e punëve sjell në mënyrë aktive për një tjetër. Shkaku i nivelit të përmbajtjes gjithashtu përfshin aftësimin shkakor sepse ndodh në shembuj si:

Ai është i lodhur, sepse ai është ngritur gjatë gjithë natës.

Ku qëndrimi deri vonë paraqitet si shkaku i lodhjes që vjen, dhe gjithashtu në fjali të tilla si:

Ai do të vijë dhe të kalojë Krishtlindjet me ne, sepse unë kam prerë biletën për fluturimin e tij.

Ku bileta falas i mundëson personit të kalojë Krishtlindjet me familjen e tij. Modele të tilla shkakore të nivelit të përmbajtjes përbëjnë një pjesë të madhe në interpretimit aktual të ndërtimeve që përmbajnë *nëse; sepse*. Lidhja *nëse* paraqet një rast interesant. Ndryshe nga *sepse*, është një lidhëz jo shkakore, por kushtore. Në fushën e përmbajtjes, megjithatë, periudhat me *nëse;* zakonisht shprehin marrëdhënie shkakore ose lidhje të mundshme midis ngjarjeve.

(4) Nëse e përdorni këtë balsam, flokët tuaj do të jenë shumë më të butë.

Pse e përdorni këtë balsam, flokët tuaj janë shumë më të butë.

Barbara Dancygier dhe Eva Sweetser (1993, 1998) kanë argumentuar se kuptimet shkakore hyjnë në interpretim të kushteve të përmbajtjes nëpërmjet funksionit primar parashikimit të kushteve.

Parashikimi tek periudhat kushtore është një lloj i arsyetimit që konsiston në ngritjen e një hapësire hipotetike (zakonisht të ardhshme) dhe duke u përpjekur të parashikojë pasojat e tij duke u bazuar në njohuritë tipike të lidhjes shkak-pasojë dhe njohurive të përgjithshme. Në (4) më sipër, gjuha vendos një hapësirë në të cilën dëgjuesi zbaton rekomandimin ndaj balsamit, dhe parashikon në atë hapësirë që flokët e dëgjuesit të bëhen si rezultat më të butë. Interpretime të tilla shkakore priren të lindin në kushte të cilat krijojnë përmbajtjen e hapësirave mendore, ku parashikimet e bazuara në shkak mund të bëhen në bazë të supozimeve të korelacioneve të njëpasnjëshme midis ngjarjeve ose gjendjeve të çështjeve dhe njohurive të përgjithshme.

Por gjithashtu përfshin edhe interpretimin e aktit të të folurit apo kushteve epistemike duke krijuar marrëdhënie shkakore. Funksionet e ndërtimeve shkakore dhe të kushtëzuara mund të krahasohen përgjatë një sërë parametrash. Iu referuam kontributit mbi lidhjet e veçanta të cilat marrin pjesë në hapësirën mendore, por në tërësi konfigurimet janë në mënyra të ndryshme: disa bashkime krijojnë hapësira të tyre, disa krijojnë hapësira të ngritura në diskursin e mëparshëm, disa thjesht zhvillojnë hapësirën bazë të bashkëveprimit të vazhdueshëm.

Përfundime të kreut të parë

Në kreun e parë u trajtuan çështje të konceptimit mbi shkakësinë; mendime të dhe pozicione të studiuesve të huaj mbi marrëdhëniet shkakore që nga antikiteti e deri në ditët e sotme. U mor në konsideratë trajtimi i shkakësisë në rrafsh filozofik. Një sërë teorish u morën në konsideratë duke u ndalur më së tepërmi tek teoria e Sweetser-it mbi kuptimin e raporteve shkakore si *"lexim i marrëdhënieve shkakore".* Një kontribues i rëndësishëm në lidhje me shkakësinë është Halliday-i me trajtimet e tij mbi tranzicionin; metafunksionet në lidhje me ngarkesën e tyre të nënkuptuar sociale, semantike dhe funksionale të tilla.

Të kuptuarit e botës nga njeriu drejtohet nga zbatimi i principit të shkakësisë. Ky është i montuar në aftësinë njohëse të njeriut. Shpallja e një objekti ose ndodhie si shkak në gjuhën bisedore nuk lidhet me qëllimin e zbulimit të morisë shkakore, por orientohet nga situata dhe nga interesat e biseduesve.

Termi "marrëdhënie shkakore" në gjuhësi nga gjuhëtarë të ndryshëm përcaktohet si shprehja linguistike e shkakësisë dhe struktura konceptuale analizohet në studimet e kryera në fushën e semantikës konjitive, e cila propozon që kuptimi i shënuesve të shkakësisë lidhet me të kuptuarit tonë konceptual ndaj marrëdhënieve të shkakut.

Pra shënuesit e shkakësisë konsiderohen të jenë mjete kategorizuese. Maat dhe Sander (2001) janë fokusuar në supozimin se*' njohuria njerëzore reflekton kategorizim gjuhësor; që do të thotë se zgjedhja e një njeriu nga një fjalë në tjetrën shprehur një kuptim të caktuar konsiderohet një akt kategorizimi gjuhësor. Kur shkrimtarë duan të shprehin në llojin konkret të marrëdhënies shkakore, ata kanë një tendencë sistematike për të përdorur një element leksik në vend të një tjetri, edhe nëse të dyja janë të ngjashme, këto llojet e zgjedhjeve na japin një pasqyrë mbi kategoritë e përdoruesve të shkakësisë në nëpërmjet gjuhës. Për më tepër, tekstet e shkruara janë prodhuar në disa rrethana të cilat kanë tregohet se ka një lidhje të drejtpërdrejtë me format sintaksore të fjalive brenda diskursit.*"[111]

Prandaj, mendohet se një karakteristikë qendrore e diskursit është se ajo tregon koherencë. Për më tepër mund të shtojmë se hulumtimet e fundit kanë treguar se i pëlqejnë klasifikimi i marrëdhëniet shkakësore për shkak të faktit se nocioni i shkakësisë është thelbësor për njerëzit *"të kuptuarit e botës, sepse na siguron njohuritë e nevojshme të kuptohen proceset fizike, veprimet dhe mënyrën se si njerëzit organizojnë përvoja në botën reale"*[112].

Një karakteristikë qendrore e diskursit është ajo që tregon koherenca. Një lloj kryesor i koherencës është ai i shkakësisë (Maat dhe Sanders, 2001). Përkundrazi, Moeschler (2003) pohon se *"çështja e shkakësisë nuk është një problem specifik gjuhësor."* Edhe pse gjuha është një mënyrë shumë efikase për të shprehur shkakun marrëdhëniet, shkakësia nuk është një pronë e pandarë e gjuhës. Teoria e evolucionit na lejon të mendojmë që lindja e arsyetimit shkakor duhet të ketë qenë një hap i rëndësishëm filozofik dhe ndërtimi i lidhjeve shkakore midis koncepteve dhanë një ndryshim cilësor në njohjen njerëzor". Paralelisht, Pit (2003)[113] mbron se nocioni i shkakësisë është thelbësor për të kuptuarit e njerëzve në botë.

[111]Sanders, T. (2005). Coherence, causality and cognitive complexity in discourse. In M. Aurnague, M. Bras, A. Le Draoulec, & L. Vieu (Eds.), Proceedings/Actes SEM-05, First International Symposium on the exploration and modelling of meaning (f. 105-114). Biarritz, France.

[112] Pit, M. (2003). How to express yourself with a causal connective: Subjectivity and causal connectives in Dutch, German and French. Amsterdam: Rodopi.

[113] Pit, M. (2006). Determining subjectivity in text: The case of backward causal connectives in Dutch. Discourse Processes, 41, 151-174.

KREU II: MARRËDHËNIA SHKAKORE NË GRAMATIKËN E GJUHËS SHQIPE

Në kreun e dytë do të trajtohen çështje të tilla si: kontribute dhe trajtime nga gjuhëtarë në lidhje me shkakësinë në gjuhën shqipe, mjetet gjuhësore që realizojnë lidhje shkakore në pikëpamje konceptuale, morfologjike, sintaksore etj. Më poshtë, do të renditen mjetet gjuhësore që shprehin marrëdhënie shkakore, siç janë: lidhëzat, ndajfoljet, parafjalët, pjesëzat dhe madje foljet duke u klasifikuar nga ndërtimi dhe duke dhënë qasje të gjuhëtarëve të ndryshëm. Nga pikëpamja sintaksore, do të trajtohet shkakësia e dhënë në përmjet rrethanorit të shkakut si gjymtyrë e dytë e fjalisë dhe raportet shkakore në periudhë.

2.1. Kontribute dhe trajtime nga gjuhëtarë në lidhje me shkakësinë në gjuhën shqipe

Marrëdhënia shkakore në gjuhën shqipe sipas gramatikave të shqipes është trajtuar vazhdimisht dhe gjithmonë e më shumë. Janë marrë me çështjet e shkakësisë gjuhëtarë si Ilo Dilo Sheperi[114] i cili jep disa nga lidhëzat më të përdorura që përdoren në fjalitë shkakore *se, që* dhe lokucionet: *me qenë se, me që*. Sipas Sheperit, shkaku mund të jepet dhe me anë të lidhëzave të kohës. Aleksandër Xhuvani tek punimi ‚*Sintaksa shqip*‘ (1935) në lidhje me fjalitë shkakore pohon se ato *“dëftejnë shkakun për të cilin bahet puna e çfaqun prej fjalisë së parë”.* Justin Rrota[115] duke iu referuar gramatikave të gjuhëve gjermanike si dhe atyre neolatine, diskuton ekzistencën paralele të *“fjalisë së parë të pamvarëshme të shkakut”* dhe *“të fjalisë së dytë shkakore”.* Veç kësaj J.Rrota ka trajtuar natyrën e fjalëve *andej, prandej* të cilave u përgjigjen lidhëzat e fjalisë së varur, dhe që kanë për funksion *„për ta theksuem ma fort shkakun.”*

Kostaq Cipo[116] përmend se fjalia shkakore *“tregon shkakun pse ngjan një punë për të cilën bën fjalë fjalia kryesore”.* Duke iu referuar Mahir Domit,[117] *“Fjalia shkakore tregon shkakun ose arësyen e një ngjarjeje a të një veprimi”.* Duke plotësuar pohimin e Kostaq Cipos për foljet që përdoren në fjalinë shkakore, ai shton këtu dhe “shprehjet që kanë të njëjtin kuptim, si: *jam i lumtur, jam i kënaqur, më vjen keq* etj.

---

[114] Sheperi, Ilo., Gramatika dhe sindaksa e gjuhës shqipe. Vlorë, 1927.
[115] Mëniku,Linda., Konektorët e tekstit në gjuhën shqipe,punim doktorate, pdf. online.
[116] Cipo, Kostaq., Sintaksa. Shtypshkronja “Mihal Duri”, Tiranë, 1952.
[117] Domi, Mahir., Disa çështje të lokucioneve. Studime Filologjike. Nr.1, 1985.

Vetë Spiro Floqi në punimin e vet dialektologjik vë në dukje për herë të parë me materiale të shqipes, disa nuanca të fjalive shkakore:

"lidhëza që bashkon dy fjali në një periudhë, në të cilën vendosen marrëdhënie objektore të pasura me nuanca shkaku. Kjo ndodh kur folja kallëzues e fjalisë kryesore shpreh një gjendje të brendshme, një ndjenjë. Fjalia e varur shpreh shkakun që e ndolli." Sikurse e pohon vetë autori, këtu *"risia është përmendja e marrëdhënieve të përziera objektore-shkakore,* gjë që ka një rëndësi të madhe për strukturën dhe vlerën e konstruktit.[118]

"Fjalia kryesore mund të shprehë një dëshirë, një urim etj., dhe atëherë fjalia e varur shpreh motivin, arsyen për të cilin bëhet urimi."

Në një studim të vitit 1966, Spiro Floqi, duke rimarrë të gjitha trajtimet e mëparshme të fjalive shkakore, bëri një studim më të detajuar të tyre dhe të mjeteve me anë të të cilave ato realizohen. Floqi dallon disa tipa semantiko-strukturorë të fjalive të lidhura me lidhëzat *që, se, pse, sepse:* fjalitë *shkakore të drejtpërdrejta; argumentuese të konkluzionit; argumentuese të urdhrit; e thënies së kushtëzuar; shkakore-shtesore dhe ndërmjetëse; e vlerësimit; të ndjenjës* ose *të shprehjes së saj të jashtme*.[119]

Floqi trajton me imtësi çështjet në lidhje me shkakësinë duke qenë paralel me teoricienët e huaj. Rendisim disa pikëpamje të tij në lidhje me shkakësinë si lidhje gjuhësi-fenomenologji:

- Në fjalinë shkakore të drejtpërdrejtë, Floqi thekson faktin që fjalia e varur tregon drejtpërdrejti shkakun. Sipas tij lidhëzat *se, pse, sepse* lidhen shumë ngushtë me kryesoren kur ligjëruesi insiston mbi shkakun.
- Lidhëzat *se, pse, sepse* përdoren rëndom në pyetje-përgjigje, dialog, monolog, dhe mbizotëron lidhëza *se* në gjuhën e folur.
- Fjalia *shkakore-argumentuese e konkluzionit* lidhet kryesisht me lidhëzën *se,* mund të përmbajë një fakt real, të konstatuar prej folësit, a një të vërtetë, një dëshmi historike të autoritetsh me që përputhet me rrjedhimin real. Periudha me fjali të tilla të varura gjejmë shpesh në tekstet historike, sepse mbështeten mbi disa dëshmi të përmendura në dokumentet ku janë bazuar.

[118] Mëniku,Linda., Konektorët e tekstit në gjuhën shqipe,Universiteti i Tiranës , PDF, f.155
[119] Floqi, Spiro. "Periudha me fjali të varur shkakore I". Studime filologjike. N.2, 1966, f.28.

- Fjalia shkakore argumentuese të pyetjes, mund të tregojë arsyen përse është bërë pyetja. Nga qëllimi i thënies fjalia kryesore është fjali pyetëse e mirëfilltë ose fjali pyetëse-urdhërore dhe përdoren gjithnjë në dialog. Më shpesh përdoret lidhëza *se*.
- Fjalitë e varura me lidhëzën *se* (edhe vetëm me këtë lidhëz) dallojnë nga tipat e tjerë të fjalive shkakore se ato tregojnë motivin që e shtyn folësin të kërkojë zbatimin e urdhrit të shprehur në fjalinë kryesore.
- Një tip i veçantë semantik fjalish shkakore me lidhëzën se e përbëjnë *fjalitë shkakore shtesore,* që argumentojnë, shpjegojnë arsyen e përdorimit të një fjalie ose të një togfjalëshi në fjalinë kryesore a varëse.
- Fjalitë shkakore ndërmjetëse shqiptohen me intonacionin shpjegues, dhe dallohen nga pjesa që prin dhe nga pjesa që pason nga një ton më i ulët i shqiptimit të fjalëve dhe nga pauzat e domosdoshme nga të dyja anët. Fjalia e varur, e bashkuar me kryesoren me anën e lidhëzës *që* përmban një fakt që bëhet shkak për vlerësimin e dhënë në fjalinë kryesore. *Bëtë gabim që e vratë prefektin.*
- Fjalitë shkakore të ndjenjës kanë për qëllim të tregojnë shkakun, arsyen e një ndjenje, të një gjendjeje të brendshme ose të shprehjes së saj."[120]
- Fjalitë shkakore me lidhëzën *pse* kanë një përdorim më të kufizuar: përdoren në të folme të gegërishtes (sidomos shkodranishtja).
- Fjalitë shkakore me lidhëzën *që* janë gjithmonë postpozitive janë bashkuar shumë ngushtë me varësen.
- Lidhëza *sepse* mund të tregojë të gjitha nuancat e shkakut, veçse nuk mund të përdoret në fjalitë ndërmjetëse.
- Shprehje lidhëzore që shërbejnë për të bashkuar me kryesoren një fjali të varur që tregon shkak pa tjetër, domethënë paraqit si shkak objektiv i një fakti tjetër, të paraqitur në fjalinë kryesore, quhen shprehje *lidhëzore konstatonjëse të shkakut* dhe janë baras nga vlera me shprehjen *për punën që, për faktin që,* të tilla janë shprehjet lidhëzore: *nga që, nga se, prej se, nga puna që, për punë se, nga shkaku që, nga shkaku se, për shkak se, për arsye se, për arsye që.*

[120] Konektorët e tekstit në gjuhën shqipe,online..f.155, Linda, f.157.

- Shprehjet lidhëzore të shkakut përbëhet nga shprehjet lidhëzore që kanë një vlerë të përgjithshme baras me atë të shprehjeve: *duke marrë parasysh punën se, duke marrë parasysh faktin se, duke marrë parasysh se* dhe kanë funksion të posaçëm të tregojnë një fakt i cili merret parasysh për nxjerrjen e një konkluzioni të shprehur në fjalinë kryesore a varëse.
- Shprehjet lidhëzore mund t'i ndajmë në dy grupe të mëdha: 1) shprehjet lidhëzore me parafjalë *nga* e *prej,* 2) shprehjet lidhëzore me parafjalën *për.* Nuanca e veçantë e shkakut jepet me parafjalën *nga* (a *prej*) nëpërmjet të një fakti që është shkak si pikënisje e një fakti tjetër, ndërsa me parafjalën *për*, nuanca e shkakut ka të bëjë me prejardhje objektore-qëllimore, që është riinterpretuar si lidhje shkaku."[121]
- Fjalia që nis me *nga që* dhe tregon shkakun e një ndjenje ka pozicion të ngurosur, mund të ndodhet vetëm pas kryesores, ndërsa kur fjalia e varur me lidhëzën *nga që* nuk ka të bëjë me ndjenjë, ajo mund të zërë të trija pozicionet ndaj kryesores: të pasojë fjalinë kryesore, ta prijë ose të hyjë në mes të saj.
- Shprehjen lidhëzore *nga se*, Floqi e sheh se ka të njëjtën vlerë që ka dhe lidhëza *nga që;* këto lidhëza janë krejt sinonimike. Ato ndryshojnë vetëm nga shpeshtësia e përdorimit dhe nga karakteri i përhapjes së tyre.
- Shprehjen lidhëzore *nga puna që*, Floqi e konsideron që ka "strukturë morfologjike të tejdukshme: parafjala *nga* + emri *puna* + lidhëza ftillëzonjëse *që*". Për Floqin kjo shprehje përdoret kryesisht në të folmet e Çamërishtes dhe të Mallakastrës.
- Një shprehje lidhëzore me përdorim dialektor (kryesisht në zonën e Myzeqesë) është *për punë se:*
- Shprehjet lidhëzore *për arsye që, për arsye se* janë ndërtime paralele krejt sinonimike, të cilat ndryshojnë vetëm nga prania e lidhëzave *që* apo *se.*
- Floqi dallon tri grupe shprehjet lidhëzore, duke u nisur nga struktura morfologjike:

  shprehje lidhëzore me parafjalën me;

  shprehje lidhëzore me "paskajore";

  shprehje lidhëzore me "përcjellore".

[121]Konektorët e tekstit në gjuhën shqipe,online..f.155.

- Këto lidhëza dallojnë nga sfera dhe shpeshtësia e përdorimit.[122] Në fjalinë e varur shkakore me shprehjen lidhëzore me që, është parafjala me që kushton kuptimin e kësaj lidhëze: *"Fakti i përmendur në fjalinë e varur shkakore merret si një e dhënë, e pranishme në momentin e ligjërimit".*[123]
- Shprehjet lidhëzore *me qenë se* dhe *me qenë që* janë të gjuhës së shkruar dhe janë sinonimike. Kanë një strukturë interesante sepse janë ndërtuar me anë të paskajores gege "*me qenë*" plus lidhëzën *"ftillëzonjëse që ose se*".[124] Këto lidhëza nuk ndryshojnë shumë nga lidhëza që, ndryshojnë vetëm nga sfera stilistikore e përdorimit. Këto shprehje lidhëzore përdoren në fragmente të stilit publicistiko-shkencor. Sipas Floqit "fjalitë e varura shkakore me shprehjet lidhëzore *me qenë që*, *me qenë se* në postpozicion ndahen me pauzë nga kryesorja."[125]
- Shprehjet lidhëzor *"duke qenë që"*, *"duke qenë se"* e marrin funksionin nga fakti që shoqëron, dhe kjo bëhet shkas për konkluzionin e nxjerrë në fjalinë kryesore. Këto lidhëza përdoren kryesisht në stilin shkencor dhe juridik.
- Shprehjet lidhëzore *duke marrë parasysh që, duke marrë parasysh se,* për shkak të kuptimit leksikor e tregojnë në mënyrë më të qartë funksionin e posaçëm të fjalisë së varur shkakore. Vendi i posaçëm i kësaj shprehje lidhëzore është në krye të periudhës.
- Ruhet gjithmonë rendi "*fjali kryesore-fjali e varur*" me kusht që në krye të fjalisë kryesore të kemi: një fjali dëftore, ndajfolje *andaj, pandaj, prandaj, etj.*
- Stefan Prifti[126] i ka studiuar fjalitë shkakore në mënyrë më të plotë dhe shqyrton drejt rastin e fjalisë shkakore ndërmjetëse, kur fjalia shkakore cila paraqitet si e pavarur, për arsye të ndryshme përmban sipas tij shkakun e fjalisë së vërtetë shkakore.
- Sipas S.Floqit,[127] *"vënia në dukje e ndryshimeve midis fjalive të para të shkakut dhe e fjalive të dyta shkakore, përbën një kontribut në vetvehte shumë pozitiv".*

---

[122] Floqi, Spiro. Periudha me fjali të varur shkakore I. Studime filologjike. Nr.3, 1967.
[123] Po aty.
[124] Po aty.
[125] Po aty.
[126] Prifti Stefan. Klasifikimi i fjalive të varura. Studime filologjike. Nr.2, 1972. Prifti, Stefan. Rreth disa çështjeve të fjalisë kohore. Studime filologjike. Nr.2, 1966.
[127] Floqi, Spiro. Periudha me fjali të varur shkakore I. Studime filologjike. Nr.3, 1967.
Floqi, Spiro. Periudha me fjali të varur shkakore III. Studime filologjike. Nr.1, 1973.

- Për Floqin, është e rëndësishme të vihen në dukje dy pohime të bëra për herë të parë prej tij: "i pari ka të bëjë me fjalinë shkajkore sqaronjëse kur tregon ç'qe ngaja që ndodhi një punë.[...][128] Pohimi i dytë ka të bëjë me foljet që marrin fjali shkajkore, veçanërisht foljet që tregojnë gëzim, hidhërim, zemërim, sikurse janë këto: gëzohem, zemërohem, inatosem, hidhërohem, pendohem, pezmatohem."[129]
- Mehmet Çeliku[130] i trajton marrëdhëniet shkakore në kuadrin e marrëdhënieve rrethanore, pasi këto marrëdhënie janë marrëdhënie midis një përbërësi foljor dhe një përbërësi ndajfoljor, emëror a foljor, të lidhur me bashkim ose me drejtim. Funksioni i rrethanorëve është të plotësojnë foljen dhe raporti është: veprim/proces + rrethanë. Ndonjëherë mund të jenë shtesorë ose plotësorë.

  Defekti është shkaktuar gjatë stuhisë <u>që</u> ndodhi në orët e vona të së mërkurës.

  U kërcëllinin dhëmbët <u>nga</u> të ftohtët.

  Ulje e lehtë të temperaturave parashikohet ditën e enjte dhe të premte, <u>për shkak të</u> reshjeve të shiut.

  Mos qëndroni mbi dëborë, <u>se do t'u pikasin</u>.[131]
- Rrethanorët shprehen me përbërës të veçuar, të thjeshtë, të zgjeruar ose të zbërthyeshëm, të cilët vendosen në fillim të fjalisë ose në fund të saj.
- Rrethanori i shkakut sipas Çelikut [132], tregon shkakun a motivin e përfitimit të një pasoje të caktuar apo dhe të një gjendjeje. Ai shënon fakt real dhe pas rrethanorit të shkakut përdoret ndajfolja pyetëse *pse*. Këta rrethanorë plotësojnë përbërësit foljorë ose mbiemërorë, të cilët tregojnë procese psikike, ndryshime gjendjeje, veprime a gjendje të papritura a të kundërta me ç'pritej në realitet, si: *gëzohem, kënaqem, mërzitem, skuqem, çuditem, zverdhem, vonohem, shkaktohet, më vjen keq, më vjen inat, pësoj, humb logjikën, vdes, qaj, rënkoj.*

---

[128] Floqi, Spiro. Periudha me fjali të varur shkakore I. Studime filologjike. Nr.3, 1967.
[129] Po aty.
[130] Çeliku, Mehmet. Sintaksa e gjuhës shqipe, Ilar, Tiranë, 2012, f. 116.
[131] Po aty, f. 118.
[132] Po aty, f. 187.

- Një kontribut në lidhje me shkakësinë në qasje midis dy gjuhëve, shqipe dhe asaj gjermane është ai i Gentian Sadikut, në të cilën ai pohon se *„në çdo pjesë të ligjëratës ka elemente që funksionojnë si fjalë lidhëse ose si korrelative (mjete lidhëse) në ndërtime shkakore"*. [133]
- Sipas tij, edhe emrat ose i tërë grupi i fjalëve emëruese kanë elementet e veta për shprehjen e raporteve shkakore. Kjo shihet qartë në lokucionet lidhëzore të tipit: *për shkak se, për arsye se, nga puna se, me besim se, me shpresë se, me frikë se* etj., ose me shprehjet parafoljore: *nga shkaku i, për arsye të* etj. Emrat e ruajnë kuptimin e tyre fillestar, kuptim që e shfaqin edhe si njësi të pavarur. Në rastin tonë, këto forma të ngurosura nuk mund të zëvendësohen me një formë tjetër. Kuptohet që funksionin lidhor shkakor këta emra e shprehin vetëm me elemente të tjera, si p.sh., parafjalë dhe lidhëza.
- Nuk janë të shumta në numër parafjalët që përdoren për shprehjen e raporteve shkakore. Më të përdorshmet janë parafjalët *për arsye, për shkak*, të cilat janë dhe sinonime, por kuptimi i shkakut është më i fortë tek e dyta, pasi ka në përbërjen e saj vetë fjalën *shkak*. Ndajfolje shkaku janë: *prandaj, rrjedhimisht, përndryshe, pse*. <u>*Pse*</u> dhe <u>*përse*</u> janë ndajfolje pyetëse shkakore, që shërbejnë për të pyetur për shkakun e kryerjes së një veprimi. Këto ndajfolje ndonjëherë e kanë të gërshetuar pyetjen për shkakun dhe qëllimin e kryerjes së veprimit. Disa forma të pashtjelluara në trajtën veprore siç janë: *pjesorja, mohorja, përcjellorja* mund të shprehin gjithashtu raporte shkakore.[134]
- Një punim i cili trajton më së miri shkakësinë në gjuhën shqipe, madje përtej fjalisë, në tekst, është "Konektorët e tekstit në gjuhën shqipe" i Linda Mënikut, në të cilin lidhëzat quhen konektorë. Sipas Mënikut

  "Konektori sepse mund të karakterizohet si mjeti prototip për shprehjen e shkakësisë në gjuhën shqipe, duke qenë një lidhëz semantike ose e përmbajtjes. Për këtë luan rol dhe ndërtimi i këtij konektori nga dy pjesë: nga konektori se dhe ndajfolja pyetëse pse."[135] Në punim trajtohen hollësisht lidhëzat shkakore dhe mjete të tjera për më tepër në rendin e fjalive.

---

[133] Sadiku, Gentian., Universiteti i Tiranës, Fakulteti i Gjuhëve të Huaja Departamenti i Gjuhës Gjermane, Shkakësia si kategori logjike dhe gjuhësore në shqip dhe në gjermanisht, punim doktoratë, Udhëheqës shkencor. Prof. Dr. Emine Teichmann, online 10. 2013, f.27.
[134] Po aty, f.28.
[135] Mëniku Linda., Konektorët e tekstit në gjuhën shqipe,Universitetit i Tiranës, online 12.10. 2013,f. 180.

2.2. Klasat e fjalëve që shprehin marrëdhënie shkakore në gjuhën shqipe

Në gjuhën shqipe janë disa klasa fjalësh që shprehin marrëdhënie shkakore si: lidhëza; ndajfolje; parafjalë, folje, dhe pjesëza duke iu referuar dhe pohimit që këto janë: *"Klasat e fjalëve që furnizojnë me elemente shprehjen gjuhësore të marrëdhënieve shkakore"*[136]

2.2.1. Lidhëzat

I referohemi përkufizimit se: *"Lidhëza është pjesë e pandryshueshme e ligjëratës, që lidh dy gjymtyrë fjalie ose dy fjali dhe shpreh marrëdhënie të ndryshme sintaksore ndërmjet tyre"*[137], e më tej se "*Lidhëzat në gjuhën shqipe ndahen sipas llojit dhe sipas funksionit.* [138] Ato ndahen në dy grupe të mëdha: *Lidhëza bashkërenditëse* dhe *nënrenditëse*. Në grupin e parë të lidhëzave bashkërenditëse, ato ndahen në nëngrupe sipas llojit të marrëdhënieve që shprehin: *lidhëza këpujore; veçuese; kundërshtore; përqasore dhe përmbyllëse.* Në grupin e dytë të lidhëzave nënrenditëse kemi këto ndarje[139]: lidhëza *ftilluese*; lidhëza me kuptime rrethanore, si: *kohore; vendore; shkakore; qëllimore: mënyrore; krahasore; kushtore; rrjedhimore; lejore.* Disa lidhëza mund të bëjnë pjesë në disa nëngrupe, si p.sh., lidhëza <u>*se*</u> është ftilluese, shkakore, krahasore, kushtore. Në gramatikën e gjuhës shqipe renditen rreth 23 lidhëza shkakore.[140]

Kur flasim për marrëdhënie shkakore, flasim për shkaqe, arsye dhe motive. Marrëdhënia shkakore në gjuhën shqipe realizohet me mjete të ndryshme, ku veçojmë lidhëzat, ndajfoljet dhe parafjalët. Duke iu referuar përcaktimit të bërë për lidhëzat nga Pasch et al, se lidhëz do të konsiderohet një element X që "*nuk i jep tipare rasore rrethimit të vet sintaksor",* do të përjashtonim në këtë punim parafjalët që përdoren për të shprehur marrëdhënie shkakore nga lista e lidhëzave të shqipes:

Lidhëzat shkakore nga ndërtimi janë të thjeshta, të përngjitura e shprehje lidhëzore a lokucione, dhe kanë kuptim të pastër shkakor megjithëse shprehin dhe ngjyrime të tjera kuptimore, krahas atij të shkakut. Në këtë listë janë të përfshira edhe lidhëzat, në të cilat kuptimi shkakor nuk është parësor.

Lidhëzat shkakore janë: *se, sepse, si, pasi (mbasi), derisa, gjersa, përderisa, kur, që, sapo, meqenëse, meqë, ngaqë, ngase, prejse, duke qenë se, nga frika se, nga shkaku*

---

[136] Po aty, f.18

[137] Akademia e Shkenca të Shqipërisë, Gramatika e gjuhës shqipe I, Tiranë, 2002, f. 381.

[138] Çeliku, Mehmet. Karapinjalli, M. Stringa, R. Gramatika praktike e gjuhës shqipe, botimet TOENA, Tiranë, 2004, f. 271.

[139] Po aty, f. 277.

[140] Akademia e Shkenca të Shqipërisë, Gramatika e gjuhës shqipe I, Tiranë, 2002, f.408.

që, për arsye se, për shkak se, posa që, sapo që etj.[141] dhe shërbejnë për të ndërtuar fjali që shprehin lloje të ndryshme marrëdhëniesh shkakore. P.sh.: *Meqë bënte kohë e mirë, menduam ta bënin rrugën më këmbë.* Lidhëzat shkakore mund të ndahen në tri grupe:

- lidhëza e lokucione lidhëzore konstatuese të shkakut:[142] *se, pse, sepse, ngaqë, ngase, nga shkaku se, nga shkaku që, për shkak se, për arsye se, me pretekst se, nga frika se mos*;
- lidhëza e lokucione lidhëzore motivuese, arsyetuese, si: *meqë, meqenëse, meqenëqë, duke qenë se, përderisa;*
- lidhëza e lokucione kohore, me shprehje shkakore si: *kur, tek, si, mbasi, pasi, posa, sapo, gjersa, derisa, sa kohë që, tani që, sot që, qëkur, qëkurse, qysh se.*[143]

Lidhëzat shkakore përveçse janë të shumta, por edhe janë të rëndësishme, sepse me anë të tyre arrijmë të shprehemi për shkakun, pra pse kanë ndodhur dukuri, veprime etj. Do të trajtohen veçanërisht lidhëzat konstatuese: *se, sepse, që, pse, përse* (në tekstet e vjetra), *ngaqë, ngase* si në plan teorik dhe në tekste letrare, në romane për të analizuar shpeshtinë e përdorimit të tyre.

Ndër lidhëzat më të përdorshme janë lidhëzat *se, sepse* si në fjalitë me pjesë të nënrenditura shkakore, ashtu edhe për të krijuar marrëdhënie të tjera si ftilluese, kundrinore (*se)* etj. Ashtu si ka shpesh raste kur lidhëza shkakore përdoren si ftilluese, ashtu edhe shkaku mund të pohohet nga një lidhëz tjetër, për shembull bashkërenditëse, e cila në në vertetë tregon marrëdhenie shkakore.

Ajo nuk iku. Ishte gati. Por nuk donte. (sepse nuk donte)

[141] Akademia e Shkenca të Shqipërisë, Gramatika e gjuhës shqipe I, Tiranë, 2002, f.408.
[142] Sadiku, Gentian., Universiteti i Tiranës, Fakulteti i Gjuhëve të Huaja Departamenti i Gjuhës Gjermane, Shkakësia si kategori logjike dhe gjuhësore në shqip dhe në gjermanisht, punim doktoratë, Udhëheqës shkencor. Prof. Dr. Emine Teichmann, online 10. 2013, f.21
[143] Po aty, f.21.

2.2.1.1. Shprehjet lidhëzore

Disa lidhëza mund të bëhen pjesë përbërëse e shprehjeve të ndryshme, si: lidhëzore, ndajfoljore ose foljore. Këtu do të analizojmë shkurtimisht disa shprehje lidhëzore, që realizojnë marrëdhëniet shkakore në gjuhën shqipe. Lidhëza shkakore *se* del edhe në formë të ngurosur, pra si shprehje: si p.sh., *se s'bën,* ku kuptimi i saj është: *me patjetër, domosdo, medoemos.*[144]

Ajo do ta dijë se s'bën.

Ndërtimi i saj ka qenë me foljen e shtjelluar *bëj* dhe lidhëzën shkakore *se,* por lidhëza se në këtë rast e ka humbur funksionin lidhëzor. Këtë lidhëz e gjejmë si pjesë përbërëse të shprehjeve lidhëzore shkakore, si: *nga shkaku se, për arsye se, nga puna se, nga frika se mos, prej se, për shkak se* etj.

Disa shprehje karakteristike në stilin libror, por ende të pakthyera në shprehje të ngurosura janë: *me shpresë se mos, me frikë se, me besim se.*

Ai u nis, me besim se do të arrinte në kohë.

Shprehje të tjera lidhëzore të ngurosura me lidhëzën se janë edhe: *nga shkaku se, nga puna se, për shkak se, për arsye se.*

për shkak se ose *për shkak të* + emër foljor në gjinore

Ana nuk u nis, për shkak se binte dëborë.

Ana nuk u nis, për shkak të dëborës.[145]

Përdorim të gjerë në gjuhën e shkruar e të folur ka togu i qëndrueshëm *s'ka pse*, i cili përbëhet nga lidhëza shkakore *pse,* togu është kuptimisht i afërt me foljen *duhet.*

Telegrami im s'ka pse të niset. Propozimi im s'duhet të niset.

Elementi *pse* mund të hyjë në ndërtime me: *çka pse; s'di pse.*

Në rastin e parë, *pse*-ja e ka zbehur kuptimin shkakor dhe formon një njësi leksikore me elementin tjetër. Shprehja *çka se* përbën një njësi leksikore, që del me vlerën e lidhëzës lejore.

Hani, pini, çka se të tjerët vdesin nga uria.[146]

Në rastin e dytë, *s'di pse* ka vlerën e ndajfoljes lidhore dhe funksionon si shprehje ndajfoljore që zëvendësohet nga sepse.

Desha t'ia mbathja, por nuk e di pse këmbët s'më lëvizën.

Desha t'ia mbathja, po sepse këmbët s'më lëviznin.

---

[144] Mëniku Linda., Konektorët e tekstit në gjuhën shqipe,Universiteti i Tiranës, online 12.10. 2013.

[145] Sadiku, Gentian., Universiteti i Tiranës, Fakulteti i Gjuhëve të Huaja Departamenti i Gjuhës Gjermane, Shkakësia si kategori logjike dhe gjuhësore në shqip dhe në gjermanisht, punim doktoratë, Udhëheqës shkencor. Prof. Dr. Emine Teichmann, online 10. 2013, f.21

[146] Po aty, f.21

Korrelacioni lidhëzor *jo se..., por se* përdoret në gjuhë e mund të shfaqet në trajtat: *jo se…, por sepse, jo se…, por pse, jo pse..., por se, jo sepse…, por sepse.* Në këtë rast lidhja bashkërenditëse midis dy fjalive të nënrenditura shkakore realizohet në fjalinë e parë shkakore. Shkakorja se, si lidhës, shoqërohet nga pjesëza e pandarë dhe e pazëvendësueshme. Mohuesja *jo* mohon një fakt si shkak, për të pohuar në formën e kundërshtimit një shkak të vërtetë të prirë *nga, por se*. Mund të kemi edhe mënjanimin e lidhëzës *se*.[147]

Unë isha ndër të parët që e mora vesh lajmin, - vazhdoi ai, - jo se interesohesha për histori të tilla, por vetë puna ime në kafene më bënte të mësoja i pari çdo ngjarje të qytetit.[148]

Por mund të kemi edhe raste, kur shkaku i vërtetë mund të pohohet nga një fjali tjetër pa përdorur lidhëzën *por.* Në këtë rast ajo nënkuptohet:

Ajo nuk e lexoi atë letër. Jo se nuk ishte kureshtare. Nuk donte t'i kthehej më së shkuarës. (Por nuk donte t'i kthehej më së shkuarës.)[149]

Në "*Fjalorin e gjuhës shqipe*" për lidhëzën *sepse j*anë bërë dy klasifikime.[150] Së pari, ajo është klasifikuar si një ndajfolje që përdoret për një arsye të panjohur, për një shkak që nuk dihet, a nuk përcaktohet dot:

Nuk e di sepse.

Sepse nuk ka ardhur.

Sepse po i dhemb pak koka.[151]

Së dyti, është konsideruar si një lidhëz shkakore, që përdoret në krye të një fjalie të varur shkakore për të treguar shkakun a arsyen e diçkaje: *për shkak se, për arsye se, meqë.*

Nuk e mbaroi dot, sepse s'kishte kohë.

Nuk e morën me vete, sepse ishte i vogël.[152]

Duke iu referuar shembujve të dhënë në fjalor për rastet e përdorimit të *sepse* si ndajfolje, do të thoshim se për mendimin tonë, jo në të gjitha rastet kemi të bëjmë me një ndajfolje.

Përdorimi i *sepse* si ndajfolje vërtetohet dhe me zëvendësimin e saj me: *për ç'shkak, për ç'arsye:*

---

[147] Sadiku, Gentian., Universiteti i Tiranës, Fakulteti i Gjuhëve të Huaja Departamenti i Gjuhës Gjermane, Shkakësia si kategori logjike dhe gjuhësore në shqip dhe në gjermanisht, punim doktoratë, Udhëheqës shkencor. Prof. Dr. Emine Teichmann, online 10. 2013, f.24.

[148] Po aty, f.24.

[149] Po aty, f.24.

[150] Akademia e Shkencave të RPS të Shqipërisë, *Fjalori i gjuhës shqipe*, Shtypshkronja "Mihal Duri", Tiranë 1980.

[151] Po aty, f.24.

[152] Po aty, f.24.

Nuk e di sepse.

Nuk e di për ç'shkak/për ç'arsye.[153]

Kjo gjë mund të argumentohet dhe me faktin se është i pamundur ndryshimi i pozicionit të saj në këtë fjali.

Sepse nuk ka ardhur.

**Nuk ka ardhur sepse.*

Fjalia do të ishte gramatikisht e saktë, nëse kjo fjali do të shërbente si fjali kryesore për një fjali të varur shkakore dhe në këtë rast sepse do të funksiononte si një lidhëz shkakore, si:

Nuk ka ardhur sepse gjërat nuk i shkuan mirë.[154]

Duke qenë se *sepse* është një lidhëz nënrenditëse shkakore, mundet që pozicioni i saj në krye të fjalive, t'i ketë bërë ndoshta studiuesit të mendojnë se ajo në një vendosje të tille është një ndajfolje dhe prandaj e kanë klasifikuar si të tillë. Por vihet re se në fakt *sepse* është një lidhëz shkakore që funksionon në nivelin e brendshëm të fjalisë, por dhe në nivel më të gjerë të tekstit dhe të ligjërimit.

Përdorimi i shpeshtë i *sepse* në krye të fjalive, që vihet re së fundmi, është në fakt tregues i funksionit të saj si një lidhëz teksti. Duke iu rikthyer shembullit, mund të themi se një fjali e thjeshtë mund të fillojë me lidhëzën sepse në një proces komunikimi, si përgjigje ndaj një fjalie pyetëse:

-Pse pyete për të?

-Sepse nuk ka ardhur.

Në sintaksë është përmendur dhe një përdorim i veçantë i lidhëzës *sepse*: "Për arsye të ndryshme stilistike, fjalia shkakore mund të shkëputet nga fjalia drejtuese me një pauzë të gjatë dhe të ndahet prej saj në të shkruar me një pikë."

Nga ana tjetër, në fjalitë e lidhura me lidhëzën *sepse*, edhe shkaku mund të jetë një informacion i njohur për marrësit e tekstit, si në shembullin e mëposhtëm.

„Thelbi i saj parashihte pavarësinë e plotë të Shqipërisë. Synimi për pavarësinë e plotë të Shqipërisë binte në kundërshtim të plotë me programin që kishte përpunuar qeveria italiane, sepse sikurse u tha, përmbajtjen e Traktatit të Londrës përpiqej ta zëvendësonte me formulën e shpallur në Gjirokastër më 3 qershor 1917."[155]

---

[153] Po aty, f.24

[154] Po aty, f.24

[155] Po aty, f.24

Pra, në lidhje me marrëdhënien, me strukturën e informacionit, lidhëza *sepse* mund të konsiderohet si një lidhëz me fleksibilitet të lartë, sepse realizon shprehjen e marrëdhënieve të ndryshme, të njohura dhe të panjohura shkak-pasojë. Së fundi, duhet të themi se lidhëza *sepse* përdoret më shumë nga lidhëzat e tjera, në përgjigjet me pyetjet me ndajfoljen pyetëse *pse*. Kjo situatë, më shumë sesa me faktin që këtu kemi të bëjmë me një marrëdhënie ku marrësit e tekstit e dinë pasojën e një veprimi dhe duan të marrin më shumë informacion për shkakun, mund të lidhet me ndërtimin morfologjik të këtij mjeti lidhëz *(se+pse)*, pra me faktin që ndajfolja pse është pjesë përbërëse e tij.[156]

Lidhëza *se* është një lidhëz nënrenditëse shkakore. Konsiderohet si lidhëza shkakore më e përdorur. Me anë të saj tregohet mënyra më e përgjithshme e shkakut: një shkak i afërt, i drejtpërdrejtë, ose mund të motivohet një përfundim a një hamendje, një pyetje një nxitje, një thënie e kushtëzuar, mund të arsyetohet përmendja e ndonjë fjale a shprehjeje etj.

Nuk po largoheshin se prisnin përgjigjen e mjekut.

Si lidhëz shkakore përdoret për të shprehur marrëdhënie të njëjta si të gjitha lidhëzat e tjera shkakore, atë shkak-pasojë. Në këtë kuptim është identik me lidhëzën *sepse* dhe mund të zëvendësohet me të. Si një lidhëz e pastër nënrenditëse mund të përdoret e modifikuar nga ndajfoljet.

I erdhi keq veçanërisht se nuk e priste këtë gjë.

Ashtu si dhe lidhëza sepse, lidhëza se është ambig, mes dy mënyrave të të lexuarit, njëra me fokus në të gjithë marrëdhënien dhe tjetra me mënyrën e të lexuarit që përftohet *nga lidhëzat, hibridë'*.[157]

Nuk qan se është vetëm. (Por se është i mërzitur)

Nuk qan se është vetëm. (Nuk qan nëse është vetëm fare). Po ashtu, përdoret në struktura ku i përgjigjet pyetjes me *pse.*

Pse ndodhi? Se nuk e dinim.

Unë hamendësoj se ata po shkojnë për piknik, pasi dita është e bukur.

Ky lidhëz ka si pozicion të zakonshëm, atë pas fjalisë kryesore. Nuk përdoret në fjalitë shkakore, në rast se fjalia e varur vendoset para fjalisë kryesore. Në këtë rast preferohet një lidhëz tjetër shkakore*, ngaqë.*

**Se ishin sjellë prova të reja, situata kishte ndryshuar.*[158]

---

[156] Mëniku, Linda., Konektorët e tekstit në gjuhën shqipe,Universiteti iTiranës, online 12.10.2013, f.167

[157] Po aty, f. 167

Për shkak të rendit të lirë të gjuhës shqipe, përdorimi i lidhëzës *se* nuk ndikon në pozicionin e fjalëve në fjali, ndonëse pozicioni më i përdorur do të ishte ai para foljes.

Situata kishte ndryshuar se ishin sjellë prova të reja.[159]

Situata kishte ndryshuar se prova të reja ishin sjellë.[160]

Përdorimi i lidhëzës *se* në pozicion fillestar është më tipik për bisedimet, sidomos në përgjigjet me pyetjen *pse.* Ky është një refleks i ndërtimit strukturor të kësaj lidhëzeje. Shembulli i mëposhtëm është marrë nga një bisedë, ku biseduesi nuk është i kënaqur me përgjigjen e dhënë më parë dhe ripyet për shkakun pse rritja e eksporteve do të ishte rruga më e mirë për të pasur një rritje ekonomike. Përgjigjja e bashkëbiseduesit fillon me *se*.[161]

-Pse mendoni se rritja e eksporteve, do të ishte një rrugë e mirë për të pasur një rritje ekonomike?

- Se Maqedonia ka akses në të tregun evropian.

Lidhëza *se* përdoret dhe në procesin e komunikimit, sikurse u pa më lart, por jo detyrimisht e lidhur me një ndajfolje pyetëse, por me përmbajtjen kuptimore të propozicioneve të folësit.

-Një kërkesë tjetër nga ana juaj ka qenë dhe hapja e dosjeve apo jo?[162]

-Po, se hapja e dosjeve do të ishte hap i rëndësishëm për vendosjen e drejtësisë në Shqipëri.

Si në rastin e lidhëzës *sepse* dhe për lidhëzën se është i mundur përdorimi pas një pjesëze, si: *pikërisht, gjoja, ndoshta.*

Pikërisht se e njoh drejtësinë tonë, prandaj mendoj se kam të drejtë në atë se çfarë po them.

Ashtu si dhe për lidhëzën *sepse*, një përdorim gjithnjë e më i shpeshtë i lidhëzës *se* vihet re në struktura me fjali eliptike, sidomos pas përemrit dëftor *kjo*, i cili luan shpesh rolin e një deiksi në tekst. Këto struktura janë më tipike në të folur, por ndeshen shpesh dhe në të tekstet e shkruara, kryesisht nëse para lidhëzës *se* ndodhet pjesëza mohuese *jo*.[163]

Ngaqë është lidhëz nënrenditëse që përdoret për të lidhur fjali të varura shkakore. Kjo lidhëz është e shkëmbyeshme me lidhëzën *sepse*, përveç se në rastin kur përdoren në krye të fjalive:

Ngaqë nuk e dinte mësimin, nuk foli.

---

[158] Mëniku, Linda., Konektorët e tekstit në gjuhën shqipe,Universiteti iTiranës, online 12.10.2013, f. 167

[159] Po aty, f. 167

[160] Po aty, f. 167

[161] Po aty, f.168.

[162] Po aty, f. 167

[163] Mëniku Linda., Konektorët e tekstit në gjuhën shqipe, Universiteti i Tiranës, online12.10. 2013.f.168.

**Sepse nuk e dinte mësimin, nuk foli.*

Ngaqë bën pjesë në grupin e lidhëzave që markojnë fjali shumë të integruara. Nga ana morfologjike është ndërtuar nga bashkimi i një parafjale nga me një lidhëz që dhe është pikërisht parafjala nga, që e bën të dukshëm faktin se kuptimi i një veprimi a fakti është pikënisje për një veprim a fakt tjetër që është paraqitur në fjalinë kryesore.

Kjo vjen ngaqë janë rritur eksportet, janë rritur rreth 7 herë, ndërkohë që për të njëjtën periudhë importet janë rritur vetëm 1.5 herë", – tha ministri i Bujqësisë.

Kjo fjali në aspektin stilistikor është asnjanëse, sepse asnjëri nga elementet e strukturës së kësaj lidhëze, nuk është tregues i marrëdhënieve shkakore midis tyre. Ndërtimet me këtë lidhëz tregojnë kryesisht shkakun si pikënisje apo si veprues. Kjo lidhëz përdoret në pozicionet tipike për lidhëzat nënrenditëse. Në fjali mund të përdoret, vetëm në rastin kur është përgjigje e një pyetjeje me ndajfoljen pyetëse 'pse' në krye të fjalisë së varur.[164]

Ngaqë nuk dua ta prish gëzimin, po rri këtu në qoshe dhe po lëviz buzët duke mallkuar ngadalë 'fare ngadalë' që të mos më dëgjojë njeri.[165]

Ashtu si dhe në rastin e lidhëzave *se/sepse,* kjo lidhëz mund të përdoret dhe pas gjymtyrëve të tjera në fjali, veçanërisht pas përemrit dëftor *kjo*, në struktura eliptike:

Fillimisht pyetja mund të duket paksa e vështirë. Kjo, ngaqë e dimë se eklipsi i Diellit ndodh për shkak se Dielli mbulohet nga hija konike që hedh Hëna...[166]

Sikurse u pa më lart, kjo lidhëz mund të përdoret dhe në krye të fjalive të thjeshta, jo detyrimisht në përgjigjet e fjalive pyetëse.

Platini: Kriza e Juventusit? Ngaqë harroi të kaluarën.

Në lidhjet me lidhëzën ngaqë, në pozicionin e saj më tipik, në krye të fjalive të varura, shkaku është zakonisht i njohur, pasi në këto raste, i mëshohet atij më fort. Në këto përdorime të lidhëzës *ngaqë*, informacioni i ri, që jepet, është në lidhje me pasojën, si në rastin e mëposhtëm:

Ngaqë nuk e dinte se kush po i përgjigjej, i foli me zë të ulët.[167]

Në përdorimet e kësaj lidhëzeje në mes të fjalive, informacioni në fjalinë kryesore, pra pasoja konsiderohet e njohur, kurse shkaku konsiderohet si i panjohur. Kështu, në shembullin e mëposhtëm, fakti që bota është në krizë, është një informacion i njohur, i ditur. I paditur tërësisht është fakti pse ndodh kjo krizë (ngaqë askush nuk vendos).

Bota jonë është në krizë, ngaqë askush nuk vendos.[168]

---

[164] Mëniku Linda., Konektorët e tekstit në gjuhën shqipe, Universiteti i Tiranës, online12.10. 2013, f.168.
[165] Po aty.f.168.
[166] Po aty.f.168.
[167] Po aty.f.168.

Ngase është lidhëz nënrenditëse që përdoret për të lidhur fjali të varura shkakore. Nga të dhënat e mbledhura për këtë studim, rezulton se lidhëza *ngase* përdoret shumë më rrallë sot në Shqipëri, por ka një përdorim më të gjerë në Kosovë. Ashtu si dhe për lidhëzën shkakore *ngaqë*, pozicionet më tipike të përdorimit të saj janë: në krye të fjalisë pasuese; në mes të fjalive; në dialog; në struktura eliptike.

Lidhëzat *meqenëse/meqë* janë klasifikuar si lidhëza motivuese, arsyetuese. Lidhëza meqë është e ndërtuar nga një *parafjalë me + lidhëzën që,* kurse lidhëza *meqenëse* është e ndërtuar nga infinitivi i gegërishtes i foljes jam (*me qenë)+* lidhëzën *se*.

Si lidhëza shkakore lidhin njësi të integruara dhe përdoren kryesisht në pozicione tipike për lidhëzat nënrenditëse. Ndonëse, në gramatikën e shqipes, për lidhëza të tilla nënrenditëse thuhet se kanë si pozicion kryesor atë në mes të fjalive që lidhin dhe para tyre vendoset presja, vihet re dhe një përdorim i këtyre lidhëzave në pozicion nistor, pas një pike. Duhet thënë, gjithsesi se ky përdorim nuk është ai më tipiku, por vihet re të ndodhë kur theksi vihet pikërisht tek lidhëza.

Duke qenë se në përdorimin e lidhëzave *meqë/meqenëse* kemi të bëjmë me shkakun e njohur, por nuk dihet se cila është pasoja, pozicionimi i këtyre lidhëzave në krye të fjalive që ndërtohen për t'iu përgjigjur pyetjeve me ndajfoljet pyetëse *pse/përse* duhet të jetë më i rrallë, nga ai i lidhëzave *sepse/ngaqë*. Megjithatë, nuk mungojnë dhe raste të tilla, si në:

Të tjerët kanë të drejtë të bashkohen, ne jo! Pse? Meqenëse ky plan nuk është i zbatueshëm dhe duke ditur se Këshilli i Sigurimit përkrah planin 6 pikësh, Kuvendi i Kosovës duhet ta marrë fatin e kombit të ndarë në duar të veta.[169]

Dhe për këto dy lidhëza vihet re një përdorim i tyre, pas një gjymtyre në fjali, sidomos pas përemrit dëftor kjo, një pozicion ky që në pamje të parë krijon përshtypjen e një përdorimi të këtyre lidhëzave në pozicione të ngjashme me ndajfoljet. Por, ashtu si dhe në të gjitha rastet e tjera, dhe këtu kemi të bëjmë me struktura eliptike, si në rastet e mëposhtme, ku është e qartë që prania e një foljeje si *ndodh*, do t'i shndërronte në fjali kryesore me një kryefjalë dhe një kallëzues: (kjo ndodh, *meqë/meqenëse*...)

---

[168] Mëniku Linda., Konektorët e tekstit në gjuhën shqipe, Universiteti i Tiranës, online 12.10. 2013,.f.168.

[169] https:// letersi-përkthime-artikuj.blogspot.com 01.01.2014

Për sa i përket marrëdhënies shkakore që realizohet me anë të këtyre lidhëzave, duhet thënë se në dallim nga lidhëzat *sepse* dhe *ngaqë/ngase* këtu kemi të bëjmë me rastin, kur është i njohur shkaku, por nuk dihet se cila është pasoja që ai sjell. Edhe Floqi[170] e thekson këtë fakt, duke theksuar gjithashtu se *"ndonjëherë brendia e fjalisë së varur shkakore përbën një fakt të mirënjohur nga bashkëfolësit jo vetëm kur ai sapo është përmendur në kontekstin e mëparshëm, por edhe kur përbën një të vërtetë të njohur nga të dyja palët ose të njohur si të vërtetë nga të gjithë.*"[171]

Por me anë të këtyre lidhëzave, mund të lidhen dhe fjali të cilat paraqesin fakte të panjohura, ku lidhja shkakore mes tyre është e fortë.

Me që ti nuk dilje nga shtëpija, ai vazhdoi në rrugën e tij.

Ka dhe raste të rralla kur fjalia e varur vjen pas kryesore. Në këto raste rëndësinë kryesore e ka fjalia kryesore, ndërsa fjalia e varur, ka rëndësi të dorës së dytë. Kur lidhëzat *meqë/meqenëse* ndodhen në krye të një fjalie të thjeshtë, një pozicion ky i rrallë i këtyre lidhëzave, ato mund të zëvendësohen në këtë pozicion nga lidhëza *se(pse):*

Shqiptarët duhet të organizohen të blejnë pjesën veriore. Meqë/Sepse është e tyre. Meqë/Sepse dëshirojnë të jetojnë në trojet e tyre.[172]

Nga shkaku se/Nga shkaku që, si lidhëza, të ndërtuara nga një parafjalë nga dhe emri shkak mund të konsiderohen si lidhëza semantike apo të përmbajtjes.

Pra, ndërtimi morfologjik e bën të dukshëm funksionin e tyre për të shprehur marrëdhënie shkakore. Përdoren më shumë në tekste shkencore dhe publicistike, ku nxjerrin në pah shkaqet që çojnë në një situatë apo gjendje të caktuar.

Edhe pse sipas ligjit të punësuarve u takon 30 për qind e vlerës së firmës, nuk përjashtohet që nga pronarët të dëbohen, kurse aksionet e tyre të jenë vetëm një lloj lotarie, nga shkaku se/që është e paqartë se çka do të bëjë pronari me fabrikën.

Fakti që janë lidhëza nënrenditëse të mirëfillta, shpjegon dhe mundësinë e përdorimit të këtyre lidhëzave të modifikuar nga ndajfolje, apo të parandjekur nga gjymtyrë të tjera të fjalisë. Vihet re se kjo lidhëz nuk është plotësisht e formësuar, pasi ekziston mundësia e përdorimit të modifikuesve për emrin shkak: *nga shkaku i thjeshtë se*.[173]

---

[170] Çeliku, Mehmet. Karapinjalli, M. Stringa, R. Gramatika praktike e gjuhës shqipe, botimet TOENA, Tiranë, 2004, f. 562

[171] Floqi, Spiro. "Periudha me fjali të varur shkakore I". Studime filologjike. N.3,1966, f. 16

[172] https:// letersi-perkthime-artikuj.blogspot.com 01.01.2014

[173] Mëniku Linda., Konektorët e tekstit në gjuhën shqipe, Universiteti i Tiranës, online 10.10.2013,f. 174.

Nga frika se mos është një lokucion lidhëzor i ndërtuar nga një parafjalë *(nga)* + emër në rasën emërore *(frika)* + lidhëz *(se)* + pjesëz mohuese *(mos*). Vetë ndërtimi strukturor i fjalës jep sqarime, për shkakun pse ndodh diçka: është pikërisht frika nga një veprim a gjendje e caktuar, që çon në kryerjen e një veprimi, apo të një gjendjeje tjetër.

Me pretekst se është një lokucion lidhëzor që po përdoret gjithnjë e më shumë si lidhëz shkakore. Është e përbërë nga parafjala *me + një emër në trajtë të pashquar (pretekst) + lidhëza se.* Prania e fjalës pretekst në përbërje të kësaj lidhëzeje, tregon se marrëdhënia shkakore që realizohet tregon një shkak të jashtëm, që paraqitet i tillë sa për sy e faqe, për të mbuluar, ose për të fshehur arsyet e vërteta të një ngjarjeje a të diçkaje tjetër, shkak i rremë ku kapet dikush. Përdoret si të gjitha lidhëzat e tjera të llojit nënrenditës.

Në kohë të fundit, me pretekst se është e domosdoshme të ruhet autoriteti, të mos përsëritet Konferenca e Tiranës, prapë kanë filluar t'ia veshin.[174]

Është për t'u vënë në dukje se gjithnjë e më shumë po përdoret varianti *me pretekstin se*, i cili gjendet në të gjitha pozicionet tipike të një mjeti lidhëzor.

Për shkak/arsye se: Këto lidhëza, duke qenë të ndërtuara nga një parafjalë *për* dhe emrat *shkak/arsye* mund të konsiderohen si lidhëza semantike apo të përmbajtjes. Pikërisht, ndërtimi morfologjik e bën të dukshëm funksionin e tyre për të shprehur marrëdhënie shkakore, respektivisht shkakun apo arsyen pse ndodh diçka. Sipas Floqit (575), përdoren më shumë në tekste shkencore dhe publicistike, kur nxjerrin në pah shkaqet që çojnë në një situatë apo gjendje të caktuar. Një konstatim ky shumë i saktë, sikurse na rezulton dhe nga korpusi i përdorur për analizën e lidhëzave në këtë studim. Ajo që bie në sy për këto lidhëza, ashtu si dhe për lidhëza të tjerë shkakore, është se këto lidhëza po përdoren jo rrallë dhe në krye të fjalive të thjeshta. E theksuam dhe më sipër që një pozicion i tillë lidhet kryesisht me faktin se këto lidhëza marrin mbi vete theksin, sepse folësi dëshiron të theksojë shkakun apo arsyen pse ka ndodhur diçka.

Dhe kjo nuk ndodhi. Për shkak se/për arsye se u frikësuan. Për shkak se/Për arsye se ikën papritur. Për shkak se/Për arsye se thjesht ndërruan mendje.[175]

---

[174] https:// letersi-përkthime-artikuj.blogspot.com 01.01.2014
[175]https:// letersi-përkthime-artikuj.blogspot.com 01.01.2014

Prej vetë ndërtimit të tyre, këto dy lidhëza përdoren dendur në përgjigje ndaj pyetjeve të ndërtuara me ndajfolje pyetëse. Ashtu sikurse është e pritshme, lidhëza *për shkak se,* gjendet më shumë e përdorur në përgjigje të pyetjeve me ndajfoljen pyetëse *pse*, kurse lidhëza *për arsye se* përdoret më shumë Në këto raste, lidhëzat ndodhen në krye të konektit, që shpesh është një fjali e thjeshtë.

-Pse e braktisët shkollën?

-Për shkak se nuk kishim kushte. Dhe unë u detyrova të punoja.

-Përse duhet të vizitoni Shqipërinë në vitin 2013?

-Për arsye se Shqipëria mbetet një ndër vendet me çmimet e turizmit relativisht të lira, të paktën sipas standardeve evropiane.

Përderisa është një lidhëz nënrenditëse shkakore. E ndërtuar me parafjalën *për* dhe me lidhëzën *derisa*, pozicionohet në fillim të një periudhe të varur e cila tregon shkakun a pasojën e asaj që thuhet në fjalinë kryesore ose arsyeton me ngulm përfundimin e shprehur nga fjalia kryesore. Përdoret njësoj si lidhëzat e tjera nënrenditëse:[176]

Përderisa s'ka dhe s'ka sesi te ketë shenja goditjeje, siç do ta shihni edhe vete, agoninë e të dyjave e ka shkaktuar një tronditje e pazakontë.[177]

Duke qenë se/që janë lidhëza nënrenditëse shkakore. Janë ndërtuar me pjesëzën duke me pjesoren e foljes jam dhe me lidhëzat *se/që*. Floqi (582) i ka konsideruar këto lidhëza si lidhëza me sferë përdorimi të kufizuar, kryesisht në stilin shkencor dhe juridik. (583) Duhet të themi se në fakt, sot këto lidhëza përdoren gjerësisht dhe nuk janë më të kufizuara vetëm në stilin shkencor dhe juridik. Një përdorim shumë të madh këto lidhëza kanë në stilin publicistik, letrar etj.

Duke qenë se shashkat e tij mediatike, janë më tepër se të përditshme, jo vetëm opinioni, por edhe politika, jo gjithmonë i merr ato seriozisht.

Duke marrë parasysh se/që: Vetë ndërtimi morfologjik i këtyre shprehjeve tregon funksionin e posaçëm të drejtpërdrejtë të fjalisë së varur shkakore, nga marrja parasysh e një fakti nxirret një konkluzion në fjalinë kryesore. Përdoret më shumë në gjuhën administrative, publicistike.

[176] Mëniku,Linda., Konektorët e tekstit në gjuhën shqipe, Universiteti i Tiranës, online 10.10.2013,f. 174.
[177] https:// letersi-perkthime-artikuj.blogspot.com 01.01.2014

Duke e mbështetur mendimin e Floqit, do të thoshim se këto dy shprehje lidhëzore përdoren gjithnjë e më shpesh si në gjuhën e shkruar dhe në gjuhën e folur. Kështu, lidhëza duke marrë parasysh se mund të zëvendësohet nga një lidhëz shkakore *ngaqë, meqenëse, duke qenë se.*[178]

Duke marrë parasysh se/ ngaqë/ meqenëse/ duke qenë *në vendin tonë mungojnë aktivitete sportive, kulturore dhe ekologjike, ne vendosëm që të merremi me seriozisht në zgjedhjen e këtyre problemeve.*

Pozicionet në të cilat hasen pjesët e nënrenditura shkakore, janë si ato të lidhëzave të tjera nënrenditëse.

Në periudhat me lokucionin lidhëzor *aq sa* kanë të bëjnë zakonisht me një fjali kryesore tek e cila shkalla, masa, sasia e cilësia është shprehur konkretisht dhe fjalia e varur tregon më fort njëfarë përfundimi të nxjerrë nga gjithë brendia e kryesores.[179]

Është e qartë që në një marrëdhënie të tillë, nuk kemi të bëjmë me marrëdhënie të pastër rrjedhimore, si në rastin e lidhëzës kështu që, pasi këtu ruhet ende disi marrëdhënia sasiore.

Ai ishte rritur shumë, aq sa nuk e njohën nga larg.

Një nga përdorimet e lidhëzës *që,* një nga lidhëzat më me shumë kuptime dhe përdorime në gjuhën shqipe, është dhe si lidhëz që shpreh marrëdhënie rrjedhimore. Zakonisht i pozicionuar në mes të fjalive, lidh konekte ku brendia e fjalisë së varur përmban një fakt real "i cili konceptohet prej folësit si një rrjedhim i një shkaku të panjohur prej tij, dhe për atë shkak ai pyet me fjalinë kryesore".

Ç'ke moj mike, që përlote?

Zakonisht kjo lidhëz përdoret në struktura ku fjalia kryesore është pyetëse. Fjalia pyetëse mund të jetë dhe e tërthortë (e zhdrejtë), edhe retorike. Fjalia e varur përmban një fakt real, i cili bëhet shkas për të pyetur për shkakun e panjohur të këtij fakti real nëpërmjet fjalisë kryesore.[180]

Në fjalorin e gjuhës shqipe të vitit 1980, *prandaj* është klasifikuar si lidhëz dhe si ndajfolje.

---

[178] Mëniku, Linda., Konektorët e tekstit në gjuhën shqipe,Universiteti i Tiranës, online 10.10.2013.f.184

[179] Po aty, f 174

[180] Po aty, f. 174

Si lidhëz *"përdoret në krye të një fjalie të pavarur ose kryesore për të ripërmendur arsyen a shkakun e dhënë në fjalinë tjetër dhe për të treguar se veprimi a gjendja e shprehur në këtë fjali është rrjedhojë e atij shkaku".*[181]

Në fjalorin e vitit 2006, *prandaj* është klasifikuar vetëm si lidhëz që "lidh një fjali që tregon se veprimi a gjendja është rrjedhojë e një shkaku të përmendur më parë ose që përmbyll një mendim, me kuptimin: për këtë shkak, për këtë arsye".[182]

Mendojmë se në fakt *prandaj* ka të gjitha karakteristikat e lidhëzave lidhëzore të shqipes. Në shembullin e dhënë në fjalorin e gjuhës shqipe të vitit 1980, ku prandaj është konsideruar si ndajfolje, kemi të bëjmë, në fakt, me një strukturë eliptike, dhe roli që luan prandaj është ai i një lidhëzeje lidhëzore:

Ishte më i madh, prandaj (fitoi).

Lidhëza *ndaj* përdoret në të njëjtat pozicione si dhe lidhëza prandaj si edhe në dialog.

Kam parë shumë rusë andej nga hotel "Dajti", -tha plaku. -Ndaj pyeta.

Për vdekjen e secilit me radhë. Duke përfshirë dhe atë vetë, Konstandinin.

-Ndaj e pyete pse i ke leshrat me baltë dhe vjen era dhe?

Lidhëza *andaj* është kryesisht një lidhëz bisedore. Si lidhëz teksti përdoret në të njëjtat pozicione si lidhëzat *prandaj, ndaj*.

Zuri djali të hajë, po s'hëngri dot as gjysmën e bukës ama për t'u ndalur nga udha s'ja tha zembra, andaj zuri udhën e tij të drejtë.

2.2.1.2. Lidhëzat kohore si lidhëza shkakore

Lidhëzat e lokucionet kohore: *kur, tek, mbasi, pasi, posa, sapo, gjersa, derisa, sakohë që, qëkur, qëkurse, qysh si, tek, si, si ... që,* mund të funksionojnë edhe si lidhëza shkakore ose si lidhëza arsyetuese, kur arsyetojnë deklaratën ose pyetjen e paraqitur në fjalinë kryesore, të cilat janë kohore, por kanë zhvilluar dhe kuptime shkakore. Shkakësia realizohet kryesisht prej kuptimeve të propozicioneve. Lidhëzat *mbasi, pasi, derisa/gjersa* kanë si funksion të dytë shprehjen e marrëdhënieve shkakore. Të përdorur si lidhëza shkakorë *pasi/mbasi* është pozicionin mes dy fjalive. Kur ndodhet në pozicionin nistor në krye të fjalisë së varur, lidhëza *pasi* përdoret më shumë si lidhëz kohore.

---

[181] Akademia e Shkencave të RPS të Shqipërisë, *Fjalori i gjuhës shqipe*, Shtypshkronja "Mihal Duri", Tiranë 1980,f.59.

[182] Mëniku Linda., Konektorët e tekstit në gjuhën shqipe,online.f.174

Derisa/gjersa janë nga ato shprehje kohore që i kanë zgjeruar funksionet e tyre nga kronologjike në logjike, duke kaluar nga shprehja e një kohëzgjatjeje në shprehjen e një pasoje në arsyetim. Të dyja këto lidhëza kohore mund të përdoren dhe për të shprehur marrëdhënie shkakore, ndonëse ky përdorim nuk duket të jetë i shpeshtë. Përdoren në të njëjtat pozicione, si lidhëzat e tjera nënrenditëse, në mes të fjalive ose në krye të fjalisë së varur. Pozicioni më i përdorur është pas fjalisë kryesore. Mund të përdoret dhe për të shprehur marrëdhënie shkakore, e cila në fakt qartësohet përmes përmbajtjes së propozicioneve. Si të gjithë lidhëzat e tjera, lidhëzat nënrenditëse përdoren kryesisht në dy pozicione, në atë në mes të fjalive dhe në krye të fjalisë së varur.

Lidhëza *qëkur (se)* mund të përdoret dhe për të shprehura marrëdhënie shkakore. Ndryshe nga lidhëza *sa kohë që*, e cila, siç u pa më lart, mund të zëvendësohet kryesisht nga lidhëzat shkakore *meqenëse, duke qenë se*, lidhëza qëkurse mund të zëvendësohet lehtësisht jo vetëm nga këto lidhëza, por dhe nga lidhëzat *sepse, ngaqë* etj.

Kur përdoret kryesisht për të shprehur marrëdhënien kohore, por, në raste të veçanta përdoret për të shprehur dhe nuanca shkakore, në lidhje me ngjarje dhe fakte të përmendura.

2.2.1.3 Lidhëza shkakore të kombinuara

Dhe... sepse/por sepse Lidhëzat e shkakut *se (pse)* mund të përdoren të shoqëruara dhe nga lidhëzat *dhe, por, jo vetëm ...por.*

Në rastin e përdorimit me lidhëzën *por* vëmë re se në fakt përdorimi i lidhëzës sepse më shumë se me një lidhje shkakësie mes propozicioneve, ka të bëjë me një ndarje të strukturës së brendshme të lidhëzës *sepse (se për ç'shkak/ për ç'arsye).*

Diana kishte qenë në ato lokale kishte vallëzuar, kishte dalë për krahu me djem. Por sepse i vinte rëndë Stelës që ta pyeste me hollësi.[183]

Të njëjtin funksion duket se ka kjo lidhëz dhe në struktura ku është në distancë nga lidhëza *por*, e përforcuar nga një pjesëz si në shembullin:

[…] *dhe drejtuesi e të tjerët i vërejtën atij të moderonte shprehjen. Korrekte fare. Dhe jo sepse ata apo ne të gjithë nuk e përdorim atë shprehje ndonjëherë në të përditshmen tonë, por vetëm sepse ishte në televizion, pra në publik, edhe pse jo në një orar fort familjar.* [184]

---

[183] Mëniku, Linda., Konektorët e tekstit në gjuhën shqipe, Universiteti i Tiranës, online 10.10.2013,f. 174.

Përdorimi i lidhëzës sepse të shoqëruar nga lidhëzat shtesore *dhe, por* duket të jetë më i shpeshtë në struktura mohuese, sidomos në rastet kur kemi të bëjmë me lidhëzën jo vetëm …*por* (si në rastin e mësipërm):

Dhe...ngaqë/ngase/meqenëse/meqë

Për të gjithë këto lidhëza shkakore është i mundur kombinimi me lidhëzat shtesore e/dhe. Këto lidhëza mund të përdoren dhe të kombinuara, në distancë nga nga njëri-tjetri. Duket që kombinimi i këtyre lidhëzave, krijon një marrëdhënie shtesore me konektin paravajtës, por një marrëdhënie shkakësie me konektin që pason. Kështu tek fjalitë e mëposhtme lidhëza *dhe* shërben për të dhënë një informacion më shumë në lidhje me faktin se shkaku është se *nuk paraqesin kërcënim për këdo*.

Njësoj me britanikët. Dhe, ngaqë këta nuk paraqesin kërcënim, për ne apo këdo.

Meqë dëshirojnë të jetojnë në trojet e tyre. Dhe meqë po shitet.

S'ka për të ndodhur, ngaqë për herë të parë ata kanë një deputet, që është si ata e mes tyre, e jo ngaqë gjatë mandatit të Minxhozit ata më në fund kanë shpëtuar.

Por...ngaqë/ngase/meqenëse/meqë

I njëjti kombinim, duket i mundshëm dhe mes lidhëzave kundërshtore dhe atyre shkakore. Dhe këtu, ashtu si në rastet e kombinimit të këtyre lidhëzave me lidhëza shtesore, lidhëza e përbërë ndërton një marrëdhënie me konektin paravajtës dhe një marrëdhënie me konektin pasvajtës.

Kjo i ka ndodhur vetëm asaj. Por meqë është një vajzë shumë modeste.

Si gjithmonë, vetë ne nxënësit organizuam çdo gjë, në mënyrë të tillë që mbarëvajtja të ishte e garantuar. Por, meqenëse u kënaqëm pa masë.

Gjithë godina është zhytur në qetësi, por jo ngaqë është ditë pushimi.

Dhe/por...përderisa/duke qenë se/për shkak se/me pretekst se/për arsye se/nga frika se mos

Lidhëza të tilla të kombinuara ndeshen rrallë, si në gjuhën e shkruar dhe në gjuhën e folur. Ashtu si dhe për lidhëzat e tjera të kombinuara, të përmendura më sipër, dhe këtu lidhëza shtesore, apo kundërshtore realizon një marrëdhënie shtesore apo kundërshtore me pjesën e parë, duke i shtuar më pas një shkak a arsye për informacionin e ri. Duhet pasur parasysh se kombinimi i lidhëzës *përderisa* me lidhëzat *por, dhe* mund të jetë dhe një kombinim i një lidhëzeje kohore *për sa kohë që* me lidhëzat shtesore dhe kundërshtore.

---

[184] Mëniku, Linda., Konektorët e tekstit në gjuhën shqipe, Universiteti i Tiranës, online 10.10.2013, f. 175

Po ja, për shembull, sikur të krijojmë letrën e humbur të murgut Brokhard, që vërteton se shqipja ishte shkruar qysh në shekullin XIV, - tha Mentori.[185]

-Si shumë e guximshme, - vërejti Evgjeni, - si thua Gjon, ty të kemi kryetar.[186]

"-Kjo është e pamundur. E para, se letra e murgut Brokhard është shkruar në gjermanishten e vjetër, kështu që duhet rindërtuar një gotishte që edhe gjermanët vetë e kanë të vështirë. E dyta, dhe kryesorja, është se letra e tij ishte një raport papës apo perandorit, s'e mbaj mend mirë, i cili duhej gjetur në arkivat e tyre".[187]

Sepse...pikë së pari ... dhe (pikë) së dyti

Dhe në rastin e lidhëzës *pikë së pari ... pikë së dyti,* përdorimi i lidhëzës shtesore *'dhe'*, duket se përforcon karakterin shtesor të kësaj lidhëzeje:

-Unë besoj se prandaj po bëhet distancimi nga shprehjet si 'masa mbrojtëse', sepse, pikë së pari, përparime janë bërë duke u parë në shumë sektorë dhe së dyti dihet që koha për të realizuar të gjitha kërkesat e BE-së është e shkurtër.[188]

2.2.2. Ndajfoljet që shprehin lidhje shkakore

Përcaktimi mbi ndajfoljen: *"Ndajfolja është pjesë e pandryshueshme e ligjëratës, që emërton një tipar të veprimit a të gjendjes, rrethanat në të cilat vërtetohet ky veprim, ose tregon shkallën e një cilësie a të një rrethane ose intensitetin e veprimit".*[189]

Ndajfoljet ndahen në dy grupe të mëdha: 1. ndajfolje përcaktore; 2. ndajfolje rrethanore.

a) *Ndajfoljet përcaktore* emërtojnë tiparin e një veprimi të shprehur nga folja, si dhe shkallën e intensitetit të këtij veprimi ose të një tipari.[190] Brenda grupit të ndajfoljeve përcaktore dallohen: ndajfoljet e mënyrës dhe ndajfoljet e sasisë.

b) *Ndajfoljet rrethanore* emërtojnë rrethanat, në të cilat kryhet veprimi i shprehur nga folja. Në këtë grup futen ndajfoljet e vendit, kohës dhe shkakut.

Ndajfoljet shkakore në gjuhën shqipe japin në mënyrë abstrakte dhe të përgjithshme shkakun ose arsyen e një përmbajtjeje të dhënë në fjalinë kryesore. Ato janë: *prandaj, rrjedhimisht, përndryshe, pse.*

Ato të presin ty, prandaj nuk kanë filluar punën.

Këto ndajfolje janë quajtur ndajfolje lidhore, pasi mund të funksionojnë dhe si lidhëza bashkërenditëse, kur fjalia paraprijëse shënon shkak, arsye.

Avioni nuk u nis, prandaj u kthyem në shtëpi.

Ti duhet t'i tregosh të vërtetën, përndryshe do të të dënojnë për fshehje të krimit.

---

[185] Mëniku, Linda., Konektorët e tekstit në gjuhën shqipe, Universiteti i Tiranës, online 10.10.2013,f. 174.
[186] Po aty, f. 174.
[187] Po aty, f. 174.
[188] Po aty, f. 174
[189] Gramatika e gjuhës shqipe I, Tiranë, 2002, f. 357.
[190] Po aty, f. 357.

Po t'i hedhim një vështrim paragrafit *"Klasat e fjalëve që furnizojnë me elemente gjuhësore shprehjen e marrëdhënieve shkakore"* këtyre nëngrupeve mund t'u shtoheshin gjithashtu*:* ndajfolje që shënojnë shkallë, intensitet ose pasiguri*: veçanërisht, thellësisht, gjithsej, afërsisht, pothuaj, pjesërisht, kryekëput,* ndajfolje që shërbejnë për ta përforcuar ose dobësuar përmbajtjen e thënies: *sigurisht, pikërisht, tamam, së paku, të paktën.*[191] Kemi raste kur ndajfoljet mund të përdoren dhe si fjalë korrelative në pjesën kryesore të fjalisë shkakore.[192]

Prandaj erdhe, se të kishte marrë malli.

Do të ndalemi te ndajfoljet pyetëse, ku pyetet shkaku, arsyeja, motivi.

Pse u vonove kaq shumë?

Pozicioni i këtyre ndajfoljeve pyetëse është në krye të një fjalie pyetëse të drejtë ose të një fjalie thirrmore, ose në pjesën e varur të një fjalie pyetëse të zhdrejtë, ku mund të shoqërohen me lidhëzën se të paravendosur.

Të gjithë m'u vërsulën, (se) pse i kisha kthyer fjalën mësueses.

Mund të kemi një gërshetim te ndajfoljet pyetëse ku pyesim për shkakun, për qëllimin, motivin e kryerjes së veprimit: *Pse nuk e mbarove?*

Këtu hyn dhe ndajfolja përse:

Përse të shkojë ai dhe jo unë?

Ndajfoljet pyetëse përdoren në krye të një fjalie pyetëse të drejtë ose të një fjalie thirrore. Këto ndajfolje mund të hasen dhe në pjesën e varur të një fjalie pyetëse të zhdrejtë. Në këtë rast ato mund të shoqërohen dhe me lidhëzën *se*, e cila paravendoset*: Asnjë nuk më qortoi, (se) pse nuk erdha dje në shkollë.*

Ndonjëherë ndajfoljet pyetëse të shkakut mund të kenë të gërshetuara pyetjen për shkakun dhe pyetjen për qëllimin e kryerjes së një veprimi.[193] Kjo ndodh zakonisht në pyetjet retorike: *Pse duhej të ndodhte ky keqkuptim?*[194]

Pse duhej të largohej pa thënë lamtumirë.[195]

Në gramatikën e gjuhës shqipe, ndajfoljet e shkakut janë trajtuar si një grup i veçantë brenda ndajfoljeve rrethanore. Duhet thënë se në gramatikat e mëparshme këto ndajfolje nuk janë dalluar si një grup ndajfoljesh më vete, justifikuar me sa duket me

---

[191] Sadiku, Gentian., Universiteti i Tiranës, Fakulteti i Gjuhëve të Huaja Departamenti i Gjuhës Gjermane, Shkakësia si kategori logjike dhe gjuhësore në shqip dhe në gjermanisht, punim doktoratë, Udhëheqës shkencor. Prof. Dr. Emine Teichmann, online 10. 2013, f.26

[192] Po aty, f.51.

[193] Po aty, f.26.

[194] Po aty, f. 26.

[195] ASHSH, Gramatika e gjuhës shqipe2, Tiranë, 2002, f. 363-364.

"numrin e paktë të tyre dhe faktin që ato përdoren kryesisht në fjalitë pyetëse të drejta e të zhdrejta."

Si ndajfolje shkaku janë kategorizuar ndajfoljet që shërbejnë për të pyetur për shkakun e kryerjes së veprimit, ku hyjnë ndajfoljet *pse* dhe <u>përse</u>. Në këtë grup janë përfshirë dhe grupet: <u>*për këtë shkak, për këtë arsye*</u> dhe më rrallë <u>*për këtë qëllim*</u>.

Me shumë interes na duket marrja në shqyrtim e grupeve: *për këtë shkak, për këtë arsye, për këtë qëllim,* për të kuptuar nëse këto grupe mund të kategorizohen si lidhëza teksti në gjuhën shqipe.

Në fjalorin e gjuhës shqipe, për grupin <u>*për këtë shkak*</u> jepet vetëm kuptimi me të cilin përdoret: "*Arsyeja pse ndodh diçka, pse bëhet një punë, shtysa për një veprim, etj"*. Është vetë ndërtimi i këtij grupi që e bën të qartë funksionin që ky grup mund të ketë në tekst, si dhe marrëdhënien që shpreh. Prania e fjalës shkak sqaron se marrëdhënia që ky grup shpreh është marrëdhënia shkakore ku theksi vihet pikërisht tek shkaku.

2.2.3. Përdorimi i pjesëzave dëftuese në fjalitë shkakore

I referohemi përkufizimit në fjalorin e gjuhës sonë shqipe se *"Pjesëza si pjesë e pandryshueshme e ligjëratës shërben për të shprehur qëndrimin e folësit ndaj asaj që thuhet, duke i dhënë një fjale a tërë fjalisë një ngjyrim plotësues ose për të shprehur lloje të ndryshme të lidhjeve gramatikore".*[196] P sh.: *ja, jo, nuk, pa, pikërisht, po, sidomos, mbase* etj.). Pjesëza shpreh ngjyrime kuptimore emocionale. Ato janë plotësuese të një fjale, togfjalëshi ose fjalie. Sipas gramatikës praktike të gjuhës shqipe[197], pjesëzat ndahen në:

1. kuptimore a) dëftuese: *ja* b) përcaktuese: *mu, pikërisht, porsa, sa, sapo, që, pikërisht, etj* c) përforcuese: *vetëm, veç, veçse, sidomos,* etj. d) përafërsuese: *afro, gati, nja, mbi, rreth,* etj.

2. modale a) pohuese: *po, posi, po se po, si urdhëron*; mohuese: jo, nuk, s', mos, jo se jo, as që;

c) pyetëse: *a, ë, e* etj.; dyshuese: *ndoshta, mbase, kushedi, vallë;* e) zbutëse: *pa, as, le, s'para (nuk para), dot* etj.. emocionale shprehëse: *ç', se, veç, pa le, le që, ja që, pra* etj. Shumë nga pjesëzat e mësipërme përdoren në gjuhën shqipe edhe si përemra,

[196] Fjalori i gjuhës shqipe. Akademia e Shkencave të RS të Shqipërisë. Tiranë, 1980, f.54.
[197] Çeliku, Mehmet. Karapinjalli, M. Stringa, R. Gramatika praktike e gjuhës shqipe, botimet TOENA, Tiranë, 2004, f. 291.

ndajfolje, parafjalë, lidhëza, pasthirrma. Pjesëzat dëftuese, si *ja* përdoren rëndom në fjalitë shkakore.[198]

Unë gabova, ja se nuk desha.

Ndodh që lidhëza se të paraprihet nga pjesëza të tilla si: pikërisht, vetëm etj. Pjesëza pikërisht e saktëson edhe me shkakun:

Unë e kritikova, pikërisht se erdhi.

Ndërsa përdorimi i pjesëzës vetëm para lidhëzës shkakore se jo vetëm e dallon shkakun e dhënë nga të tjerët, por dhe e përcakton atë si të vetëm dhe si më kryesorin:

Unë humba, vetëm se u vonova pak.

2.2.4. Parafjalët që shprehin marrëdhënie shkakore

Parafjalët e gjuhës shqipe janë trajtuar në mënyrë të thelluar, ndër fjalët e tjera shërbyese. Me këtë temë janë marrë, veç autorët e gramatikave të ndryshme të gjuhës shqipe, edhe shumë të tjerë, të cilët u kanë kushtuar punë të veçantë dhe serioze, trajtimit të parafjalëve. Do të paraqiten më poshtë arritjet kryesore të deritanishme në trajtimin e kësaj çështjeje.

Aleksandër Xhuvani është i pari që ka punuar një studim të gjerë dhe serioz (në formën e një monografie), të botuar fillimisht në "Studime Filologjike", Tiranë 1964/1, faqe 1-58 e më pas në Vepra 1, Tiranë 1980.

Në monografinë e tij me 6 krerë trajtohen parafjalët e gjuhës shqipe në vështrim sinkronik, por aty përfshihen edhe dukuri të ndryshme të historisë së gjuhës dhe tyrajtime me karakter dialektor të trajtimit të parafjalëve. Meritë e madhe e tij është se studimi është mjaft i gjerë dhe ai bën objekt pothuajse të gjithë tipat e parafjalëve, përveç parafjalëve foljore. Xhuvani, pasi jep etimologjinë e termit parafjalë (të lidhur me termin grek *prothesis "e vënë përpara*" dhe latin *praepositio* "*paravënie*", e përkufizon atë si "pjesë të palakueshme të ligjëratës që tregon marrëdhënie të ndryshme midis dy gjymtyrëve të fjalisë"[199], duke u mbështetur në kuptimin e përgjithshëm që jep për të *"Gramatika e Porte-Royal-it"*. Po këtu, ai na vë në dijeni se ky term është përdorur prej gramatikanit Dionis Trakasi (170-90 para epokës së re), kurse në shqip, së pari, është përdorur termi i kalkuar *parje* prej Sami Frashërit, që e gjejmë në Gramatikën e tij.

---

[198] Çeliku, Mehmet. Karapinjalli, M. Stringa, R. Gramatika praktike e gjuhës shqipe, botimet TOENA, Tiranë, 2004, f. 291

[199] Xhuvani,Aleksandër., Studime Filologjike 1964/1, Tiranë.

Gramatika e Xanonit e quan atë *paraprise*, ndërsa termi i sotëm *parafjalë* - ashtu siç i kujtohet A.Xhuvanit - u caktua më 1920 në Kongresin Arsimor të Lushnjes, ku ai mari pjesë si delegat dhe si një nga organizatorët dhe frymëzuesit e tij.

Më gjerësisht punimi është përqendruar te parafjalët e thjeshta (duke u marrë edhe me aspektin historik, trajtat që kanë shfaqur këto parafjalë te autorët e vjetër, që nga Buzuku, Budi etj., autorët e Rilindjes), dhe me ç'formë e përdorim paraqiten ato në ditët tona.

Duke u marrë konkretisht me secilën parafjalë, Xhuvani e studion secilën prej tyre sipas përdorimit (trajta që del te Buzuku dhe ajo që del e përdorur te autorët bashkëkohorë), sipas funksionit dhe sipas ndërtimit, ku ai ndalet gjatë për të shpjeguar hollësisht sistemin kuptimor që bartin parafjalët me tërësinë e kuptimeve të veçanta, të cilat janë trajtuar në mënyrë analitike, veçanërisht sa i takon parafjalëve të thjeshta a të mirëfillta, siç i quan Xhuvani, që karakterizohen nga një numër i madh kuptimesh, të tilla si parafjala *në, nëpër* etj.

Nga ana tjetër, ai nuk lë pa përmendur dhe analizuar ndërtimet e ndryshme sintaksore në të cilat paraqiten parafjalët, rasat me të cilat shoqërohen dhe funksioni që kryejnë.

Për sa i përket grupit të dytë të parafjalëve, ato të prejardhura nga pjesë të tjera të ligjëratës, ku Xhuvani përfshin parafjalët e formuara nga emrat dhe ndajfoljet, ndalet përciptazi, vetëm duke i renditur këto parafjalë.[200] Në grupin e parafjalëve emërore, Xhuvani përfshin edhe parafjalët rreth e rrotull, ndërsa parafjalën e përngjitur *nëpërmjet*, e përfshin në grupin e parafjalëve ndajfoljore. Vëmë re që autori nuk i përfshin në grupin e dytë të parafjalëve, pra në grupin e parafjalëve të formuar me prejardhje nga pjesë të tjera të ligjëratës, parafjalët foljore. Ndarja e tretë në këtë trajtim përfshin ato që prej tij quhen lokucione ose shprehje parafjalore, të tilla si: *me anë të, për shkak të, në lidhje me*, të cilat autori i përmend si një e tërë, bashkë me nyjën e përparme të emrit që vjen pas. Në këtë pjesë renditen edhe një numër i madh shprehjesh parafjalore të përdorshme dhe të pranishme gjerësisht edhe sot e kësaj dite.

Por, siç përmendëm edhe pak më lart, Xhuvani bën edhe vëzhgime me interes leksikolor. Ai ka vërejtur se, megjithëse "parafjalët nuk kanë një kuptim leksikor më vete", atyre "nuk u mungon vlera leksikore", sidomos atyre me origjinë ndajfoljore ose emërore.

[200] A. Xhuvani, SF, 1964/1, Tiranë, f. 54-55.

Për këtë studim, Xhuvani është mbështetur në një në një letërsi të gjerë teorike, duke pasur në dorë lëndë të mjaftueshme nga të dy dialektet e shqipes, nga të folmet arbëreshe, nga krijimtaria folklorike, nga letërsia e vjetër shqipe dhe e Rilindjes, nga shtypi dhe letërsia artistike pas vitit 1944. Në studimin e tij ai ka përdorur edhe metodën krahasuese, duke përqasur parafjalët e shqipes me parafjalët përkatëse në disa gjuhë të huaja si: latinisht, greqisht, frëngjisht, italisht, rumanisht etj.

Pra, mund të themi se Xhuvani hodhi baza të shëndosha dhë përgatiti terrenin për të çuar më përpara mendimin shkencor shqiptar për parafjalët në gjuhën shqipe si kategori leksiko-gramatikore.

Përsa i përket klasës së lokucioneve parafjalore emërore, temë e trajtuar fillimisht në *"Lokucionet parafjalore emërore në gjuhën letrare shqipe"*, *"Çështje të gramatikës shqipe"*, II, Tiranë 1975, M. Çeliku vë në dukje faktin se edhe në këtë nënklasë të parafjalëve emërore kuptimi leksikor është dytësor në raport më kuptimin gramatikor ose kuptimin kategorial të marrëdhënies. Duke u karakterizuar nga "një semantikë më e larmishme, ato shprehin marrëdhënie objektore, shkakore, hapësinore etj".

Emrat që përfshihen në lokucionet parafjalore e kanë humbur mëvetësinë e tyre kuptimore, por edhe gramatikore, duke nxjerrë disa karakteristika të emrit si: kategoritë gramatikore të rasës, numrit a trajtës si dhe veçoritë sintaksore të lidhjes me gjymtyrët e tjera të fjalisë.

M. Çeliku ka meritën që bën një përjashtim të zgjeruar të tërësisë së lokucioneve parafjalore emërore sipas kriterit të klasifikimit të përmendur më sipër (në varësi të numrit të parafjalëve të thjeshta që marrin pjesë në formimin e lokucionit) dhe më pas shqyrtimin e secilës prej tyre nga pikëpamja gramatikore dhe leksikore, në varësi të relacionit që vendosin me gjymtyrët e tjera në fjali, duke i konkretizuar me një lëndë të gjerë shembujsh të vjelë nga burime të ndryshme. Në këtë mënyrë krijohet një pamje e qartë për këtë tip parafjalësh dhe vendin që zë përdorimi i tyre në gjuhën shqipe.

Sipas M. Çelikut parafjalët emërore të tipit *buzë, majë, rrëzë, faqe, anë, bri, krahë* etj., kërkojnë në gjuhën shqipe dhanoren: *rrëzë* maleve, *buzë* lumenjve, *bri* kodrave, *anë* lumenjve, *rrëzë* fiqve etj. Pra, ai është i pari që njeh parafjalën emërore të rasës dhanore.

Një tjetër kontribut i M. Çelikut përsa i përket parafjalëve të gjuhës shqipe është edhe studimi për herë të parë dhe evidentimi i parafjalëve foljore, një klasë parafjalësh e panjohur më parë në gjuhën shqipe, por për hir të zhvillimit dhe evolucionit që ka

pësuar gjuha shqipe, paraqet aktualisht interes si një tip parafjalësh me prirje gjithnjë e më të dendura përdorimi, veçanërisht në shtypin e shkruar. Për këto parafjalë është shkruar prej autorit fillimisht në "Parafjalët foljore dhe disa çështje të formësimit të tyre", "*Gjuha jonë",* 4, 1990, ku autori vë në dukje faktin e ekzistencës së kësaj klase të veçantë të parafjalëve, në atë kohë pak të përhapura, por që kishin prirje të masivizoheshin (ashtu siç po ndodh edhe sot). Këto parafjalë formohen përmes disa foljesh të cilat kanë në natyrën e tyre kuptimin e marrëdhënies të tilla si: *përfshij, përjashtoj, lidh, krahasoj* etj. Më tej në punimin e tij, autori merr në shqyrtim elementet që dëshmojnë gramatikalizimin e formimeve të tilla, duke dhënë argumentet përkatëse që i bëjnë këto struktura të funksionojnë si parafjalë, pra, të vendosin marrëdhënie brenda fjalisë dhe të pushojnë së ekzistuari si folje të mirëfillta. Edhe parafjalët foljore paraqiten në trajtë lokucioni si: *lidhur me, ngjitur me* etj., dhe në trajtën e parafjalëve foljore të thjeshta si: *falë, përfshirë* etj. Një kapitull të veçantë u kushton Çeliku kuptimeve gramatikore e leksikore të parafjalëve në veprën e tij të fundit *" Sintaksë e gjuhës shqipe"* e vitit 2012.

Në trajtimin e parafjalëve, në gramatikat e gjuhës shqipe, vend kryesor zë ajo e Akademisë, në të cilën kapitulli i parafjalëve është hartuar nga Emil Lafe[201]. Autori ka shfrytëzuar arritjet e deriatëhershme të gramatikave të mëparshme të traditës, përfshirë Xhuvanin, Demirajn, Çelikun etj, duke na dhënë një paraqitje të gjerë dhe të sistemuar të të gjitha tipave të parafjalëve në gjuhën shqipe, veç parafjalëve foljore, të cilat vetëm sa përmenden, pa u pranuar dhe marrë në shqyrtim ende dhe pa gjetur vend a pasqyrim as në botimin e Gramatikës së Akademisë (1995).

Në shqyrtimin e tij të mëparshëm në formë maketi, përsa i përket lokucioneve parafjalore emërore nyja e përparme e emrave pasues paraqitet nga autori në kllapa si: *me anë (të), për shkak (të),* ndërsa në kapitullin e hartuar për parafjalët të botuar nga Akademia e Shkencave, Lafe duke ndjekur qëndrimin e Çelikut, i paraqet lokucionet parafjalore emërore pa nyjën e përparme, duke mos e marrë atë në konsideratë si element përbërës të parafjalës.

Lafe bën një klasifikim të plotë të parafjalëve duke dalluar dy grupe të mëdha që krijojnë marrëdhënie shkakore, sipas kriterit të prejardhjes:

> *Me të mos shkruar gjuhën e tyre, janë shtrënguar të shkruajnë greqisht, latinisht, shqehisht, turqisht a arabisht*;[202]

---

[201] Gramatika e gjuhës shqipe, Morfologjia, I, ASHSH, Tiranë 1995, f. 381-396.
[202] S.F, Shqip, f. 51.

Para gerundit me vlerën e përcjellores së shkakut[203]

Edhe vërtë q'atë ditë zuri i zot' ti nxirrte në lufta e në mundje të rrepta e të rrezikta që të vritësh, se ta vriste në shesh, kish frikë nga ushtarët tyrq, të cilët e doninë shumë Skënderbenë *<u>për</u> trimëritë e <u>për</u> zemërmirësitë të ti.* [204]

Pastaj <u>nga</u> habia i fërkova që të vija në vete.[205]

<u>Shkak para një emri (a përemri)</u>:

Njëherë ajo kujtoi se kishte gdhirë, por pastaj vuri re se dritarja qe ndriçuar prej hënës.[206]

<u>Shkak</u>: *Nën peshën e thesit shpinat e tyre dukeshin të kërrusura më tepër se ç'duhej. (I. K, Prilli, 19)*

Parafjalët përdoren para emrave të thjeshtë, për të treguar vend, kryesisht para emrave konkretë, para emrave abstraktë, një vend, në kuptimin figurativ. Por në disa raste për të treguar kohë para emrave abstraktë që emërtojnë muajt, stinët, vaktet, para emrave foljorë asnjanës dhe para togjeve të tipit *në + përemër + emrin "kohë"***.** Gjithashtu përdoren togje me parafjalë *me, pa, për,* për të treguar marrëdhënie kufizimi, qëllim, synim, vend, kohë, burim kumtimi.

Togje me parafjalën *me* përdoren për të shprehur shkak:

Habitem <u>me</u> aftësinë e tij.[207]

Gjithashtu përdoren togje me parafjalën *<u>për</u>***,** për të treguar marrëdhënie shkakore:

Vuante shumë <u>për</u> nënën e sëmurë[208].

Togje me parafjalën *<u>nga</u>* për të treguar shkak:

Qante <u>nga</u> lumturia.[209]

Për më tepër, parafjala *<u>prej</u>* përdoret për të treguar: lëndë, tipar, të tërën, e cila është ndarë në pjesë; vepruesin, vendin, kufizimin, sasinë, kohën dhe shkakun para një përemri.

U trullos <u>prej</u> saj.[210]

Togje me parafjalën *<u>mbi, nën</u>* përdoren për të treguar: vend në kuptimin e kundërt të parafjalës *<u>mbi</u>*, një gjendje më të ulët se normalja, sendin a dukurinë që vepron mbi diçka, gjendjen e varësisë së një vepruesi, shoqërimin dhe, mbi të gjitha, shkakun:[211]

---

[203] M. Çeliku, Format e pashtjelluara të foljes në gjuhën e sotme, Tiranë, 2000, f.126, ku thuhet "Gerundi me vlerën e përcjellores së tipit me të pasur (me pasur) te veprat e autorëve jugor të Rilindjes, përdoret në kuptim shkakor, mënyror, kushtor…".
[204] Studime filologjike, Shqip, f. 18.
[205] Po aty, f. 18.
[206]Kadare, I.,, Gjakftotësia, f. 43
[207] Çeliku, Mehmet. Karapinjalli, M. Stringa, R. Gramatika praktike e gjuhës shqipe, botimet TOENA, Tiranë, 2004, f. 236.
[208] Po aty, f. 241.
[209] Çeliku, Mehmet. Karapinjalli, M. Stringa, R. Gramatika praktike e gjuhës shqipe, botimet TOENA, Tiranë, 2004, f. 242.
[210] Po aty, f. 246.
[211] Po aty, f. 249.

Zana shkoi nën urshrin e babait.

Thamë se parafjalët janë si elemente lidhëse midis fjalëve ose midis grupeve të fjalëve dhe sinjalizojnë marrëdhënie sintaksore. Parafjalët, për arsye se nuk mund të përdoren të veçuara, janë pjesë përbërëse të gjymtyrëve të fjalisë.

Ai nuk u nis për shkak të dëborës.

Këtu, fraza parafoljore *për shkak të dëborës* mund të transformohet në një fali shkakore:

Ai nuk u nis, sepse binte dëborë.

Në gjuhën shqipe ka një numër të vogël parafjalësh që përdoren për të shprehur raportet shkakore. Disa prej këtyre parafjalëve në përmbajtjen e tyre semantike përmbajnë edhe ngjyrime të tjera, përveç atyre shkakore, ose ngjyrimet shkakore u mbishtresohen ngjyrimeve të tjera. Marrëdhëniet shkakore të cilat realizohen me anë të parafjalëve, kërkojnë një grup emëror. Parafjala *për shkak të* i jep grupit emëror rolin e shkakut. P.sh.: *me pasuritë e saj natyrore... - për shkak të pasurive të saj*. Më poshtë listojmë parafjalët që mund të shërbejnë për të realizuar marrëdhënie shkakore:[212]

falë (+ rrjedhore): falë punës së tij...
në sajë (+ gjinore): në saje të zellit të treguar...
nga (+emërore): nga uria; nga sëmundja; nga zemërimi...
nga shkaku (+ gjinore): i vonesës...
për (+ kallëzore): fajin e tij; për këto fjalë...
për arsye (+gjinore): të situatës; të gjendjes...
për hir (+ gjinore): të shokëve...
për punë (+ gjinore/rrjedhore): të seminarit; inati...
për shkak (+ gjinore): të largimit tënd...
prej (+ rrjedhore): frikës...[213]

Një grup i rëndësishëm është ai i parafjalëve të përngjitura, si: *nëpër, përmes, nëpërmes, ndërmjet, nëpërmjet, përmbi, përpara, përballë, përkundrejt, përreth, përkrah, përbri, përtej, matanë, sipas, përveç, përpos* etj.

Lokucione të tjera parafoljore janë: *në mes, në drejtim, në vend, në këmbë, në bazë, në dobi, në dëm, në kurriz, në fushën, në lëmin, me anë, me përjashtim, nga ana, në lidhje me, në harmoni me, në përshtatje me, në bashkëpunim me, në krahasim me, në kundërshtim me, rreth e rrotull, rreth e përqark, mes për mes, ngjitur me, lidhur me,*

[212] Sadiku,Gentian.,Universiteti i Tiranës, Fakulteti i Gjuhëve të Huaja Departamenti i Gjuhës Gjermane, Shkakësia si kategori logjike dhe gjuhësore në shqip dhe në gjermanisht, punim doktoratë, Udhëheqës shkencor. Prof. Dr. Emine Teichmann, online 10. 2013, f. 25.
[213] Po aty, f. 25.

krahasuar me.[214] Në rastin e lokucioneve parafoljore që tregojnë shkakun kemi: *me rastin e.*

Ai e uroi me rastin e botimit të librit.

Ndërsa lokucione parafoljore që shprehin ngjyrime të ndryshme shkaku janë: *për shkak (nga shkaku), për arsye, për faj, për hir, për nder, për punë.*

Ajo nxitonte për shkak të vonesës në stacion.

Universiteti realizoi një konferencë për nder të Aleksandër Xhuvanit.

Kjo nuk ka ndodhur për faj të saj.

Për hir të kujtimit të tij nuk duhet të flasim më tej.

Parlamenti u shpërnda nga shkaku i fushatës elektorale.

Ndeshja u reklamua për arsye të gabimeve teknike.[215]

2.2.5. Format foljore me funksion shkakor

2.2.5.1. Format e shtjelluara foljore me funksion shkakor

Format e ndryshme që merr folja gjatë zgjedhimit sipas kohës, vetës e numrit për të shprehur një veprim a gjendje si të sigurt, si mundësi, si dëshirë, si urdhër ose habi, i quajmë *mënyra të foljes*.[216]

Edhe foljet mund të vendosin lidhje me lidhëzat shkakore e të funksionojnë si një njësi e vetme me to*, p.sh.: se s'bën, s'di pse, ç'ka pse, s'ka pse etj.*[217]

Foljet kausative (faktitive): janë një grup foljesh ose shprehjesh foljore, kuptimi i të cilave mund të parafrazohet me një shprehje ekuivalente ku është e pranishme folja bëj ose ndikoj. P.sh.: *e deh, bëj që të dehet;* e studioi djalin, ndikoi që djali të studionte etj.

Po në këtë klasë fjalësh bëjnë pjesë edhe disa folje të prejardhura nga mbiemrat: i kuq – skuq, i bardhë – zbardh etj. Një nëngrup më vete përbëjnë foljet ergative. Ato dalin si kalimtare dhe si jo kalimtare.

Në formën kalimtare ato kanë semantikë kauzative:

---

[214] Çeliku, Mehmet. Karapinjalli, M. Stringa, R. Gramatika praktike e gjuhës shqipe, botimet TOENA, Tiranë, 2004, f. 249.

[215] Po aty, f. 269.

[216] Sadiku,Gentian.,Universiteti i Tiranës, Fakulteti i Gjuhëve të Huaja Departamenti i Gjuhës Gjermane, Shkakësia si kategori logjike dhe gjuhësore në shqip dhe në gjermanisht, punim doktoratë, Udhëheqës shkencor. Prof. Dr. Emine Teichmann, online 10. 2013, f. 47.

[217] Po aty, f. 47.

Dielli shkrin akullin. Akulli shkrin. Në shembullin e parë kemi të bëjmë me një folje kauzative. Përdorim kauzativ kanë dhe shprehjet foljore të formuara me një folje ndihmëse kauzative: *bëj, lë*:

E lashë brumin të vinte. E bëj të dridhet nga frika.[218]

Vepruesi ndikon që të shfaqet një pasojë. Vetë folja (ose shprehja foljore kauzative) e përmban në semantikën e saj shkakun dhe pasojën që rrjedh prej tij. Folje të tjera kauzative janë: *justifikoj, shkaktoj, jam përgjegjës, ndikoj, ndikohem, çon, rrjedh, del, rezulton, varet, mbështetet* etj. Shprehje lidhëzore: Disa lidhëza shkakore herë-herë hyjnë në shprehje të ndryshme e bëhen pjesë përbërëse e tyre. Këto shprehje mund të jenë lidhëzore, por shpesh dhe ndajfoljore, madje dhe foljore. Kështu lidhëza shkakore *se*, e përfshirë në fjalinë e nënrenditur shkakore, është kthyer në shprehje të ngurosur në rastin: *se s'bën*. Sot kjo shprehje ka kuptimin, domosdo, patjetër, medoemos. P.sh.: *Ata do të vinë se s'bën*. Dikur ky ndërtim ka qenë fjali. Dëshmi për këtë është prania e foljes së shtjelluar bëj dhe lidhëzës shkakore *se*, kuptimi shkakor i së cilës ndjehet ende. Lidhëza se në këtë shprehje të ngurosur e ka humbur funksionin lidhëzor.

Lidhëzën *se e gjejmë dhe* si pjesë përbërëse e shprehjeve lidhëzore shkakore, si: *nga shkaku se*, *për arsye se*, *nga puna se*, *nga frika se mos*, *prej se*, *për shkak se* etj.

Kjo lidhëzë është pjesë përbërëse dhe e disa ndërtimeve të tjera, të cilat ende nuk janë konsoliduar si të tilla, ende nuk janë kthyer në shprehje të ngurosura.

Por vihet re prirja e tyre për t'u ngurosur. Këto shprehje janë karakteristike për stilin libror: *me besim se*, *me shpresë se mos*, *me frikë se* etj. P.sh.:

Unë vajta në mëngjes me shpresë se mos e gjeja atë në shtëpi.

Ndaloi me besim se ajo do t'i fliste. Nga frika se mos e shihnin ndërroi rrugë.

Shprehjet lidhëzore të ngurosura: *nga shkaku se, për arsye se, nga puna se, për shkak se* etj., po përdoren gjithnjë e më shumë në gjuhën e shkruar. Por shpesh vihet re prirja për të përdorur në vend të lidhëzës se një emër (shpesh foljor) në gjinore: *për shkak se* = *për shkak të*:

Ai nuk erdhi për shkak se binte shi = Ai nuk erdhi për shkak të shiut.

Edhe pse thëniet janë semantikisht sinonime, ka midis tyre një lloj dallimi, në planin stilistik. Ndërtimet me gjinore kanë karakter libror, janë veçori e gjuhës së librave.

Togu i qëndrueshëm *s'ka pse* (me element përbërës lidhëzën shkakore pse) ka marrë trajtën e një shprehjeje të ngurosur foljore: *Propozimi im s'ka pse të mbetet sekret*.

[218] Po aty, f. 47.

Kuptimisht togu *s'ka pse* është i afërt me formën foljore s'duhet (Propozimi im s'duhet të mbetet sekret). *Pse* në këtë ndërtim s'është më lidhëz, por pjesë e pandarë e shprehjes (ka pësuar një lloj desemantizimi). Elementi pse merr pjesë dhe në ndërtimin *çka pse*.

Edhe këtu *pse*-ja e ka zbehur kuptimin shkakor dhe formon një njësi leksikore me elementin tjetër. Të dyja fjalët së bashku përbëjnë një njësi. [219]

2.2.5.2. Format e pashtjelluara foljore me funksion shkakor

Format e pashtjelluara foljore janë forma foljore që përmbajnë karakteristika si të foljes, ashtu edhe të pjesëve të tjera të ligjëratës, si: emrit, mbiemrit e ndajfoljes. Format e pashtjelluara në trajtën veprore si: *pjesorja, mohorja, përcjellorja,* mund të shprehin gjithashtu raporte shkakore. Format e pashtjelluara të foljes, për nga tipi i ndërtimit mund të ndahen në dy grupe: në grupin e parë përfshihen pjesorja dhe ato që janë ndërtuar mbi bazën e saj: forma e pashtjelluar mohore *pa mësuar* dhe përcjellorja *duke mësuar*, kurse në grupin e dytë do të përfshihen format e pashtjelluara të tipit *për të mësuar* e *me të mësuar*, që janë ndërtuar mbi bazën e emrit prejfoljor asnjanës të tipit *të mësuar*.[220]

Në shembullin e mëposhtëm jepet një formë e pashtjelluar pjesore veprore, që mund të përfaqësojë pjesën e varur të fjalisë shkakore.

<u>Mërzitur</u> nga ligësitë e këtij qyteti, vendosi të largohej.[221]

Në vend të pjesës së varur të fjalisë shkakore mund të përdoret forma e pashtjelluar mohore:

Nëna, <u>pa ditur</u> të vërtetën, e qortonte për veprimin që kishte bërë.[222]

Edhe forma përcjellore veprore mund të përdoret në funksion shkakor.

Ajo më kishte kërkuar <u>duke vënë</u> në dijeni edhe shokët.[223]

Forma e pashtjelluar pjesore veprore mund të përfaqësojë pjesën e varur të fjalisë shkak:

Lodhur e këputur nga rruga e gjatë, rashë në gjumë.[224]

Në vend të pjesës së varur të fjalisë shkakore mund të përdoret forma e pashtjelluar mohore:

---

[219] Po aty, f. 47.
[220] Gramatika e gjuhës shqipe I, f. 333-337.
[221] Po aty, f. 333-337.
[222] Po aty, f. 333-337.
[223] Po aty, f. 333-337.
[224] Po aty, f. 333-337.

Mësuesi plak, pa ditur të vërtetën, vinte vërdallë për ta qetësuar.[225]

Edhe forma përcjellore veprore mund të përdoret me funksion shkakor:

Ai më ka ndihmuar duke më vënë në dispozicion librat e tij.[226]

2.3 Shkakësia në marrëdhënie sintaksore

Sot, termi "shkakësi" në gjuhësi përdoret në dy kuptime: në kuptimin e gjerë dhe atë të ngushtë. Përfshirja e një sërë dukurish shkakore, si: kushti, qëllimi, lejimi, analizohet në kuptimin e gjerë. Kurse nga ana tjetër, kur shënohen raporte të pastra shkakësie, kemi të bëjmë me kuptimin e ngushtë. Por, se si realizohet raporti i shkakësisë, këtë do ta parashtrojmë me anë të lidhjes midis dy ndodhive ose dy përmbajtjeve, ndër të cilat ajo që ndodh më parë në kohë merret si arsye, shkak, premisë. Më gjerësisht, në pikëpamje gramatikore, lidhja shkakore nuk është vetëm raporti midis dy përmbajtjeve, ku njëra është arsye, argument, sqarim për tjetrën.[227]

Për sa i përket analizimit të fjalive shkakore, mund të thuhet se pjesa e varur e fjalisë shkakore jep shkakun ose sqarimin e përmbajtjes që jepet në fjalinë kryesore. Grupimi në tri lloje të raporteve shkakore e bën të qartë konceptin mbi shkakun. Në grupin e parë kemi *shkak real*.

Në përgjithësi, fjali të tilla pasqyrojnë gjuhësisht ligjet objektive ose rregullsitë që zbatohen në natyrë në shoqëri, në fushën emocionale etj. Në këtë rast shkaku pas një periudhe kohore prodhon një pasojë të caktuar.

Në këtë formë shkaku është premisë e mjaftueshme për shfaqjen e pasojës, që është rrjedhojë e shkakut të dhënë në pjesën e varur të fjalisë shkakore.

Megë nuk ishte e pranishme në mbledhje, ajo nuk dinte asgjë.

Në grupin e dytë kemi *motivin*. Shkaku në këtë rast shfaqet kur përmbajtja e pjesës së varur është një shpjegim, një argumentim e sqarim i asaj që thuhet në pjesën kryesore. Mund të analizohet si një shkakësi gjuhësore. Shkaku në rastin tonë është i tillë vetëm në një shoqëri të caktuar, grup të caktuar, te një individ ose në një situatë të caktuar.

Megjithatë u kthye, ngaqë donte ta shikonte vendlindjen.

Në shembullin e sipërm, në gjuhë, pjesa e nënrenditur konceptohet si shkakore.

Në grupin e tretë kemi *logjikën.* Në gjuhë raporti shkak-pasojë dallohet qartë nga shkaku real në logjikë, në fizikë dhe në filozofi. Pjesa e nënrenditur në këtë rast

---

[225] Po aty, f. 333-337.

[226] Sadiku,Gentian.,Universiteti i Tiranës, Fakulteti i Gjuhëve të Huaja Departamenti i Gjuhës Gjermane, Shkakësia si kategori logjike dhe gjuhësore në shqip dhe në gjermanisht, punim doktoratë, Udhëheqës shkencor. Prof. Dr. Emine Teichmann, online 10. 2013, f. 53.

[227] Shih Zifonun, G. Hoffmann, L. Strecker B. Ballweg, J. Grammatik der deutschen Sprache, Berlin New York. de Gruyter, 1997, f. 2296.

shpreh më shumë një sqarim, një argumentim për atë që ndodh në pjesën kryesore. Shkaku i dhënë me lidhëzën shkakore *ngaqë* në pjesën e nënrenditur, nuk është shkak real i veprimit të shprehur në pjesën kryesore: *megjithatë u kthye.*

Në shembullin që vijon kemi shkakësi logjike:

Meqë çanta është më e vogël se libri, natyrisht që libri është më i madh se çanta.

Llojet respektive të shkaqeve nuk janë të ndara prerazi, edhe pse dallimi i tyre është gjithnjë i qartë. Sipas '*Gramatikës së gjuhës shqipe 2'* fjalitë që shprehin marrëdhënie shkakore ndahen në dy lloje[228].

Fjalia ku shkaku jepet drejtpërdrejt: periudhë me *fjali shkakore konstatuese*.

E vlerësoj, se është inteligjente.

Fjalia ku jepet fakti real, një e vërtetë e njohur, që është e pranuar ose e supozuar si e tillë, mbi të cilën mbështetet folësi për të nxjerrë një përfundim që shprehet nga fjalia kryesore, periudha me fjali shkakore-arsyetuese:

Meqë ishte vapë, shkonim shpesh në det.[229]

Marrëdhëniet shkakore në gjuhën shqipe shprehen edhe në periudha. *Periudha* është njësi e ligjërimit, e cila përbëhet nga dy a më shumë fjalë që formojnë një tërësi të vetme nga ndërtimi gramatikor, nga kuptimi dhe nga intonacioni, ose ndryshe *fjalia e përbërë*.[230]

Periudha përmban disa grupe fjalësh, ku secili grup ka një folje të zgjedhuar në një nga mënyrat vetore. Pjesët e fjalisë së përbërë mund të jenë:

- Pjesë të pavarura
- Pjesë të nënrenditura
- Pjesë kryesore

- *Pjesë të pavarura* janë pjesët e fjalisë së përbërë me bashkërenditje.[231] Ato mund të qëndrojnë më vete si fjali e thjeshtë:

Lekë Matrënga kërkoi mësimin e djemve dhe të vajzave në gjuhën amtare, kurse Pjetër Bogdani futi në sistemin e njohurive shkencat e natyrës. [232]

- *Pjesë të nënrenditura* janë pjesët e fjalisë së përbërë me nënrenditje, që nuk mund të qëndrojnë më vete, ato varen nga mënyra si janë ndërtuar dhe nga kuptimi nga një pjesë tjetër e fjalisë së përbërë, që quhet pjesë kryesore:[233]

---

[228] Çeliku, M. Gramatika e gjuhës shqipe 2, Akademia e Shkencave, Tiranë, 2002, f. 567.
[229] Po aty, f. 567.
[230] Po aty, f. 567.
[231] Po aty, f. 567.
[232] Po aty, f. 567.
[233] Po aty, f. 567.

Nga larg, përmes degëve të pishave, mezi depërtonte drita që lëshonin llambat e rrugëve të qytetit.[234]

- Pjesë kryesore është pjesa e fjalisë së përbërë me nënrenditje që mund të qëndrojë më vete, edhe po të hiqet pjesa e nënrenditur. Ajo është drejtuese e pjesës së nënrenditur: [235]

> *Nga larg, përmes degëve të pishave, mezi depërtonte drita që lëshonin llambat e rrugëve të qytetit. Lokomotiva është kryesore, vagonët mund t'i largojmë, por...*[236]

Periudhat i kemi me bashkërenditje dhe me nënrenditje. Ky dallim bëhet nga mjetet lidhëze të tyre. Do të ndalemi pak te periudha me fjali të varur shkakore, për të parë si realizohet marrëdhënia shkakore në këtë periudhë.

2.3.1. Periudha me fjali të varur shkakore

Fjalia e varur shkakore bashkohet me kryesoren me anën lidhëzave dhe lokucioneve lidhëzore të shkakut të cilat nga vlera e tyre e përgjithshme mund te ndahen ne tri grupe. [237]

1) lidhëza e lokucione lidhëzore konstatuese te shkakut, si: *se, pse, sepse, ngaqë, ngase, nga shkaku se, nga shkaku që, për shkak se, për arsye se, me pretekst se, nga frika se mos:*[238]

2)lidhëza e lokucione lidhëzore motivuese, arsyetuese, si: *meqë, meqenëse, meqenëqë, duke qenë se, duke qenë që, përderisa;*[239]

3) lidhëza lokucione kohore, si: *kur, tek, si, mbasi, posi, posa, sapo gjersa,*

Fjalia e varur shkakore në periudhë kryen funksionin që kryen plotësori i shkakut në fjali: ajo shpreh marrëdhëniet e ndryshme shkakore kundrejt gjymtyrës nga varet.[240]

> *P.sh.: Unë s'punoj që të marr para, por sepse e dua punën time.*

Fjalia "që të marr para" shpreh shkakun final apo qëllimin, kurse fjalia "sepse e dua punë time" shpreh një shkak të brendshëm detyrues. Nëse marrim përkundrazi periudhën: "*Unë nuk dola fare sot nga shtëpia, sepse binte shi*", fjalia "sepse binte shi" shpreh një shkak të jashtëm pengues.

---

[234] Po aty, f. 567.
[235] Po aty, f. 567.
[236] Po aty, f. 567.
[237] Po aty, f. 567.
[238] Po aty, f. 567.
[239] Po aty, f. 567.
[240] Po aty, f. 567.

Fjalia shkakore bën në periudhë funksionin e plotësorit të shkakut në të gjithë aspektet e tij, si pasojë fjalia shkakore është ajo fjali e varur, e cila shpreh marrëdhënie të caktuara shkakore kundrejt gjymtyrës nga varet.[241]

Ka raste kur, në thurjen e ligjëratës, fjalia shkakore për arsye të ndryshme përmban shkakun e fjalisë së vërtetë shkakore, e cila paraqitet si e pavarur.

Që të kemi fjali shkakore, duhet që të shprehet marrëdhënie shkakore midis fjalisë kryesore dhe fjalisë së varur[242], ku fjalia kryesore tregon rrjedhimin dhe e varura tregon shkakun, pra lidhja rrjedhim + shkak.

Nuk ishin takuar dot, ngaqë dy muaj më parë kishte ndodhur aksidenti.[243]

Jo, nënë, do të shkoj, se u kam dhënë besën shokëve.

Ai nuk kënaqet, sepse ka pretendime të mëdha.

E bëj këtë raport të hollësishëm, për shkak se kemi të bëjmë me një nga familjet më të mëdha të principatës.

Na vjen keq që s'rrini për darkë sonte.[244]

Lidhëzat dhe lokucionet shkakore janë këto:

a) *se, sepse, ngaqë (ngase), nga shkaku se (nga shkaku që), për shkaku se, për arsye se, nga frika se.*

b) *meqë, meqenëse (meqenëqë), duke qenë se (duke qenë që) duke marrë parasysh se (duke marrë parasysh që) përderisa.*

c) *pasi (mbasi) derisa (gjersa, përderisa) kur, si.*

ç) *siç, si , si….që*

Dy grupet e para janë evidentuar sipas veçorive semantiko-funksionale, grupi i tretë përmban lidhëza kohore, që në struktura të caktuara fitojnë kuptimin shkakor dhe grupi i fundit janë lidhëza krahasore me kuptim shkakor.

Mehmet Çeliku në "*Sintaksën e gjuhës shqipe*" njeh dy nëntipa kryesorë periudhash me fjali shkakore:

2.3.1.1. Fjalitë shkakore konstatuese

Këto dallohen nga:

[241] Çeliku, Mehmet.,Sintaksa e Gjuhës shqipe, Ilar, Tiranë, 2012, f. 379.
[242] Po aty, f. 379.
[243] Po aty, f. 379.
[244] Po aty, f. 379.

a) mjetet e lidhjes;

b) ngjyrimet kuptimore më të veçanta.

Mjetet e lidhjes janë: Lidhëza *se* tregon në mënyrë më të përgjithshme shkakun, i cili mund të marrë ngjyrime të ndryshme në bazë të bashkëlidhjeve të brendive të fjalive. Shkaku që tregohet mund të jetë: i afërt, i drejtpërdrejtë. Atëherë përgjigjemi për pyetjen mbi shkakun, ose mund të motivohet një përfundim a një pyetje, një nxitje (urdhër); të arsyetohet përmendja e ndonjë fjale a shprehjeje etj.[245]

Të vish medoemos, se ndryshe më mbetet qejfi.[246]

Lidhëzat ngaqë, ngase japin ngjyrimin e shkakut si pikënisje. Këto lidhëza janë stilistikisht asnjanëse. Nga ana tjetër, lokucionet lidhëzore nga shkaku që, nga shkaku se, për shkak se dhe për arsye se, duke pasur në përbërjen e tyre fjalën *shkak*, tregojnë marrëdhënie thjesht shkakore dhe përdoren sidomos në shkrime të stilit publicistiko-shkencor.

Beni ishte i lodhur, ngaqë kishte udhëtuar gjithë ditën.[247]

Lokucioni lidhëzor *me pretekst se* përdoret për të treguar një shkak të rremë. Këtë lokucion mund ta hasim në shkrimet publicistiko-shkencore.

Muajin e tretë, me pretekst se lodhej shumë në punë, agronomi ua la krasitjen ndihmësve të tij.[248]

Lokucionet *gjoja se, gjoja sepse* përdoren rëndom në stilet e tjera të gjuhës letrare. Lokucioni *nga frika se mos* mund të tregojë shkakun si frikë nga pasoja të padëshirueshme.

Ata bisedonin me zë të ulët, nga frika se mos i zgjonin fëmijët që po flinin.[249]

Tek periudha me lidhëzat shkakore konstatuese mund të shprehen edhe një varg ndryshimesh nëpërmjet ndonjë pjesëze, ndajfoljeje a lidhëze korrelative.

Sipas *Gramatikës së gjuhës shqipe* 2[250], në këto periudha një fakt mund të theksohet si shkak, të pohohet si i vetmi shkak ose të theksohet që spikat ndër shkaqet e tjera të mundshme. Për më tepër, një shkak mund të theksohet si një arsye plotësuese ose të paraqitet si një shkak i rremë dhe në raste të tjera të vihet në dukje se ai fakt është pjesërisht fakt për atë gjë që thuhet në fjalinë kryesore. Pjesëza *pikërisht* përdoret në stilin publicistiko-shkencor të gjuhës letrare kur theksohet një shkak si fakt.

---

[245] Gramatika e gjuhës shqipe 2. Akademia e Shkencave, Tiranë, 2002 f. 564.
[246] Çeliku, Mehmet. Sintaksa e gjuhës shqipe, Ilar, Tiranë, 2012, f. 380.
[247] Po aty, f. 380.
[248] Po aty, f. 380.
[249] Po aty, f. 380.
[250] Gramatika e gjuhës shqipe 2, Akademia e Shkencave, Tiranë, 2002, f. 564.

E kryeja çdo gjë me kënaqësi të madhe, pikërisht sepse e mbaja të fshehtë interesin tim.[251]

Ndërtimet me pjesëzën shkakore *pikërisht* përdoren më tepër në një stil të ngritur të gjuhës, kurse ndërtimet me lidhëzat *se, sepse* përdoren kur ato janë para ose pas fjalisë kryesore nëpërmjet korrelativeve të këtyre lidhëzave shkakore-ndajfoljore *andaj, prandaj*, ose të lidhëzës së përbërë *se…pa…* fjalitë e varura shkakun e kanë me karakter afektiv, shpeshherë kur paraqitet vërejtje ndaj një fakti të parashtruar si shkak nga bashkëfolësi.

Prandaj dhe ai e mbylli këtu komitin, sepse rrallë e tek hynin njerëz të huaj.[252]

Përdorimi para lidhëzës shkakore i pjesëzës kufizuese vetëm ose vetëm e vetëm thekson një fakt, si shkaku i vetëm për një fakt tjetër.

Nuk i pëlqente, vetëm sepse nuk i shkonte pas fjalës.[253]

Në raste të tjera, në "*Gramatikën e gjuhës shqipe"* kur kallëzuesi i fjalive kryesore mohon; fjalia shkakore me pjesëzën vetëm tregon një veprim, i cili mohohet si shkak i vetëm, kurse fjalia shkakore e bashkërenditur me lidhëzën kundërshtore pohon edhe një shkak tjetër[254].

Nga ana tjetër, nëse duam të theksojmë se një rrjedhim nuk është shkaktuar nga një fakt i vetëm, por nga më shumë se një, para lidhëzës së parë shkakore përdoret pjesa e parë e lidhëzës së shkallëzimit *jo vetëm* dhe në krye të fjalisë tjetër, pjesa e dytë *po(r) edhe*, e cila pasohet po nga ajo lidhëz shkakore ose nga një lidhëz tjetër shkakore e njëvlershme me të:

> *Ky mosbesim ndaj Ajetit vinte jo vetëm pse ai ishte djegur disa herë në të kaluarën, por edhe për arsye se dyshonte te çdo njeri.* [255]

Te periudha, kur një fakt është një shkak plotësues, që i shtohet shkakut të përmendur më parë, fjalia e varur bashkohet me anë të një lidhëze shkakore konstatuese të prirë nga pjesëza përforcuese *edhe*:

Bashkimi i popullit tonë është një gjë reale edhe për arsye se ai ka tradita lufte, pune dhe organizimi.[256]

---

[251] Çeliku, Mehmet, Sintaksa e gjuhës shqipe, Ilar, Tiranë, 2012, f. 564.
[252] Po aty, f. 564.
[253] Mëniku, Linda., Konektorët e tekstit në gjuhën shqipe, Universiteti i Tiranës, online 10.10.2013,f. 174
[254] Gramatika e gjuhës shqipe 2. Akademia e Shkencave, Tiranë, 2002, f. 234
[255] Çeliku, Mehmet, Sintaksa e gjuhës shqipe, Ilar, Tiranë, 2012, f. 565.
[256] Po aty, f. 566.

2.3.1.2. Fjalia shkakore e arsyetuar

Më poshtë jepen dy shembuj, ku në rastin e parë shkaku jepet i drejtpërdrejtë, kurse në rastin e dytë shkaku jepet si një fakt i vërtetë, që sillet si argument.

a) Ne kërkojmë pafajësinë, se jemi të pafajshëm.[257]

Vendi dridhej, ai mbeti, se s'tronditej nga tërmeti.

U ngritën, se po vinte mesnata.

I hidhte këmbët kuturu, sepse nata ishte pa hënë.

b.*Meqë të dy vëllezërit kishin vdekur më parë, rreth fronit nuk mbetej asnjë pretendent i gjallë.*

Meqenëse nuk tregoi të vërtetën, e pësoi.

Rita, përderisa s'e dëgjoi fjalimin, nuk kishte ç'të thoshte më. [258]

Po të analizojmë dallimin midis përdorimit të këtyre dy lloj periudhash me pjesë të nënrenditur shkakore (Çeliku përdor temin sifjali, për pjesën e nënrenditur) shohim që ai është mjaft i ngushtë. Pozicionimi i periudhës, siç e përdor Çeliku[259], me sifjalinë shkakore konstatuese, është pas kryesores, kurse i sifjalisë shkakore arsyetuese mund të vendoset edhe në krye, edhe në mes të kryesores.

Për më tepër Çeliku [260] shpjegon se marrëdhënie shkakore shprehin edhe lidhëzat kohore: *pasi, derisa, kur* etj., ku sifjalia e dhënë me këto lidhëza jepet si një motiv i një veprimi ose i një situate të re ose mohim i dhënë në sifjalinë kryesore.

Ky udhëtim ia vlen të shijohet, pasi peizazhi që të shoqëron, është mahnitës.

Përderisa ti ke vendosur të ikësh, unë do të pengoj.[261]

Do të vinte më pas, mbasi kishte për të shkuar gjer te pusi i Kavalonës, për të kapur Pacin.[262]

Të bëhet zemra mal, kur shohim rrugën e drejtë të Shqipërisë. [263]

Në sifjalinë kryesore të fjalisë ku lidhëza shpreh marrëdhënie shkakore, kemi përdorimin e foljeve ose shprehje të sifjalisë kryesore, siç janë: *bëj mirë, bëj gabim, gabohem, kam të drejtë, e kam kot, uroj, mallkoj, falënderoj, qortoj, trembem, gëzohem, kënaqem, zemërohem, dëshpërohem, çuditem, ndihem i hidhëruar, i mërzitur, i dëshpëruar, më vjen mirë (keq, rëndë, turp, inat*).[264] Foljet e mësipërme apo shprehjet japin vlerësimin e gjendjes, ndjenjës dhe gjendjen e brendshme.

Na vjen keq që s'rrini për darkë sonte.

Do të zemërohej që nuk i pritëm.

---

[257] Po aty, f. 380.
[258] Po aty, f. 380.
[259] Po aty, f. 380.
[260] Po aty, f. 380.
[261] Po aty, f. 380.
[262] Po aty, f. 380.
[263] Po aty, f. 381.
[264] Po aty, f. 381.

Ç'ke që mërzitesh kot!?

Ç'bëra që hëngra kaq shumë![265]

Më tej Çeliku citon: "Gjymtyrët e veçuara zgjerohen ndonjëherë me sifjali shkakore, që prihen nga lidhëzat, siç është lokucioni *si…*, ."[266]

Nikoja, i mërzitur si ishte, u ngrit nga buka pa vënë asnjë kafshatë në gojë.

Besimin, si banor i vjetër që ishte, e njihnin të gjithë.[267]

Një grup pjesëzash mund të na japin marrëdhënie shkakore me ngjyrime të ndryshme, si: pikërisht (përforcuese), vetëm, (shkaku del si shkak i vetëm), sidomos (mbi gjithçka shkaku del si mbizotërues), ndoshta (shkaku del si i pasigurt), gjoja (shkaku del si i rremë).

U ngritëm vetëm se po vinte mesnata.

Nuk flisnin ndoshta se mos thoshin ndonjë gafë, e kështu e prishnin punën fare.[268]

Pozicioni i fjalive shkakore, sipas Çelikut[269], që lidhen me fjalinë kryesoren me këto lidhëza e shprehje foljore është në fillim, në mes dhe në fund të fjalisë kryesore. Tabela më poshtë ilustron vendin e fjalive shkakore që lidhen me fjalinë kryesore.[270]

---

[265] Po aty, f. 381.
[266] Çeliku, Mehmet. Sintaksa e gjuhës shqipe, Ilar, Tiranë, 2012, f. 381.
[267] Po aty, f. 382.
[268] Çeliku, Mehmet. Sintaksa e gjuhës shqipe, Ilar, Tiranë, 2012, f. 382.
[269] Po aty, f. 382.
[270] Po aty, f. 382.

Tab. 2.2.1.2. Lidhëzat shkakore në periudhë.

<table>
<tr><th>Para fjalisë kryesore</th><th>Në fund të fjalisë kryesore</th><th>Në mes të fjalisë kryesore</th></tr>
<tr><td rowspan="4">duke qenë se (shkakore)
përderisa (kohore)
bëre mirë <u>që</u> (vlerësimi i gjendjes)
do të <u>zemërohen që</u>
faji ishte imi <u>që</u> (gjendje)
gëzohej <u>që</u> (ndjenjë)
falënderoj <u>që</u>
qorton <u>që</u> (gjendje e brendshme)
tremb <u>që</u> (gjendje e brendshme)
ç’bëra <u>që</u> (gjendje e brendshme)
ngaqë
meqë
meqenëse
derisa
përderisa (derisa)</td><td>se (shkakore)
sepse (shkakore)
për shkak se (shkakore)
pasi (kohore)
derisa (kohore)
mbasi (kohore)
kur (kohore)
edhe) i erdhi inat që... (ndjenjë)
gjoja nga shkaku që (shkak si i rremë)
vetëm se… (shkaku jepet si i vetëm)
ndoshta se… (shkaku jepet si i pasigurt)
vetëm për shkak se (shkaku jepet si i vetëm)
ngaqë
meqë
përderisa
meqenëse</td><td>përderisa (kohore)
i mërzitur siç ishte (gjendje)
si banor i vetëm <u>që</u>
gëzuar <u>që</u> (gjendje e brendshme, ndjenjë)
ngaqë
meqë
përderisa
meqenëse
derisa</td></tr>
<tr><td rowspan="2">Ndahen me presje pas kryesores:</td><td rowspan="2">Ndahen me presje në mes të kryesores:</td></tr>
<tr><td>për shkak se
nga shkaku se
për arsye se
nga frika se
duke qenë se
duke marrë parasysh se</td><td>se
sepse
për shkak se
nga shkaku se
për arsye se
nga frika se
duke marrë parasysh se</td></tr>
</table>

Periudha me fjali të bashkërenditura këpujore me ngjyrim shkak-pasojë me bashkëlidhjen e brendive konkrete të fjalëve mund të tregojë ngjyrime shkak-pasojë me pasardhjen në kohë të një veprimi, pas një veprimi tjetër.

<u>Q</u>ielli u vesh <u>dhe</u> hëna u fsheh.[271]

Por, nëse nuk kemi bashkëlidhje kohore të mëparshme, e mëpasmja nuk do të thotë që kjo fjali me bashkëlidhjen e brendive konkrete me të fjalëve me ngjyrime shkak-pasojë nuk realizohet.

Përjashta frynte një erë e fortë <u>e</u> xhamat dridheshin.[272]

Nata ishte me hënë të plotë <u>dhe</u> gjithë vendi llapste si në mes të ditës.[273]

[271] Gramatika e gjuhës shqipe 2, Akademia e Shkencave, Tiranë, 2002, f. 466.
[272] Po aty, f. 466.

Fyelltari i binte shumë bukur dhe ne qëndruam e vumë veshin.[274]

(Ditës i ishin terur lotët nga të qarët.) Goja i qe tharë dhe fjalët mezi i dilnin.[275]

Në qoftë se njëra fjali, sidomos e dyta, ka modalitetin e mundësisë, të nevojës ose të detyrimit, ngjyrimi shkak-pasojë është i qartë.

Për këto duhej ushtri dhe Skënderbeu kërkoi përkrahjen e kapedanëve fqinjë.

Korrierit i dhembte këmba dhe s'mund të vraponte.

Nuk ishte e mundur të vazhdonte mësimin dhe u detyrua të kërkonte leje.[276]

Por kemi edhe raste kur ngjyrimi shkak-pasojë bëhet i qartë, sidomos kur fjalia e dytë ka në përbërjen e vet ndajfoljen *prandaj* që mund të përdoret edhe si ndajfolje në kuptimin e shkakut dhe jo të mënyrës.[277]

Ajo ishte mësuar t'i priste partizanët që t'i vinin ditën e natën, dhe prandaj vizita jonë i ngjan fare e natyrshme.[278]

Periudha me fjali të bashkërenditura me marrëdhënie shkakore motivuese, motivin e jep me lidhëzën *pa*, me kallëzuesin foljor me folje në të tashmen e dëftores me kuptimin e së ardhmes, motivon kërkesën e parashtruar në fjalinë e parë, që ka një folje kallëzues në trajtën e mënyrës urdhërore:[279]

- Ik, në ke punë, pa ta bluaj unë.[280]

Me lidhëzën bashkërenditëse *pa* mund të bashkohet një fjali që motivon dëshirën e shprehur në fjalinë e parë. Fjalia e parë ka modalitetin e dëshirës, shprehur me mënyrat përkatëse, kurse fjalia e dytë ka modalitetin e dëftores dhe kuptimin e së ardhmes.[281]

Shko ti, pa ta mbaj unë djalin.[282]

Në të dyja fjalitë e dhëna fjalitë bashkërenditëse shkakore motivuese ndahen me presje.

Periudha me fjali të varur përcaktore me ngjyrime shkakore tregon në përgjithësi një karakteristikë të një sendi, të shprehur prej një gjymtyrë të dhënë rëndom me një emër ose më përemër, zakonisht vetor, i cili është paraprijës i saj, është periudhë me fjali të varur përcaktore.

---

[273]Gramatika e gjuhës shqipe 2, Akademia e Shkencave, Tiranë, 2002, f. 466.
[274] Po aty, f. 466.
[275] Po aty, f. 466.
[276] Po aty, f. 466.
[277] Po aty, f. 466.
[278] Po aty, f. 467.
[279] Po aty, f. 476.
[280] Po aty , f. 476.
[281] Po aty, f. 476.
[282] Po aty, f. 477.

Kjo fjali kryen funksion të ngjashëm me atë të një gjymtyre përcaktore të shprehur me mbiemër, me emër, me ndajfolje, ose luan rolin e një ndajshtimi.[283]

Mendimi, <u>që shokët kishin marrë lajme të reja...</u>, kurse ai s'dinte gjë, ishte e rëndonte shumë.[284]

Periudha me fjali të varur përcaktore me ngjyrime rrethanore të shkakut mund të gërshetohen me karakteristikat që jep fjalia përcaktore për sendin, për frymorin e shprehur me paraprijësin emëror a përemëror. Ngjyrime këto, që dalin nga bashkëlidhja e brendive reale të fjalive që përbëjnë periudhën me fjali të varura përcaktore, pasi për këto në përgjithësi nuk ka tregues të qartë gramatikor. Ngjyrime të ndryshme kuptimore shpreh i njëjti model periudhe me fjali të varur përcaktore.[285] Fjalia përcaktore është një mjet tjetër gjuhësor, që jep raporte shkakore, ku pjesa e varur nëpërmjet karakteristikës që jep për sendin, frymorin e shprehur me emër paraprijës, tregon njëkohësisht shkakun, motivin, arsyen e saj që jepet në pjesën kryesore. Kjo fjali është përshkruese dhe pozicioni i saj është pas pjesës kryesore ose në mes:

Bashkitë e vogla, që nuk jepnin dot ndihma, u detyruan të njoftonin autoritetet.[286]

Lidhja midis fjalisë përcaktore dhe kryesores është shumë e çlirët: karakteristikën plotësuese të emrit në këtë rast e mban fjalia e varur. Emri mund të tregojë një send plotësisht të individualizuar nga vetë kuptimi i tij (emër i përveçëm). Shkaku ose motivi, arsyeja e asaj që thuhet në fjalinë kryesore, tregohet nëpërmjet fjalisë së varur në bazë të karakteristikës që jep për sendin, frymorin e shprehur me emrin paraprijës. Gjithmonë fjalia përcaktore me ngjyrim shkakor është fjali përshkruese. Ajo mund të pasojë kryesoren me një pauzë ndarëse, që pasqyrohet në të shkruar me presje ose të hyjë në mes të kryesores dhe të kemi dy pauza ndarëse dhe, si pasojë, vihen dy presje në vendet e ndarjeve të fjalive. P.sh.:

Po ti, je patriot? - Coli <u>që nuk e priste këtë pyetje</u> mbeti. [287]

Fjalia e varur *<u>që nuk e priste këtë pyetje</u>* i jep Colit një karakteristikë plotësuese nëpërmjet diçkaje që i ndodh atij që tregon edhe shkakun pse mbeti.[288]

Familjet e varfra, <u>që nuk jepnin</u> kontribute, u listuan në listën e bashkisë.

Këtu paraprijësi, togfjalëshi *<u>familjet e varfra</u>*, tregon të gjithë <u>familjet e varfra</u> të asaj njësie bashkiake, pra ato janë të individualizuara dhe fjalia e varur është përshkruese.

---

[283] Po aty, f. 525.
[284] Po aty, f. 524.
[285] Mehmet Çeliku, Sintaksa e gjuhës shqipe", Ilar, Tiranë, 2012, f. 532.
[286] Gramatika e gjuhës shqipe II, f. 533.
[287]Akademia e Shkencave, Gramatika e gjuhës shqipe 2, Tiranë, 2002, f. 532.
[288] Po aty, f. 532.

Për më tepër, karakteristikë plotësuese për familjet e varfra, jepet me fjalinë përcaktore <u>që nuk jepnin dot para,</u> që tregon arsyen pse u shënuan në listën e bashkisë. Kjo karakteristikë e familjeve të varfra duke i dhënë theks me anë të shkëputjes nga paraprijësi, arrin të shprehë ngjyrimin e shkakut.

Periudha me fjali të varur kohore me ngjyrime shkakore tregon kohën kur ndodh veprimi ose ngjarja e fjalisë kryesore. Periudha të tilla dallohen për larmi të marrëdhënieve kohore dhe për mjete shprehjeje. Në periudhën me fjali të varur kohore mund të shprehen edhe ngjyrime marrëdhëniesh të tjera, si: shkaku, kushti, qëllimi, rrjedhimi.[289] Periudha me pjesë në nënrenditur kohore që shoqërohet me ngjyrime shkaku realizohet sa herë që "*bashkëlidhja e brendive reale konkrete të periudhave gjen mbështetje në pasimin e faktit të fjalisë së varur nga ai i fjalisë kryesore dhe shprehen sidomos me lidhëzat <u>kur</u>, <u>tek,</u> <u>si</u>, <u>pasi,</u> <u>mbasi</u>, <u>qëkur</u> etj., dhe bashkëlidhje të caktuar të trajtave dhe kuptimeve kohore të foljeve-kallëzues".*[290]

Aty më parë bëtë gaz me mua plakun, <u>tek më mbeti bishti i qepës nën derë.</u>[291]

Më pas, <u>si e shikonte udhën të gjatë e fort pa mbarim</u>, kthehej prapë me hap.[292]

Pra, <u>si e panë</u> se nuk merreshin vesh me shatrapatrën e tyre helenishte, e kthyen në ilirishten dhe puna u vajti mbroth.[293]

I erdhi keq kur <u>e pa në atë ditë</u>.[294]

<u>Që kur i dolli bishti i qepës</u> u tremb pylli. (Mos u bëni merak për fatin e vajzës)[295]

<u>Që kur mori këtë udhë,</u> vajza fatin e vet e siguroi.[296]

Periudha me fjali të varur qëllimore me ngjyrim shkakor realizohet kur fjalia e varur tregon qëllimin për të cilin kryhet veprimi në fjalinë drejtuese, që synohet të arrihet nëpërmjet këtij vendimi. Fjalia e varur qëllimore përmban një pasojë, një rezultat që kërkohet të arrihet përgjithësisht në mënyrë të vetëdijshme, prandaj zakonisht fjalia drejtuese ka si kallëzues një folje që shënon një veprim.[297]

Në rastin e periudhës me fjali të varur qëllimore mohuese mund të kemi ngjyrim shkakor. Kjo fjali tregon se realizimi i një veprimi ka për qëllim mosrealizimin e një veprimi tjetër, ndalimin e tij, dhe në fjalinë e varur pas pjesëzës <u>të</u> lidhores përdoret pjesëza mohuese <u>*mos*</u>:

---

[289] Akademia e Shkencave, Gramatika e gjuhës shqipe 2, Tiranë, 2002, f. 548.
[290] Po aty, f. 549.
[291] Po aty, f. 549.
[292] Po aty, f. 549.
[293] Po aty, f. 549.
[294] Po aty, f. 549.
[295] Po aty, f. 549.
[296] Po aty, f. 549.
[297] Po aty, f. 554.

Dritani luftonte me heshtjen, që <u>të mos i humbiste filli i bisedës</u>. [298]

Ndonjë fjali me ngjyrim shkakor ose rrjedhimor mund të gjenden me lidhëzën <u>se,</u> të ndjekur nga pjesëza mohuese <u>mos</u>: trajta e lidhores del pa pjesëzën karakteristike të saj <u>*të*</u>.[299]

Kryetari druhet të mburrë brigadën e Agimes <u>se mos</u> (që të mos, nga frika se mos) <u>thonë bota</u> se i mban hatrin së bijës.[300]

Vështroi me bisht të syrit <u>mos gjente ndonjë shteg</u>.[301]

Në gjuhën bisedore mund të kemi mungesë të përdorimit të lidhëzës <u>*se*</u>. Kemi edhe raste kur mohohet një shkak i veprimit të fjalisë kryesore dhe pohohet qëllimi i tij dhe periudha del me lokucionin <u>*jo se… por që…*</u> Bashkërenditen kështu me marrëdhënien kundërshtore një fjali shkakore dhe një fjali qëllimore:

Por ai nuk qeshi <u>jo se ishte i dërrmuar nga lodhja, por që t'i jepte të kuptonte</u> që letra që i dërgonte s'kishte lajme të mira.[302]

Le të analizojmë një periudhë me fjali të varur qëllimore, ku mund të mbishtrohet edhe ngjyrimi kuptimor i shkakut dhe i rrjedhimit. Në rastin tonë mund të marrin kuptim shkakor fjalitë qëllimore me lidhëzën <u>që</u>, e cila është shumë e përgjithshme dhe e shumëvlefshme.

Mirëpo pas vdekjes së vëllait as e ëma nuk rrojti shumë dhe ndoshta bëri mirë që vdiq, <u>që të mos shikonte me sytë e saj</u> se si u katandis i biri. [303]

Fjalitë të cilat formohen me lokucionin <u>*nga frika se*</u> marrin kuptim qëllimor pranë kuptimit shkakor. Këto lloje fjalish, që janë fjali të varura me lokucionin <u>*nga frika se,*</u> janë të afërta me fjalitë qëllimore mohuese. Këto lloje fjalish shprehin një veprim që dëshirohet të mënjanohet.

I merrte me të shpejtë nga dyshemeja, u hidhte një sy fluturimthi dhe pastaj i griste dhe i bënte copë e çikë <u>nga frika se</u> mos ia gjenin.[304]

Periudha me fjali të varur rrjedhimore me ngjyrim shkakor, duke e konsideruar dhe marrëdhënien rrjedhimore, në kuadrin e marrëdhënies shkakore në kuptim të gjerë, si lidhëza që shprehin marrëdhënien shkakore do të konsiderohen dhe lidhëzat rrjedhimore.

---

[298] Akademia e Shkencave, Gramatika e gjuhës shqipe 2, Tiranë, 2002, f. 558.
[299] Po aty, f. 559.
[300] Po aty, f. 559
[301] Po aty, f. 559.
[302] Po aty, f. 559.
[303] Po aty, f. 559.
[304] Po aty, f. 560.

Ajo çka do të shtonim në lidhje me mjetet që shprehin marrëdhëniet rrjedhimore është fakti se kjo marrëdhënie mund të shprehet dhe me anë të lidhëzave bashkërenditëse përmbyllëse. Lidhëzat që shprehin marrëdhënien përmbyllëse janë të pakta: *prandaj, andaj, ndaj, pra* dhe ndonjëherë lidhëza *pa.*

Duke bërë dallimin mes marrëdhënies rrjedhimore dhe marrëdhënies së konkluzionit apo të përfundimit, tek lidhëzat e tekstit që shprehin marrëdhënien rrjedhimore mendojmë se duhet të klasifikojmë dhe lidhëzat prandaj, andaj, ndaj. Si një lidhëz prototip rrjedhimor që shpreh një marrëdhënie të ngjashme shkak-pasojë, por që markon argumentin tjetër, atë të pasojës apo të rrjedhimit, mendojmë se është lidhëza *kështu që*.

Kjo lidhëz mund të zëvendësohet nga lidhëza shkakore *për këtë arsye*, pa ndryshuar pozicionin e konekteve.

Lidhëza kështu që mund të shprehë të njëjtën marrëdhënie që shprehin dhe lidhëzat shkakore, por në këtë rast, pozicioni i konekteve me lidhëzin kështu që, është i ndryshëm nga ai i konekteve të lidhura me lidhëza shkakore. Si lidhëz teksti, pozicioni në mes të konekteve nuk është pozicioni më tipik i përdorimit të këtij lidhëzi, pasi shumë shpesh e gjejmë dhe në krye të fjalisë pasuese. Në rastin e lidhëzit *në mënyrë që,* për shkak të vetë ndërtimit të tij, është ruajtur kuptimi i mënyrës, pra, më konkretisht: *"mënyra sesi shtjellohet veprimi në fjalinë kryesore sjell rrjedhimin e shprehur në të varurën".* Ashtu si dhe për lidhëzat e tjera nënrenditëse, pozicioni i këtij lidhëzi është: në mes të fjalive, në krye të fjalisë së varur.

Përdorimi i lidhëzit *sa* nuk është i mjaftueshëm për të kuptuar nëse marrëdhënia që shprehet është rrjedhimore, pasi me anë të kësaj lidhëze lidhin dhe fjalitë me marrëdhënie krahasore. Është pikërisht tërësia e mjeteve strukturore si dhe bashkëlidhja e brendive reale të fjalive të periudhës që specifikon llojin e marrëdhënies së realizuar me anë të lidhëzës *sa.*

Në rastin e lidhëzit *aq sa* nuk kemi të bëjmë me marrëdhënie të pastër rrjedhimore, si në rastin e lidhëzit *kështu që*, pasi këtu ruhet ende disi marrëdhënia sasiore. Si dhe për lidhëzin *sa*, dhe për këtë lidhëz pozicioni ku përdoret më shumë, është ai në mes të konekteve. Një nga përdorimet e lidhëzës *që,* një nga lidhëzat më me shumë kuptime dhe përdorime në gjuhën shqipe është dhe si lidhëz që shpreh marrëdhënien rrjedhimore.

Zakonisht ky lidhëz përdoret në struktura ku fjalia kryesore është pyetëse e tërthortë (e zhdrejtë), edhe retorike. *Prandaj* ka të gjitha karakteristikat e lidhëzave lidhëzorë të shqipes. Përdoret: në krye të fjalisë pasuese, në mes të fjalive, në dialog. *Ndaj* përdoret në të njëjtat pozicione si lidhëzi *prandaj*. *Andaj* është kryesisht një lidhëz bisedore.[305]

2.4. Marrëdhëniet kuptimore dhe funksionet gjuhësore të përbërësve sintaksorë në fjalinë e thjeshtë

Rrethanorët shprehen me përbërës të veçuar, të thjeshtë, të zgjeruar ose të zbërthyeshëm, të cilët vendosen në fillim të fjalisë ose në fund të saj. Rrethanori i shkakut sipas Çelikut [306], tregon shkakun a motivin e përfitimit të një pasoje të caktuar apo dhe të një gjendjeje, shënon fakt real. Këta rrethanorë plotësojnë përbërësit foljorë ose mbiemërorë, të cilët tregojnë procese psikike, ndryshime gjendjeje, veprime a gjendje të papritura a të kundërta me ç'pritej në realitet, si: *gëzohem, kënaqem, mërzitem, skuqem, çuditem, zverdhem, vonohem, shkaktohet, më vjen keq, më vjen inat, pësoj, humb logjikën, vdes, qaj, rënkoj.*

Njerëzit u trembën nga krisma.[307]

Helikopteri ende s'po ulej për shkak të motit të keq.[308]

Ishte pak nervoz nga ftohtësia e saj.[309]

Elda mbushte sytë me lot nga dhembja.[310]

Më tej shpjegohet te sintaksa e gjuhës shqipe[311] rasti me ndajfoljen pse: *Pse u vonuat?*

– Pse u vonuat? – E pyeti pse u vonuan.

– Erdhët? – Pse më pyet?[312]

Me emër ose me përemër me parafjalët: *nga, për shkak, nga shkaku, për hir, për punë, me rastin, si pasojë.*

Shembujt e dhënë janë me parafjalën *nga + emër në emërore*:

(Në gegërisht shkak shpreh edhe parafjala *prej: Zemra po më plaste prej hidhërimi*.)

E gjithë hapësira buçiste nga muzika.

Ai vdiq shumë shpejtë nga tuberkulozi.

Paçi u hodh përpjetë nga gëzimi.

Nuk mund të flihej nga vapa.[313]

---

[305] Mëniku Linda., Konektorët e tekstit në gjuhën shqipe,Universiteti i Tiranës, 10.2013 online, f. 185.
[306] Po aty, f. 187.
[307] Po aty, f. 187.
[308] Po aty, f. 187.
[309] Po aty, f. 188.
[310] Po aty, f. 188.
[311] Po aty, f. 188.
[312] Po aty, f. 188.

Rrethanori i shkakut i shprehur me:

lokucion emëror : *për shkak + emër në gjinore*:

lokucion emëror: *nga shkaku + emër në gjinore*:

Shkollat ishin mbyllur <u>për shkak të votimit</u> të Luftës Italo-Greke.

<u>Nga shkaku i pranisë</u> së jeniçerëve, ajri në guvë ishte edhe më i rëndë.

<u>Për shkak të sëmundjes</u> nuk ishte përgatitur dot për mbledhjen e fundit të sesionit.[314]

Lokucion parafoljor: *për hir, për punë, për pasojë, në rastin + emër në gjinore*:

E humbi logjikën <u>për hir të miqësisë</u>.

Avaria ndodhi <u>si pasojë e mbingarkesës</u>.[315]

Lokucion parafoljor: *për shkak + mbaresa rasore të përparme + emër në gjinore*:

forma të pashtjelluara të foljes:

a) me përcjellore pohore:

Më janë ënjtur këmbët <u>duke të kërkuar</u>.[316]

b) me gerund[317] të trajtës së rrjedhores:

U lodhën <u>së menduari</u>.[318]

c) me përcjellore mohore me pjesëzën <u>*mos*</u> (*duke mos pasur*):

<u>Duke mos pasur</u> trashëgimtar, ia fali pasurinë universitetit ku u shkollua.[319]

d) Me togjet frazeologjike të tipit: *shqyhem së qeshuri, plas së ngrëni*, ku elementi i dytë funksionon si një gjymtyrë e vetme me rrethanorin e shkakut.

Këtu <u>*po shqyheshin së qeshuri*</u> del në rolin e kallëzuesit foljor me kuptimin <u>*qeshin shumë*</u>, <u>*qeshin me të madhe.*</u>

Pozicioni normal i vendosjes i rrethanorit të shkakut është pas kallëzuesit, kur paraqitet si remë e thënies dhe mban mbi të theksin e frazës.

Ajo tërë javën nuk u ngrit nga rrobat <u>ca nga sëmundja, ca nga frika e ca nga meraku</u> i madh.[320]

Fytyra e fshatarit u zbut <u>nga një buzëqeshje e</u> lehtë.[321]

Plaku qe zemëruar me të birin <u>për shkakun e</u> Files.[322]

---

[313] Çeliku, Mehmet. Sintaksa e gjuhës shqipe, Ilar, Tiranë, 2012, f. 188.
[314] Çeliku, Mehmet. Sintaksa e gjuhës shqipe, Ilar, Tiranë, 2012, f. 188.
[315] Po aty, f. 188.
[316] Po aty, f. 189.
[317] Formë folje që funksionon si një emër, por ruan të gjitha veçoritë gramatikore të foljes.
[318] Çeliku, Mehmet. Sintaksa e gjuhës shqipe, Ilar, Tiranë, 2012, f. 188.
[319] Po aty, f. 188.
[320] Po aty, f. 188.
[321] Po aty, f. 188.
[322] Po aty , f. 419.

Rrethanori i shkakut kur vendoset para kallëzuesit dhe nuk përmban theks logjik, përbën rendin e anasjelltë neutral dhe peshën kryesore e mban pjesa tjetër e fjalisë.

(Stefani kishte ca kohë që ecte pa shkop. Veten e ndiente me mirë nga shëndeti.)[323]

Nga punët e tepërta <u>më harroi edhe reumatizma</u>! – qesëndiste.[324]

Përcaktorët/Përcaktorët e veçuar shprehin marrëdhënie përcaktore të gërshetuara me ngjyrime rrethanore e kuptimore të shkakut. Struktura e këtyre përcaktorëve të veçuar me ngjyrime kuptimore të shkakut shprehet me: mbiemra prejpjesorë; mbiemra të formuar me nyjëzim e ndajshtesa; më pak shprehen me mbiemra jofoljorë. Zakonisht përcaktorët rrethanorë fitojnë ngjyrimin e shkakut. Në shembullin e mëposhtëm shfaqet ngjyrimi i shkakut [325]:

Maja e lëvozhgës së boçës, <u>e mprehtë si gjilpëra,</u> ia shponte nganjëherë mollëzat e gishtave.[326]

Ndajshtimi/ Ndajshtimi i veçuar tregon *"në mënyrë të spikatur një karakteristikë të një personi a sendi, ose saktëson kuptimin e një gjymtyre tjetër të fjalisë"*[327]. Ndajshtimi i veçuar shpreh marrëdhënie përcaktore të gërshetuar me marrëdhënie rrethanore me ngjyrimin e shkakut.

a) Ky ndajshtim qëndron përpara gjymtyrës së përcaktuar dhe shpreh marrëdhënie përcaktore dhe rrethanore të shkakut.

Politikan, një ndër personazhet më të përfolur të politikës, <u>mbështetës i pashoq i çështjes sonë kombëtare</u>, Bill Klintoni ka një emër nga më të nderuarit në historinë e SHBA-së.

b) Ndajshtime, të cilat vendosen pas dhe paraprihen nga pjesëza <u>*si.*</u>

Zenuni, <u>si</u> më i riu, tundi kokën dhe priste çdo të thoshte më tej Spiro Shtegu.[328]

Rrethanori/Rrethanori i veçuar saktëson në mënyrë të spikatur një rrethanë. Ndarja bëhet sipas marrëdhënies kuptimore, ku kemi: 1) rrethanorë të veçuar që shprehin vetëm marrëdhënie rrethanore dhe 2) rrethanorë të veçuar që shprehin marrëdhënie rrethanore të gërshetuara me marrëdhënie përcaktore-sqaruese. Në grupin 2 bëjnë pjesë rrethanorë me marrëdhënie të pastra rrethanore të shkakut.[329] Rrethanorët e veçuar të shkakut formohen me:

parafjalë (ose) lokucione parafoljore + emra (ose) përemra

nga / për shkak + emra (ose) përemra

---

[323] Çeliku, Mehmet. Sintaksa e gjuhës shqipe, Ilar, Tiranë, 2012, f. 419.
[324] Po aty , f. 419.
[325] Po aty, f. 213.
[326] Po aty , f. 213.
[327] Po aty , f. 216.
[328] Po aty, f. 217.
[329] Po aty , f. 221.

Dhe atë çast, nga gazi zuri të puthte fort Ylberin.

Kujtimi, nga kërshëria, zgjati dorën dhe ia mori.

Po qepenin nuk mund ta ulte në mes të ditës, për shkak të traktit që ishte ngjitur atje. [330]

Rrethanorët e veçuar të shprehur me forma të pashtjelluara

Në këtë tip dalin dy trajtat e përcjellores:[331]

Grupi i parë: pohorja e llojit *"duke vajtur";* mohorja e llojit *"pa vajtur"*

Grupi i dytë:

gerundi i kohës i rasës kallëzore me parafjalë me *"me të vajtur";*

gerundi i qëllimit me parafjalën *për "për të vajtur".*[332]

Pozicioni i formave të pashtjelluara kryesisht është në fillim të fjalisë dhe karakterizojnë drejtpërsëdrejti veprimin e foljes kryesore të shtjelluar nga e cila varen. Shembull:

Duke qenë e gjithanshme, jeta ka pamje dhe ngjyra të shumta.[333]

Paditur kujt t'i derdhej, zuri kokën me duar dhe u shemb mbi trungun e plepit.[334]

Raportet semantike mes gjymtyrëve homogjene e mjeteve gramatikore të shprehjes së tyre

Sipas sintaksës së gjuhës shqipe vendosen këto raporte semantike: 1) këpujore; 2) veçuese; 3) kundërshtuese; 4) përmbyllëse. Këto raporte shprehen gramatikisht me lidhëzat e tyre të veçanta, pa lidhëza dhe me intonacionin e tyre karakteristik." [335]

Gjymtyrët homogjene me raporte këpujore shprehin nocione të pajtueshme, të njëllojta, të ngjashme a të barasvlershme. Këpujoret kanë larmi të madha kuptimore, ku përfshihet edhe ngjyrimi kuptimor shkak-pasojë. Këto ndërtime me gjymtyrë homogjene me raporte këpujore lidhen me lidhëzat këpujore dhe, edhe.

Ata nuk kishin arritur në kohë në aeroport edhe ishin mjaft të shqetësuar.

Qielli u vesh dhe hëna u fsheh.[336]

Gjymtyrë homogjene me raporte përmbyllëse *quhen kur gjymtyra e mëpasme është rrjedhim, përfundim i asaj që është thënë nga gjymtyra e mëparshme.*[337] Këto gjymtyrë përdoren më shumë në stilin publicistik. Lidhëzat përmbyllëse janë: *prandaj, andaj, ndaj, pra, pa*. Lidhëzat në fjali japin edhe ngjyrimin kuptimor të shkakut të të bërit të një veprimi.

---

[330] Çeliku, Mehmet, Sintaksa e gjuhës shqipe", Ilar, Tiranë, 2012, f. 221.
[331] Po aty, f. 224.
[332] Po aty, f. 224.
[333] Po aty, f. 224.
[334] Po aty, f. 224.
[335] Po aty, f. 229.
[336] Po aty, f. 231.
[337] Po aty, f. 233.

Të dua shumë, prandaj të respektoj.

Kish vuajtur në burg, prandaj ishte plakur.

Më djeg shpirti për mëmëdhenë, pa flas kështu.

Kryesisht sifjalitë me lidhëzat përmbyllëse vendosen pas kryesores.

Togjet e ndërmjetme mund të shprehin drejtpërdrejt marrëdhënie shkakore, si togjet e ndërmjetme të tipit emëror:

a) me parafjalën <u>në</u> + emër <u>fakt</u>

Ai u nis herët nga Tirana, <u>në fakt për të</u> takuar vetëm drejtorin.

b) me parafjalën <u>për</u> + emër <u>pasojë</u>

Të gjithë u tronditën, <u>për pasojë</u> të aksidentit tragjik.

c) me parafjalën <u>si</u> + emër <u>pasojë</u>

Nuk erdhi në kohë, <u>si pasojë</u> e vonesës së trenit.[338]

Fjalët, togjet e fjalëve dhe fjalitë e ndërkallura sipas gjuhëtarit M. Çeliku, quhen ato fjalë e togje fjalësh, me anë të të cilave folësi i shton kuptimit bazë sqarime e shënime plotësuese të dorës së dytë, për ta bërë më të përpiktë, më të plotë e për ta sqaruar më shumë. Fjalët e togjet e ndërkallura dallohen nga fjalët e togjet e fjalëve të ndërmjetme, në radhë të parë nga kuptimi i tyre: të ndërmjetmet shprehin qëndrimin e folësit ndaj kumtimit bazë, duke treguar vërtetësinë e kumtimit, vlerësimin emocional të kumtimit, rëndësinë e një fakti, lidhjen logjike, burimin e kumtimit, mënyrën e formulimit të kumtimit, ndërsa të ndërkallurat janë ish-gjymtyrë fjalie të hedhura në plan të dytë si shënime shtojcë. Një dallim midis tyre ka të bëjë me intonacionin. Rendi i tyre është në krye, në mes dhe në fund të fjalisë. Ndërsa të ndërkallurat dalin dhe janë shtesë të strukturës së fjalisë."[339]

Këto fjalë e togje të fjalive të ndërkallura janë të izoluara dhe shoqërohen me intonacion të gjatë. Ato përdoren si në ligjërimin e folur, ashtu dhe në të shkruar. Folësi gjatë fjalimit e shikon të rëndësishme të japë lloj-lloj shpjegimesh, të japë të dhëna plotësuese. Fjalët e togjet e ndërkallura japin sqarimin e shkakut dhe qëllimin e asaj që thuhet në kumtimin bazë. Këto fjalë të ndërkallura shprehen me emra, me mbiemra, me forma të pashtjelluara të foljes, me togje emërore, me përbërës të thjeshtë, të zgjeruar dhe përbërës sintaksorë të zbërthyeshëm[340].

---

[338] Çeliku, Mehmet, Sintaksa e gjuhës shqipe", Ilar, Tiranë, 2012, f. 233.
[339] Po aty, f. 261.
[340] Po aty, f. 263.

Për më tepër fjalitë e ndërkallura përmbajnë të dhëna të ndryshme plotësuese për një fjali a fjalë të sapothënë dhe që shqiptohet me intonacion të ndërkalljes[341].

Këto të dhëna plotësuese vendosen pas kumtimit bazë, për ta bërë sa më të plotë, të saktë e sa më të qartë. Mund të gjejmë këto lloje fjalish si në ligjërimin e folur, edhe në ligjërimin e shkruar. Ato kanë natyra të ndryshme, duke përfshirë edhe zhvillimin e shkakut e të qëllimit të fjalisë së thjeshtë ose të si fjalisë së një periudhe.

Lidhëzat që përdoren në fjalitë e ndërkallura janë: *se, sepse, meqë, megjithëse, ndonëse, edhe pse, edhe, kur, si, sikur, aq sa, siç, në qoftë se, në, po*.[342]

Le të japim një shembull të lidhëzës shkakore.

Ai, i këputur nga vështirësitë e jetës - edhe pse i pashpresë - vazhdoi të kërkonte të drejtën e tij.

Mund t'i gjejmë edhe me përemra lidhorë, si: *që, gjë që, i cili, çka.*

Klasa, së cilës i përkiste të mendonte seriozisht për lëvizjen kombëtare dhe për organizimin e saj, ishte borgjezia e re shqiptare, e pakënaqur nga Turqia - që ishte bërë një pengesë shumë e madhe për zhvillimin kapitalist të vendit - dhe e ndikuar nga idetë e lëvizjeve kombëtare të popujve të Europës e të Ballkanit.[343]

Pozicioni i fjalëve të ndërkallura është në mes ose në fund dhe asnjëherë në krye. Ato mund të ndahen me kllapa ose me vizat e pushimit, si shembulli që u tha më lart.

Fjalitë e paplota sipas gjymtyrës së pashprehur janë ato fjali të paplota kontekstuale dhe të situatave, të cilat ndahen në fjali të paplota: pa kryefjalë; pa kallëzues; pa gjymtyrë të dytë. [344]

Edhe nëse nuk shprehet njëra nga gjymtyrët e dhëna më lart, këto fjali të paplota lidhen drejtpërdrejt me kuptimet e tyre. Shumë prej këtyre fjalive shprehen me rrethanor shkaku. Ndajfoljet pyetëse dalin shpesh në funksion të fjalive të paplota.

- Nuk më shkon në rregull nafta, - i tha traktoristi, - Pse?[345]

Fjalitë e përbëra bashkërenditëse lidhëzore përmbyllëse mund të shprehin shprehjen e një rrjedhimi, përmbylljen e rendit të fjalisë së parë ose marrëdhënie shkakore-motivuese. Lidhëzat që përdoren në këtë rast janë: *prandaj, andaj (ndaj), pa, kështu (kështu që).* Për shembull:

Ka punuar deri natën vonë, prandaj i ka sytë të lodhur.

Ai ka shkuar një herë këtë vit në Paris, kështu që nuk dëshiron të vijë me ne.

Ke qëndruar shumë në ujë, ndaj të janë nxirë buzët.[346]

---

[341] Po aty, f. 264.
[342] Po aty, f. 264.
[343] Po aty, f. 268.
[344] Po aty, f. 319.
[345] Po aty, f. 322.

Ka vuajtur e vogël, pa kujdesem shumë për të.[347]

Fjalia e përbërë nënrenditëse me marrëdhënie kundrinore sipas gjuhëtarit Mehmet Çeliku, përcaktohet: "*sifjali kundrinore quhet ajo periudhë, në të cilën sifjalia e varur plotëson funksionin si kundrinor i foljes-kallëzues të sifjalisë kryesore*"[348]. Ato lidhen me lidhëzat: *se, që, sikur, nëse, në*, pa lidhëza, me përemra, ndajfolje pyetëse e pjesëza: *kush, ç', çfarë, sa, si, ku, përse* etj.

-Ç'të mbjellësh, do të korrësh.[349]

Edhe pse kemi të bëjmë me përemër të pacaktuar, *ç'*, fjalia në interpretim mund të merret si shkak-pasojë. Në rastin ku pjesët e fjalisë mund të lidhen me ndajfolje pyetëse dhe pa lidhëz edhe interpretimi i këtij rasti mund të merret si shkak-pasojë.

Mësuesja nuk po e kuptonte përse nxënësi nuk po kthehej në klasë.

Mjetet gjuhësore që krijojnë unitetin e fjalisë së përbërë, e dy apo më shumë periudhave të lidhura ngushtë midis tyre janë disa llojesh. Mjetet gjuhësore që shërbejnë për formimin e tyre janë:

-intonacioni, pauzat, uljet e ngritjet e zërit, theksi logjik, tempi i të folurit etj.;[350]

-mjetet e lidhjes gramatikore, që përfshijnë fjalët korrelative, disa mjete leksikore ndihmëse, ndajfoljet, lidhëzat, përemrat, ndajfoljet lidhore;

veçoritë e strukturës sintaksore të sifjalive të periudhës;

-bashkëlidhja e trajtave mënyrore dhe kohore të foljeve-kallëzues të sifjalive;

rendi i sifjalive të periudhës;[351]

Le të marrim një shembull të rendit me dy periudha që japin marrëdhënien shkak-pasojë. Rendi në sifjali bashkërenditëse është përgjithësisht i ngulitur. Kryefjalët e sifjalive janë të ndryshme.

Qielli u vesh nga retë, hëna u fsheh pas tyre.

Në fjali nuk mund të ndryshojë rendi, pasi do të kishim një fjali jogramatikore.

Gabim: *Hëna u fsheh pas tyre, qielli u vesh nga retë.*

---

[346] Po aty, f. 322.
[347] Po aty, f. 322.
[348] Çeliku, Mehmet. Sintaksa e gjuhës shqipe, Ilar, Tiranë, 2012, f. 360.
[349] Po aty, f. 361.
[350] Po aty, f. 240.
[351] Po aty, f. 240.

Por nëse marrim rastin e periudhës nënrenditëse, edhe rendi i tyre është i ngulitur kur këto sifjali shkakore janë të vlerësimit ose bashkohen me lokucionet lidhëzore: *nga shkaku që, për shkak se, për arsye se*[352].

Përfundime të kreut të dytë

Në kreun e dytë u trajtuan, së pari, kontribute dhe trajtime gjuhëtarësh mbi shkakësinë në gjuhën shqipe, trajtime kryesisht të shekullit XX e më vonë. Vëzhgimi ynë përfshiu trajtime sintaksore e morfologjike nga gjuhëtarë si: Ilo Dilo Sheperi, Aleksandër Xhuvani, Justin Rrota, Kostaq Cipo, Mahir Domi, Stefan Prifti. Më tej analizuam hollësisht punimet e Spiro Floqit, Mehmet Çelikut, Emine Sadikut, Gentjan Sadikut, Linda Mënikut etj.

Në gjuhën shqipe janë disa klasa fjalësh që shprehin marrëdhënie shkakore: lidhëza; ndajfolje; parafjalë, folje, dhe pjesëza. Këto janë trajtuar në mënyrë të hollësishme në çështjen e dytë të këtij kreu. Krahas autorëve të veçantë, që i kanë kushtuar vëmendje shprehjes gjuhësore të marrëdhënieve shkakore, ne i jemi drejtuar shpesh "Gramatikës së Akademisë së Shkencave" (Tiranë, 2002).

Vlen të përmendet trajtimi i foljeve kauzative si shprehëse të kuptimeve shkakore që në punimin tonë zë një vend të konsiderueshëm, ndërsa në letërsinë, që kemi konsultuar ne, nuk ndodh kështu.

Në këtë krye janë trajtuar në mënyrë të imtë lidhëzat të klasifikuara sipas ndërtimit, shpeshtësisë së përdorimit e më tej në klasa e grupe.

Në çështjen e tretë të këtij kapitulli është trajtuar shkakësia në pikëpamje të marrëdhënieve sintaksore duke dhënë shembuj për shprehjen gjuhësore të rrethanës shkakore si gjymtyrë plotësuese në fjali si dhe në pjesën e nënrenditur.

[352] Po aty, f. 334.

KREU III: MARRËDHËNIA SHKAKORE NË GJUHËN ANGLEZE

Në kreun e tretë do të ndalemi në argumentin se si realizohet kjo marrëdhënie në gjuhën angleze, rolin e lidhëzave, si dhe mjeteve lidhëzore. Në këtë kre do të trajtohen çështje të shkakësisë në gjuhën angleze sipas disa gjuhëtarëve.

Së pari do të trajtohet sesi Halliday dhe Hasan-i i konsiderojnë lidhëzat si mjete kryesore në ndërtimin e kohezionit të tekstit, duke bërë një nënkategorizim të marrëdhënieve lidhëzore si lidhëza eksternale (të jashtme) për marrëdhënie të realitetit të jashtëm dhe internale (të brendshme) në realitetin e komunikimit. Do t'i referohemi më së tepërmi marrëdhënies së brendshme shkakore në gjuhën angleze me lidhëzat përkatëse.

Së dyti do të ravijëzojmë konceptet e Teun Van Dijk-ut për lidhëzat si një nënkategori gjuhësore, të cilat shërbejnë për të lidhur fjalitë, duke i parë këto objekte si mjete lidhëzore, që ndodhen para lidhëzave si dhe dallimin në aspektin pragmatik dhe semantik.

Së treti do të listohen shembuj të shkakësisë në gjuhën angleze nga pikëpamja gramatikore, si në fjali të thjeshtë me rrethanorë shkaku, ashtu edhe në periudhë me anë të mjeteve lidhëse. Së katërti do të trajtohen foljet faktitive *(causative)* që shkaktojnë veprim, si klasë e përcaktuar semantikisht e foljeve dhe fraza verbale që përshkruajnë një veprim të shkaktuar si dhe nëngrupet që mund të dallohen.

3.1 Çështje të shkakësisë në gjuhën angleze

Gjuhëtarë kanë trajtuar lidhëzat si një nga mekanizmat kryesorë të ndërtimit të shkakësisë si në periudhë po edhe më tej, atë të kohezionit të tekstit. Kallmeyer analizon se si këto mjete (lidhëzat) specifikojnë *se si lidhet pjesa e mëparshme e tekstit me pjesën që vjen më pas* [353].

Halliday dhe Hasan-i[354] kanë trajtuar, ndër të tjera, mjetet lidhëse që bëjnë lidhjen e pjesës paraprirëse me pjesën që është dhënë më parë në tekst. Lidhëzat janë mjete kryesore në ndërtimin e kohezionit të tekstit, siç u përmendën dhe në kreun e parë. Ato japin kuptime të caktuara në kontekste të ndryshme, sepse një funksion i

[353] http//www-user.uni-brewen.de/~schoeke/tlgl/tlgldl3.html: In welcher weise de im text vorangegangene mit dem in text Nachfolfenden verbunder wird.

[354] Halliday, Michael-Alexander-Kirkwood, Hasan, Ruqaia. Hoesion in English, Longman Group Ltd,1976, f. 242.

lidhëzave shpreh marrëdhënie semantike mes pjesës së parë dhe pjesës së dytë, ngaqë vetë semantika e lidhëzave është e papërcaktuar jashtë kontekstit.

Halliday dhe Hasan-i bëjnë një nënkategorizim të marrëdhënieve lidhëzore dhe nxjerrin në pah dallimin midis lidhëzave *eksternale* (të jashtme) për marrëdhënie të realitetit të jashtëm dhe *internale* (të brendshme) për të shprehur marrëdhënie të brendshme shkakësie në procesin e komunikimit dhe citojnë: "*Kur përdorim lidhëzat si mjete për përdorimin e tekstit, ne mund të shfrytëzojmë, ose marrëdhëniet që janë të jashtme në fenomenet për të cilat përdoret gjuha për të folur për to, ose ato janë të brendshme në procesin e komunikimit, në format e ndërveprimit mes folësit dhe dëgjuesit*" [355].

Shembujt e mëposhtëm të dhënë nga Halliday dhe Hasan-i tregojnë se si lidhëzat e realizojnë marrëdhënien shkakore.[356]

1-For the whole day he climbed up the steep mountainside, almost without stopping.[357]

Gjatë gjithë ditës ai ngjiti brinjën e pjerrët të malit, pothuajse pa ndaluar.[358]

1.a - So by night time the valley was far below him.[359]

Prandaj në darkë lugina ndodhej shumë poshtë tij.

For, në dukje ka kuptimin, përgjatë, por në kontekst duke u parë në lidhje me fjalinë e dytë nënkuptohet një shkakësi e brendshme. Lidhëza *so (prandaj = kjo është arsyeja pse)* realizon një lidhje shkakore të fjalisë së dytë në varësi të fjalisë së parë në mënyrë të brendshme.

Le të shikojmë një shembull tjetër të marrëdhënies shkakore të brendshme dhe të jashtme.

2.a- She was never really happy here. So, she is leaving.[360]

2.a Ajo nuk qe kurrë e lumtur këtu. Prandaj, ajo po largohet.

2.b- She'll be better off in a new place. So, she's leaving.[361]

2.b- Ajo do të jetë më mirë në një vend të ri. Prandaj, ajo po largohet.

Në bazë të këtyre dy shembujve, duke përdorur të njëjtën lidhëz *so*, Halliday dhe Hasan-i japin një marrëdhënie lidhëzore shkakore të brendshme dhe të jashtme, me kuptimet "*meqenëse nuk është e lumtur ajo po largohet*".

---

[355] Halliday, Michael-Alexander-Kirkwood, Hasan, Ruqaia. Hoesion in English, Longman Group Ltd,1976, f. 242.
[356] Po aty, f. 238-239.
[357] Po aty, f. 238-239.
[358] Po aty, f. 238-239. përkthim
[359] Po aty, f. 240.
[360] Po aty, f. 240.
[361] Po aty, f. 240.

Në fjalinë 2a realizohet një marrëdhënie e jashtme, kurse në fjalinë 2b mund të arrihet në përfundimin që: "*meqenëse ajo do të jetë më mirë në një vend tjetër, ajo po largohet*".

Pra, në fjalinë 2b marrëdhënia shkakore është e brendshme, brenda procesit të komunikimit, por jo një shkak sepse ajo akoma nuk ka një pasojë nga vendi ku do të shkojë gjë që e nënkupton një gjë të tillë. Halliday dhe Hasan-i[362] e analizojnë marrëdhënien e brendshme në disa situata, si më poshtë vijon:

a. *në organizimin e ligjërimit nga folësi;*

b. *si hapa të argumentit;*

c. *mes fazave të ndryshme në zbulimin e rolit komunikues të folësit - kuptim që ai i cakton vetes si pjesëmarrës në të gjithë situatën;*

d. *në kuptimin e shfaqjes së "vulës" së vetë folësit në një situatë, zgjidhja e tij, e rolit të të folurit, kanali retorik, sjellja dhe gjykimet e tij;*[363]

e. *shkakësi e brendshme në situatën e komunikimit;*

f. *një tipar të procesit të ndërveprimit gjuhësor;*

g. *brenda procesit të komunikimit*

gj. *i brendshëm në procesin e komunikimit, si forma ndërveprimi mes folësit dhe dëgjuesit.* [364]

Marrëdhënia e brendshme shkakore mund të shprehet në gjuhën angleze me lidhëzat: *thus (kështu që), hence (prandaj)*, dhe *therefore (prandaj)*.

Për më tepër, shprehjet që japin shkakun e një argumenti janë këto:

out of this (duke u nisur nga kjo),

following from this (duke rrjedhur nga kjo) ose *it follows that (vijon që),*

from this it appears that[365] *(nga kjo duket se),*

we may conclude that [366] *(mund të arrijmë në përfundimin se).*

Lidhja e brendshme shkakore mund të analizohet si raport shkakor që del në tekst dhe jo ai që gjendet në realitetin objektiv, nga ku dalim në përfundimin se e njëjta lidhëz mund të përdoret në marrëdhënie kuptimore të ndryshme në një tekst, por dhe në të

[362] Halliday, Michael-Alexander-Kirkwood, Hasan, Ruqaia. Hoesion in English, Longman Group Ltd,1976, f. 240-241.
[363] Po aty, f. 240-241.
[364] Po aty, f. 241.
[365] Po aty, f. 241.
[366] Po aty, f. 241.

njëjtën fjali mund të përdoren lidhëza të ndryshme jo shkakore për të shprehur shkakësi.

Një lloj tjetër i marrëdhënies lidhëzore të shkakut është lloji kushtor, që jepet me:

in that case (në atë rast),

in such an event[367] *(në një situatë të tillë),*

if do (nëse është kështu).

Nga ana gjuhësore, ato mund të jenë të lidhura ngushtë.

Po qe se shkaku do të thotë a, prandaj b, raportet kushtore do të thonë në mënyrë logjike: nëse a1, atëherë kemi b1.

Këto marrëdhënie janë të lidhura nga ana logjike dhe mund të shkëmbehen: a1 mund të shkaktojë b1, si forma kohezive. Shembujt e mëposhtëm jepen nga Halliday dhe Hasan-i:

a) *The next morning she was glad and proud that she had not yielded to a scare. For he was most strangely and obviously better.*[368]

Mëngjesin tjetër, ajo ishte e lumtur dhe krenare që nuk ishte llahtarisur. Për shkak se ai ishte çuditërisht dhe dukshëm mirë.[369]

b) *'I see somebody now!' she exclaimed at last. But he's coming very slowly and what curious attitudes he goes into!'(For the Messenger kept skipping up and down, and wriggling like an eel, as he came along with his great hands spread out like fans on each side).*[370]

- Shoh dikë tani! - thirri ajo më në fund. - Por ai po vjen ngadalë dhe me çfarë sjellje ai po vjen. (Për shkak se lajmëtari vijonte së kapërcyeri lart edhe poshtë, dhe duke u përdredhur si ngjalë, ndërsa vinte me duar të hapura si freskore në të dyja anët).[371]

c) *You aren't leaving, are you? Because I've got something to say to you.*[372]

Ju nuk po largoheni, apo jo? Sepse kam diçka të rëndësishme për t'ju thënë.

ç) *And what does it to live on?' 'weak tea with cream in it.' A new difficulty came into Alice's head. Supposing it couldn't find any?' she suggested. Then it would die, of course.*[373]

- Dhe me se jeton? - Çaj dhe krem. – Një problem tjetër i erdhi Alisës në mendje.

- Pra, nuk mund të gjente ndonjë gjë? - sugjeroi ajo. - Atëherë, do të vdesë, sigurisht.

---

[367] Halliday, Michael-Alexander-Kirkwood, Hasan, Ruqaia. Hoesion in English, Longman Group Ltd,1976, f. 241

[368] Halliday, Michael-Alexander-Kirkwood, Hasan, Ruqaia. Hoesion in English, Longman Group Ltd,1976, f. 241.

[369] Po aty, f. 242. përkthim

[370] Po aty, f. 241.

[371] http://www. Doktoratura.unitir.edu.al

[372] Po aty, f. 241.

[373] Po aty, f. 241.

d) *'Have some wine, the March Hare said in an encouraging tone. Alice looked all round the table, but there was nothing on it but tea. I don't see any wine,' she remarked. There isn't any' said the March Hare. "Then it wasn't very civil of you to offer it,' said Alice angrily.*[374]*'*

- 'Merr pak verë, - tha Març Har-i me një ton nxitës. Alisa pa në tavolinë, por nuk kishte asgjë mbi të, përveç çajit. - Nuk shoh verë, - tha ajo. - Nuk ka, - tha Març Har-i. - Atëherë nuk kishte shumë qytetarë si ju, që ta ofronin atë, - tha me zemërim Alisa.[375]*'*

Më poshtë japim mbivendosjen e shkakësisë dhe kushtit me "*if, as in the case" (nëse ky është rasti, atëherë*). Por marrëdhënia ekuivalente mund të jetë me *if (nëse), since (duke qenë se), seeing that (duke parë se).*

Fjalitë, apo periudhat me marrëdhënie shkakore në gjuhën angleze realizohen me anë të mjeteve të ndryshme, si: *lidhëza, ndajfolje, pjesëza* etj. Teun van Dijk-u vjen me idenë, se lidhëzat si një nënkategori gjuhësore shërbejnë për të lidhur fjalitë[376].

-John, because of Paul visited Amsterdam.[377]

- Xhoni vizitoi Amsterdamin për shkak të Paulit.[378]

Është e rëndësishme të kuptohet se si janë lidhur objektet mes tyre. Dijk-u i shikon këto objekte si *konekte (lidhje)* dhe *konektorë (mjete lidhëzore)*, që ndodhen para lidhëzave.

Ato i quan *konekte paraprijëse* dhe ato që vijnë më pas si *pasuese*. Disa koncepte që paraqiten, janë të listuara si më poshtë:

- Koncepti i përgjithshëm për *konektet (mjetet lidhëzore)* është që ato janë *prepozicione (parafjalë).*
- Në qoftë se shprehjet C vijnë nga konektivë abstraktë, konektet quhen fjali abstrakte.
- Një rast tjetër është që konektet *(mjetet lidhëzore)* të prezantojnë vlera të vërteta.
- *Konektivët (mjetet lidhëzore)* mund të vëzhgohen si *"konektorë"* të objekteve të tilla, si fakte, ngjarje, gjendje, veprime. Për më tepër ata mund të lidhin elemente të gjuhës logjike ose natyrore.

Autorët e lartpërmendur i kanë trajtuar lidhëzat ose *C-expressions (konektorët)*[379] në mënyra të ndryshme, ku përfundimet dalin në disa pika të përbashkëta:

---

[374] Halliday, Michael-Alexander-Kirkwood, Hasan, Ruqaia. Hoesion in English, Longman Group Ltd,1976, f. 241.

[375] Po aty, f. 242.

[376] Dijk Teun van. Connectives in Text Grammar and Text Logic në Van Dijk/ Petöfi: Grammar and description studies in text theory and text analyses. Berlin, New York,de Gruyter. 1977.

[377] Po aty.

[378] Po aty.

a) lidhëzat janë të rëndësishme në ndërtimin e tekstit;

b) lidhëzat lidhin dy fjali ose pjesë të tekstit;

c) marrëdhënia që krijojnë lidhëzat është më shumë marrëdhënie semantike sesa strukturore;

d) lidhëzat shprehin marrëdhëniet e brendshme në procesin e komunikimit dhe marrëdhëniet e realitetit të jashtëm;

e) Vendosje nistore ose jo e lidhëzave dhe lidhjet midis aktit të të folurit bëjnë dallimin e lidhëzave në pragmatikë dhe në semantikë.[380]

3.2 Dallimi midis konektivëve (mjeteve lidhëzore) pragmatikë dhe semantikë

Konektivët (mjetet lidhëzore) *pragmatikë* shprehin marrëdhëniet mes akteve të të folurit, kurse *konektivët* (mjetet lidhëzore) *semantikë* japin marrëdhënien mes fakteve të shprehura. Këto mjete lidhëzore janë trajtuar nga Teun van Dijk më 1979.[381]

Konektivët *(mjetet lidhëzore)* pragmatikë vendosen në fillim të fjalisë dhe shoqërohen nga një pauzë, si dhe marrin një intonacion specifik. Për më tepër, vështirësia e dallimit të tyre, edhe pse përdoren për lidhjet midis aktit të të folurit, është se tek ta mund të gjejmë gjurmë të kuptimit semantik së tyre. Por edhe në rastin e konektivëve semantikë mund të themi të njëjtën gjë. Nuk është e lehtë të analizohen konektivët pragmatikë e për këtë duhet analizuar funksioni i tyre në bazë të kontekstit pragmatik. Në shembujt e mëposhtëm Dijk[382] dallon ndryshimin e përdorimit të konektivëve *pragmatikë* në gjuhën angleze dhe atyre *semantikë,* të cilët qartazi kanë të bëjnë me parafjalët në ligjëratën e të folurit. Një nga konektivët (mjetet lidhëzore) pragmatikë të shqyrtuar nga Dijk[383], si: *so* (*kështu që*), tregon se lidhja semantike me këtë konektiv është e qartë. Nëpërmjet këtij konektivi në fjalinë e parë (atë paraprijëse) shprehet një shkak, që e ka pasojën në sifjalinë *(pjesën e nënrenditur)* e dytë.

---

[379] Përcaktimi i termit konektorë në gjuhën shqipe, në dallim nga termi lidhëza, jepet nga Shezai Rrokaj në punimin "Për një tipologji të konektorëve të tekstit", ku citon: "Termi lidhëzor rrok një tërësi më të madhe mjetesh se ajo që nga gjuhësia e tekstit përshkruhet me termin konektorë. Lidhëzat janë mjete gjuhësore që garantojnë një lidhje ndërvarësie mbifrazore për të krijuar një tërësi të vetëmjaftueshme që quhet tekst".

[380] Dijk Teun van. Connectives in Text Grammar and Text Logic në Van Dijk/ Petöfi: Grammar and description studies in text theory and text analyses. Berlin, New York,de Gruyter. 1977.

[381] Dijk Teun van. "Pragmatic Connectives", Journal of Pragmatics 3. North Holland Publishing Company, 1979, f. 449.

[382] Halliday, Michael-Alexander-Kirkwood, Hasan, Ruqaia. Hoesion in English, Longman Group Ltd,1976, f. 450.

[383] Po aty, f. 453.

I was sick, so I stayed in bed.[384]

Isha i sëmurë, kështu që qëndrova në shtrat.[385]

Mjeti lidhëzor pragmatik *so,* që vendoset në fillim të fjalisë, lidh dy akte të të folurit, ku i dyti shërben si "përfundim" në lidhje me paraprijësin[386]. Natyra pragmatike e këtij konektori bazohet në faktin e daljes në një përfundim, që konsiderohet si akt. Pra, funksioni pragmatik mund të bazohet në lidhjen semantike të shkak-pasojës. Në shembull e mëposhtëm shohin rastin e funksionit pragmatik të konektorit *so*.

John is sick. So let's start.[387]

Xhoni është i sëmurë. Pra, le të fillojmë.[388]

Këto dy fjali janë të lidhura si fakte në mënyrë indirekte, ku kemi sëmundjen e Xhonit dhe fillimin e mbledhjes. Këtu lidhja midis pohimeve të bëra është e rëndësishme, pasi është thënë nga drejtuesi i mbledhjes. Shikojmë karakteristikat aktuale të kontekstit komunikativ, p.sh, propozim për fillimin e takimit.

Me fjalë të tjera, nëse një informacion specifik është i dhënë, konteksti komunikativ e lejon folësin të realizojë një akt tjetër të të folurit. Mënyra e nxjerrjes së përfundimeve në lidhje me kontekstin komunikativ është tipike në biseda, ku konektori *so* i pozicionuar në fillim të fjalisë tregon që folësi ka dalë në përfundime nga akt i të folurit, i realizuar nga folësi i mëparshëm.

a) I am busy.[389] *-Jam i zënë.*

b) So, you are not coming tonight? -Pra, nuk do të vish sonte?

c) I'm sorry.[390]*- Më vjen keq.*

Përfundimi lidhet ngushtë me marrëdhënien e pasojës, ku folësi është i zënë dhe nuk mund të vijë. Edhe pse parafolësi nuk e shpreh, folësi i dytë pyet për pasojën e faktit jo të shprehur. Pra, përfundimi nxirret nga vetë akti i mëparshëm i të folurit.

a) - Give me that hammer![391] *- Më jep çekiçin!*

b) - So, you are in charge here? [392] *-Pra, ti je shefi, i ngarkuari me përgjegjësi këtu?*[393]

---

[384] Po aty, f. 450

[385] Po aty, f. 450. përkthim

[386] Po aty, f. 450

[387] Halliday, Michael-Alexander-Kirkwood, Hasan, Ruqaia. Hoesion in English, Longman Group Ltd,1976, f. 450.

[388] Po aty, f. 450. Përkthim

[389] www.discurses.org/oldarticles/ Pragmatic Conectives.pdf, f. 454.

[390] Po aty , f. 454.

[391] Po aty, f. 454.

[392] Po aty, f. 454.

[393] Po aty, f. 454.Përkthim

Në këtë rast, në bazë të pozicionit hierarkik mund të jepen urdhra dhe përfundimi ironik i B reflekton kushtin e zakonshëm, që urdhrat jepen nga një person që ka një pozicion të caktuar.

Van Dijk-u tregon se karakteristikat specifike të implikimeve shkakore janë prej pranisë implicite të ligjeve empirike ose të paraprirëseve të rregullta që shprehen me *because, therefore*, *so*, *for*, *since* etj.

It has been a very hot summer, therefore the crop has been destroyed.[394]

Ka qenë një verë e nxehtë, prandaj të korrat janë dëmtuar.[395]

Because it has been a very hot summer, the crop has been destroyed.[396]

Sepse ka qenë një verë e nxehtë, ndaj të korrat janë dëmtuar.[397]

Yesterday it was very hot, therefore we went to the beach.[398]

Dje ishte shumë nxehtë, prandaj shkuam në plazh.[399]

I bought a new trunk, because I am going on vacation tomorrow.[400]

Unë bleva një makinë të re, sepse nesër do të shkoj me pushime.

Në shembujt e mësipërm lidhjet janë të vërteta në botën reale. Përdoret e shkuara (*sepse ka qenë verë e nxehtë*), (*prandaj shkuam në plazh*) dhe e ardhmja (*sepse do të shkoj me pushime nesër*).

Në dy fjalitë e para kemi shënjim faktesh nga paravajtësi, fakte që janë të lidhura në mënyrë shkakore me faktet e shprehura nga pasuesi. Për të realizuar marrëdhënie shkakore duhet që e vërteta e paravajtësit të japë ose të mos mohon të vërtetën e pasuesit.

Pra, mund të analizojmë pasvajtësin që përfaqëson konkluzionin ose shkakun, si më poshtë vijon shembulli:

This is a lump of sugar, therefore it will dissolve if you put in the water.[401]

Kjo është një petë sheqeri, si pasojë (prandaj) do të shkrihet nëse e vendos në ujë.[402]

Në ndërtimin me konektorin (mjet lidhëzor) *so* semantik jepen fakte të lidhura me botën reale. Lidhëza *if* është një kushtore, e cila në këtë rast të marrëdhënies shkakore

---

[394] www.discurses.org/oldarticles/ Pragmatic Conectives.pdf, f. 454.
[395]Po aty, f. 454.Përkthim
[396] Po aty, f. 454.
[397] Po aty, f. 454.përkthim
[398] Po aty, f. 454.
[399] Po aty, f. 454. Përkthim
[400] Dijk Teun van. "Pragmatic Connectives", Journal of Pragmatics 3. North Holland Publishing Company, 1979, f. 454.
[401] Dijk Teun van. "Pragmatic Connectives" Journal of Pragmatics 3. North Holland Publishing Company, 1979. f. 454.
[402] Po aty, f. 454.Përkthim

‘zgjedh’ fjalën e mundshme ose situatën në të cilën pasuesit i kërkohet të japë një fakt të vërtetë.

Në ndryshim me analizën e përgjithshme logjike, ne marrim lidhëzën *në qoftë se* si kushtore të përgjithshme modale, kështu që ka një lidhje kushtore (të kushtëzuar) të fakteve. Pra, në të njëjtën kohë *if* tregon lidhjen që mbetet vetëm në botë specifike. Në këtë kuptim *if* është një operator modal.

Dijk specifikon që kjo analizë me detaje përshkruese dhe formale, të cilat do të jepen më poshtë na mundëson kuptimin e funksioneve pragmatikë të lidhëzës *if.*

If you’re hungry. There is some ham in the fridge.[403]

Nëse je i uritur. Ka proshutë në frigorifer.[404]

Take that one. If you want my advice.[405]

Merr atë nëse më dëgjon.[406]

You look fine if I may say so.[407]

Dukesh mirë, nëse mund të them kështu .[408]

Analiza logjike e *if* mund të jetë bazë për këto lloje shembujsh. Në shembullin e parë *if* është më afër përdorimit semantik. Në rastin e dytë (b), nëse marrim fjalinë e dytë si një leje e nënkuptuar *(indirect) ("You may take…") ("Mund ta marrësh…")*, fjalia e parë jep situatën e një lejeje, e cila mund të jetë e barabartë me ("*In case you are hungry*") ("*Nëse je i uritur*").

Në bazë të shembujve mund të themi që Dijk del në përfundimin, se edhe kushtorja *if* e lidhur me fakte reale na sjell marrëdhënie shkakore, pasi fakti sjell kushtin. P.sh.: *"në qoftë se je i uritur mund të marrësh diçka…"* Fakti na sjell kushtin dhe shkaku i marrjes diçka për të ngrënë pasi është i uritur.

Studiuesja Pitt [409] në analizën e lidhëzës shkakore *sepse,* vë në dukje se ajo mund të ndodhet në krye të fjalisë kryesore, vetë pjesa kryesore vendoset para ose pas asaj të nënrenditur.

Because there was frost last night, the tomato plants have died.[410]

Sepse ishte ngricë mbrëmë, bimët e domates u thanë. [411]

---

[403] Dijk Teun van. “Pragmatic Connectives” Journal of Pragmatics 3. North Holland Publishing Company, 1979. f. 454.
[404] Po aty, f. 455. Përkthim
[405] Po aty, f. 455.
[406] Po aty, f. 455. Përkthim
[407] Po aty, f. 455
[408] Po aty, f. 454. Përkthim
[409] Pitt, Mimma., How to express yourself with a causal connective: subjectivity and causal. Connectives in Dutch, German and French. Amsterdam: New York. Radopi, 2003, f. 15.
[410] Po aty, f. 15
[411] Po aty, f. 15. Përkthim

The tomato plants have died, because there was frost last night.[412]

Bimët e domates u thanë, sepse mbrëmë ishte ngricë.[413]

Fjalia e dhënë fillon me lidhëzën nënrenditëse dhe ndahet me presje me fjalinë kryesore, kurse në rastin e dytë fjalia nënrenditëse me lidhëzën *sepse* vendoset pas kryesores.

Because the weather is nice, I go out.[414]

Sepse është kohë e mirë, unë dal.[415]

I go out, because the weather is nice.[416]

Unë dal, sepse koha është e mirë.[417]

Lidhëzave *because (sepse)* në gjuhën angleze mund të jetë, përveç nënrenditëse edhe bashkërenditëse.

Ohe should ask his opinion first, because he is the oldest member of the club and because he is also one of its founders. - Pikë së pari Ohe duhet të kërkojë opinionin e tij, sepse ai është pjesëtari më i vjetër i grupit dhe sepse ai është, gjithashtu, një nga themeluesit e tij.[418]

The tomato plants have died because it has been freezing, and because they were in the wind.[419] *-Bimët e domates u thanë, sepse ka qenë ngricë dhe sepse ato ishin nën ekspozimin e erës.*[420]

I will not go out, because I am ill and because I am still feverish. -Unë nuk do të dal, sepse jam sëmurë dhe kam ethe.

She did not come, because she had no time, and because she is not interested in it anyway.[421]*-Ajo nuk erdhi, sepse nuk pati kohë, dhe sepse nuk i intereson aspak të vijë.*

Lidhëza *because (sepse)* mund të lidhë fjali të bashkërenditura.

It is because he is fat, that he is short of breath.[422]

Sepse është i shëndoshë, ka marrje fryme.[423]

Ngaqë është i shëndoshë ka marrje fryme.

Lidhëza *sepse* shoqërohet shpesh me pjesëzën *veçanërisht, vetëm*.

It is because he was eaten too much that he is sick.[424]

Për shkak se ka ngrënë shumë, është sëmurë.

Le të marrim rastin e ndajfoljes, ku nga një ndajfolje mund të përforcojmë shkakun.

---

412 Po aty, f. 15.

413 Pitt, Mimma., How to express yourself with a causal connective: subjectivity and causal. Connectives in Dutch, German and French. Amsterdam: New York. Radopi, 2003, f. 15. Përkthim

414 Po aty, f. 15

415 Po aty, f. 15 Përkthim

416 Po aty, f. 15.

417 Po aty, f. 15. Përkthim

418 Po aty, f. 15. Përkthim

419 Po aty, f. 15.

420 Po aty, f. 15. Përkthim

421 Po aty, f. 15.

422 Po aty, f. 15.

423 Po aty, f. 15. Përkthim

424 Po aty, f. 15.

He has searched a new job, particularly because he thought he was not paid enough.

Ai ka kërkuar për një punë të re, veçanërisht sepse mendonte se nuk paguhej mjaftueshëm.[425]

He went out, just because the doctor told him.[426]

Ai doli, vetëm sepse doktori i këshilloi këtë.

Këto lloj marrëdhëniesh të dhëna më sipër mund të shprehin *mohimin, pyetjen, operatorin sasior* dhe një *përbërës të qëndrueshëm.*

3.3 Shkakësia në gjuhën angleze në këndvështrim gramatikor

Në gjuhën angleze një periudhë me marrëdhënie shkakore mund të formohet më së shpeshti me anë të përdorimit të lidhëzës *sepse* përpara pjesës së nënrenditur (si fjali) të shkakut. [427]

I made mistakes because I was tired.[428]

Kam bërë gabime sepse kam qenë e lodhur.

As the weather is often warm, many of the homes have swimming pools.[429]

Ndërsa moti është shpesh i ngrohtë, shumë prej shtëpive kanë pishina.

Since no one asked me, I didn't tell them.[430]

Meqë askush nuk më pyeti, unë nuk ua thashë.

Seeing (that) it's so late, why don't you stay the night?[431]

Duke parë (që) është kaq vonë, pse nuk qëndron natën?

Now (that) I've finished the course, I have to look for a job.[432]

Tani (kjo) kam mbaruar kursin, duhet të kërkoj punë.[433]

Nga ana gramatikore tek periudha e mëposhtme mund të dallojmë një pjesë të nënrenditur të rezultatit.

I was tired, so I made mistakes.[434]

Isha i lodhur, kështu që bëra gabime.

Lidhëza *sepse* është lidhëza më e zakonshme e marrëdhënies së shkakut, e cila mund të përdoret për t'iu përgjigjur një pyetjeje me *pse.*

Why did you make so many mistakes? ~ (Because) I was tired.[435]

---

[425] Pitt, Mimma., How to express yourself with a causal connective: subjectivity and causal. Connectives in Dutch, German and French. Amsterdam: New York. Radopi, 2003, f. 15. Përkthim
[426] Po aty, f. 15.
[427] Eastwod.John., Oxford Guide to English Grammar, Oxford Wuniversity Press, Seventh edition, 2002, f. 330.
[428] Po aty, f. 330.
[429] Po aty, f. 330.
[430] Po aty, f. 330.
[431] Po aty, f. 330.
[432] Po aty, f. 330.
[433] Po aty, f. 330.
[434] Po aty, f. 330.
[435] Po aty, f. 330.

Pse keni bërë kaq shumë gabime? ~ (Sepse) isha e lodhur.

Ndonjëherë duke përdorur *sepse* mund të jepet një arsye e thënë në pjesën kryesore të periudhës.

Is your car for sale, because I might be interested.[436]

A është makina juaj në shitje, sepse unë mund të jem i interesuar.

Krahasohen këto fjali.

I didn't go to the exhibition because I was busy. I'm sorry I missed it.[437]

Unë nuk shkova në ekspozitë sepse isha i zënë. Më vjen keq që më ka marrë malli.

I didn't go to the exhibition because I was interested. I went there to see Sandra.[438]

Unë nuk shkova në ekspozitë sepse isha i interesuar. Unë shkova atje për të parë Sandrën.

Në fjalinë e dytë theksohet një sqarim, argument shtesë për të interesuarit. Lidhëza *for* e cila përdoret sot rëndom si parafjalë *for (= because= sepse)* është formale dhe e një përdorimi të vjetër. Rendi në këtë periudhë është e tillë që pjesa e nënrenditur vendoset pas pjesës kryesore.

The soldiers were exhausted for they had marched a long way.[439]

Ushtarët ishin të rraskapitur sepse kishin marshuar një rrugë të gjatë.

Marrëdhënia shkakore në gjuhën angleze mund të realizohet edhe me: *a participle clause*= shprehje me formë të pashtjelluar.

Being tired, I made mistakes.[440]

Duke qenë i lodhur, bëra gabime.

Having finished the course, I have to look for a job[441].

Pasi të kem mbaruar kursin, duhet të kërkoj punë.

Marrëdhënia shkakore në gjuhën angleze mund të realizohet gjithashtu me anë të përdorimit të shprehjeve të tilla si:

because of = për shkak të, *due to =në konsideratë* dhe *on account of=për shkak të*.

The new welfare scheme was abandoned because of the cost.

Skema e re e mirëqenies u braktis për shkak të kostos.

Out of mund të shprehë një motiv për një veprim.

I had a look just out of curiosity. [442]

Unë kisha një vështrim vetëm nga kurioziteti.

Considering *në gjuhën angleze mund të përdoret si një lidhëz, parafjalë ose ndajfolje.*

---

[436] Eastwod.John., Oxford Guide to English Grammar, Oxford Wuniversity Press, Seventh edition, 2002, f. 330.
[437] Po aty, f. 330.
[438] Po aty, f. 330
[439] Po aty, f. 330
[440] Po aty, f. 330
[441] Po aty, f. 330
[442] Po aty, f. 330

Considering (that) he's seventy, George is remarkably fit.[443]

Duke marrë parasysh (që) ai është shtatëdhjetë, George është jashtëzakonisht i aftë.

George is seventy, you know. He's remarkably fit, considering that.[444]

George është shtatëdhjetë, ju e dini. Ai është mjaft i aftë, duke e marrë parasysh.

Considering his age, George is remarkably fit.[445]

Duke marrë parasysh moshën e tij, Xhorxh është jashtëzakonisht i aftë.

Për të ndërtuar një marrëdhënie shkakore mund të përdoret shprehja lidhëzore e cila paraprin një pjesë të nënrenditur: *për shkak të faktit se* = *për shkak të faktit që*.

The scheme was abandoned in view of the fact that it was proving unpopular.[446]

Skema u braktis për shkak të faktit se po dështmonte jopopullore.

Në mënyrë të përmbledhur mjetet e mëposhtme përdoren për të realizuar marrëdhënie shkakore apo kushti (*cause or conditions).*

Accordingly, all the same, an effect of, an outcome of, an upshot of, as a consequence of, as a result of, because, caused by, consequently, despite this, even though, hence, however, in that, case, moreover, nevertheless, otherwise, so, so as, stemmed from, still, then, therefore, though, under the circumstances, yet.[447]

3.4. Foljet shkakore/ faktitive (causative) që shkaktojnë veprim

Shkakësia ka gjetur në linguistikë një truall të përshtatshëm zbatimi. Teoritë dhe përshkrimet e ndryshme që merren me foljet *"psikologjike"* mbështeten të gjitha në principin filozofik shkakor. Disa e shprehin hapur mbështetjen të jashtëm (explicit) si Croft në *"Kognitive Kausal ketten theory."*[448] Të tjerë ndjekin në aspekt të brendshëm (implicit) linjat, idetë dhe konceptet filozofike kauzative që trajtuam më lart. Këtu mund të përmendim modelet e ndryshme semantike të Dowty[449], Pesetsky (1995), Van Valin/LaPolla.

---

[443] Eastwod.John., Oxford Guide to English Grammar, Oxford Wuniversity Press, Seventh edition, 2002, f. 330

[444] Po aty, f. 330

[445] Eastwod.John., Oxford Guide to English Grammar, Oxford Wuniversity Press, Seventh edition, 2002, f. 330.

[446] Po aty, f. 330

[447] Po aty, f. 330

[448] Shih, Croft, W., "Case marking and dhe semantics of mental verbs". Në: *Semantics and the Lexicon*. Botuar nga, James Pustejovsky, Dordrecht, 1991, f. 55-72.

[449] Dowty, D., "Thematicproto-roles and argument selection".Në: Language 67/3, 1991, f. 547- 619.

Mjete të tjera që shprehin marrëdhënien shkak-pasojë duke u lidhur me lidhëzat shkakore janë edhe foljet, të cilat funksionojnë si një njësi e vetme me to, siç janë: *se s'bën, s'di pse, ç'ka pse,* etj.[450]

Edhe pse në gramatikën e gjuhës shqipe nuk trajtohen *foljet shkakore (causative/faktitive)*, në punimin e G. Sadikut ato trajtohen si folje që shprehin shkakun e një veprimi. Të tilla janë: *bëj, lë* etj.

Foljet kauzative (faktitive) shënojnë një veprim që rrjedh në formë ndikimi. Semantikisht ato ngjasojnë me foljen *bëj* e cila dallohet për semantikën e saj të papërcaktuar. Foljet kauzative janë folje kalimtare që kanë dhe përgjegjëset e tyre jokalimtare: *mbys – mbytem*' etj. Këto folje tregojnë që një subjekt veprues (ose një veprues në përgjithësi) në mënyrë aktive bën diçka që shkakton drejt një pasojë "Folje kauzative janë: *tregoj, shfaq, demonstroj, paraqes* etj.[451]

Folje të tjera kauzative janë: *argumentoj, bazohet, shkakton, jam përgjegjës, implikoj, shkaktoj, ndikoj, çoj, vjen, del, rezulton, varet, bazohet etj.* Megjithatë fjalitë që përmbajnë folje kauzative janë të mjaftueshme për të shprehur marrëdhënie shkakore.

Në çdo ndërtim me folje kauzative rroket marrëdhënia shkak-pasojë. Ajo përmbahet në mënyrë implicite në tërë strukturën: Sjellja e tij arrogante çoi në prishjen e lidhjes së tyre. *(Lidhja e tyre u prish për shkak të sjelljes arrogante të tij = Lidhja e tyre u prish, sepse ai u soll në mënyrë arrogante).*[452]

Sipas fjalorit gjuhësor të Hadumod Bussmann klasa e foljeve faktitive që krijojnë shkakësi përkufizohet kështu: "*Pjesa e nënrenditur e përcaktuar në mënyrë semantike që zakonisht funksionon si një modifikues adverbial që përshkruan shkakun e gjendjes së shprehur në pjesën kryesore të fjalisë".*

Ai ishte i lodhur, sepse ai kishte ecur gjatë gjithë ditës. shkaku (edhe folje faktive).

Hadumod Bussmann, në fjalorin "*Routledge Dictionary of Language and Linguistics*" e përcakton si: *Klasë e përcaktuar semantikisht e foljeve dhe fraza verbale që përshkruajnë një veprim të shkaktuar. Formalisht, nëngrupet e mëposhtme mund të dallohen.* [453]

---

[450] Sadiku, Gentian., Universiteti i Tiranës, Fakulteti i Gjuhëve të Huaja Departamenti i Gjuhës Gjermane, Shkakësia si kategori logjike dhe gjuhësore në shqip dhe në gjermanisht, punim doktoratë, Udhëheqës shkencor. Prof. Dr. Emine Teichmann, online 10. 2013, f. 27.
[451] Po aty, f. 141.
[452] Po aty, f.141.
[453] Hadumod Bussmann, Routledge Dictionary of Language and Linguistics, translated and edited by Gregory Trauth and Kerstin Kazzazi, London and New York, 11 New Fetter Lane, London EC4P 4EE, 1996, f.168.

(a) rastet morfologjike: disa folje të prejardhura të rregullta (= të dobëta) që mund të parafrazohen si 'të shkaktojnë që':

të ulem = të bëjë që të ulet,

të gënjej = të detyroj të gënjejë,

të bie = të bëj që të bjerë.

Një tjetër lloj i foljeve shkakore është formuar nga mbiemra me prapashtesë *-en: black-blacken-nxij , red-redden-skuq, fat-fatten-majm.*

(b) folje (unaccusative) përdoren si kalimtare, apo jokalimtare ku përdorimi kalimtar shpreh shkak: *Dielli po shkrin akullin* kundrejt *Akulli po shkrihet*.

(c) Ndihmësit me kuptim shkaktues të tillë që *to make, to have= të bëjnë, të bindin, të detyrojnë për diçka.*

Have him brought in; (also recessive)-Bëni atë të sjellë;

You can't make me do that.- Nuk mund të më detyroni që të bëj këtë. [454]

Në lidhje me interpretimin e marrëdhënieve shkakore nga folësi: *(Speaker interpretation of causal relationships)* së pari ka të bëjë me hartimin e përbërësve *(causer/cause)* mbi prototipat konceptuale. Së dyti me njohjen e renditjes së përkohshme të shkallës së mëparshme (shkaktarit/cause) dhe pasojës (efektit/effect) për shkak të përpunimit të përkohshëm njerëzor.

Shkaku i parë kryesisht në folje *(causatives/shkaktuesit).*

"Forca" shkakore sipas Langacker, (2002) shprehet me karakteristika analitike/ndihmëse, morfologjike dhe leksikore→ trajtohen si dy pjesë të nënrenditura (clause) ose përmblidhen në një pjesë të nënrenditur të vetme. Shkakësia me dy pjesë të nënrenditura (biclausal) ruan rendin e përkohshëm të ngjarjeve, e cila anasjelltas tregon shkak/efekt (because).

(1) John kicked the ball and the ball demolished the window.[455]

(1) Gjoni e hodhi topin dhe topi e theu xhamin.

(2) The window broke because John kicked a ball through it.[456]

(2) Dritarja u thye sepse Gjoni e hodhi topin atje.

Shkakësia (Kauzaliteti) epistemik elementar mund të shihet në këtë mënyrë:

(3) a. It rains because the street is getting wet.[457]

---

[454] Hadumod Bussmann, Routledge Dictionary of Language and Linguistics, translated and edited by Gregory Trauth and Kerstin Kazzazi, London and New York, 11 New Fetter Lane, London EC4P 4EE, 1996,f.168.

[455] Po aty, .168.

[456] Po aty, f.168.

[457] Po aty, f.168.

(3) a. Bie shi, sepse rruga po laget. (= duke iu referuar njohurive të folësit) sepse mund të interpretohet si:

(3) b. I notice that it rains because the street is getting wet.[458]

(3) b. Po vë re se bie shi, sepse rruga po laget.

Strategjitë e ekstraktimit *'extraposition-cleft'* fjali të hapura mund të jenë të tilla si në shembullin e mëposhtëm:

(4) It was John who demolished the window.[459]

(4) Ishte Gjoni i cili shkatërroi dritaren.

Shkakësia me vetëm një pjesë të nënrenditur krijohet nga dy elemente të ndryshme verbale për t'u bashkuar në një folje *(proposition) i ndërlikuar.*

(5) John made us suffer,

(5) Gjoni na bëri të vuajmë,

Dhe së dyti: i thjeshtë ("Efekti")

(6)The bottle broke.

(6) Shishja u thye.

Situata shkakore e gramatikalizuar mund të paraqitet si: ose një ngjarje e vetme, ose një ngjarje komplekse, ose një sekuencë të ngjarjeve të veçanta, veprime të lidhura nga shkaku (veprime zinxhir) me ngjarjet e komponentëve.

I referohemi shembujve të mëposhtëm:

(*7) a. John made Mary read the text.*

→ causing/precipitating event + caused event.

(7) a. Gjoni e bëri Merin të lexonte tekstin.

→ shkaktimi / ngjarja rrjedhojë + ngjarje e shkaktuar.

(7) b. John "brought it about that"[460] + Mary read the text.

(7) b. Gjoni "e solli/e bindi atë për këtë gjë" + Maria lexoi tekstin.

Shkalla e shkrirjes çon në lloje të ndryshme të shkaktarëve (tipet e gramatikalizimit).

Llojet/tipet e gramatikalizimit të shkakut janë:

a) perifrastike (*make-bëj, bind /have- detyroj, bind / let-lejoj / get- e bëj të*)

b) morfologjike (*soften- zbus, lehtësoj, enable-mundësoj*)

c) leksikore / inchoativ (inchoative) (*break-pushim, develop-zhvillim, drown-mbytje ...)*

d) leksike / suppletive-plotësues (*kill-vras, repair-riparoj*)

---

[458] Hadumod Bussmann, Routledge Dictionary of Language and Linguistics, translated and edited by Gregory Trauth and Kerstin Kazzazi, London and New York, 11 New Fetter Lane, London EC4P 4EE, 1996,f.168. f.168.

[459] Po aty, f.168.

[460] Po aty, f.168.

Shkakore perifrastike:

8) I make/have/let/get John (to) clean the kitchen.

8)Unë make-e bëj /have-get-e bind/detyroj /let-e lejoj Gjonin të pastrojë kuzhinën.

Folja kauzative *have* është shumë ambigue, si në:

I almost had my wallet stolen.[461]

Pothuajse ma vodhën portofolin.

Sipas qasjes gjeneruese në lidhje me foljet kauzale perifrastike/analitike të gjitha gjuhët lejojnë përfshirjen e foljes shkakore *(kauzale)* brenda kompleksit të foljeve. Shkakoret perifrastike ndaj shkakoreve të thjeshta *(narrow-të ngushta)* ndaj foljes së shumëpërdorur *make.*

(*make-e bëj dikë; e bind; e detyroj).*

Kështu që:

John makes Bill sad. → John saddens Bill. Bill saddens.[462]

Gjoni e bën Billin të trishtuar. → Gjoni e trishton Billin.

Shkakoret morfologjike përbëhen vetëm nga një predikatë, p.sh. *electrify-elektrizoj, whiten-zbardh,* fuqia shkakësore ka ndikim në gjendjen/vetitë e objekteve, të cilët vijnë nga cilësia e vetë objekteve.

Mjete leksikore të tjera me anë të të cilave mund të ndërtohet shkakësia sipas Vandepitte, 2003 janë: *cause-shkaktoj, lead to-udhëheq, entail-sjell, enable-mundësoj, induce-nxis, effect-ndikoj, engender- krijoj.*

Shkakësia shihet si një koncept i përgjithshëm i përvojës njerëzore, por nuk pranohet nëse është thjesht një kategori gjuhësore sepse shkaku ka dimensionet themelore të kuptimit.

Spektri i foljeve (*causative)* në anglisht është i gjerë: *affect-ndikoj; influence-ndikoj; përcaktoj-determine; change-ndryshoj.*

Pra klasifikimet e mësipërme tregojnë një sistem sa të gjerë dhe kompleks të konceptualizimit dhe ndërtimit të marrëdhënieve të shkakut në gjuhën angleze.

---

[461] Higginbotham, James., Pianesi, Fabio., Speaking of events, Oxford University Press, Oxford 2000, f.12

[462] Po aty. f.12

Përfundime të kreut të tretë

Në kreun e tretë u trajtuan çështje të shkakësisë në gjuhën angleze sipas gjuhëtarëve Halliday dhe Hasan. U theksuan lidhëzat në ndërtimin e kohezionit të tekstit me dallimin midis lidhëzave eksternale (të jashtme) për marrëdhënie të realitetit të jashtëm dhe internale (të brendshme), llojet e lidhëzave me të cilat kryhet marrëdhënia e brendshme shkakore në gjuhën angleze si: thus (kështu që), hence (prandaj), dhe therefore (prandaj).

Iu referuam gjuhëtarit Teun van Dijk për lidhëzat si një nënkategori gjuhësore për të lidhur fjalitë me termat si: konekte (lidhje) dhe konektorë (mjete lidhëzore).

Së fundmi trajtuam foljet që shkaktojnë veprim (causative).

Shkakësia si marrëdhënie shkak-pasojë është marrëdhënie kojnitive universale (causation): krijimi i marrëdhënieve shkak-pasojë nga pikëpamja gjuhësore është gramatizuar, ose e shprehur në mënyrë gramatike në gjuhë të ndryshme si shkakësi (causativity).

Gramatikalizimi sistematik në gjuhë të ndryshme ka zbuluar ligjësi në lidhje me dallimin e konceptit të shkakësisë dhe njohjen e saj dhe në veçanti klasifikimet e mësipërme tregojnë një sistem sa të gjerë dhe kompleks të konceptualizimit dhe ndërtimit të marrëdhënieve të shkakut në gjuhën angleze.

Ndaj perspektiva *crosslinguistic* është e rëndësishme, të cilën do ta trajtojmë në kreun e gjashtë.

KREU IV. STUDIM DIAKRONIK I SHKAKËSISË NGA MENDIMTARË SHQIPTARË

Në kreun e katërt do të trajtojmë në mënyrë të detajuar sesi shprehet shkakësia në gjuhën shqipe nga mendimtarët shqiptarë të viteve 1870 e deri në 1945. Për të realizuar këtë përshkrim-panoramë të shkakësisë në gjuhën shqipe, u jemi referuar një antologjie me pjesë të shkëputura nga ese, artikuj historikë dhe shkencorë të mendimtarëve të cilët kanë dhënë kontributin e tyre mbi çështje letrare, politike, shoqërore në kohë të vështira të kombit tonë.

4.1 Përdorimi i lidhëzave shkakore në letërsinë shqipe të shekujve të kaluar

Në gjuhësi marrëdhëniet shkakore nuk kanë të bëjnë vetëm me lidhje dukurish që rrjedhin njëra nga tjetra (lidhje ontologjike shkak-pasojë), por me lidhje fjalish, të cilat shpesh nuk shprehin raporte reale shkakore, gjithsesi në trajtimet teorike të mësipërme u shqyrtuan disa pikëpamje mbi shkakësinë të cilave do t'i referohemi për të nxjerrë në pah përdorime të tyre diakronike. Duke qenë se gjuhëtarët vazhdimisht i janë referuar përdorimit të lidhëzave shkakore në letërsinë shqipe, padyshim që, "*Meshari"* i Gjon Buzukut nuk i ka shpëtuar vëmendjes së gjuhëtarëve shqiptarë në lidhje me lidhëzat dhe marrëdhënieve që krijohen në fjali e periudha përmes tyre. Theksohet se Buzuku përdor rreth 5769 lidhëza[463] dhe një pjesë e konsiderueshme e lidhëzave janë shkakore, rreth 546 të tilla. Tek afro 546 ndërtimet me lidhëza shkakore, Gjon Buzuku përdor vetëm dy lidhëza: *përse* dhe *se,* që shërbejnë për të lidhur pjesë të varura shkakore.[464]

Edhe në studimin e Emil Lafes, *"Lidhëzat te libri i parë shqip"*[465]*, pranohet që lidhëza* <u>*përse*</u> *si shkakore ka denduri më të lartë përdorimi se lidhëzat e tjera nënrenditëse, të pranishme në këtë vepër. Pas saj vjen shkakorja* <u>*se*</u>*. Lidhëza si, me kuptim shkakor, haset vetëm dy herë. E. Lafe vë në dukje se vlera shkakore e saj ka dalë nga ajo kohore dhe kjo ka ndodhur që te Buzuku.*[466] Prania e lidhëzave të konsoliduara nga funksioni, që përdoren ose nuk përdoren në gjuhën e sotme, janë tregues i vjetërsisë së gjuhës sonë.

---

[463] Sadiku, Gentian., "Shkakësia si kategori logjike dhe gjuhësore në shqip dhe në gjermanisht", Tir, 2013, f. 30, disertacion i pabotuar.
[464] Po aty, f. 30.
[465] Lafe, Emil., Lidhëzat te libri i parë shqip. Studime Filologjike 4, 1971/4. f.1.
[466] Po aty. f.1.

Sidomos fakti që disa lidhëza i gjejmë te *"Meshari"*, por sot nuk përdoren, siç është dhe rasti i shkakores <u>përse</u>, flet qartë për vjetërsinë e tyre.

Tab. 4.1.1. Shembuj të marrëdhënieve shkakore nga "Meshari" i Gjon Buzukut

Lidhëzat	**Shembuj**
Shkakore: *se, për se, përse*	Mos druaj, *se* mbaskëndaj ti të zash njerëz.[467] Na duomë atë, *përse* aj parë desh neve.[468] E këjo fjalë ish e fshehunë n sish, *përse* nukë mundë mernjinë përse ai flit.[469]
Qëllimore: *përse, qi*	Uroni *përse* mos banetë tikunitë taj ndë mot të dimënit, o të shëtundenë. Me kapistrët e me fret shtrëngo fëlqinjëtë e tyne, *qi* të mos mundë. afëronetë ty.

Në gjuhën shqipe ndodh shpesh që e njëjta lidhëz të përdoret për të shprehur marrëdhënie të ndryshme. Kështu dhe lidhëzat *përse, se, si, që,* të cilat deri tani njihen si më të hershmet në sistemin e lidhëzave shkakore, realizojnë disa marrëdhënie. Ndër dy shkakoret *se* dhe *përse* mendohet që ndajfolja shkakore *se* të jetë më e hershme, sepse ajo është e thjeshtë për nga ndërtimi.

Lidhëza *përse* është krijuar nga përngjitja parafjalë + lidhëz, karakteristike për gjuhën e shkruar. Lidhëza shkakore *se* përdoret në fjalinë e varur shkakore të drejtpërdrejtë. Me anë të kësaj lidhëze në këtë rast tregohet shkaku i afërt, i drejtpërdrejtë i asaj që ka ndodhur në fjalinë kryesore; në fjalinë shkakore argumentuese të thënies së kushtëzuar. Në këto tipe fjalish lidhëza *se* ka një ngjyrim arsyetimi, plotësisht e ndërkëmbyeshme me *sepse*; në fjalinë shkakore argumentuese të urdhërit; në fjalinë shkakore argumentuese të konkluzionit, ku pjesa e varur shkakore nuk paraqet shkakun e drejtpërdrejtë, shkakun real, të afërt, të vërtetë të asaj që thuhet në pjesën kryesore, por arsyeton rreth asaj që thuhet në pjesën kryesore, ndërsa lidhëza *që* shpreh marrëdhëniet shkakore dhe në këtë rast merr ngjyrime arsyetimi në fjalinë shkakore të shprehjes së ndjenjës. Më tej në fjalinë shkakore të dëshirës do të kuptojmë atë fjali të varur shkakore që paraqet një fakt si shkakun e dëshirës së shfaqur në pjesën drejtuese a kryesore. Pra, te pjesa kryesore shprehet një dëshirë. Kjo pjesë ka në përbërje të saj folje të tilla si: *dua, dëshiroj, më pëlqen, kam dëshirë,* ose folje në mënyrën dëshirore: *qoftë, pastë.*

[467-364] Sadiku, Gentian., "Shkakësia si kategori logjike dhe gjuhësore në shqip dhe në gjermanisht", Tir, 2013, f. 30, disertacion i pabotuar, cituar,, f. 281, 275, 113, 315.

4.2 Analizë e marrëdhënieve shkakore në *"Antologji e mendimit shqiptar 1870-1945"* [470]

Raporti shkak-pasojë mund të shprehet me mjete të ndryshme gjuhësore. Mjetet më të rëndësishme janë: *parafjalët*, *ndajfoljet*, *lidhëzat*, e disa *pjesëza.* Në rastin tonë do të merremi kryesisht me lidhëzat shkakore, por do të hedhim dhe një vështrim mbi shpeshtinë e secilit mjet që krijon një marrëdhënie të tillë. Vështrimi i këtyre mjeteve do të bëhet në pikëpamje semantike dhe funksioni i tyre sintaksor. Korpusi i përshkrimit dhe analizës sonë në këtë rast përfshin rreth 900 faqe material.

1. Vaso Pasha (1825-1892). Gjatë studimit gjuhësor të fjalive në lidhje tekstore, të shkruara nga autori mbi hijet e mëdha të mbretërve të Epirit dhe origjinën e emërtimeve të vendeve, mbështetur edhe në praktika fetare, janë hasur disa raste të përdorimit të marrëdhënieve shkakore. Në antologji janë të renditura tetë artikuj me rreth 20 faqe. Konkretisht:

Tab. 4.2.1. Shpeshtia e marrëdhënieve shkakore nga materiali i Vaso Pashës

Lidhëzat	***Shpeshtia***	***Shembuj***	***Veçori***
Shkakore: *sepse*	8 raste	Athere, meret vesh se një plasje qe e mundëshmë dhe bile e palargueshmë, *se pse për fat të keq nuk u bë* ç'lypsej të bahej për ta larguar.	Drejtshkrimi jo i përngjitur i lidhëzës ***sepse*** (në të gjitha rastet nga ky autor)
Shkakore: *me qenë se*	2 raste	*Me qenë se lumtëria e perandoris ottomane ësht një kondit e domosdoshme për ekzistencën e Shqipris dhe të lumtëris saj*, na këjo rezulton se zhvillim i Shqipris jo vetëm që nuk vjen në kundërshtim me interesat e qeveris perandore, por me arsye të drejtë do të ishte një element n'Evrop.[471]	Në rastet e gjetura shohim se pjesa e nënrenditur ndodhet përpara pjesës kryesore.
Rrethanor	7 raste	Këto ndjenja nuk janë këmbyer as ndryshuar *për shkak të bashkimit të fesë*; ashtu dhe bijët e shkretinës edhe sot akoma i thrresin ata që kanë zëvëndsuar Romanët si zotnues të vendit tyre me emrin Rumi.[472]	Përdoren rrethanorë homogjenë Shprehet me parafjalë, shprehje.

[470] Kulla, Mdriçim., Antologji e mendimit shqiptar 1870-1845, Plejad, 2003.
[471] Kulla, Mdriçim., Antologji e mendimit shqiptar 1870-1845, Plejad, 2003, f. 56.
[472] Po aty, f. 47.

Graf. 4.2.1. Shpeshtia e marrëdhënieve shkakore nga materiali i Vaso Pashës

2. Sami Frashëri (1850-1904) Në antologji autori bën një analizë të së shkuarës së Shqipërisë duke u mbështetur tek realiteti, bën një skicim të së ardhmes së vendit. Përmbledh vizionin e tij për të ardhmen e Shqipërisë politikisht, ekonomikisht dhe në pikëpamje kulturore duke e parë në një frymë moderne perëndimore. Idetë e tij të renditura në 11 pjesë, 22 faqe të cilat, të studiuara në këndvështrimin gjuhësor, evidentohet që autori përdor shkakun dhe pasojat e këtij realiteti duke përdorur më tepër rrethanorë shkaku. Konkretisht:

Tab. 4.2.2. Shpeshtia e marrëdhënieve shkakore nga materiali i **Sami Frashërit**

Lidhëzat	***Shpeshtia***	***Shembuj***	***Veçori***
Shkakore : *se*	4 raste	Çdo shqiptar i vërtetë duhetë të përkujdesetë që të mos mbesë asnjë i këtillë shqipëtar, *se i sjellinë dëm e turp të math gjithë Shqipërisë e shqipëtarisë.*	Përdoren pjesë të nënrenditura rrethanore homogjene
Shkakore : *pse*	2 raste	Shqipëtari që po e sheh këtë rrezik me sy, *pse e le vetëhenë në duart të këti të ligu e të pamëndi*, që s'mundt të shpëtonjë vetëhenë dhe as le ta shpëtonjë, po kërkon të mbytnjë me tradhëti edhe ata që duan ta shpëtojnë?	Rastet e gjetura janë në rend të ndryshëm në periudhë.
Rrethanor shkaku	11 raste	Ushtari shqipëtar, në mos vdektë në luftë, vdes *nga sëmundja, nga të pangrënët e nga të pamveshurit.*[473]	Shpesh janë gjymtyre homogjene.

[473] Po aty, f. 65.

Graf. 4.2.2. Shpeshtia e marrëdhënieve shkakore nga materiali i **Sami Frashërit**

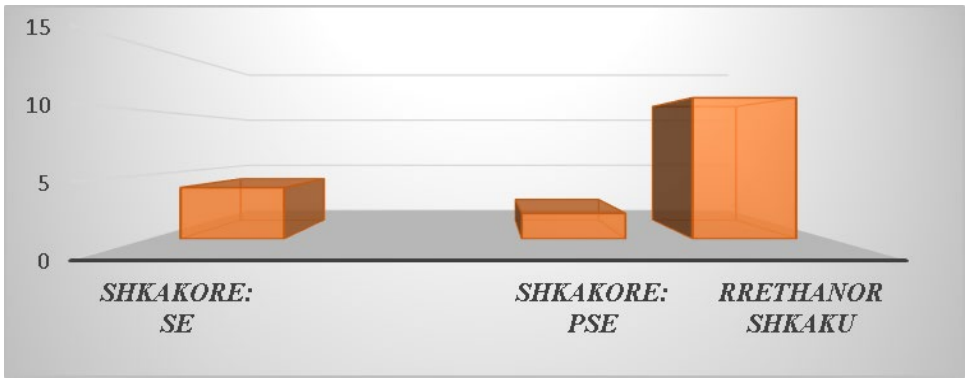

3.Luigj Gurakuqi (1879-1925) Në shkrimet e tij bien në sy idetë liberale për demokratizimin e jetës së vendit, ide përparimtare për një Shqipëri të lirë e demokratike si dhe për një shtet modern duke analizuar rolin e opozitës dhe të parlamentit në një shtet demokratik. Parë në këmvështrimin gjuhësor 9-të çështjet e shqyrtuara nga autori në 27 faqe evidentohet qartë se autori përdor me tepër rrethanorë shkaku dhe lidhëzën *sepse* në periudhë. Konkretisht:

Tab. 4.2.3. Shpeshtia e marrëdhënieve shkakore nga materiali i Luigj Gurakuqit

Lidhëzat	***Shpeshtia e përdorimit***	***Shembuj***
Shkakore: *nga shkaku pse*	1 rast	...banorët e Ulster-it nuk duhen të ndahen nga Ingletera e të lidhen me shumicën e vllazënvet të vet katholikë për me kërkuem, së bashkut, lirinë e plotë t'atdheut, *vetëm nga shkaku pse janë protestantë*, duhet të përfundojmë tue pohue pa frikë kundërshtimi...
Shkakore: *se*	1 rast	Nuk shof kundërshtim në dërgimin e nji komisjoni parlamentar, *se po t'ja ngarkojmë dërgatës* që kemi atje, atëherë mund të na sjellë dëm...
Shkakore: *pse*	16 raste	Se sa t'ja ketë arrijtun apo mund t'ja arrijë këtij qëllimi partija qeveritare nuk asht nevojë t'a themi *pse puna flet vetë.*
Rrethanorë	11 raste	Si mundet nji qeveri me thanë se po i përzihemi në punët e përbrëndëshme kur shofim se *për shkak të saj* me mija fëmijësh e grash sillen të zhveshur e të zbathur këtu nëpër Tiranë...

Graf. 4.2.3. Shpeshtia e marrëdhënieve shkakore nga materiali i Luigj Gurakuqit

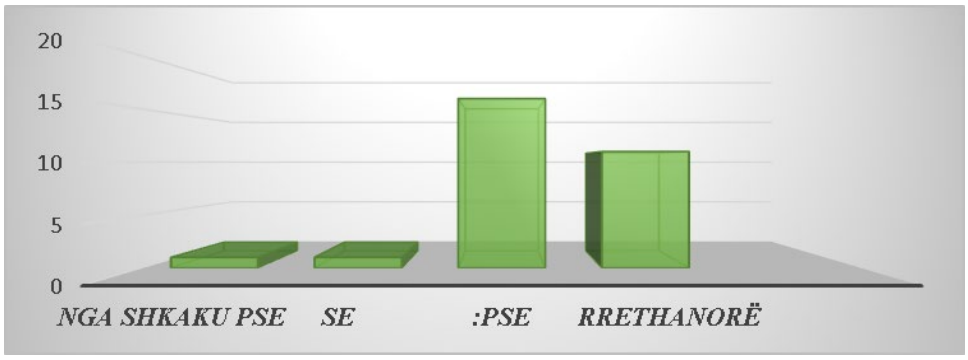

4. Mithat Frashëri (1880-1949) Në krijimtarinë e Mithat Frashërit përfshihen analiza dhe qëndrime politike, filozofike, sociologjike, edukative dhe kulturore. Roli i elitës shqiptare në çështjet demokratike të kohës; si roli i mësuesit në shoqëri dhe qëndrimi dhe rivlerësimi i rolit të gruas. Shkrimi përmbledh 38 faqe të ndara në 12 çështje të trajtuara, tek të cilat evidentohet përdorimi i dendur i rrethanorëve të shkakut dhe periudhave me lidhëzën *se*. Konkretisht:

Tab. 4.2.4. Shpeshtia e marrëdhënieve shkakore nga materiali i Mithat Frashërit

Lidhëzat	***Shpeshtia e përdorimit***	***Shembuj***	***Veçori***
Shkakore: *sepse*	3 raste	Dhjetra e dhjetra vetë, u burgosën, u persekutuan, u ndoqën, *sepse tek ata u gjetën copa letre të shkruara në shqip*.	Në të tria rastet pjesa e nënrenditur ndodhet pas pjesës kryesore.
Shkakore: *se*	15 raste	Brenda në Shqipëri mund të tolerohet luftimi midis një grupi dhe tjetrit, *se në çdo vend parlamentar zihjet për ofiq e për të ardhur në fuqi shihen të ligjshme.*	Përdoren pjesë të nënrenditura rrethanore homogjene
Shkakore: *pse*	6 raste	Jo shumë muaj më parë, një pronar i madh kritikonte qeverinë *pse nuk kujdeset për bujqësinë* dhe vetë s'kishte vajtur kurrë të shohë si punohet ara e tij.	Në të gjitha rastet e vjela ndajfolja shkakore është përdorur në fjali pohore.
Shkakore: *me qenë se*	2 raste	...Esqimezët e Polit, Zulutë dhe Bushmanët e Afrikës të jenë në kulm të idealit *me qënë se janë krejt të lirë, indipendentë.*	Autori i përdor pjesët e nënrenditura shkakore pas pjesës kryesore.

*Rrethanor*ë	13 raste	"Gjithë fatbardhësi e njerëzve[474] t është në të përdorurit mirë të punës e gjithë e keqja vjen *nga të përdorurit më kot të punësë!"*	Përdoren rrethanorë homogjenë

Graf. 4.2.4. Shpeshtia e marrëdhënieve shkakore nga materiali i Mithat Frashërit

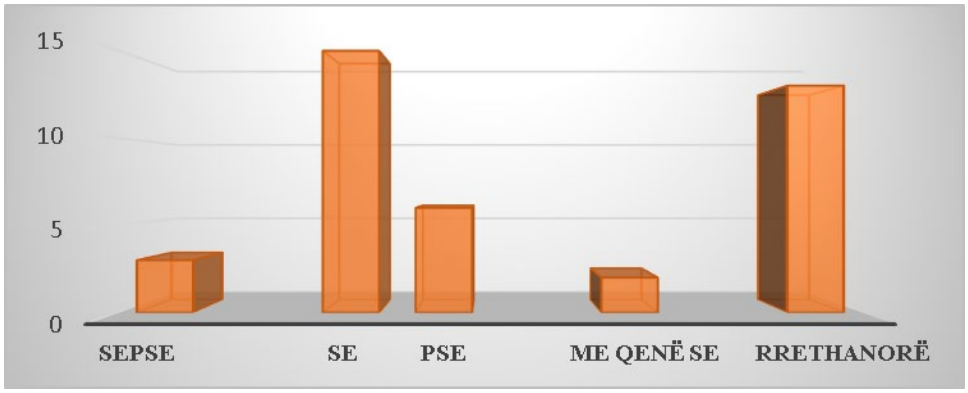

4.Gjergj Fishta (1871-1940). Fishta trajton tema bashkohore, religjioze të kulturës artit, edukimit, moralit, arsimit dhe shkencës. Shpreh optimizmin për zgjidhjen e çështjeve të mëdha duke besuar te shqiptarët dhe emancipimi i tyre shoqëror e njerëzor. Një vend të rëndësishëm në tematikën e veprës së tij zë edhe probleme të letërsisë shqipe, pasurimi me ide estetike. Të gjitha këto janë të renditura në antologji me 9 pjesë dhe 45 faqe. Nga ana gjuhësore në lidhje me shkakësinë arrijmë në këto rezultate:

Tab. 4.2.5. Shpeshtia e marrëdhënieve shkakore nga materiali i Gjergj Fishtës

Lidhëzat	***Shpeshtia e përdorimit***	***Shembuj***	***Veçori***
Shkakore: *vetëm pse*	1 rast	...se fletoret e Francës kanë shkrue ashtu zi rrokull ktij motmoti për shqiptarve, *vetëm pse kshtu do të kenë pasë urdhnin* me shkrue....	Në të dyja rastet perdoren fjalë të tilla si: *vetëm, veç,* para ndajfoljes shkakore *pse.*
Shkakore: *veç pse* në periudhë	1 rast	...jane lshue gisht me kërkue shekullin fund e majë, e jo për tjetër arsye, *veç pse kta barshin monageta e veledana e jo pantallona si Combes.*	
Shkakore: *se*	19 raste	E prandej fletoret e Francës ja kan dhanë alemit e polemit, *se shqiptarët nuk janë t'zot me u ndërtue e me u mbajt shtet m'vedi...*	Shpeshtia e marrëdhënieve shkakore nga materiali i Gjergj

[474] Kulla, Mdriçim., Antologji e mendimit shqiptar 1870-1845, Plejad, 2003, f. 56.

Shkakore: *pse* në periudhë	33 raste	...nji harmoni të shkëlqyeshme, në mënyrë qi me e knaqë e me e ndjellë gjithnji, *pse pa t'knaqun, lumnia s'kishte me kenë e plotë për njeri.*	Fishtës në periudhë formohet me anë të ndajfoljes shkakore pse dhe se.
*Rrethanor*ë	8 raste	*Pse* pra nuk shifen ylbere ditë për ditë e vend për vend sa herë qi bjen dielli?	

Graf. 4.2.5. Shpeshtia e marrëdhënieve shkakore nga materiali i Gjergj Fishtës

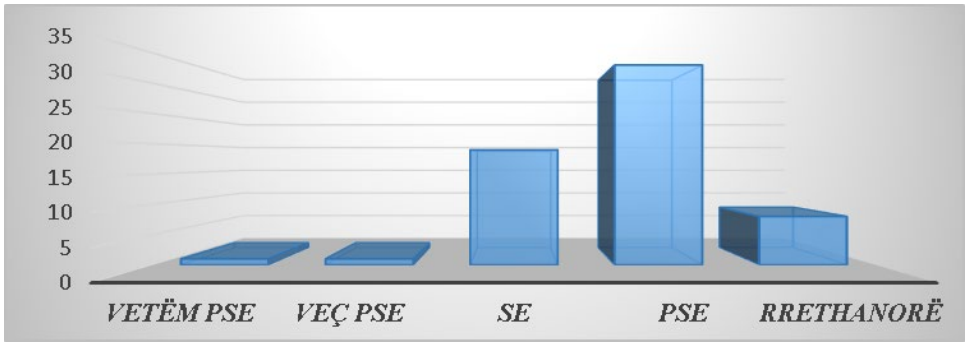

4.Faik Konica (1876-1942) Gjatë studimit gjuhësor të fjalive të shkruara nga autori për përdorimin e periudhave shkakore dhe rrethanorëve të shkakut është vënë re përdorimi i dendur i periudhave shkakore dhe i rrethanorëve të shkakut.

Konica duke u treguar si mbrojtës i vlerave njerëzore kërkonte të gjente shkaqet dhe pasojat në politikën shqiptare. Në antologji janë të renditura tetë artikuj me rreth 27 faqe. Konkretisht siç listohen më poshtë në tabelën dhe në grafikun 4.2.6 është e dukshme se Faik Konica e ndëron marrëdhënien shkakore kryesisht duke përdorur: lidhëzën *se*, në 22 raste të tilla. Të shumtë janë dhe rrethanorët e shkakut, 16 raste të tilla.

Tab.4.2.6. Shpeshtia e marrëdhënieve shkakore nga materiali i Faik Konicës

Lidhëzat	***Shpeshtia e përdorimit***	***Shembuj***
Shkakore: *sepse*	2 raste	"Dale xhanëm!-më tha berber Hyseni nuk u bë kiameti, *sepse duallnë ca pika gjak*: ti s'paske hiç zemër.
Shkakore: *për shkak që*	2 raste	Karta- monellë ka edhe më pakë stabilitet vlere se ari edhe *për shkakun që hyn vetëm në një pune*, do me thënë në të përdorurit në para.
Shkakore: *se*	22 raste	Është i paditur *se e kërkon hetuesi.*
Shkakore: *ngaqë*	1 rast	"Vërtet, je i ditur", thanë xhandarët, "po *nga që je i ditur*, je i paditur"

Shkakore: *që*	1 rast	Toskua qan *<u>që nuk është si Moskua.</u>*
Shkakore: *meqë*	1 rast	*<u>Me që binte shi dhe dita ish në mbrëm' e sipër</u>*, kopshtin e pallatit të zbukuruar me shumë lule, nuk munda ta kqyr e ta shikoj për herë të parë.
Rrethanorë	16 raste	Do të vdisni *<u>nga uria dhe nga etja.</u>*

Graf.4.2.6. Shpeshtia e marrëdhënieve shkakore nga materiali i Faik Konicës

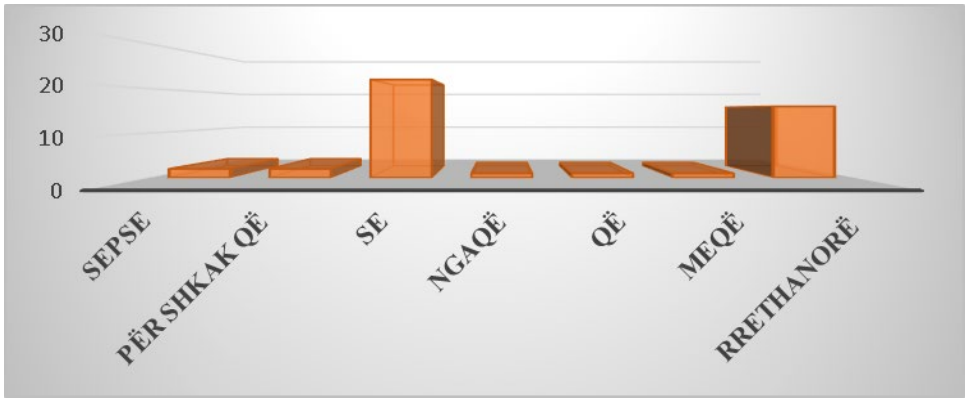

7. Fan Stilian Noli (1882-1965) Gjatë studimit gjuhësor të fjalive, të shkruara nga autori mbi përdorimin e situatave shkakore, në 39 faqe të antologjisë, të ndara në 10 artikuj, u evidentuan këto rezultate.

Tab.4.2.7. Shpeshtia e marrëdhënieve shkakore nga materiali i Fan Stilian Nolit

Lidhëzat	***Shpeshtia e përdorimit***	***Shembuj***
Shkakore: *pasi*	1 rast	Them humbasin *<u>se nuk dua të besoj</u>* që të ketë zyrtarë zelltarë që i hapin për të shikuar ç'përmbajnë, *<u>pasi e dinë</u>* që janë të rrallë ata që shkruajnë gjëra të fshehta me anë të postës sonë.
Shkakore: *se*	26 raste	Paratë e nevojshme duhen mbledhur pa rrjepur popullin e vogël, *<u>se ahere do të duken në sy të tij si plaçkitës e jo si liberatorë..</u>*
*Rrethanor*ë	18 raste	Mbetet Ministri i Arësimit që t'i lërë mësonjësit të vdein urie *<u>nga mospagesa e rrogës dhe</u>* të mbyllë shkollat që janë edhe të hapura.

Graf. 4.2.7. Shpeshtia e marrëdhënieve shkakore nga materiali i Fan Stilian Nolit

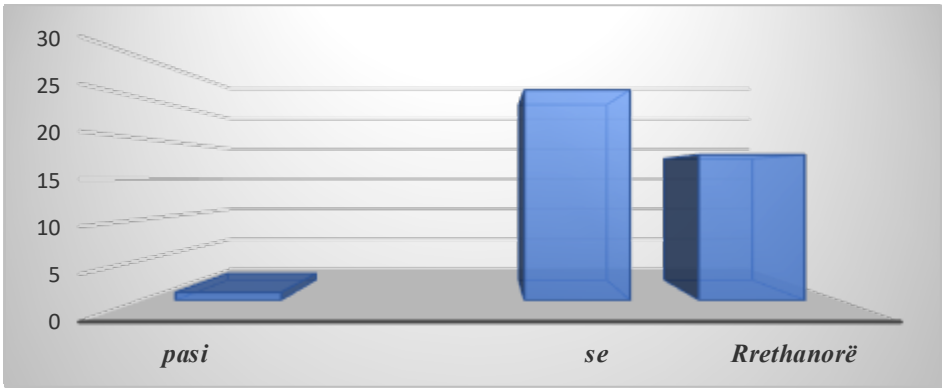

Eqerem Bej Vlora (1885-1964). Gjatë studimit gjuhësor të fjalive të shkruara nga autori për përdorimin e periudhave shkakore dhe rrethanorëve të shkakut është vënë re përdorimi i dendur i periudhave shkakore dhe i rrethanorëve të shkakut. Konkretisht përmbledhim:

Tab. 4.2.8. Shpeshtia e marrëdhënieve shkakore nga materiali i Eqerem Bej Vlorës

Lidhëzat	***Shpeshtia e përdorimit***	***Shembuj***
Shkakore: *sepse* në periudhë	11 raste	...qindra e mijëra shqiptarë që kam takuar edhe në qoshet më të largëta të Perandorisë, të cilët, në toka të huaja urdhëronin mbi njerëz të huaj, *vetëm e vetëm sepse quheshin "shqiptarë".*
Shkakore: *se* në periudhë	3 raste	...isha i detyruar të shihja me tmerr e neveri sesi njerzit që donin të bëheshin dikushi shqyenin dhe shkelnin me këmbë shoqi-shoqin,*vetëm e vetëm se në koritë nuk kishte vend për të gjithë.*
*Rrethanor*ë	8 raste	Sulejman Delvina kishte munguar në lëvizjen kombëtare shqiptare jo vetëm në Stamboll, por tani në Shqipëri, ku pas disa muajsh, *për shkak të një "krize nervore"* u detyrua të heqë dorë nga posti i kryeministrit.

Graf. 4.2.8. Shpeshtia e marrëdhënieve shkakore nga materiali i Eqerem Bej Vlorës

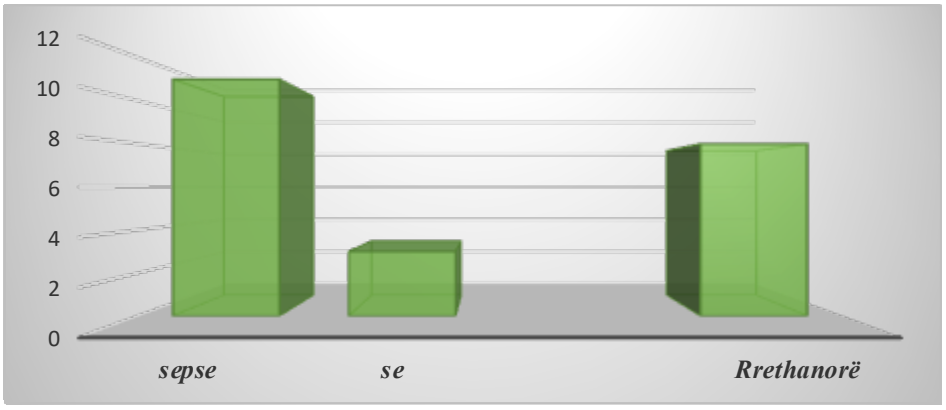

9. Branko Merxhani (1894-1981) Gjatë studimit gjuhësor të fjalive të shkruara nga autori mbi përdorimin e situatave shkakore në 46 faqet e Antologjisë, të ndara në 11 artikuj u evidentuan këto rezultate:

Tab. 4.2.9. Shpeshtia e marrëdhënieve shkakore nga materiali i Branko Merxhanit

Lidhëzat	***Shpeshtia e përdorimit***	***Shembuj***
Shkakore: *sepse*	26 raste	Nuk do që t'u japë mësim djemve, as që do t'i dënojë, *sepse i dashuron* ... dhe mundet të merret vesh me ta gjithënjë.
Shkakore: *pse*	1 rast	Këtë nuk e bënte *se kishte frikë*;e bënte *pse rronte në një epokë aq t'errët*...
Shkakore: *me qenë se*	1 rast	...shkencat nuk e kanë parë të arësyeshme t'i studiojnë *me qënë se i shihnin si shumë të natyrshmedhe të dukëshme...*
*Rrethanor*ë	17 raste	Dhe këtë *nga shkaku i idealismës dhe i shpirtës aktive*që mundi të mbjellë në shpirtret e nxënësve te tij mësuesi fillor i Francës.

Graf. 4.2.9. Shpeshtia e marrëdhënieve shkakore nga materiali i Branko Merxhanit

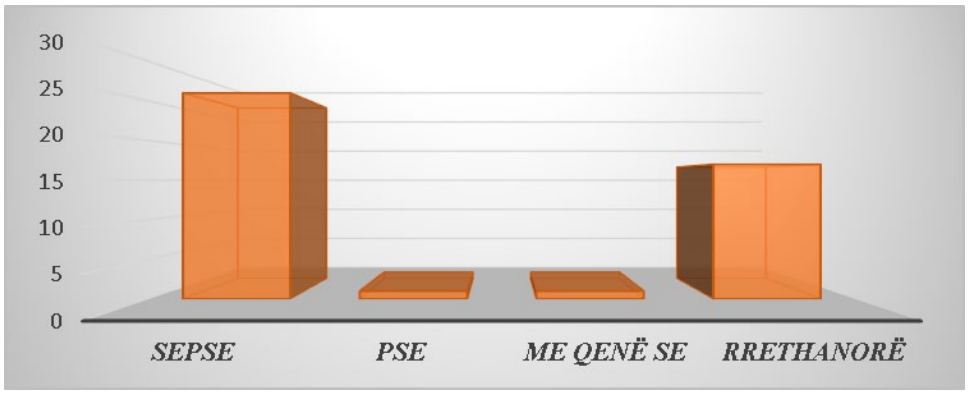

10.Mehdi Frashëri (1874-1963) Gjatë studimit gjuhësor të fjalive të shkruara nga autori mbi përdorimin e situatave shkakore në 10 faqet e antologjisë të ndara në 2 artikuj u evidentuan këto rezultate.

Tab. 4.2.10. Shpeshtia e marrëdhënieve shkakore nga materiali i Mehdi Frashërit

Lidhëzat	***Shpeshtia e përdorimit***	***Shembuj***
Shkakore: *meqenëse*	31 raste	Këto të dyja të fundit nuk janë kryesore, por rrjedhin nga pesë shkaqet e mëparëshme dhe *meqënëse kanë një ndikese të madhe* dhe lanë vrragë në gjithë jetën e kombit do t'i trajtojmë si shkaqe kryesore.
Shkakore: *për arsye se*	1 rast	...atëherë ajo mënyrë pëlqehet dhe zbatohet, *për arsye se del soje dobi*.
Shkakore: *nga se*	1 rast	Atëherë mjeku fillon të pyesë të sëmurin: *nga se i kanë vdekur prindërit,*çfarë sëmundje kanë pasur...
Shkakore: *se* në periudhë	4 raste	... por fakti qëndron në këtë pikë *se kisha kristiane e sidomos kisha katolike e ka luftuar rreptësisht përparimin shkencor të njerëzisë.*
Shkakore: *sepse*	31 raste	Viena u bë qendër e madhe e qytetërimit në Evropën qëndrore *sepse ndodhej në breg të lumit të madh që quhej Danub.*
Shkakore: *për shkak se*	2 raste	*Për shkak se Italia e re me 1870-1871 pushtoi Romën* edhe shleu mbretërinë e papës, të cilën e kufizoi vetëm në qarkun e ngushtë.
Rrethanorë	15 raste	*Nga mungesa e arsimit, e rrugëve*, *nga të qënit larg popujve të qytetëruar*, *nga ndryshimi i fesë me popujt e sipërtreguar*, gjendja shoqërore e shqiptarit ka qenë e vajtueshme.

Graf. 4.2.10. Shpeshtia e marrëdhënieve shkakore nga materiali i Mehdi Frashërit

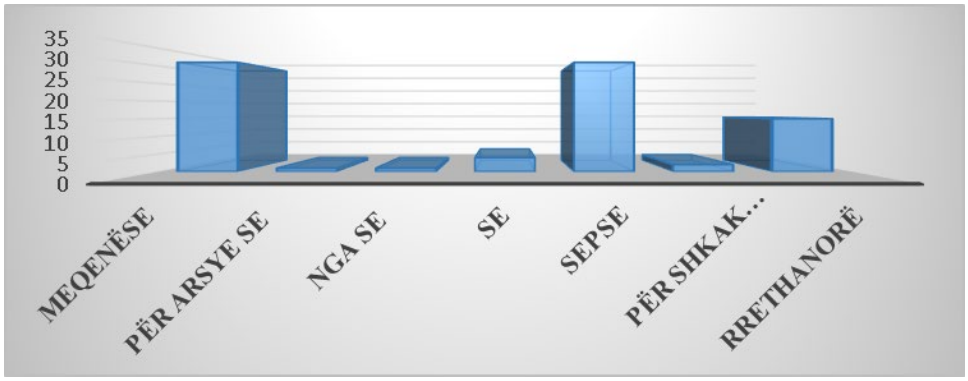

11. Xhuzepe Valentini (1900-1997) Gjatë studimit gjuhësor të fjalive të shkruara nga autori mbi përdorimin e situatave shkakore. Në antologji janë të renditura 7 artikuj me rreth 50 faqe. Konkretisht:

Tab. 4.2.11. Shpeshtia e marrëdhënieve shkakore nga materiali i Xhuzepe Valentinit

Lidhëzat	***Shpeshtia e përdorimit***	***Shembuj***
Shkakore: *se*	14 raste	He ty të lumë goja, lum katundari, *se edhe ti kenke filozof* (*Periudhë shkakore e ndjenjës)*
Shkakore: *pse*	32 raste	Ç'ka tha ktu un se *dij pse nuk e ndigiova ma,* kah ishte habitë tuj mbatë thellsin e atij skeptiqizmi.
*Rrethanor*ë	14 raste	Po *pse* këto përjashtime?

Graf. 4.2.11. Shpeshtia e marrëdhënieve shkakore nga materiali i Xhuzepe Valentinit

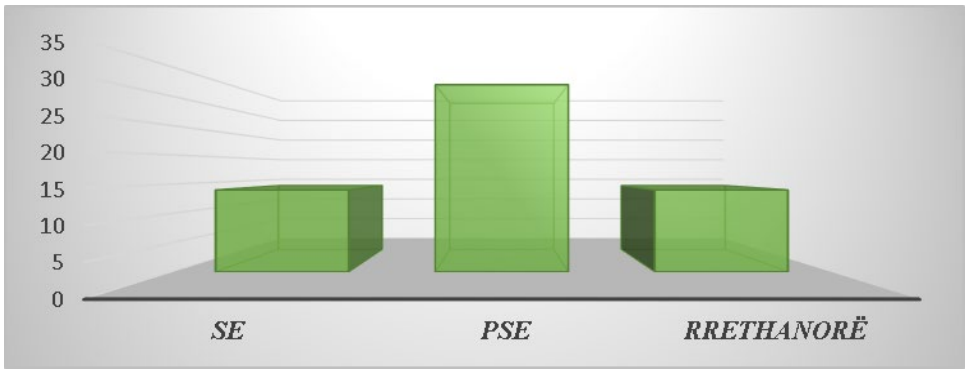

12.Vangjel Koca (1900-1043) Gjatë studimit gjuhësor të fjalive të shkruara nga autori mbi përdorimin e situatave shkakore. Në Antologji janë të renditura 6 artikuj me rreth 30 faqe. Konkretisht:

Tab. 4.2.12. Shpeshtia e marrëdhënieve shkakore nga materiali i Vangjel Kocës

Lidhëzat	***Shpeshtia e përdorimit***	***Shembuj***
Shkakore: *sepse* në periudhë	13 raste	...e kemi quajtur këtë të përkohshme tonën "Hylli i dritës"*sepse është duke lindur në agun e qytetërimit të Shqipërisë.*
Shkakore: *pse* në periudhë	18 raste	Populli gazetës i beson, *pse asht e shtypun.*
Shkakore: *se*	8 raste	Publiqistit me ndërgjegje i përket me i mblue në heshtimdo sende *pse ska hije me i xanë në gojë botnisht as me shkajk se goja po don me i qortue.*
*Rrethanor*ë	15 raste	*Pse* ska sot ndër ne ndergjegje profesionale?

Graf. 4.2.12. Shpeshtia e marrëdhënieve shkakore nga materiali i Vangjel Kocës

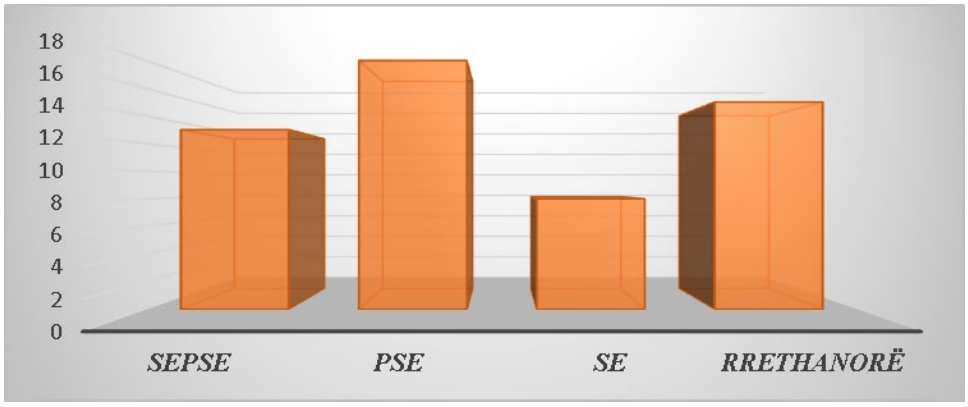

13.Tajar Zavalani (1903-1966) Në Antologji janë të renditura 10 artikuj me rreth 30 faqe. Konkretisht gjatë studimit gjuhësor të fjalive të shkruara nga autori mbi përdorimin e situatave shkakore dalim në këto përfundime:

Tab. 4.2.13. Shpeshtia e marrëdhënieve shkakore nga materiali i Tajar Zavalanit

Lidhëzat	***Shpeshtia e përdorimit***	***Shembuj***
Shkakore: *sepse* në periudhë	1 rast	...instiktet e keqija transmetohen brez pas brezi *sepse fëmija janë pema e edukatës* që u japin nëna të skllavëruara.
Shkakore: *se*	8 raste	S'ka fjalë *se një qëndrim i tillë nuk është i denjë për një intelektual të vërtetë.*
Shkakore: *pse*	4 raste	Dhe tamam *pse është i bukur artikulli* nuk dua të le në heshtje dyshimet që më tormentojnë.
*Rrethanor*ë	11 raste	*Pse?*

Graf. 4.2.13. Shpeshtia e marrëdhënieve shkakore nga materiali i Tajar Zavalanit

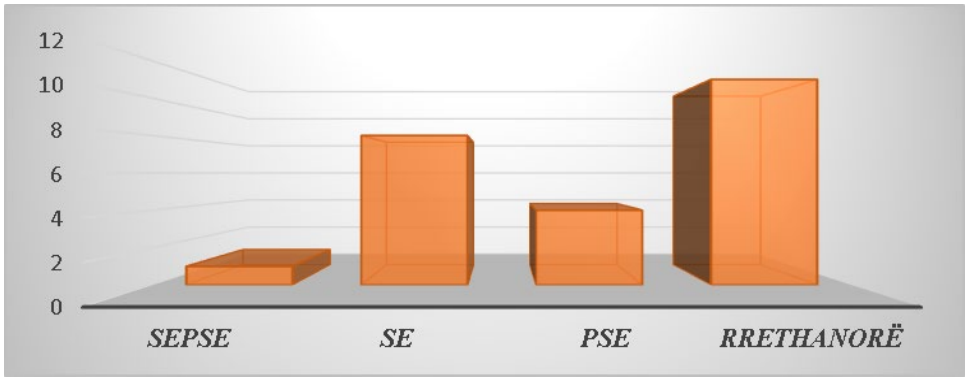

14.Krist Maloki (1900-1073) Gjatë analizës gjuhësore të fjalive të shkruara nga autori mbi përdorimin e situatave shkakore në 10 faqet e Antologjisë të ndara në 2 artikuj u evidentuan këto rezultate.

Tab. 4.2.14. Shpeshtia e marrëdhënieve shkakore nga materiali i Krist Malokit

Lidhëzat	***Shpeshtia e përdorimit***	***Shembuj***
Shkakore: *sepse* në periudhë	5 raste	"*Sepse u shkatërrue një shtet,sepse u prish një komb,sepse u rrënue një botë*...ç'ka?" (Pjesë të nënrenditura shkakore homogjene.)
Shkakore: *se*	4 raste	Lindja e këtij qëlloj disi jashta zakonit, *se Naimi lindi binjak.*
Shkakore: *pse*	4 raste	Kështu vjen që vjersha e Naimit si kompleks nuk sjell ndonjë kënaqje estetike, pse i mungon harmonija nji gja që i mungon edhe sa e sa vjeshtorve të dëgjuar.
*Rrethanor*ë	12 raste	Mjerisht, *nga mungesë e vendit*, jemi të ngushtuarë, të këputim e të shkurtojm këtu kët studim.

Graf. 4.2.14. Shpeshtia e marrëdhënieve shkakore nga materiali i Krist Malokit

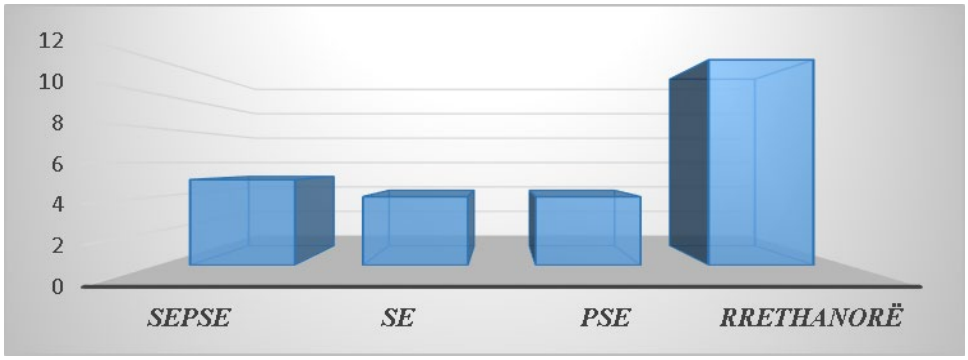

15.Ernest Koliqi (1903-1975). Gjatë studimit gjuhësor të fjalive të shkruara nga autori mbi përdorimin e situatave shkakore në 40 faqet e Antologjisë të ndara në 4 artikuj u evidentuan këto rezultate.

Tab. 4.2.15. Shpeshtia e marrëdhënieve shkakore nga materiali i Ernest Koliqit

Lidhëzat	***Shpeshtia e përdorimit***	***Shembuj***
Shkakore: *sepse*	11 raste	Une besoj n'ardhjen e kësaj lumnije *sepse,o të rinj,besoj në punën t'uej*.
Shkakore: *përse*	1 rast	...nuk na len me gëzue të mirat e jetës, *përse vlerën e bukurin, sendeve qi na rrethojnë* mundet me ua dhanë vetëm puna.
Shkakore: *se*	1 rast	Disave u hynë në krye *se mjafton të shkarravisi me mereqep* shka yakonisht flitet mbarë e mbrapësht ndër kafehanee mejhana për m'u njehë shkrimtarë.
Shkakore: *pse*	4 raste	Sa shqiptarë kanë dekun, *pse s'patën ndërhymjet ma fillestare të mjeksis.*
Shkakore: *për shkak se*	1 rast	Ambienti i jashtëm nuk e tërhiqte, *për shkak se Shqipëria e kohës së tij i dukej e përlyer nga elementet e huaj*.
*Rrethanor*ë	20 raste	*Pse* nuk qesin kushtrimet e reja? Gjatë këtij shekulli oborret e vogla të princërve shqiptarë shëndrisnin *nga shkëlqimet e një qytetërimi* në të cilin Lindja dhe Perëndimi ishin të vërshuara nga yakonet dhe drita e shkëlqyer e artit.

Graf. 4.2.15. Shpeshtia e marrëdhënieve shkakore nga materiali i Ernest Koliqit

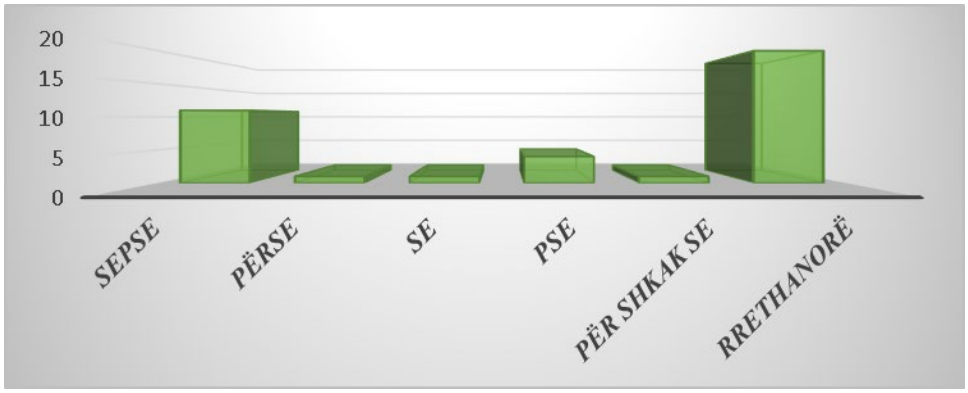

16. Stavro Skëndi (1905-1989) Gjatë studimit gjuhësor të fjalive të shkruara nga autori mbi përdorimin e situatave shkakore në 29 faqet e Antologjisë të ndara në 3 artikuj u evidentuan këto rezultate.

Tab. 4.2.16. Shpeshtia e marrëdhënieve shkakore nga materiali i Stavro Skëndit

Lidhëzat	***Shpeshtia e përdorimit***	***Shembuj***
Shkakore: *sepse*	8 raste	Athere, meret vesh se një plasje qe e mundëshmë dhe bile e palargueshmë, *sepse për fat të keq nuk u bë* ç'lypsej të bahej për ta larguar. (Drejtshkrimi jo i përngjitur i lidhëzës *sepse* (në të gjitha rastet e përdorimit nga ky autor)
Shkakore: *ngaqë*	1 rast	Por ndërsa boshnjakët u bënë myslimanë, siç duket *ngaqë ishin pakicë e rrethuar nga të krishterë* kundër të cilëve ata duhej të luftonin pa ndërprerje...
Shkakore: *se*	1 rast	Për patriotët shqiptarë monumente të tilla kishin meritën e parë *se dëshmonin për lashtësinë e popullit shqiptar dhe të gjuhës së tyre.*
Shkakore *për shkak se*	1 rast	Në u tregua i ashpër me himariotët kjo ndodhi *për shkak se ata i hakërroheshin sundimit të tij.*
*Rrethanor*ë	9 raste përdorimi	Porse në mes të shqiptarit mysliman të Kosovës, *për shkak të ndikimit boshnjak* dhe *të presionit sllav* ka më pak tolerancë fetare

Graf. 4.2.16. Shpeshtia e marrëdhënieve shkakore nga materiali i Stavro Skëndit

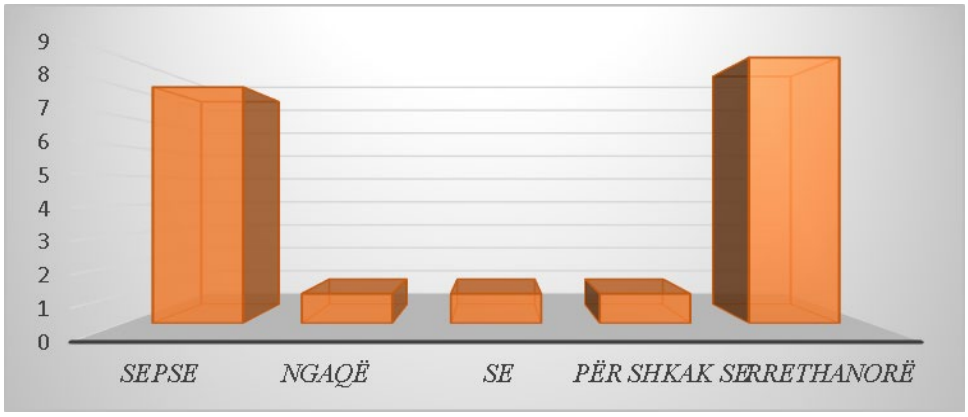

17. Nebil Cika (1893-1944*)*. Gjatë analizës gjuhësore të fjalive të shkruara nga autori mbi përdorimin e situatave shkakore në 23 faqet e antologjisë të ndara në 4 artikuj u evidentuan këto rezultate.

Tab. 4.2.17. Shpeshtia e marrëdhënieve shkakore nga materiali i Nebil Cikës

Lidhëzat	***Shpeshti përdorimi***	***Shembuj***
Shkakore: *sepse*	2 raste	Për ndryshe e kemi keq punën, *sepse s'mund të ketë as përparim as lartësim.*
Shkakore: p*se*	6 raste	Kosova është e jona *pse është shqiptare.*
Shkakore: *për arsye se*	1 rast	Por arti i dhënies së vetes është me rëndësi themelore edhe *për arsyen se praktika e tij s'është e mundshme pa lëvrimin e vëmëndjes.*
*Rrethanor*ë	13 raste	*Pse* vallë?

Graf. 4.2.17. Shpeshtia e marrëdhënieve shkakore nga materiali i Nebil Cikës

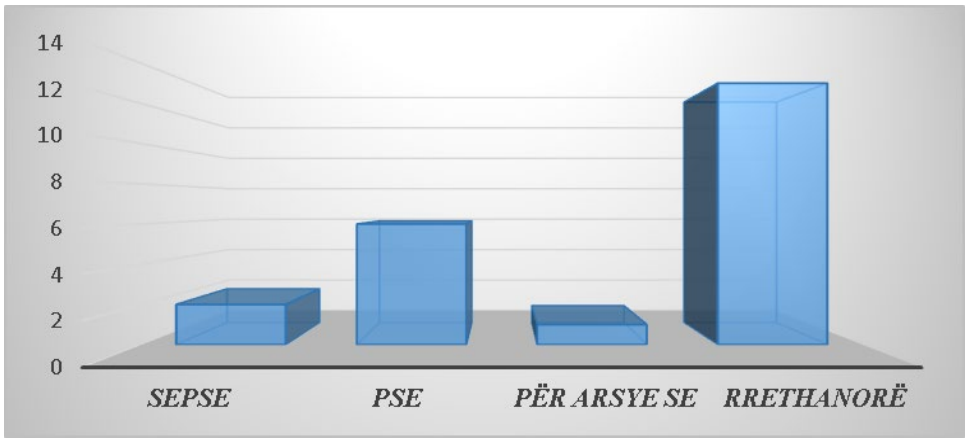

18.Safet Butka (1901-1943) Gjatë analizës gjuhësore të fjalive të shkruara nga autori mbi përdorimin e situatave shkakore në 25 faqet e Antologjisë të ndara në 17 atrikuj u evidentuan këto rezultate.

Tab. 4.2.18. Frekuenca të marrëdhënieve shkakore nga materiali i Safet Butkës

Lidhëzat	***Shpeshtia e përdorimit***	***Shembuj***
Shkakore: *sepse*	21 raste	Por e djeshmja me të sotmen ndryshojnë mjaft, *sepse tanimë kemi një shtet.*
Shkakore: *ngaqë* në periudhë	2 raste	...mund të vinin në rrezik jetën, pasurinë, nderin, fenë dhe zakonet, por që e luftonin më tepër, *ngaqë kishin frikë* se mos ky shtet i ri qeverisej gjithnjë prej ca të paktëve te cilët ishin hequr patriotë.
Shkakore: *se*	7 raste	Shqipëria s'u dëmtua në këtë rast vetëm *se pati në dorë mjaft korona,* por edhe *se korona e popullit u spekullua nga sarafët dhe nga banga kombëtare...* (Pjesë të nënrenditura shkakore homogjene.)
Shkakore: *pse* në periudhë	1 rast	...sjellja jonë e pakulturuar dhe fakti që nuk njohim veten, por rrahim e dënojmë popujt e perëndimit si të paqytetëruar "*pse s'kanë hapur fabrika në Hid,Javë dhe në Azinë e vogël."*
*Rrethanor*ë	11 raste	"*E,pse?*"-e pyeta njërin.

Graf. 4.2.18. Shpeshtia e marrëdhënieve shkakore nga materiali i Safet Butkës

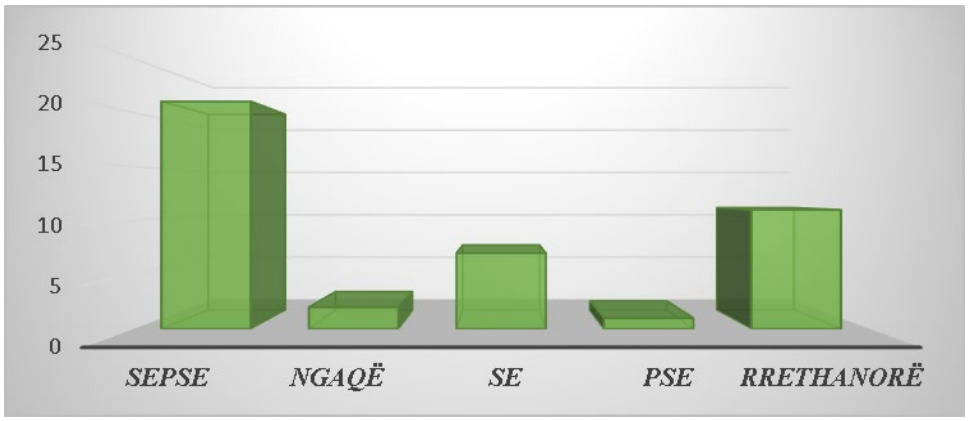

19. Ismet Toto (1908-1937) Në analizën gjuhësore të fjalive të shkruara, nga autori, mbi përdorimin e situatave shkakore në 46 faqet e antologjisë të ndara në 13 artikuj u evidentuan këto rezultate.

Tab. 4.2.19. Shpeshtia e marrëdhënieve shkakore nga materiali i Ismet Totos

Lidhëzat	***Shpeshtia e përdorimit***	***Shembuj***
Shkakore: *sepse*	25 raste	Thashë të shpërdorura dendur, *sepse nuk mund të besohet* që një klasë njerëyish të jetë intelektualë në kuptimin e ngushtë të fjalës...
Shkakore: *se*	6 raste	Prindët kërkonin të më vrisnin *se i çnderova.*
Shkakore: *pse*	4 raste	Dhe na sot shtojmë, mbase*, pse nuk na janë shtrënguar rrypat* aq sa duhet.
*Rrethanor*ë	20 raste	Pyetja e parë se qysh dhe *pse* u krijua bota, duhet lënë mënjanë.

Graf. 4.2.19. Shpeshtia e marrëdhënieve shkakore nga materiali i Ismet Totos

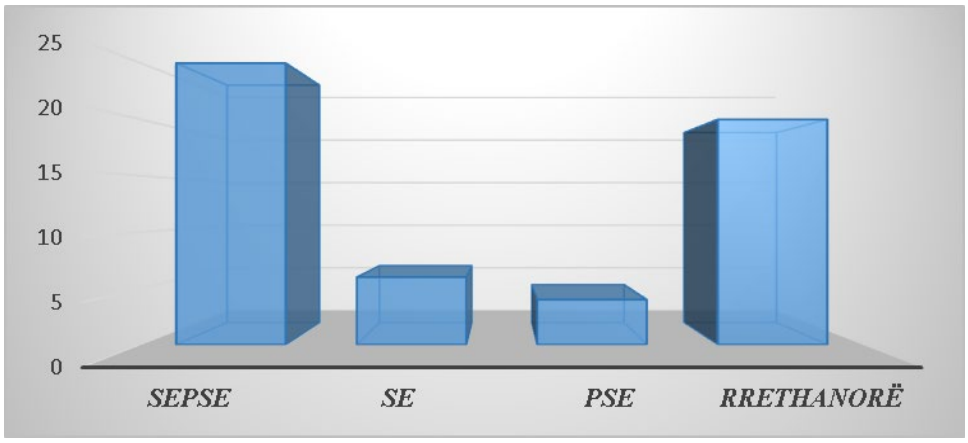

20. Nonda Bulka (1906-1972) Gjatë analizës gjuhësore të fjalive të shkruara nga autori mbi përdorimin e situatave shkakore në 74 faqet e Antologjisë të ndara në 13 artikuj u evidentuan këto rezultate.

Tab. 4.2.20. Shpeshtia e marrëdhënieve shkakore nga materiali i Nonda Bulkës

Lidhëzat	***Shpeshtia e përdorimit***	***Shembuj***
Shkakore: *se*	3 raste	Ne nuk i bëjmë pyetje "Lekës" *se e dimë* që s'është e zonja të përgjigjet
Rrethanorë	4 raste	Qysh në kohët e Homerit, trojanët vriteshin me helenë, *për shkakun e një gruaje të bukur.*

Graf. 4.2.20. Shpeshtia e marrëdhënieve shkakore nga materiali i Nonda Bulkës

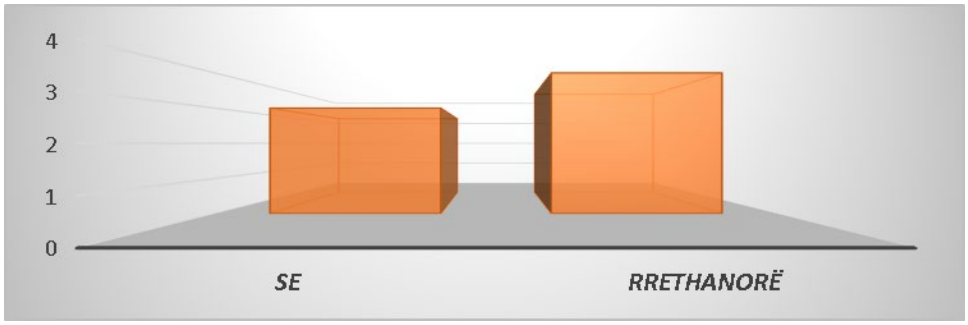

21.Sejfulla Malëshova (1900-1971) Gjatë analizës gjuhësore të fjalive të shkruara nga autori mbi përdorimin e situatave shkakore në 11 faqet e Antologjisë të ndara në 6 artikuj u evidentuan këto rezultate.

Tab. 4.2.21. Shpeshtia e marrëdhënieve shkakore nga materiali i Sejfulla Malëshovës

Lidhëzat	***Shpeshtia e përdorimit***	***Shembuj***
Shkakore: *pse*	6 raste	Kjo është e domosdoshme për ta edhe si artiste, *pse inspirata dhe forca krijonjëse nuk mund të dalin vetëm nga rrethi i ngushtë i jetës individuale të artistit*, po ky duhet pa rreshtur t'nxjerrë nga burimi i pasosur i realitetit të jashtëm.
*Rrethanor*ë	3 raste	Ata që ishin *ngjirrur nga britmat histerike* për bashkimin e të gjithë shqipëtarëve, pranojnë tani që Shqipëria të coptohet në kantonë ,pranojnë që të hidhen poshtë të gjitha përpjekjet e popullit tonë.

Graf. 4.2.21. Shpeshtia e marrëdhënieve shkakore nga materiali i Sejfulla Malëshovës

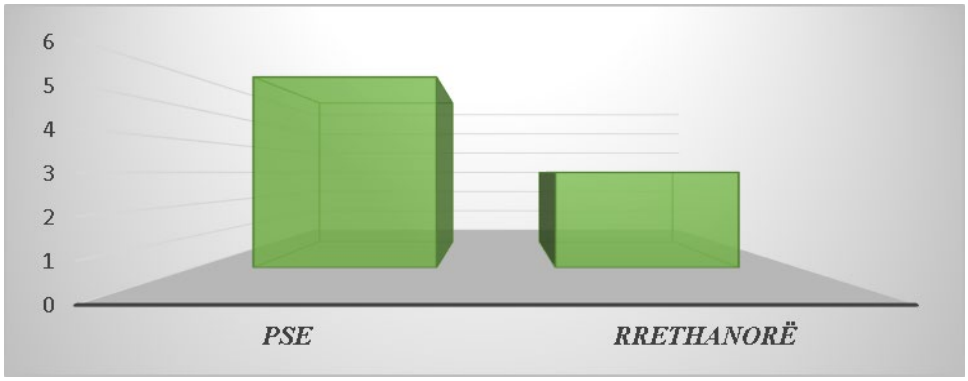

22. Zef Mala (1915-1979) Gjatë analizës gjuhësore të fjalive të shkruara nga autori mbi përdorimin e situatave shkakore në 11 faqet e Antologjisë të ndara në 6 artikuj u evidentuan këto rezultate.

Tab. 4.2.22. Shpeshtia e marrëdhënieve shkakore nga materiali i Zef Malës

Lidhëzat	***Shpeshtia e përdorimit***	***Shembuj***
Shkakore: *sepse*	28 raste	Në prindët e saj vajza asht e shypun, *sepse kanuni i jep babës të drejtë* me e rrahë e deri edhe me e vra bijën.
Shkakore: *se*	3 raste	Morali i popullit pat tronditje të thellë, *se u shkatërruen patriarkalizma e meparëshme për me lëshuem vendin nji tjetrës frymë orientale.*
Shkakore: *pse*	4 raste	Me pushtimin Turk gjendja ndërroi fare dhe ishte e arsyeshme kjo, *pse nji gjendje e re e detyrueme, u krijue*.
*Rrethanor*ë	16 raste	Vrasjet *për shkak të martesave* janë të gjithëmonëshme në vendin tonë.

Shkakore: ngase	1 rast	Tregëtia jonë, ndër këto pakë qytete asht e lidhun vetëm me nji interland të vogël katundesh, *ngase mungojnë dhe komunikacionet.*
Shkakore: *nga shkaku se*	1 rast	Shteti shqiptar, megjithëse Shtet bujqësor, nuk mori ndonjiherë masa të preme për të rregullue katundet dhe pozitën e katundarit, *nga shkaku se drejtuesit nuk janë marrë kurrë seriozisht me të tilla çështje.*

Graf. 4.2.22. Shpeshtia e marrëdhënieve shkakore nga materiali i Zef Malës

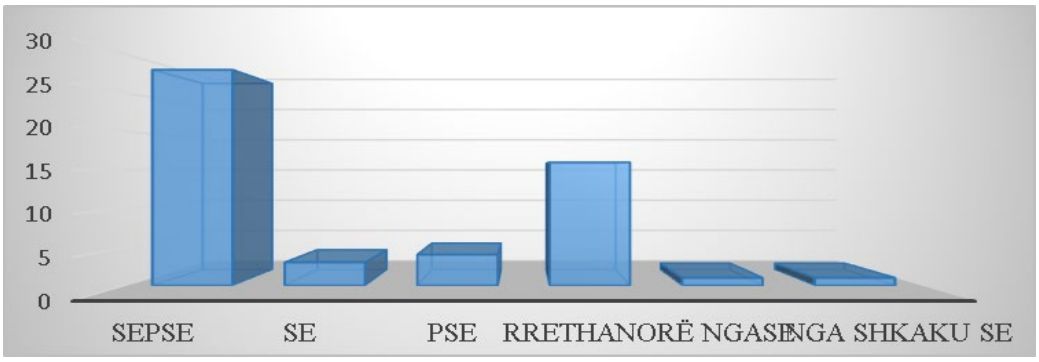

23.Arshi Pipa (1920-1997) Gjatë analizës gjuhësore të fjalive të shkruara nga autori mbi përdorimin e situatave shkakore në 23 faqet e Antologjisë të ndara në 3 artikuj u evidentuan këto rezultate.

Tab. 4.2.23. Shpeshtia e marrëdhënieve shkakore nga materiali i Arshi Pipës

Lidhëzat	***Shpeshtia e përdorimit***	***Shembuj***
Shkakore: *se*	7 raste	Vetëm kush është i zoti të qeshi mund të krenohet *se nuk asht ma sllav i landës* e *se ka triumfue mbi instiktet shtazore.*
Shkakore: *pse*	18 raste	Nji ligjëratë ka nji vlerë dokumentare psikologjike të madhe *pse asht shprehja besnike e nji ndjenje a nji mendimi në nji kohë të caktueme.*
*Rrethanor*ë	10 raste	Kanga e Perëndimit me vazhdimin e saj Shpirtënt shtegtare, janë dy prej atyre kangëvet të pakëndueme qi nuk lindën *nga vuejtja* as *nga gëzimi*, por nga nji ndjenjë ma e epër, nga feja.

Graf. 4.2.23. Shpeshtia e marrëdhënieve shkakore nga materiali i Arshi Pipës

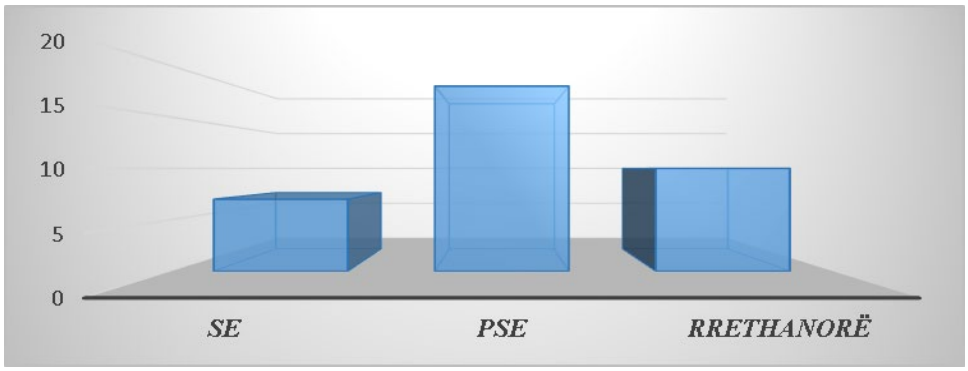

Tab.4.2.24. Shpeshtia e marrëdhënieve shkakore

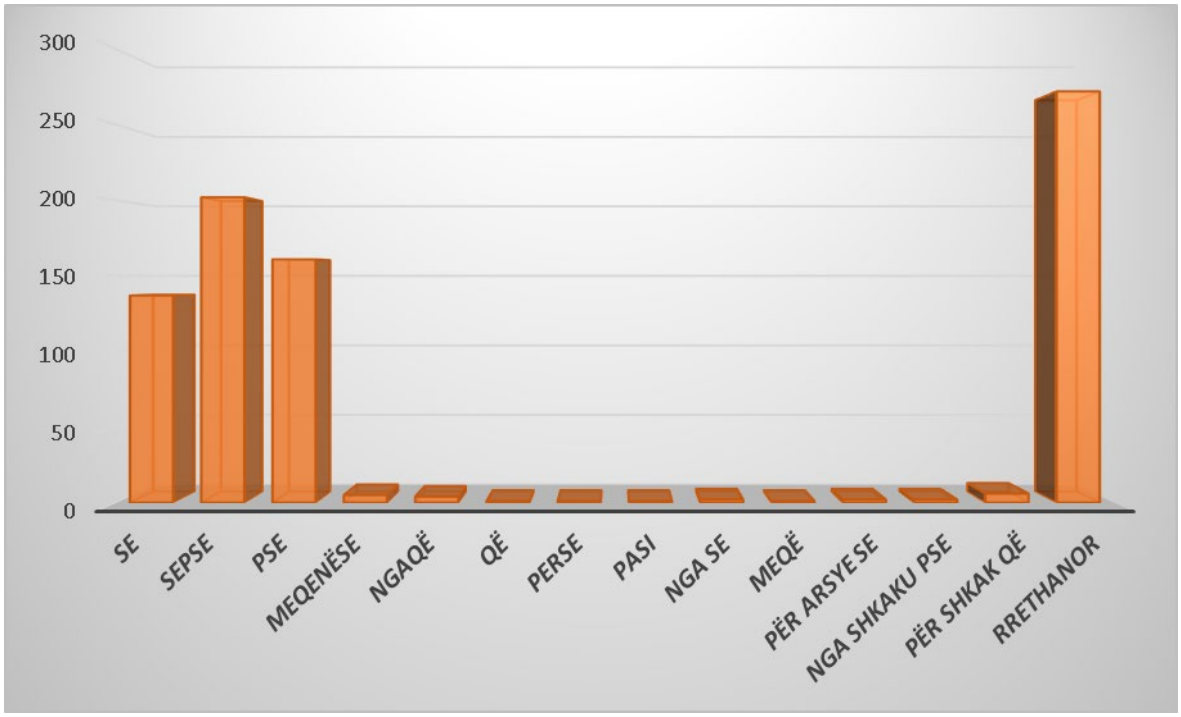

Si përfundim nga vjelja shtetuese e materialeve të antologjisë të 23 autorëve shihet se gjatë një periudhe afro prej dy shekujsh marrëdhënia shkakore në gjuhën shqipe realizohej më së tepërmi nëpërmjet lidhëzave: *se*, *sepse*, *pse*.

Tab.4.2.25. Shpeshtia e marrëdhënieve shkakore

Lidhëzat	**1**	**2**	**3**	**4**	**5**	**6**	**7**	**8**	**9**	**10**	**11**	**12**	**13**	**14**	**15**	**16**	**17**	**18**	**19**	**20**	**21**	**22**	**23**	**Total**
Se		4	1		19	22	26	3			14	8	8	4	1	1		7	6	3		3	7	137
Sepse	8			3		2		18	26	31		13	1	5	11	8	2	21	25			28		202
Pse		2	16	6	35				1		32	18	4	4	4		6	1	4		6	4	18	161
Meqenë se	2			2					1															5
Ngaqë						1										1		2						4
Që						1																		1
Perse															1									1
Pasi							1																	1
nga se										1												1		2
Meqë						1																		1
Për arsye se										1							1							2
Nga shkaku pse			1																			1		2
Për shkak që						2				2					1	1								6
Rrethanor	7	11	11	13	8	16	18	8	7	15	14	15	11	12	20	9	13	11	20	4	3	16	10	272
Total	17	17	29	24	62	45	45	29	35	50	60	54	24	25	38	20	22	42	55	7	9	53	35	797

Përfundime të kreut të katërt

Në kreun e katërt hulumtuam në mënyrë të hollësishme marrëdhëniet shkakore të hasura në "Antologji e mendimit shqiptar 1870-1945", korpusi i përshkrimit dhe analizës sonë në këtë rast përfshiu rreth 900 faqe material. Listuam të gjitha rastet e hasura në raportin shkak-pasojë i cili siç duket në tabelën e mësipërme nr. 4.2.25 mund të shprehet me mjete të ndryshme gjuhësore. Tri lidhëzat më të hasura janë: *se, sepse*, *pse*.

Këto lidhëza janë hasur: *se* 137 herë ku më së shpeshti përdoret nga Fan Stilian Noli gjithsej në 26 periudha. Lidhëza *sepse* është 202 herë dhe dallohet autori Zef Mala me 28 përdorime. Lidhëza e tretë më e shpeshtë a hasur është lidhëza *pse* 161 herë. Gjergj Fishta me 35 raste të vjela dhe Xhuzepe Valentini me 32 përdorime.

Lidhëzat e tjera hasen: *meqenëse* 5 herë; *ngaqë* 4; *që* 1; *përse* 1; *pasi* 1; *nga se* 2; *meqë* 1; *për arsye se* 2; *nga shkaku pse* 2; *për shkak që* 6; gjithsej *rrethanorë* 272 të tilla.

Nga shkrimtarët që perdorin shkakësinë me anë të plotësave janë: së pari Fan Stilian Noli me 18 përdorime; Ernest Koliqi me 20 të tilla dhe Ismet Toto sërish me 20 të tilla.

KREU V. MARRËDHËNIET SHKAKORE NË ZHANRIN E ROMANEVE, NË SHQIP DHE NË ANGLISHT

Në këtë kre, do të trajtohen marrëdhëniet shkakore të dy teksteve autentike letrare, në zhanrin e romanit, një në gjuhën shqipe dhe një në gjuhën angleze. Pasi do të sqarojmë metodologjinë e përdorur do t'i referohemi romanit "*Kronikë në gur*" të Ismail Kadaresë[475] si dhe përkthimit të tij në gjuhën angleze *"Chronicle in the stone"*[476], në të cilin do të evidentojmë edhe mundësitë interpretuese të ndërtimeve të ndryshme shkakore në roman, për t'i ilustruar analizat e mësipërme, si nga origjinali në gjuhën shqipe, ashtu edhe në përkthimin e tij në gjuhën angleze. Më tej do të analizojmë mënyra të shprehjes së shkakësisë në romanin *"Wuthering heights"*[477] të Emily Brontë paralel me përkthimin në shqip *"Lartësitë e stuhishme"*[478].

5.1 Metodologjia

Studimi u krye në katër hapa kryesore.

1. Në hapin e parë u përqendrua në krijimin e skemës së shënimeve për marrëdhëniet shkakore në gjuhën shqipe dhe angleze, për të arritur në qasje shkakore të këtyre dy gjuhëve. Në lidhje me gjuhën angleze iu referuam gramatikave të niveleve B2[479] dhe C1[480] dhe për të studiuar mjete që shprehin marrëdhënie shkakore në anglisht dhe shqip, si dhe u mbështetëm në klasifikime të ndryshme të propozuara në literaturën për shkakësinë e gjuhës shqipe dhe angleze, më tej duke hartuar një inventar kontrastiv të paraqitur në tabela dhe në mënyrë grafike.

2. Në hapin e dytë u krye një inventar i llojeve të ndërtimeve për marrëdhëniet shkakore në shqip dhe anglisht si dhe një kategorizim i tyre.

3. Në hapin e tretë, u skemëzuan shënime të mostrës dygjuhësore të nxjerrë nga romanet dhe përkthimet e tyre në mënyrë paralele: së pari *"Kronikë në gur"* të Ismail Kadaresë si dhe përkthimit të tij në gjuhën angleze *"Chronicle in the stone"* nga përkthyesi Arshi Pipa dhe romanit *"Wuthering heights*" të Emily Brontë paralel me shqipërimin nga Amik Kasoruho me titullin *"Lartësitë e stuhishme"* siç detajohen më poshtë në tabelat përkatëse.

4. Hapi i katërt u fokusua në analizën statistikore të të dhënave të mbledhura në lidhje me mostrën e parë dygjuhësore përbëhet nga teksti autentik në gjuhën shqipe dhe korrespondenti i tij, përkthimi në gjuhën angleze dhe fokusi i studimit tonë qaset mbi

[475] Kadare, Ismail., Kronikë në gur, Tiranë, Shtëpia Botuese Onufri, 2000.
[476] Kadare, Ismail., Chronicle in the stone, Canongate, Edinburg. London. New York. Melbourne, 2011, përkthyer nga Pipa, Arshi.
[477] Brontë, Emily., Wuthering heights, Vintage Classic Library, Penguin Random House Uk, 2016.
[478] Brontë, Emili., Lartësitë e stuhishme, Botimet Dudaj, Tiranë 2010. Përkthyer nga Kasoruho, Amik.
[479] Murphy, Raymond., English grammar in use, Cambridge, First published, 2004.
[480] Mann, Malcoln., & Knowles, Steve Taylore., Destination C1&C2, Macmillan, 2014.

modelet e përkthimeve të mundshme të marrëdhënieve shkakore në shqip dhe qasjet e tyre në anglisht. Mostra e dytë dygjuhësore përbëhet nga teksti autentik në anglisht dhe korrespondenti i tij i përkthyer në shqip dhe fokusi i studimit tonë është mbi modelet e përkthimeve të mundshme të marrëdhënieve shkakore në anglisht dhe sinjalet e tyre në shqip. Skema për marrëdhëniet shkakore është e bazuar nga të gjitha hulutimet për marrëdhënien shkakore, si në gjuhën shqipe, ashtu dhe në gjuhën angleze duke pasur parasysh faktin se puna aktuale bazohet në shënime paraprake mbi tiparet e marrëdhënieve shkakore në *qasjet njohëse* dhe *funksionale-retorike* tek romanet e mësipërme, përmes një studimi me variabla të pavarur. Sistemet pasqyrojnë opsionet e mundshme në dispozicion të shqipes dhe anglishtes kur ndërtohet një lidhje shkakësie.

Në seksionet teorike u trajtuan marrëdhëniet shkakore në pikëpamje të teoricienëve të ndryshëm, si dhe klasifikimi i shkaqeve në: *përmbajtje, epistemike dhe aktit të të folurit,* por në analizat e mëposhtme paraqiten mënyra të shprehjes së shkakësisë, rendi në periudhë tek rastet e hasura më shpesh. Analiza e teksteve i referohet kryesisht ndërtimeve sintaksore të llojeve të hasura dhe ekuivalentet në gjuhën e përkthyer. Çdo tekst është analizuar, në mënyrë përshkruese për të kuptuar cila lloj marrëdhënieje shkaku ka qenë më i hasur në secilën gjuhë. Për këtë qëllim, ne kemi parë shpeshtinë për llojet e mjeteve të preferuara për të shprehur marrëdhëniet shkakore. Tekstet janë analizuar në thellësi në mënyrë që të tregojmë cilat mjete përdoren në marrëdhënie të caktuara shkakore duke hartuar tabela që përmbajnë të gjitha mënyrat që shfaqen në korpusin e teksteve. Kjo bëhet për të treguar karakteristikat e tyre në mënyrë që të përcaktohet çdo model i mundshëm i përdorur. Përveç kësaj, të dhënat e marra u krahasuan midis të dy gjuhëve për të përcaktuar ngjashmëritë e tyre dhe dallimet që mund të jenë të dobishme për hulumtime në të ardhmen.

Kjo analizë synon matjen e shpeshtisë së marrëdhënieve shkakore të vëzhguar në shqip-anglisht dhe anglisht-shqip. Me këtë vëzhgim, mund të shohim nëse disa mjetet janë më të prirur të ndodhin në një kategori apo në një tjetër dhe ne mund të gjejmë modele të caktuara të realizimit të tyre.

Interpretimi i ndërtimeve me lidhëza shkakore janë hasja e shpeshtisë së periudhave si:

A) Periudha shkakore mund të jetë argumentuese e vlerësimit;

B) Fjali dhe periudha shkakore argumentuese pyetëse;

C) Periudha shkakore të drejtpërdrejta;

D) Periudha shkakore të drejtpërdrejta me lidhëzën sepse;

E) Periudha shkakore argumentuese të supozimit;

F) Periudha shkakore argumentuese të konkluzionit;

G) Periudha argumentuese shkakore dëshirore;

GJ)Periudha shkakore argumentuese të urdhrit;

H) Periudha argumentuese shkakore të vlerësimit;

I) Periudha dhe fjali në rastin e pyetjes retorike;

J) Periudha shkakore shtuese;

K)Periudha shkakore të ndjenjës;

L) Periudha shkakore të hamendësimit;

Më tej shihen dhe rrethana të paraprira me parafjalën *nga;* të shprehura me formën e pashtjelluar përcjellore; shkakore të paraprira me parafjalë të rasës gjinore etj.

5.2. Interpretimi i ndërtimeve shkakore në romanin "Kronikë në gur" të Ismail Kadaresë

Metodat që janë përdorur janë përshkrimi dhe analiza interpretuese duke përshkruar ndërtimet shkakore të zgjedhura nga autori në romanin e sipërpërmendur. Teksti hulumtohet në evidentimin dhe analizën e qasjes së mjeteve shkakore në tekstin e romanit "*Kronikë në gur"* të Ismail Kadaresë duke iu referuar raporteve *shkakore konstatuese* dhe *arsyetuese.*[481]

Romani *"Kronikë në gur"* hulumtohet nga ana sintaksore në lidhje me llojet e lidhëzave që krijojnë marrëdhënie shkakore. Nuk janë përdorur shumë periudha me marrëdhënie shkakore, por rrethanat e shkakut hasen më tepër në dialog. Vijojmë me një përshkrim *semantiko-pragmatik* të lidhëzave shkakore të përdorura në korpusin tonë, lidhëzat shkakore të përdorura në tekstin në fjalë të Kadaresë, pjesë fjalish ose thënie të lidhura me marrëdhënie shkakore.

Në pikëpamje funksionale periudha e shprehur nga pjesa që drejtohet nga lidhëzat shkakore *se, sepse, që, pse, ngaqë, meqë* tregon arsyen, shkakun për përmbajtjen që jepet në pjesën kryesore.

Shembuj:

(1) Ndoshta ai bëhej i keq pikërisht, sepse nuk e linin të ecte rrugëve.[482]

---

[481] Çeliku, M. Domi, M. Floqi, S. Mansaku, S. Pernaska, R. Prifti, S. dhe Totoni, M. (2002). Gramatika gjuhës shqipe II. Tiranë. Shtypshkronja Maluka. f. 563.

[482] Kadare, Ismail., Kronikë në gur, Tiranë, Onufri, 2000, f. 120.

(2) Po pastaj, papritur, na erdhi një guxim i marrë, ashtu siç ndodh nganjëherë në ëndërr, kur gjendesh i vetëm e pa shokë në ndonjë udhë të shkretë, gjysmë të errët dhe zemra fillon të të rrahë nga frika, sepse e ndien që në këtë udhë të përçudnuar, diçka e keqe do të ndodhë dhe pret nga çasti në çast që do të shfaqet e liga...[483]

(3) Ato prej kohësh nuk dilnin nga shtëpitë, sepse bota u dukej e mërzitshme, ngaqë për to, të gjitha ngjarjet, duke përfshirë këtu edhe ngjarjet e mëdha siç janë përmbysjet dhe luftërat, nuk ishin gjë tjetër, veçse një përsëritje.[484]

(4) Pastaj ngaqë nuk dinin ç'të bënin, prapë kolliteshin.[485]

Për nga funksioni që përmbushin këto lidhëza, dallojmë se funksioni kryesor që përmbushin lidhëzat në përdorimin e tyre (dhe në studimin në fjalë) është ai *faktik*. Lidhëzat lidhin dy pjesë të periudhës, ku pjesa kryesore, bërthama shënon *pasojën* dhe pjesa e varur *shkakun.* Pra, kemi të bëjmë me raporte *logjiko-faktike/reale*. Më poshtë do ta ilustrojmë këtë funksion me shembuj të bollshëm nga korpusi i zgjedhur për hulumtim, nga romani *"Kronikë në gur"*.

(5) Avdo Babaramos do t'i hedhin gjobë sa të hapet bashkia, se ka shtënë me top pa lejen e qeverisë. [486]

(6) Ajo shtrihej pothuaj nën gjithë sipërfaqen që zinte shtëpia jonë dhe, në qoftë se shpërthente, mund të përmbyste në fillim kubenë dhe pastaj të shkatërronte krejt themelet e shtëpisë, sepse qyteti ynë ishte i pjerrët dhe në këtë qytet mund të ndodhte çdo gjë. [487]

Siç shohim në fjalitë e mësipërme ato ndërtojnë marrëdhënie shkakore nëpërmjet lidhëzave shkakore *se* dhe *sepse* dhe pjesa e nënvizuar me vijë të lakuar varet nga ajo kryesore në të cilën është dhënë pasoja, pjesa e varur apo e nënrenditur tregon shkakun, arsyen pse personi do të gjobitet në fjalinë (1) dhe gjendja e pjerrët e qytetit mund të shkaktonte probleme me banesat tek fjalia (2). Nëse shohim me hollësi marrëdhënia e shkakut tregon lloje të ndryshëm shkaqesh të sqaruara me hollësi më poshtë.

A) Periudha shkakore mund të jetë argumentuese e vlerësimit:

Kjo periudhë paraqet një shkak të jashtëm si dhe në sajë të shkakut të jashtëm folësi vlerëson sipas argumentit, faktit që parashton.

(7) Çdo udhëtari që e shikonte për herë të parë, qyteti i zgjonte dëshirën për të bërë një krahasim, por aty për aty, pasi udhëtari binte në guaskë, qyteti e flakte krahasimin, sepse ky ishte një qytet që nuk ngjante me asgjë. [488]

---

[483] Po aty, f. 35.
[484] Po aty, f. 31.
[485] Po aty, f. 147.
[486] Po aty, f. 129.
[487] Po aty, f. 6.

(8) Ato prej kohësh nuk dilnin nga shtëpitë, sepse bota u dukej e mërzitshme, ngaqë për to, të gjitha ngjarjet, duke përfshirë këtu edhe ngjarjet e mëdha siç janë përmbysjet dhe luftërat, nuk ishin gjë tjetër, veçse një përsëritje.[489]

Në fjalinë (7) jepet përshtypja që fillimisht i lë qyteti një udhëtari për herë të parë e më tej vetë autori vlerëson se ky qytet është tejet i veçantë. Në fjalinë (8) jepet më së pari arsyeja pse nuk dilnin nga shtëpia e cila pason me një sërë argumentesh pse bota u dukej e mërzitshme.

B) Periudha shkakore argumentuese pyetëse:

Për të pyetur mbi këtë situatë përdoret pyetja: *Pse mendon/beson kështu?*

Ndërtime të tilla zakonisht janë replika. Ja si paraqitet kjo mundësi lidhjeje te vepra e Ismail Kadaresë:

Vendi ishte siç duket i pjerrët, sepse këmbët mezi na mbanin.[490]

Interpretimi i fjalisë: *Përse beson që vendi ishte i pjerrët? Për shkak se këmbët mezi u mbanin.*

Një raport i tillë shkakor e gjejmë dhe në rastin kur i përgjigjet pyetjes: *Pse po pyet për këtë?*

Periudhat shkakore mund të jenë, jo vetëm pyetje ose kërkesa, por edhe ndërtime të tjera që shprehin: *kërcënime, premtime, paralajmërime* etj.

Në tekstin e Kadaresë shfaqet rëndom ky funksion i lidhëzave shkakore. Një rast tjetër të tillë për t'u referuar është përdorimi i lidhëzës *sepse*. Në pozicion fillestar do ta vëmë re edhe në përgjigjen pas një pyetjeje në një bisedë, kur kërkohet më shumë sqarim. Kjo strukturë mund të gjendet edhe në rastet e pyetjeve me ndajfoljen *përse.* Madje këtë lidhëz mund ta gjejmë edhe në krye të fjalisë.

- Pse thonë "ka dalë partizan"? Sepse… sepse ka dalë nga qyteti.[491]

Lidhëza *sepse* gjendet edhe në procesin e komunikimit, siç u shpjegua më lart, por jo gjithmonë i lidhur me një ndajfolje pyetëse me fjalitë paravajtëse.

- Tak, tak, tak: Pastaj kur u ktheva, mezi hapa portën.

- Sepse ishte hera e parë që e hapja portën me një dorë, - vazhdoi me një ton të fshehtë.[492]

Fjalitë e mëposhtme mund t'i kategorizojmë si fjali shkakore argumentuese pyetëse të cilat ndërtohen në mënyrë të tillë që kërkojnë arsyen, shkakun e një gjendjeje,

---

[488] Kadare, Ismail., Kronikë në gur, Tiranë, Onufri, 2000, f.13.
[489] Po aty, f. 31.
[490] Po aty, f. 148.
[491] Po aty, f. 175.
[492] Kadare, Ismail., Kronikë në gur, Tiranë, Onufri, 2000, f. 269.

veprimi, situate. Prej vetë ndërtimit, kjo lidhëz përdoret dendur në pyetje të ndërtuara me ndajfolje pyetëse.

(9) Pse shtrembërove fytyrën? [493] *(10)Ku janë dhe pse nuk duken?*

(11) Pse? (12)-Se magjia me thonj bëhet, biro.

(13) Po pse? (14) Pse shëmtohesh kështu?

(15) E pse jo?; (16) Pse je nxirë kështu?; (17) Pse e le pjatën?

(18) E pse?; (19)Pse?;(20)Pse e bëri këtë Argjiri?

(21) Pse?Pse?Pse kaq dobët?

(22) Pse i shan aeroplanët? -(23)I shaj, se venë të djegin e të vrasin,

(24) Po hë de, pse?-Se ashtu u thotë i paudhi, moj nuse.Se kjo është koha e të paudhit.

(25) Pse nuk shtiu kundërajrori ynë?;(26) Pse nuk u ndje kundërajrori?

(27) Pse nuk e nxjerrin? (28) E pse jo? (29)Pse e lini gjyshen?;

(30) Pse jeni zverdhur?(31) Pse dridheni?

(32) Pse tha nëna ku e gjete ditën të vish sot?;

(33) Pse thonë "ka dalë partizan"?;(34)Pse ju të dy nuk dilni partizanë?[494]

Siç shihet janë një sërë shembujsh fjali pyetse, rreth njëzet e pesë të tilla shpesh të shkurtra e herë të tjera që kanë, ose kërkojnë argument në lidhje me shkakun. Është karakteristike e stilit të Kadaresë dialogu për të diskutuar rreth shkaqeve të veprimeve dhe sjelljeve të personazheve.

C) Periudha shkakore të drejtpërdrejta, me lidhëzën ngaqë:

I referohemi shembullit të mëposhtëm për të parë sesi ndërtohet marrëdhënia shkakore e drejtpërdrejtë, me lidhëzën *ngaqë.*

(35) Pastaj, ngaqë nuk dinin ç'të bënin, prapë kolliteshin. [495]

Duke qenë që nga ana logjike shkaku paraprin pasojën, relativisht në një fjali duhej të ishte pjesa e nënrenditur shkakore para pjesës kryesore, por më së shumtën e rasteve nuk ndodh kështu, sepse komunikimi nga ana funksionale përdoret për të shprehur mendimet, dhe folësi më së pari shqetësohet të gjejë shkakun kur ka parë një pasojë si tek fjalia (36), ndaj një nga hulumtimet në tekst do të jetë raporti i pjesës së nënrenditur në fillim të fjalisë me atë pas pjesës kryesore, duke mos marrë në konsideratë faktin që pjesa e nënrenditur mund të jetë dhe në mes të fjalisë dhe në fillim të saj si tek fjalia (35) .

(36) Mbulesa e librit ishte mykur dhe fletët qenë ngjitur me njëra-tjetrën, ngaqë ishin lagur.[496]

[493-385] Po aty, f. 31-240.
[494] Po aty, f. 240.
[495] Po aty, f. 147.
[496] Kadare, Ismail., Kronikë në gur, Tiranë, Onufri, 2000, f. 80.

D) Periudha shkakore të drejtpërdrejta me lidhëzën sepse:

Më poshtë janë një sërë shembujsh në të cilat shkakësia tregohet nëpërmjet lidhëzës shumë të përdorur *sepse*.

(37) Fitoi, sepse ai udhëhiqte mirë dhe nuk i linte në baltë ushtarët e tij.[497]

(38) Kjo ndodhte, sepse atje asgjë nuk ishte shtruar me pllaka guri.[498]

(39) Librat e trashë ishin aty në arkë, njëri mbi tjetrin, një mizëri e pafundme shkronjash arabe, që prisnin të më merrnin me vete dhe të më shpinin në fshehtësi dhe në mistere, sepse rrugën drejt fshehtësive e dinin vetëm shkronjat arabe, ashtu si mizat e dheut, që dinin vrimat dhe të çarat nën tokë.[499]

(40) Unë ulesha si më parë në një fron afër tij, por tani nuk mendoja aq shumë për duhan dhe për librat turqisht, sepse pranë meje qëllonte që ulej Margarita dhe ma hidhte krahun e saj rrotull qafës.[345]

(41) Sepse ai është për aeroplanët si një portë, nëpërmjet së cilës ata hyjnë në qytet.[500]

Kur hynë në dhomën e madhe, në fillim nuk vura re asgjë, sepse u fsheha pas rrobes së gjyshes.[501]

(42) Ju nuk i kuptoni këto gjëra, sepse jeni ende të vegjël,[502]

(43) Gratë filluan t'i mbyllnin dritaret njëra pas tjetrës, sepse Llukan Burgamadhi filloi t'i trashë fjalët.[503]

Në këtë model fjalie autori shpreh drejtpërdrejt shkakun për situata, gjendje, veprime, të cilat janë tepër të qarta. Janë vjelë rreth shtatë përdorime të tilla.

E) Periudha shkakore argumentuese të supozimit:

Një qasje tjetër ndaj periudhave me marrëdhënie shkakore në tekstin letrar të sipërpërmendur është sipas *funksionit epistemik.* Në këtë funksion ndërtimet shkakore shprehin qëndrimin e folësit ndaj një dukurie. Ky qëndrim ka vlerën e një arsyetimi ndaj një fenomeni.

Raporti shkakor në këtë rast është marrëdhënia midis një *hamendjeje* dhe një *arsyeje*:

Kjo ishte hera e fundit, (Hamendje/pretendim) (b) *sepse këtë herë kisha qëndruar më gjatë se zakonisht.*(shkak i vonuar)

Kjo ishte hera e fundit, sepse këtë herë kisha qëndruar më gjatë se zakonisht.[504]

---

[497] Po aty, f. 80
[498] Po aty, f. 60.
[499] Po aty, f. 63.
[500] Po aty, f. 72.
[501] Po aty, f.124.
[502] Po aty, f.142.
[503] Po aty, f.154.
[504] Kadare, Ismail., Kronikë në gur. Tiranë, Onufri, 2000, f. 68.

Në këtë model fjalie autori shpreh drejtpërdrejt shkakun për situata, gjendje, veprime, të cilat supozojnë një shkak, por duke e argumentuar atë me detaje.

> *(44) Askush nuk donte të merrte flamurin kundër Argjirit, sepse një gjë e tillë do të thoshte se flamurtari kishte arsye më të thella se të tjerët për t'u shqetësuar.*[505]

Fjalia e mësipërme tregon më së miri një shkak të tillë.

F) Periudha shkakore argumentuese të konkluzionit:

Fjalitë e mëposhtme të shkëputura nga romani tregojnë argumente të cilat shpesh ose kanë arritur në një përfundim, ose shkaku duket mëse i qartë që të çon në një përfundim të sigurt.

> *(45) Ato folën gjatë për këtë punë, dhe unë i dëgjova të gjitha më vëmendje, sepse ajo që kishte bërë djali i Mane Vocos kishte lidhje me një të fshehtën time.*[506]
>
> *(46) Bashkqytetari ynë L. Xuano u gjend i vrarë dhe pastaj i mbytur në lumë, pasi përgatitej të dëshmonte në gjyqin e Hankonatëve kundër Karllashëve.*[507]
>
> *(47) Magji i kishin bërë Dino Çiços, i vetmi njeri në qytetin tonë që merrej me shpikje dhe që tani nga shkaku i magjive njehsimet e shpikjeve i ngatërroheshin vazhdimisht.*[508]
>
> *(48) Rruginën e shtrembër e të shëmtuar ne nuk do ta ndërronim me asnjë bulevard në botë, sepse asnjë udhë e botës nuk mund të ishte aq bujare sa të të linte t'ia ngrije gurët dhe pllakat dhe të bëje ç'të doje me të mu në mes të dites.*[509]
>
> *(49) Kohët e fundit, kur në lagje therej ndonjë këndes, njerëzit e merrnin vesh pothuaj të gjithë, sepse shpatulla e këndesit parathoshte ngjarjet, dhe kohët e fundit priteshin ngjarje.*[510]
>
> *(50) Sepse dihej që therja e shpendëve në qytet ishte një gjë tepër e rrallë.*[511]
>
> *Tani shtëpia jonë ishte bërë si treg dhe çdo ditë ndodhte diçka: njëri thyente këmbën tek nxitonte nëpër shkallët e ngushta, tjetri grindej për vendin, një i tretë donte të pinte duhan, por s'e lejonin të tjerët, se kishte të sëmurë.*[512]
>
> *(51) Sepse në moshën e madhe të qiellit avionët ishin diçka e re.*[513]
>
> *(52) Ne nuk na lejuan të futeshim në kështjellë, kështu që ngelëm përjashta, duke përplasur duart nga padurimi, sepse aeroplani po largohej drejt maleve.*[514]
>
> *(53) Avdo Babaramos do t'i hedhin gjobë sa të hapet bashkia, se ka shtënë me top pa lejen e qeverisë.*[515]

---

[505] Po aty, f. 105.
[506] Po aty, f. 27.
[507] Po aty, f. 41.
[508] Po aty, f. 41
[509] Po aty, f. 52.
[510] Po aty, f. 52.
[511] Po aty, f. 85.
[512] Po aty, f. 115.
[513] Kadare, Ismail., Kronikë në gur. Tiranë, Onufri, 2000, f. 123.
[514] Po aty, f. 166.

(54) S'e besoj të jenë jevgj, sepse asnjeri prej tyre s'ka as violinë, as gërnetë.[516]

(55) Zoti inxhinier thotë se kubeja duhet të zbrazet menjëherë, sepse është e rrezikshme.[517]

(56) Nëna e Aqif Kashahut i kishte folur dhe më e çuditshmja ishte se ai i qe përgjigjur, mirëpo ajo ngaqë ishte shurdhe s'kishte dëgjuar asgjë.[518]

(57) Nënëmadhja vinte tek ne një herë në vit, sepse ajo nuk bënte kurrë vizita, ngaqë ishte tepër e rëndë për të bërë rrugë të gjata.[519]

(58) Ndaj nuk erdhi fshatrave, po dërgoi gruan e nënën, se ka frikë nga partizanët.[520]

Janë vjelë mbi katërmbëdhjetë periudha shkakore argumentuese të konkluzionit të cilat të ndërtuara me lidhëza të ndryshme shkakore.

G) Periudha argumentuese shkakore dëshirore:

Në roman përgjithësisht nuk gjenden periudha shkakore dëshirore si shembulli (59).

(59) *Doja të bëja një gropë të thellë, sepse kështu kishte qenë dëshira e tij.*[521]

Në shembullin e mësipërm nuk ka folje në mënyrën dëshirore, por shkaku i veprimit është realizimi i një dëshire.

GJ) Periudha shkakore argumentuese të urdhrit:

Në tri fjalitë e mëposhtme të gjetura në tekst duken qartë: së pari shprehja e një këshille tek fjalia (60), së dyti lejim tek fjalia (61) dhe së treti nxitje tek fjalia (62).

(60) Dhe ti, nuse, të keqen, kur të krihesh, ki kujdes mos lësh fije flokësh gjëkundi, se i ligu atë pret.[522]

(61) Lëre më mirë të vejë në punë të tij, se do ta egërsojmë e do të na kthehet të na bëjë fërtele.[523]

(62) Ngrehuni të zbresim në kube, se po vjen koha.[524]

H) Periudha argumentuese shkakore të vlerësimit:

Më poshtë tek shembujt (63),(64),(65) janë vjelë nga teksti tri periudha argumentuese shkakore të vlerësimit të cilat shprehin kumtojnë shkak sipas vlerësimit të një situate, veprimesh, apo kushtesh ekzistuese.

---

[515] Po aty, f. 129.
[516] Po aty, f. 180.
[517] Po aty, f. 188.
[518] Po aty, f. 207.
[519] Po aty, f. 238.
[520] Po aty, f. 129.
[521] Po aty, f. 16.
[522] Po aty, f. 47.
[523] Po aty, f. 165.
[524] Po aty, f. 187.

(63) Bën mirë të mbledhësh ushtarët e vrarë, sepse çdo rob i perëndisë duhet të prehet në vatanin e tij.[525]

(64) Reaksionit i intereson kjo psikozë, sepse ajo tërheq vëmendjen e njerëzve nga problemet e kohës.[526]

(65) Shumica ngrinin kokën drejt kështjellës, sepse ishin të sigurtë që topat e baterisë do të vendoseshin atje, ashtu siç ishte vendosur kundër-ajrori i vjetër.[527]

I) Rasti i pyetjes retorike:

Ndonjëherë ndajfoljet pyetëse të shkakut mund të kenë të gërshetuara pyetjen për shkakun dhe pyetjen për qëllimin e kryerjes së një veprimi.[528] Kjo ndodh zakonisht në pyetjet retorike. Fjali të tilla kanë të bëjnë me stilin e autorit i cili e përdor këtë ndërtim në dialogje.

(66) Pse s'e lë më mirë velenxën në burg, ti prapseprapë atje do të kthehesh.[529]

(67) Kur gruaja e Mane Vocos kishte zgjatur dorën për të marrë gotën, e panjohura i kishte thënë papritur " pse më dhe ujë me gotë të palarë" dhe ia kishte hedhur ujët në fytyrë.[530]

(68) Përse nuk ishin më shumë dhe përse nuk kishin makina, topa, kundërajrorë, banda me muzikë, po kishin vetëm një flamur në krye dhe ca mushka të ngarkuara me arka dhe me të plagosur në fund?[531]

(69) Njerëzit kolliteshin, ngriheshin në majë të gishtave për të parë ç'bëhej në krye të varganit, pyesnin "përse ndaluan?", pastaj, ngaqë s'dinin ç'të bënin, prapë kolliteshin.[532]

(70) Pse s'na merr Zoti mendtë që së paku të mos kuptojmë ç'bëjmë.[533]

(71) Po kjo tokë, pse është kështu e butë, ç'i kanë bërë kështu?[534]

Siç duket në gjashtë shembujt e mësipërm marrëdhëniet shkakore ndërtohen dhe me anë të pyetjeve dhe periudhave në të cilat përfshihen pyetje retorike, të cilat herë e kanë pëgjigjen, shkakun në vetvete dhe herë nuk jepet pëgjigje, apo sqarim i mëtejshëm.

J) Periudha shkakore shtuese:

---

[525] Kadare, Ismail., Kronikë në gur. Tiranë, Onufri, 2000, f. 188.
[526] Po aty, f. 51.
[527] Po aty, f. 126.
[528] Po aty, f. 129.
[529] Po aty, f. 129.
[530] Po aty, f. 44.
[531] Po aty, f. 165.
[532] Po aty, f. 193.
[533] Po aty, f. 284.
[534] Po aty, f. 289.

Më poshtë jepen katër periudha shkakore të cilat edhe pse tregojnë shkakun e një veprimi, ndjesie, apo sjelljeje mund të zëvendësohen me lidhëza shtuese, ose të paraprihen nga lidhëza shtuese.

(72) Ku hymë në dhomën e madhe, në fillim nuk vura re asgjë, sepse u fsheha pas rrobës së gjyshes.[535]

(73) Më parë ajo ndriçonte mesoren e madhe, por pastaj një pjesë e mesores u bë dhomë dhe baxha s'hynte në punë, sepse nuk ndriçonte asgjë.[536]

(74) Ai kishte shtëpinë e vet dhe thoshin se i ndihmonte gratë jo se ishte nevojtar, por sepse i pëlqente të rrinte me to, i pëlqente bisedat grarishte dhe punët e tyre.[537]

(75) S'është koka jote për artileri, o Bido, po ç'të bëj unë i ziu, s'kam me kë të kuvendoj.[538]

K) Periudha shkakore të ndjenjës:

Më poshtë janë të renditura dymbëdhjetë periudha shkakore të ndjenjës të cilat tregojnë shkakun e një ndjenje të të caktuar të shkaktuar. Nga paraqitja e lidhëzave vihet re që lidhëza s*epse* nuk manifeston asnjëherë ndërthurje ngjyrimesh shkakore me kundrinore ose me lloje të tjera ngjyrimesh, sepse kjo lidhëz ka një ngjyrim shkakor të theksuar. Gjenden dendur këto lloj periudhash në tekst duke qenë se rrefimi në vetvete nuk tregon vetem ngjarje të ndodhura në mënyrë kronologjike, por shumë më tepër se kaq, ngërthehen një sërë teknikash të prozës të cilat mundësojnë të shprehurin me anë të periudhave shkakore të ndjenjës:

(76) Unë e doja atë, sepse në këtë luftë ai ishte i vetëm. [539]

(77) Më pëlqente, se atje vendi ishte më i qeshur dhe më i butë dhe kryesorja se atje nuk kishte uri si në shtëpinë tonë.[540]

(78) Në të vërtetë këputja e një ylli tani nuk më bënte më shumë përshtypje se këputja e një kopse, sepse flokët e rëndë të Margaritës më binin te qafa dhe prej tyre, ashtu si prej të gjithë trupit të saj, vinte një aromë e lehtë, turbulluese, që nuk e kishte as nëna, as gjyshja madje as emtat e mia.[541]

(79) Kjo donte të thoshte se asaj, i kishte dalë zemërimi, ndonëse jo krejt, sepse zërin e kishte më të shurdhër se zakonisht. [542]

(80) Thoshin se tani vuanin shumë, ngaqë ishte mbyllur kufiri me Greqinë dhe nuk mund të hanin dot ngjala nga të Janinës , të cilat u bënin mirë për përdhesin.[543]

---

[535] Kadare, Ismail., Kronikë në gur, Tiranë, Onufri, 2000, f. 96.
[536] Po aty, f. 80.
[537] Po aty, f. 104.
[538] Po aty, f. 126.
[539] Po aty, f. 21.
[540] Po aty, f. 59.
[541] Kadare, Ismail., Kronikë në gur, Tiranë, Onufri, 2000, f. 68.
[542] Kadare, Ismail., Kronikë në gur, Tiranë, Onufri, 2000, f. 22.
[543] Po aty, f. 32.

(81) Ato prej kohësh nuk dilnin nga shtëpitë, sepse bota u dukej e mërzitshme, ngaqë për to, të gjitha ngjarjet, duke përfishrë këtu edhe ngjarjet e mëdha sic ishin përmbysjet dhe luftërat, nuk ishin gjë tjetër veçse një përsëritje. Sepse plakat e jetës kishin shumë pak mish dhe vende të dhimbshme.[544]

(82) Po rrija te pragu i portës dhe prisja me padurim që të kalonte Iliri, me të cilin ishim grindur kohët e fundit se kush e kishte shtëpinë më të fortë.[545]

(83) Uh, moj xhiko Hançe, i tha pardje Majnur hanëmi i Kavojve Hançes së Pleshtajve, si s'mbaroi kjo luftë me grekun, se na u dogj shpirti për një ngjalë Janine.[546]

(84) Në ato momente, ne nuk u habitëm, sepse e parandjenim fitoren.

(85) Ditët e fundit isha mërzitur shumë, sepse nga shkaku i bombardimeve nuk na linin të luanim rrugëve.[547]

(86) Gati sa s'thirra nga gëzimi, sepse gjithë natën që shkoi më dukej se rrëshqiste e rrëshqiste vazhdimisht tatëpjetë dhe mbytej në baltën e fushës si një vapor tjetër.[548]

(87) Vazhdoi Xhexhoja, duke i habitur të gjithë, sepse po thoshte, kundër zakonit të saj, diçka shpresëdhënëse.[549]

L) Periudha shkakore të hamendësimit:

Më poshtë janë renditur gjashtë periudha shkakore të hamendësimit në të cilat shkakësia ndërtohet mbi bazën e disa shprehjeve paraprirë hamendësuese në rastet e gjetura në tekst si: *me sa dukej; siç duket; kushedi; ndoshta; kurrë nuk u mor vesh.*

(88) Të gjithë u bindën dhe vetëm nënëmadhes, me sa dukej, nuk po i dilte mllefi, sepse tringëllima e enëve sa vinte bëhej më shurdhuese.[550]

(89) Vendi ishte siç duket i pjerrët, sepse këmbët mezi na mbanin.[551]

(90) Më në fund Mane Vocoja, që ecte në krye, gjeti një trukë që, me sa dukej, nuk ishte zënë ngaqë përbri kishte një të çarë muri.[552]

(91) Mbi fytyrën e tij të ngrirë e vetmja gjë e gjallë dukeshin syzet që, kushedi pse, ia kishin vënë përsëri.[553]

(92) Nusja e Nazos, e vetmja që nuk kishte lëshuar asnjë ofshamë gjatë ecjes (kjo ndoshta vinte sepse ajo ecte përmes mbretërisë së magjisë, me të cilën kishte lidhje prej kohësh), ktheu përsëri kryet pas.[554]

(93) Kurrë nuk u mor vesh cili ishte njeriu që u ngjit si fantazmë mbi sipërfaqen e qytetit për t'u fundosur sakaq, pasi lëkundi atë shenjë në drejtim të gjermanëve.[555]

---

[544] Po aty, f. 48.
[545] Po aty, f. 112.
[546] Po aty, f. 169.
[547] Po aty, f. 125.
[548] Po aty, f. 281.
[549] Po aty, f. 285.
[550] Po aty, f. 82.
[551] Po aty, f. 193.
[552] Po aty, f. 194.
[553] Po aty, f. 252.
[554] Kadare, Ismail., Kronikë në gur, Tiranë, Onufri, 2000, f. 280.
[555] Po aty, f. 298.

M) Rrethanor shkaku me parafjalën nga+emër

Në lidhje me rrethanorët e shkakut është e dukshme nga rastet e shumta të hasura në tekst se përdorimi i rrethanorit të shkakut me parafjalën *nga+emër* ka një përdorim të gjerë, si në komunikimin e sotëm, ashtu edhe në tekstin letrar.

(94) Pastaj hyri babai dhe pas tij nëna, që po dridhej nga të ftohtët. [556]

(95) Tjetra qe zbardhur nga tmerri. [557]

(96) Ndërsa ajo digjej, ne nisëm të thërrisnim prapë dhe pastaj zbërthyem pantallonat dhe filluam të derdhnim ujët e hollë mbi të, duke brohoritur e duke spërkatur njëri-tjetrin nga gëzimi. [558]

(97) Në greminën e errësirës ai dukej i zbehtë, por në çastin që preku ngrehinat e para, pusi i dritës u dendësua befas dhe me një qartësi mizore filloi të rrëshqiste përmbi muret e zbardhura nga tmerri. [559]

(98) Nga bombardimi u vranë gjashtëdhjetë e dy njerëz. [560]

(99) Megjithatë qielli gjëmonte nga motorët sikur do të shembej. [561]

(100) Kockat ishin të holla, të lara nga shiu. [562]

(101) Këto afishe, të grisura nga shiu dhe nga era, ishin e vetmja gjë që mbetën nga shqetësimi i ditëve të fundit. [563]

(102) Zemra sa s'po na çahej nga gëzimi. [564]

(103) Ne dridheshim si qentë nga të ftohtët. [565]

(104) Ditët ishin të plogëta, të rënduara nga dhjami [566]

(105) Mbi ndërtesën e lartë tymi i dendur, si një tufë kuajsh të zinj, shtyhej sa andej-këndej nga era.

(106) Dy plaka katënxhika qenë vrarë dikur nga vetëtima. [567]

(107) Ajo vështronte përjashta tokën e shkretuar nga dimri. [568]

(108) Tani fusha atje poshtë, ura, brigjet, mjegullat dhe mali po çliroheshin dalëngadalë ... nga ankthi që kaluam, prisnim mëngjesin. [569]

(109) Gati sa s'thirra nga gëzimi, ... [570]

(110) Tani ata janë të përgjakur nga lufta si njerëzit. [571]

---

[556] Po aty, f. 18.
[557] Po aty, f. 21.
[558] Po aty, f. 54.
[559] Po aty, f. 95.
[560] Po aty, f. 107.
[561] Po aty, f. 135.
[562] Po aty, f. 147.
[563] Po aty, f. 155.
[564] Po aty, f. 166.
[565] Po aty, f. 197.
[566] Po aty, f. 208.
[567] Po aty, f. 230.
[568] Kadare, Ismail., Kronikë në gur, Tiranë, Onufri, 2000, f. 242.
[569] Po aty, f. 281.
[570] Po aty, f. 281.

(111) I lodhur, krejt i trullosur nga ndeshja, ai s'jepte asnjë shenjë jete.[572]

(112) I fyer pak nga braktisja.[573]

Janë vjelë në mënyrë shteruese nëntëmbëdhjetë raste të përdorimit të rrethanorëve të shkakut me parafjalën *nga+emër.*

N) Rrethanor shkaku me parafjalën nga + grup emëror

Ashtu siç u pa në pikën M, në lidhje me rrethanorët e shkakut, nga rastet e shumta të hasura në tekst se përdorimi i rrethanorit të shkakut me parafjalën *nga+emër,* më tej shohim se ka një përdorim të gjerë dhe rrethanori i shkakur i shprehur me *nga+grup emëror.*

(112) Lumi i fryrë jashtë mase nga ky gllabërim, mundohej ta trestë në lukthin e tij.[574] *Zinxhirëve dhe të gjithë ishim të djerësitur, të pluhurosur, mezi merrnim frymë dhe na dukej sikur do të pëlcisnim nga ky gazmend i madh.*[575]

(114) Ishin zverdhur nga mungesa e ajrit në thellësi të sternës.[576]

(93)Në shtëpinë tonë të madhe, ndoshta nga shkaku i mesoreve dhe sidomos i qilareve të zbrazët, uria ndihej edhe më shumë.[577]

(115) Mbi pullazin e saj binin gjithë rrufetë e qiellit, zjarri e digjte dhe e përvëlonte qindra herë ditën, qindra herë ajo shndërrohej në gërmadhë dhe me sa duket po aq herë ngrihej nga hiri i saj, përderisa mallkimet nuk pushonin.[578]

(116) Ca do të zhdukeshin nga jugu, ca nga veriu, kurse ca të tjerë nga hutimi dhe tmerri do t'i binin vetë me turinj tokës.[579]

(117) Lista e të vrarëve nga bombardimi i djeshëm:[580]

(118) Unë u përplasa përdhe nga një forcë e verbër.[581]

(119) Gruaja, fytyrën e së cilës nuk e shikonim mirë nga shkaku i dritës që i binte nga jashtë, po afrohej.[582]

(120) I merrej fryma nga ngjitja e shkallëve.[583]

(121) Ata hodhën armët në sup dhe u nisën për të ikur, por në atë kohë rruha gjëmoi nga hapa të rëndë.[584]

(122) Braktisja e parë ishte shkaktuar nga një murtajë një mijë vjet më parë.[585]

(123) Ishte një gjumë i mundimshëm, i ndërprerë e i shqyer nga gropat e rrugës.

---

[571] Po aty, f. 293.
[572] Po aty, f. 299.
[573] Po aty, f. 301.
[574] Po aty, f. 21.
[575] Po aty, f. 54.
[576] Po aty, f. 56.
[577] Po aty, f. 59.
[578] Po aty, f.101.
[579] Po aty, f.122.
[580] Po aty, f.151.
[581] Po aty, f.181.
[582] Po aty, f.223.
[583] Kadare, Ismail., Kronikë në gur, Tiranë, Onufri, 2000, f.239.
[584] Po aty, f.270.
[585] Po aty, f.277.

(124) Dy qytetarë, që kishin dashur të nxirrnin një flamur të bardhë ishin vrarë nga plumbat e atyre që kishin vendosur të mos dorëzoheshin.[586]

Janë gjetur rreth trembëdhjetë raste kur shkakësia realizohet *me parafjalën nga + grup emëror.*

O) Rrethanor shkaku të shprehur me formë të pashtjelluar përcjellore + emër/mbiemër

Në tekst hasen një sërë rrethanash shkaku të këtij ndërtimi. Më poshtë kemi renditur katër shembuj të tillë.

(125) Me gojën gjysmë të happur ndiqja lëvizjet e saj në heshtje, duke pasur frikë se çdo fjalë e imja mund të prishte atë harmoni të heshtur fëshfërimash të rrobës dhe të duarve.[587]

(126) Ne nuk na lejuan të futeshim në kështjellë, kështu që ngelëm përjashta, duke përplasur duart nga padurimi, sepse aeroplani po largohej drejt maleve.[588]

(127) Oficerin e fajsuan se nuk e kishte mirëmbajtur kokën gjëtë udhëtimit, duke anashkaluar rregullat e hedhjes së kripës.[589]

(128) Të qullur nga shiu, të rraskapitur e të parruar, ata ngjiteshin ngadalë përpjetë rrugës së Zallit, duke parë të habitur shtëpitë e larta prej guri.[590]

P)* Rrethanor shkaku të shprehur me *parafjalë (shprehje) të rasës gjinore + emër

Një mënyrë e të shprehurit të rrethanorit të shkakut është *me parafjalë (shprehje) të rasës gjinore+ emër.* Raste të tilla janë hasur në tekstin letrar të Ismail Kadaresë. Më poshtë janë renditur katër të tilla.

(129) Gjyqi i vjetër, Hankonatë kundër Karllashëve, i ndërprerë përkohësisht për shkak të bombardimeve, rifilloi dje.[591]

(130) Pezullohen përkohësisht të gjitha gjyqet për çështje pronësie të tokës, për shkak të djegies së kadastrës.[592]

(131) Tur Qosja e përgënjeshtroi sot në gazetë thashethemen se kishte shkuar prapë gjer të mejkët e Selanikut për shkak të mjekrës e cila s'i del që s'i del.[593]

(132) Unë isha i trishtuar për shkak të gjyshes.[594]

Në çështjen e mësipërme 5.2 u vol inventari i ndërtimeve për marrëdhëniet shkakore në shqip në romanin "*Kronikë në gur*" të Ismail Kadaresë[595] duke iu referuar raporteve *shkakore konstatuese* dhe *arsyetuese* për faktin se iu kemi referuar

[586] Po aty, f.298.
[587] Po aty, f.123.
[588] Po aty, f.166.
[589] Po aty, f. 198.
[590] Po aty, f. 161.
[591] Po aty, f. 133.
[592] Po aty, f. 215.
[593] Po aty, f. 215.
[594] Kadare, Ismail., Kronikë në gur, Tiranë, Onufri, 2000, f. 277.

gjuhëtarëve shqiptarë në lidhje me trajtimin *semantiko-pragmatik* të lidhëzave shkakore. Shembujt e gjetura u klasifikuan sipas variacioneve dhe u interpretuan ndërtimet me lidhëza shkakore si ato *argumentuese të vlerësimit; argumentuese pyetëse; të drejtpërdrejta; të drejtpërdrejta me lidhëzën sepse; argumentuese të supozimit; argumentuese të konkluzionit; argumentuese shkakore dëshirore; argumentuese të urdhrit; shkakore të vlerësimit; periudha dhe fjali në rastin e pyetjes retorike; periudha shkakore shtuese; periudha shkakore të ndjenjës; periudha shkakore të hamendësimit; si dhe rrethana të paraprira me parafjalën nga; të shprehura me formën e pashtjelluar përcjellore; shkakore të paraprira me parafjalë të rasës gjinore etj.*

Si përfundim gjatë vjeljes së mënyrave të shprehjes së shkakësisë dalim në këtë tabelë shumatore të mjeteve të përdorura.

Tab.5.2.1. Shpeshtia e mjeteve shkakore të tekstit *"Kronikë në gur"*

Marrëdhënie shkakore	***Shpeshtia e përdorimit***
sepse	33 raste
ngaqë	7 raste
se	17 raste
pasi (përdorim shkakor)	2 raste
përderisa(përdorim shkakor)	1 rast
pse	34 raste
nga shkaku i	1 rast
duke pasur frikë se	1 rast
rrethanorë	77 raste

Këto shembuj të klasifikuara si më lart do të krahasohen me përkthimin ekuivalent *"Chronicle in the stone"* të I. Kadaresë[596] për të parë nëse ruhen marrëdhëniet shkakore, nëse ndryshojnë periudhat në fjali, nëse ndryshon rendi në fjali, apo cilat mjete zgjedh përkthyesi për t'ia servirur lexuesit në gjuhën angleze.

5.3 Qasje të marrëdhënieve shkakore të tekstit *"Kronikë në gur"* me *"Chronicle in the stone"* të I. Kadaresë

Le të shohim më konkretisht përdorimet dhe përkthimin e mjeteve lidhëse në romanin *Kronikë në gur* të I. Kadaresë.[597]

1.Lidhëza *sepse* përkthehet me *for*

[596] Kadare, Ismail., Chronicle in the stone, Canongate, Edinburg.London.New York.Melbourne, 2011.
[597] Kadare, Ismail., Kronikë në gur, Tiranë, Shtëpia Botuese Onufri, 2000.

Lidhëza *sepse* në gjuhën shqipe mund të përdoret në periudha shkakore, në sifjali shkakore konstatuese të shkakut, jo vetëm në letërsinë artistike, por madje edhe në stilin publicistik.[598]

Shembull: E kryeja çdo gjë me kënaqësi të madhe, pikërisht sepse e mbaja të fshehtë interesimin tim.[599]

Në rastin e sapocituar periudha jep argumentet duke kaluar në një përfundim logjik dhe sa më të besueshëm. Në këtë ndërtim sifjalitë shkakore hasen më së shpeshti pas pjesës kryesore, e më pak në mes të pjesës kryesore. Nuk hasen raste të tilla që sifjalia shkakore të jetë para pjesës kryesore.

1.a. Rendi i periudhës-pjesa e nënrenditur është pas pjesës kryesore

Çdo udhëtari që e shikonte për herë të parë, qyteti i zgjonte dëshirën për të bërë një krahasim, por aty për aty, pasi udhëtari binte në guaskë, qyteti e flakte krahasimin, sepse ky ishte një qytet që nuk ngjante me asgjë.[600]

The traveler seeing it for the first time was tempted to compare it with something, but soon found that impossible. For the city rejected all comparisons.[601]

Në shembullin e mësipërm duket që përkthyesi nuk ka respektuar strukturën e periudhës, por shkakun e ka ndarë në një fjali të veçantë.

Kjo donte të thoshte se asaj, i kishte dalë zemërimi, ndonëse jo krejt, sepse zërin e kishte më të shurdhër se zakonisht.[602]

I knew than that its anger had subsided, but not completely, for its voice was more muffled than usual.[603]

Ne nuk na lejuan të futeshim në kështjellë, kështu që ngelëm përjashta, duke përplasur duart nga padurimi, sepse aeroplani po largohej drejt maleve.[604]

We stayed outside, clapping our hands impatiently, for the plane was heading off towards the mountains.[605]

Në shembullin e mësipërm përkthyesi rrethanorin e shkakut të shprehur me emër + parafjalë *(nga padurimi)* nuk e ka përkthyer me të njëjtin ndërtim, por e ka ndryshuar në rrethanor mënyre të shprehur me ndajfolje *(patiently)* strukturën e periudhës, ndërsa në lidhje me marrëdhënien shkakore respektohet ndërtimi që pjesa e nënrenditur është pas pjesës kryesore.

Ato prej kohësh nuk dilnin nga shtëpitë, sepse bota u dukej e mërzitshme, ngaqë për to, të gjitha ngjarjet, duke përfshirë këtu edhe ngjarjet e mëdha siç ishin përmbysjet dhe luftërat, nuk ishin gjë tjetër veçse një përsëritje.[606]

---

[598] Mehmet Çeliku, Sintaksë e gjuhës shqipe (përbërësit sintaksorë), Ilar, Tiranë, 2012.
[599] Akademia e Shkencave të Shqipërisë, Gramatika e gjuhës shqipe 2, Tiranë, 2002, f. 565.
[600] Kadare, Ismail., Kronikë në gur, Tiranë, Shtëpia Botuese Onufri, 2000, f. 13.
[601] Kadare, Ismail., Chronicle in the stone, Canongate, Edinburg.London.New York.Melbourne, 2011, f. 10.
[602] Kadare, Ismail., Kronikë në gur, Tiranë, Shtëpia Botuese Onufri, 2000, f. 22.
[603] Kadare, Ismail., Chronicle in the stone, Canongate, Edinburg.London.New York.Melbourne, 2011, f. 10.
[604] Kadare, Ismail., Kronikë në gur, Tiranë, Shtëpia Botuese Onufri, 2000, f.166.
[605] Kadare, Ismail., Chronicle in the stone, Canongate, Edinburg.London.New York.Melbourne, 2011, f. 156.
[606] Kadare, Ismail., Kronikë në gur, Tiranë, Shtëpia Botuese Onufri, 2000, f. 48.

They had long since stopped going out of their houses, for they found the world boring. To them even major events like epidemics, floods and wars were only repetitions of what they had seen before.[607]

Shembulli i mësipërm është një ndërtim fjalie të përbërë me më shumë se dy pjesë të nënrenditura shkakore, ku e dyta e paraprirë nga lidhëza shkakore *ngaqë* përshin dhe pjesë tjetër të nënrenditur në ndërtimin e saj, por përkthyesi nuk ka respektuar të njëjtin ndërtim, por ka ruajtur semantikën e fjalisë, ndërsa në lidhje me marrëdhënien shkakore të paraprirë me *sepse* në tekstin shqip respektohet ndërtimi i njëjtë i kësaj marrëdhënieje.

Unë ulesha si më parë në një fron afër tij, por tani nuk mendoja aq shumë për duhan dhe për librat turqisht, sepse pranë meje qëllonte që ulej Margarita dhe ma hidhte krahun e saj rrotull qafës.
I would sit near him on a stool as usual, but I'd lost interest in tobacco and Turkish books, for Margarita often sat near me and put her arm around my shoulder.

Të gjithë u bindën dhe vetëm nënëmadhes, më sa dukej, nuk po i dilte mllefi, sepse tringëllima e enëve sa vinte bëhej më shurdhuese.[608]
Everyone obeyed, but Grandma still seemed angry, for the pans were being banged around even louder.[609]

Gati sa s'thirra nga gëzimi, sepse gjithë natën që shkoi më dukej se rrëshqiste e rrëshqiste vazhdimisht tatëpjetë dhe mbytej në baltën e fushës si një vapor tjetër.[610]
I almost shouted for joy, for all night I had had the feeling that it was sinking lower and lower into the mud of the plain, like an old ship foundering on the shore.[611]

Në shembullin e mësipërm ndërtimi i marrëdhënies shkakore plotësohet me pjesë përcaktore dhe pjesë ftilluese homogjene. Përkthyesi nuk ka respektuar të njëjtin ndërtim, por ka ruajtur semantikën e fjalisë duke krijuar një qasje të ngjashme.
Si përfundim në shembujt e mësipërm të seksionit (1.a.) raporti është shkak-pasojë. Pra, kemi lidhje me shkakun real, sepse vjen si konstatim i një fakti të tillë.[612] U hasën 7 shembuj kur lidhëza *sepse* përkthehet me *for* ku rendi i periudhës është në mënyrë të tillë që pjesa e nënrenditur vjen pas pjesës kryesore.

1.b. Rendi i periudhës -pjesa e nënrenditur është në mes të pjesës kryesore

Librat e trashë ishin aty në arkë, njëri mbi tjetrin, një mizëri e pafundme shkronjash arabe, që prisnin të më merrnin me vete dhe të më shpinin në fshehtësi dhe në mistere, sepse rrugën drejt fshehtësive e dinin vetëm shkronjat arabe, ashtu si mizat e dheut, që dinin vrimat dhe të çarat nën tokë.[613]

---

[607] Kadare, Ismail., Chronicle in the stone, Canongate, Edinburg.London.New York.Melbourne, 2011, f. 36.
[608] Kadare, Ismail., Kronikë në gur, Tiranë, Shtëpia Botuese Onufri, 2000, f. 82.
[609] Kadare, Ismail., Chronicle in the stone, Canongate, Edinburg.London.New York.Melbourne, 2011, f. 71.
[610] Kadare, Ismail., Kronikë në gur, Tiranë, Shtëpia Botuese Onufri, 2000. f. 281.
[611] Kadare, Ismail., Chronicle in the stone, Canongate, Edinburg.London.New York.Melbourne, 2011, f. 275.
[612] Quirk, R., Greenbaum, S., Leech, G., & Svartvik., J., A Comprehensive Grammar of the English Language, London: Longman, 1985.
[613] Kadare, Ismail., Kronikë në gur, Tiranë, Shtëpia Botuese Onufri, 2000,f. 63.

The thick books lay in the trunk, piled one on top of the other, an endless of Arabic letters waiting to carry me off and reveal secrets and mysteries, for only Arabic letters knew the path to the mysteries, just as ants know the holes and fissures underground.[614]

Në shembullin e mësipërm ndërtimi i marrëdhënies shkakore është i tillë: pjesa e nënrenditur është në mes të pjesës kryesore, përkthyesi nuk ka respektuar të njëjtin ndërtim brenda pjesës shkakore, madje nuk ka ruajtur semantikën e marrëdhënies duke krijuar një qasje jo shumë të ngjashme.

Askush nuk donte të merrte flamurin kundër Argjirit, sepse një gjë e tillë do të thoshte se flamurtari kishte arsye më të thella se të tjerët për t'u shqetësuar.[615]
No one wanted to lead the campaign against Argjir Argjiri openly, for fear of seeming to have a personal axe to grind.[616]

Në shembullin e mësipërm ndërtimi i marrëdhënies shkakore nuk përkthehet me të njëjtin ndërtim brenda pjesës së nënrenditur shkakore.

Në të vërtetë këputja e një ylli tani nuk më bënte më shumë përshtypje se këputja e një kopse, sepse flokët e rëndë të Margaritës më binin te qafa dhe prej tyre, ashtu si prej të gjithë trupit të saj, vinte një aromë e lehtë, turbulluese, që nuk e kishte as nëna, as gjyshja madje as emtat e mia.[617]
To tell the truth, a star falling from the sky made about as much impression on me as a button falling off a coat, for Margarita's thick hair was spread across my neck and her hair, her whole body, had a subtle fragrance I had never noticed on Mamma, Grandma or any of my aunts.[618]

U hasën tre shembuj kur lidhëza *sepse* përkthehet me *for* dhe rendi i periudhës është në mënyrë të tillë: pjesa e nënrenditur në mes të pjesës kryesore, ndërsa në lidhje me rendin që pjesa e nënrenditur të jetë para pjesës kryesore, nuk është hasur në asnjë rast.

Tabela e mëposhtme jep në mënyrë të përmbledhur rastet e gjetura të marrëdhënies shkakore të ndërtuar me lidhëzën *sepse*, e cila në gjuhën angleze përkthehet me *for.*

1	**Lidhëza *sepse* përkthehet me *for***	
Pjesa e nënrenditur është pas pjesës kryesore		7
Pjesa e nënrenditur është në mes të pjesës kryesore		3
Pjesa e nënrenditur është para pjesës kryesore		0

2.Lidhëza *sepse* alternohet me *0* në gjuhën angleze, (pa lidhëz)

Në fjali, në vend të përkthimit të ndërtimit me *sepse* jepet një ndërtim tjetër paralel, që nuk e përmban fare lidhëzën e shkakut në gjuhën angleze, duke mos vendosur lidhëz

[614] Kadare, Ismail., Chronicle in the stone, Canongate, Edinburg.London.New York.Melbourne, 2011, f. 50.
[615] Kadare, Ismail., Kronikë në gur, Tiranë, Shtëpia Botuese Onufri, 2000, f. 105.
[616] Kadare, Ismail., Chronicle in the stone, Canongate, Edinburg.London.New York.Melbourne, 2011, f. 95.
[617] Kadare, Ismail., Kronikë në gur, Tiranë, Shtëpia Botuese Onufri, 2000, f. 68.
[618] Kadare, Ismail., Chronicle in the stone, Canongate, Edinburg.London.New York.Melbourne, 2011, f. 55.

dhe duke e humbur raportin e shkakësisë në fjalitë gjegjëse dhe kjo shpie në një devijim nga kuptimi i thënies në origjinal.

2.a. Rendi i periudhës-pjesa e nënrenditur është pas pjesës kryesore

> *Më pëlqente, se atje vendi ishte më i qeshur dhe më i butë dhe kryesorja se atje nuk kishte uri si në shtëpinë tonë.*[619]
> *His was a more cheerful place, not so harsh, and most of all there was no hunger there as there was in our house.* [620]

Në shembullin e mësipërm ndërtimi i marrëdhënies shkakore është i tillë: pjesa e nënrenditur është pas pjesës kryesore, por përkthyesi nuk ka respektuar të njëjtin ndërtim, madje nuk ka ruajtur semantikën e marrëdhënies duke krijuar një qasje jo shumë të ngjashme, duke hequr pjesën kryesore të fjalisë në origjinal: (*Më pëlqente...).*

> *Më parë ajo ndriçonte mesoren e madhe, por pastaj një pjesë e mesores u bë dhomë dhe baxha s'hynte në punë, sepse nuk ndriçonte asgjë.*[621]
> *Once it had provided light for the small hallway, but when part of the hallway was turned into a room, the attic became useless; it didn't light anything any more.*[622]

2.b. Rendi i periudhës-pjesa e nënrenditur është pas pjesës kryesore në gjuhën shqipe dhe fjali më vete në gjuhën angleze

> *Zoti inxhinier thotë se kubeja duhet të zbrazet menjëherë, sepse është e rrezikshme.*[623]
> *"The engineer says the cellar has to be evacuated immediately. It would be dangerous to stay here."*[624]

2.c. Rendi i periudhës-pjesa e nënrenditur është pas pjesës kryesore në gjuhën shqipe edhe pse fillon me lidhëz shkakore, fjali më vete në gjuhën angleze

> *Sepse dihej që therja e shpendëve në qytet ishte një gjë tepër e rrallë.*[625]
> *It should be obvious from all this that in our city people did not get to eat chicken very often.*[626]

2.d. Rendi i periudhës-pjesa e nënrenditur është pas pjesës kryesore në gjuhën shqipe dhe para pjesës kryesore në gjuhën angleze

> *Vazhdoi Xhexhoja, duke i habitur të gjithë, sepse po thoshte, kundër zakonit të saj, diçka shpresëdhënëse.*[627]
> *Xhexho added, suprising everyone with the uncharacteristically hopeful words she had spoken.*[628]

---

[619] Kadare, Ismail., Kronikë në gur, Tiranë, Shtëpia Botuese Onufri, 2000, f. 59.
[620] Kadare, Ismail., Chronicle in the stone, Canongate, Edinburg.London.New York.Melbourne, 2011, f. 47.
[621] Kadare, Ismail., Kronikë në gur, Tiranë, Shtëpia Botuese Onufri, 2000, f. 80.
[622] Kadare, Ismail., Chronicle in the stone, Canongate, Edinburg.London.New York.Melbourne, 2011, f. 68.
[623] Kadare, Ismail., Kronikë në gur, Tiranë, Shtëpia Botuese Onufri, 2000, f. 188.
[624] Kadare, Ismail., Chronicle in the stone, Canongate, Edinburg.London.New York.Melbourne, 2011, f. 180.
[625] Kadare, Ismail., Kronikë në gur, Tiranë, Shtëpia Botuese Onufri, 2000, f. 85.
[626] Kadare, Ismail., Chronicle in the stone, Canongate, Edinburg.London.New York.Melbourne, 2011, f. 75.
[627] Kadare, Ismail., Kronikë në gur, Tiranë, Shtëpia Botuese Onufri, 2000, f. 285.
[628] Kadare, Ismail., Chronicle in the stone, Canongate, Edinburg.London.New York.Melbourne, 2011, f. 279.

Më lart në seksionin 2.a shohim se u hasën pesë raste në tekst ku dhe lidhëza *sepse* alternohet me *0 lidhëz* në gjuhën angleze pra pa lidhëz. Janë dy raste ku pjesa e nënrenditur është pas pjesës kryesore në tekstin e shqyrtuar, një rast kur rendi i periudhës-pjesa e nënrenditur është para pjesës kryesore, madje dhe një rast kur rendi i periudhës-pjesa e nënrenditur është pas pjesës kryesore në gjuhën shqipe dhe fjali më vete në gjuhën angleze.

Shkakësia në gjuhën angleze realizohet edhe pa mjet lidhës, gjë që është e dukshme edhe në këtë përkthim. Siç do ta shohim dhe në tekstin e Emili Brontë, raste të tilla janë të shumta, pra nuk është teknikë e përkthyesit, por veçori e gjuhës angleze. Tabela e mëposhtme përmbledh pesë rastet e hasura kur lidhëza *sepse* përkthehet me *0* lidhëz.

2	**Lidhëza *sepse* përkthehet me *0 lidhëz***	
Pjesa e nënrenditur është pas pjesës kryesore		2
Pjesa e nënrenditur është pas pjesës kryesore në origjinal dhe fjali më vete në gjuhën angleze		1
Rendi i periudhës-pjesa e nënrenditur është pas pjesës kryesore në gjuhën shqipe edhe pse fillon me lidhëz shkakore, fjali më vete në gjuhën angleze		1
Pjesa e nënrenditur është pas pjesës kryesore në origjinal dhe para pjesës kryesore në gjuhën angleze		1

3.Lidhëza *sepse* alternohet me *because* *në tekstin e përkthyer në gjuhën angleze*

Lidhëza *sepse* dhe përgjegjësja në gjuhën angleze *because* paraprijnë sifjalitë shkakore. Kjo lidhëz është lidhëz e pastër shkakore dhe ka një peshë të rëndësishme në dhënien e shkakut. Në përkthimin anglisht, pesha e shkakut është gjithashtu e pranishme. Kjo lidhëz jep një atmosferë të gjerë brenda semantikës së një fjalie shkakore. Lidhëza *because (sepse)* është shkakore e pastër dhe nëse zëvendësohet me një lidhëz tjetër si: *se, meqë, ngaqë* etj., nuk i jepet thënies atë shprehësi që i jep lidhëza *sepse.* Lidhëza *sepse* ka rol në theksimin e rëndësisë së faktit të dhënë me fjalinë shkakore. Të njëjtin rol kjo lidhëz luan edhe në shembujt e mëposhtëm:

3.a. Rendi i periudhës-pjesa e nënrenditur është pas pjesës kryesore

> *Unë e doja atë, sepse në këtë luftë ai ishte i vetëm.*[629]
> *But I loved the city most of all, because it stood alone against the others in this war.*[630]

Në shembullin e mësipërm ndërtimi i marrëdhënies shkakore është i tillë: pjesa e nënrenditur është në mes të pjesës kryesore, përkthyesi nuk ka respektuar të njëjtin

[629] Kadare, Ismail., Kronikë në gur, Tiranë, Shtëpia Botuese Onufri, 2000, f. 21.
[630] Kadare, Ismail., Chronicle in the stone, Canongate, Edinburg.London.New York.Melbourne, 2011, f. 9.

ndërtim brenda pjesës shkakore, madje nuk ka ruajtur semantikën e marrëdhënies duke krijuar një qasje jo shumë të ngjashme.

> *Ato folën gjatë për këtë punë, dhe unë i dëgjova të gjitha më vëmendje, sepse ajo që kishte bërë djali i Mane Vokos kishte lidhje me një të fshehtën time.*[631]
> *They discussed the matter endlessly the matter and I listened carefully, because what Mane Voco's son had done had something to do with a secret of mine.*[632]
>
> *Kohët e fundit, kur në lagje therej ndonjë këndes, njerëzit e merrnin vesh pothuaj të gjithë, sepse shpatulla e këndesit parathoshte ngjarjet, dhe kohët e fundit priteshin ngjarje.*[633]
> *In these past days, whenever a rooster was killed in the neighbourhood, everyone was informed right away, because the future could be read in the bones and everyone was expecting something serious to happen.*[634]
>
> *Ai kishte shtëpinë e vet dhe thoshin se i ndihmonte gratë jo se ishte nevojtar, por sepse i pëlqente të rrinte me to, i pëlqente bisedat grarishte dhe punët e tyre.*[635]
> *He had a house of his own, and people said that he helped women not because he had to but because he liked their company and women's work.*[636]
>
> *Kur hynë në dhomën e madhe, në fillim nuk vura re asgjë, sepse u fsheha pas rrobes së gjyshes.*[637]
> *When we first went into the living room I didn't see anything, because I was hiding behind Grandmother's skirt.*[638]

Lidhëza *sepse* alternohet rëndom me *because* në gjuhën angleze dhe në romanin e pëkthyer *"Kronikë në gur"* vumë re se ka shembuj të tillë ku rendi i periudhës është i tillë, që pjesa e nënrenditur është e vendosur pas pjesës kryesore. U hasën pesë të tilla.

3.b. Rendi i periudhës-pjesa e nënrenditur është në mes të pjesës kryesore

> *Rruginën e shtrembër e të shëmtuar ne nuk do ta ndërronim me asnjë bulevard në botë, sepse asnjë udhë e botës nuk mund të ishte aq bujare sa të të linte t'ia ngrije gurët dhe pllakat dhe të bëje ç'të doje me të mu në mes të ditës.*[639]
> *We wouldn't have traded this crooked ugly alley for any boulevard in the world, because no great street would ever have been so generous as to let children peel off its cobbles in broad daylight and do whatever they wanted with them.*[640]
>
> *Nusja e Nazos, e vetmja që nuk kishte lëshuar asnjë ofshamë gjatë ecjes (kjo ndoshta vinte sepse ajo ecte përmes mbretërisë së magjisë, me të cilën kishte lidhje prej kohësh), ktheu përsëri kryet pas.*[641]
> *(it was hard to believe we were walking towards a mountain for its shape was so ill-defined that it seemed that all we had before us was a slightly thicker patch of night)*
> *(maybe because she was walking through the kingdom of magic, with whose ways she had long been familiar),*[642]

---

[631] Kadare, Ismail., Kronikë në gur, Tiranë, Shtëpia Botuese Onufri, 2000, f. 27.
[632] Kadare, Ismail., Chronicle in the stone, Canongate, Edinburg.London.New York.Melbourne, 2011, f.15.
[633] Kadare, Ismail., Kronikë në gur, Tiranë, Shtëpia Botuese Onufri, 2000, f. 85.
[634] Kadare, Ismail., Chronicle in the stone, Canongate, Edinburg.London.New York.Melbourne, 2011, f. 75.
[635] Kadare, Ismail., Kronikë në gur, Tiranë, Shtëpia Botuese Onufri, 2000, f. 104.
[636] Kadare, Ismail., Chronicle in the stone, Canongate, Edinburg.London.New York.Melbourne, 2011, f. 95.
[637] Kadare, Ismail., Kronikë në gur, Tiranë, Shtëpia Botuese Onufri, 2000, f. 124.
[638] Kadare, Ismail., Chronicle in the stone, Canongate, Edinburg.London.New York.Melbourne, 2011, f.114.
[639] Kadare, Ismail., Kronikë në gur, Tiranë, Shtëpia Botuese Onufri, 2000, f. 52.
[640] Kadare, Ismail., Chronicle in the stone, Canongate, Edinburg.London.New York.Melbourne, 2011, f. 40.
[641] Kadare, Ismail., Kronikë në gur, Tiranë, Shtëpia Botuese Onufri, 2000, f. 280.
[642] Kadare, Ismail., Chronicle in the stone, Canongate, Edinburg.London.New York.Melbourne, 2011, f. 274.

Në seksionin 3.b. janë listuar periudha ku lidhëza *sepse* alternohet me *because* në gjuhën angleze dhe pjesa e nënrenditur është në mes të pjesës kryesore. U hasën dy raste të tilla në tekstin e përkthyer. U vu re që nuk haset asnjë rast që pjesa e nënrenditur shkakore të jetë para pjesës kryesore.

3.c. Fjali më vete

> *Sepse ai është për aeroplanët si një portë, nëpërmjet së cilës ata hyjnë në qytet.*[643]
> *"Because it is the place where airplanes fly up into the sky."*[644]
>
> *S'e besoj të jenë jevgj, sepse asnjeri prej tyre s'ka as violinë, as gërnetë.*[645]
> *"I don't know. I don't think so. None of them has a violin or clarinet."*[646]

Lidhëza *sepse* alternohet me *because* në gjuhën angleze dhe në seksionin 3.c. në gjuhën angleze ato janë përkthyer si fjali më vete. Raste të tilla të hasura janë dy.

3	**Lidhëza *sepse* përkthehet me *because***
Pjesa e nënrenditur është pas pjesës kryesore	5
Pjesa e nënrenditur është në mes të pjesës kryesore	2
Pjesa e nënrenditur është para pjesës kryesore	0
Fjali më vete	2

4. Lidhëza *sepse* alternohet me *shprehje* në tekstin e përkthyer në gjuhën angleze

Lidhëza *sepse* në gjuhën shqipe mund të alternohet *me shprehje* në tekstin e përkthyer në gjuhën angleze. Në këtë ndërtim sifjalitë shkakore hasen më së shpeshti pas pjesës kryesore, e më pak në mes të pjesës kryesore. Nuk hasen raste të tilla që sifjalia shkakore të jetë para pjesës kryesore.

> *Reaksionit i intereson kjo psikozë, sepse ajo tërheq vëmendjen e njerëzve nga problemet e kohës.*[647]
> *This psychosis serves the interests of the reactionaries by diverting public attention from the real problems.*[648]

Në rastin e mësipërm lidhëza *sepse* alternohet me përkthimin në fjali të thjeshtë, me shkakore me *by + phrase*. Haset vetëm një rast i tillë, pra është e dukshme se është një gjetje e përkthyesit.

> *Shumica ngrinin kokën drejt kështjellës, sepse ishin të sigurtë që topat e baterisë do të vendoseshin atje, ashtu siç ishte vendosur kundër-ajrori i vjetër.*[649]
> *Most people looked towards the citadel, certain that the new cannon would be installed up there, as the old anti-aircraft gun had been.*[650]

---

[643] Kadare, Ismail., Kronikë në gur, Tiranë, Shtëpia Botuese Onufri, 2000, f. 72.
[644] Kadare, Ismail., Chronicle in the stone, Canongate, Edinburg.London.New York.Melbourne, 2011, f. 59.
[645] Kadare, Ismail., Kronikë në gur, Tiranë, Shtëpia Botuese Onufri, 2000, f. 180.
[646] Kadare, Ismail., Chronicle in the stone, Canongate, Edinburg.London.New York.Melbourne, 2011, f.172.
[647] Kadare, Ismail., Kronikë në gur, Tiranë, Shtëpia Botuese Onufri, 2000, f. 51.
[648] Kadare, Ismail., Chronicle in the stone, Canongate, Edinburg.London.New York.Melbourne, 2011, f. 39.
[649] Kadare, Ismail., Kronikë në gur, Tiranë, Shtëpia Botuese Onufri, 2000, f. 126.
[650] Kadare, Ismail., Chronicle in the stone, Canongate, Edinburg.London.New York.Melbourne, 2011, f. 117.

Në rastin e mësipërm të vjelë lidhëza *sepse* alternohet me përkthimin në fjali me anë të një shprehje paraprirëse me *certain that*. Haset vetëm një rast i tillë.

> *Vendi ishte siç duket i pjerrët, sepse këmbët mezi na mbanin.*[651]
> *The floor was on a sharp incline, and it was hard to stay upright.*[652]

Në rastin e mësipërm lidhëza *sepse* alternohet me përkthimin në periudhë me lidhëz bashkërenditëse, por duke e ndryshuar tërësisht marrëdhënien. Haset vetëm një rast i tillë, për këtë lidhëz, por më poshtë shihet se hasen dhe raste të tjera të cilat janë për lidhëza të ngjashme shkakore.

4	**Lidhëza *sepse* përkthehet me *shprehje***	
Pjesa e nënrenditur është pas pjesës kryesore		2
Pjesa e nënrenditur është në mes të pjesës kryesore		1
Pjesa e nënrenditur është para pjesës kryesore		0

5. Lidhëza *sepse* alternohet me *as* në tekstin e përkthyer në gjuhën angleze

Lidhëza *sepse* në gjuhën shqipe mund të alternohet me *as* në tekstin e përkthyer në gjuhën angleze. Në këtë ndërtim pjesa e nënrenditur shkakore haset pas pjesës kryesore.

> *Gratë filluan t'i mbyllnin dritaret njëra pas tjetrës, sepse Llukan Burgamadhi filloi t'i trashë fjalët.*[653]
> *One by one the women closed their shutters as Llukan got more and more obscene.*[654]

> *....dhe pastaj të shkatërronte krejt themelet e shtëpisë, sepse qyteti ynë ishte i pjerrët, dhe në këtë qytet mund të ndodhte çdo gjë.*[655]
> *It was a very large cister, aextending under most of our house, and if it ever overflowed, it could flood the cellar and wreck the foundation. As our city was all askew, anything could happen then.*[656]

Në dy rastet e mësipërme shohim se lidhëza *sepse* alternohet me *as* në tekstin e përkthyer në gjuhën angleze dhe në rastin e parë të hasur rendi i periudhës është në mënyrë të tillë që pjesa e nënrenditur shkakore vjen pas pjesës kryesore. Në rastin e dytë, pjesa e nënrenditur është pas pjesës kryesore (dy pjesë homogjene shkakore) me ndryshim strukture në tekstin e përkthyer.

5	**Lidhëza *sepse* përkthehet me *as***	
Pjesa e nënrenditur është pas pjesës kryesore		1
Pjesa e nënrenditur është pas pjesës kryesore (dy pjesë homogjene shkakore) me ndryshim strukture në tekstin e përkthyer.		1

[651] Kadare, Ismail., Kronikë në gur, Tiranë, Shtëpia Botuese Onufri, 2000, f. 193.
[652] Kadare, Ismail., Chronicle in the stone, Canongate, Edinburg.London.New York.Melbourne, 2011, f. 185.
[653] Kadare, Ismail., Kronikë në gur, Tiranë, Shtëpia Botuese Onufri, 2000, f. 154.
[654] Kadare, Ismail., Chronicle in the stone, Canongate, Edinburg.London.New York.Melbourne, 2011, f. 144.
[655] Kadare, Ismail. Kronikë në gur, Tiranë, Onufri, 1971, f. 6.
[656] Kadare, Ismail., Chronicle in the stone, Canongate, Edinburg.London.New York.Melbourne, 2011, f. 4.

6. Lidhëz *se* alternohet me *0* lidhëz në tekstin anglisht

Në këtë ndërtim periudhat shkakore janë hasur tri të tilla. Janë hasur dy raste ku rendi i periudhës është i tillë që pjesa e nënrenditur është pas pjesës kryesore dhe një i tillë ku rendi i periudhës-pjesa e nënrenditur është në mes të pjesës kryesore në tekstin origjinal të gjuhës shqipe dhe del në fjali të thjeshtë të veçantë në tekstin e përkthyer.

6.a. Rendi i periudhës-pjesa e nënrenditur është pas pjesës kryesore

Ju nuk i kuptoni këto gjëra, se jeni ende të vegjël,[657]
"You don't understand such things," said Isa. "You're still too young.[658]

Në shembullin e mësipërm ndërtimi i marrëdhënies shkakore është i tillë: pjesa e nënrenditur është në mes të pjesës kryesore, përkthyesi nuk ka respektuar të njëjtin ndërtim brenda pjesës shkakore, madje nuk ka ruajtur semantikën e marrëdhënies duke krijuar një qasje jo shumë të ngjashme.

Ngrehuni të zbresim në kube, se po vjen koha.[659]
"Come on, let's go down to the cellar, it's almost time."[660]

6.b. Rendi i periudhës-pjesa e nënrenditur është në mes të pjesës kryesore

Lëre më mirë të vejë në punë të tij, se do ta egërsojmë e do të na kthehet të na bëjë fërtele.[661]
"*Better leave him alone. We'll only make him angry and he'll bomb us to bits."*[662]

6	**Lidhëza *se* alternohet me *0* lidhëz në tekstin anglisht**
Pjesa e nënrenditur është pas pjesës kryesore	2
Pjesa e nënrenditur është në mes të pjesës kryesore	1

7. Lidhëz se alternohet me *because* *në tekstin e përkthyer në anglisht*

Në këtë ndërtim, me lidhëzën *se* që alternohet me *because* në tekstin e përkthyer në gjuhën angleze e hasim në një rast.

Tani shtëpia jonë ishte bërë si treg dhe çdo ditë ndodhte diçka: njëri thyente këmbën tek nxitonte nëpër shkallët e ngushta, tjetri grindej për vendin, një i tretë donte të pinte duhan, por s'e lejonin të tjerët, se kishte të sëmurë.[663]
Our house had become a public place, and not a day passed without incident. Someone sprained an ankle running down the narrow steps too fast, others argued over room, someone

[657] Kadare, Ismail., Kronikë në gur, Tiranë, Shtëpia Botuese Onufri, 2000, f. 142.
[658] Kadare, Ismail., Chronicle in the stone, Canongate, Edinburg.London.New York.Melbourne, 2011, f. 132.
[659] Kadare, Ismail., Kronikë në gur, Tiranë, Shtëpia Botuese Onufri, 2000, f. 187.
[660] Kadare, Ismail., Chronicle in the stone, Canongate, Edinburg.London.New York.Melbourne, 2011, f.179.
[661] Kadare, Ismail., Kronikë në gur, Tiranë, Shtëpia Botuese Onufri, 2000, f.165.
[662] Kadare, Ismail., Chronicle in the stone, Canongate, Edinburg.London.New York.Melbourne, 2011, f. 156.
[663] Kadare, Ismail., Kronikë në gur, Tiranë, Shtëpia Botuese Onufri, 2000, f. 115.

else swore at all the others when they wouldn't let him smoke because it might bother the people who were sick.[664]

7	**Lidhëza *se* alternohet me *0* *lidhëz* *në tekstin anglisht***
Pjesa e nënrenditur është pas pjesës kryesore	1

8. Lidhëza shkakore *ngaqë* alternohet me *that* në tekstin e përkthyer në gjuhën angleze

Lidhëza *ngaqë* në gjuhën shqipe mund të alternohet me *that* në tekstin e përkthyer në gjuhën angleze. Në këtë ndërtim pjesa e nënrenditur shkakore haset në mes të pjesës kryesore.

Thoshin se tani vuanin shumë, ngaqë ishte mbyllur kufiri me Greqinë dhe nuk mund të hanin dot ngjala nga të Janinës, të cilat u bënin mirë për përdhesin.[665]
They protested that the closing of the border with Greece had kept them from getting the else from leg loannina that were so good for their rheumatism.[666]

Në rastin e mësipërm shohim se lidhëza *ngaqë* alternohet me *that* në tekstin e përkthyer në gjuhën angleze dhe është vetëm një rast i tillë i hasur.

8	**Lidhëza *sepse* përkthehet me *that***
Pjesa e nënrenditur është në mes të pjesës kryesore	1

9. Lidhëza shkakore *ngaqë* alternohet me *as* në tekstin e përkthyer në gjuhën angleze

Lidhëza *ngaqë* në gjuhën shqipe mund të alternohet me *as* në tekstin e përkthyer në gjuhën angleze. Në këtë ndërtim është vetëm një rast i vjelë nga teksti, ku pjesa e nënrenditur shkakore është në mes të pjesës kryesore.

Nëna e Aqif Kashahut i kishte folur dhe më e çuditshmja ishte se ai i qe përgjigjur, mirëpo ajo ngaqë ishte shurdhe s'kishte dëgjuar asgjë.[667]
She had even spoken to him and, strangest of all, by her own account, she had seen his lips move in reply, but as she was deaf she hadn't understood any of what was said.[668]

9	**Lidhëza *sepse* përkthehet me *as***
Pjesa e nënrenditur është në mes të pjesës kryesore	1

[664] Kadare, Ismail., Chronicle in the stone, Canongate, Edinburg.London.New York.Melbourne, 2011, f.105.
[665] Kadare, Ismail., Kronikë në gur, Tiranë, Shtëpia Botuese Onufri, 2000, f. 32.
[666] Kadare, Ismail., Chronicle in the stone, Canongate, Edinburg.London.New York.Melbourne, 2011, f. 20.
[667] Kadare, Ismail., Kronikë në gur, Tiranë, Shtëpia Botuese Onufri, 2000, f. 207.
[668] Kadare, Ismail., Chronicle in the stone, Canongate, Edinburg.London.New York.Melbourne, 2011, f. 201.

10. Lidhëza shkakore *ngaqë* alternohet me *0* lidhëz në tekstin e përkthyer në gjuhën angleze

Lidhëza *ngaqë* në gjuhën shqipe mund të alternohet me 0 në tekstin e përkthyer në gjuhën angleze. Këtë ndërtim shkakor e kemi hasur vetëm një herë, dhe në periudhën e mëposhtme shohim se në gjuhën angleze, jo vetëm që shfaqet me 0 lidhëz, por periudha ka ndryshuar si strukturë.

> *Njerëzit kolliteshin, ngriheshin në majë të gishtave për të parë ç'bëhej në krye të varganit, pyesnin "përse ndaluan?", pastaj, ngaqë s'dinin ç'të bënin, prapë kolliteshin.*[669]
> *People coughed, stood on tiptoe to see what was going on at the head of the queue, asked, "Why have they stopped moving?" and coughed some more.*[670]

Në rastin e mësipërm shohim se janë dhënë dy shkaqe në të njëjtën periudhë, në rastin e parë në gjuhën shqipe është një pyetje e dhënë me ndajfolje qëllimi e cila në gjuhën angleze është e përkthyer me ndajfolje shkaku dhe në rastin e dytë lidhëza *ngaqë dhe shkaku i dhënë eleminohet fare në periudhë* .

10	**Lidhëza shkakore *ngaqë* alternohet me *0* lidhëz**
Lidhëza shkakore *ngaqë* alternohet me *0* lidhëz	1

11. Lidhëza shkakore *ngaqë* alternohet me *because of* në tekstin e përkthyer në gjuhën angleze

Lidhëza *ngaqë* në gjuhën shqipe alternohet me *because of* në tekstin e përkthyer në gjuhën angleze. Në këtë ndërtim haset vetëm një rast ku pjesa e nënrenditur është pas pjesës kryesore.

> *Më në fund Mane Vocoja, që ecte në krye, gjeti një trukë që, me sa dukej, nuk ishte zënë ngaqë përbri kishte një të çarë muri.*[671]
> *Finally Mane Voco, who was leading our group, found a narrow strip that seemed to have remained unoccupied because of the icy draught that blew in through a crack in the wall.*[672]

11	**Lidhëza shkakore *ngaqë* alternohet me *because of***
Lidhëza shkakore *ngaqë* alternohet me *because of*	1

[669] Kadare, Ismail., Kronikë në gur, Tiranë, Shtëpia Botuese Onufri, 2000, f.193.
[670] Kadare, Ismail., Chronicle in the stone, Canongate, Edinburg.London.New York.Melbourne, 2011, f. 185.
[671] Kadare, Ismail., Kronikë në gur, Tiranë, Shtëpia Botuese Onufri, 2000, f. 194.
[672] Kadare, Ismail., Chronicle in the stone, Canongate, Edinburg.London.New York.Melbourne, 2011, f.186.

12. Ndajfolja *pse/përse* alternohet me *why* në tekstin e përkthyer në gjuhën angleze

Ndajfolja *pse* alternohet me *why* në tekstin e përkthyer në gjuhën angleze dhe hasen më së shpeshti në fjali pyetse, për të pyetur për shkakun.

Ku janë dhe pse nuk duken? [673]
Where were they and why didn't we ever see them?[674]

Pse?[675] *Se magjia me thonj bëhet, biro.*[676]
"Why?"[677] *Because they use nail clippings for witchcraft, boy.*

Pse e le pjatën?[678]
"Why have you left your food on your plate?"[679]

Pse nuk shtiu kundërajrori ynë?[680]
Why doesn't it come on?"[681]

Pse nuk u ndje kundërajrori?[682]
Why don't we ever hear it?"[683]

E pse jo?[684]
Why not?[685]

Pse e lini gjyshen?[686]
"Why are we leaving Grandmother all alone here?"[687]

Pse jeni zverdhur?[688]
Why are you so pale?[689]

Pse dridheni?[690]
"Why are you shaking like that?[691]

Pse? x3 Pse kaq dobët?[692]
"Why can't we hear it properly?"[693]

Pse?[694]
Why doesn't it come on?"Why don't we ever hear it?"[695]

---

[673] Kadare, Ismail., Kronikë në gur, Tiranë, Shtëpia Botuese Onufri, 2000, f. 37.
[674] Kadare, Ismail., Chronicle in the stone, Canongate, Edinburg.London.New York.Melbourne, 2011, f. 25.
[675] Kadare, Ismail., Kronikë në gur, Tiranë, Shtëpia Botuese Onufri, 2000, f. 47.
[676] Kadare, Ismail., Kronikë në gur, Tiranë, Shtëpia Botuese Onufri, 2000, f. 47.
[677] Kadare, Ismail., Chronicle in the stone, Canongate, Edinburg.London.New York.Melbourne, 2011, f. 35.
[678] Kadare, Ismail., Kronikë në gur, Tiranë, Shtëpia Botuese Onufri, 2000, f. 83.
[679] Kadare, Ismail., Chronicle in the stone, Canongate, Edinburg.London.New York.Melbourne, 2011, f. 71.
[680] Kadare, Ismail., Kronikë në gur, Tiranë, Shtëpia Botuese Onufri, 2000, f. 160.
[681] Kadare, Ismail., Chronicle in the stone, Canongate, Edinburg.London.New York.Melbourne, 2011, f. 150.
[682] Kadare, Ismail., Kronikë në gur, Tiranë, Shtëpia Botuese Onufri, 2000, f. 160.
[683] Kadare, Ismail., Chronicle in the stone, Canongate, Edinburg.London.New York.Melbourne, 2011, f. 150.
[684] Kadare, Ismail., Kronikë në gur, Tiranë, Shtëpia Botuese Onufri, 2000, f. 189.
[685] Kadare, Ismail., Chronicle in the stone, Canongate, Edinburg.London.New York.Melbourne, 2011, f. 181.
[686] Kadare, Ismail., Kronikë në gur, Tiranë, Shtëpia Botuese Onufri, 2000, f. 192.
[687] Kadare, Ismail., Chronicle in the stone, Canongate, Edinburg.London.New York.Melbourne, 2011, f. 184.
[688] Kadare, Ismail., Kronikë në gur, Tiranë, Shtëpia Botuese Onufri, 2000, f. 199.
[689] Kadare, Ismail., Chronicle in the stone, Canongate, Edinburg.London.New York.Melbourne, 2011, f. 191.
[690] Kadare, Ismail., Kronikë në gur, Tiranë, Shtëpia Botuese Onufri, 2000, f. 199.
[691] Kadare, Ismail., Chronicle in the stone, Canongate, Edinburg.London.New York.Melbourne, 2011, f. 191.
[692] Kadare, Ismail., Kronikë në gur, Tiranë, Shtëpia Botuese Onufri, 2000, f. 128.
[693] Kadare, Ismail., Chronicle in the stone, Canongate, Edinburg.London.New York.Melbourne, 2011, f. 118.
[694] Kadare, Ismail., Kronikë në gur, Tiranë, Shtëpia Botuese Onufri, 2000, f. 227.

Pse tha nëna ku e gjete ditën të vish sot?[696]
"Why did Mamma say I picked a great day to come back?"[697]

Pse thonë "ka dalë partizan"?[698]
"*Why do they say: 'He joined the resistance'?*"[699]

Pse s'na merr Zoti mendtë që së paku të mos kuptojmë ç'bëjmë.[700]
Why has God let us live, to be reduced to this?[701]

Po kjo tokë, pse është kështu e butë, ç'i kanë bërë kështu?[702]
Why is the earth soft?[703]

Ndajfolja pyetse *pse* alternohet me *why* në gjuhën angleze dhe kjo duket në tekst në të cilin u volën pesëmbëdhjetë raste të tilla, në dialogje. Haset një rast me ndajfoljen *përse* që alternohet me *why* në gjuhën angleze.

Përse nuk ishin më shumë dhe përse nuk kishin makina, topa, kundërajrorë, banda me muzikë, po kishin vetëm një flamur në krye dhe ca mushka të ngarkuara me arka dhe me të plagosur në fund?[704]
Why weren't there more of them? Why didn't they have vehicles, artillery, anti-aircraft guns and a military band? Why only a red flag in front and a few mules carrying supplies and wounded bringing up the rear?[705]

12	**Ndajfolja *pse/përse* alternohet me *why***	
Ndajfolja *pse* alternohet me *why*		15
Ndajfolja *përse* alternohet me *why*		1

13. Ndajfolja *pse* alternohet me ndajfolje *0* në tekstin e përkthyer në gjuhën angleze

Ndajfolja *pse* alternohet me lidhëz, apo ndajfolje *0* në tekstin e përkthyer në gjuhën angleze**.** Më poshtë janë gjetur dy raste të tilla në tekste, ku në tekstin autentik janë fjali pyetse dhe në përkthimin e gjuhës angleze shfaqen si fjali dëftore. Rastet e vjela më poshtë kanë të bëjnë me teknika të përkthimit të përkthyesit, ndoshta aludojmë se përkthyesi synon për të qenë sa më konçiz në dhënien e mendimit të personazhit. Në periudhën e dytë jepen dy shkaqe të njëpasnjëshme si përgjigje e pyetjes së shkakut.

Pse s'e lë më mirë velenxën në burg, ti prapseprapë atje do të kthehesh.[706]
You could left the blanket up there.[707]

---

[695] Kadare, Ismail., Chronicle in the stone, Canongate, Edinburg.London.New York.Melbourne, 2011, f. 150.
[696] Kadare, Ismail., Kronikë në gur, Tiranë, Shtëpia Botuese Onufri, 2000, f. 227.
[697] Kadare, Ismail., Chronicle in the stone, Canongate, Edinburg.London.New York.Melbourne, 2011, f. 222.
[698] Kadare, Ismail., Kronikë në gur, Tiranë, Shtëpia Botuese Onufri, 2000, f. 229.
[699] Kadare, Ismail., Chronicle in the stone, Canongate, Edinburg.London.New York.Melbourne, 2011, f. 225.
[700] Kadare, Ismail., Kronikë në gur, Tiranë, Shtëpia Botuese Onufri, 2000, f. 284.
[701] Kadare, Ismail., Chronicle in the stone, Canongate, Edinburg.London.New York.Melbourne, 2011, f. 279.
[702] Kadare, Ismail., Kronikë në gur, Tiranë, Shtëpia Botuese Onufri, 2000, f. 289.
[703] Kadare, Ismail., Chronicle in the stone, Canongate, Edinburg.London.New York.Melbourne, 2011, f. 283.
[704] Kadare, Ismail., Kronikë në gur, Tiranë, Shtëpia Botuese Onufri, 2000, f. 165.
[705] Kadare, Ismail., Chronicle in the stone, Canongate, Edinburg.London.New York.Melbourne, 2011, f. 259.
[706] Kadare, Ismail., Kronikë në gur, Tiranë, Shtëpia Botuese Onufri, 2000, f. 31.
[707] Kadare, Ismail., Chronicle in the stone, Canongate, Edinburg.London.New York.Melbourne, 2011, f. 19.

Përkthyesi në shembullin e mësipërm ka ndryshuar tërësisht nga ana kuptimore periudhën duke e kthyer në fjali të thjeshtë.

Pse?[708] *Po hë de, pse, Se ashtu u thotë i paudhi, moj nuse. Se kjo është koha e të paudhit.*[709]
"A good question,""Because they're possessed, my girl. Because this is the age of the Evil One.[710]

13	**Ndajfolja *pse* alternohet me ndajfolje *0***	
Ndajfolja *pse* alternohet me ndajfolje *0*		2

14. Ndajfolja *pse* alternohet me *what* në tekstin e përkthyer në gjuhën angleze

Ndajfolja *pse* alternohet me *what* në tekstin e përkthyer në gjuhën angleze. Në këtë ndërtim janë vjelë tri raste si më poshtë, në dialogje:

Pse shtrembërove fytyrën?[711]
What's the frown for?[712]

Pse e bëri këtë Argjiri?[713]
"What for?"[714]

Pse i shan aeroplanët?[715]
"What have you got against them?"[716]

14	**Ndajfolja *pse* alternohet me *what***	
Ndajfolja *pse* alternohet me *what*		3

15. Ndajfolja *pse* alternohet me *how* në tekstin e përkthyer në gjuhën angleze

Në tekstin autentik dhe në tekstin e përkthyer janë gjetur tri raste ku ndajfolja *pse* alternohet me *how*. Në këtë ndërtim kërkohet shkaku i diçkaje edhe pse në gjuhën angleze ka nuancë mënyre.

Pse je nxirë kështu?[717]
"How did you get so filthy?"[718]

Pse ju të dy nuk dilni partizanë?[719]
"How come you two don't go and join the partisans?"[720]

Pse?[721]
"How?"[722]

---

[708] Kadare, Ismail., Kronikë në gur, Tiranë, Shtëpia Botuese Onufri, 2000, f. 157.
[709] Kadare, Ismail., Kronikë në gur, Tiranë, Shtëpia Botuese Onufri, 2000, f. 158.
[710] Kadare, Ismail., Chronicle in the stone, Canongate, Edinburg.London.New York.Melbourne, 2011, f. 148.
[711] Kadare, Ismail., Kronikë në gur, Tiranë, Shtëpia Botuese Onufri, 2000, f. 31.
[712] Kadare, Ismail., Chronicle in the stone, Canongate, Edinburg.London.New York.Melbourne, 2011, f. 19.
[713] Kadare, Ismail., Kronikë në gur, Tiranë, Shtëpia Botuese Onufri, 2000, f. 80.
[714] Kadare, Ismail., Chronicle in the stone, Canongate, Edinburg.London.New York.Melbourne, 2011, f. 81.
[715] Kadare, Ismail., Kronikë në gur, Tiranë, Shtëpia Botuese Onufri, 2000, f. 140.
[716] Kadare, Ismail., Chronicle in the stone, Canongate, Edinburg.London.New York.Melbourne, 2011,f. 130.
[717] Kadare, Ismail., Kronikë në gur, Tiranë, Shtëpia Botuese Onufri, 2000, f. 81.
[718] Kadare, Ismail., Chronicle in the stone, Canongate, Edinburg.London.New York.Melbourne, 2011, f. 69.
[719] Kadare, Ismail., Kronikë në gur, Tiranë, Shtëpia Botuese Onufri, 2000, f. 240.
[720] Kadare, Ismail., Chronicle in the stone, Canongate, Edinburg.London.New York.Melbourne, 2011, f. 232.
[721] Kadare, Ismail., Kronikë në gur, Tiranë, Shtëpia Botuese Onufri, 2000, f. 280.
[722] Kadare, Ismail., Chronicle in the stone, Canongate, Edinburg.London.New York.Melbourne, 2011, f. 274.

15	**Ndajfolja *pse* alternohet me *how***	
Ndajfolja *pse* alternohet me *how*		3

16. Ndajfolja *pse* alternohet me përemrin pyetës *who* në tekstin në gjuhën angleze

Ndajfolja pyetse *pse* alternohet me *who* në gjuhën angleze në tekst, vetëm në një rast të tillë. Janë dy forma të ngjashme të cilat shprehin një pyetje për shkakun i cili nuk njihet.

Pse?[723]
"Who knows? There might have been a good reason."[724]

16	**Ndajfolja *pse* alternohet me përemrin pyetës *who***	
Ndajfolja *pse* alternohet me përemrin pyetës *who*		1

17. Lidhëza kohore *pasi* me përdorim shkakor alternohet me *when* në tekst në gjuhën angleze

Lidhëza kohore *pasi* me përdorim shkakor alternohet me *when* në tekst në gjuhën angleze vetëm në një rast të tillë. Formë e ngjashme që shpreh shkakun, jo kohën.

Bashkqytetari ynë L.Xuano u gjend i vrarë dhe pastaj i mbytur në lumë, pasi përgatitej të dëshmonte në gjyqin e Hankonatëve kundër karllashëve.[725]
The body of our fellow citizen L. Xuano was fished out of river. Killed when he was supposed to appear as a witness in the Angonis' suit against the Karllashi family.[726]

17	**Lidhëza kohore *pasi me përdorim shkakor* alternohet me *when***	
Lidhëza kohore *pasi me përdorim shkakor* alternohet me *when*		1

18. Formë e pashtjelluar *përcjellore* alternohet me *for fear that* *në tekstin anglisht*

Në tekstin letrar në origjinal haset një rast kur forma e pashtjelluar *përcjellore* alternohet me *for fear that* në tekstin anglisht.

Me gojën gjysmë të happur ndiqja lëvizjet e saj në heshtje, duke pasur frikë se çdo fjalë e imja mund të prishte atë harmoni të heshtur fëshfërimash të rrobës dhe të duarve.[727]
Open-mouthed, I watched her movements in silence, for fear that one word from me would break the tranquil harmony of the swishing of clothes and hands.[728]

[723] Kadare, Ismail., Kronikë në gur, Tiranë, Shtëpia Botuese Onufri, 2000, f. 209.
[724] Kadare, Ismail., Chronicle in the stone, Canongate, Edinburg.London.New York.Melbourne, 2011, f. 203.
[725] Kadare, Ismail., Kronikë në gur, Tiranë, Shtëpia Botuese Onufri, 2000, f. 41.
[726] Kadare, Ismail., Chronicle in the stone, Canongate, Edinburg.London.New York.Melbourne, 2011, f. 29.
[727] Kadare, Ismail. Kronikë në gur, Tiranë, Onufri, 1971, f. 123.
[728] Kadare, Ismail., Chronicle in the stone, Canongate, Edinburg.London.New York.Melbourne, 2011, f.113.

19.Lidhëza *because* në përkthim nuk gjendet në tekstin origjinal

Fjalia shkakore e vendosur midis pyetjeve dhe përgjigjeve realizon një raport shkakor. Edhe pse nuk përdoret lidhëza shkakore në shqip, kjo gjë nënkuptohet nga konteksti i pyetjes dhe përgjigjes, që në përkthim është dhënë lidhëza *because* *(sepse)*. Në ligjërimin e folur ndodh t'u përgjigjemi pyetjeve me *pse*, me ndërtime që nuk përmbajnë lidhëza shkakore të dhëna, por që nënkuptohen. Edhe pa lidhëz shkakore, thënia e përgjigjes jep një shkak.

- Pse shëmtohesh kështu?
- Dua.[729]
- Why do you want to look so ugly?
- Because I feel like it.[730]

Patrulla lajmëroi, siç duket, garnizonin për rrëmujën e pakuptueshme, që po ndodhte, dhe pas një çerek ore në oborrin e Kako Pinos hynë me shpejtësi katër xhenierë italianë me vegla dhe aparate për zbulimin e minave.[731]
The patrol must have reported the unusual agitation to the garrison, because a quarter of an hour later four Italian sappers trooped into Kako Pino's yard with mine detectors.[732]

Në seksionin 19 u renditën rastet kur lidhëza *because* në përkthim nuk gjendet në origjinal dhe u gjetën dy të tilla.

19	Lidhëza *because* në përkthim nuk gjendet në tekstin origjinal	
Pjesa e nënrenditur është pas pjesës kryesore		2

20. Periudha me dy marrëdhënie shkakore

Periudha me dy marrëdhënie shkakore janë hasur me rend të tillë që pjesët e nënrenditura janë pas pjesës kryesore.

Oficerin e fajësuan se nuk e kishte mirëmbajtur kokën gjatë udhëtimit, duke anashkaluar rregullat e hedhjes së kripës.[733]
They accused him of not having taken proper care of it during the trip and of not sprinkling it with salt as the rules require.[734]

Nënëmadhja vinte tek ne një herë në vit, sepse ajo nuk bënte kurrë vizita, ngaqë ishte tepër e rëndë për të bërë rrugë të gjata.[735]
It was my maternal grandmother, who usually came to see us maybe once a year, since she was too heavy to make long journeys.[736]

Së fundmi u volën dy raste kur në një periudhë janë hasur marrëdhënie shkakore dhe të tilla janë dhe në përkthimin e gjuhës angleze.

[729] Kadare, Ismail. Kronikë në gur, Tiranë, Onufri, 1971, f. 47.
[730] Kadare, Ismail., Chronicle in the stone, Canongate, Edinburg.London.New York.Melbourne, 2011, f. 54.
[731] Kadare, Ismail. Kronikë në gur, Tiranë, Onufri, 1971, f. 33.
[732] Kadare, Ismail. Kronikë në gur, Tiranë, Onufri, 1971, f. 38.
[733] Kadare, Ismail., Chronicle in the stone, Canongate, Edinburg.London.New York.Melbourne, 2011, f. 198.
[734] Kadare, Ismail., Chronicle in the stone, Canongate, Edinburg.London. New York.Melbourne, 2011, f. 191.
[735] Kadare, Ismail., Kronikë në gur, Tiranë, Shtëpia Botuese Onufri, 2000, f. 238.
[736] Kadare, Ismail., Chronicle in the stone, Canongate, Edinburg.London.New York.Melbourne, 2011, f. 230.

20	Lidhëza *because* në përkthim nuk gjendet në tekstin origjinal
Pjesët e nënrenditura janë pas pjesës kryesore	2

21. Rrethanor me parafjalë nga+ *emër* alternohet me *shprehje emërore* *në tekstin anglisht*

Rrethanor me parafjalë nga+ *emër* alternohet me *shprehje emërore* *në tekstin anglisht.* Në rastin e sapocituar jepen argumentet me anë të rrethanorit të shkakut të shprehur me nga+ *emër* që alternohet me *shprehje emërore* në tekstin e përkthyer në anglisht.

Pastaj hyri babai dhe pas tij nëna, që po dridhej nga të ftohtët .[737]
Then papa came in, and mama shivering with cold.[738]

Tjetra qe zbardhur nga tmerri.[739]
Mane Voco's poor wife turned pale with fear.[740]

Ndërsa ajo digjej, ne nisëm të thërrisnim prapë dhe pastaj zbërthyem pantallonat dhe filluam të derdhnim ujët e hollë mbi të, duke brohoritur e duke spërkatur njëri-tjetrin nga gëzimi.[741]
As it burned, we began to shout again, then unbuttoned our flies and pissed on it, cheering wildly and sprinkling each other for fun.[742]

Kockat ishin të holla, të lara nga shiu.[743]
Its delicate bones had been washed clean by the rain.[744]

Mbi ndërtesën e lartë tymi i dendur, si një tufë kuajsh të zinj, shtyhej sa andej-këndej nga era.[745]
Thick smoke like a herd of black horses was rising over the massive building and being blown around by the wind.[746]

Lumi i fryrë jashtë mase nga ky gllabërim, mundohej ta treste në lukthin e tij.[747]
Immensely swollen from this gulp, the river was now busy digesting the road.[748]

I lodhur, krejt i trullosur nga ndeshja, ai s'jepte asnjë shenjë jete.[749]
Utterly exhausted, dazed by the battle. It showed no sign of life.[750]

Në rastin e mëposhtëm në fjalinë në teksin në origjinal shkaku realizohet me rrethanor me parafjalë nga+ *emër*, ndërsa në tekstin e përkthyer, përkthyesi shkakun e realizon me pjesë të nënrenditur kohore.

Braktisja e parë ishte shkaktuar nga një murtajë një mijë vjet më parë.[751]

---

[737] Kadare, Ismail., Kronikë në gur, Tiranë, Shtëpia Botuese Onufri, 2000, f. 18.
[738] Kadare, Ismail., Chronicle in the stone, Canongate, Edinburg.London.New York.Melbourne, 2011, f. 6.
[739] Kadare, Ismail., Kronikë në gur, Tiranë, Shtëpia Botuese Onufri, 2000, f. 44.
[740] Kadare, Ismail., Chronicle in the stone, Canongate, Edinburg.London.New York.Melbourne, 2011, f. 31.
[741] Kadare, Ismail., Kronikë në gur, Tiranë, Shtëpia Botuese Onufri, 2000, f. 54.
[742] Kadare, Ismail., Chronicle in the stone, Canongate, Edinburg.London.New York.Melbourne, 2011, f. 42.
[743] Kadare, Ismail., Kronikë në gur, Tiranë, Shtëpia Botuese Onufri, 2000, f. 147.
[744] Kadare, Ismail., Chronicle in the stone, Canongate, Edinburg.London.New York.Melbourne, 2011, f. 137.
[745] Kadare, Ismail., Kronikë në gur, Tiranë, Shtëpia Botuese Onufri, 2000, f. 209.
[746] Kadare, Ismail., Chronicle in the stone, Canongate, Edinburg.London.New York.Melbourne, 2011, f. 204.
[747] Kadare, Ismail., Kronikë në gur, Tiranë, Shtëpia Botuese Onufri, 2000, f. 21.
[748] Kadare, Ismail., Chronicle in the stone, Canongate, Edinburg.London.New York.Melbourne, 2011, f. 8-9.
[749] Kadare, Ismail., Kronikë në gur, Tiranë, Shtëpia Botuese Onufri, 2000, f. 299.
[750] Kadare, Ismail., Chronicle in the stone, Canongate, Edinburg.London.New York.Melbourne, 2011, f. 295.

It was the third time in its long history that the city had been abandoned in this way. A thousand years before, the inhabitants had fled when plaqgue struck.[752]

Në rastin e mëposhtëm përkthyesi nga rrethanor me parafjalë nga+ *emër*, në tekstin në anglisht e kthen në kryefjalë.

Nga bombardimi u vranë gjashtëdhjetë e dy njerëz.[753]
The bombing left sixty-two dead.[754]

Në rastin e mëposhtëm përkthyesi nga rrethanor me parafjalë nga+ *emër*, në tekstin në anglisht e kthen në gjymtyrë tjetër, jo plotës shkakor.

Ne dridheshim si qentë nga të ftohtët.[755]
We shivered like freezing puppies.[756]

Në rastin e mëposhtëm përkthyesi nga rrethanor me parafjalë nga+ *emër*, në tekstin në anglisht nuk ka fare shkak.

Ditët ishin të plogëta, të rënduara nga dhjami.[757]
The days were heavy and shapeless.[758]

21.a Rrethanor me parafjalë nga+ *emër* alternohet me *shprehje emërore* në tekstin anglisht në *përcaktor të veçuar*

Këto afishe, të grisura nga shiu dhe nga era, ishin e vetmja gjë që mbetën nga shqetësimi i ditëve të fundit.[759]
These posters, turned to scraps by wind and rain, were all that remained of the turmoil of recent days.[760]

Të qullur nga shiu, të rraskapitur e të parruar, ata ngjiteshin ngadalë përpjetë rrugës së Zallit, duke parë të habitur shtëpitë e larta prej guri.[761]
Rain-soaked, exhausted, and unshaven, the soldiers all trudged up steep Zalli street, gazing in stupor at the tall stone houses.[762]

Në seksionin 21 janë listuar rrethanorë me parafjalë nga+*emër* të cilat alternohen me *shprehje emërore* në tekstin e përkthyer në anglisht. Janë vjelë shtatë raste të tilla si dhe katër raste kur ka ndryshime në tekstin e përkthyer në anglisht. Në seksionin 16.a. janë listuar rrethanorë me parafjalë nga+*emër* të cilat alternohen me *shprehje emërore* në tekstin e përkthyer në anglisht në përcaktor të veçuar. Janë gjetur dy raste të tilla.

---

[751] Kadare, Ismail., Kronikë në gur, Tiranë, Shtëpia Botuese Onufri, 2000, f. 277.
[752] Kadare, Ismail., Chronicle in the stone, Canongate, Edinburg.London.New York.Melbourne, 2011, f. 271.
[753] Kadare, Ismail., Kronikë në gur, Tiranë, Shtëpia Botuese Onufri, 2000, f. 107.
[754] Kadare, Ismail., Chronicle in the stone, Canongate, Edinburg.London.New York.Melbourne, 2011, f. 97.
[755] Kadare, Ismail., Kronikë në gur, Tiranë, Shtëpia Botuese Onufri, 2000, f. 197.
[756] Kadare, Ismail., Chronicle in the stone, Canongate, Edinburg.London.New York.Melbourne, 2011, f. 190.
[757] Kadare, Ismail., Kronikë në gur, Tiranë, Shtëpia Botuese Onufri, 2000, f. 208.
[758] Kadare, Ismail., Chronicle in the stone, Canongate, Edinburg.London.New York.Melbourne, 2011, f. 202.
[759] Kadare, Ismail., Kronikë në gur, Tiranë, Shtëpia Botuese Onufri, 2000, f. 155.
[760] Kadare, Ismail., Chronicle in the stone, Canongate, Edinburg.London.New York.Melbourne, 2011, f. 146.
[761] Kadare, Ismail., Kronikë në gur, Tiranë, Shtëpia Botuese Onufri, 2000, f. 161.
[762] Kadare, Ismail., Chronicle in the stone, Canongate, Edinburg.London.New York.Melbourne, 2011, f. 255.

21	**Rrethanor me parafjalë nga+ *emër* alternohet me *shprehje emërore***	
nga+ *emër* alternohet me *shprehje emërore*		7
nga+ *emër* alternohet me *ndryshim gjymtyrësh në fjali*		4
Rrethanor nga+ emër alternohet me shprehje emërore në përcaktor të veçuar.		2

22. Rrethanor me parafjalë nga+ *GE* alternohet me *shprehje emërore* *në tekstin anglisht*

Në këtë ndërtim -rrethanor me parafjalë *nga+ GE* që alternohet me shprehje emërore në tekstin anglisht shohim se janë vjelë disa raste.

> *Magji i kishin bërë Dino Çiços, i vetmi njeri në qytetin tonë që merrej me shpikje dhe që tani nga shkaku i magjive njehsimet e shpikjeve i ngatërroheshin vazhdimisht.*[763]
> *The same happened to the house of Dino Çiço, the city's lone inventor, whose calculations were now thrown off by the magic.*[764]
>
> *Zinxhirëve dhe të gjithë ishim të djerësitur, të pluhurosur, mezi merrnim frymë dhe na dukej sikur do të pëlcisnim nga ky gazmend i madh.*[765]
> *In the end we got tired and came to a stop at Zamani Square, bathed in sweat and covered with dust, barely able to catch our breath, but radiant with joy.*[766]
>
> *Ishin zverdhur nga mungesa e ajrit në thellësi të sternës.*[767]
> *The lack of air deep in the cistern had made them pale.*[768]
>
> *Lista e të vrarëve nga bombardimi i djeshëm:*[769]
> *List of those killed by yesterday's bombing:*[770]
>
> *Mbi pullazin e saj binin gjithë rrufetë e qiellit, zjarri e digjte dhe e përvëlonte qindra herë ditën, qindra herë ajo shndërrohej në gërmadhë dhe me sa duket po aq herë ngrihej nga hiri i saj, përderisa mallkimet nuk pushonin.*[771]
> *All the world's planes would flee in terror at the sight of it, tearing off in all directions, some south, some north; others, in total panic, would nose-dive and crash. For planes were something new in that ancient sky.*[772]
>
> *Ishte një gjumë i mundimshëm, i ndërprerë e i shqyer nga gropat e rrugës.*[773]
> *It was a painful slumber, cut and torn by the jolts passed to my body by the holes in the road.*[774]

Në rastet e mëposhtme në fjalitë në teksin në origjinal shkaku realizohet me rrethanor me parafjalë nga+ *GE*, ndërsa në tekstin e përkthyer, përkthyesi shkakun e realizon me pjesë të nënrenditur.

> *Dy qytetarë, që kishin dashur të nxirrnin një flamur të bardhë ishin vrarë nga plumbat e atyre që kishin vendosur të mos dorëzoheshin.*[775]

---

[763] Kadare, Ismail., Kronikë në gur, Tiranë, Shtëpia Botuese Onufri, 2000, f. 44.
[764] Kadare, Ismail., Chronicle in the stone, Canongate, Edinburg.London.New York.Melbourne, 2011, f. 32.
[765] Kadare, Ismail., Kronikë në gur, Tiranë, Shtëpia Botuese Onufri, 2000, f. 54.
[766] Kadare, Ismail., Chronicle in the stone, Canongate, Edinburg.London.New York.Melbourne, 2011, f. 42.
[767] Kadare, Ismail., Kronikë në gur, Tiranë, Shtëpia Botuese Onufri, 2000, f. 56.
[768] Kadare, Ismail., Chronicle in the stone, Canongate, Edinburg.London.New York.Melbourne, 2011, f. 44.
[769] Kadare, Ismail., Kronikë në gur, Tiranë, Shtëpia Botuese Onufri, 2000, f. 151.
[770] Kadare, Ismail., Chronicle in the stone, Canongate, Edinburg.London.New York.Melbourne, 2011, f. 141.
[771] Kadare, Ismail., Kronikë në gur, Tiranë, Shtëpia Botuese Onufri, 2000, f. 101.
[772] Kadare, Ismail., Chronicle in the stone, Canongate, Edinburg.London.New York.Melbourne, 2011, f. 112.
[773] Kadare, Ismail., Kronikë në gur, Tiranë, Shtëpia Botuese Onufri, 2000, f. 281.
[774] Kadare, Ismail., Chronicle in the stone, Canongate, Edinburg.London.New York.Melbourne, 2011, f. 276.

Two men who tried to raise a white flag atop one of the houses were shot dead by the others determined not to surrender.[776]

Ata hodhën armët në sup dhe u nisën për të ikur, por në atë kohë rruha gjëmoi nga hapa të rëndë.[777]
They were about to leave when heavy footsteps sounded on the cobblestones.[778]

I merrej fryma nga ngjitja e shkallëve.[779]
Grandma was so out of breath from climbing up the stairs that she could barely get the sentence out.[780]

Në rastin e mëposhtëm përkthyesi nga rrethanor me parafjalë nga+*GE.*, ku gjenden dy të tillë, në tekstin e përkthyer në anglisht ka vetëm një plotës shkakor sepse është ndryshuar struktura e fjalisë.

Tani fusha atje poshtë, ura, brigjet, mjegullat dhe mali po çliroheshin dalëngadalë nga pushteti i natës dhe të lodhur e të zbehtë nga ankthi që kaluam, prisnim mëngjesin.[781]
Exhausted, still pale with anguish, they awaited the morning.[782]

Në rastin e mëposhtëm përkthyesi nga rrethanor me parafjalë nga+*GE*, në tekstin në anglisht e kthen në kryefjalë.

Unë u përplasa përdhe nga një forcë e verbër.[783]
A blind froce hurled me to the ground.[784]

22	*nga+ GE* alternohet me *shprehje emërore*	
nga+ GE alternohet me *shprehje emërore*		6
nga+ GE alternohet me *pjesë të nënrenditur*		3
nga+GE alternohet me *shprehje emërore e ndryshim të strukturës së periudhës.*		1
nga+GE, në tekstin në anglisht e kthen në kryefjalë		1

23. Rrethanor i paraprirë me *nga shkaku i-* alternohet me *because of* në tekstin anglisht

Në këtë ndërtim janë vjelë raste ku rrethanori i shkakut shprehet me parafjalë *nga shkaku i-* dhe alternohet me *because of* në tekstin anglisht.

Në bisedat e njerëzve filluan përsëri ato halle të përditshme, që ishin lënë përkohësisht mënjanë nga shkaku i magjive.[785]
The ordinary concerns of daily life, which had disappeared from conversation because of the magic, began to crop up again.[786]

---

[775] Kadare, Ismail., Kronikë në gur, Tiranë, Shtëpia Botuese Onufri, 2000, f. 298.
[776] Kadare, Ismail., Chronicle in the stone, Canongate, Edinburg.London.New York.Melbourne, 2011, f. 294.
[777] Kadare, Ismail., Kronikë në gur, Tiranë, Shtëpia Botuese Onufri, 2000, f. 270.
[778] Kadare, Ismail., Chronicle in the stone, Canongate, Edinburg.London.New York.Melbourne, 2011, f. 265.
[779] Kadare, Ismail., Kronikë në gur, Tiranë, Shtëpia Botuese Onufri, 2000, f. 239.
[780] Kadare, Ismail., Chronicle in the stone, Canongate, Edinburg.London.New York.Melbourne, 2011, f. 230.
[781] Kadare, Ismail., Kronikë në gur, Tiranë, Shtëpia Botuese Onufri, 2000. f. 281.
[782] Kadare, Ismail., Chronicle in the stone, Canongate, Edinburg.London.New York.Melbourne, 2011, f. 275.
[783] Kadare, Ismail., Kronikë në gur, Tiranë, Shtëpia Botuese Onufri, 2000, f. 181.
[784] Kadare, Ismail., Chronicle in the stone, Canongate, Edinburg.London.New York.Melbourne, 2011, f. 173.
[785] Kadare, Ismail., Kronikë në gur, Tiranë, Shtëpia Botuese Onufri, 2000,Po aty, f. 32
[786] Kadare, Ismail., Chronicle in the stone, Canongate, Edinburg.London.New York.Melbourne, 2011, f. 37.

Pezullohen përkohësisht të gjitha gjyqet për çështje pronësie të tokës, <u>për shkak të djegies së kadastrës</u>.[787]
All suits relating to property are suspended <u>because of the burning of the land registry.</u>[788]

Në shtëpinë tonë të madhe, ndoshta <u>nga shkaku i mesoreve dhe sidomos i qilareve të zbrazët</u>, uria ndihej edhe më shumë.[789]
In our big house, maybe <u>because of the hallways, cupboards and cellars</u>, you could really feel the hunger.[790]

Gjyqi i vjetër, Hankonatë kundër Karllashëve, i ndërprerë përkohësisht <u>për shkak të bombardimeve</u>, rifilloi dje.[791]
... office. Property. The endless Angoni vs Karllashi case, suspended <u>because of the bombing,</u> resumed yesterday.[792]

Unë isha i trishtuar <u>për shkak të gjyshes</u>.[793]
I was sad <u>because of Grandmother</u>.[794]

Në rastin e mëposhtëm haset rrethanori i shkakut i praraprirë me *<u>për hir të</u>* që alternohet me *<u>because of</u>* në tekstin anglisht.

Ne kishim kërkuar veçanërisht rreth e rrotull shtëpisë së Nazos dhe këtë e kishim bërë <u>për hir të nuses së saj të bukur</u>. [795]
We had concentrated our investigation around Nazo's house, <u>because of her beautiful daughter-in-law</u>. [796]

23	**Rrethanor i paraprirë *<u>nga shkaku i-</u>* alternohet me *<u>because of</u>* në tekstin anglisht**	
Rrethanor *<u>nga shkaku i-</u>* alternohet me *<u>because of</u>* në tekstin anglisht		5
Rrethanor *<u>për hir të-</u>* alternohet me *<u>because of</u>* në tekstin anglisht		1

24. Rrethanor i paraprirë me *<u>nga shkaku i-</u>* alternohet me *<u>about/ after phrase</u>* në tekstin anglisht

Në tekste haset ndërtimi shkakor me rrethanor të paraprirë me *<u>nga shkaku i-</u>* alternohet me *<u>about/after phrase</u>* në tekstin anglisht. Në këtë ndërtim hasen dy raste të tilla.

Tur Qosja e përgënjeshtroi sot në gazetë thashethemen se kishte shkuar prapë gjer të mejkët e Selanikut <u>për shkak të mjekrës</u> e cila s'i del që s'i del.[797]
Today Jur Qosja published an announcement in the newspaper denying the rumour that he had been to Salonica to see doctors <u>about his lack of facial hair</u>.[798]

[787] Kadare, Ismail., Kronikë në gur, Tiranë, Shtëpia Botuese Onufri, 2000, f. 215.
[788] Kadare, Ismail., Chronicle in the stone, Canongate, Edinburg.London.New York.Melbourne, 2011, f. 211.
[789] Kadare, Ismail., Kronikë në gur, Tiranë, Shtëpia Botuese Onufri, 2000, f. 59.
[790] Kadare, Ismail., Chronicle in the stone, Canongate, Edinburg.London.New York.Melbourne, 2011, f. 47.
[791] Kadare, Ismail., Kronikë në gur, Tiranë, Shtëpia Botuese Onufri, 2000, f.133.
[792] Kadare, Ismail., Chronicle in the stone, Canongate, Edinburg.London.New York.Melbourne, 2011, f. 123.
[793] Kadare, Ismail., Kronikë në gur, Tiranë, Shtëpia Botuese Onufri, 2000. f. 277.
[794] Kadare, Ismail., Chronicle in the stone, Canongate, Edinburg.London.New York.Melbourne, 2011. f. 271.
[795] Kadare, Ismail. Kronikë në gur, Tiranë, Onufri, 1971, f. 35.
[796] Kadare, Ismail., Chronicle in the stone, Canongate, Edinburg.London.New York.Melbourne, 2011, f . 40.
[797] Kadare, Ismail., Kronikë në gur, Tiranë, Shtëpia Botuese Onufri, 2000, f. 215.
[798] Kadare, Ismail., Chronicle in the stone, Canongate, Edinburg.London.New York.Melbourne, 2011, f. 211.

Kurrë nuk u mor vesh cili ishte njeriu që u ngjit si fantazmë mbi sipërfaqen e qytetit për t'u fundosur sakaq, pasi lëkundi atë shenjë në drejtim të gjermanëve.[799]
No one ever found out who it was that rose up like a ghost over the city only to sink back down into the abyss after waving that white something at the Germans.[800]

24	**Rrethanor me *nga shkaku i-* alternohet *about/ after phrase* në tekstin anglisht**	
Rrethanor *nga shkaku i-* alternohet me ***about phrase*** në tekstin anglisht		1
Rrethanor *nga shkaku i-* alternohet me ***after phrase*** në tekstin anglisht		1

Përfundime mbi qasjen e marrëdhënieve shkakore të tekstit *"Kronikë në gur"* me përkthimin *"Chronicle in the stone"* të I. Kadaresë

Në çështjen e mësipërme 5.2 u vol inventari i ndërtimeve për marrëdhëniet shkakore në shqip në romanin "*Kronikë në gur*" të Ismail Kadaresë[801] duke iu referuar raporteve *shkakore konstatuese* dhe *arsyetuese*[802] për faktin se iu kemi referuar gjuhëtarëve shqiptarë në lidhje me trajtimin *semantiko-pragmatik* të lidhëzave shkakore.

Shembujt e gjetura u klasifikuan sipas variacioneve dhe u interpretuan ndërtimet me lidhëza shkakore si ato *argumentuese të vlerësimit; argumentuese pyetëse; të drejtpërdrejta; të drejtpërdrejta me lidhëzën sepse; argumentuese të supozimit; argumentuese të konkluzionit; argumentuese shkakore dëshirore; argumentuese të urdhrit; shkakore të vlerësimit; periudha dhe fjali në rastin e pyetjes retorike; periudha shkakore shtuese; periudha shkakore të ndjenjës; periudha shkakore të hamendësimit; si dhe rrethana të paraprira me parafjalën nga; të shprehura me formën e pashtjelluar përcjellore; shkakore të paraprira me parafjalë të rasës gjinore etj.*

Ato nuk mund të analizoheshin ne këtë mënyrë në qasje me inventarin e gjetejeve ne tekstin, për shkak të ndryshimeve të shumta që përkthyesi i ka bërë tekstit, për qëllime stilistike apo për teknika të tjera letrare të cilat janë jashtë fushës sonë të studimit.

Në mënyrë të përmbledhur gjetjet e shpeshtisë së hasjes së mjeteve shkakore të tekstit *"Kronikë në gur"* jepen në tabelën e mëposhtme 5.2.1.

[799] Kadare, Ismail., Kronikë në gur, Tiranë, Shtëpia Botuese Onufri, 2000, f. 298.
[800] Kadare, Ismail., Chronicle in the stone, Canongate, Edinburg.London.New York.Melbourne, 2011, f. 294.
[801] Kadare, Ismail., Kronikë në gur, Tiranë, Shtëpia Botuese Onufri, 2000.
[802] Çeliku, M. Domi, M. Floqi, S. Mansaku, S. Pernaska, R. Prifti, S. dhe Totoni, M. (2002). Gramatika gjuhës shqipe II. Tiranë. Shtypshkronja Maluka. f. 563.

Tab.5.2.1. Shpeshtia e mjeteve shkakore të tekstit *"Kronikë në gur"*

Marrëdhënie shkakore	***Shpeshtia e përdorimit***
sepse	33 raste
rrethanorë	77 raste
ngaqë	7 raste
se	17 raste
pasi	2 raste
Përderisa	1 rast
Pse	34 raste
nga shkaku i	1 rast
duke pasur frikë se	1 rast

Pra siç duket në tabelën e mësipërme marrëdhënia shkakore realizohet më së shpeshti me rrethanorë 77 raste; me ndajfoljen *pse* 34 raste; dhe me ndajfoljen *sepse* 33 raste.

Në çështjen 5.3 u ravijëzuan në mënyrë të detajuar të gjitha rastet e vjela, të klasifikuara në mjete lidhëse dhe ekuivalentet në përkthimin e tekstit në gjuhën angleze. Mënyrat e klasifikimit po i rendisim më poshtë si edhe shpeshtinë e tyre, madje duke vënë në pah edhe rastet e ndryshimit në strukturën e fjalisë, apo fragmentizimin e fjalisës së përbërë, si dhe të rasteve të ndryshimit të periudhës në fjali të thjeshta, pra duke e ndarë veçmas shkakun. Më poshtë po përmbledhim në mënyrë më konçize gjetjet ndaj tekstit *"Kronikë në gur"* me përkthimin *"Chronicle in the stone"* të I. Kadaresë.

1.Rasti kur lidhëza *sepse* përkthehet me *for* tek teksti i përkthyer në gjuhën angleze

Në këto periudha, në pjesën e nënrenditur jepen argumentet duke kaluar në një përfundim logjik sa më të besueshëm. Në këtë ndërtim sifjalitë shkakore janë hasur më së shpeshti pas pjesës kryesore, shtatë të tilla, e më pak në mes të pjesës kryesore, tre të tilla. Nuk hasen raste të tilla që sifjalia shkakore të jetë para pjesës kryesore. Gjithsej janë gjetur dhjetë raste, madje është hasur një rast kur përkthyesi e ndryshon strukturën e periudhës duke e kthyer në fjali të thjeshtë.

2.Rasti kur lidhëza *sepse* alternohet me *0 lidhëz* në gjuhën angleze, (pa mjet lidhës)

Në këtë rast, në tekstin e përkthyer, ndërtimi me *sepse* jepet me një strukturë fjalie që nuk e përmban fare lidhëzën e shkakut në gjuhën angleze, duke e humbur, ose nënkuptuar raportin e shkakësisë në fjalitë gjegjëse. U hasën katër raste në tekst ku dhe lidhëza *sepse* alternohet me *0 lidhëz* në gjuhën angleze pra pa lidhëz. Janë dy

raste ku pjesa e nënrenditur është pas pjesës kryesore dhe dy raste kur ndryshon struktura e fjalisë. Shkakësia në gjuhën angleze realizohet edhe pa mjet lidhës, gjë që është e dukshme edhe në këtë përkthim. Siç u vu re dhe në tekstin e Emili Brontë (analiza e plotë është në seksionin e mëposhtëm 5.5), raste të tilla janë të shumta, pra nuk është teknikë e përkthyesit, por veçori e gjuhës angleze.

3.Rasti kur lidhëza *sepse* alternohet me *because* tek teksti i përkthyer në gjuhën angleze

Hasen një sërë rastesh kur lidhëza *sepse* përkthehet në gjuhën angleze *because* duke paraprirë sifjalitë shkakore. Kjo lidhëz është lidhëz mirëfilli që ndërton marrëdhënie shkakore dhe ka një peshë të rëndësishme në dhënien e shkakut.

Në përkthimin e tekstit në anglisht, marrëdhënia e shkakut është gjithashtu e pranishme. Kjo lidhëz jep një atmosferë të gjerë brenda semantikës së një marrëdhënieje shkakore.

Lidhëza *because (sepse)* është shkakore e pastër dhe nëse zëvendësohet me një lidhëz tjetër si: *se, meqë, ngaqë* etj., nuk i jepet thënies atë shprehësi që i jep lidhëza *sepse,* ngaqë luan rol në theksimin e rëndësisë së faktit të dhënë me fjalinë shkakore. U hasën pesë raste kur pjesa e nënrenditur shkakore është pas pjesës kryesore; dy të tilla kur pjesa e nënrenditur është në mes të pjesës kryesore dhe dy raste kur shkaku në përkthimin në gjuhën angleze paraqitet si fjali më vete.

4.Rasti kur lidhëza *sepse* alternohet me *shprehje* në tekstin e përkthyer në gjuhën angleze.

Lidhëza *sepse* në gjuhën shqipe në pak raste, gjithsej tri, është alternuar *me shprehje* (*by phrase; certain that*; dhe duke ndryshuar madje marrëdhënien në rastin e tretë (*and it was hard to stay upright)* në tekstin e përkthyer në gjuhën angleze. Në këtë ndërtim sifjalitë shkakore u hasën më së shpeshti pas pjesës kryesore dy të tilla, dhe në një rast në mes të pjesës kryesore. Nuk hasen raste të tilla që sifjalia shkakore të jetë para pjesës kryesore.

5. Rasti kur lidhëza *sepse* alternohet me *as* në tekstin e përkthyer në gjuhën angleze.

Në këtë ndërtim pjesa e nënrenditur shkakore haset pas pjesës kryesore dhe në tekste janë hasur vetëm dy raste. Në rastin e parë të hasur rendi i periudhës është në mënyrë të tillë që pjesa e nënrenditur shkakore vjen pas pjesës kryesore. Në rastin e dytë, pjesa e nënrenditur është pas pjesës kryesore (dy pjesë homogjene shkakore) me ndryshim strukture në tekstin e përkthyer.

6. Rasti kur lidhëza *se* alternohet me *0 lidhëz* në tekstin anglisht.

Në këtë ndërtim periudhat shkakore janë hasur tri të tilla. Janë hasur dy raste ku rendi i periudhës është i tillë që pjesa e nënrenditur është pas pjesës kryesore dhe një i tillë ku pjesa e nënrenditur është në mes të pjesës kryesore në tekstin origjinal të gjuhës shqipe dhe del në fjali të thjeshtë të veçantë në tekstin e përkthyer.

7. Rasti kur lidhëza *se* alternohet me *because* në tekstin e përkthyer në anglisht.

Në këtë ndërtim, me lidhëzën *se* që alternohet me *because* në tekstin e përkthyer në gjuhën angleze e hasim në një rast, ku pjesa e nënrenditur është pas pjesës kryesore.

8. Rasti kur lidhëza shkakore *ngaqë* alternohet me *that; as; 0 lidhëz* në tekstin e përkthyer në gjuhën angleze.

Në ndërtimin kur lidhëza shkakore *ngaqë* alternohet me *that* u has vetëm një rast kur pjesa e nënrenditur shkakore është në mes të pjesës kryesore. Lidhëza *ngaqë* në gjuhën shqipe mund të alternohet me *0 lidhëz*, të cilin e kemi hasur në një rast, në tekstin e përkthyer në gjuhën angleze dhe periudha në përkthimin e gjuhës angleze periudha ka ndryshuar si strukturë.

Është hasur dhe një rast kur lidhëza shkakore *ngaqë* alternohet me *because of* në tekstin e përkthyer në gjuhën angleze ku pjesa e nënrenditur është pas pjesës kryesore.

9. Rasti kur ndajfoljet *pse/përse* alternohen me *why* në përkthimin në gjuhën angleze.

Ndajfolja *pse* alternohet shpesh me *why* në tekstin e përkthyer në gjuhën angleze dhe haset më së shpeshti në fjali pyetse, për të pyetur për shkakun dhe kjo është e dukshme sepse u volën pesëmbëdhjetë raste të tilla, në dialogje. Haset një rast me ndajfoljen *përse* që alternohet me *why* në gjuhën angleze. Gjithashtu hasen raste kur ndajfolja *pse* alternohet me *0* mjet lidhës në tekstin e përkthyer në gjuhën angleze.

Janë gjetur dy raste të tilla në tekste, ku në tekstin autentik janë fjali pyetse dhe në përkthimin e gjuhës angleze shfaqen si fjali dëftore. Rastet e vjela më poshtë kanë të bëjnë me teknika të përkthimit të përkthyesit, ndoshta mund të aludojmë se përkthyesi synon për të qenë sa më konçiz në dhënien e mendimit të personazhit. Në periudhën e dytë jepen dy shkaqe të njëpasnjëshme si përgjigje e pyetjes së shkakut.

Në rastin kur ndajfolja *pse* alternohet me *what* në tekstin e përkthyer në gjuhën angleze janë tri, në dialogje. Janë gjetur tri raste ku ndajfolja *pse* alternohet me *how*.

Në këtë ndërtim kërkohet shkaku i diçkaje edhe pse në gjuhën angleze ka nuancë mënyre. Është hasur dhe një rast kur ndajfolja pyetse *pse* alternohet me *who*.

10. Rasti kur lidhëza kohore *pasi* haset me përdorim shkakor = me *when* në anglisht.

Lidhëza kohore *pasi* me përdorim shkakor alternohet me *when* në tekst në gjuhën angleze vetëm në një rast të tillë.

11. Rasti kur forma e pashtjelluar *përcjellore* alternohet me *for fear that* *në tekstin anglisht.*

Në tekstin letrar në origjinal haset një rast kur forma e pashtjelluar *përcjellore* alternohet me *for fear that* në tekstin anglisht.

12. Rasti kur lidhëza *because* në përkthim nuk gjendet në tekstin origjinal.

Fjalia shkakore e vendosur midis pyetjeve dhe përgjigjeve realizon një raport shkakor. Është hasur një rast kur në gjuhën shqipe periudha nuk ka marrëdhënie shkakore, por në gjuhën angleze është si e tillë me lidhëzën *because.*

13. Periudha me dy marrëdhënie shkakore, por me marrëdhënie të tjera në anglisht

Periudha me dy marrëdhënie shkakore janë hasur me rend të tillë që pjesët e nënrenditura janë pas pjesës kryesore, por nuk janë të tilla në përkthimin e gjuhës angleze.

14. Rasti kur rrethanori nga+ *emër* alternohet me *shprehje emërore* *në tekstin anglisht.*

Në rastin e sapocituar jepen argumentet me anë të rrethanorit të shkakut të shprehur me *nga+ emër* që alternohet me *shprehje emërore* në tekstin e përkthyer në anglisht. Janë vjelë shtatë raste të tilla si dhe katër raste kur ka ndryshime në tekstin e përkthyer në anglisht (16.a. më lart) janë listuar rrethanorë me parafjalë *nga+emër* të cilat alternohen me *shprehje emërore* (shtatë të tilla), madje në tekstin e përkthyer në anglisht në përcaktor të veçuar dy raste të tilla.

15. Rasti kur rrethanori me parafjalë *nga+ GE* alternohet me *shprehje emërore* *në tekstin anglisht.*

Në këtë ndërtim, rrethanori me parafjalë *nga+ GE* që alternohet me *shprehje emërore* në tekstin anglisht janë vjelë gjashtë raste dhe *nga+ GE* alternohet me pjesë të nënrenditur janë gjetur tri të tilla dhe një rast ndryshimi të strukturës së periudhës.

16. Rasti kur rrethanori i paraprirë me *nga shkaku i* alternohet me *because of* në tekstin anglisht.

Në këtë ndërtim janë vjelë pesë raste ku rrethanori i shkakut shprehet me parafjalë *nga shkaku i-* dhe alternohet me *because of* në tekstin anglisht dhe rrethanori *për hir*

të alternohet me *because of* në tekstin anglisht. Në tekste haset ndërtimi shkakor me rrethanor të paraprirë me *nga shkaku i-* alternohet me *about/after phrase* në tekstin anglisht. Në këtë ndërtim hasen dy raste të tilla (*about phrase*; *after phrase*).

5.4 Interpretimi i ndërtimeve me mjete lidhëse shkakore

Së pari do të hulumtojmë nga ana sintaksore në romanin "*Wuthering heights*" në lidhje me mjetet lidhëse si: llojet e lidhëzave, shprehjet që krijojnë marrëdhënie shkakore. Lidhëzat lidhin dy pjesë të periudhës, ku pjesa kryesore, bërthama shënon *pasojën* dhe pjesa e varur *shkakun.*

Në anglisht ne gjejmë një shumëllojshmëri të gjerë të mjeteve të tilla për të shprehur marrëdhëniet shkakore. Megjithatë, disa nga mjete më të përdorura, të cilat hasen dhe me termin *sinjale*[803] janë nxjerrë nga autorë të ndryshëm dhe në sajë të kontributeve të Matt dhe Sanders 2001,[804]; si dhe Sanders dhe Sweetser 2009,[805] u grupuan sipas tabelës së mëposhtme për të studiuar mjetet lidhëse që shprehin marrëdhënie shkakore në anglisht dhe shqip për të hartuar një inventar kontrastiv që është paraqitur grafikisht në tabelën 6.1.1.

Kategorizimet gjuhësore shkakore pasqyrojnë kategori në njohjen njerëzore. Prandaj, duket logjike që gjuha njerëzore na siguron një gamë të gjerë të mjeteve gjuhësore për të shprehur shkakun, për shembull: *sepse, kështu, pasi, për shkak të, jashtë nga, nga frika e, të shkaktojë,* etj. Shumë gjuhëtarë i kanë studiuar lidhjet shkakore nga një varietet perspektivash. Janë bërë disa përpjekje për të analizuar efektet e tyre në procesion të marrëdhënieve të koherencës në fushën e përpunimit të gjuhës, duke çuar në përfundimin se lidhjet e shpejtojnë njeriun në të kuptuarit e tekstit e më tej në përpunimin e tij (Pitt, 2003). Edhe pse u orientuam në tabelën e mësipërme për një qasje në formë iventari shohim se në romanin e përkthyer në shqip të Emili Brontë-së ka një sërë formash të shprehjes gjuhësore të shkakësisë së cilave do t'i referohemi

[803] Albaladejo Pay, Beatriz., Corpus annotation of causal relations and their signals in English and Spanish, 2015/2016. Madrid PDF, f. 30.
[804] Maat, H. & Sanders, T. (2001). Subjectivity in causal connectives: An empirical study of language in use, http://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.533.9893&rep=rep1& type = pdf
[805] Sanders, T. & Sweetser, E. (2009). Causality, cognition and communication: A mental space analysis of subjectivity in causal connectives, Gjermani, Berlin: Walter de Gruyter.

5.5 Qasje të marrëdhënieve shkakore të tekstit *"Wuthering heights"* me *"Lartësitë e stuhishme"* të E. Brontë

Interpretimi i lidhëzave shkakore në romanin e përkthyer në shqip të Emili Brontë[806]

Më poshtë do të ilustrojmë të gjitha modelet e kombinimeve të përkthimeve me shembuj të bollshëm nga korpusi i zgjedhur për hulumtim, nga romani *"Wuthering heights"*. Në vepër mbizotëron rrëfimi dhe përshkrimi dhe më pak dialogu. Janë përdorur shumë periudha me marrëdhënie shkakore, argumente të shumta të mbushura me detaje, argumente shtuese etj. Rrethanat e shkakut hasen dendur dhe e pohojmë këtë sepse mbështetemi në evidentimin dhe analizën e tyre të cilën do ta parashtrojmë më poshtë.

Le të shohim më konkretisht përdorimet e mjeteve lidhëse tek romani i përkthyer në shqip të Emili Brontë *"Lartësitë e stuhishme"*. Nga gjetjet e marrëdhënieve shkakore në të gjithë tekstin përmbledhim në këto shumatore shpeshtitë e përdorimit të mjeteve lidhëse siç duket në tabelën 6.3.2.1.

Karakteristike e romanit *"Wuthering heights"* në përkthimin shqip është se më së shumti rreth 244 herë përdoret lidhëza shkakore <u>*sepse*</u> për një sërë periudhash, lidhëza <u>*meqë*</u> haset në 59 raste; <u>*ngaqë*</u> haset në 13 raste; lidhëza <u>*se*</u> edhe pse është e një përdorimi të gjerë në komunikimin e jetës së përditshme në tekstin e përkthyer në shqip haset vetëm në 24 raste; rrethanorë shkaku hasim 140 raste; rrethanorë me forma të pashtjelluara hasen 19 raste; ndërsa raste të lidhëzave të tjera janë hasur shumë rrallë, pesë herë e më pak.

Nëse do t'i shohim me hollësi marrëdhënia e shkakut tregon lloje të ndryshme shkaqesh të sqaruara më poshtë. Struktura e zhanrit të romanit mundëson një shumësi të marrëdhënieve shkakore. Ky zhanër ndihmon në interpretimin e marrëdhënieve të folësve të cilët shprehen me lloje të ndryshme të zgjedhura duke na dhënë një pasqyrë të përdoruesve të gjuhës në sajë të njohjes së tyre, duke zgjedhur një fjalë ose një lidhje mbi një tjetër, për të shprehur në atë që mund të konsiderohet si një akt kategorizimi gjuhësor sipas Sanders (2005).

[806] Brontë, Emili., Lartësitë e stuhishme, Botimet Dudaj, Tiranë 2010.

1. Lidhëza because përkthehet me sepse

Lidhëza *because* dhe përgjegjësja në gjuhën shqipe *sepse* përdoren më së shumti në periudha me marrëdhënie shkakore.

Kjo lidhëz është lidhëz e pastër shkakore dhe ka një sërë përdorimesh në dhënien e shkakut të cilat shihen në fjalitë e shumta të tekstit të përkthyer në shqip. Në të gjitha rastet e vërejtura lidhëza e gjuhës angleze *because* është përkthyer *sepse* nga përkthyesi sepse lidhëza jep një atmosferë të gjerë brenda semantikës së një fjalie shkakore.

1.a. Rendi i periudhës-pjesa e nënrenditur është pas pjesës kryesore

Siç e shohim më poshtë hasen një sërë rastesh të tilla kur periudhat me marrëdhënie shkakore të ndërtuara me lidhëzën *because* ndërtohet me anë të lidhëzës *sepse* në rendin e periudhës të tillë që pjesa e nënrenditur është pas pjesës kryesore.

> *Not to suffer grieve a kind masterI learned to be a less touchy; for the space of a half a year, the gun pouder lay as harmless as sand because no fire come near to explode it.*[807]
> *Që të mos vuante zotëria që ishte kaq njerëzor, mësova të isha më pak e bezdisur; dhe për gati gjashtë muaj baruti i fërkimeve u shndërrua në rërë, sepse zjarri nuk iu afrua kurrë aq sa ta bënte të pëlciste.*[808]
>
> *Edgar is sulky, because I'm glad of a thing that does not interest him: he refuses to open his mouth, except to utter pettish, silly speeches.*[809]
> *Edgari nuk është hiç në qejf, sepse unë jam e gëzuar për një gjë që nuk ka të bëjë me të dhe nuk dëgjon të hapë gojë, vecse për të kundërshtuar me budallallëk.*[810]

Në shembullin e mësipërm përkthyesi vetëm ndryshon semantikën e fjalisë në rang fjalësh të zgjedhura.

> *You love Mr. Edgar, because he is handsome, young and cheerful and rich and he loves you.*[811]
> *Ju e doni zotin Edgar, sepse është i pashëm, është i ri, simpatik, i pasur dhe sepse ai ka rënë në dashuri me ju.*[812]
>
> *I learned to be a less touchy; for the space of a half a year, the gun pouder lay as harmless as sand because no fire come near to explode it.*[813]
> *Mësova të isha më pak e bezdisur; dhe për gati gjashtë muaj baruti i fërkimeve u shndërrua në rërë, sepse zjarri nuk iu afrua kurrë aq sa ta bënte të pëlciste.*[814]
>
> *She has been dying for your sake several weeks, and raving about you this morning, and pouring forth a deluge of abuse, because I represented your failings in a plain light, for the purpose of mitigating her adoration.*[815]

---

[807] Brontë, Emily., Wuthering heights, Vintage Classic Library, Penguin Random House Uk, 2016, f. 96-97.
[808] Brontë, Emili., Lartësitë e stuhishme, Botimet Dudaj, Tiranë 2010, f. 94.
[809] Brontë, Emily., Wuthering heights, Vintage Classic Library, Penguin Random House Uk, 2016, f. 102.
[810] Brontë, Emili., Lartësitë e stuhishme, Botimet Dudaj, Tiranë 2010, f. 100.
[811] Brontë, Emily., Wuthering heights, Vintage Classic Library, Penguin Random House Uk, 2016, f. 82.
[812] Brontë, Emili., Lartësitë e stuhishme, Botimet Dudaj, Tiranë 2010, f. 81.
[813] Brontë, Emily., Wuthering heights, Vintage Classic Library, Penguin Random House Uk, 2016, f. 96-97.
[814] Brontë, Emili., Lartësitë e stuhishme, Botimet Dudaj, Tiranë 2010, f. 94.
[815] Brontë, Emily., Wuthering heights, Vintage Classic Library, Penguin Random House Uk, 2016, f. 111.

Ka javë të tëra që po e gërryen dashuria për ty dhe sot po fliste përcart dhe nuk la gjë pa më thënë, sepse i fola për mangësitë e tua, pa ia fshehur, në mënyrë që ta ligështoja adhurimin e saj.[816]

Daddy can-not bide me, because I swear at him.'[817]
Babai nuk më duron dot, sepse shaj si ai.[818]

In the evening, she said, the evening of my visit to the Heights, I knew, as well as if I saw him, that Mr. Heathcliff was about the place; and I shunned going out, because I still carried his letter in my pocket, and didn't want to be threat-ened or teased any more.[819]
Atë mbrëmje, tha, mbrëmjen kur unë shkova për një vizitë të Lartësitë e Stuhishme, e dija me siguri, sikur ta kisha parë me sy se zoti Hithklif vërtitej përqark shtëpisë; dhe nuk dola sepse e kisha akoma në xhep letrën e tij dhe nuk doja, të më bezdiste apo të më kërcënonte njëri tjetër.[820]

You must read it immediately, because it wants an answer.[821]
Duhet ta lexoni menjëherë, sepse duhet dhënë një përgjigje.[822]

''He trampled on and kicked you, and dashed you on the ground,' I whispered. 'And his mouth watered to tear you with his teeth; because he's only half man: not so much, and the rest fiend.'[823]
'Ju ka goditur me shkelma dhe jua ka përplasur kokën për tokë', pëshpërita. 'dhe mezi e përmbante veten që të mos ju shqyente me dhëmbë; sepse ai është gjysmë njeriu; madje edhe më pak se kaq.'[824]

It was named Catherine; but he never called it the name in full, as he had never called the first Catherine short: probably because Heathcliff had a habit of doing so.[825]
E quanin Ketrinë, por ai nuk e shqiptoi kurrë të plotë atë emër, sikurse nuk e kishte shkurtuar atë të Ketrinës së parë, ndoshta sepse ndryshe prej tij bënte Hithklifi.[826]

In that manner Hareton, who should now be the first gentleman in the neighbourhood, was reduced to a state of complete de-pendence on his father's inveterate enemy; and lives in his own house as a servant, deprived of the advantage of wages: quite unable to right himself, because of his friendlessness, and his ignorance that he has been wronged.[827]
Në këtë mënyrë, Herjtoni, që tashti duhej të ishte fisniku i parë i zonës, mbeti nën varësinë e armikut të betuar të babait të tij dhe jeton në shtëpinë e vet si shërbëtor, pa asnjë lloj page dhe krejt i pazoti të ndreqë padrejtësitë e pësuara, sepse është vetëm dhe pa miq dhe nuk e di as që e kanë mashtruar.[828]

I love him better than myself, Ellen; and I know it by this: I pray every night that I may live after him; because I would rather be miser-able than that he should be:[829]
Dua më shumë atë se veten time, Elen; dhe e kuptoj nga kjo gjë: lutem çdo natë që të jetoj pas tij, sepse do të doja të vuaja unë më mirë sesa ai.[830]

I asked Catherine to read to me, because my eyes were weak.[831]

---

816 Brontë, Emili., Lartësitë e stuhishme, Botimet Dudaj, Tiranë 2010, f. 109.
817 Brontë, Emily., Wuthering heights, Vintage Classic Library, Penguin Random House Uk, 2016, f. 116.
818 Brontë, Emili., Lartësitë e stuhishme, Botimet Dudaj, Tiranë 2010, f. 113.
819 Brontë, Emily., Wuthering heights, Vintage Classic Library, Penguin Random House Uk, 2016, f. 164.
820 Brontë, Emili., Lartësitë e stuhishme, Botimet Dudaj, Tiranë 2010, f. 161.
821 Brontë, Emily., Wuthering heights, Vintage Classic Library, Penguin Random House Uk, 2016, f. 166.
822 Brontë, Emili., Lartësitë e stuhishme, Botimet Dudaj, Tiranë 2010, f. 163.
823 Brontë, Emily., Wuthering heights, Vintage Classic Library, Penguin Random House Uk, 2016, f. 190.
824 Brontë, Emili., Lartësitë e stuhishme, Botimet Dudaj, Tiranë 2010, f. 186.
825 Brontë, Emily., Wuthering heights, Vintage Classic Library, Penguin Random House Uk, 2016, f. 194.
826 Brontë, Emili., Lartësitë e stuhishme, Botimet Dudaj, Tiranë 2010, f. 188.
827 Brontë, Emily., Wuthering heights, Vintage Classic Library, Penguin Random House Uk, 2016, f.197-198.
828 Brontë, Emili., Lartësitë e stuhishme, Botimet Dudaj, Tiranë 2010, f. 192.
829 Brontë, Emily., Wuthering heights, Vintage Classic Library, Penguin Random House Uk, 2016, f. 244.
830 Brontë, Emili., Lartësitë e stuhishme, Botimet Dudaj, Tiranë 2010,f. 235.

Mbrëmjen e parë që u ngrita në këmbë, i kërkova Ketrinës të më lexonte diçka, sepse nuk më bënin sytë.[832]

I am afraid now,' she replied, 'because, if I stay, papa will be miserable:[833]
"Tani jam e trembur" u përgjigj ajo, "sepse po të mbetem këtu, babai do të bëhet merak dhe unë nuk e përballoj dot këtë.[834]

'Did she come to Wuthering Heights because she hated you?'[835]
"Mendoni se ka ardhur te Lartësitë e Stuhishme, sepse ju urrente?"[836]

On the anniversary of her birth we never manifested any signs of rejoicing, because it was also the anniversary of my late mistress's death.[837]
Nuk ia kremtonin kurrë ditëlindjen, sepse përkonte me përvjetorin e vdekjes së zonjës sime të ndjerë.[838]

I heard you; and I heard you turning over the dictionary to seek out the hard words, and then cursing because you couldn't read their explanations!'[839]
Të dëgjova, edhe kur shfletove fjalorin për të gjetur fjalët e vështira dhe shaje e nëmje, sepse nuk ia dilje të lexoje shpjegimet.[840]

'and while they make me lodging room there, I want to finish my business with your master; because I don't think of having another opportunity in a hurry.'[841]
"Dhe derisa të më përgatisin dhomën për të fjetur aty, dua të mbyll hesapet me zotërinë tënd, sepse nuk ma merr mendja që do të kem rast të kthehem së shpejti."[842]

Janë një sërë rastesh kur shembujt në tekst kur lidhëza *because* përkthehet me *sepse*. Në periudhat e përmendura më lart rendi i periudhës është i tillë që pjesa e nënrenditur është pas pjesës kryesore edhe në gjuhën angleze edhe në përkthimin e gjuhës shqipe në tetëmbëdhjetë rastet e sipërlistuara. Në lidhje me shembujt e mëipërm japim mendimin se në këto raste ka një përputhje shumë të madhe në lidhje me fjalitë në tekstin në original dhe gjegjëset e përkthyera në gjuhën shqipe.

1.b. Rendi i periudhës-pjesa e nënrenditur është në mes të pjesës kryesore

I did not fear her breaking bounds; because the gates were generally looked, and I thought she would scarcely venture forth alone, if they had stood wide open.[843]
Nuk kisha frikë se i kalonte kufijtë e çifligut, sepse zakonisht kangjellat rrinin mbyllur dhe mendoja se edhe po të ishin të hapura plotësisht, nuk do të dilte jashtë vetëm dhe pa njeri.[844]

I wish I were you, because it will be all and only yours, when there is no missis.[845]
Sa do të doja të isha në vendin tënd, sepse ka për të qenë krejt dhe vetëm yti, kur të mos jetojë më zonja![846]

---

[831] Brontë, Emily., Wuthering heights, Vintage Classic Library, Penguin Random House Uk, 2016, f. 257.
[832] Brontë, Emili., Lartësitë e stuhishme, Botimet Dudaj, Tiranë 2010, f. 249.
[833] Brontë, Emily., Wuthering heights, Vintage Classic Library, Penguin Random House Uk, 2016, f. 288.
[834] Brontë, Emili., Lartësitë e stuhishme, Botimet Dudaj, Tiranë 2010, f. 278.
[835] Brontë, Emily., Wuthering heights, Vintage Classic Library, Penguin Random House Uk, 2016, f. 295.
[836] Brontë, Emili., Lartësitë e stuhishme, Botimet Dudaj, Tiranë 2010,f. 284.
[837] Brontë, Emily., Wuthering heights, Vintage Classic Library, Penguin Random House Uk, 2016, f. 223.
[838] Brontë, Emili, Lartësitë e stuhishme, Botimet Dudaj, Tiranë 2010, f. 217.
[839] Brontë, Emily., Wuthering heights, Vintage Classic Library, Penguin Random House Uk, 2016, f. 317.
[840] Brontë, Emili., Lartësitë e stuhishme, Botimet Dudaj, Tiranë 2010, f. 305.
[841] Brontë, Emily., Wuthering heights, Vintage Classic Library, Penguin Random House Uk, 2016, f. 326
[842] Brontë, Emili., Lartësitë e stuhishme, Botimet Dudaj, Tiranë 2010, f. 313.
[843] Brontë, Emily., Wuthering heights, Vintage Classic Library, Penguin Random House Uk, 2016, f. 202.
[844] Brontë, Emili., Lartësitë e stuhishme, Botimet Dudaj, Tiranë 2010,f.196.
[845] Brontë, Emily., Wuthering heights, Vintage Classic Library, Penguin Random House Uk, 2016, f. 66.

I had sought shelter at Wuthering Heights, almost gladly, because I was secured by that arrangement from living alone with him; but he knew the people we were coming amongst, and he did not fear their intermeddling.[847]
Mund të them se duhej të kisha qenë e lumtur që po strehohesha te Lartësitë e Stuhishme, sepse ky sistemim më lejonte të mos jetoja vetëm me të: por ai i njihte njerëzit, midis të cilëve do të jetonim dhe s'i druhej aspak ndërhyrjes së tyre.[848]

Edgar Lintoni, came yesterday, by chanse, Hindley: and it was I who told him to be off: because I knew would not like to have met him, as you were.[849]
Edgar Lintoni erdhi të më bënte një vizitë krejt rastësisht, Hindli dhe i thashë unë të largohej, sepse kur e pashë në ç'gjendje ishe, e dija që nuk do të kishe qejf ta takoje.[850]

'Oh, no,' wept the young lady; 'you wished me away, because you knew I liked to be there!' [851]
Ti deshe të largohesha, sepse e dije që do të më pëlqente të rrija.[852]

I say, 'Let them alone, because I should hate them to be wronged:' and he'd crush you like a sparrow's egg, Isabella, if he found you a troublesome charge.[853]
Unë nuk i them kurrë atij 'hiq dorë nga ku ose nga ai armik, sepse do të ishte një sjellje egoiste apo e pashpirt t'i bësh keq', përkundrazi, i them: 'lëre, sepse unë nuk dua që t'u bësh keq', ai, Izabelë do të të zgërlaqte si të ishe një vezë harabeli, po t'i bëheshe ferrë apo ta bezdisje.[854]

Janë një sërë rastesh të hasura në tekst kur lidhëza *because* përkthehet me *sepse*. Në periudhat e sapopërmendura rendi i periudhës është i tillë që pjesa e nënrenditur është në mes të pjesës kryesore edhe në gjuhën angleze edhe në përkthimin e gjuhës shqipe gjashtë rastet e sipërlistuara.

1.c. Rendi i periudhës-pjesa e nënrenditur është para pjesës kryesore

"Because you are not fit to go there," I answered. [855]
"Sepse nuk je e denjë të shkosh aty", u përgjigja.[856]

...because there is no reason for my lingering another minute, if you persist in your stubborn ill-nature!'[857]
Sepse në qoftë se ti ngul këmbë në këtë keqdashjen tënde kokëfortë, nuk ka asnjë arsye që unë të pres qoftë edhe një minutë më shumë![858]

Në shembullin e mësipërm duket qartë që përkthyesi ka dhënë një kuptim jo të ngjashëm më atë të fjalisë në origjinal, madje ka ndryshuar dukshëm ndërtimin e marrë dhënies shkakore, ndoshta për shkak të figuracionit të ngjeshur në origjinal.

Because misery and degradation, and death, and nothing that God or Satan could inflict would have parted us, YOU, of your own will, did it.[859]

---

[846] Brontë, Emili., Lartësitë e stuhishme, Botimet Dudaj, Tiranë 2010, f. 66.
[847] Brontë, Emily., Wuthering heights, Vintage Classic Library, Penguin Random House Uk, 2016, f. 140.
[848] Brontë, Emili., Lartësitë e stuhishme, Botimet Dudaj, Tiranë 2010, f. 142.
[849] Brontë, Emily., Wuthering heights, Vintage Classic Library, Penguin Random House Uk, 2016, f. 91.
[850] Brontë, Emili., Lartësitë e stuhishme, Botimet Dudaj, Tiranë 2010, f. 90.
[851] Brontë, Emily., Wuthering heights, Vintage Classic Library, Penguin Random House Uk, 2016, f. 104.
[852] Brontë, Emili., Lartësitë e stuhishme, Botimet Dudaj, Tiranë 2010, f. 105.
[853]Brontë, Emily., Wuthering heights, Vintage Classic Library, Penguin Random House Uk, 2016, f. 108.
[854] Brontë, Emili., Lartësitë e stuhishme, Botimet Dudaj, Tiranë 2010, f. 105.
[855] Brontë, Emily., Wuthering heights, Vintage Classic Library, Penguin Random House Uk, 2016, f. 82.
[856] Brontë, Emili., Lartësitë e stuhishme, Botimet Dudaj, Tiranë 2010, f. 83.
[857] Brontë, Emily., Wuthering heights, Vintage Classic Library, Penguin Random House Uk, 2016, f. 164.
[858] Brontë, Emili., Lartësitë e stuhishme, Botimet Dudaj, Tiranë 2010, f. 157.

Sepse nuk do të mund të na ndante as mjerimi, as përulja, as vdekja dhe asgjë tjetër që mund të na dërgonin Zoti apo satani, asgjë: e bëre ti vetë me dëshirën tënde.[860]

'Because they are a great deal higher up than we are,' replied I[861]
"Sepse janë shumë më lart se ç'jemi ne", i shpjegova.[862]

'because that lad yonder seems determined to beat me; and I'd thank his uncle to be quick, and go before him![863]
Sepse ai djalë aty duhet sikur ka ndërmend të ma hedhë; do të isha i kënaqur që daja i tij të nxitonte dhe t'ia mbathte përpara tij.[864]

Janë hasur dhe raste në tekst kur lidhëza *because* përkthehet me *sepse* dhe rendi i periudhës është i tillë që pjesa e nënrenditur është para pjesës kryesore. Janë vjelë pesë të tilla.

1.d .Shkaku paraqitet fjali më vete.

" Well, because it is handsome and it is a pleasant to be with him."[865]
"Po ja, sepse është i pashëm dhe është gjë e këndshme të rrish me të."[866]

"Then, because she's young and cheerful."[867]
"Pastaj, sepse është i ri dhe simpatik."[868]

"And because he loves me."[869]
"Dhe sepse ai më do."[870]

A stout, hearty lass like Cath-erine does not fall ill for a trifle; and that sort of people should not either. It's hard work bringing them through fevers, and such things. How did it begin?'[871]
Një vajzë e shëndetshme dhe tërë jetë si Ketrina nuk sëmuret për një budallallëk, përkundrazi, njerëzit si ajo nuk duhet të sëmuren, sepse pastaj është e vështirë t'i shërosh nga ethet apo sëmundje të këtij lloji.[872]

'That is nothing to the purpose,' said Heathcliff. (He it was.)[873]
"Kjo që thatë nuk ka kuptim", u përgjigj Hithklifi (sepse ai ishte).[874]

Në fjalitë e seksionit 1.d shkaku paraqitet fjali më vete. Janë hasur pesë raste të tilla. Në shembullin e katërt në tekstin original është fjali më vete, pa lidhëz, ndërsa në tekstin e përkthyer në shqip jepet në periudhë me marrëdhënie shkakore.

---

[859] Brontë, Emily., Wuthering heights, Vintage Classic Library, Penguin Random House Uk, 2016, f.170
[860] Brontë, Emili., Lartësitë e stuhishme, Botimet Dudaj, Tiranë 2010, f. 167.
[861] Brontë, Emily., Wuthering heights, Vintage Classic Library, Penguin Random House Uk, 2016, f. 200.
[862] Brontë, Emili., Lartësitë e stuhishme, Botimet Dudaj, Tiranë 2010, f. 194.
[863] Brontë, Emily., Wuthering heights, Vintage Classic Library, Penguin Random House Uk, 2016, f. 282.
[864] Brontë, Emili., Lartësitë e stuhishme, Botimet Dudaj, Tiranë 2010, f. 272.
[865] Brontë, Emily., Wuthering heights, Vintage Classic Library, Penguin Random House Uk, 2016, f. 82.
[866] Brontë, Emili., Lartësitë e stuhishme, Botimet Dudaj, Tiranë 2010, f. 81.
[867] Brontë, Emily., Wuthering heights, Vintage Classic Library, Penguin Random House Uk, 2016, f. 82.
[868] Brontë, Emili., Lartësitë e stuhishme, Botimet Dudaj, Tiranë 2010, f. 81.
[869] Brontë, Emily., Wuthering heights, Vintage Classic Library, Penguin Random House Uk, 2016, f. 81.
[870] Brontë, Emili., Lartësitë e stuhishme, Botimet Dudaj, Tiranë 2010, f. 81.
[871] Brontë, Emily., Wuthering heights, Vintage Classic Library, Penguin Random House Uk, 2016, f. 123.
[872] Brontë, Emili., Lartësitë e stuhishme, Botimet Dudaj, Tiranë 2010, f. 133.
[873] Brontë, Emily., Wuthering heights, Vintage Classic Library, Penguin Random House Uk, 2016, f. 245.
[874] Brontë, Emili., Lartësitë e stuhishme, Botimet Dudaj, Tiranë 2010, f. 237.

1.e. Shkaku paraqitet në pjesë të nënrenditura homogjene

You love Mr. Edgar, because he is handsome, young and cheerful and rich and he loves you.[875]
Ju e doni zotin Edgar, sepse është i pashëm, është i ri, simpatik, i pasur dhe sepse ai ka rënë në dashuri me ju.[876]

Siç shohim në fjalitë e mësipërme ato ndërtojnë marrëdhënie shkakore nëpërmjet lidhëzave shkakore *because* me ekuivalenten *sepse* në shqip dhe pjesa e nënvizuar me vijë, është pjesa e nënrenditur e cila varet nga ajo kryesore në të cilën është dhënë pasoja, arsyen pse. Shkaku paraqitet pjesë homogjene dhe është hasur vetëm një rast i tillë.

1	**Lidhëza *because* përkthehet me *sepse***
Pjesa e nënrenditur është pas pjesës kryesore	18
Pjesa e nënrenditur është në mes të pjesës kryesore	6
Pjesa e nënrenditur është para pjesës kryesore	5
Shkaku paraqitet fjali më vete.	5
Shkaku paraqitet në pjesë të nënrenditura homogjene	1

Because I'm weak, my brain got confused, and I screamed uncon-sciously. Don't say anything; but stay with me. I dread sleeping: my dreams appal me.'
Mendja ime është e turbulluar, sepse jam e dobët, prandaj ulërita pa u kujtuar.[877]

2.Lidhëza 0 në anglisht alternohet me sepse në gjuhën shqipe

Në këtë rast, në vend të përkthimit të ndërtimit me *sepse* jepet një ndërtim tjetër paralel, që nuk e përmban fare lidhëzën e shkakut, duke mos vendosur lidhëz dhe duke e humbur raportin e shkakësisë në fjalitë gjegjëse dhe kjo të shpie në një devijim nga kuptimi i thënies në origjinal.

2.a. Rendi i periudhës-pjesa e nënrenditur është para pjesës kryesore

Keep out of the yard, though, the dogs are unchained; and the house Juno mounts sentinel there, and nay, you can only ramble about the steps and passages.[878]
…sepse qentë janë zgjidhur dhe shtëpinë po e ruan Juno, prandaj…[879]

He'd be capable of coming to seek me, to tease Edgar.[880]
Sepse ai është i tillë, do të më kërkojë vetëm e vetëm për inat të Edgarit.[881]

I wonder what lies on the other side is it the sea? '[882]
Sepse dua të di çfarë ka nga ana tjetër e tyre.[883]

---

[875] Brontë, Emily., Wuthering heights, Vintage Classic Library, Penguin Random House Uk, 2016, f. 82.
[876] Brontë, Emili., Lartësitë e stuhishme, Botimet Dudaj, Tiranë 2010, f. 81.
[877] Po aty, f. 127.
[878] Brontë, Emily., Wuthering heights, Vintage Classic Library, Penguin Random House Uk, 2016, f. 28.
[879] Brontë, Emili, Lartësitë e stuhishme, Botimet Dudaj, Tiranë 2010, f. 32.
[880] Po aty,, f. 181.
[881] Brontë, Emily., Wuthering heights, Vintage Classic Library, Penguin Random House Uk, 2016, f. 176.
[882] Brontë, Emili, Lartësitë e stuhishme, Botimet Dudaj, Tiranë 2010, f. 200.
[883] Brontë, Emily., Wuthering heights, Vintage Classic Library, Penguin Random House Uk, 2016, f. 194.

He had business to keep in the north.[884]
"Sepse punët e detyronin të jetonte në Veri", iu përgjigja, "ndërsa shëndeti i mamit tuaj donte që ajo të jetonte në Jug."[885]

Now all is dashed wrong; by the fool's craving to hear evil of self, that haunts some people like a demon![886]
Vetëm sepse atij i është mbushur mendja se të gjithë flasin keq për të![887]

Lidhëza 0 në anglisht alternohet me sepse në gjuhën shqipe dhe kjo mënyrë është karakteristike e shkakësisë në gjuhën angleze. U hasën pesë raste kur rendi i periudhës-pjesa e nënrenditur është para pjesës kryesore në tekstin e gjuhës angleze.

2.b. Rendi i periudhës-pjesa e nënrenditur është në mes të pjesës kryesore

We were both of us nooding, ere anyone invaded our retreat; and then it was Josef shuffling down a wooden ladder that vanished in the roof through a trap that ascent to his garret, I suppose.[888]
Na kishte zënë gjumi të dyve, sepse askush nuk kishte ardhur të na ngushtonte, kur Xhozefi i zbriti shkallët me kryqësore, që tërhiqeshin nëpër një pakanxhë të fshehtë në tavan që me gjasë të shpinte lart në hambar, i hodhi një shikim ters flakës së vogël që kisha gjallëruar unë, e dëboi macen nga vendi ku ishte ulur.[889]

..and then I remembered Mr. Edgar's stern rebuke of my carrying tales; and I tried to smooth away all disquietude on the subject, by affirm-ing, with frequent iteration, that that betrayal of trust, if it merited so harsh an appellation, should be the last.[890]
Pastaj u kujtova se si më kishte qortuar rëndë zoti Edgar, sepse i kisha rrëfyer bisedat e të tjerëve; dhe u përpoqa të mos e mendoja këtë çështje duke bindur në mënyrë të përsëritur veten time se kjo do t'ishte hera e fundit që po tradhtoja besimin e tij, gjithmonë nëse ishte rasti për të përdorur fjalë kaq të mëdha.[891]

I shall be under those larch-trees. Mind! or I pay another visit, whether Linton be in or not.'[892]
Ki kujdes, sepse përndryshe do të kthehem, është apo s'është zoti Linton në shtëpi.[893]

They almost did not speak; Lintoni taught and spent the evenings in a small room called the waiting room, was lying in bed all day, because he was constantly coughing, often cold and affected by all sorts of ailments and pains.[894]
Ata të dy thuajse nuk flisnin; Lintoni mësonte dhe i kalonte mbrëmjet në një dhomë të vogël që e quanin dhoma e pritjes, rrinte në shtrat gjithë ditën, sepse e zinte vazhdimisht kolla, ftohej shpesh dhe prekej nga lloj – lloj sëmundjesh e dhimbjesh.[895]

I needn't re-peat that, because you would call it silly. 'One time, however, we were near quarrelling.[896]

---

[884] Brontë, Emily., Wuthering heights, Vintage Classic Library, Penguin Random House Uk, 2016, f. 212.
[885] Brontë, Emili, Lartësitë e stuhishme, Botimet Dudaj, Tiranë 2010,f. 209.
[886] Brontë, Emily., Wuthering heights, Vintage Classic Library, Penguin Random House Uk, 2016, f. 123.
[887] Brontë, Emili., Lartësitë e stuhishme, Botimet Dudaj, Tiranë 2010, f. 120.
[888] Brontë, Emily., Wuthering heights, Vintage Classic Library, Penguin Random House Uk, 2016, f. 29.
[889] Brontë, Emili., Lartësitë e stuhishme, Botimet Dudaj, Tiranë 2010, f. 33.
[890] Brontë, Emily., Wuthering heights, Vintage Classic Library, Penguin Random House Uk, 2016, f. 162.
[891] Brontë, Emili., Lartësitë e stuhishme, Botimet Dudaj, Tiranë 2010, f. 160.
[892] Brontë, Emily., Wuthering heights, Vintage Classic Library, Penguin Random House Uk, 2016, f. 172.
[893] Brontë, Emili., Lartësitë e stuhishme, Botimet Dudaj, Tiranë 2010, f. 169.
[894] Brontë, Emily, Wuthering heights, Vintage Classic Library, Penguin Random House Uk, 2016, f. 216.
[895] Brontë, Emili, Lartësitë e stuhishme, Botimet Dudaj, Tiranë 2010, f. 216.
[896] Brontë, Emily., Wuthering heights, Vintage Classic Library, Penguin Random House Uk, 2016, f. 260.

Nuk është rasti për të t'i treguar, sepse do të më thoshe që janë budallallëqe, por një herë puna mbërriti deri aty sa gati u zumë.[897]

Lidhëza 0 në anglisht alternohet me *sepse* në gjuhën shqipe dhe në rendin e periudhës ku pjesa e nënrenditur është në mes të pjesës kryesore janë hasur pesë raste.

2.c Rendi i periudhës-pjesa e nënrenditur është pas pjesës kryesore

Possibly, some people might suspect him of a de-gree of under-bred pride; I have a sympathetic chord within that tells me it is nothing of the sort: I know, by instinct, his reserve springs from an aversion to showy displays of feeling to manifestations of mutual kindliness.[898]
Mbase ka njerëz që e quajnë mendjemadh; por nuk është aspak kështu: ma ndien zemra që ai është i matur, sepse e ka zët çdo lloj shfaqeje sentimentalizmi apo mirësjelljeje të ndërsjelltë.[899]

"I think he swore –but I didn't mind him I was straining to see the bairn.[900]
"Them se do të ketë filluar të shajë e të nëmë; por nuk e vura re, sepse kisha hall të shihja fëmijën."[901]

To prevent it I shall send him about his businness, this very morning, and after he is gone, I'd advise you all to look sharp, I shall only have the more humour for you.[902]
Dhe për ta shmangur këtë tundim, do ta përzë që sot në mëngjes e kur të mos jetë më, ju këshilloj të silleni siç duhet, sepse mund ta shfryj mbi ju inatin.[903]

But the poor dame had reason to repent her kindness; she and her husband; both took the fever; and died within a few days of each other.[904]
Por zonja e shkretë u pendua për mirësinë e saj, sepse si ajo ashtu edhe i shoqi u sëmurën nga po ato edhe dhe vdiqën pak ditë njëri pas tjetrit.[905]

Withering Hights rose above this silvery vopour; but old house was invisible, it rather dips down in the other side.[906]
Kodra e Lartësive të Stuhishme lartohej mbi këtë mjegull ngjyrëargjendi, por shtëpia jonë e vjetër nuk dukej, sepse ndodhet pak më poshtë, në shpatin tjetër.[907]

They were to much absorbed in their mutual joy suffer embarrassment; not so Mr. Edgar he grew pale with pure annoyance, a feeling that reached its climex when his lady rose-and stepping across the rug, sized Heathcifs hands again and laughed like one beside herself.[908]
Nuk kishin si të ndjenin siklet, sepse ishin shumë të përthithur nga gëzimi i ndërsjellë.[909]

He bled her, and told me to let her live on way and water gruel, and take care she did not throw herself downstairs or out of the window; and then he left, for, he had enough to do in the parish where two or three miles was the ordinary distance between cottage and cottage.[910]
I mori gjak dhe më tha ta ushqej me qumësht dhe me qull tërshëre; më porositi të kujdesesha se mos hidhej nga shkallët apo nga dritarja; pastaj iku, sepse kishte shumë punë në famulli, ku largësia midis një shtëpie dhe një tjetre është tre – katër kilometra.[911]

---

[897] Brontë, Emili., Lartësitë e stuhishme, Botimet Dudaj, Tiranë 2010, f. 251.
[898] Brontë, Emily., Wuthering heights, Vintage Classic Library, Penguin Random House Uk, 2016, f. 4.
[899] Brontë, Emili, Lartësitë e stuhishme, Botimet Dudaj, Tiranë 2010, f. 9.
[900] Brontë, Emily., Wuthering heights, Vintage Classic Library, Penguin Random House Uk, 2016, f. 67.
[901] Brontë, Emili., Lartësitë e stuhishme, Botimet Dudaj, Tiranë 2010, f. 67.
[902] Brontë, Emily., Wuthering heights, Vintage Classic Library, Penguin Random House Uk, 2016, f. 92.
[903] Brontë, Emili., Lartësitë e stuhishme, Botimet Dudaj, Tiranë 2010, f. 90.
[904] Brontë, Emily., Wuthering heights, Vintage Classic Library, Penguin Random House Uk, 2016, f. 92.
[905] Brontë, Emili., Lartësitë e stuhishme, Botimet Dudaj, Tiranë 2010, f. 91.
[906] Brontë, Emily., Wuthering heights, Vintage Classic Library, Penguin Random House Uk, 2016, f. 98.
[907] Brontë, Emili., Lartësitë e stuhishme, Botimet Dudaj, Tiranë 2010, f. 96.
[908] Brontë, Emily., Wuthering heights, Vintage Classic Library, Penguin Random House Uk, 2016, f. 101.
[909] Brontë, Emili., Lartësitë e stuhishme, Botimet Dudaj, Tiranë 2010, f. 99.
[910] Brontë, Emily., Wuthering heights, Vintage Classic Library, Penguin Random House Uk, 2016, f. 92.

It is deplorable ignorance of his character, child, and nothing else, which makes that dream enter your head. Pray, don't imagine that he conceals depths of benevolence and affection beneath a stern exterior![912]
Në qoftë se të ka hipur në kokë një fantazi e këtillë, moj vajzë, kjo të ndodh, sepse nuk e njeh aspak personalitetin e tij dhe për asnjë arsye tjetër.[913]

I'd warn you when I came, and then you might let me in unobserved, as soon as she was alone, and watch till I departed, your conscience quite calm: you would be hindering mischief.'[914]
Unë do të të lajmëroj kur të vij dhe ti mund të më lësh të hyj brenda pa më parë kush, sapo ajo të mbetet vetëm dhe të ruash derisa të largohem; në këtë mënyrë, ndërgjegjia jote ka për të qenë e qetë, sepse kështu do të shmangësh telashet.[915]

I've loved many others since: my children are dearer to me than she was; and, at death, I shall not rejoice that I are going to her: I shall be sorry that I must leave them!'[916]
Që atëherë kam dashur shumë gra të tjera: fëmijët e mi i due më shumë nga ç'doja atë dhe, kur të vdes nuk do të jem i lumtur që do të shkoj ta takoj, por fatkeq, sepse do t'i lë fëmijët vetëm![917]

But the moment he recol-lected himself enough to notice me watching, he thundered a command for me to go, and I obeyed. He was beyond my skill to quiet or console![918]
Por me ta mbledhur veten, aq sa të kujtohej se po e shikoja, më urdhëroi me zë të lartë të largohesha dhe unë iu binda, sepse me siguri nuk do të mund ta qetësoja apo ta ngushëlloja.[919]

: I've cried, too, bitterly yes, more than any one else has reason to cry.[920]
Kam qarë me lot të hidhur, sepse unë kam arsye më shumë se çdokush tjetër të qaj.[921]

Come, I'm not going to nurse him.[922]
Eja, sepse unë me siguri nuk do të kujdesem për të si infermier.[923]

It's well people don't REALLY rise from their grave, or, last night, she might have witnessed a repulsive scene![924]
Për fat është thjesht një mënyrë të thëni, që të vdekurit dalin nga varri, sepse mbrëmë Ketrina do të kishte kundruar një skenë të neveritshme.[925]

...you could not climb them, they are too high and steep.[926]
Nuk mund t'u ngjitesh, sepse janë shumë të larta dhe të pjerrëta.[927]

I answered; annoyed at her exposing my kind deed, and fearful lest it should be imagined a missive of my own.[928]
U përgjigja gjithë bezdi, sepse më kishte nxjerrë në shesh punën time zemërgjerë dhe duke pasur frikë se mos ishte diçka që i shkruaja unë.[929]

---

[911] Brontë, Emili., Lartësitë e stuhishme, Botimet Dudaj, Tiranë 2010, f. 90.
[912] Brontë, Emily., Wuthering heights, Vintage Classic Library, Penguin Random House Uk, 2016, f. 107.
[913] Brontë, Emili., Lartësitë e stuhishme, Botimet Dudaj, Tiranë 2010, f. 105.
[914] Brontë, Emily., Wuthering heights, Vintage Classic Library, Penguin Random House Uk, 2016, f.161.
[915] Brontë, Emili., Lartësitë e stuhishme, Botimet Dudaj, Tiranë 2010, f. 156.
[916] Brontë, Emily., Wuthering heights, Vintage Classic Library, Penguin Random House Uk, 2016, f. 167.
[917] Brontë, Emili., Lartësitë e stuhishme, Botimet Dudaj, Tiranë 2010, f. 164.
[918] Brontë, Emily., Wuthering heights, Vintage Classic Library, Penguin Random House Uk, 2016, f.177.
[919] Brontë, Emili., Lartësitë e stuhishme, Botimet Dudaj, Tiranë 2010, f. 173.
[920] Brontë, Emily., Wuthering heights, Vintage Classic Library, Penguin Random House Uk, 2016, f. 180.
[921] Brontë, Emili., Lartësitë e stuhishme, Botimet Dudaj, Tiranë 2010, f. 176.
[922] Brontë, Emily., Wuthering heights, Vintage Classic Library, Penguin Random House Uk, 2016, f. 188.
[923] Brontë, Emili., Lartësitë e stuhishme, Botimet Dudaj, Tiranë 2010, f. 183.
[924] Brontë, Emily., Wuthering heights, Vintage Classic Library, Penguin Random House Uk, 2016, f.190.
[925] Brontë, Emili., Lartësitë e stuhishme, Botimet Dudaj, Tiranë 2010, f. 185.
[926] Brontë, Emily., Wuthering heights, Vintage Classic Library, Penguin Random House Uk, 2016, f. 200.
[927] Brontë, Emili., Lartësitë e stuhishme, Botimet Dudaj, Tiranë 2010, f. 194.
[928] Brontë, Emily., Wuthering heights, Vintage Classic Library, Penguin Random House Uk, 2016, f. 316.

Në shembullin e mëposhtëm në periudhë hasim dy shkakësi, një si rrethanor, plotës shkaku të shprehur me shprehje emërore dhe e dyta me pjesë të nënrenditur shkakore.

> *When Heathcliff is in, I'm often obliged to seek the kitchen and their society, or starve among the damp un-inhabited chambers; when he is not, as was the case this week, I establish a table and chair at one corner of the house fire, and never mind how Mr. Earnshaw may occupy him-self; and he does not interfere with my arrangements.*[930]
> *Kur Hithklifi është në shtëpi, shpesh jam e detyruar të mbyllem në kuzhinë, që të mos vdes nga të ftohtit ndër ato dhoma me lagështi dhe të zbrazëta; kur ai nuk është në shtëpi, si këtë javën e fundit, vë një tryezë e një karrige në një cep pranë zjarrit dhe nuk i kushtoj fare rëndësi zotit Ernshou se çfarë bën, sepse edhe ai nuk ndërhyn në atë që bëj unë.*[931]
>
> *Withering Hights rose above this silvery vopour; but old house was invisible, it rather dips down in the other side.*[932]
> *Kodra e Lartësive të Stuhishme lartohej mbi këtë mjegull ngjyrëargjendi, por shtëpia jonë e vjetër nuk dukej, sepse ndodhet pak më poshtë, në shpatin tjetër.*[933]
>
> *'I guessed he uttered those words, at least, though his voice was hardly intelligible.*[934]
> *"Të paktën mendoj se i ka thënë këto fjalë, sepse foli me një fije zëri."*[935]
>
> *'That must be a good distance up,' I answered; 'they don't breed on the edge of the moor.'*[936]
> *"Atëherë duhet të jetë shumë larg", ia ktheva, "sepse nuk i ngrenë foletë buzë pllajës."*[937]

Në dy shembujt e mëposhtëm, në tekstin origjinal shohim se periudha është bashkërenditëse kundërshtuese, kurse në tekstin e përthyer periudha është me marrëdhënie shkakore.

> *..a thing never known from his confession, but guessed both by her and me from his increased silence and the melancholy of his countenance.*[938]
> *Nuk na e thoshte ai, por e merrnim vesh, sepse ishte më i heshtur dhe më i trishtuar në fytyrë.*[939]
>
> *The invalid complained of being covered with ashes; but he had a tiresome cough, and looked feverish and ill, so I did not rebuke his temper.*[940]
> *I sëmuri u ankua se po e mbysja me hi; nuk thashë gjë, sepse dukej që po vuante dhe kishte ethe.*[941]
>
> *And I'm obliged to come down here they resolved never to hear me upstairs.'*[942]
> *Dhe unë jam i detyruar të zbres poshtë, sepse thonë që këndej lart nuk më dëgjojnë.*[943]
>
> *I think I should not be peevish with you: you'd not provoke me, and you'd always be ready to help me, wouldn't you?'*[944]

---

929 Brontë, Emili., Lartësitë e stuhishme, Botimet Dudaj, Tiranë 2010, f. 304.
930 Brontë, Emily., Wuthering heights, Vintage Classic Library, Penguin Random House Uk, 2016, f. 183.
931 Brontë, Emili., Lartësitë e stuhishme, Botimet Dudaj, Tiranë 2010, f. 179.
932 Brontë, Emily., Wuthering heights, Vintage Classic Library, Penguin Random House Uk, 2016, f. 98.
933 Brontë, Emili., Lartësitë e stuhishme, Botimet Dudaj, Tiranë 2010, f. 96.
934 Brontë, Emily., Wuthering heights, Vintage Classic Library, Penguin Random House Uk, 2016, f.191.
935 Brontë, Emili., Lartësitë e stuhishme, Botimet Dudaj, Tiranë 2010, f. 186.
936 Brontë, Emily., Wuthering heights, Vintage Classic Library, Penguin Random House Uk, 2016, f. 224.
937 Brontë, Emili., Lartësitë e stuhishme, Botimet Dudaj, Tiranë 2010, f. 217.
938 Brontë, Emily., Wuthering heights, Vintage Classic Library, Penguin Random House Uk, 2016, f. 241.
939 Brontë, Emili., Lartësitë e stuhishme, Botimet Dudaj, Tiranë 2010, f. 233.
940 Brontë, Emily., Wuthering heights, Vintage Classic Library, Penguin Random House Uk, 2016, f. 249.
941 Brontë, Emili., Lartësitë e stuhishme, Botimet Dudaj, Tiranë 2010, f. 241.
942 Brontë, Emily., Wuthering heights, Vintage Classic Library, Penguin Random House Uk, 2016, f. 249.
943 Brontë, Emili., Lartësitë e stuhishme, Botimet Dudaj, Tiranë 2010, f. 241.
944 Brontë, Emily., Wuthering heights, Vintage Classic Library, Penguin Random House Uk, 2016, f. 250.

Nuk besoj se do të nxehem tash e parë me ty, sepse ti nuk do të më japësh shkak dhe do të jesh gjithmonë e gatshme të më ndihmosh, apo jo?[945]

Në shembullin e mëposhtëm, në tekstin origjinal shohim se periudha është me pjesë të nënrenditur kohore, kurse në tekstin e përkthyer periudha është me dy marrëdhënie shkakore të paraprira nga lidhëzat *sepse* dhe *meqë*.

Not so my companion: she ran back in terror, knelt down, and cried, and soothed, and entreated, till he grew quiet from lack of breath: by no means from compunction at distressing her.[946] *(kohore)*
Por Ketrina mendoi ndryshe: i vrapoi pranë shumë e trembur, u përgjunj, qau, u mundua ta qetësonte dhe iu lut deri sa ai pushoi, sepse s'kishte më frymë dhe jo sepse u ndje ngushtë, meqë i kishte shkaktuar një telash aq të madh.[947]

'not that I was ignorant of your miserable, degraded char-acter, but I felt you were only partly responsible for that; and Catherine wishing to keep up your acquaintance, I acquiesced foolishly.[948]
Jo pse nuk e dija, ose jo se nuk kisha dijeni për degradimin tuaj moral, por isha i mendimit që ishit përgjegjës vetëm pjesërisht; dhe sepse Ketrina donte të vazhdonte marrëdhënien me juve, prandaj e kam pranuar me budallallëk.[949]

'On the morrow I was sad; partly because you were poor-ly, and partly that I wished my father knew, and approved of my excursions: but it was beautiful moonlight after tea; and, as I rode on, the gloom cleared.[950]
Të nesërmen në mëngjes isha e trishtuar, pak sepse ti nuk ishe mirë, pak sepse do të doja shumë që im atë ta dinte se ku kisha shkuar dhe të më lejonte.[951]

'I'm ill tonight, Catherine, love,' he said; 'and you must have all the talk, and let me listen.[952]
'Sonte jam keq, Ketrin, e shtrenjta ime', më tha, 'sepse duhet të flasësh vetëm ti dhe unë duhet të mbaj vesh.[953]

Catherine surveyed him with grief and astonishment: she changed the ejaculation of joy on her lips to one of alarm; and the congratulation on their long-postponed meeting to an anxious inquiry, whether he were worse than usual?[954]
Ketrina e pa e habitur dhe e pezmatuar dhe thirrja gazmore që kishte në buzë iu shndërrua në një thirrje mbushur frikë; në vend që të gëzohej sepse më në fund po takoheshin, e pyeti fort në hall se mos ishte me keq se zakonisht.[955]

Your cour-age is well disguised: you seem damnably afraid!'[956]
E fshihke mirë guximin tënd atëherë, sepse dukesh shumë e trembur![957]

But the master bid him get off to bed again:[958]
Por zotëria i tha të binte prapë në shtrat, sepse nuk ishte nevoja për ndihmën e tij.[959]

---

[945] Brontë, Emili., Lartësitë e stuhishme, Botimet Dudaj, Tiranë 2010, f. 242.
[946] Brontë, Emily., Wuthering heights, Vintage Classic Library, Penguin Random House Uk, 2016, f. 253.
[947] Brontë, Emili., Lartësitë e stuhishme, Botimet Dudaj, Tiranë 2010, f. 244.
[948] Brontë, Emily., Wuthering heights, Vintage Classic Library, Penguin Random House Uk, 2016, f. 120.
[949] Brontë, Emili., Lartësitë e stuhishme, Botimet Dudaj, Tiranë 2010, f. 117.
[950] Brontë, Emily., Wuthering heights, Vintage Classic Library, Penguin Random House Uk, 2016, f. 261.
[951] Brontë, Emili., Lartësitë e stuhishme, Botimet Dudaj, Tiranë 2010, f. 253.
[952] Brontë, Emily.,Wuthering heights, Vintage Classic Library, Penguin Random House Uk, 2016, f.262-263.
[953] Brontë, Emili., Lartësitë e stuhishme, Botimet Dudaj, Tiranë 2010, f. 254.
[954] Brontë, Emily., Wuthering heights, Vintage Classic Library, Penguin Random House Uk, 2016, f. 274.
[955] Brontë, Emili., Lartësitë e stuhishme, Botimet Dudaj, Tiranë 2010, f. 264.
[956] Brontë, Emily., Wuthering heights, Vintage Classic Library, Penguin Random House Uk, 2016, f. 288.
[957] Brontë, Emili., Lartësitë e stuhishme, Botimet Dudaj, Tiranë 2010, f. 277.
[958] Brontë, Emily., Wuthering heights, Vintage Classic Library, Penguin Random House Uk, 2016, f.310.
[959] Brontë, Emili., Lartësitë e stuhishme, Botimet Dudaj, Tiranë 2010, f. 298.

Earn-shaw rose, too, and bid her come to the settle, and sit close by the fire: he was sure she was starved.[960]
U ngrit edhe Ernshou dhe i tha të vinte të ulej në divan, pranë zjarrit, sepse, me siguri do të ishte duke vdekur së ftohti.[961]

'I know he has a bad nature,' said Catherine: 'he's your son.[962]
"E di që ka një karakter të lig", tha Ketrina, sepse është djali juaj.[963]

Lidhëza 0 në anglisht alternohet me *sepse* në gjuhën shqipe. Më lart në seksionin 2.c rendi i periudhës -pjesa e nënrenditur është pas pjesës kryesore dhe janë vjelë tridhjetë e dy raste të tilla në tekste.

2.d . Shkaku paraqitet fjali më vete.

"And he will be rich, and I shall like to be the greatest woman of the neighborhood and I shall be proud of having such a husband."[964]
"Së fundi, sepse është i pasur dhe unë do të jem e lumtur të jem gruaja më e rëndësishme e krahinës dhe do të mburrem ta kem për burrë."[965]

...you'll disorder the handkerchief I have tied round your face, and make the cut bleed again.[966]
Sepse ka për t'ju shkarë shamia që ju kam lidhur në fytyrë dhe e prera ka për të nxjerrë përsëri gjak.[967]
Every day I grow madder after sending him to heaven!'[968]
Sepse nga dita në ditë po më shtohet dëshira ta degdis në parajsë![969]

You are miserable, are you not?[970]
Sepse juve vuani, apo jo?[971]

You'll be ashamed of me every day of your life,'[972]
Sepse ti do të kesh turp nga unë çdo ditë të jetës tënde",[973]

A stout, hearty lass like Cath-erine does not fall ill for a trifle; and that sort of people should not either. It's hard work bringing them through fevers, and such things. How did it begin?'
Një vajzë e shëndetshme dhe tërë jetë si Ketrina nuk sëmuret për një budallallëk, përkundrazi, njerëzit si ajo nuk duhet të sëmuren, sepse pastaj është e vështirë t'i shërosh nga ethet apo sëmundje të këtij lloji.[974]

'That is nothing to the purpose,' said Heathcliff. (He it was.)[975]
"Kjo që thatë nuk ka kuptim", u përgjigj Hithklifi (sepse ai ishte).[976]

Në fjalinë e mësipërme shkaku sqarohet në fjali të ndërkallur.

---

[960] Brontë, Emily., Wuthering heights, Vintage Classic Library, Penguin Random House Uk, 2016, f. 312.
[961] Brontë, Emili., Lartësitë e stuhishme, Botimet Dudaj, Tiranë 2010,f. 300.
[962] Brontë, Emily., Wuthering heights, Vintage Classic Library, Penguin Random House Uk, 2016, f. 303.
[963] Brontë, Emili., Lartësitë e stuhishme, Botimet Dudaj, Tiranë 2010,f. 292.
[964] Brontë, Emily., Wuthering heights, Vintage Classic Library, Penguin Random House Uk, 2016, f. 81.
[965] Brontë, Emili., Lartësitë e stuhishme, Botimet Dudaj, Tiranë 2010, f. 81.
[966] Brontë, Emily., Wuthering heights, Vintage Classic Library, Penguin Random House Uk, 2016, f. 181.
[967] Brontë, Emili., Lartësitë e stuhishme, Botimet Dudaj, Tiranë 2010, f. 177.
[968] Brontë, Emily., Wuthering heights, Vintage Classic Library, Penguin Random House Uk, 2016, f.114.
[969] Brontë, Emili., Lartësitë e stuhishme, Botimet Dudaj, Tiranë 2010, f. 118.
[970] Brontë, Emily., Wuthering heights, Vintage Classic Library, Penguin Random House Uk, 2016, f. 303.
[971] Brontë, Emili., Lartësitë e stuhishme, Botimet Dudaj, Tiranë 2010, f. 292.
[972] Brontë, Emily., Wuthering heights, Vintage Classic Library, Penguin Random House Uk, 2016, f. 332.
[973] Brontë, Emili., Lartësitë e stuhishme, Botimet Dudaj, Tiranë 2010, f. 318.
[974] Po aty,f. 133.
[975] Brontë, Emily., Wuthering heights, Vintage Classic Library, Penguin Random House Uk, 2016, f. 245.
[976] Brontë, Emili., Lartësitë e stuhishme, Botimet Dudaj, Tiranë 2010, f. 237.

Lidhëza 0 në anglisht alternohet me sepse në gjuhën shqipe. Më lart në seksionin 2.d jepen raste të përkthimit kur shkaku paraqitet fjali më vete. Janë vjelë tri raste të tilla në tekste.

2	**Lidhëza 0 në anglisht alternohet me *sepse***
Pjesa e nënrenditur është para pjesës kryesore	5
Pjesa e nënrenditur është në mes të pjesës kryesore	5
Pjesa e nënrenditur është pas pjesës kryesore	32
Shkaku paraqitet fjali më vete.	5

3. Lidhëza 0 në anglisht alternohet me *se* në gjuhën shqipe

Lidhëza *0* në gjuhën angleze mund të përdoret në periudha shkakore. Kjo është e dukshme në rastin e mëposhtëm ku përkthyesi periudha jep argument me anë të marrëdhënies shkakore. Përkthyesi në rastin e kësaj fjalie, e ka sjellë në gjuhën shqipe duke i ndryshuar vetëm rendin e pjesës së varur, me ndryshime kuptimore.

3.a Rendi i periudhës-pjesa e nënrenditur është pas pjesës kryesore

I spat out, and affirmed it tasted detestably-I would not take it on any account.[977]
Pështyva, thashë se kishte një shije për dreq dhe se s'kishte gjë në botë që të më detyronte ta gëlltitja...[978]

3	***Lidhëza 0* në anglisht alternohet me *se* në gjuhën shqipe**
Pjesa e nënrenditur është pas pjesës kryesore në origjinal dhe haset në mes të pjesës kryesore në tekstin e përkthyer.	1

4. Lidhëza 0 në anglisht alternohet me *megë* në gjuhën shqipe

Lidhëza 0 në anglisht alternohet me *megë* në gjuhën shqipe. Në këtë ndërtim hasen një sërë rastesh shkakore.

4.a. Rendi i periudhës-pjesa e nënrenditur është pas pjesës kryesore

The apartment and furniture would have been nothing extraordinary as belonging to a homely, northern farmer, with a stubborn countenance, and stalwart limbs set out to advantage in kneebreeches and gaiters.[979]
Dhoma dhe orenditë nuk do të kishin asgjë të çuditshme po të kishin qenë të një pronari gdhë nga veriu, me pamje inatçore dhe me gjymtyrë të mëdha dhe të fuqishme, të dilnin në pah, megë kishte veshur pantallona të shkurtra deri te gjunjët dhe geta.[980]

On com-ing up from dinner, however, (N.B. I dine between twelve and one o'clock; the housekeeper, a matronly lady, taken as a fixture along with the house,....[981]
Por mbas buke, me t'u nisur për këtë qëllim (po ju bëj me dije se unë ha mes orës 12 dhe 1, megë s'kam mundur kurrë t'i jap të kuptojë guvernantes sime, një grua dërdënge .[982]

[977] Brontë, Emily., Wuthering heights, Vintage Classic Library, Penguin Random House Uk, 2016, f. 79.
[978] Brontë, Emili., Lartësitë e stuhishme, Botimet Dudaj, Tiranë 2010, f. 77.
[979] Brontë, Emily., Wuthering heights, Vintage Classic Library, Penguin Random House Uk, 2016, f. 3.
[980] Brontë, Emili, Lartësitë e stuhishme, Botimet Dudaj, Tiranë 2010, f. 9.
[981] Brontë, Emily., Wuthering heights, Vintage Classic Library, Penguin Random House Uk, 2016, f. 7.

He made no reply to this adjuration; only plodding doggedly down the wooden steps, and halting, before an apartment which, from that halt and the superior quality of its furniture, I conjectured to be the best one.[983]
Ai nuk iu përgjigj këtyre fjalëve, vetëm se zbriti haparëndë poshtë shkallëve prej dërrase dhe ndali para një dhome që unë mendova se ishte më e mira meqë më shpuri deri aty dhe që ishte e pajisur me mobilie për të qenë.[984]

4.b. Rendi i periudhës-pjesa e nënrenditur është në mes të pjesës kryesore

I obeyed, so far as to quit the chamber; when, ignorant where the narrow lobbies led, I stood still, and was wit-ness, involuntarily, to a piece of superstition on the part of my landlord which belied, oddly, his apparent sense.[985]
...meqë nuk e dija se ku nxirrnin korridoret e ngushta, i mbajta hapat dhe, padashur, u bëra dëshmitar i besëtytnisë së të zotit të shtëpisë, besëtytni që binte çuditërisht në kundërshtim me qëndrimin e tij të matur dhe të arsueshëm që binte në sy.[986]

In stretching to pull them, her hat fell off; and as the door was locked, she proposed scrambling down to recover it.[987]
Tek u zgjat për t'i këputur, i ra kapelja dhe, meqë dera ishte e mbyllur, më tha se do të zbriste nga ana tjetër e murit për ta marrë.[988]

Në shembullin e mëposhtëm jepet një periudhë e cila ka dy pjesë të nënrenditura shkakore dhe pjesa e parë e nënrenditur paraprihet nga *lidhëza 0* në anglisht dhe që alternohet me lidhëzën *meqë* në tekstin e përkthyer në shqip; pjesa e dytë e nënrenditur paraprihet nga *for*, që ne këtë rast realizon shkakësi në gjuhën angleze.

His forehead, that I once thought so manly, and that I now think so diabolical, was shaded with a heavy cloud; his basilisk eyes were nearly quenched by sleeplessness, and weeping, perhaps, for the lashes were wet then: his lips devoid of their ferocious sneer, and sealed in an expression of unspeakable sadness.[989]
Balli i tij, që dikur më dukej aq burrnor e që tashti më duket aq diabolik, dukej si i errësuar nga një re e ngjeshur; sytë e tij si të gjarprit ishin të shuar, meqë nuk kishte fjetur apo ndoshta nga të qarët, sepse atë çast qerpikët i kishte lagur; buzët e tij në vend që të ngërdhesheshin pa shpirt, seç kishin një shprehje trishtimi të parrëfyer.[990]

Në tri shembujt e mëposhtëm jepen periudha ku dy të parat janë bashkërenditëse të paraprira nga lidhëza kundërshtuese *but* në anglisht dhe që alternohet me dy lidhëza njëra pas tjetrës, *por+ meqë* në tekstin e përkthyer në shqip dhe në shembullin e tretë pjesa e parë e nënrenditur paraprihet nga *lidhëza 0* në anglisht dhe që alternohet me lidhëzat *dhe meqë* njëra pas tjetrës.

---

[982] Brontë, Emili, Lartësitë e stuhishme, Botimet Dudaj, Tiranë 2010, f.13.
[983] Brontë, Emily., Wuthering heights, Vintage Classic Library, Penguin Random House Uk, 2016,f. 151.
[984] Brontë, Emili., Lartësitë e stuhishme, Botimet Dudaj, Tiranë 2010, f. 146.
[985] Brontë, Emily., Wuthering heights, Vintage Classic Library, Penguin Random House Uk, 2016, f. 28.
[986] Brontë, Emili, Lartësitë e stuhishme, Botimet Dudaj, Tiranë 2010, f. 32.
[987] Brontë, Emily., Wuthering heights, Vintage Classic Library, Penguin Random House Uk, 2016, f. 244.
[988] Brontë, Emili., Lartësitë e stuhishme, Botimet Dudaj, Tiranë 2010,f. 236.
[989] Brontë, Emily., Wuthering heights, Vintage Classic Library, Penguin Random House Uk, 2016, f. 189.
[990] Brontë, Emili., Lartësitë e stuhishme, Botimet Dudaj, Tiranë 2010, f. 184.

She lingered, and resisted my persuasions to departure a tiresome while; but as he neither looked up nor spoke, she finally made a movement to the door, and I followed.[991]
Ajo nguroi pak dhe s'iu mbush mendja të largohej; por megë ai nuk begeniste t'i hidhte as edhe një vështrim dhe as ndonjë fjalë, më në fund u drejtua nga dera dhe unë i shkova pas.[992]

As soon as I entered I hastened to change my soaked shoes and stockings; but sitting such awhile at the Heights had done the mischief.[993]
Me të hyrë brenda, nxitova të ndërroja çorapet dhe këpucët e lagura, por megë kisha ndenjur aq kohë jashtë, në të ftohtë, te Lartësitë e Stuhishme, dëmi ishte bërë.[994]

That I set down as a speech meant for Ed-gar's ears; I believed no such thing, so I kept it to myself and brought her some tea and dry toast.[995]
Këto fjali, sipas meje, thuheshin enkas për Edgarin, dhe megë nuk besoja fjalët e saj, nuk ia thashë kujt, por i cova çaj dhe bukë të thekur.[996]

4.c. Rendi i periudhës-pjesa e nënrenditur është para pjesës kryesore

You're so low, I daresay I shall keep up with you.'[997]
Megë nuk jeni dhe aq në formë, ma do mendja se mund të eci me një hap me ju.[998]

Not anxious to come in contact with their fangs, I sat still; but, imagining they would scarcely understand tacit insults,...[999]
Megë nuk kisha aspak dëshirë të kisha punë me dhëmbët e tyre, ndenja ulur e palëvizur, por duke menduar se si zor ta kuptonin se po i shaja heshtazi, për dreq.....[1000]

; but both their minds tending to the same point one loving and desiring to es-teem, and the other loving and desiring to be esteemed they contrived in the end to reach it.[1001]
Por megë të dy bashkë donin të njëjtën gjë – njëra dashuronte dhe donte të vlerësonte tjetrin, tjetri dashuronte dhe donte të ishte i vlerësuar – më në fund ia dolën.[1002]

Lidhëza 0 në anglisht mund të alternohet me *megë* në gjuhën shqipe. Më lart në seksionin 4 hasëm gjithsej trembëdhjetë raste të tilla.

4	***Lidhëza 0* në anglisht alternohet me *megë* në gjuhën shqipe**	
Pjesa e nënrenditur është pas pjesës kryesore		3
Pjesa e nënrenditur është në mes të pjesës kryesore në tekstin në origjinal		7
Pjesa e nënrenditur është para pjesës kryesore		3

5.Lidhëza 0 **në anglisht alternohet me *ngaqë* *në gjuhën shqipe***

Në shembujt e mëposhtëm periudhat me *lidhëza 0* në anglisht alternohen me *ngaqë* në tekstin e përkthyer në gjuhën shqipe. Më poshtë po listojmë tri raste të tilla.

[991] Brontë, Emily., Wuthering heights, Vintage Classic Library, Penguin Random House Uk, 2016, f.252-253.
[992] Brontë, Emili., Lartësitë e stuhishme, Botimet Dudaj, Tiranë 2010, f. 244.
[993] Brontë, Emily., Wuthering heights, Vintage Classic Library, Penguin Random House Uk, 2016, f. 255.
[994] Brontë, Emili., Lartësitë e stuhishme, Botimet Dudaj, Tiranë 2010, f. 247.
[995] Brontë, Emily., Wuthering heights, Vintage Classic Library, Penguin Random House Uk, 2016, f. 126.
[996] Brontë, Emili., Lartësitë e stuhishme, Botimet Dudaj, Tiranë 2010, f. 123.
[997] Brontë, Emily., Wuthering heights, Vintage Classic Library, Penguin Random House Uk, 2016, f. 242 .
[998] Brontë, Emili., Lartësitë e stuhishme, Botimet Dudaj, Tiranë 2010, f. 234.
[999] Brontë, Emily., Wuthering heights, Vintage Classic Library, Penguin Random House Uk, 2016, f. 5.
[1000] Brontë, Emili, Lartësitë e stuhishme, Botimet Dudaj, Tiranë 2010, f. 11.
[1001] Brontë, Emily., Wuthering heights, Vintage Classic Library, Penguin Random House Uk, 2016, f. 333.
[1002] Brontë, Emili., Lartësitë e stuhishme, Botimet Dudaj, Tiranë 2010, f. 320.

5.a. Rendi i periudhës-pjesa e nënrenditur është pas pjesës kryesore

Në shembullin e mëposhtëm në tekstin në origjinal shkaku jepet në fjali më vete, ndërsa në tekstin e përkthyer në periudhë, rendi i periudhës-pjesa e nënrenditur është pas pjesës kryesore.

> *..and her white teeth water-ing for a snatch. My caress provoked a long, guttural gnarl.*[1003]
> *... nga ku i dukeshin dhëmbët e bardhë tërë shkumë bështyme, ngaqë kishte dëshirë të kafshonte e kur e përkëdhela, m'i skërmiti dhëmbët.*[1004]
>
> *He continued, crushing his nails into his palms, and grinding his teeth to subdue the maxillary convulsions.*[1005]
> *Ai vazhdoi, ngaqë po i dridheshin nofullat.*[1006]

5.b. Rendi i periudhës-pjesa e nënrenditur është në mes të pjesës kryesore

Në shembullin e mëposhtëm, hasen dy raste shkakësie brenda periudhës.

> *I'll not disguise but you might kill him if you were wild and reckless, and cherished a foolish, fanciful affection for the son of a person who would be glad to have him in his grave; and allowed him to discover that you fretted over the separation he has judged it expedient to make.'*[1007]
> *Nuk dua t'jua fsheh se mund të pësojë goditjen e fundit, në rast se ju tregoheni e papjekur dhe e pakujdesshme, ngaqë ju është prishur mendja dhe nuk do të shkëputeni nga i biri i një njeriu, që do të ishte i lumtur po ta shihte zotin Linton në varr; apo po të jepni të kuptohet se juve po ju bren ndarja që ka vendosur babai juaj për arsye të drejta e bindëse.*[1008]

5	***Lidhëza 0*** **në anglisht alternohet me** ***ngaqë*** **në gjuhën shqipe**	
Pjesa e nënrenditur është pas pjesës kryesore		2
Pjesa e nënrenditur është në mes të pjesës kryesore në tekstin në origjinal		1

6. Lidhëza *that* në anglisht alternohet me *nga frika se* në gjuhën shqipe

Lidhëza *that* në anglisht mund të alternohet me pjesë të nënrenditur shkakore të paraprirë me shprehjen *nga frika se* në gjuhën shqipe.

Në këtë ndërtim haset vetëm një rast i tillë dhe rendi i periudhës është i tillë që pjesa e nënrenditur shkakore të jetë në mes të pjesës kryesore dhe ka ndryshim sintaksor midis dy periudhave.

> *I feared that there would be no hurt, I did not say that he had not shot anything in the mouth for four days; on the other hand, I am convinced that his eating without being was not voluntary: it was the consequence of his mysterious, secretive illness, but not the cause.*[1009]

[1003] Brontë, Emily., Wuthering heights, Vintage Classic Library, Penguin Random House Uk, 2016, f. 4.
[1004] Brontë, Emili, Lartësitë e stuhishme, Botimet Dudaj, Tiranë 2010, f. 10.
[1005] Brontë, Emily., Wuthering heights, Vintage Classic Library, Penguin Random House Uk, 2016, f. 26.
[1006] Brontë, Emili., Lartësitë e stuhishme, Botimet Dudaj, Tiranë 2010, f. 30.
[1007] Brontë, Emily., Wuthering heights, Vintage Classic Library, Penguin Random House Uk, 2016, f. 243.
[1008] Brontë, Emili., Lartësitë e stuhishme, Botimet Dudaj, Tiranë 2010,f. 235.
[1009] Brontë, Emily., Wuthering heights, Vintage Classic Library, Penguin Random House Uk, 2016, f. 135.

Unë, nga frika se mos lindte ndonjë telash, nuk thashë se për katër ditë rresht nuk kishte shtënë gjë në gojë; nga ana tjetër, jam e bindur se ndenjja e tij pa ngrënë nuk ishte e vullnetshme: ishte pasoja e sëmundjes së tij të mistershme, të fshehtë, por jo shkaku.[1010]

7. Lidhëza *since* në anglisht alternohet me *formë të pashtjelluar përcjellore* në gjuhën shqipe

Lidhëza *since* në anglisht alternohet me *formë e pashtjelluar përcjellore* në gjuhën shqipe në ndërtimin e mëposhtëm. Në këtë rast ka ndryshim semantik dhe sintaksor të fjalisë nga përkthyesi.

7.a. Rendi i periudhës-pjesa e nënrenditur është në mes të pjesës kryesore

...this afternoon I might say it would be wise to refuse him- since he asked you after that, he must either be hopelessly stupid, or venturesome fool.[1011]
Një gjë është e sigurt: duke kujtuar skenën në të cilën u sollët në atë mënyrë në praninë time sot pasdreke, do të thoja se do të ishte padyshim më mirë të mos pranonit, meqenëse kjo kërkesë erdhi mbas ngjarjes, tregon se ai ose është budalla i madh, ose është një trim i çmendur.

8. Lidhëza *as* në anglisht alternohet me *sepse/meqenëse* në gjuhën shqipe

Lidhëza *as* në anglisht mund të alternohet me *sepse/meqenëse* në gjuhën shqipe. Lidhëza *as* mund të përdoret në gjuhën angleze për të krijuar marrëdhënie shkakore.

8.a. Rendi i periudhës-pjesa e nënrenditur është para pjesës kryesore

Në shembullin e mëposhtëm në tekstin në origjinal pjesa e nënrenditur shkakore jepet në fillim, ndërsa në tekstin e përkthyer në periudhë, rendi i periudhës-pjesa e nënrenditur është në mes të pjesës kryesore.

As she never offered to descend to breakfast next morning, I went to ask whether she would have some carried up.[1012]
Të nesërmen në mëngjes, meqenëse nuk po dukej të zbriste për të ngrënë sillën, shkova dhe e pyeta nëse dëshironte t'ia çoja lart.[1013]

8.b. Rendi i periudhës-pjesa e nënrenditur është pas pjesës kryesore

My master bid me tell his sister that she must not expect either a letter or a visit from him at present. He sends his love, ma'am, and his wishes for your happiness, and his pardon for the grief you have occasioned; but he thinks that after this time his household and the house-hold here should drop intercommunication, as nothing could come of keeping it up.'
Më porositi t'ju them që ju do zonjë, që ju uron të jeni e lumtur dhe që ju fal për dhimbjen që i keni shkaktuar, por mendon se këtej e tutje nuk duhet të ketë marrëdhënie midis shtëpisë së tij dhe kësaj këtu, sepse nuk do të kishte asnjë përfitim.[1014]

'About three times, I think, we have been merry and hopeful, as we were the first evening; the rest of my visits were dreary and troubled:[1015]

[1010] Brontë, Emili., Lartësitë e stuhishme, Botimet Dudaj, Tiranë 2010, f. 139.
[1011] Brontë, Emily., Wuthering heights, Vintage Classic Library, Penguin Random House Uk, 2016, f. 81.
[1012] Po aty, f. 125.
[1013] Brontë, Emili., Lartësitë e stuhishme, Botimet Dudaj, Tiranë 2010, f. 122.
[1014] Po aty, f. 150.
[1015] Brontë, Emily., Wuthering heights, Vintage Classic Library, Penguin Random House Uk, 2016, f. 267.

Do të thoja që ne të dy kemi qenë të gëzuar dhe plot besim si mbrëmjen e parë, jo më shumë se tri herë; të gjitha takimet e tjera kanë qenë të trishtuara, të vështira, herë sepse nxirrte krye egoizmi dhe hatërmebtja e tij, herë sepse nuk ndihej mirë.[1016]

'Master Heathcliff is requested to send no more notes to Miss Linton, as she will not receive them.'[1017]
"Zotëria i vogël Hithklif është i lutur të mos i dërgojë më letërza zonjushës Linton, sepse nuk do t'i mbërrijnë në dorë."[1018]

8.c. Rendi i periudhës-pjesa e nënrenditur është në mes të pjesës kryesore

Now, you shall hear how I have been received in my new home, as I am led to imagine the Heights will be.[1019]
Tani do të të tregoj si më pritën në shtëpinë e re, megenëse mendoja se kështu do të quheshin për mua Lartësitë e Stuhishme.[1020]

8	**Lidhëza *as* në anglisht alternohet me *sepse/megenëse***
Pjesa e nënrenditur është para pjesës kryesore	1
Pjesa e nënrenditur është pas pjesës kryesore	3
Pjesa e nënrenditur është në mes të pjesës kryesore	1

9. Ndajfolja shkakore *why* në anglisht alternohet me *pse* në gjuhën shqipe

Ndajfolja shkakore *why* në anglisht alternohet me *pse* në gjuhën shqipe. Në këtë ndërtim sifjalitë shkakore hasen më së shpeshti në fjali pyetëse të drejta.

"Why do you love, Miss Keti?"[1021]
"Pse e do, zonjushe Keti?"[1022]

"Why did not say so to Catherine?"[1023]
"Pse nuk ia the Ketrinës?"[1024]

Why are you so damp, and pale child?[1025]
Pse je kaq e zbehtë dhe krejt e lagur, vogëlushe?[1026] ....

Why have you disregarded my request?[1027]
Pse nuk bëre ashtu si të thashë?[1028]

Why shouldn't you suffer?[1029]
Pse të mos vuash edhe ti si unë?[1030]

"Why?"[1031]

[1016] Brontë, Emili., Lartësitë e stuhishme, Botimet Dudaj, Tiranë 2010, f. 258.
[1017] Brontë, Emily., Wuthering heights, Vintage Classic Library, Penguin Random House Uk, 2016, f. 240.
[1018] Brontë, Emili.,Lartësitë e stuhishme, Botimet Dudaj, Tiranë 2010, f. 232.
[1019] Brontë, Emily., Wuthering heights, Vintage Classic Library, Penguin Random House Uk, 2016, f.144.
[1020] Brontë, Emili., Lartësitë e stuhishme, Botimet Dudaj, Tiranë 2010, f. 140.
[1021] Brontë, Emily., Wuthering heights, Vintage Classic Library, Penguin Random House Uk, 2016, f. 82.
[1022] Brontë, Emili., Lartësitë e stuhishme, Botimet Dudaj, Tiranë 2010, f. 80.
[1023] Brontë, Emily., Wuthering heights, Vintage Classic Library, Penguin Random House Uk, 2016, f. 97.
[1024] Brontë, Emili., Lartësitë e stuhishme, Botimet Dudaj, Tiranë 2010, f. 99.
[1025] Brontë, Emily., Wuthering heights, Vintage Classic Library, Penguin Random House Uk, 2016, f. 90.
[1026] Brontë, Emili., Lartësitë e stuhishme, Botimet Dudaj, Tiranë 2010, f. 89.
[1027] Brontë, Emily., Wuthering heights, Vintage Classic Library, Penguin Random House Uk, 2016, f. 120.
[1028] Brontë, Emili., Lartësitë e stuhishme, Botimet Dudaj, Tiranë 2010, f. 115.
[1029] Brontë, Emily., Wuthering heights, Vintage Classic Library, Penguin Random House Uk, 2016, f.166.
[1030] Brontë, Emili., Lartësitë e stuhishme, Botimet Dudaj, Tiranë 2010, f. 164.

"Pse?"[1032]

Why should you be anxious to conceal them?[1033]
Pse duhet ta kesh hall kaq të madh t'i fshehësh?[1034]

Why are you so damp, and pale child?[1035]
Pse je kaq e zbehtë dhe krejt e lagur, vogëlushe?[1036]

Why am I so changed? Why does my blood rush into a hell of tumult at a few words? Quick, why don't you move?'[1037]
Pse kam ndryshuar kështu? Pse gjaku im vlon e shpërthen për ndonjë fjalë që më thuhet?[1038]

'Because I won't give you your death of cold,' I answered.[1039]
"Sepse nuk dua të vdisni nga të ftohtit", u përgjigja.[1040]

Why didn't mama, and he live together as other people do?[1041]
"Pse ai me mamin nuk jetonin bashkë, si bëjnë gjithë të tjerët?"[1042]

'Why did you quarrel?'[1043]
"Pse jeni zënë?"[1044]

"Is he all as he should be?' asked Miss Cathy, seriously; 'or is he simple: not right?[1045]
"Po pse, a është normal?"[1046]

Will you clamber up, and pluck it to show to papa?'[1047]
Pse nuk ngjitesh më lart, ta këputësh dhe t'ia tregosh babait?[1048]

'Catherine, why are you crying, love?'[1049]
"Ketrin, o shpirt, pse qan?"[1050]

You say papa will get better, and why shouldn't he?'[1051]
Ti thua se babai do të shërohet, atëherë, pse nuk do t'u shëroka dhe ai?[1052]

'Why did he wish to see me?'[1053]
"Po ai pse donte të më takonte?"[1054]

Why won't you be candid?'[1055]

[1031] Brontë, Emily., Wuthering heights, Vintage Classic Library, Penguin Random House Uk, 2016, f. 85.
[1032] Brontë, Emili., Lartësitë e stuhishme, Botimet Dudaj, Tiranë 2010, f. 96.
[1033] Brontë, Emily., Wuthering heights, Vintage Classic Library, Penguin Random House Uk, 2016, f.176.
[1034] Brontë, Emili., Lartësitë e stuhishme, Botimet Dudaj, Tiranë 2010, f. 172.
[1035] Brontë, Emily., Wuthering heights, Vintage Classic Library, Penguin Random House Uk, 2016, f. 90.
[1036] Brontë, Emili., Lartësitë e stuhishme, Botimet Dudaj, Tiranë 2010, f. 89.
[1037] Brontë, Emily., Wuthering heights, Vintage Classic Library, Penguin Random House Uk, 2016, f. 133.
[1038] Brontë, Emili., Lartësitë e stuhishme, Botimet Dudaj, Tiranë 2010, f. 129.
[1039] Brontë, Emily., Wuthering heights, Vintage Classic Library, Penguin Random House Uk, 2016, f. 132.
[1040] Brontë, Emili., Lartësitë e stuhishme, Botimet Dudaj, Tiranë 2010, f. 128.
[1041] Brontë, Emily., Wuthering heights, Vintage Classic Library, Penguin Random House Uk, 2016, f. 215.
[1042] Brontë, Emili, Lartësitë e stuhishme, Botimet Dudaj, Tiranë 2010,f. 209.
[1043] Brontë, Emily., Wuthering heights, Vintage Classic Library, Penguin Random House Uk, 2016, f. 228.
[1044] Brontë, Emili, Lartësitë e stuhishme, Botimet Dudaj, Tiranë 2010, f. 221.
[1045] Brontë, Emily., Wuthering heights, Vintage Classic Library, Penguin Random House Uk, 2016, f. 231.
[1046] Brontë, Emili, Lartësitë e stuhishme, Botimet Dudaj, Tiranë 2010, f. 225.
[1047] Brontë, Emily., Wuthering heights, Vintage Classic Library, Penguin Random House Uk, 2016, f. 242.
[1048] Brontë, Emili., Lartësitë e stuhishme, Botimet Dudaj, Tiranë 2010, f. 234.
[1049] Brontë, Emily., Wuthering heights, Vintage Classic Library, Penguin Random House Uk, 2016, f. 243.
[1050] Brontë, Emili., Lartësitë e stuhishme, Botimet Dudaj, Tiranë 2010, f. 234.
[1051] Brontë, Emily., Wuthering heights, Vintage Classic Library, Penguin Random House Uk, 2016, f. 255.
[1052] Brontë, Emili., Lartësitë e stuhishme, Botimet Dudaj, Tiranë 2010, f. 247.
[1053] Brontë, Emily., Wuthering heights, Vintage Classic Library, Penguin Random House Uk, 2016, f. 277.
[1054] Brontë, Emili., Lartësitë e stuhishme, Botimet Dudaj, Tiranë 2010, f. 267.
[1055] Brontë, Emily., Wuthering heights, Vintage Classic Library, Penguin Random House Uk, 2016, f. 280.

"Pse nuk thua të vërtetën?"[1056]

Why cannot you say at once you don't want me?[1057]
Pse nuk ma thua troç që nuk do të më shohësh?[1058]

Why didn't you send to absolve me from my promise, when you wished I wouldn't keep it?[1059]
Pse nuk më lajmërove që unë të mos e mbaja premtimin që të kisha dhënë, meqë, në të vërtetë doje pikërisht që mos e mbaja?[1060]

I promise to marry Linton: papa would like me to: and I love him. Why should you wish to force me to do what I'll will-ingly do of myself?'[1061]
Ju premtoj se do të martohem me Lintonin; babait do t'i bëhej qejfi dhe unë e dua shumë atë; pse të më detyroni të bëj një gjë që gjithsesi do ta bëja me dëshirë?[1062]

Heathcliff, why don't you evince satisfaction at my pleasant news? Isabella swears that the love Edgar has for me is nothing to that she entertains for you.[1063]
Hithklif, pse nuk tregohesh i kënaqur nga lajmet e këndshme që të dhashë: Izabela bën be se dashuria e Lintonit për mua nuk është asgjë në krahasim me atë që ajo ndjen për ty.[1064]

At least, I would not keep my doors barred in the day-time. I don't care I will get in!'[1065]
Pse edhe ditën u dashka të mbahen dyert e ndryra?[1066]

'Why not let Catherine continue here,'[1067]
"Pse mos të rrijë këtu Ketrina?"[1068]

Në këtë ndërtim janë hasur njëzet e tre raste të tilla.

10. Lidhëza *and why* në anglisht alternohet me *pse* /*sepse* në gjuhën shqipe

Në këtë ndërtim, me ndajfolje shkakore *why* në anglisht e paraprirë nga lidhëza bashkërenditëse *and* alternohet *po pse*/ *dhe pse*/ *dhe sepse* në gjuhën shqipe.

"And why?"[1069]
"Po pse?"[1070]

'And why are they bright so long after it is evening here?' she pursued.[1071]
"Po pse mbeten të ndricuara kaq gjatë mbasi këtu tek ne ka zbritur mbrëmja?" vijoi ajo.[1072]

"And why?"[1073]
"Po pse?"[1074]

"And because he loves me."[1075]

1056 Brontë, Emili., Lartësitë e stuhishme, Botimet Dudaj, Tiranë 2010, f. 270.
1057 Brontë, Emily., Wuthering heights, Vintage Classic Library, Penguin Random House Uk, 2016, f. 280.
1058 Brontë, Emili., Lartësitë e stuhishme, Botimet Dudaj, Tiranë 2010, f. 270.
1059 Brontë, Emily., Wuthering heights, Vintage Classic Library, Penguin Random House Uk, 2016, f. 280.
1060 Brontë, Emili., Lartësitë e stuhishme, Botimet Dudaj, Tiranë 2010, f. 270.
1061 Brontë, Emily., Wuthering heights, Vintage Classic Library, Penguin Random House Uk, 2016, f. 288.
1062 Brontë, Emili., Lartësitë e stuhishme, Botimet Dudaj, Tiranë 2010, f. 278.
1063 Brontë, Emily., Wuthering heights, Vintage Classic Library, Penguin Random House Uk, 2016, f. 110.
1064 Brontë, Emili., Lartësitë e stuhishme, Botimet Dudaj, Tiranë 2010, f. 108.
1065 Brontë, Emily., Wuthering heights, Vintage Classic Library, Penguin Random House Uk, 2016, f. 7.
1066 Brontë, Emili, Lartësitë e stuhishme, Botimet Dudaj, Tiranë 2010, f.13.
1067 Brontë, Emily., Wuthering heights, Vintage Classic Library, Penguin Random House Uk, 2016, f. 302.
1068 Brontë, Emili., Lartësitë e stuhishme, Botimet Dudaj, Tiranë 2010, f. 291.
1069 Brontë, Emily., Wuthering heights, Vintage Classic Library, Penguin Random House Uk, 2016, f. 75.
1070 Brontë, Emili., Lartësitë e stuhishme, Botimet Dudaj, Tiranë 2010, f. 80.
1071 Brontë, Emily., Wuthering heights, Vintage Classic Library, Penguin Random House Uk, 2016, f. 200.
1072 Brontë, Emili., Lartësitë e stuhishme, Botimet Dudaj, Tiranë 2010, f. 195.
1073 Brontë, Emily., Wuthering heights, Vintage Classic Library, Penguin Random House Uk, 2016, f. 80.
1074 Brontë, Emili., Lartësitë e stuhishme, Botimet Dudaj, Tiranë 2010, f. 81.

"Dhe sepse ai më do."[1076]

'And why have you pulled them up?' [1077]
"Po pse i ke shkulur?"[1078]

Në këtë ndërtim janë hasur pesë raste të tilla.

11. Lidhëza *what* në anglisht alternohet me *pse* në gjuhën shqipe

Lidhëza *what* *n*ë anglisht alternohet me *pse* në gjuhën shqipe.

What kept her up?[1079]
Pse ka ndenjur zgjuar?[1080]

You asked, what has driven me to flight at last?[1081]
Më pyete pse e ndava mendjen që të iki më në fund?[1082]

Në shembullin e mëposhtëm ka ndryshim në strukturën e fjalisë.

'What do you think of his going to Wuthering Heights?'[1083]
"Ç'mendoni: pse ka shkuar të Lartësitë e Stuhishme?"[1084]

What have I done?'[1085]
"Po pse, ç'kam bërë?"[1086]

'But what did you mean by teasing the creature in that manner, Cathy?[1087]
Po pse e mundove në atë mënyrë vajzën, Keti?[1088]

Përemri pyetës *what* në anglisht alternohet edhe me *po pse* në gjuhën shqipe në dy raste të mësipërme. Hasen gjithsej katër raste të tilla**,** kur përemri pyetës *what* në anglisht alternohet me *pse* në gjuhën shqipe.

12. *How* në anglisht alternohet me *pse* në gjuhën shqipe

Më poshtë shohim periudha kur *how* në anglisht alternohet me *pse* në tekstin e gjuhës *I walked through both the window holes and the room was flooded with the backs coming from the garden.Mr. Heathcliff is not a fiend: he has an honourable soul, and a true one, or how could he remember her?'*[1089]
Zoti Hithklif nuk është djalli vetë; ai ka një shpirt të ndershëm dhe besnik, përndryshe pse do të bazhdonte të ishte i lidhur me Ketrinën?[1090]

How has he been living? how has he got rich? why is he staying at Wuthering Heights, the house of a man whom he abhors?[1091]

[1075] Brontë, Emily., Wuthering heights, Vintage Classic Library, Penguin Random House Uk, 2016, f. 75.
[1076] Brontë, Emili., Lartësitë e stuhishme, Botimet Dudaj, Tiranë 2010, f. 80.
[1077] Brontë, Emily., Wuthering heights, Vintage Classic Library, Penguin Random House Uk, 2016, f. 337.
[1078] Brontë, Emili., Lartësitë e stuhishme, Botimet Dudaj, Tiranë 2010, f. 323.
[1079] Brontë, Emily., Wuthering heights, Vintage Classic Library, Penguin Random House Uk, 2016, f. 90.
[1080] Brontë, Emili., Lartësitë e stuhishme, Botimet Dudaj, Tiranë 2010, f. 89.
[1081] Brontë, Emily., Wuthering heights, Vintage Classic Library, Penguin Random House Uk, 2016, f. 183.
[1082] Brontë, Emili., Lartësitë e stuhishme, Botimet Dudaj, Tiranë 2010, f. 178.
[1083] Brontë, Emily., Wuthering heights, Vintage Classic Library, Penguin Random House Uk, 2016, f. 103.
[1084] Brontë, Emili., Lartësitë e stuhishme, Botimet Dudaj, Tiranë 2010, f. 101.
[1085] Brontë, Emily., Wuthering heights, Vintage Classic Library, Penguin Random House Uk, 2016, f. 204.
[1086] Brontë, Emili., Lartësitë e stuhishme, Botimet Dudaj, Tiranë 2010, f. 198.
[1087] Brontë, Emily., Wuthering heights, Vintage Classic Library, Penguin Random House Uk, 2016, f. 115.
[1088] Brontë, Emili., Lartësitë e stuhishme, Botimet Dudaj, Tiranë 2010, f. 109.
[1089] Brontë, Emily., Wuthering heights, Vintage Classic Library, Penguin Random House Uk, 2016, f. 109.
[1090] Brontë, Emili., Lartësitë e stuhishme, Botimet Dudaj, Tiranë 2010, f. 106.

Pse jeton te Lartësitë e Stuhishme në shtëpinë e një njeriu që e urren?[1092]

Në tekste janë hasur dy raste kur *how* në anglisht alternohet me *pse* në gjuhën shqipe.

13. Lidhëza *that* në anglisht alternohet me *se* në gjuhën shqipe

Lidhëza *that* në anglisht alternohet me ***se*** në gjuhën shqipe Në këtë ndërtim janë hasur tri raste.

13.a. Rendi i periudhës-pjesa e nënrenditur është pas pjesës kryesore

Cannot you inform him that it is frightful earnest?[1093]
Nuk ke mundësi ta lajmërosh se është një gjë jashtzakonisht serioze?[1094]

13.a. Rendi i periudhës-pjesa e nënrenditur është në mes të pjesës kryesore

I shrieked out that frightens her she heard papa coming, and she broke the hinges and divided the case, and gave me her mother's portrait; the other she attempted to hide:[1095]
Fillova të bërtitja – sepse kjo gjë i fut frikën – dëgjoi që po vinte babai, e këputi menteshën që i bashkonte dy foto, më dha portretin e nënës së saj dhe u përpoq ta fshihte tjetrin.[1096]

Inform Edgar that I'd give the world to see his face again that my heart returned to Thrushcross Grange in twenty-four hours after I left it, and is there at this moment, full of warm feelings for him, and Catherine!
Thuaji Edgarit se do të jepja tërë botën që ta shikoja edhe një herë fytyrën e tij; se zemra ime është kthyer në Thrashkros Grejnxh që në njëzetë orët e para, pasi e braktisa dhe ka mbetur aty në këtë çast plot dashuri për të dhe Ketrinën!

Lidhëza nënrenditëse shkakore *se* është një prej lidhëzave më të përdorura, që shpreh: një shkak të afërt, të drejtpërdrejtë, ose mund të motivojë një përfundim a një hamendje, një pyetje, një nxitje, një thënie të kushtëzuar, mund të arsyetohet përmendja e ndonjë fjale a shprehjeje etj. Në tekste janë hasur raste kur *that* në anglisht alternohet me *se* në gjuhën shqipe.

13	**Lidhëza *that* në anglisht alternohet me *se***
Pjesa e nënrenditur është pas pjesës kryesore	1
Pjesa e nënrenditur është në mes të pjesës kryesore	2

14. Mjeti lidhës *for* në anglisht alternohet me *sepse/pse* në gjuhën shqipe

Mjeti lidhëz ***for*** në anglisht alternohet me ***sepse/pse*** në gjuhën shqipe. Në këtë ndërtim hasen më së shpeshti pas pjesës kryesore, e më pak në mes të pjesës kryesore.

I believe Linton had laid it there: for she never endeavoured to di-vert herself with reading, or occupation of any kind, and he would spend many an hour in trying to entice her attention to some subject which had formerly been her amusement.[1097]

[1091] Brontë, Emily., Wuthering heights, Vintage Classic Library, Penguin Random House Uk, 2016, f. 108.
[1092] Brontë, Emili., Lartësitë e stuhishme, Botimet Dudaj, Tiranë 2010, f. 106.
[1093] Brontë, Emily., Wuthering heights, Vintage Classic Library, Penguin Random House Uk, 2016, f. 127.
[1094] Brontë, Emili., Lartësitë e stuhishme, Botimet Dudaj, Tiranë 2010, f. 124.
[1095] Brontë, Emily., Wuthering heights, Vintage Classic Library, Penguin Random House Uk, 2016, f. 296.
[1096] Brontë, Emili., Lartësitë e stuhishme, Botimet Dudaj, Tiranë 2010, f. 285.
[1097] Brontë, Emily., Wuthering heights, Vintage Classic Library, Penguin Random House Uk, 2016, f. 165.

Besoj se e kishte vënë Lintoni aty, sepse ajo nuk kërkonte kurrë ta humbiste mendjen me të lexuar dhe as me gjëra të tjera, ndërsa ai kalonte orë të tëra duke u përpjekur t'i tërhiqte vëmendjen me sendet që një herë e një kohë e kishin argëtuar.

He had been standing a long time in that position, for I saw a pair of ousels passing and repassing scarcely three feet from him, busy in building their nest, and regarding his proximity no more than that of a piece of timber[1098]
Duhej të kishte ndenjur palëvizur prej shumë kohe në atë pozicion, sepse pashë një çift mjellenjash që po ndërtonin çerdhen dhe që fluturonin pak pëllëmbë më larg, pa e përfillur praninë e tij, sikur të ishte një copë dru.[1099]

I sha'n't tell my reasons for making this inquiry; but I beseech you to explain, if you can, what I have married: that is, when you call to see me;
Nuk do të t'i them pse po të pyes, por të lutem të më shpjegosh se me cilin jam martuar, po të jesh në gjendje ta bësh.

This pleased him, for he was not much better: he dried his eyes, and lightened into a faint smile.
Kjo gjë ia bëri qejfin, sepse dhe aq i rritur nuk qe, e buzëqeshi lehtë e si vagëllimthi.[1100]

'If I consent to burn them, will you promise faithfully neither to send nor receive a letter again, nor a book (for I perceive you have sent him books), nor locks of hair, nor rings, nor playthings?'[1101]
"Në qoftë se pranoj t'i djeg, a ma jep fjalën sinqerisht se nuk do të dërgosh dhe as të marrësh letra e as libra, sepse unë e di që i ke çuar libra, por nuk do t'i çosh as tufëza flokësh, as unaza apo xhingla?"[1102]

He sighed and moaned like one under great suffering, and kept it up for a quarter of an hour; on purpose to dis-tress his cousin apparently, for whenever he caught a stifled sob from her he put renewed pain and pathos into the in-flexions of his voice.[1103]
Lintoni nisi të psherëtinte dhe të qahej, sikur të vuante jashtë mase dhe vijoi kështu nja gjysmë ore; kuptohet se synonte që kushërira të hidhërohej, sepse me të dëgjuar që ajo përmbante ndonjë psherëtimë, zëri i tij mbushej përsëri me trishtim.[1104]

She, however, gave a different response evidently, for his forehead cleared as she stooped and whispered in his ear.[1105]
Por ajo, kuptohet që i dha një përgjigje krejt tjetër, sepse atij iu çel fytyra, kur ajo u përkul për t'i pëshpëritur diçka në vesh.[1106]

But it's a deed to be reserved for a forlorn hope; I'd not take Linton by surprise with it.[1107]
Por do ta bëj vetëm po të mos kem mundësi tjetër, kur të kem humbur çdo shpresë, jo tani: sepse Lintoni do të habitej jashtë mase.[1108]

'Don't provoke him against me, Catherine, for he is very hard.'[1109]
"Bëj çmos që mos të inatoset me mua Ketrin, sepse është shumë i egër."[1110]

[1098] Brontë, Emili., Lartësitë e stuhishme, Botimet Dudaj, Tiranë 2010, f. 156.
[1099] Brontë, Emily., Wuthering heights, Vintage Classic Library, Penguin Random House Uk, 2016, f. 172.
[1100] Brontë, Emili., Lartësitë e stuhishme, Botimet Dudaj, Tiranë 2010, f. 206.
[1101] Brontë, Emily., Wuthering heights, Vintage Classic Library, Penguin Random House Uk, 2016, f. 289.
[1102] Brontë, Emili.,Lartësitë e stuhishme, Botimet Dudaj, Tiranë 2010, f. 231.
[1103] Brontë, Emily., Wuthering heights, Vintage Classic Library, Penguin Random House Uk, 2016, f. 252.
[1104] Brontë, Emili., Lartësitë e stuhishme, Botimet Dudaj, Tiranë 2010, f. 243.
[1105] Brontë, Emily., Wuthering heights, Vintage Classic Library, Penguin Random House Uk, 2016, f. 254.
[1106] Brontë, Emili., Lartësitë e stuhishme, Botimet Dudaj, Tiranë 2010, f. 246.
[1107] Brontë, Emily., Wuthering heights, Vintage Classic Library, Penguin Random House Uk, 2016, f. 123.
[1108] Brontë, Emili., Lartësitë e stuhishme, Botimet Dudaj, Tiranë 2010, f. 120.
[1109] Brontë, Emily., Wuthering heights, Vintage Classic Library, Penguin Random House Uk, 2016, f. 276.
[1110] Brontë, Emili., Lartësitë e stuhishme, Botimet Dudaj, Tiranë 2010, f. 266.

I men-tioned it for her, and obtained permission to order her out of doors: for the library, where her father stopped a short time daily the brief period he could bear to sit up and his chamber, had become her whole world.[1111]
Në vend të saj fola unë dhe m'u dha leja ta nxirrja; sepse tashmë gjithë bota e saj përmblidhej të biblioteka, ku i ati kalonte pak kohë, çdo ditë – ato pak çaste kur kishte forcë të rrinte në poltronë – si edhe në dhomën e tij.[1112]

And the gate is open, and he is somewhere out of hearing for he would not reply, though I shouted at the top of the fold as loud as I could[1113]
Ai është diku ku nuk mund të më dëgjojë, sepse nuk më është përgjigjur, megjithëse unë bërtita me sa kisha në kokë, nga pika më e lartë e stanit.[1114]

And the gate is open, and he is somewhere out of hearing for he would not reply, though I shouted at the top of the fold as loud as I could[1115]
Ai është diku ku nuk mund të më dëgjojë, sepse nuk më është përgjigjur, megjithëse unë bërtita me sa kisha në kokë, nga pika më e lartë e stanit.[1116]

My heart invari-ably cleaved to the master's, in preference to Catherine's side: with reason I imagined, for he was kind, and trustful, and honourable; and she she could not be called OPPOSITE, yet she seemed to allow herself such wide latitude, that I had little faith in her principles, and still less sympathy for her feelings.[1117]
Me shpirt isha krejtësisht me zotërinë dhe jo me Ketrinën; mendoja se e kisha arsyen, sepse ai ishte i sjellshëm, meritonte ta respektoje dhe t'i besoje; ndërsa ajo... nuk mund të thuhej se ishte krejt e kundërta, por më dukej se i lejonte vetes aq shumë liri, sa nuk kisha shumë besim në parimet e saj, aq më pak simpati për ndjenjat e saj.[1118]

He could not bear to discourse long upon the topic; for though he spoke little of it, he still felt the same horror and detestation of his an-cient enemy that had occupied his heart ever since Mrs. Linton's death.[1119]
Nuk ia doli të zgjatej shumë rreth kësaj teme, sepse edhe nëse nuk fliste kurrë për të, ndaj hasmit të tij të dikurshëm, edhe sot e kësaj dite provonte po atë tmerr dhe të njëjtën neveri që ishin rrënjosur në shpirtin e tij, që nga koha e vdekjes së zonjës Linton.[1120]

'Come in,' said I, taking Cathy by the arm and half forc-ing her to re-enter; for she lingered, viewing with troubled eyes the features of the speaker, too stern to express his inward deceit.[1121]
"Eja", thashë duke e zënë Ketin për krahu dhe duke e tërhequr brenda me forcë, sepse ajo po ngurronte dhe po shikonte me sy të veshur tiparet e Hithklifit, që ishin ngurtësuar aq shumë, sa nuk mund të kuptohej ç'i vlonte në shpirt.[1122]

I also threw little light on his inquiries, for I hardly knew what to hide and what to reveal.[1123]
Unë vetë i dhashë disa përgjigje të mjegullta pyetjeve të tij, sepse nuk e dija as unë çfarë të fshihja dhe çfarë të rrëfeja.[1124]

Në tekste janë hasur raste kur *for* në anglisht alternohet me *sepse* në gjuhën shqipe. Hasen gjashtëmbëdhjetë raste kur pjesa e nënrenditur është në mes të pjesës kryesore.

[1111] Brontë, Emily., Wuthering heights, Vintage Classic Library, Penguin Random House Uk, 2016, f. 279.
[1112] Brontë, Emili., Lartësitë e stuhishme, Botimet Dudaj, Tiranë 2010, f. 269.
[1113] Brontë, Emily., Wuthering heights, Vintage Classic Library, Penguin Random House Uk, 2016, f. 87.
[1114] Brontë, Emili., Lartësitë e stuhishme, Botimet Dudaj, Tiranë 2010, f. 86.
[1115] Brontë, Emily., Wuthering heights, Vintage Classic Library, Penguin Random House Uk, 2016, f. 87.
[1116] Brontë, Emili., Lartësitë e stuhishme, Botimet Dudaj, Tiranë 2010, f. 86.
[1117] Brontë, Emily., Wuthering heights, Vintage Classic Library, Penguin Random House Uk, 2016, f. 112.
[1118] Brontë, Emili., Lartësitë e stuhishme, Botimet Dudaj, Tiranë 2010, f. 109.
[1119] Brontë, Emily., Wuthering heights, Vintage Classic Library, Penguin Random House Uk, 2016, f. 336.
[1120] Brontë, Emili, Lartësitë e stuhishme, Botimet Dudaj, Tiranë 2010, f. 227.
[1121] Brontë, Emily., Wuthering heights, Vintage Classic Library, Penguin Random House Uk, 2016, f. 246.
[1122] Brontë, Emili., Lartësitë e stuhishme, Botimet Dudaj, Tiranë 2010, f. 238.
[1123] Brontë, Emily., Wuthering heights, Vintage Classic Library, Penguin Random House Uk, 2016, f. 278.
[1124] Brontë, Emili., Lartësitë e stuhishme, Botimet Dudaj, Tiranë 2010, f. 268.

14.b Rendi i periudhës-pjesa e nënrenditur është pas pjesës kryesore

You needn't laugh for I've just crammed Kenneth head-downmost in the Black Horse marsh.[1125]
Dhe s'ka asgjë për të qeshur sepse s'ka pak që e kam rrasur Kenetin kokëposhtë në kënetën e Kalit të Zi.[1126]

If it be he deserves flaying alive, for not running to welcome me and for screaming as if I were a goblin. [1127]
Po të ishte ai do të meritonte ta rripja të gjallë, sepse nuk më doli përpara me vrap të më përshëndeste dhe po ulërin sikur unë të jem një shpirt i keq.[1128]

He bled her, and told me to let her live on way and water gruel, and take care she did not throw herself downstairs or out of the window; and then he left, for, he had enough to do in the parish where two or three miles was the ordinary distance between cottage and cottage.[1129]
I mori gjak dhe më tha ta ushqej me qumësht dhe me qull tërshëre; më porositi të kujdesesha se mos hidhej nga shkallët apo nga dritarja; pastaj iku, sepse kishte shumë punë në famulli, ku largësia midis një shtëpie dhe një tjetre është tre – katër kilometra.[1130]

I suppose they were below, for he esclaimed quickly.[1131]
Me gjasë ata mund të ishin poshtë saj, sepse ai thirri aty për aty:[1132] ....

I have fought through the rough a bitter life since I last heard your voice, and you must forgive me for I struggled only for you.[1133]
U detyrova të luftoja dhe jeta ka qenë e ashpër që nga hera e fundit që kam dëgjuar zërin tënd dhe ti duhet të më falësh sepse kam luftuar vetëm për ty.[1134]

I thought he intended to start dancing and wrinkling around the bed: but rather, he gathered himself immediately, kneeled down, lifted his hands to the sky, and thanked God, for the rightful owner and his ancient tribe would possess it which belonged to them.[1135]
Mendova se kishte ndërmend të fillonte të kërcente dhe të bënte laradash rreth shtratit: por përkundrazi, e mblodhi veten menjëherë, ra në gjunjë, ngriti duart drejt qiellit dhe falënderoi Zotin, sepse pronari i ligjshëm dhe fisi i tij i lashtë, do të zotëronin atë që u takonte.[1136]

She lifted the letter, and seemed to peruse it; and when she came to the signature she sighed: yet still I found she had not gathered its import, for, upon my desiring to hear her reply, she merely pointed to the name, and gazed at me with mournful and questioning eagerness.[1137]
E ngriti letrën nga toka dhe u duk sikur e lexoi, kur mbërriti te nënshkrimi, psherëtiu; por e kuptova se nuk e kishte rrokur domethënien e letrës, sepse kur i kërkova ç'përgjigje më jepte, më tregoi emrin në letër dhe më vështroi sikur donte të pyeste, gjithë dhimbje dhe ankth.[1138]

...he resumed, at last fain, notwithstanding his har-dihood, to have a support behind him; for, after the struggle, he trembled, in spite of himself, to his very finger-ends.[1139]

[1125] Brontë, Emily., Wuthering heights, Vintage Classic Library, Penguin Random House Uk, 2016, f. 76.
[1126] Brontë, Emili., Lartësitë e stuhishme, Botimet Dudaj, Tiranë 2010, f. 67.
[1127] Brontë, Emily., Wuthering heights, Vintage Classic Library, Penguin Random House Uk, 2016, f. 77-78.
[1128] Brontë, Emili., Lartësitë e stuhishme, Botimet Dudaj, Tiranë 2010, f. 77.
[1129] Brontë, Emily., Wuthering heights, Vintage Classic Library, Penguin Random House Uk, 2016, f. 92.
[1130] Brontë, Emili., Lartësitë e stuhishme, Botimet Dudaj, Tiranë 2010, f. 90.
[1131] Brontë, Emily., Wuthering heights, Vintage Classic Library, Penguin Random House Uk, 2016, f. 99.
[1132] Brontë, Emili., Lartësitë e stuhishme, Botimet Dudaj, Tiranë 2010, f. 97.
[1133] Brontë, Emily., Wuthering heights, Vintage Classic Library, Penguin Random House Uk, 2016, f. 102.
[1134] Brontë, Emili., Lartësitë e stuhishme, Botimet Dudaj, Tiranë 2010, f. 99.
[1135] Brontë, Emily., Wuthering heights, Vintage Classic Library, Penguin Random House Uk, 2016, f. 338.
[1136] Brontë, Emili., Lartësitë e stuhishme, Botimet Dudaj, Tiranë 2010, f. 339.
[1137] Brontë, Emily., Wuthering heights, Vintage Classic Library, Penguin Random House Uk, 2016, f. 166.
[1138] Brontë, Emili., Lartësitë e stuhishme, Botimet Dudaj, Tiranë 2010, f. 163.
[1139] Brontë, Emily., Wuthering heights, Vintage Classic Library, Penguin Random House Uk, 2016, f. 176.

Tha më në fund, i detyruar të gjente një mbështjetje për veten, sepse pas asaj gjëme, edhe pse nuk donte, dridhej i tëri.[1140]

It was very, very sad: and while I read I sighed, for it seemed as if all joy had vanished from the world, never to be restored.[1141]
Gjithcka ishte e trishtë, shumë e trishtë dhe, duke lexuar, psherëtija, sepse më dukej se i tërë gëzimi ishte davaritur nga kjo botë dhe nuk do të kthehej më kurrë.[1142]

I cannot say why I felt so wildly wretched: it must have been temporary derangement; for there is scarcely cause.[1143]
Nuk di ta them pse isha kaq fatkeqe, mbase ishte një cast marrëzie, sepse nuk ka një shkak të vërtetë.[1144]

'You shall account more clearly for keeping me ignorant of this!' [1145]
"Më vonë do të më japësh llogari më mirë sepse nuk më ke vënë në dijeni të situatës!"[1146]

Return to your books. I'm glad you possess a consolation, for all you had in me is gone.'[1147]

Kthehu te librat e tu, më bëhet qejfi që ato të ngushëllojnë, sepse atë që të jepja, s'ke për ta gëzuar më.[1148]

I interrupted, dragging the pillow away, and turning the holes towards the mattress, for she was removing its contents by handfuls.[1149]
E ndërpreva duke larguar jastëkun dhe duke e kthyer faqen e shqyer nga dysheku, sepse kishin filluar të dilnin puplat tufa – tufa.[1150]

And there was double cause to desire it, for on her existence depended that of another:[1151]
Dhe kishte një arsye të dyfishtë për ta dëshiruar këtë gjë, sepse nga jeta e saj varej një jetë tjetër.[1152]

I'll read it: for I keep it yet.[1153]
Do t'jua lexoj, sepse e kam ruajtur.[1154]

I only speak from hearsay; for I saw little.[1155]
Flas me ç'kam dëgjuar, sepse personalisht, nuk kisha mundësi të shikoja shumë.[1156]

Don't be in haste to enter, for I have an explanation to ask and obtain.'[1157]
Mos u nxitoni të futeni brenda, sepse dua t'ju pyes për një gjë dhe më duhet përgjigja juaj.[1158]

We took our tea together; and afterwards she lay down on the rug, and told me not to talk, for she was weary.[1159]

[1140] Brontë, Emili., Lartësitë e stuhishme, Botimet Dudaj, Tiranë 2010, f. 172.
[1141] Brontë, Emily., Wuthering heights, Vintage Classic Library, Penguin Random House Uk, 2016, f. 184.
[1142] Brontë, Emili., Lartësitë e stuhishme, Botimet Dudaj, Tiranë 2010, f. 180.
[1143] Brontë, Emily., Wuthering heights, Vintage Classic Library, Penguin Random House Uk, 2016, f. 131.
[1144] Brontë, Emili., Lartësitë e stuhishme, Botimet Dudaj, Tiranë 2010, f. 131.
[1145] Brontë, Emily., Wuthering heights, Vintage Classic Library, Penguin Random House Uk, 2016, f. 128.
[1146] Brontë, Emili., Lartësitë e stuhishme, Botimet Dudaj, Tiranë 2010, f. 130.
[1147] Brontë, Emily., Wuthering heights, Vintage Classic Library, Penguin Random House Uk, 2016, f. 139.
[1148] Brontë, Emili., Lartësitë e stuhishme, Botimet Dudaj, Tiranë 2010, f. 131.
[1149] Brontë, Emily., Wuthering heights, Vintage Classic Library, Penguin Random House Uk, 2016, f. 129.
[1150] Brontë, Emili., Lartësitë e stuhishme, Botimet Dudaj, Tiranë 2010, f. 126.
[1151] Brontë, Emily., Wuthering heights, Vintage Classic Library, Penguin Random House Uk, 2016, f. 142.
[1152] Brontë, Emili., Lartësitë e stuhishme, Botimet Dudaj, Tiranë 2010, f. 138.
[1153] Brontë, Emily., Wuthering heights, Vintage Classic Library, Penguin Random House Uk, 2016, f. 143.
[1154] Brontë, Emili., Lartësitë e stuhishme, Botimet Dudaj, Tiranë 2010, f. 139.
[1155] Brontë, Emily., Wuthering heights, Vintage Classic Library, Penguin Random House Uk, 2016, f. 208.
[1156] Brontë, Emili, Lartësitë e stuhishme, Botimet Dudaj, Tiranë 2010, f. 202.
[1157] Brontë, Emily., Wuthering heights, Vintage Classic Library, Penguin Random House Uk, 2016, f. 245.
[1158] Brontë, Emili., Lartësitë e stuhishme, Botimet Dudaj, Tiranë 2010, f. 236.
[1159] Brontë, Emily., Wuthering heights, Vintage Classic Library, Penguin Random House Uk, 2016, f. 247.

Pimë çajin, pastaj u shtri mbi qilim e më tha të mos flitja, sepse ishte e lodhur.[1160]

in which I partook, though I counselled her not to say much; for a second jour-ney would make us better judges.[1161]
Edhe unë kisha po ato dyshime, por e këshillova të mos fliste shumë, sepse do të na kthjelloheshin mendimet pas një udhëtimi të dytë.[1162]

He thought of Catherine; for he murmured her name.[1163]
Mendjen e kishte te Ketrina, sepse i përmendi emrin.[1164]

I settled his doubts, by suddenly retrieving my gravity and desiring him to walk away, for I came to see Linton, not him.[1165]
I zgjidha mëdyshjet e tij duke u bërë aty për aty shumë serioze dhe i thashë të largohej, sepse kisha shkuar të takoja Lintonin dhe jo atë.[1166]

: my housekeeper entreated me to bear a little note from her to her young lady, and I did not refuse, for the worthy woman was not conscious of anything odd in her request.[1167]
Kujdestarja ime m'u lut t'i çoja një letër zonjëzës së saj dhe unë nuk pata zemër t'ia refuzoja, sepse ajo grua e mirë nuk shihte asgjë të çuditshme në atë kërkesë.[1168]

He walked to the hearth in evident agitation; but it quickly subsided as he looked at the young man: or, I should say, altered its character; for it was there yet.[1169]
Ndërsa po shkonte drejt vatrës, ai ishte shumë i shqetësuar, por, tek po vërente djalin, u qetësua menjëherë, apo më mirë shqetësimi i tij u shndërrua në di$ka tjetër, sepse nuk u zhduk.[1170]

Shembulli i mëposhtëm është fjali pyetëse.

To live all these years such close neighbours, and never see us, is odd: what have you done so for?'[1171]
Sa gjë e çuditshme të jetosh tërë këto vite kaq pranë dhe të mos shihesh kurrë; po pse?[1172]

14.c Rendi i periudhës-pjesa e nënrenditur është para pjesës kryesore

For very soon after you pass the chapel, as you have noticed, the sough that runs from the marshes jonins a back which follows the bend of the glen.[1173]
(Sepse menjëherë pasi kaloje matanë kishëzës, siç do ta keni vënë re, uji i burimit që rrjedh nga kënetat e derdhet në një përrua që ndjek lakoren e luginës).[1174]

14	**Lidhëza *for* në anglisht alternohet me *sepse/pse***
Pjesa e nënrenditur është pas pjesës kryesore	18
Pjesa e nënrenditur është në mes të pjesës kryesore	21
Pjesa e nënrenditur është para pjesës kryesore	1

[1160] Brontë, Emili., Lartësitë e stuhishme, Botimet Dudaj, Tiranë 2010, f. 238.
[1161] Brontë, Emily., Wuthering heights, Vintage Classic Library, Penguin Random House Uk, 2016, f. 278.
[1162] Brontë, Emili., Lartësitë e stuhishme, Botimet Dudaj, Tiranë 2010, f. 268.
[1163] Brontë, Emily., Wuthering heights, Vintage Classic Library, Penguin Random House Uk, 2016, f. 297.
[1164] Brontë, Emili., Lartësitë e stuhishme, Botimet Dudaj, Tiranë 2010, f. 286.
[1165] Brontë, Emily., Wuthering heights, Vintage Classic Library, Penguin Random House Uk, 2016, f. 262.
[1166] Brontë, Emili., Lartësitë e stuhishme, Botimet Dudaj, Tiranë 2010, f. 253.
[1167] Brontë, Emily., Wuthering heights, Vintage Classic Library, Penguin Random House Uk, 2016, f. 315.
[1168] Brontë, Emili., Lartësitë e stuhishme, Botimet Dudaj, Tiranë 2010, f. 303.
[1169] Brontë, Emily., Wuthering heights, Vintage Classic Library, Penguin Random House Uk, 2016, f. 341.
[1170] Brontë, Emili., Lartësitë e stuhishme, Botimet Dudaj, Tiranë 2010, f. 326.
[1171] Brontë, Emily., Wuthering heights, Vintage Classic Library, Penguin Random House Uk, 2016, f. 227.
[1172] Brontë, Emili, Lartësitë e stuhishme, Botimet Dudaj, Tiranë 2010, f. 221.
[1173] Brontë, Emily., Wuthering heights, Vintage Classic Library, Penguin Random House Uk, 2016, f.100.
[1174] Brontë, Emili., Lartësitë e stuhishme, Botimet Dudaj, Tiranë 2010, f. 96.

15. ***For*** **në anglisht alternohet me** ***sepse*** **në gjuhën shqipe (me pjesë homogjene)**

Në këtë ndërtim sifjalitë shkakore ndërtohen me paraprirësen *for* si lidhëz shkakore dhe në tekste hasen më së shpeshti pas pjesës kryesore, e më pak në mes të pjesës kryesore dhe para pjesës kryesore.

15.a Rendi i periudhës-pjesa e nënrenditur është pas pjesës kryesore

His attention was roused, I saw, for his eyes rained down tears among the ashes, and he drew his breath in suffocating sighs.[1175]
Kuptova që i kishte dëgjuar fjalët, sepse i ranë disa pika loti mbi hirin e vatrës dhe merrte frymë sikur ishte duke e mbytur vaji.[1176]

That ca-pacity for intense attachments reminded me of her mother: still she did not resemble her: for she could be soft and mild as a dove, and she had a gentle voice and pensive expression: her anger was never furious; her love never fierce: it was deep and tender.[1177]
Për këtë prirje të saj ndaj miradashjes, më kujtonte nënën e saj, megjithatë nuk i ngjiste plotësisht, sepse ishte e butë si një pëllumbeshë dhe kishte një zë të këndshëm e një shprehje fytyre të menduar; kur nxehej nuk e kalonte kurrë cakun, dashuria e saj nuk ishte kurrë e dhunshme, por e thellë dhe e butë.[1178]

It wanted to get to its nest, for the clouds had touched the swells, and it felt rain coming.[1179]
Donte të shkonte të cerdhja e tij, sepse retë kishin zbritur poshtë dhe e ndjente që po afronte shiu.[1180]

I closed the door, and rolled a stone to assist the loosened lock in holding it; and spreading my umbrella, I drew my charge underneath: for the rain began to drive through the moaning branches of the trees, and warned us to avoid delay.[1181]
Unë mbylla derën dhe i vura një gur prapa, meqë brava që prishur; hapa ombrellën dhe tërhoqa poshtë Ketrinën, sepse shiu kishte filluar të pikonte mes degëve të pemëve dhe na nxiste të mos vonoheshim më.[1182]

and she does not deserve one; for, let them say the least word to her, and she'll curl back without respect of any one.[1183]
Dhe në fund të fundit, nuk e meriton: sepse mjaft që t'i thuhet një fjalë dhe ajo mbyllet si iriqi, pa pasur respekt për asnjë![1184]

15.b Rendi i periudhës-pjesa e nënrenditur është në mes të pjesës kryesore

It was well I succeed-ed in removing her, for at dinner-time appeared the lawyer, having called at Wuthering Heights to get his instructions how to behave.[1185]
U bë mirë që munda ta largoj, sepse në kohën e drekës erdhi noteri, mbasi kishte qenë te Lartësitë e Stuhishme për të kërkuar udhëzime se si duhej të sillej.[1186]

[1175] Brontë, Emily., Wuthering heights, Vintage Classic Library, Penguin Random House Uk, 2016, f. 191.
[1176] Brontë, Emili., Lartësitë e stuhishme, Botimet Dudaj, Tiranë 2010, f. 186.
[1177] Brontë, Emil., Wuthering heights, Vintage Classic Library, Penguin Random House Uk, 2016, f. 199.
[1178] Brontë, Emili., Lartësitë e stuhishme, Botimet Dudaj, Tiranë 2010, f. 193.
[1179] Brontë, Emily., Wuthering heights, Vintage Classic Library, Penguin Random House Uk, 2016, f. 131.
[1180] Brontë, Emili., Lartësitë e stuhishme, Botimet Dudaj, Tiranë 2010, f. 125.
[1181] Brontë, Emily., Wuthering heights, Vintage Classic Library, Penguin Random House Uk, 2016, f. 246.
[1182] Brontë, Emili., Lartësitë e stuhishme, Botimet Dudaj, Tiranë 2010, f. 238.
[1183] Brontë, Emily., Wuthering heights, Vintage Classic Library, Penguin Random House Uk, 2016, f. 314.
[1184] Brontë, Emili., Lartësitë e stuhishme, Botimet Dudaj, Tiranë 2010, f. 301.
[1185] Brontë, Emily., Wuthering heights, Vintage Classic Library, Penguin Random House Uk, 2016, f. 299.
[1186] Brontë, Emili., Lartësitë e stuhishme, Botimet Dudaj, Tiranë 2010, f. 288.

He turned abruptly to the fire, and continued, with what, for lack of a better word, I must call a smile[1187]
U kthye përnjëherësh drejt zjarrit dhe vazhdoi të mbante në fytyrë atë që unë do ta quaja një buzëqeshje, sepse nuk di si të gjej fjalë më të përshtatshme:[1188]

'I'm the only person to blame, for I wished him to do it.'[1189]
Faji është krejt imi, sepse ia kërkova unë ta bënte.[1190]

15.c Rendi i periudhës-pjesa e nënrenditur është para pjesës kryesore

For the moment I closed my eyes, she was either outside the window, or sliding back the panels, or entering the room, or even resting her darling head on the same pillow as she did when a child[1191]
Sepse me të mbyllur sytë, ajo ishte aty, ose jashtë dritares, ose duke më hapur kapakët e shtratit, ose më hynte në dhomë, ose mbërrinte puna që mbështeste kokën në nënkresën time, si atëherë kur ishte e vogël.[1192]

15	***For*** **në anglisht alternohet me** ***sepse***
Pjesa e nënrenditur është pas pjesës kryesore	5
Pjesa e nënrenditur është në mes të pjesës kryesore	3
Pjesa e nënrenditur është para pjesës kryesore	1

16. *For* në anglisht alternohet me *ngaqë* në gjuhën shqipe

Në tekstet e marra në shqyrtim *for* në anglisht alternohet me lidhëzën *ngaqë* në gjuhën shqipe në një rast dhe pjesët e nënrenditura shkakore homogjene janë pas pjesës kryesore.

But the uproar passed in twenty minutes, living us all unharmed, except Cathy whothoroughly drenched for her obstinacy in refusing to take shelter, and standing bonnetless and shawless to catch as much water as she could with her hair, and clothes.[1193]
Por zallamahia mbaroi pas nja njëzet minutash dhe mbetëm të gjithë shëndoshë e mirë me përjashtim të Ketit që ishte lagur e bërë ujë, ngaqë kishtë këmbëngulur të mos futej nën strehë e kishte mbetur pa kapele, pa shall dhe kullonte e gjitha ujë.[1194]

17. *Whether* në anglisht alternohet me *ngase* në gjuhën shqipe

Në tekstet e marra në shqyrtim *whether* në anglisht alternohet me *sepse/ngase* në gjuhën shqipe në një rast dhe pjesët e nënrenditura shkakore homogjene janë para pjesës kryesore në tekstin në origjinal, por është i ndryshuar në strukturë në tekstin e përkthyer.

Whether Catherine had spent her tears, or whether the grief were too weighty to let them flow, she sat there dry-eyed till the sun rose:[1195]
Ketrina, a sepse i kishin mbaruar lotët, apo ngase dhimbja e ndrydhte shumë dhe nuk e lejonte të qante, ndenji aty me sy të thatë, derisa agoi dielli.[1196]

[1187] Brontë, Emily., Wuthering heights, Vintage Classic Library, Penguin Random House Uk, 2016, f. 303.
[1188] Brontë, Emili., Lartësitë e stuhishme, Botimet Dudaj, Tiranë 2010, f. 292.
[1189] Brontë, Emily., Wuthering heights, Vintage Classic Library, Penguin Random House Uk, 2016, f. 337.
[1190] Brontë, Emili., Lartësitë e stuhishme, Botimet Dudaj, Tiranë 2010, f. 323.
[1191] Brontë, Emily., Wuthering heights, Vintage Classic Library, Penguin Random House Uk, 2016, f. 306.
[1192] Brontë, Emili., Lartësitë e stuhishme, Botimet Dudaj, Tiranë 2010, f. 294.
[1193] Brontë, Emily., Wuthering heights, Vintage Classic Library, Penguin Random House Uk, 2016, f. 89.
[1194] Brontë, Emili., Lartësitë e stuhishme, Botimet Dudaj, Tiranë 2010, f. 88.
[1195] Brontë, Emily., Wuthering heights, Vintage Classic Library, Penguin Random House Uk, 2016, f. 299.

18. *For /since/ because/as* në anglisht alternohen me *meqë* në gjuhën shqipe

For/since/as/because alternohen me *meqë* në tekstet e sipërpërmendura. Në këtë ndërtim sifjalitë shkakore hasen më së shpeshti pas pjesës kryesore, e më pak në mes të pjesës kryesore dhe një i tillë që pjesa e nënrenditur shkakore të jetë para pjesës kryesore.

18.a. Rendi i periudhës-pjesa e nënrenditur është pas pjesës kryesore

Old mrs Linton paid us several visits, to be sure; and set things to rights, and scolded; and ordered us all; and when Catherina was convalescent, she insist on conveying her to thrushcross Grange; for which deliverence we were very grateful.[1197]
Kuptohet se zonja e moshur Linton erdhi disa herë tek ne dhe i vuri në vijë punët, duke na qortuar dhe duke na urdhëruar që të gjithëve dhe, sapo Ketrina e kaloi të keqen, kërkoi ta çonin në Thashkros Grejnxh; të gjithë ne ndjemë mirënjohje ndaj saj, meqë na hoqi një barrë nga vetja.[1198]

……he affirmed I was cruel and selfish for wishing to talk when he was so sick and sleepy.[1199]
Ai ngul këmbë që jam e pashpirt dhe egoiste, meqë dua të flas kur ai nuk ndihet mirë dhe ka gjumë[1200]

I'm delightfully rewarded for my kindness to each![1201]
Sa shpërblim i mirë, meqë u solla urtë me ju të dy![1202]

Edgar, I was defending you and yours; and I wish Heathcliff may flog you sick, for daring to think an evil thought of me!'[1203]
Edgar, unë po të mbroja ty dhe familjen tënde; por do të doja që Hithklifi të të rrihte paq që të të ndëshkonte, meqë ke guxuar të mendosh keq për mua![1204]

I've a very good mind to shake you severely, for your contemptible treachery, and your imbecile conceit.'[1205]
Mezi po përmbahem që të mos të të shkund një herë paq, meqë u solle si tradhtar frikaman, si një taravel mendjemadh.[1206]

As to your promise to marry Linton, I'll take care you shall keep it; for you shall not quit this place till it is fulfilled.'[1207]
Për sa i përket premtimit që të martohesh me Lintonin, do të kujdesem që të mbahet fjala e dhënë, meqë nuk ke për të dalë së këndejmi para se të bëhet kjo martesë.[1208]

And he began to wail aloud, for very pity of himself.[1209]
Dhe, meqë i erdhi keq për vete, nisi të ankohej me zë.[1210]

Oh, I will die,' she exclaimed, 'since no one cares anything about me.[1211]

[1196] Brontë, Emili., Lartësitë e stuhishme, Botimet Dudaj, Tiranë 2010, f. 288.
[1197] Brontë, Emily., Wuthering heights, Vintage Classic Library, Penguin Random House Uk, 2016, f. 90.
[1198] Brontë, Emili., Lartësitë e stuhishme, Botimet Dudaj, Tiranë 2010, f. 91.
[1199] Brontë, Emily., Wuthering heights, Vintage Classic Library, Penguin Random House Uk, 2016, f. 102.
[1200] Brontë, Emili., Lartësitë e stuhishme, Botimet Dudaj, Tiranë 2010, f. 100.
[1201] Brontë, Emily., Wuthering heights, Vintage Classic Library, Penguin Random House Uk, 2016, f.121.
[1202] Brontë, Emili., Lartësitë e stuhishme, Botimet Dudaj, Tiranë 2010, f. 118.
[1203] Brontë, Emily., Wuthering heights, Vintage Classic Library, Penguin Random House Uk, 2016, f.121.
[1204] Brontë, Emili., Lartësitë e stuhishme, Botimet Dudaj, Tiranë 2010, f. 118.
[1205] Brontë, Emily., Wuthering heights, Vintage Classic Library, Penguin Random House Uk, 2016, f. 287.
[1206] Brontë, Emili., Lartësitë e stuhishme, Botimet Dudaj, Tiranë 2010, f. 277.
[1207] Brontë, Emily., Wuthering heights, Vintage Classic Library, Penguin Random House Uk, 2016, f. 289.
[1208] Brontë, Emili., Lartësitë e stuhishme, Botimet Dudaj, Tiranë 2010, f. 278.
[1209] Brontë, Emily., Wuthering heights, Vintage Classic Library, Penguin Random House Uk, 2016, f. 252.
[1210] Brontë, Emili., Lartësitë e stuhishme, Botimet Dudaj, Tiranë 2010, f. 244.
[1211] Brontë, Emily., Wuthering heights, Vintage Classic Library, Penguin Random House Uk, 2016, f.124.

"Do të vdes", thirri, megë askush s'e çan kokën për mua.[1212]

he is continually among his books, since he has no other society.'[1213]
E sheh gjithmonë mes librave, megë nuk ka me kë të shoqërohet tjetër.[1214]

'I do not ask,' he said, 'that she may visit here; but am I never to see her, because my father forbids me to go to her home, and you forbid her to come to mine?[1215]
'Nuk kërkoj që ajo të vijë të më takojë këtu; por nuk do të mund ta shoh kurrë, megë babai im më ndalon t'i shkoj në shtëpi të saj dhe ju e ndaloni të vijë te unë.[1216]

18.b. Rendi i periudhës-pjesa e nënrenditur është në mes të pjesës kryesore

Should the meanest thing alive slap me on the cheek, I'd not only turn the other, but I'd ask pardon for provoking it; and, as a proof, I'll go make my peace with Edgar instantly.[1217]
Në qoftë se krijesa më pa vlerë do të më qëllonte me shpullë, unë jo vetëm do ti zgjasja faqen tjetër, por do t'i kërkoja ndjesë, megë do ta kisha ngacmuar; dhe për të provuar këtë që po them, po shkoj të pajtohem menjëherë me Edgarin.[1218]

At first, I expected there would be sad work persuading you to let me keep my word to Linton: for I had engaged to call again next day, when we quitted him; but, as you stayed up-stairs on the morrow, I escaped that trouble.[1219]
Në fillim mendoja se do të ishte shumë e vështirë të të bindja të më lije ta mbaja premtimin që i kisha bërë Lintonit, kur u ndava me të, domethënë se do të kthehesha ta shihja të nesërmen mbrëma, por megë atë mëngjes ti ndenje në shtrat, problemi u zgjidh.[1220]

He began to teach himself to read once; and, because I laughed, he burned his books, and dropped it:[1221]
Dikur kishte filluar të nxënte shkrim e këndim dhe megë unë qesha, i dogji librat dhe nuk vijoi më.[1222]

18.c. Rendi i periudhës-pjesa e nënrenditur është para pjesës kryesore

'Since you are in the habit of passing dreadful nights,' I said, 'it won't be Miss who spoils your ease: you'd be the same had she never come.[1223]
"Megë je mësuar të kalosh net të tilla, nuk do të mbetesh pa gjumë për shkak të zonjushës", thashë.[1224]

18	***For /since/ because/as*** **në anglisht alternohen me** ***megë***
Pjesa e nënrenditur është pas pjesës kryesore	10
Pjesa e nënrenditur është në mes të pjesës kryesore	3
Pjesa e nënrenditur është para pjesës kryesore	1

[1212] Brontë, Emili., Lartësitë e stuhishme, Botimet Dudaj, Tiranë 2010, f. 123.
[1213] Brontë, Emily., Wuthering heights, Vintage Classic Library, Penguin Random House Uk, 2016, f.125.
[1214] Brontë, Emili., Lartësitë e stuhishme, Botimet Dudaj, Tiranë 2010, f. 124.
[1215] Brontë, Emily., Wuthering heights, Vintage Classic Library, Penguin Random House Uk, 2016, f. 271.
[1216] Brontë, Emili., Lartësitë e stuhishme, Botimet Dudaj, Tiranë 2010, f. 262.
[1217] Brontë, Emily., Wuthering heights, Vintage Classic Library, Penguin Random House Uk, 2016, f. 105.
[1218] Brontë, Emili., Lartësitë e stuhishme, Botimet Dudaj, Tiranë 2010, f. 102.
[1219] Brontë, Emily., Wuthering heights, Vintage Classic Library, Penguin Random House Uk, 2016, f. 259.
[1220] Brontë, Emili., Lartësitë e stuhishme, Botimet Dudaj, Tiranë 2010, f. 251.
[1221] Brontë, Emily., Wuthering heights, Vintage Classic Library, Penguin Random House Uk, 2016, f. 328.
[1222] Brontë, Emili., Lartësitë e stuhishme, Botimet Dudaj, Tiranë 2010, f. 315.
[1223] Brontë, Emily., Wuthering heights, Vintage Classic Library, Penguin Random House Uk, 2016, f. 252.
[1224] Brontë, Emili., Lartësitë e stuhishme, Botimet Dudaj, Tiranë 2010, f. 244.

19. Lidhëza *and* në anglisht alternohet me *sepse* në gjuhën shqipe

Lidhëza *and* në anglisht është alternuar me *sepse* në gjuhën shqipe në një rast me pjesë homogjene.

19.a. Rendi i periudhës-pjesa e nënrenditur është pas pjesës kryesore

"And he will be rich, and I shall like to be the greatest woman of the neighborhood and I shall be proud of having such a husband."
"Së fundi, sepse është i pasur dhe unë do të jem e lumtur të jem gruaja më e rëndësishme e krahinës dhe do të mburrem ta kem për burrë."

20. *of+ noun* në anglisht alternohet me *sepse* në gjuhën shqipe

Në tekste janë hasur raste kur *of+ noun* në anglisht alternohet me *sepse* në gjuhën shqipe. Haset një rast i tillë në tekstet e sipërpërmendura kur rendi i periudhës-pjesa e nënrenditur është pas pjesës kryesore.

20.a. Rendi i periudhës-pjesa e nënrenditur është pas pjesës kryesore

Nothing hindered me from eating heartily, and I experi-enced a certain sense of satisfaction and superiority, as, at intervals, I cast a look towards my silent companions, and felt the comfort of a quiet conscience within me.[1225]
Nuk kishte asnjë arsye që të mos haja me oreks, isha e kënaqur dhe seç kisha një ndjesi epërsie, sa herë që u hidhja një sy atyre dy burrave të heshtur: isha e qetë sepse e kisha ndërgjegjen të pastër.[1226]

21. *Gerund/infinitive; formë foljore; lidhëz 0* në anglisht alternohet me *përcjellore* në gjuhën shqipe

Gerund/infinitive; formë foljore; lidhëz 0 në anglisht alternohet me *përcjellore* në gjuhën shqipe dhe raste të tilla hasen disa si më poshtë.

21.a. Rendi i periudhës-pjesa e nënrenditur është në mes të pjesës kryesore

.. To be sure, considering the expedition you performed in his presence, this afternoon I might say it would be wise to refuse him- since he asked you after that, he must either be hopelessly stupid, or venturesome fool.[1227]
Një gjë është e sigurt: duke kujtuar skenën në të cilën u sollët në atë mënyrë në praninë time sot pasdreke, do të thoja se do të ishte padyshim më mirë të mos pranonit, meqenëse kjo kërkesë erdhi mbas ngjarjes, tregon se ai ose është budalla i madh, ose është një trim i çmendur.[1228]

The harm of it is, that her father would hate me if he found I suffered her to enter your house; and I am con-vinced you have a bad design in encouraging her to do so,' I replied.[1229]
E keqja është se i ati do të më urrejë, po ta marrë vesh se e kam lejuar të futet në këtë shtëpi; dhe jam e sigurt se ju keni qëllime të mbrapshta, duke e shtyrë ta bëjë", ia ktheva.[1230]

He told me of Catherine's illness, and accused my brother of causing it promising that I should be Edgar's proxy in suffering, till he could get hold of him.[1231]

[1225] Brontë, Emily., Wuthering heights, Vintage Classic Library, Penguin Random House Uk, 2016, f. 189.
[1226] Brontë, Emili., Lartësitë e stuhishme, Botimet Dudaj, Tiranë 2010, f. 184.
[1227] Brontë, Emily., Wuthering heights, Vintage Classic Library, Penguin Random House Uk, 2016, f. 81.
[1228] Brontë, Emili., Lartësitë e stuhishme, Botimet Dudaj, Tiranë 2010, f. 80.
[1229] Brontë, Emily., Wuthering heights, Vintage Classic Library, Penguin Random House Uk, 2016, f. 226.
[1230] Brontë, Emili, Lartësitë e stuhishme, Botimet Dudaj, Tiranë 2010, f. 220.
[1231] Brontë, Emily., Wuthering heights, Vintage Classic Library, Penguin Random House Uk, 2016, f. 153.

Më tregoi për sëmundjen e Ketrinës dhe akuzoi vëllanë tim se ia kishte shkaktuar ai, duke më kërcënuar se do të bënte të paguaja unë për fajet e Edgarit, derisa ai të vinte dorë mbi të.[1232]

'Mr. Lockwood, your new tenant, sir. I do myself the hon-our of calling as soon as possible after my arrival, to express the hope that I have not inconvenienced you by my perse-verance in soliciting the occupation of Thrushcross Grange:[1233]
Doja t'ju paraqisja pa humbur kohë nderimet e mia duke shpresuar të mos ju kem bezdisur shumë me kërkesat e mia të ngulmëta që të banoj n Thrashos Grejnxh.[1234]

at least I distinguished a chatter of tongues, and a clatter of culinary utensils, deep within;[1235]
....të paktën duke gjykuar nga zërat dhe nga zhurmat e kusive që vinin nga pjesa e mbrapme e shtëpisë;[1236]

WHILE Miss Linton moped about the park and garden, always silent, and almost always in tears; and her brother shut himself up among books that he never opened wea-rying, I guessed, with a continual vague expectation that Catherine, repenting her conduct, would come of her own accord to ask pardon, and seek a reconciliation and SHE fasted pertinaciously, under the idea, probably, that at every meal Edgar was ready to choke for her absence, and pride alone held him from running to cast himself at her feet; I went about my household duties, convinced that the Grange had but one sensible soul in its walls, and that lodged in my body.[1237]
Ndërsa zonjusha Linton gjithmonë edhe pothuajse gjithmonë e përlotur, shëtiste e trishtuar nëpër park dhe në kopsht dhe i vëllai mbyllej midis librave që nuk i hapte kurrë – duke vajtuar, them, në pritjen e dyshimtë se Ketrina e penduar për atë që kishte bërë, të vinte natyrshëm, të lypte ndjesë e të kërkonte të pajtoheshin – ndërsa ajo vazhdonte të rrinte pa ngrënë, mbase e bindur se Edgari rrezikonte të mbytej me çdo kafshatë nga dhimbja për mungesën e saj dhe se vetëm krenaria e përmbante që të mos vraponte e t'i shtrihej ndër këmbë, unë merresha me punët e shtëpisë, e bindur se brenda Grejnxhit jetonte vetëm një njeri me mend dhe se ai njeri isha unë.[1238]

21.b. Rendi i periudhës-pjesa e nënrenditur është para pjesës kryesore

I began to nod drowsily over the dim page: my eye wandered from manuscript to print.[1239]
…duke lexuar atë faqe të ndriçuar dobtas; sytë më shkonin nga teksti i shtypur te vizatimi.[1240]

21.c. Rendi i periudhës-pjesa e nënrenditur është pas pjesës kryesore

I cried, thinking him deaf, yet highly disgusted at his rudeness.[1241]
Fola me zë të lartë duke menduar se ishte shurdh, por edhe e pështirosur nga sjellja e tij harbute.[1242]

'Nay,' he replied, looking down, and blushing bashfully.[1243]
"Jo", u përgjigj ai duke vështruar përtokë dhe duke u skuqur nga turpi.[1244]

she panted, and her face grew red with passion.[1245]
Ia bëri ajo duke marrë frymë me zor dhe duke u skuqur nga inati.[1246]

[1232] Brontë, Emili., Lartësitë e stuhishme, Botimet Dudaj, Tiranë 2010, f. 148.
[1233] Brontë, Emily., Wuthering heights, Vintage Classic Library, Penguin Random House Uk, 2016, f. 1.
[1234] Brontë, Emili, Lartësitë e stuhishme, Botimet Dudaj, Tiranë 2010, f. 7.
[1235] Brontë, Emily., Wuthering heights, Vintage Classic Library, Penguin Random House Uk, 2016, f. 3.
[1236] Brontë, Emili, Lartësitë e stuhishme, Botimet Dudaj, Tiranë 2010, f. 9.
[1237] Brontë, Emily., Wuthering heights, Vintage Classic Library, Penguin Random House Uk, 2016, f. 126.
[1238] Brontë, Emili., Lartësitë e stuhishme, Botimet Dudaj, Tiranë 2010, f. 123.
[1239] Brontë, Emily., Wuthering heights, Vintage Classic Library, Penguin Random House Uk, 2016, f. 21.
[1240] Brontë, Emili., Lartësitë e stuhishme, Botimet Dudaj, Tiranë 2010, f. 26.
[1241] Brontë, Emily., Wuthering heights, Vintage Classic Library, Penguin Random House Uk, 2016, f. 141.
[1242] Brontë, Emili., Lartësitë e stuhishme, Botimet Dudaj, Tiranë 2010, f. 141.
[1243] Brontë, Emily., Wuthering heights, Vintage Classic Library, Penguin Random House Uk, 2016, f. 205.
[1244] Brontë, Emili .,Lartësitë e stuhishme, Botimet Dudaj, Tiranë 2010, f. 199.
[1245] Brontë, Emily., Wuthering heights, Vintage Classic Library, Penguin Random House Uk, 2016, f. 251.

Gerundi përdoret edhe për të treguar marrëdhëniet shkakore. Në tekste janë hasur raste kur *and* në anglisht alternohet rëndom me përcjellore në gjuhën shqipe. Hasen dy raste të tilla në tekstet e sipërpërmendura kur rendi i periudhës-pjesa e nënrenditur është pas pjesës kryesore.

21	***Gerund/infinitive; formë foljore;0*** **në anglisht alternohet me** ***përcjellore***
Pjesa e nënrenditur është pas pjesës kryesore	3
Pjesa e nënrenditur është në mes të pjesës kryesore	6
Pjesa e nënrenditur është para pjesës kryesore	1

22. *Gerund* në anglisht alternohet me *se/sepse* në gjuhën shqipe

Ndërtimet me *gerund* në tekstin në anglisht alternohen me *se/sepse* në tekstin e përkthyer në tekstin e gjuhës shqipe.

22.a. Rendi i periudhës-pjesa e nënrenditur është pas pjesës kryesore

Demanded the old man, looking round for Heathcliff.[1247]
Pyeti plaku duke vështruar përqark se mos shihte Hithklifin.[1248]

He must get accustomed to him, and he may as well like him: considering how Heathcliff has reason to object to him, I'm sure he behaved excellently!'[1249]
Duhet të mësohet me të, prandaj është mirë që ta përkrahë, duke marrë parasysh edhe arsyet pse Hithklifi e ka me inatin e megjithatë është sjellë shumë mirë![1250]

…which she obeyed, abruptly, discovering the reason of his intimation.[1251]
Ajo iu bind përnjëherësh, sepse e mori vesh shenjën e tij.[1252]

Demanded the old man, looking round for Heathcliff.[1253]
Pyeti plaku duke vështruar përqark se mos shihte Hithklifin.[1254]

But he's no fool; and I can sympathise with all his feelings, having felt them myself.[1255]
Por nuk është budalla; dhe unë e di shumë mirë çfarë ndjen ai, sepse e kam provuar edhe unë.[1256]

Yet I was glad at first she deserved punishing for pushing me:[1257]
Por në fillim m'u bë qejfi: e kishte hak të ndëshkohej, sepse më kishte kundërshtuar.[1258]

[1246] Brontë, Emili., Lartësitë e stuhishme, Botimet Dudaj, Tiranë 2010, f. 243.
[1247] Brontë, Emily., Wuthering heights, Vintage Classic Library, Penguin Random House Uk, 2016, f. 86.
[1248] Brontë, Emili., Lartësitë e stuhishme, Botimet Dudaj, Tiranë 2010, f. 86.
[1249] Brontë, Emily., Wuthering heights, Vintage Classic Library, Penguin Random House Uk, 2016, f. 103.
[1250] Brontë, Emili., Lartësitë e stuhishme, Botimet Dudaj, Tiranë 2010, f. 101.
[1251] Brontë, Emily., Wuthering heights, Vintage Classic Library, Penguin Random House Uk, 2016, f. 120.
[1252] Brontë, Emili., Lartësitë e stuhishme, Botimet Dudaj, Tiranë 2010, f. 117.
[1253] Brontë, Emily., Wuthering heights, Vintage Classic Library, Penguin Random House Uk, 2016, f. 86.
[1254] Brontë, Emili., Lartësitë e stuhishme, Botimet Dudaj, Tiranë 2010, f. 86.
[1255] Brontë, Emily., Wuthering heights, Vintage Classic Library, Penguin Random House Uk, 2016, f. 230.
[1256] Brontë, Emili, Lartësitë e stuhishme, Botimet Dudaj, Tiranë 2010, f. 224.
[1257] Brontë, Emily., Wuthering heights, Vintage Classic Library, Penguin Random House Uk, 2016, f. 296.
[1258] Brontë, Emili., Lartësitë e stuhishme, Botimet Dudaj, Tiranë 2010, f. 285.

22.b. Rendi i periudhës-pjesa e nënrenditur është në mes të pjesës kryesore

Some of them struck me as singularly odd compounds of ardour and flatness; commencing in strong feeling, and concluding in the affected, wordy style that a schoolboy might use to a fancied, incorporeal sweetheart.[1259]
Disa syresh më bënë shumë përshtypje, sepse ishin një përzierje e çuditshme pasioni dhe fjalësh kote; fillonin me ndjenja të forta dhe përfundonin me fjalitë e gjatë tërë lajle-lule të një nxënësi që kishte rënë në dashuri me një çupë imagjinare, pa trup.[1260]

I asked: having my designs in encouraging his talk.[1261]
E pyeta, sepse kisha arsyet e mia të shtyja të fliste.[1262]

Në tekste janë hasur tri raste kur *gerund-* i në anglisht alternohet me *se/sepse* në gjuhën shqipe. Rendi i periudhës-pjesa e nënrenditur është pas pjesës kryesore.

22	***Gerund* në anglisht alternohet me *se/sepse***	
Pjesa e nënrenditur është pas pjesës kryesore		6
Pjesa e nënrenditur është në mes të pjesës kryesore		2

23. *Gerund-i* në anglisht alternohet me *meqë/ngaqë* në gjuhën shqipe

Në tekste janë hasur raste kur *gerund-i* në anglisht alternohet me *meqë/ngaqë* në gjuhën shqipe. Raste të tilla në tekstet e sipërpërmendura janë të listuara më poshtë duke u grupuar sipas rendit të pjesës së nënrenditur në periudhë.

23.a. Rendi i periudhës-pjesa e nënrenditur është pas pjesës kryesore

Terror made me cruel; and, finding it useless to attempt shaking the creature off, I pulled its wrist on to the broken pane, and rubbed it to and fro till the blood ran down and soaked the bedclothes:[1263]
Tmerri më pushtoi, meqë ishte e kotë të përpiqesha ta shtyja tutje atë vajzë, ia tërhoqa krahun nëpër xhamin e thyer dhe i fërkova lart e poshtë kyçin e dorës derisa i nxora gjak, që pikoi mbi mbulesat e shtratit; por çupa nuk reshtte së rënkuari:[1264]

Mrs. Linton eyed him with a droll expression, -half angry, half laughing at his fastidiousness.[1265]
Zonja Linton i hodhi një vështrim të çuditshëm, pak e zemëruar, por edhe e tërhequr ngaqë ai u tregua aq merakmadh.[1266]

But the uproar passed in twenty minutes, living us all unharmed, except Cathy whothoroughly drenched for her obstinacy in refusing to take shelter, and standing bonnetless and shawless to catch as much water as she could with her hair, and clothes.[1267]
Por zallamahia mbaroi pas nja njëzet minutash dhe mbetëm të gjithë shëndoshë e mirë me përjashtim të Ketit që ishte lagur e bërë ujë, ngaqë kishte këmbëngulur të mos futej nën strehë e kishte mbetur pa kapele, pa shall dhe kullonte e gjitha ujë.[1268]

[1259] Brontë, Emily., Wuthering heights, Vintage Classic Library, Penguin Random House Uk, 2016, f. 237.
[1260] Brontë, Emili.,Lartësitë e stuhishme, Botimet Dudaj, Tiranë 2010, f. 230.
[1261] Brontë, Emily., Wuthering heights, Vintage Classic Library, Penguin Random House Uk, 2016, f. 296.
[1262] Brontë, Emili., Lartësitë e stuhishme, Botimet Dudaj, Tiranë 2010, f. 285.
[1263] Brontë, Emily., Wuthering heights, Vintage Classic Library, Penguin Random House Uk, 2016, f. 25.
[1264] Brontë, Emili., Lartësitë e stuhishme, Botimet Dudaj, Tiranë 2010, f. 29.
[1265] Brontë, Emily., Wuthering heights, Vintage Classic Library, Penguin Random House Uk, 2016, f. 95.
[1266] Brontë, Emili, Lartësitë e stuhishme, Botimet Dudaj, Tiranë 2010, f. 97.
[1267] Brontë, Emily., Wuthering heights, Vintage Classic Library, Penguin Random House Uk, 2016, f. 89.
[1268] Brontë, Emili., Lartësitë e stuhishme, Botimet Dudaj, Tiranë 2010, f. 88

23.b. Rendi i periudhës-pjesa e nënrenditur është në mes të pjesës kryesore

He opened the mysteries of the Fairy Cave, and twenty other queer places. But, being in disgrace, I was not favoured with a description of the interesting objects she saw.[1269]
Rrugës i kishte rrëfyer për misteret e shpellës së Zanave dhe të nja njëzetë vendeve të tjera të çuditshme, por, megenëse i kishte mbetur hatri nga unë, nuk m'i përshkroi gjërat interesante që kishte parë.[1270]

He said, in summer, perhaps, they might meet: meantime, he wished him to continue writing at intervals, and engaged to give him what advice and comfort he was able by letter; being well aware of his hard position in his family.[1271]
Tha se mbase do të takoheshin në verë; ndërkohë shpresonte ta këshillonte dhe ta ngushëllonte me sa mundej me anë të letrave, megë e kuptonte sa e vështirë ishte pozita e tij në atë familje.[1272]

But my sleep was marred a second time by a sharp ringing of the bell the only bell we have, put up on purpose for Linton;[1273]
Por u zgjova përsëri, ngaqë ra zilja papritmas: kemi vetëm një zile në shtëpi dhe ajo është instaluar posacërisht për Lintonin.[1274]

The lands, being a minor, he could not meddle with.[1275]
Sa për punë të tokave, megë nuk kishte arritur moshën madhore, nuk mund të vendoste.[1276]

23.c. Rendi i periudhës-pjesa e nënrenditur është para pjesës kryesore

Being unable to remove the chain, I jumped over,...,[1277]
Megë nuk e hoqa dot zinxhirin, kapërceva kangjellat.....[1278]

23	***Gerund* në anglisht alternohet me *megë/ngaqë***
Pjesa e nënrenditur është pas pjesës kryesore	3
Pjesa e nënrenditur është në mes të pjesës kryesore	4
Pjesa e nënrenditur është para pjesës kryesore	1

24. Rrethanori i shkakut=*complement (prep.+noun)* ***at+noun*** *n*ë anglisht alternohet me ***sepse/ngaqë (periudhë)*** në gjuhën shqipe

Në tekste janë hasur raste kur *rrethanori i shkakut (prep.+noun)* në anglisht alternohet me periudhë me pjesë të nënrenditur shkakore të paraprirë nga *sepse* në gjuhën shqipe. Hasen dy raste të tilla në tekstet e sipërpërmendura kur rendi i periudhës është dhe pas pjesës kryesore edhe në mes të saj.

24.a. Rendi i periudhës-pjesa e nënrenditur është në mes të pjesës kryesore

[1269] Brontë, Emily., Wuthering heights, Vintage Classic Library, Penguin Random House Uk, 2016, f. 208.
[1270] Brontë, Emili, Lartësitë e stuhishme, Botimet Dudaj, Tiranë 2010, f. 202.
[1271] Brontë, Emily., Wuthering heights, Vintage Classic Library, Penguin Random House Uk, 2016, f. 272.
[1272] Brontë, Emili., Lartësitë e stuhishme, Botimet Dudaj, Tiranë 2010, f. 263.
[1273] Brontë, Emily., Wuthering heights, Vintage Classic Library, Penguin Random House Uk, 2016, f. 309.
[1274] Brontë, Emili., Lartësitë e stuhishme, Botimet Dudaj, Tiranë 2010, f. 297.
[1275] Brontë, Emily., Wuthering heights, Vintage Classic Library, Penguin Random House Uk, 2016, f. 311.
[1276] Brontë, Emili., Lartësitë e stuhishme, Botimet Dudaj, Tiranë 2010, f. 298.
[1277] Brontë, Emily., Wuthering heights, Vintage Classic Library, Penguin Random House Uk, 2016, f. 7.
[1278] Brontë, Emili, Lartësitë e stuhishme, Botimet Dudaj, Tiranë 2010, f. 13.

Was he vexed at my bad humour this afternoon?[1279]
Është zemëruar, sepse jam sjellë pahijshëm sot pasdite?[1280]

'She abandoned them under a delusion,' he answered; 'picturing in me a hero of romance, and expecting unlimited indulgences from my chivalrous devotion.[1281]
"I braktisi, sepse u zhgënjye", u përgjigj ai, dhe sepse tek unë ka parë një hero romanesh dhe nga devotshmëria ime kalorësiake priste një shpirt paqëtues të pakufizuar.[1282]

Here is the consequence of being buried alive: she has thrown herself away upon that boor from sheer ig-norance that better individuals existed![1283]
Kështu e pëson kush varroset i gjallë; ajo është martuar me këtë harbut të pagdhendur, vetëm sepse nuk e di që ka edhe njerëz më të mirë.[1284]

I'm driven down here by the cold; not either to amuse you or enjoy your society.'[1285]
Unë vij këtu, vetëm sepse kam ftohtë dhe jo për t'ju argëtuar, as për të gëzuar shoqërinë tuaj.[1286]

I panted, quite breathless with quick walking and alarm.[1287]
Pyeta me një frymë ngaqë kisha nxituar dhe isha tërë padurim.[1288]

24	**Rr. i shkakut (prep.+noun) *at + noun* në anglisht alternohet me *sepse***	
Pjesa e nënrenditur është në mes të pjesës kryesore në gjuhën shqipe		5

25. *prep.+noun (rrethanor)* në anglisht alternohet me *pjesë të nënrenditur me meqë* në gjuhën shqipe

Në tekste janë hasur raste kur *rrethanori i shkakut (to+noun)* në anglisht alternohet me periudhë me pjesë të nënrenditur shkakore të paraprirë nga *meqë* në gjuhën shqipe. Më poshtë janë renditur raste të tilla.

25.a. Rendi i periudhës-pjesa e nënrenditur është pas pjesës kryesore

Catherine had seasons of gloom and silence, now and then: they were respected with sympathizing silence by her husband, who ascribed them to alteration in her constitution, to depression of spirits before.[1289]
Kohë mbas kohe, Ketrina përjetonte periudha trishtimi dhe heshtjeje që i shoqi i respektonte duke heshtur edhe ai: i konsideronte si të shkaktuara nga sëmundja e saj e rëndë, që sipas tij vepronte edhe mbi gjendjen shpirtërore, meqë ajo nuk kishte rënë kurrë më parë në depresion.[1290]

However, it's over, and I'll take no revenge on his folly;[1291]
Sidoqoftë tani ka kaluar gjithcka dhe nuk do të hakmerrem meqë nuk është i zoti të kuptojë.[1292]

[1279] Brontë, Emily., Wuthering heights, Vintage Classic Library, Penguin Random House Uk, 2016, f. 88.
[1280] Brontë, Emili., Lartësitë e stuhishme, Botimet Dudaj, Tiranë 2010, f. 86.
[1281] Brontë, Emily., Wuthering heights, Vintage Classic Library, Penguin Random House Uk, 2016, f. 151.
[1282] Brontë, Emili., Lartësitë e stuhishme, Botimet Dudaj, Tiranë 2010, f. 153.
[1283] Brontë, Emily., Wuthering heights, Vintage Classic Library, Penguin Random House Uk, 2016, f. 12.
[1284] Brontë, Emili, Lartësitë e stuhishme, Botimet Dudaj, Tiranë 2010, f. 17.
[1285] Brontë, Emily., Wuthering heights, Vintage Classic Library, Penguin Random House Uk, 2016, f. 313.
[1286] Brontë, Emili., Lartësitë e stuhishme, Botimet Dudaj, Tiranë 2010, f. 301.
[1287] Brontë, Emily., Wuthering heights, Vintage Classic Library, Penguin Random House Uk, 2016, f. 203.
[1288] Brontë, Emili., Lartësitë e stuhishme, Botimet Dudaj, Tiranë 2010, f. 197.
[1289] Brontë, Emily., Wuthering heights, Vintage Classic Library, Penguin Random House Uk, 2016, f. 97.
[1290] Brontë, Emili., Lartësitë e stuhishme, Botimet Dudaj, Tiranë 2010, f. 95.
[1291] Brontë, Emily., Wuthering heights, Vintage Classic Library, Penguin Random House Uk, 2016, f. 104.

25	***Prep.+noun (rrethanor)*** **në anglisht alternohet me** ***pjesë të nënrenditur me meqë***	
Pjesa e nënrenditur është pas pjesës kryesore në gjuhën shqipe		2

26. Lidhëza *for fear of* **në anglisht alternohet me** ***nga frika se*** **në gjuhën shqipe**

Lidhëza *for fear of* në anglisht alternohet me *nga frika se* në gjuhën shqipe. Në këtë ndërtim hasen disa raste të tilla në rend të tillë, ku pjesa e nënrenditur është në mes të pjesës kryesore, ashtu edhe pjesa e nënrenditur është pas pjesës kryesore.

26.a. Rendi i periudhës-pjesa e nënrenditur është në mes të pjesës kryesore

I dare not stay, lest that (for fear of) notion should possess his wicked head! And besides, Edgar has not been kind, has he?[1293]
Nuk guxoj të rri këtu, nga frika se mos mendja e tij e mbrapshtë mund ta mendojë këtë. Edhe sepse, në fund të fundit, nuk është se Edgari është sjellë me dashamirësi, apo jo?[1294]

'Catherine used to boast that she stood between you and bodily harm: she meant that certain persons would not hurt you for fear of offending her.[1295]
'Ketrina mburrej që ishte merita e saj nëse ju nuk jeni sulmuar deri tani: donte të thoshte se disa njerëz nuk do t'ju bënin keq nga frika se mos e lëndonin.[1296]

Meantime, our young companion, who sat too removed from us to hear what was said, began to evince symptoms of uneasiness, probably repenting that he had denied himself the treat of Catherine's society for fear of a little fatigue.[1297]
Ndërkohë, Lintoni që ishte ulur shumë larg nga unë dhe nuk i dëgjonte dot bisedat tona, nisi të shqetësohej: ishte si në hall dhe ndoshta ishte penduar që nuk ia kishte dhënë vetes kënaqësinë të shoqërohej me Ketrinën nga frika se mos lodhej.[1298]

It's just as if it were a task he was compelled to perform this interview for fear his father should scold him.[1299]
Ky takim, dukej si një detyrë që ishte i detyruar ta përmbushte nga frika se mos i bërtiste i ati.[1300]

.and then I've shut myself in quick, for fear of being moved to interfere.[1301]
Atëherë, jam mbyllur përsëri brenda në dhomë nga frika që më shtynte të ndërhyja[1302].

Në rastin e mësipërm shohim se janë dhënë dy shembuj të vjela në tekste kur lidhëza *for fear of* në anglisht alternohet me *nga frika se* në gjuhën shqipe**.** Rendi i periudhës në 4 shembuj është i tillë që pjesa e nënrenditur është pas pjesës kryesore dhe në një të tillë është në mes të pjesës kryesore.

[1292] Brontë, Emili., Lartësitë e stuhishme, Botimet Dudaj, Tiranë 2010, f. 102.
[1293] Brontë, Emily., Wuthering heights, Vintage Classic Library, Penguin Random House Uk, 2016, f. 181.
[1294] Brontë, Emili., Lartësitë e stuhishme, Botimet Dudaj, Tiranë 2010, f. 177.
[1295] Brontë, Emily., Wuthering heights, Vintage Classic Library, Penguin Random House Uk, 2016, f. 190.
[1296] Brontë, Emili., Lartësitë e stuhishme, Botimet Dudaj, Tiranë 2010, f. 185.
[1297] Brontë, Emily., Wuthering heights, Vintage Classic Library, Penguin Random House Uk, 2016, f. 231.
[1298] Brontë, Emili, Lartësitë e stuhishme, Botimet Dudaj, Tiranë 2010, f. 224.
[1299] Brontë, Emily., Wuthering heights, Vintage Classic Library, Penguin Random House Uk, 2016, f. 277.
[1300] Brontë, Emili., Lartësitë e stuhishme, Botimet Dudaj, Tiranë 2010, f. 267.
[1301] Brontë, Emily., Wuthering heights, Vintage Classic Library, Penguin Random House Uk, 2016, f. 309.
[1302] Brontë, Emili., Lartësitë e stuhishme, Botimet Dudaj, Tiranë 2010, f. 297.

26	**Lidhëza** *for fear of* **në anglisht alternohet me** ***nga frika se*** **në gjuhën shqipe**
Pjesa e nënrenditur është pas pjesës kryesore	4
Pjesa e nënrenditur është në mes të pjesës kryesore	1

27. Periudha me më shumë se një shkak në tekstin në anglisht dhe në tekstin e gjuhës shqipe

Në këtë ndërtim sifjalitë shkakore hasen më së shpeshti pas pjesës kryesore, e më pak në mes të pjesës kryesore. Nuk hasen raste të tilla që sifjalia shkakore të jetë para pjesës kryesore.

> *I bowed and returned the pledge; beginning to perceive that it would be foolish to sit sulking for the misbehaviour of a pack of curs; besides, I felt loth to yield the fellow fur-ther amusement at my expense; since his humour took that turn.*[1303]
> *U përkula dhe e ngrita gotën, sepse nisa ta kuptoja se do të ishte budallallëk të thartoja fytyrën, meqë një tufë qensh zgjebarakë nuk ishin të disiplinuar dhe pastaj s'para kisha qejf t'i jepja një rast tjetër të argëtohej në kurrizin tim, teksa u pa se ia kishte qejfi.*[1304]
>
> *But I soon found her delirious strength much surpassed mine (she was delirious, I became convinced by her subsequent actions and ravings).*[1305]
> *Por mora vesh pa vonesë se kllapia e bënte më të fortë se unë (sepse ishte me të vërtetë në kllapi, siç ma vërtetuan menjëherë gjestet dhe fjalët e saj të palidhura).*[1306]
>
> *That's her account, at least: for she flew off in the height of it, and locked herself up.*[1307]
> *Të paktën kështu thotë ajo; sepse në pikën më interesante ia mbathi dhe u kyç në dhomën e saj.*[1308]
>
> *Here I stopped afresh I was about to say 'perusing those old volumes,' then it would have revealed my knowledge of their written, as well as their printed, contents; so, correct-ing myself, I went on 'in spelling over the name scratched on that window-ledge. A monotonous occupation, calculat-ed to set me asleep, like counting, or '*[1309]
> *...sepse isha gati duke thënë 'duke shfletuar ata librat e vjetër' dhe kjo do të nxirrte në shesh se e dija c'ishte shkruar apo shypur në ta; prandaj, duke e mbledhur veten, vijova meqë e lexova dhe rilexova disa herë atë mbëmje, përshytpja që më ishte krijuar që konkterizuar në imagjinatën time me të humbur zotërimin mbi vete.*[1310]
>
> *Hareton, recovering from his disgust at being taken for a servant, seemed moved by her distress; and, having fetched the pony round to the door, he took, to propitiate her, a fine crooked-legged terrier whelp from the kennel, and putting it into her hand, bid her whist! for he meant nought.*[1311]
> *Hejrtoni që po e mblidhte veten nga fyerja se e kishin pandehur shërbëtor, duket u prekur nga hidhërimi i saj, dhe mbasi ia solli mëzin para portës, që t'i hynte në zemër, mori nga stela e*

[1303] Brontë, Emily., Wuthering heights, Vintage Classic Library, Penguin Random House Uk, 2016, f. 6.
[1304] Brontë, Emili, Lartësitë e stuhishme, Botimet Dudaj, Tiranë 2010, f. 12.
[1305] Brontë, Emily., Wuthering heights, Vintage Classic Library, Penguin Random House Uk, 2016, f. 132.
[1306] Brontë, Emili, Lartësitë e stuhishme, Botimet Dudaj, Tiranë 2010, f. 129.
[1307] Brontë, Emily., Wuthering heights, Vintage Classic Library, Penguin Random House Uk, 2016, f. 136.
[1308] Brontë, Emili., Lartësitë e stuhishme, Botimet Dudaj, Tiranë 2010, f. 133.
[1309] Brontë, Emily., Wuthering heights, Vintage Classic Library, Penguin Random House Uk, 2016, f. 27.
[1310] Brontë, Emili., Lartësitë e stuhishme, Botimet Dudaj, Tiranë 2010, f. 31.
[1311] Brontë, Emily., Wuthering heights, Vintage Classic Library, Penguin Random House Uk, 2016, f. 206.

qenve një këlysh të bukur të racës Terrier dhe duke ia vënë në krahë, i tha të mos qante, sepse ai nuk kishte dashur ta fyente.[1312]

And from what I heard, Joseph contributed much to his deterioration, by a narrowminded partiality which prompted him to flatter and pet him, as a boy, because he was the head of the old family[1313]
Dhe, me sa kisha dëgjuar, Xhozefi kishte dhënë ndihmesën e tij që djali të lihej pas dore, sepse, qysh kur kishte qenë fëmijë, e kishte pasur pikë të dobët me budallallëk, duke e lajkatuar dhe duke ia plotësuar dëshirat, vetëm sepse ishte kryetar i familjes së vjetër.[1314]

At first it may seem to you not so lovingly or celestial, for it is not his nature; but do not forget to always behave with sincerity and kindness to him; then, of course, he loves you more than any god, because he is your father.[1315]
Në fillim mund t'ju duket jo dhe aq i dashur apo i çelët, sepse nuk është natyra e tij; por ju mos harroni të silleni gjithnjë me sinqeritet dhe mirësjellje ndaj tij; pastaj, kuptohet, ai ka për t'ju dashur më shumë se çdo ungj, sepse është babai juaj.[1316]

. I shouted to her, as she had outstripped me a long way; she either did not hear or did not regard, for she still sprang on, and I was compelled to follow.[1317]
Gërthita që të më dëgjonte, meqë kishte shkuar një copë rrugë para meje; por ajo nuk më dëgjoi ose nuk ma vari, sepse vijoi të bënte përpara me hap të shpejtë dhe unë u detyrova ta ndjek.[1318]

We stayed till afternoon: I could not tear Miss Cathy away sooner; but happily my master had not quitted his apart-ment, and remained ignorant of our prolonged absence.[1319]
Ndenjëm deri pasdreke, sepse nuk ia dola ta shkulja më përpara që andej zonjushën Keti.
Po të mos ishte kështu, pse për kaq vjet me radhë je përpjekur të më shtyje të mendoja se Lintoni jetonte shumë larg prej nesh?[1320]

No, it was not because I disliked Mr. Heathcliff, but because Mr. Heathcliff dislikes me; and is a most diabolical man, delighting to wrong and ruin those he hates, if they give him the slightest opportunity[1321]
Nuk është sepse e urrej zotin Hithklif, por sepse ai më urren mua; dhe është një njeri shumë djallëzor që kënaqet kur bën keq dhe kur i shkatërron ata që i urren, me t'iu paraqitur rasti më i vogël.[1322]

Poor thing! I never considered what she did with her-self after tea. And though frequently, when she looked in to bid me good-night, I remarked a fresh colour in her cheeks and a pinkness over her slender fingers, instead of fancying the line borrowed from a cold ride across the moors, I laid it to the charge of a hot fire in the library.[1323]
E shkreta çupë, nuk e kam pyetur kurrë veten se çfarë bënte vetëm, mbas orës së çajit dhe, megjithëse e vija re shpesh, kur vinte që të më uronte natën e mirë, që i kishte faqet të ndezura flakë dhe gishtërinjtë e skuqur, nuk më shkonte kurrë ndërmend se çehrja e saj ishte shkaktuar nga të ecurit me kalë në të ftohtë përmes pllajës, por thjesht, nga nxehtësia e zjarrit në bibliotekë.[1324]

[1312] Brontë, Emili., Lartësitë e stuhishme, Botimet Dudaj, Tiranë 2010, f. 200.
[1313] Brontë, Emily., Wuthering heights, Vintage Classic Library, Penguin Random House Uk, 2016, f. 208.
[1314] Brontë, Emili., Lartësitë e stuhishme, Botimet Dudaj, Tiranë 2010, f. 201.
[1315] Brontë, Emily., Wuthering heights, Vintage Classic Library, Penguin Random House Uk, 2016, f. 216.
[1316] Brontë, Emili., Lartësitë e stuhishme, Botimet Dudaj, Tiranë 2010, f. 211.
[1317] Brontë, Emily., Wuthering heights, Vintage Classic Library, Penguin Random House Uk, 2016, f. 225.
[1318] Brontë, Emili., Lartësitë e stuhishme, Botimet Dudaj, Tiranë 2010, f. 218.
[1319] Brontë, Emily., Wuthering heights, Vintage Classic Library, Penguin Random House Uk, 2016, f. 232.
[1320] Brontë, Emili., Lartësitë e stuhishme, Botimet Dudaj, Tiranë 2010, f. 226.
[1321] Brontë, Emily., Wuthering heights, Vintage Classic Library, Penguin Random House Uk, 2016, f. 234.
[1322] Brontë, Emili., Lartësitë e stuhishme, Botimet Dudaj, Tiranë 2010, f. 227.
[1323] Brontë, Emily., Wuthering heights, Vintage Classic Library, Penguin Random House Uk, 2016, f. 256.
[1324] Brontë, Emili., Lartësitë e stuhishme, Botimet Dudaj, Tiranë 2010, f. 248.

…and finally went to her room, completely overdone with sleep; judging by her peevish, heavy look, and the constant rubbing she inflicted on her eyes.[1325]
Pastaj shkoi në dhomën e saj, sepse po e këpuste gjumi, të paktën po të gjykoje nga limontia dhe nga gjendja e saj e shqetësuar si dhe nga fakti që fërkonte vazhdimisht sytë.[1326]

Mrs. Linton, on the third day, unbarred her door, and having finished the water in her pitcher and decanter, de-sired a renewed supply, and a basin of gruel, for she believed she was dying.[1327]
Ditën e tretë zonja Linton e hapi derën e dhomës se saj dhe meqë i kishte mbaruar uji i kanës, kërkoi t'i coja ujë tjetër bashkë me një tas më supë, sepse i dukej se po vdiste.[1328]

He had a fixed idea, I guessed by several observations he let fall, that, as his nephew resembled him in person, he would resemble him in mind; for Linton's letters bore few or no indications of his defective character.[1329]
I ishte mbushur mendja top dhe unë u kujtova për këtë nga disa fjalë që lëshoi, se nipi i tij duhej t'i ngjiste atij edhe si karakter, meqë ngjasonte fizikisht; kjo edhe sepse letrat e Lintonit nuk të jepnin dorë të merrje me mend anët e tij më të dobëta.[1330]

He looked up, seized with a sort of surprise at her boldness; or, possibly, reminded, by her voice and glance, of the person from whom she inherited it.[1331]
Ngriti sytë, i befasuar nga guximi i saj, apo sepse ai zë dhe ai shikim i kujtuan gruan e cila Ketrina i kishte trashëguar.[1332]

She dared not try the doors lest the dogs should raise an alarm; she visited the empty chambers and examined their windows; and, luck-ily, lighting on her mother's, she got easily out of its lattice, and on to the ground, by means of the fir-tree close by.[1333]
Nuk kishte guxuar të kalonte nga porta nga frika se mos lehnin qentë; kishte hetuar nëpër dhomat boshe, duke këqyrur dritaret dhe i kishte ndihur fati që gjeti dhomën që kishte qenë e nënës, nga ku mundi të dilte pa mundim dhe të shkiste deri në tokë, nëpër degët e bredhit aty pranë.[1334]

She had cried out, when I carried up her dinner, that she couldn't bear any longer being in the cold; and I told her the master was going to Thrushcross Grange, and Earnshaw and I needn't hinder her from de-scending; so, as soon as she heard Heathcliff's horse trot off, she made her appearance, donned in black, and her yellow curls combed back behind her ears as plain as a Quaker: she couldn't comb them out.[1335]
Kur i çova lart darkën, nisi të bërtiste se nuk mund të duronte dot më të rrinte në të ftohtë; i thashë se zotëria po shkonte në Thrashkros Grejnxh dhe se nuk kishte pse të mos zbriste për shkakun tim apo të Hejrtonit, prandaj me të dëgjuar që po largohej kali i Hithklifit, u duk e veshur me të zeza, me kaçurrelat e verdhë të mbledhur pas veshëve: vetëm kaçurrelat nuk kishte mundur t'i shtronte.[1336]

He imagined him-self to be as accomplished as Linton, I suppose, because he could spell his own name; and was marvellously discomfited that I didn't think the same.'[1337]
Ma thotë mendja se i dukej vetja njeri i mësuar, si Lintoni, vetëm sepse ishte në gjendje të lexonte emrin e vet; dhe u trondit fort, ngaqë nuk e mendoja dhe unë kështu.[1338]

[1325] Brontë, Emily., Wuthering heights, Vintage Classic Library, Penguin Random House Uk, 2016, f. 257.
[1326] Brontë, Emili., Lartësitë e stuhishme, Botimet Dudaj, Tiranë 2010, f. 249.
[1327] Brontë, Emily., Wuthering heights, Vintage Classic Library, Penguin Random House Uk, 2016, f. 128.
[1328] Brontë, Emili., Lartësitë e stuhishme, Botimet Dudaj, Tiranë 2010, f. 123.
[1329] Brontë, Emily., Wuthering heights, Vintage Classic Library, Penguin Random House Uk, 2016, f. 279.
[1330] Brontë, Emili., Lartësitë e stuhishme, Botimet Dudaj, Tiranë 2010, f. 269.
[1331] Brontë, Emily., Wuthering heights, Vintage Classic Library, Penguin Random House Uk, 2016, f. 279.
[1332] Brontë, Emili., Lartësitë e stuhishme, Botimet Dudaj, Tiranë 2010, f. 274.
[1333] Brontë, Emily., Wuthering heights, Vintage Classic Library, Penguin Random House Uk, 2016, f. 300.
[1334] Brontë, Emili., Lartësitë e stuhishme, Botimet Dudaj, Tiranë 2010, f. 289.
[1335] Brontë, Emily., Wuthering heights, Vintage Classic Library, Penguin Random House Uk, 2016, f. 311.
[1336] Brontë, Emili., Lartësitë e stuhishme, Botimet Dudaj, Tiranë 2010, f. 299.
[1337] Brontë, Emily., Wuthering heights, Vintage Classic Library, Penguin Random House Uk, 2016, f. 262.
[1338] Brontë, Emili., Lartësitë e stuhishme, Botimet Dudaj, Tiranë 2010, f. 254.

27	**Periudha me më shumë se një shkak në anglisht dhe në gjuhën shqipe**
Periudha me më shumë se një shkak	19

28. *Causative with make* (complement) në anglisht alternohet me *nga + emër* në gjuhën shqipe

Në këtë rast në tekstin në anglisht rrethanori i shkakut i cili realizohet nëpërmjet përdorimit të *causative with make* në anglisht alternohet me *nga+emër* në gjuhën shqipe.

> *...and the air made me shiver through every limb.*[1339]
> *...po dridhesha nga të ftohtët.*[1340]
>
> *It is not I who will make him hateful to you*[1341]
> *Nuk do ta urresh nga fjalët e mia: do ta bëjë ai vetë me ëmbëlsinë e tij.*[1342]
>
> *why have I made him angry, by taking your part, then, a hundred times?*[1343]
> *Atëherë, sipas teje, pse do ta kem zemëruar njëqind herë duke marrë anën tënde?*[1344]
>
> *'Nay,' said the servant, 'don't be hard on the bonny lass, Mrs. Dean. We made her stop: she'd fain have ridden forwards, afeard you should be uneasy.*[1345]
> *Mos u kapni me këtë cupkë të bukur, zonja Din, i thamë ne të ndalej, të shtyrë nga frika se, po të kishte vazhduar, do të shqetësoheshit më shumë.*[1346]

Dy shembujt e mësipërm kanë ndryshim në strukturë dhe në anën kuptimore.

28	***Causative with make* (rrethanor) në anglisht alternohet me *nga + emër* në gjuhën shqipe**
*Causative with make (rrethanor)*në anglisht alternohet me *nga + emër* në gjuhën shqipe	4

29. *For* (complement) në anglisht alternohet me *për shkak të /për të* në gjuhën shqipe si rrethanor

Në tekste janë hasur raste kur rrethanori i shkakut paraprirë nga *for* në anglisht *për shkak të /për të* në gjuhën shqipe si rrethanor. Hasen tri raste të tilla në tekstet e sipërpërmendura.

> *'And I must suffer for her egotism!'*[1347]

[1339] Brontë, Emily., Wuthering heights, Vintage Classic Library, Penguin Random House Uk, 2016, f. 7.
[1340] Brontë, Emili, Lartësitë e stuhishme, Botimet Dudaj, Tiranë 2010, f.13.
[1341] Brontë, Emily., Wuthering heights, Vintage Classic Library, Penguin Random House Uk, 2016, f. 303.
[1342] Brontë, Emili., Lartësitë e stuhishme, Botimet Dudaj, Tiranë 2010, f. 291.
[1343] Brontë, Emily., Wuthering heights, Vintage Classic Library, Penguin Random House Uk, 2016, f. 331.
[1344] Brontë, Emili., Lartësitë e stuhishme, Botimet Dudaj, Tiranë 2010, f. 317.
[1345] Brontë, Emily., Wuthering heights, Vintage Classic Library, Penguin Random House Uk, 2016, f. 204.
[1346] Brontë, Emili., Lartësitë e stuhishme, Botimet Dudaj, Tiranë 2010, f. 198.

"Unë u dashke të vuaj <u>për shkak të egoizmit tënd</u>!"[1348]

I knew that you could not keep up an acquaintance with your cousin without being brought into contact with him; and I knew he would detest you <u>on my account</u>; so <u>for your own good, and nothing else</u>, I took precautions that you should not see Linton again.[1349]
E dija që nuk do të mund të frekuentoje kushëririn tënd pa takuar Hithklifin dhe e dija se apo të të urrente <u>për shkakun tim</u>; kështu që, <u>për të mirën tënde, dhe për asnjë arsye tjetër</u>, kam vepruar në mënyrë që ti të mos e takoje Lintonin.[1350]

I shall not be at peace,' moaned Catherine, <u>recalled to a sense of physical weakness</u> by the violent, unequal throb-bing of her heart, which beat visibly and audibly under this excess of agitation.[1351]
Gjëmoi Ketrina që <u>për shkak të dobësisë së trupit</u> ndjeu të rrahura të forta dhe të çrregullta të zemrës, e cila rrihte dukshëm <u>nga pesha e ankthit të saj</u>.[1352]

Në tekste janë hasur raste kur *rrethanori i shkakut (complement) shprehet me <u>gerund/ adjective+expression</u>* në anglisht dhe alternohet me rrethanor shkaku të paraprirë me *<u>për shkak të/për arsye të</u>* në gjuhën shqipe. Më poshtë po renditen shtatë raste në këtë ndërtim.

'I had the misfortune to scream in my sleep, <u>owing to a fright-ful nightmare</u>.'[1353]
<u>...për shkak të një makthi të llahtarshëm!</u>[1354]

I'll not disguise but you might kill him if you were wild and reckless, and cherished a foolish, <u>fanciful affection for the son of a person who would be glad to have him in his grave</u>; and allowed him to discover that you fretted over the separation he has judged it <u>expedient to make</u>.'[1355]
Nuk dua t'jua fsheh se mund të pësojë goditjen e fundit, në rast se ju tregoheni e papjekur dhe e pakujdesshme, <u>ngaqë ju është prishur mendja dhe nuk do të shkëputeni nga i biri i një njeriu</u>, që do të ishte i lumtur po ta shihte zotin Linton në varr; apo po të jepni të kuptohet se juve po ju bren ndarja që ka vendosur babai juaj <u>për arsye të drejta e bindëse</u>.[1356]

<u>Owing to an accident at the commencement of March</u>, he became for some days a fixture in the kitchen.[1357]
Dhe ai, <u>për shkak të një aksidenti në fillim të marsit</u>, ndenji disa ditë pa dalë nga kuzhina.[1358]

: 'Nelly,' he said, 'we's hae a crowner's… <u>because of folks'</u>.[1359]
'Neli,' më tha, 'me sot me nesër në shtëpi do të na vijë gjykatësi <u>për shkak të zotërinjve</u>.[1360]

He's as bitter as gall <u>at your desertion and its consequences</u>:[1361]
Është gjithë vrer <u>për shkak të ikjes tënde dhe të pasojave</u>, prandaj mos prit falënderime për përkushtimin dhe shpirtin tënd fisnik.[1362]

[1347] Brontë, Emily., Wuthering heights, Vintage Classic Library, Penguin Random House Uk, 2016, f. 108.
[1348] Brontë, Emili., Lartësitë e stuhishme, Botimet Dudaj, Tiranë 2010, f. 105
[1349] Brontë, Emily., Wuthering heights, Vintage Classic Library, Penguin Random House Uk, 2016, f. 234.
[1350] Brontë, Emili, Lartësitë e stuhishme, Botimet Dudaj, Tiranë 2010, f. 227.
[1351] Brontë, Emily., Wuthering heights, Vintage Classic Library, Penguin Random House Uk, 2016, f.168.
[1352] Brontë, Emili, Lartësitë e stuhishme, Botimet Dudaj, Tiranë 2010, f. 165.
[1353] Brontë, Emily., Wuthering heights, Vintage Classic Library, Penguin Random House Uk, 2016, f. 26.
[1354] Brontë, Emili., Lartësitë e stuhishme, Botimet Dudaj, Tiranë 2010, f. 30.
[1355] Brontë, Emily., Wuthering heights, Vintage Classic Library, Penguin Random House Uk, 2016, f. 243.
[1356] Brontë, Emili., Lartësitë e stuhishme, Botimet Dudaj, Tiranë 2010,f. 235.
[1357] Brontë, Emily., Wuthering heights, Vintage Classic Library, Penguin Random House Uk, 2016, f. 329.
[1358] Brontë, Emili., Lartësitë e stuhishme, Botimet Dudaj, Tiranë 2010, f. 316.
[1359] Brontë, Emily., Wuthering heights, Vintage Classic Library, Penguin Random House Uk, 2016, f. 109.
[1360] Po aty, f. 106.
[1361] Po aty, f. 303.
[1362] Brontë, Emili., Lartësitë e stuhishme, Botimet Dudaj, Tiranë 2010, f. 291-292.

Tell Isabella to shun me; this uproar is owing to her; and should she or any one else aggravate my anger at present, I shall get wild.[1363]
Thuaji Izabelës të më rrijë larg; gjithë ky rrëmet ndodhi për shkak të saj; dhe në qoftë se ajo, apo cilido tjetër do të më nxehë edhe më shumë, unë do të luaj mendsh.[1364]

'Take her there if she comes to see thee: thou shalln't keep me out of this. Begone wi' ye both!'[1365]
Nuk dua të jem i detyruar të rri jashtë kësaj dhome, për shkakun tënd.[1366]

30. …*no fear of* (complement) në anglisht alternohet me *nga+emër* në gjuhën shqipe

Në këtë ndërtim haset një rast i vetëm.

No fear of thunder,surely.[1367]

Me siguri jo nga frika e bubullimave.[1368]

Gerund nuk përkthehet me *nga+emër* në gjuhën shqipe, por ka ndryshim semantik dhe strukturor.

'Catherine!' said Isabella, calling up her dignity, and disdaining to struggle from the tight grasp that held her,…

Tha Izabela, së cilës iu rikthye tërë dinjiteti dhe nuk u përpoq të clirohej nga shtrëngimi i krahut.[1369]

31. Lidhëza *prepositional phrase (complement)* në anglisht alternohet me *nga+emër/grup emëror* në gjuhën shqipe

She never was in a consumption.[1370]
Asnjëherë s'ka vuajtur nga sëmundje të mushkërive. [1371]

She got steeped in the shower of yesterday evening and there she has sat the night through and I couldn't prevail on her to stir. [1372]
Është bërë qull deri në palcë nga rrebeshi i mbrëmshëm dhe ka ndenjur ulur këtu, tërë natën.[1373]

I threw back the lattice, and presently the room filled with sweet, scense from the garden. [1374]
Hapa të dy kanatat e dritares dhe aty për aty dhoma u përmbyt nga kundërmimet që vinin nga kopshti.[1375]

'Hold your noise!' cried, I hastily, enraged at her clamor-ous manner.[1376]
Thirra përnjëherësh e nxehur nga tërë ajo potere.[1377]

[1363] Brontë, Emily., Wuthering heights, Vintage Classic Library, Penguin Random House Uk, 2016, f. 123.
[1364] Brontë, Emili., Lartësitë e stuhishme, Botimet Dudaj, Tiranë 2010, f. 119.
[1365] Brontë, Emily., Wuthering heights, Vintage Classic Library, Penguin Random House Uk, 2016, f. 263.
[1366] Brontë, Emili., Lartësitë e stuhishme, Botimet Dudaj, Tiranë 2010, f. 254.
[1367] Brontë, Emily., Wuthering heights, Vintage Classic Library, Penguin Random House Uk, 2016,f.90.
[1368] Brontë, Emili., Lartësitë e stuhishme, Botimet Dudaj, Tiranë 2010, f. 89.
[1369] Po aty, f. 108.
[1370] Brontë, Emily., Wuthering heights, Vintage Classic Library, Penguin Random House Uk, 2016, f. 67.
[1371] Brontë, Emili., Lartësitë e stuhishme, Botimet Dudaj, Tiranë 2010, f. 67.
[1372] Brontë, Emily., Wuthering heights, Vintage Classic Library, Penguin Random House Uk, 2016, f. 90.
[1373] Brontë, Emili., Lartësitë e stuhishme, Botimet Dudaj, Tiranë 2010, f. 89.
[1374] Brontë, Emily., Wuthering heights, Vintage Classic Library, Penguin Random House Uk, 2016, f. 91.
[1375] Brontë, Emili., Lartësitë e stuhishme, Botimet Dudaj, Tiranë 2010, f. 89.
[1376] Brontë, Emily., Wuthering heights, Vintage Classic Library, Penguin Random House Uk, 2016, f. 135.

His hair and clothes were whitened with snow, and his sharp cannibal teeth, revealed by cold and wrath, gleamed through the dark.[1378]
Flokët dhe rrobat i qenë zbardhur nga bora dhe dhëmbët e tij të mprehtë si dhëmbë kanibali, ca nga të ftohtit dhe ca nga mëria, zbardhonin në errësirë.[1379]

I threw back the lattice, and presently the room filled with sweet, scense from the garden. [1380]
Hapa të dy kanatat e dritares dhe aty për aty dhoma u përmbyt nga kundërmimet që vinin nga kopshti.[1381]

I tried to jump up; but could not stir a limb; and so yelled aloud, in a frenzy of fright.[1382]
...nga frika, lëshova një thirrmë.[1383]

I guessed, however, by his irregular and intercepted breathing, that he struggled to vanquish an excess of violent emotion.[1384]
...nga dëshira e papërmbajtur për të gjetur kudo argëtim mes shoqërisë, qoftë edhe në fshat.[1385]

Mr.Linton had resumed his seat by the bed; on my reentrance, he raised his eyes, read the meaning of my blank aspect, and dropped them without giving an order, or uttering a word.[1386]
Kur e ktheva, ngriti sytë, ma kuptoi përgjigjen nga shprehja e fytyrës dhe i uli sytë përsëri.[1387]

I should laugh and dance for joy, if I found their absence was the total of my miseries, and the rest was an unnatural dream![1388]
Do të shkrihesha gazit dhe do të filloja të hidhja valle nga gëzimi, po të merrja vesh që të gjitha hallet e mia do të ishin vetëm këto dhe se kusuri ka qenë vetëm një ëndërr që nuk mund të besohet![1389]

...and the once brilliant pewter-dishes, which used to attract my gaze when I was a girl, partook of a simi-lar obscurity, created by tarnish and dust.[1390]
Pjatat prej fakfuni që dikur shkëlqenin, "ato pjata që tërhiqnin vëmendjen time kur isha cupkë e vogël", ishin nxirë edhe ato, ishin bërë këllirë nga pluhuri.[1391]

'Take care, Ellen!' answered Isabella, her eyes sparkling irefully; there was no misdoubting by their expression the full success of her partner's endeavours to make himself de-tested.[1392]
U përgjigj Izabela me sytë që i vetëtinin nga mëria; nga shprehja e fytyrës së saj nuk kishte pikë dyshimi se burri i saj ia kishte dalë plotësisht synimit të tij që të ishte i urryeshëm.[1393]

Catherine told Hareton who she was, and where she was going; and asked him to show her the way: finally, beguiling him to accompany her.[1394]
Ketrina i kishte thënë Hejrtonit se kush ishte dhe ku po shkonte; i kishte kërkuar t'i tregonte rrugën dhe ai, që më në fund i qe prishur mendja nga bukuria e saj, kishte pranuar ta shoqëronte.[1395]

[1377] Brontë, Emili., Lartësitë e stuhishme, Botimet Dudaj, Tiranë 2010, f. 135.
[1378] Brontë, Emily., Wuthering heights, Vintage Classic Library, Penguin Random House Uk, 2016, f. 186.
[1379] Brontë, Emili., Lartësitë e stuhishme, Botimet Dudaj, Tiranë 2010, f. 182.
[1380] Brontë, Emily., Wuthering heights, Vintage Classic Library, Penguin Random House Uk, 2016, f. 91.
[1381] Brontë, Emili., Lartësitë e stuhishme, Botimet Dudaj, Tiranë 2010, f. 89.
[1382] Brontë, Emily., Wuthering heights, Vintage Classic Library, Penguin Random House Uk, 2016, f. 25.
[1383] Brontë, Emili., Lartësitë e stuhishme, Botimet Dudaj, Tiranë 2010, f. 30.
[1384] Brontë, Emily., Wuthering heights, Vintage Classic Library, Penguin Random House Uk, 2016, f. 27.
[1385] Brontë, Emili, Lartësitë e stuhishme, Botimet Dudaj, Tiranë 2010, f. 32.
[1386] Brontë, Emily., Wuthering heights, Vintage Classic Library, Penguin Random House Uk, 2016, f. 139.
[1387] Brontë, Emili., Lartësitë e stuhishme, Botimet Dudaj, Tiranë 2010, f. 136.
[1388] Brontë, Emily., Wuthering heights, Vintage Classic Library, Penguin Random House Uk, 2016, f. 140.
[1389] Brontë, Emili., Lartësitë e stuhishme, Botimet Dudaj, Tiranë 2010, f. 140.
[1390] Brontë, Emily., Wuthering heights, Vintage Classic Library, Penguin Random House Uk, 2016, f. 148.
[1391] Brontë, Emili., Lartësitë e stuhishme, Botimet Dudaj, Tiranë 2010, f. 142.
[1392] Brontë, Emily., Wuthering heights, Vintage Classic Library, Penguin Random House Uk, 2016, f. 160.
[1393] Brontë, Emili., Lartësitë e stuhishme, Botimet Dudaj, Tiranë 2010, f. 154-155.
[1394] Brontë, Emily., Wuthering heights, Vintage Classic Library, Penguin Random House Uk, 2016, f. 208.

...she pledged her word, and kept it for my sake. After all, she was a sweet little girl.[1396]
Nga dashuria për mua ma dha fjalën, dhe e mbajti.[1397]

Catherine ran wild with joy at the idea of welcoming her father back; and indulged most sanguine anticipations of the innumer-able excellencies of her 'real' cousin.[1398]
Ketrina nuk e përmbajti veten nga gëzimi duke menduar se do t'i vinte i ati dhe filloi të imagjinonte plot optimizëm për cilësitë e panumërta të kushëririt të saj "të vërtetë".[1399]

The young man had been washing himself, as was visible by the glow on his cheeks and his wetted hair.[1400]
Djaloshi sapo ishte larë, siç shihej nga faqet e tij të kuqe dhe nga flokët e lagur.[1401]

She now put no further restraint on her tears; her breath was stifled by sobs.[1402]
Atëhere nuk i përmbajti lotët dhe mbeti pa frymë nga dënesa.[1403]

'Oh, I hope you'll die in a garret, starved to death!'[1404]
"Të uroj që të vdesësh nga të ftohtit lart në mbitavan!"[1405]

As to his cousin, she wept with all her might, aghast at the mischief she had done: though she said nothing.[1406]
Kushërira e tij qau dëshpërimthi e, edhe pse nuk tha gjë, u frikësua nga telashi që kishte shkaktuar.[1407]

she exclaimed, surprised at my earnestness.[1408]
Thirri e habitur nga serioziteti im.[1409]

Në shembullin e mëposhtëm hasen ndryshime morfologjike të rrethanorëve të shkakut në tekstin original është kryefjalë dhe në tekstin e përkthyer janë dy rrethanorë shkaku homogjenë.

We were in April then: the weather was sweet and warm, the grass as green as showers and sun could make it, and the two dwarf apple-trees near the southern wall in full bloom.[1410]
Ishte prill, koha ishte e ëmbël dhe e ngrohtë, bari gjelbëronte nga dielli dhe nga shirat pranverorë edhe dy pemët e mollës pranë murit rrethues nga jugu ishin mbushur plot lule.[1411]

Periudha e mëposhtme ka ndryshim kuptimor në përkthim, shembulli në tekstin e gjuhës angleze nuk ka plotës shkaku, ndërsa në tekstin e përkthyer po.

Aside her mantle, when I suddenly rose and revealed myself. The surprise petrified her an instant:[1412]

[1395] Brontë, Emili, Lartësitë e stuhishme, Botimet Dudaj, Tiranë 2010, f. 202.
[1396] Brontë, Emily., Wuthering heights, Vintage Classic Library, Penguin Random House Uk, 2016, f. 209.
[1397] Brontë, Emili, Lartësitë e stuhishme, Botimet Dudaj, Tiranë 2010, f. 203.
[1398] Brontë, Emily., Wuthering heights, Vintage Classic Library, Penguin Random House Uk, 2016, f. 210.
[1399] Brontë, Emili, Lartësitë e stuhishme, Botimet Dudaj, Tiranë 2010, f. 204.
[1400] Brontë, Emily., Wuthering heights, Vintage Classic Library, Penguin Random House Uk, 2016, f. 229.
[1401] Brontë, Emili, Lartësitë e stuhishme, Botimet Dudaj, Tiranë 2010, f. 223.
[1402] Brontë, Emily., Wuthering heights, Vintage Classic Library, Penguin Random House Uk, 2016, f. 243.
[1403] Brontë, Emili., Lartësitë e stuhishme, Botimet Dudaj, Tiranë 2010, f. 235.
[1404] Brontë, Emily., Wuthering heights, Vintage Classic Library, Penguin Random House Uk, 2016, f. 248.
[1405] Brontë, Emili., Lartësitë e stuhishme, Botimet Dudaj, Tiranë 2010, f. 240.
[1406] Brontë, Emily., Wuthering heights, Vintage Classic Library, Penguin Random House Uk, 2016, f. 251.
[1407] Brontë, Emili., Lartësitë e stuhishme, Botimet Dudaj, Tiranë 2010, f. 243.
[1408] Brontë, Emily., Wuthering heights, Vintage Classic Library, Penguin Random House Uk, 2016, f. 262.
[1409] Brontë, Emili., Lartësitë e stuhishme, Botimet Dudaj, Tiranë 2010, f. 254.
[1410] Brontë, Emily., Wuthering heights, Vintage Classic Library, Penguin Random House Uk, 2016, f. 345.
[1411] Brontë, Emil., Lartësitë e stuhishme, Botimet Dudaj, Tiranë 2010, f. 330.
[1412] Brontë, Emily., Wuthering heights, Vintage Classic Library, Penguin Random House Uk, 2016, f. 258.

Për një çast ngriu nga befasia; nxori një britmë të lehtë dhe nuk lëvizi.[1413]

31	**P*repositional phrase (rrethanor)* në anglisht me *nga+emër/grup emëror* në shqip**	
Prepositional phrase (rrethanor) alternohet me nga+emër/grup emëror .		20
Kryefjalë alternuar me dy rrethanorë shkaku homogjenë në tekstin e përkthyer.		1

32. G*erund+expression* *(complement)* në anglisht alternohet me *nga+emër/grup emëror* në gjuhën shqipe.

Në tekste janë hasur raste kur rrethanori (complement) shprehet me *gerund+expression* në anglisht alternohet me *nga+emër/grup emëror* në gjuhën shqipe. Në këtë ndërtim hasen më së shpeshti ndryshime në përkthim.

I couldn't explain to Edgar how certain I felt of having a fit, or going raging mad, if he persisted in teasing me![1414]
Nuk ia dilja t'i shpjegoja Edgarit se po të vijonte të më provokonte, isha e sigurt se do të kisha një krizë nervash, apo që do të çmendesha nga inati![1415]

Its occupants had recommenced their angry discussion: Mrs. Linton, at least, was scolding with renewed vigour; Heathcliff had moved to the window, and hung his head, somewhat cowed by her violent rating apparently.[1416]
Aty, ata të dy e kishin filluar pësëri diskutimin e tyre inatçor, apo të paktën, zonja Linton po fliste përsëri e nxehur, ndërsa Hithklifi i ishte afruar dritares dhe po rrinte kokëvarur, si duket i frikësuar nga qortimet e saj.[1417]

Cathy stared a long time at the lonely blossom trembling in its earthy shelter, and replied, at length[1418]
Keti ia nguli sytë një copë herë lules së vetmuar që dridhej nga era brënda guvës dhe më në fund u gjegj[1419]

She stepped close up; her black eyes flashing with passion and resolution.[1420]
Iu afrua ndërsa sytë e zez i vetëtinin nga vendosmëria dhe nga inati.[1421]

'I wouldn't eat or drink here, if I were starving.'[1422]
"Nuk do të ha e nuk do të pi as edhe një gjë këtu, edhe sikur të vdes nga uria!"[1423]

Miss Linton, I shall enjoy myself remarkably in thinking your father will be miserable: I shall not sleep for satisfaction.[1424]

[1413] Brontë, Emili., Lartësitë e stuhishme, Botimet Dudaj, Tiranë 2010, f. 250.
[1414] Brontë, Emily., Wuthering heights, Vintage Classic Library, Penguin Random House Uk, 2016, f. 128.
[1415] Brontë, Emili., Lartësitë e stuhishme, Botimet Dudaj, Tiranë 2010, f. 128.
[1416] Brontë, Emily., Wuthering heights, Vintage Classic Library, Penguin Random House Uk, 2016, f. 120.
[1417] Brontë, Emili., Lartësitë e stuhishme, Botimet Dudaj, Tiranë 2010, f. 117.
[1418] Brontë, Emily., Wuthering heights, Vintage Classic Library, Penguin Random House Uk, 2016, f. 242.
[1419] Brontë, Emili., Lartësitë e stuhishme, Botimet Dudaj, Tiranë 2010, f. 234.
[1420] Brontë, Emily., Wuthering heights, Vintage Classic Library, Penguin Random House Uk, 2016, f. 284.
[1421] Brontë, Emili., Lartësitë e stuhishme, Botimet Dudaj, Tiranë 2010, f. 274.
[1422] Brontë, Emily., Wuthering heights, Vintage Classic Library, Penguin Random House Uk, 2016, f. 284.
[1423] Brontë, Emili., Lartësitë e stuhishme, Botimet Dudaj, Tiranë 2010, f. 274.
[1424] Brontë, Emily., Wuthering heights, Vintage Classic Library, Penguin Random House Uk, 2016, f. 288.

Zonjusha Linton, kënaqem shumë duke menduar se babai yt do të jetë bërë merak; nuk do të më zërë gjumi nga gëzimi.[1425]

32	**Rrethanori (complement) *Gerund* në anglisht alternohet me *nga+emër/grup emëror* në gjuhën shqipe**
Rrethanori Gerund në anglisht alternohet me nga+emër/grup emëror në gjuhën shqipe	6

33. Rrethanori i shkakut (complement) *preposition+noun* në anglisht alternohet me rrethanor *me formë të pashtjelluar përcjellore* në gjuhën shqipe

Në tekste janë hasur raste kur rrethanori (Complement *preposition+noun)* në anglisht alternohet me rrethanor *me formë të pashtjelluar përcjellore* në gjuhën shqipe. Në këtë ndërtim hasen tri raste në dy periudha të listuara më poshtë.

We excused her, to a certain extent, on the plea of ill-health: she was dwindling and fading before our eyes.[1426]
Deri në një farë pike edhe e falnin, duke menduar se ishte për shkak të shëndetit të dobët: tretej dhe vyshkej para syve tanë.[1427]

I could gather, however, that her guide had been a favourite till she hurt his feelings by addressing him as a servant; and Heathcliff's housekeeper hurt hers by calling him her cousin.[1428]
Sidoqoftë, e kuptova se shoqëria e tij kishte pëlqyer deri në çastin kur ajo i kishte cënuar ndjeshmërinë, duke i folur si një shërbëtori dhe guvernantja e Hithklifit e kishte prekur duke thënë që ishin kushërinj.[1429]

33	**Complement *preposition+noun* në anglisht alternohet me rrethanor *me formë të pashtjelluar përcjellore* në gjuhën shqipe**
Preposition+noun alternohet me rrethanor *me formë të pashtjelluar përcjellore*	3

34. Rrethanori i shkakut (complement) në tekstin anglisht që alternohet me pjesë të nënrenditur në tekstin e gjuhës shqipe.

The Heights were Heathcliff's land, and he was reproving the poacher.[1430]
Kodra ishte pronë e Hithklifit dhe ai po e qortonte vajzën se po gjuante pa leje.[1431]

Linton, don't you recall your cousin, that you used to tease us so with wishing to see?'[1432]
Linton, nuk e mban mend kushërirën tënde, atë për të cilën na more shpirtin, sepse doje të shkoje e ta takoje?[1433]

[1425] Brontë, Emili., Lartësitë e stuhishme, Botimet Dudaj, Tiranë 2010, f. 278.
[1426] Brontë, Emily., Wuthering heights, Vintage Classic Library, Penguin Random House Uk, 2016, f. 109.
[1427] Brontë, Emili., Lartësitë e stuhishme, Botimet Dudaj, Tiranë 2010, f.102.
[1428] Brontë, Emily., Wuthering heights, Vintage Classic Library, Penguin Random House Uk, 2016, f. 208.
[1429] Brontë, Emili, Lartësitë e stuhishme, Botimet Dudaj, Tiranë 2010, f. 202.
[1430] Brontë, Emily., Wuthering heights, Vintage Classic Library, Penguin Random House Uk, 2016, f. 225.
[1431] Brontë, Emili, Lartësitë e stuhishme, Botimet Dudaj, Tiranë 2010, f. 219.
[1432] Brontë, Emily., Wuthering heights, Vintage Classic Library, Penguin Random House Uk, 2016, f. 227.
[1433] Brontë, Emili, Lartësitë e stuhishme, Botimet Dudaj, Tiranë 2010, f. 221.

Shame at her scorn, and hope of her approval, were his first prompters to higher pursuits; and instead of guarding him from one and winning him to the other, his endeavours to raise himself had produced just the contrary result.[1434]
Turpi që i shkaktohej ngaqë ajo e përçmonte dhe shpresa që ajo ta vlerësonte një ditë, e kishin shtyrë të kërkonte diç më shumë; por në vend që ta mbronin nga përbuzja dhe t'ia rritnin vlerën në sytë e saj, përpjekjet e tij për t'u kulturuar kishin çuar në një përfundim krejt të kundërt.[1435]

No I have to scold them every evening for their late rambles.[1436]
U bërtas çdo natë, sepse shëtisin deri vonë.[1437]

34	**Rrethanor (complement) në tekstin anglisht që alternohet me pjesë të nënrenditur**	
Rrethanor (complement) alternohet me pjesë të nënrenditur		4

35. Periudha me ndryshim rendi nga teksti në anglisht në tekstin e përkthyer në gjuhën shqipe.

Në tekste janë hasur jo pak raste kur periudhat nga teksti në anglisht në tekstin e përkthyer në gjuhën shqipe u ndryshohet rendi, ndryshojnë semantikisht, u hiqen apo u shtohen fjalë. Hasen raste të tilla që në tekstin e gjuhës angleze është periudhë në marrëdhënie kushtore dhe në tekstin e përkthyer është periudhë me marrëdhënie shkakore, apo periudha që në tekstin e gjuhës angleze ka ndryshim kuptimor në lidhje me të njëjtën periudhë në tekstin e përkthyer. Në shembujt e mëposhtëm, janë renditur rastet kur në tekstin e gjuhës angleze ka ndryshim sintaksor dhe kuptimor në lidhje me të njëjtën periudhë në tekstin e përkthyer.

'You must come, to cure me,' he answered. 'You ought to come, because you have hurt me: you know you have extremely! I was not as ill when you entered as I am at present was I?'[1438]
Pse jo?Pse s'mund të rrimë?
Sepse, në rast se të kam bërë keq, unë nuk duhet të vij më.
Duhet të vish pikërisht, sepse më ke bërë keq.[1439]

Në rastin e mësipërm përkthyesi ka kryer një përkthim krejt ndryshe nga ana strukturore, fjalive sipas kumtimit, madje ka ndryshuar marrëdhëniet, ka shumë ndryshim nga ana kuptimore në tri fjali të njëpasnjëshme dhe përkthyesi zgjedh një ngjashmëri semantike duke spostuar marrëdhënien shkakore nga një fjali tek tjetra.

'My dear Miss Catherine,' I began, too vividly impressed by her recent kindness to break into a scold, 'where have you been riding out at this hour? And why should you try to deceive me by telling a tale? Where have you been? Speak!'[1440]

[1434] Brontë, Emily., Wuthering heights, Vintage Classic Library, Penguin Random House Uk, 2016, f. 319.
[1435] Brontë, Emili., Lartësitë e stuhishme, Botimet Dudaj, Tiranë 2010, f. 307.
[1436] Brontë, Emily., Wuthering heights, Vintage Classic Library, Penguin Random House Uk, 2016, f. 237.
[1437] Brontë, Emili., Lartësitë e stuhishme, Botimet Dudaj, Tiranë 2010, f. 313.
[1438] Brontë, Emily., Wuthering heights, Vintage Classic Library, Penguin Random House Uk, 2016, f. 254.
[1439] Brontë, Emili., Lartësitë e stuhishme, Botimet Dudaj, Tiranë 2010, f. 245.
[1440] Brontë, Emily., Wuthering heights, Vintage Classic Library, Penguin Random House Uk, 2016, f. 258.

"E dashur zonjusha Ketrin", fillova të flisja fort pa qenë e zonja t'i bërtitja egër, sepse isha akoma shumë e prekur nga përkujdesja që kishte treguar ndaj meje.[1441]

But I told her she had nothing to give, they ware all, all mine. And then she cried, and took a little picture from her neck, and said I should have that; two pictures in a gold case, on one side her mother, and on the other uncle, when they were young.[1442]
Por unë i thashë se nuk mund të më premtonte asgjë, sepse të gjitha këto gjëra ishin të miat, të gjitha të miat, atëherë nisi të qante, mori një medaljon që mbante në qafë dhe tha se do të ma jepte atë: janë dy portrete në një medaljon ari, nga njëra anë e ëma dhe nga na tjetër daja, kur ishin të rinj.[1443]

'If you have not courage to attack him, make an apology, or allow yourself to be beaten.[1444]
Do të të shërbejë si mësim, meqë je shtirë më trim nga ç'je.[1445]

Shembulli i mësipërm në tekstin e gjuhës angleze është periudhë në marrëdhënie kushtore dhe në tekstin e përkthyer është periudhë me marrëdhënie shkakore dhe jo vetëm kaq, por ka ndryshime semantike dhe një mënyrë e tillë konstatohet në disa raste, siç do t'i shpjegojmë dhe më poshtë dhe sipas mendimit tim kjo ndodh, jo sepse të dyja gjuhët nuk kanë potencialin për të shprehur të njëjtin ndërtim gramatikor për të arritur qasjen gramatikore apo kuptimore, por sepse përkthyesi ka arritur një qasje të ngjashme semantike, duke nënkuptuar një shqipërim letrar.

I did not care hardly what they did to each other; especially as I felt that, however the scene closed, we should all be driven asunder for nobody knows how long![1446]
Në rradhë të parë, sepse e ndjeva që sido që të mbyllej ajo skenë ndërmjet nesh, do të kishim krisje dhe ndarje për kushedi sa kohë.[1447]

I can't be prevented from going to Wuthering Heights, except by inflicting misery on two people; whereas, if you'll only not tell papa, my going need disturb the tranquillity of none.[1448]
Nuk mund të më ndalohet të shkoj te Lartësitë e Stuhishme, sepse kjo gjë do të dënonte dy njerëz të shyteshin në trishtim.[1449]

Shembulli i mësipërm, në tekstin e gjuhës angleze ka ndryshim kuptimor në lidhje me të njëjtën periudhë në tekstin e përkthyer.

I demanded sternly, supposing I could frighten him into giving intelligence, by catching him thus, alone.[1450]
E pyeta egër, duke menduar se do të mund të më jepte informata po ta trembja, meqë ishte krejt vetëm aty.[1451]

'I've been starved a month and more,'[1452]
'Ka më shumë se një muaj që po vdes nga të ftohtit', tha ajo, duke u mëshuar fjalëve me përbuzje.[1453]

[1441] Brontë, Emili., Lartësitë e stuhishme, Botimet Dudaj, Tiranë 2010, f. 250.
[1442] Brontë, Emily., Wuthering heights, Vintage Classic Library, Penguin Random House Uk, 2016, f. 296.
[1443] Brontë, Emili., Lartësitë e stuhishme, Botimet Dudaj, Tiranë 2010,f. 285.
[1444] Brontë, Emily., Wuthering heights, Vintage Classic Library, Penguin Random House Uk, 2016, f. 121.
[1445] Brontë, Emili., Lartësitë e stuhishme, Botimet Dudaj, Tiranë 2010, f. 118.
[1446] Brontë, Emily., Wuthering heights, Vintage Classic Library, Penguin Random House Uk, 2016, f. 123.
[1447] Brontë, Emili., Lartësitë e stuhishme, Botimet Dudaj, Tiranë 2010, f. 120.
[1448] Brontë, Emily., Wuthering heights, Vintage Classic Library, Penguin Random House Uk, 2016, f. 267.
[1449] Brontë, Emili., Lartësitë e stuhishme, Botimet Dudaj, Tiranë 2010, f, 258.
[1450] Brontë, Emily., Wuthering heights, Vintage Classic Library, Penguin Random House Uk, 2016, f. 294.
[1451] Brontë, Emili., Lartësitë e stuhishme, Botimet Dudaj, Tiranë 2010, f. 283.
[1452] Brontë, Emily., Wuthering heights, Vintage Classic Library, Penguin Random House Uk, 2016, f. 312.

……this afternoon I might say it would be wise to refuse him- since he asked you after that, he must either be hopelessly stupid, or venturesome fool.[1454]
Një gjë është e sigurt: duke kujtuar skenën në të cilën u sollët në atë mënyrë në praninë time sot pasdreke, do të thoja se do të ishte padyshim më mirë të mos pranonit, meqenëse kjo kërkesë erdhi mbas ngjarjes, tregon se ai ose është budalla i madh, ose është një trim i çmendur.[1455]

Forma përcjellore në shembullin e mësipërm nuk ka kuptim shkakor.

''But I offered more than once, and asked,' he said, kindling up at her pertness, 'I asked Mr. Heathcliff to let me wake for you '[1456]
'Por unë kam kërkuar disa herë dhe i kam thënë zotit Hithklif të më linte të gdhihesha për ju...', tha ai i prekur nga ajo fyerje.[1457]

With Mr. Heathcliff, grim and saturnine, on the one hand, and Hareton, absolutely dumb, on the other, I made a somewhat cheerless meal, and I went early.[1458]
Dreka nuk kaloi edhe aq gazmore, sepse nga njëra anë ishte zoti Hithklif, i zymtë dhe i trishtuar dhe nga ana tjetër ishte Hejrtoni, që s'e hapi gojën as edhe një herë të vetme; ika shumë shpejt.[1459]

'And now, kiss me, for minding so well.'[1460]
"Dhe tani puthmë sepse kam mësuar mirë."[1461]

Shembujt e mësipërm, në tekstin e gjuhës angleze kanë ndryshim sintaksor dhe kuptimor në lidhje me të njëjtën periudhë në tekstin e përkthyer.

Its owner stood behind; her light, shining ring-lets blending, at intervals, with his brown looks, as she bent to superintend his studies; and her face it was lucky he could not see her face, or he would never have been so steady.[1462]
E zonja e dorës po rrinte në këmbë mbrapa tij; kur përkulej për t'i dëftyer diçka, kacurrelat e saj të praruara që shkëlqenin, ngatërroheshin me flokët e tij gështenjë dhe fytyrën e saj, sepse përndryshe nuk do të mund t'i kushtohej librit.[1463]

Oh, Lord, judge 'em, for there's norther law nor justice among wer rullers!'[1464]
O zot, gjykoji ti, sepse ata që na qeverisin nuk njohin as ligj dhe as drejtësi.[1465]

Catherine, by instinct, must have divined it was obdurate perversity, and not dislike, that prompted this dogged conduct; for, after remaining an instant undecided, she stooped and impressed on his cheek a gentle kiss.[1466]
Katerina duhet ta ketë ndjerë instinktivisht se kokëfortësia e tij nuk shkaktohej nga antipatia ndaj saj, por ngaqë e kishte tepër të zhvilluar mosbesimin dhe kryelartësinë; prandaj, mbasi qëndroi një çast e hutuar, u përkul dhe e puthi lehtë në faqe.[1467]

Shembulli i mësipërm, në tekstin e gjuhës angleze ka ndryshim sintaksor dhe kuptimor në lidhje me të njëjtën periudhë në tekstin e përkthyer.

[1453] Brontë, Emili., Lartësitë e stuhishme, Botimet Dudaj, Tiranë 2010, f. 300
[1454] Brontë, Emily., Wuthering heights, Vintage Classic Library, Penguin Random House Uk, 2016, f. 81.
[1455] Brontë, Emili., Lartësitë e stuhishme, Botimet Dudaj, Tiranë 2010, f. 78.
[1456] Brontë, Emily., Wuthering heights, Vintage Classic Library, Penguin Random House Uk, 2016, f. 313.
[1457] Brontë, Emili., Lartësitë e stuhishme, Botimet Dudaj, Tiranë 2010, f. 301.
[1458] Brontë, Emily., Wuthering heights, Vintage Classic Library, Penguin Random House Uk, 2016, f. 320.
[1459] Brontë, Emili., Lartësitë e stuhishme, Botimet Dudaj, Tiranë 2010, f. 308.
[1460] Brontë, Emily., Wuthering heights, Vintage Classic Library, Penguin Random House Uk, 2016, f. 324.
[1461] Brontë, Emili., Lartësitë e stuhishme, Botimet Dudaj, Tiranë 2010, f. 311.
[1462] Brontë, Emily., Wuthering heights, Vintage Classic Library, Penguin Random House Uk, 2016, f. 325.
[1463] Brontë, Emili., Lartësitë e stuhishme, Botimet Dudaj, Tiranë 2010, f. 312.
[1464] Brontë, Emily., Wuthering heights, Vintage Classic Library, Penguin Random House Uk, 2016, f. 326.
[1465] Brontë, Emili., Lartësitë e stuhishme, Botimet Dudaj, Tiranë 2010, f. 312.
[1466] Brontë, Emily., Wuthering heights, Vintage Classic Library, Penguin Random House Uk, 2016, f. 331.
[1467] Brontë, Emili., Lartësitë e stuhishme, Botimet Dudaj, Tiranë 2010, f. 317.

He must have seen Cathy and her cousin about the spot before he examined it, for while his jaws worked like those of a cow chewing its cud, and rendered his speech difficult to understand, he began:-[1468]
Duhej të kishte parë Ketin dhe kushëririn e saj në vendin e luleve, qysh para se të shkonte të kontrollonte, sepse me nofullat që i lëviznin si ato të një lope që ripërtypej, gjë që e vështirësonte që të merrej vesh se ç'po thoshte, ia nisi:[1469]

to understand,= vështirësonte që të merrej vesh se ç'po thoshte

The red fire-light glowed on their two bonny heads, and revealed their faces animated with the eager interest of children; for, though he was twenty-three and she eighteen, each had so much of novelty to feel and learn, that neither experienced nor evinced the sentiments of sober disenchanted maturity.[1470]
Fekstima e flakëve ndriçonte flokët dhe fytyrat e tyre që tregonin se i gjallëronte një entuaizëm fëminor; sepse, megjithëse ai ishte njëzetë e tre vjeç dhe ajo tetëmbëdhjetë, për të dy ata, gjëja e re që ishin duke përjetuar dhe mësuar ishte kaq e fortë, sa asnjëri prej të dyve nuk kujdesej për t'i fshehur ndjenjat e tij.[1471]

35	**Periudha me ndryshim rendi nga teksti në anglisht në tekstin e gjuhës shqipe.**
Periudha me ndryshim rendi nga teksti në anglisht në tekstin e gjuhës shqipe.	17

[1468] Brontë, Emily., Wuthering heights, Vintage Classic Library, Penguin Random House Uk, 2016, f. 337.
[1469] Brontë, Emili., Lartësitë e stuhishme, Botimet Dudaj, Tiranë 2010, f. 322.
[1470] Brontë, Emily., Wuthering heights, Vintage Classic Library, Penguin Random House Uk, 2016, f. 340.
[1471] Brontë, Emili., Lartësitë e stuhishme, Botimet Dudaj, Tiranë 2010, f. 326.

Përfundime mbi shkakësinë në tekstin "*Wuthering heights*" në gjuhën angleze në qasje me përkthimin e tekstit në shqip *"Lartësitë e stuhishme"*

Duke parë më së pari llojet e periudhave shkakore në romanin "*Wuthering heights*" në lidhje me mjetet lidhëse si llojet e lidhëzave, shprehjet që krijojnë marrëdhënie shkakore, përse përdoreshin ato më së shumti dhe më tej duke krahasuar variantin në gjuhën angleze me përkthimin në gjuhën shqip dalim në disa përfundime.

- Së pari dallimi që u gjet midis tekstit autentik dhe atij në gjuhën shqip ka lidhje me përdorimin e lidhëzave në marrëdhëniet shkakore, statistikisht e rëndësishme, me një shkallë mjaft të lartë sigurie, arrijmë në përfundimin se dallimet nuk janë rastësore, por për shkak të një reflektimi të vërtetë të variacionit në përdorimin e marrëdhënieve shkakore në të dy gjuhët.
- Së dyti për të vazhduar me një analizë më të detajuar, u analizua shpeshtia e të gjitha llojeve të mjeteve lidhëse të përdorura në realizimin e llojeve të ndryshme të marrëdhënieve shkakore për të përcaktuar cilat janë më shpesh në çdo gjuhë kur tiparet e të dyjave qasje, njohëse dhe funksionale, ndërveprojnë me anë të teknikave të përkthimit.
- U hasën mbi 35 lloje kombinimesh të shprehësisë shkakore të cilat në mënyrë të përmbledhur listohen më poshtë:

1. Janë një sërë rastesh kur periudhat me marrëdhënie shkakore në tekstin e gjuhës angleze ndërtohet me lidhëzën <u>*because*</u> e cila në tekstin e gjuhës shqipe përkthehet me <u>*sepse*</u>. Në periudhat e sapopërmendura kur rendi i periudhës është i tillë që pjesa e nënrenditur është pas pjesës kryesore edhe në gjuhën angleze edhe në përkthimin e gjuhës shqipe u hasën tetëmbëdhjetë raste. Më tej, kur rendi i periudhës është i tillë që pjesa e nënrenditur është në mes të pjesës kryesore edhe në gjuhën angleze edhe në përkthimin e gjuhës shqipe u hasën gjashtë ndërtime dhe kur shkaku jepet si fjali më vete në tekstin original, pa lidhëz, ndërsa në tekstin e përkthyer në shqip jepet në periudhë me marrëdhënie shkakore janë hasur pesë raste të tilla. Haset vetëm një rast kur shkaku paraqitet me pjesë homogjene dhe një rast kur përkthyesi e ka prishur rendin e fjalisë duke e dhënë shkakun pas pjeës kryesore të periudhës, ndryshe nga teksti në origjinal, që është në fillim.

2. Në këtë rast, kur <u>*lidhëza 0*</u> në anglisht alternohet me <u>*sepse*</u> në gjuhën shqipe është hasur shpesh. Kur pjesa e nënrenditur shkakore është pas pjesës kryesore haset në tridhjetë e dy raste të tilla në tekste. U hasën pesë raste në të cilat pjesa e nënrenditur shkakore është para pjesës kryesore në tekstin e gjuhës angleze dhe gjithashtu në

rendin e periudhës ku pjesa e nënrenditur është në mes të pjesës kryesore janë hasur pesë raste. Janë vjelë tri raste të tilla kur në tekstin e përkthyer shkaku paraqitet fjali më vete.

3. Në rastin kur *lidhëza 0* në anglisht alternohet me *se* në gjuhën shqipe. Është hasur vetëm një rast dhe ku pjesa e nënrenditur është pas pjesës kryesore në origjinal dhe haset në mes të pjesës kryesore në tekstin e përkthyer.

4. *Lidhëza 0* në anglisht alternohet me *meqë* në gjuhën shqipe në një sërë rastesh shkakore. U hasën shtatë të tilla ku pjesa e nënrenditur është në mes të pjesës kryesore në tekstin në origjinal dhe tri të tilla ku pjesa e nënrenditur është pas pjesës kryesore dhe dy të tilla ku pjesa e nënrenditur është para pjesës kryesore.

5. Në rastin kur *lidhëza 0* në anglisht alternohet me *ngaqë* në gjuhën shqipe janë hasur katër të tilla me ndryshime nga origjinali në tekstin e përkthyer në gjuhën shqipe të tilla që në tekstin shqip jepen më tepër detaje letrare.

6. Është hasur vetëm një rast kur lidhëza *that* në anglisht alternohet me *nga frika se* në gjuhën shqipe dhe rendi i periudhës është i tillë që pjesa e nënrenditur shkakore të jetë në mes të pjesës kryesore dhe ka ndryshim ndërtimi sintaksor midis dy periudhave.

7. Lidhëza *since* në anglisht alternohet me *formë e pashtjelluar përcjellore* në gjuhën shqipe vetëm në një rast, në një ndërtim me ndryshim semantik dhe sintaksor të fjalisë nga përkthyesi.

8. U hasën katër raste kur lidhëza *as* në anglisht alternohet me *sepse/meqenëse* në gjuhën shqipe dhe në tri prej tyre pjesa e nënrenditur është pas pjesës kryesore dhe në një të tillë pjesa e nënrenditur është në mes të pjesës kryesore.

9. Një nga rastet më të hasura është *why* në anglisht e cila alternohet me *pse* në gjuhën shqipe. Në këtë ndërtim pjesa e varur shkakore haset më së shpeshti në fjali pyetëse të drejta. Në këtë ndërtim janë hasur njëzet e tre raste të tilla.

10. Mjeti *and why/and because* në anglisht alternohet me *pse /sepse* në gjuhën shqipe. Në këtë ndërtim, me ndajfolje shkakore *why* në anglisht e paraprirë nga lidhëza bashkërenditëse *and* alternohet *pse*/ *po pse*/ *dhe pse*/ *dhe sepse* në gjuhën shqipe dhe në këtë ndërtim janë hasur pesë raste të tilla.

11. U has rasti kur përemri pyetës *what* në anglisht alternohet me ndajfoljen *pse* në gjuhën shqipe. U hasën gjithsej katër raste të tilla.

12. Në tekste janë hasur dy raste kur *how* në anglisht alternohet me *pse* në gjuhën shqipe.

13. Në tekste janë hasur raste kur lidhëza *that* në anglisht alternohet me *se* në gjuhën shqipe. Në këtë ndërtim janë hasur tri raste, në të cilat një rast është ku pjesa e nënrenditur është pas pjesës kryesore dhe në dy raste të tjera pjesa e nënrenditur është në mes të pjesës kryesore.

14. Parafjala *for* në anglisht alternohet me *sepse/pse* në gjuhën shqipe. Në këtë ndërtim hasen shumë raste ku pas pjesës kryesore u volën pesëmbëdhjetë të tilla, e më së shpeshti në mes të pjesës kryesore njëzet e një të tilla dhe vetëm një është para pjesës kryesore.

15. *For* në anglisht alternohet me *sepse* në gjuhën shqipe (madje me pjesë homogjene). Në këtë ndërtim sifjalitë shkakore ndërtohen me paraprirësen *for* si lidhëz shkakore dhe në tekste hasen më së shpeshti pas pjesës kryesore katër të tilla, e më pak në mes të pjesës kryesore dy të tilla dhe para pjesës kryesore vetëm një rast.

16. Është hasur vetëm një rast kur *for* në anglisht alternohet me *ngaqë* në gjuhën shqipe në një rast dhe pjesët e nënrenditura shkakore homogjene janë pas pjesës kryesore.

17. *Whether* në anglisht alternohet me *ngase* në gjuhën shqipe. Në tekstet e marra në shqyrtim u has vetëm një rast dhe pjesët e nënrenditura shkakore homogjene janë para pjesës kryesore në tekstin në origjinal, por është i ndryshuar në strukturë në tekstin e përkthyer.

18. *For/ since/ because/ as* në anglisht alternohen me *meqë* në gjuhën shqipe në tekstet e sipërpërmendura. Në këtë ndërtim sifjalitë shkakore hasen më së shpeshti pas pjesës kryesore, dhjetë të tilla, e në tri raste ku pjesa shkakore është në mes të pjesës kryesore dhe një i tillë që pjesa e nënrenditur shkakore të jetë para pjesës kryesore.

19. Lidhëza bashkërenditëse shtuese *and* në anglisht alternohet me *sepse* në gjuhën shqipe në një rast me pjesë homogjene.

20. Në tekste është hasur një rast kur *of+ noun* në anglisht alternohet me *sepse* në gjuhën shqipe dhe rendi i periudhës është i tillë ku pjesa e nënrenditur është pas pjesës kryesore.

21. *Gerund/infinitive; formë foljore;lidhëz 0* në anglisht alternohen me *formë të pashtjelluar përcjellore* në gjuhën shqipe dhe raste të tilla hanë hasur dhjetë të tilla, pra këto forma në anglisht alternohen rëndom me përcjellore në gjuhën shqipe.

22. *Gerund* në anglisht alternohet me *se/sepse* në gjuhën shqipe. Ndërtime të tilla janë hasur tetë në tekste ku më së shpeshti pjesa e nënrenditur është pas pjesës kryesore, gjashtë të tilla.

23. Në tekste janë hasur raste kur *gerund* në anglisht alternohet me lidhëzat *meqë/ngaqë* në gjuhën shqipe, tetë të tilla ku më së shpeshti janë hasur raste ku pjesa e nënrenditur është në mes të pjesës kryesore, katër të tilla.

24. Rrethanori i shkakut *(prep.+noun)* *at+noun* *n*ë anglisht alternohet me pjesë të varur të paraprirë nga lidhëza *sepse* në gjuhën shqipe. Hasen pesë raste të tilla në tekstet e sipërpërmendura kur rendi i periudhës është dhe pas pjesës kryesore edhe në mes të saj.

25. Në tekste janë hasur dy raste kur *rrethanori i shkakut (to+noun)* në anglisht alternohet me periudhë me pjesë të nënrenditur shkakore të paraprirë nga *meqë* në gjuhën shqipe.

26. Lidhëza *for fear of* në anglisht alternohet me *nga frika se* në gjuhën shqipe. Në këtë ndërtim u has një raste i tillë, ku pjesa e nënrenditur është në mes të pjesës kryesore dhe katër raste ku pjesa e nënrenditur është pas pjesës kryesore.

27. Periudha me më shumë se një shkak në anglisht dhe në gjuhën shqipe u hasën rreth tetëmbëdhjetë të tilla, ku kishte dhe raste që përkthyesi kishte ndryshuar strukturën e fjalisë.

28. Në rastin kur *causative with make (complement)* në anglisht alternohet me *nga+emër* në gjuhën shqipe u hasën katër raste.

29. *For+ noun / gerund/ adjective (as a complement)* në anglisht alternohet me *për shkak të /për arsyr të/për të...* në gjuhën shqipe si rrethanor hasen dy raste dhe në gjuhën angleze hasen tetë raste të tjera ku shkaku jepet në mënyra të ndryshme, por përkthehet me rrethanor të paraprirë me shprehjen lidhëzore *për shkak të*.

30. *...no fear of (complement)* në anglisht alternohet me *nga+emër* në gjuhën shqipe në një rast dhe një rast tjetër është i tillë që gerundi përkthehet me *nga+emër* në gjuhën shqipe.

31. U hasën njëzet raste kur *prepositional phrase (complement)* në anglisht alternohet me *nga+emër / grup emëror* në gjuhën shqipe.

32. *Gerund (complement)* në anglisht alternohet me *nga+emër/grup emëror* në gjuhën shqipe. U hasën gjashtë ndërtime të tilla. Në këtë ndërtim hasen më së shpeshti ndryshime në përkthim.

33. Në tekste janë hasur raste kur rrethanori (Complement *preposition+noun)* në anglisht alternohet me rrethanor *me formë të pashtjelluar përcjellore* në gjuhën shqipe. Në këtë ndërtim hasen katër raste në tri periudha.

34. Rrethanor (complement) në tekstin anglisht që alternohet me pjesë të nënrenditur në tekstin e gjuhës shqipe, u hasën katër raste.

35. Periudha me ndryshim rendi nga teksti në anglisht në tekstin e gjuhës shqipe. Hasen shtatëmbëdhjetë raste të tilla që në tekstin e gjuhës angleze është periudhë në marrëdhënie kushtore dhe në tekstin e përkthyer është periudhë me marrëdhënie shkakore, apo periudha që në tekstin e gjuhës angleze ka ndryshim kuptimor në lidhje me të njëjtën periudhë në tekstin e përkthyer.

Përfundime të kreut të pestë

Në kreun e pestë kanë gjetur zbatim çështje të linguistikës së zbatuar që nuk lidhen drejtpërdrejt me gramatikën e gjuhës, por kryhet një qasje krahasimtare në praktikë, pra mënyra të ndërtimit të marrëdhënieve shkakore në tekste letrare, më konkretisht të dy romaneve, një në gjuhën shqipe dhe një në gjuhën angleze.

U demonstrua në mënyrë të detajuar sesi dy përkthyesit kanë përkthyer tekstet, së pari *"Kronikë në gur"* të Ismail Kadaresë në përkthimin në gjuhën angleze *"Chronicle in the stone"* nga përkthyesi Arshi Pipa dhe romanit *"Wuthering heights*" të Emily Brontë paralel me shqipërimin nga Amik Kasoruho me titullin *"Lartësitë e stuhishme"*, duke veçuar ndërtimet e marrëdhënieve shkakore, për t'i ilustruar analizat në skema të ndërtuara në sajë të shpeshtisë të kombinimeve të ndërtimeve të marrëdhënieve shkakore.

Edhe pse teoritë e përkthimit janë një qasje tjetër nga këndvështrimi i studimit tonë, mund të pohojmë se një nga qëllimet e përkthyesit është të prodhojë një tekst që *'do të thotë i njëjti'* si teksti origjinal. Megjithatë, është e pamundur që fjalët ose fjali në një gjuhë dhe kulturë *'të nënkuptojnë të njëjtën'* si ato në një tjetër. Ngjashmëria mund të jetë semantike, duke gjetur të paktën një pamje të ngjashmërisë së kuptimit mes të dyjave. Mund të jetë idiomatike - gjetja e një shprehjeje që është aq e ndërlikuar, ose e ngjashme me atë që përdoret në tekstin origjinal.

Nuk ka gjasa që një tekst i përkthyer të jetë i njëjtë me origjinalin në gjithçka në të njëjtën kohë. Përkthyesi vazhdimisht përpiqet të gjejë një ekuilibër, megjithatë, një përkthyes mund të zgjedhë ndonjëherë për të shmangur ngjashmërinë dhe për të theksuar ndryshimin e tekstit të përkthyer, për t'i kujtuar lexuesit se po lexon një tekst të shkruar në një gjuhë të huaj. Pikërisht në kreun e pestë u detajua se si përkthyesi ka sjellë një tekst në një gjuhë tjetër përmes një teksti autentik, duke realizuar ekuilibra

midis *'të njëjtave'* dhe *'të ngjashmeve sa më pranë identikes'* nëse mund të shprehemi kështu.

Studimi u krye në katër hapa kryesore ku së pari u përqendruam në krijimin e skemës së shënimeve për marrëdhëniet shkakore në gjuhën shqipe dhe angleze, për të arritur në qasje shkakore të gjuhës shqipe me atë angleze. Për gjuhën angleze iu referuam gramatikave të niveleve dhe për të studiuar mjete që shprehin marrëdhënie shkakore në anglisht dhe shqip, si dhe jemi mbështetur në klasifikime të ndryshme të propozuara në literaturën për shkakësinë e gjuhës shqipe dhe angleze, dhe më tej duke hartuar një inventar kontrastiv të paraqitur në tabela dhe në mënyrë grafike.

U fokusua në analizën statistikore të të dhënave të mbledhura në lidhje me mostrën e parë dygjuhësore përbëhet nga teksti autentik në gjuhën shqipe dhe korrespondenti i tij, përkthimi në gjuhën angleze dhe fokusi i studimit tonë është mbi modelet e përkthimeve të mundshme të marrëdhënieve shkakore në shqip dhe qasjet e tyre në anglisht. Mostra e dytë dygjuhësore përbëhet nga teksti autentik në anglisht dhe korrespondenti i tij i përkthyer në shqip dhe fokusi i studimit tonë është mbi modelet e përkthimeve të mundshme të marrëdhënieve shkakore në anglisht dhe përkthimet e tyre në shqip. Skema për marrëdhëniet shkakore është e bazuar nga të gjitha hulutimet për marrëdhënien shkakore, si në gjuhën shqipe, ashtu dhe në gjuhën angleze duke pasur parasysh faktin se puna aktuale bazohet në shënime paraprake mbi tiparet e marrëdhënieve shkakore në *qasjet njohëse* dhe *funksionale-retorike* tek romanet e mësipërme, përmes një studimi me variabla të pavarur. Sistemet pasqyrojnë opsionet e mundshme në dispozicion të shqipes dhe anglishtes kur ndërtohet një lidhje shkakësie.

Analiza e teksteve i referohet kryesisht ndërtimeve sintaksore të llojeve të hasura dhe ekuivalentet në gjuhën e përkthyer. Çdo tekst është analizuar, në mënyrë përshkruese për të kuptuar cila lloj marrëdhënieje shkaku ka qenë më i hasur në secilën gjuhë. Për këtë qëllim, ne kemi parë shpeshtinë për llojet e mjeteve të preferuara për të shprehur marrëdhëniet shkakore. Tekstet janë analizuar në thellësi në mënyrë që të tregojmë cilat mjete përdoren në marrëdhënie të caktuara shkakore duke hartuar tabela që përmbajnë të gjitha mënyrat që shfaqen në korpusin e teksteve. Kjo bëhet për të treguar karakteristikat e tyre në mënyrë që të përcaktohet çdo model i mundshëm i përdorur. Përveç kësaj, të dhënat e marra u krahasuan midis të dy gjuhëve për të përcaktuar ngjashmëritë e tyre dhe dallimet që mund të jenë të dobishme për hulumtime në të ardhmen.

Tab.5.2.1. Shpeshtia e mjeteve shkakore të tekstit *"Kronikë në gur"*

Marrëdhënie shkakore	***Shpeshtia e përdorimit***
rrethanorë	77 raste
Sepse	33 raste
Pse	34 raste
Se	17 raste
Ngaqë	7 raste
pasi (përdorim shkakor)	2 raste
përderisa(përdorim shkakor)	1 rast
nga shkaku i	1 rast
duke pasur frikë se	1 rast

Tab. 5.3.2.1. Shpeshtia e përdorimit të mjeteve lidhëse tek romani "Lartësitë e stuhishme"

Mjete si shkakore	***Shpeshtia e përdorimit***	***Mjete si shkakore***	***Shpeshtia e përdorimit***
sepse	244 raste	*përderisa*	1 rast
meqë	59 raste	*pse*	5 raste
ngaqë	13 raste	*se mos*	1 rast
se	24 raste	*meqenëse*	5 raste
pasi	2 raste	*Nga frika se*	5 raste
rrethanorë	140 raste	*Rrethanorë me forma të pashtjelluara*	19 raste
për shkak të	3 raste		

Karakteristike e romanit *"Wuthering heights"* në përkthimin shqip është se më së shumti rreth 244 herë përdoret lidhëza shkakore <u>*sepse*</u> për një sërë periudhash.

Struktura e zhanrit të romanit mundëson një shumësi të marrëdhënieve shkakore. Ky zhanër ndihmon në interpretimin e marrëdhënieve të folësve të cilët shprehen me lloje të ndryshme të zgjedhura duke na dhënë një pasqyrë të përdoruesve të gjuhës në sajë të njohjes së tyre duke zgjedhur një fjalë ose një lidhje mbi një tjetër për të shprehur në atë që mund të konsiderohet si një akt kategorizimi gjuhësor sipas Sanders (2005).

Shpeshtia e përdorimit të mjeteve lidhëse tek romani "*Wuthering heights*" janë: *Because, so, since, as, while, therefore, for, from, out of, through, with(out), because of, out of, on account of, from, for fear of, cause, make, lead, this result, the main*

cause, past participle, gerund, infinitive, that is why, in that, what with, it is because, it is why... etj.

Shpeshtia e përdorimit të mjeteve lidhëse tek romani "Lartësitë e stuhishme": *sepse* 244 raste; *meqë* 59 raste; *se* 24 raste; rrethanorë 140 raste; rrethanorë me forma të pashtjelluara 19 raste; *ngaqë* 13 raste; *përderisa 1* rast; *pse* 5 raste; *se mos* 1 rast; *meqenëse* 5 raste; *pasi* 2 raste; *nga frika se* 5 raste; *për shkak të* 3 raste.

U demonstrua në mënyrë të detajuar sesi dy përkthyesit të cilët kanë përkthyer tekstet, më së shumti kanë përkthyer duke respektuar semantikën, dhe shumë pak ka të ngjarë që të krijojë një ngjashmëri semantike duke u ndikuar nga variacioni kulturor, apo kontekstual.

Kjo analizë synoi më së pari matjen e shpeshtisë së marrëdhënieve shkakore të vëzhguar në shqip-anglisht dhe anglisht-shqip. Me këtë vëzhgim, mund të shohim nëse disa mjetet janë më të prirur të ndodhin në një kategori apo në një tjetër dhe ne mund të gjejmë modele të caktuara të realizimit të tyre. Sidoqoftë, është interesante të theksohet se përkthyesit me mjeshërinë e tyre në shumicën e rasteve kanë respektuar ndërtimin sintaksor, por hasen dhe raste të ndryshimit të periudhave nga njëra gjuhë në tjetrën, më tepër si rend të pjesëve, akoma më pak në ndryshim të marrëdhënies.

Në përfundim, analiza e të dhënave ka zbuluar se dallimet e gjetura në tekstin autentik në shqip kur përkthehet në anglisht dhe teksti tjetër në përkthimin e tij anasjelltas ka ndryshime të cilat duken nga ana statistikore edhe pse duket se këto gjuhë kanë një shkallë të lartë të ngjashmërisë, përsa i përket të shprehurit të marrëdhënieve shkakore. Përveç të dhënave tona tregojnë se një numër i konsiderueshëm i marrëdhënieve shkakore janë shprehur përmes lidhjeve nëse kemi të bëjmë me një tekst origjinal ose një përkthim në shqip dhe në anglisht.

Në tekste vërejmë se mjetet lidhëse më të zakonshme dhe tipike gjuhësore shprehje në këtë rast *sepse*. Përkthimet shqipe gjithashtu kanë një numër të konsiderueshëm të marrëdhënieve shkakore të shprehura përmes lidhjeve.

Në përgjithësi, mund të konkludojmë se ekziston një nivel i madh ngjashmërie midis tekstit origjinal në anglisht dhe përkthimit të tij në shqip. Megjithatë, më pas duke analizuar rezultatet në imtësi, ne kemi kuptuar se ato pak dallime të gjetura në shprehja e marrëdhënieve shkakore nga secila gjuhë janë statistikisht të rëndësishme, dhe prandaj, ndryshimet në përdorimin e këtyre marrëdhënieve nuk janë për shkak të rastësisë por ato janë të bazuara në disa rregulla gjuhësore që përdoren në çdo gjuhë.

Duket se Emili Brontë dhe përkthyesi Arshi Pipa janë të prirur të përdorin të njëjtat lloje të marrëdhënieve shkakore. Nga njëra anë, anglishtja ka një larmi të madhe mjetesh për të ndërtuar shkakësinë dhe në rastin e përkthimit në shqip, ne gjithashtu gjejmë shumëllojshmëri të gjerë lidhur me ndërtimet sintaksore dhe ndërtime të ngjashme semantike, sidomos kur përdoren shprehje të figurshme apo fjalitë janë të gjata dhe të mbushura me detaje.

Përveç kësaj, në shqip kemi më pak zgjedhje në krahasim me llojet e ndërtimeve shkakore të përmendura më lart.

Siç mund të duket në seksionet (35 të tillë) në përgjithësi gjuha angleze është më e pasur se shqipja kur kemi bëjmë me ndryshueshmërinë leksikore.

Tipar tjetër që tërhoqi vëmendjen tonë është se marrëdhëniet shkakore në shqip janë potencial për shprehje, përderisa shkrimtari Ismail Kadare ndërton një sërë periudhash me marrëdhënie sintaksore.

KREU VI: NGJASHMËRI DHE DALLIME TË MARRËDHËNIEVE SHKAKORE NDËRMJET GJUHËS SHQIPE DHE GJUHËS ANGLEZE

Marrëdhënia shkakore ka qenë një çështje e cila është marrë në konsideratë për diskutim gjatë, për shkak të interesit gjuhësor në lidhje me rolin e saj në procesin e të shprehurit. Megjithatë, shumë pyetje nuk kanë gjetur akoma përgjigje në këtë fushë kërkimore. Prandaj, në këtë studim u synua të hetohen llojet e marrëdhënieve shkakore nga më e zakonshmja e deri më e rralla e hasur në tekste letrare në gjuhën shqipe dhe anglisht, dhe të tregohen lidhjet, mënyrat e ndërtimit përsa i përket të dy gjuhëve. Gjithashtu, për të kryer një hetim më të plotë, nga njëra anë i jemi referuar aspektit të trajtimit teorik duke marrë parasysh studimet e deritanishme dhe së dyti nga përfundimet e nxjerra si pasojë e shpeshtisë së hasjes së marrëdhënieve shkakore në tekste letrare origjinale dhe të përkthyera, nga gjuha shqipe në anglisht dhe nga teksti origjinal në anglisht i përkthyer në gjuhën shqipe.

Studimi ynë fillon nga premisa se zgjedhja e një shprehjeje specifike për të treguar shkakësinë mund të jetë për shkak të ekzistencës së krijuar në çdo gjuhë. Prandaj, objektivi kryesor i këtij studimi është ofrojë dëshmi empirike mbi modelet e tilla për analizë. Këto tekste përbëjnë burimin e të dhënave pasi një nga objektivat kryesore të këtij studimi ishte për të gjetur modelet e mundshme mes të dy gjuhëve, marrëdhëniet shkakore janë analizuar duke marrë parasysh kombinimin e dy qasjeve kryesore dhe gjetjet tregojnë se këto grupe mbajnë një sjellje të ngjashme në të dyja gjuhët; rrjedhimisht, marrëdhëniet më dominuese shkakore në shqip dhe anglisht. Përveç kësaj, kjo analizë na tregon disa veçori interesante në çdo gjuhë. Për shembull, është zbuluar se raporti më i zakonshëm i shkakut në gjuhën shqipe është *sepse* e cila ka krijuar marrëdhënie shkakore që dy shekuj më parë e deri në ditët e sotme.

U mor në konsideratë trajtimi i shkakësisë në rrafsh filozofik nga studiues të huaj. Një sërë teorish u morën në konsideratë duke u ndalur më së tepërmi tek teoria e Sweetser-it mbi kuptimin e raporteve shkakore si *"lexim i marrëdhënieve shkakore"*. Një kontribues i rëndësishëm në lidhje me shkakësinë është Halliday-i me trajtimet e tij mbi tranzicionin; metafunksionet në lidhje me ngarkesën e tyre të nënkuptuar sociale, semantike dhe funksionale të tilla.

Të kuptuarit e botës nga njeriu drejtohet nga zbatimi i principit të shkakësisë. Ky është i montuar në aftësinë njohëse të njeriut. Shpallja e një objekti[1472] ose ndodhie si shkak në gjuhën bisedore nuk lidhet me qëllimin e zbulimit të morisë shkakore, por orientohet nga situata dhe nga interesat e biseduesve. Prandaj, në këtë kre u synua të ravijëzohen llojet e marrëdhënieve shkakore më të zakonshme në gjuhën shqipe dhe angleze dhe të tregohet nëse ka lidhje shumë të mira në mes të dy gjuhëve në lidhje me shkakësinë.

Në këtë kre trajtohen çështje të tilla si: *Lidhëzat shkakore në gjuhën angleze në qasje me paralelet në gjuhën shqipe etj.*

6.1. Lidhëzat shkakore në gjuhën shqipe në qasje me paralelet në gjuhën angleze

Si në anglisht edhe në gjuhën shqipe gjejmë disa mënyra për të shprehur shkakun e marrëdhënieve. Kur bëhet fjalë për marrëdhënien shkakore, nënkuptohen që në të dyja gjuhët shkakësia realizohet nëpërmjet: *lidhëzave, ndajfoljeve* dhe *parafjalëve* etj.

Më poshtë po paraqesim tabelën përmbledhëse të mjeteve shkakore në gjuhën angleze në qasje me paralelet në gjuhën shqipe.

Tab. 6.1.1 Mjete shkakore në gjuhën angleze në qasje me paralelet në gjuhën shqipe

Tipi i mjetit lidhës		**Anglisht**	**Shqip**
conjuctions *Lidhëza*		*Because, so, since, as, while, therefore*	*sepse, kështu, pasi, si, ndërsa, pra,*
preposition *Parafjalë*		*For, from, out of, through, with(out)*	*për, nga, jashtë, përmes, me (jashtë)*
Preposition phrase *Shprehje parafjalore*		*Because of, out of, on account of, from, for fear of*	*Për shkak të, jashtë nga, për llogari të, nga frika e.*
Lexikon	Verbal clause	*Cause, make, lead*	*të shkaktojë, të bëjë, të çojë*
	Nominal phrase	*This result, the main cause*	*Ky rezultat;shkaku kryesor*
Non-finite clause *Pjesët e nënrenditura me forma foljore të pashtjelluara*		*Past participle, gerund, infinitive*	*Pjesore e së shkuarës Përcjellore* *Formë përfaqësuese e foljes*
Syntactic contructions Ndërtimet sintatike		*That is why, in that, what with*	*Kjo është arsyeja pse; në atë, me çfarë,*
It-cleft		*It is because, it is why*	*Kjo është arsyeja pse*

[1472] http://www.doktoratura.unitir.edu.al 10.10.2013

Siç duket edhe në tabelën e mësipërme në të dyja gjuhët ka qasëse të mjeteve me të cilat realizohen marrëdhëniet shkakore.

Në gjuhën shqipe, nga pikpamja gramatikore janë shteruese studimet për shkakësinë si nga gjuhëtarët e Akademisë së Shkencave; Mehmet Çeliku me studimin e tij të pasur me shembuj "Sintaksa e gjuhës shqipe" (2012), Ilo Sheperi me kontributin e tij "Gramatika dhe sintaksa e gjuhës shqipe" (1927), Linda Mëniku me studimin e saj "Konektorët e tekstit në gjuhën shqipe", Kostaq Cipo me studimin "Sintaksa" (1952), Mahir Domi me artikullin "Disa çështje të lokucioneve" (1985), Stefan Prifti me artikujt "Klasifikimi i fjalive të varura" dhe "Rreth disa çështjeve të fjalisë kohore" (1966;1972). Spiro Floqi analizon në detaje lidhëzat e nënrenditura dhe marrëdhëniet shkakore, kështu që në këtë kapitull do të përqendrohemi te karakteristikat dhe përdorimin e tyre në qasje me mënyra të realizimit të shkakësisë.

6.1.1.Lidhëza *sepse*: (because)

Lidhëza *sepse* has një përdorim të gjerë si në gjuhën shqipe edhe në gjuhën angleze, madje në përgjigjet e pyetjeve me ndajfoljen pyetëse *pse (why).* Në periudhën me lidhëzën shkakore *sepse* mund të shprehen edhe ngjyrime të tjera me anë të pjesëzave, lidhëzave korrelative, ndajfoljeve (*andaj, prandaj, vetëm, pikërisht vetëm sepse, po, jo* etj.).

Pikërisht përdoret para lidhëzës *sepse* në fjalinë e varur, për të theksuar një fakt si shkak real dhe gjendet shpesh në stilin publicistiko-shkencor të gjuhës letrare. Nga ana tjetër, ndajfoljet *andaj, prandaj* kur përdoren me lidhëzën *sepse* kanë karakter afektiv dhe gjithashtu paraqesin vërejte ndaj një fakti të parashtruar.

Prandaj dhe ai e mbylli këtu komitin, sepse këtu rrallë e tek hynin njerëz të huaj.[1473]

Kur duam të theksojmë pohimin e një fakti si shkak i vetëm për atë që është shprehur në fjalinë kryesore përdorim pjesëzën kufizuese *vetëm* ose *vetëm e vetëm*.

Nuk e pëlqente, vetëm sepse nuk i shkonte pas fjalës.[1474]

Dhe, siç e vëmë re, nuk ndahet me presje. Me të njëjtën pjesëz kufizuese mund të mohojmë shkakun e vetëm, nëse kallëzuesi i fjalisë kryesore është mohor.

Ai shkruante bukur jo vetëm sepse i pëlqente, por edhe se fletoret ua jepte në vjeshtë nxënësve të klasës më të ulët.[1475]

Në këtë rast fjalia kryesore nuk ndahet nga fjalia e nënrenditur me presje.

[1473] Mehmet Çeliku, Sintaksë e gjuhës shqipe (përbërësit sintaksorë), Ilar, Tiranë, 2012, f. 565.
[1474] M. Çeliku, M. Domi, S. Floqi, S. Mansaku, R. Pernaska, S. Prifti dhe M.Totoni, Gramatika gjuhës shqipe II. Shtypshkronja Maluka, Tiranë, 2002, f. 565.
[1475] Po aty, f. 565.

Për më tepër, kur përdorim *jo sepse*, fakti i dhënë mohohet si shkak dhe nëse në fillim përdoret *po sepse* fakti i dhënë pohohet si fakt.

Drita pati më shumë sukses jo sepse recitoi më mirë se ti, po sepse vjersha e saj ishte më e bukur.[1476]

Në rastet e fundit fjalia shkakore (*vetëm sepse, jo sepse* dhe *po sepse*) nuk ndahet me presje nga fjalia kryesore.

Fjalia shkakore me lidhëzën *sepse* ndahet me presje nga kryesorja që vendoset pas dhe kur vendoset në mes, vihet midis presjesh. Fjalia shkakore për arsye të ndryshme stilistike gjatë ligjërimit ndahet nga fjalia kryesore me një pauzë të gjatë dhe në të shkruar me pikë.

I tillë është Ali Binjaku, është kudo e s'është asgjëkund. Sepse ai është gjithmonë në shtegtim.[1477]

Sipas analizave të realizuara, në lidhje me marrëdhënien me strukturën e informacionit, konektori *sepse* mund të konsiderohet një konektor me fleksibitet të lartë, pasi realizon shprehjen e marrëdhënieve të ndryshme, të njohura dhe të panjohura, shkak-pasojë.

Lidhëza sepse, kur përdoret si *ndajfolje,* tregon për një arsye të panjohur, shkak që nuk dihet ose nuk përcaktohet dot.[1478]

Sepse e donte.

Sepse nuk duroj dot.

Lidhëza *sepse*, si lidhëz shkakore, vendoset në krye të fjalisë së varur shkakore, për të treguar arsyen ose shkakun e diçkaje, si: *për shkak se, për arsye se, meqë.*

Nuk foli, sepse ishte i lodhur.

Nuk e dëgjoj njeri, sepse ishte larg.

Nëse analizojmë ndajfoljen sepse, në shpjegimin e saj në "Fjalorin e Gjuhës Shqipe"[1479] (*Nuk e di sepse*), shohim se kjo ndajfolje mund të zëvendësohet me: *për ç'shkak, për ç'arsye,* por në këto raste shfaqet si lidhëz. P.sh.:

Nuk e di për ç'shkak.

Për më tepër duket qartazi që *sepse* është një konektor shkakor dhe përdorimi i shpeshtë në fillim të fjalisë tregon funksionin e tij si një konektor teksti. *Sepse* vendoset në fillim të një fjalie pas një pyetjeje.

Përse duhet të harroj, atë që shkoj ditën? - tha prifti.

[1476] M. Çeliku, M. Domi, S. Floqi, S. Mansaku, R. Pernaska, S. Prifti dhe M.Totoni, Gramatika gjuhës shqipe II. Shtypshkronja Maluka, Tiranë, 2002, f. 566.
[1477] Po aty, f. 571.
[1478] Fjalori i gjuhës shqipe. Akademia e Shkencave të Shqipërisë. Tiranë, 2006, f. 1742.
[1479] Fjalori i gjuhës shqipe së sotme. Akademia e Shkencave të RS-së së Shqipërisë. Tiranë, 1980.

Sepse ne kemi një atdhe me këta të mjerë.[1480]

Lidhëza *sepse* mund të vendoset pas një pauze (presjeje) ose pas një pike.[1481]

Ndoshta, sepse ato porsa kishin dalë nga përleshja dhe ishin të plagosur. [1482]

Teoria që na u duk e përshtatshme në analizën e një teksti letrar është ajo e Diessel[1483], ku analizohet pozicionimi i lidhëzës shkakore *sepse*:

Pjesa e varur e fjalisë shkakore që përmban lidhëzën *sepse,* vendoset përpara pjesës kryesore.

Duhet vënë në dukje se pjesa kryesore e fjalisë dhe pjesa e nënrenditur e fjalisë kanë dy ndërtime të ndryshme.

Lidhëza *sepse* shihet se përdoret në struktura, në fjali eliptike pas përemrit dëftor *kjo*.

I erdhi papritur. Kjo, sepse nuk ia kishin shpjeguar situatën.

Mund të them se kemi bashkëpunuar në ekip shumë të mirë dhe kemi realizuar një klip dinjitoz. [1484]

Kjo jo sepse e them unë, po kushdo që e ka parë është mrekulluar.[1485]

Konektori *sepse* mund të jetë i ndarë nga fjalia shkakore me anë të fjalive ndërmjetëse:

Kur zilja e shefit filloi të bjerë me furi, sepse duhet ta dini, në zyrën tonë është një sistem i tërë zilesh.[1486]

Një informacion i ri ose një informacion që është i njohur për marrësin e tekstit, mund të tregohet me anë të konektorit *sepse*. Kështu, në rastin e mëposhtëm tregohet se si informacioni për shkakun dhe pasojën janë të dyja të reja për marrësin e tekstit.

Viti 2011 është një vit i veçantë për Kryqin e Kuq Shqiptar, sepse shënon 90-vjetorin e krijimit të tij.[1487]

Në gjuhën angleze lidhëzat shkakore në ligjërim ndjekin sifjalinë kryesore dhe ndahen me pauzë të gjatë.[1488]

Në të shkruar, sipas M. Broukal[1489], pozicionimi i lidhëzave shkakore është në fillim të fjalisë dhe ndahet me presje sifjalia e dytë. Por, nëse vendoset në sifjalinë e dytë, atëherë para lidhëzës *sepse* nuk vendoset presje. Ndërsa në të shkruar, sifjalitë shkakore vendosen përpara fjalisë kryesore, kur paraprihen nga lidhëzat *since* dhe *as*.

[1480] Kadare, I. Gjenerali i ushtrisë së vdekur. Tiranë, f. 39.
[1481] Gramatika e Gjuhës Shqipe 2, Akademia e Shkencave të Shqipërisë, Tiranë, 2002, f. 571.
[1482] Kadare, I. Gjenerali i ushtrisë së vdekur. Tiranë, f. 39.
[1483] Diesser, Competing motivations for the ordering of main and adverbial clauses. Linguistics 43, 2005.
[1484] Kadare, I. Gjenerali i ushtrisë së vdekur. Tiranë, f. 39.
[1485] Kadare, I. Gjenerali i ushtrisë së vdekur. Tiranë, f. 39.
[1486] Floqi, Spiro. Periudhë me fjali të varur shkakore, Studime Filologjike 2, 1966, f. 4.
[1487] Gazeta Shqip 10.10.2014
[1488] Diesser, Competing motivations for the ordering of main and adverbial clauses. Linguistics 43, 2005, f. 449-470.
[1489] M. Broukal, Grammar form and function 3, McGraw-Hill, New York, 2005, f. 105.

Ndërsa ndërtimet me lidhëzën *because (sepse)* pozicionohen pas fjalisë kryesore. Dhe në gjuhën angleze, sipas R. Quirk[1490], kemi ndarjen në sifjali, ku shkaku shprehet në mënyrë të drejtpërdrejtë. Dhe nëntipi i dytë është periudha me sifjali shkakore, kur shkaku është jo i drejtpërdrejtë. Në tipin e parë kemi katër nënlloje:

Shkak dhe efekt - në fjalinë e dhënë kemi lidhje me shkakun real:

The flowers are growing so well because I watered them.[1491]

Pra, shkaku i rritjes së lules është fakti real i vaditjes së tyre.

Arsye dhe pasojë - këtu kemi konkluzionin e folësit për veprimin e bërë:

She watered the flowers because they were dry.

Pra, arsyeja e vaditjes së luleve ishte se ato ishin tharë.

Motivim dhe rezultat - një ndërtim i tillë realizohet nga qëllimi ose motivimi i veprimit që sjell pasojën:

She watered the flowers because my parents told me to do so.

Pra, motivi i vaditjes së luleve ishte si pasojë e kërkesës së prindërve.

Fakt dhe pasojë - kemi lidhjen midis një premise (kusht paraprak) të dhënë në sifjalinë e nënrenditur (me lidhëzën shkakore *since)* dhe përfundim e dhënë në sifjalinë kryesore.

Since the weather has improved, the game will be held as planned.[1492]

Pra, arsyeja e zhvillimit të lojës sipas planifikimeve, është për shkak të përmirësimit të motit. Në periudhat ku shkaku shprehet i drejtpërdrejtë lidhëza *because* (*sepse)* luan funksionin e plotësit të shprehur me anë të sifjalisë së nënrenditur.

Në grupimin e dytë, R. Quirk [1493] shpjegon se periudha, ku shkaku shprehet në mënyrë jo të drejtpërdrejtë, arsyeja në fjalinë e nënrenditur nuk ka lidhje të drejtpërdrejtë me sifjalinë kryesore, por është një motivim i shprehur me anë të aktit të të folurit, pasi sifjalia që shpreh shkak jo të drejtpërdrejtë është e varur ndaj fjalisë kryesore. Ato i referohen aktit të të folurit dhe aktivizohet një *folje* dhe kryefjalën *unë,* siç shpjegohet më poshtë:

Percy is in Washington, for he phoned me from there.[1494]

Parafrazimi i fjalisë është:

Since he phoned me from there, I can tell you that Percy is in Washington.

[1490] R. Quirk, S. Greenbaum, G. Leech & J, Svartvik, A Comprehensive Grammar of the English Language, London: Longman, 1985, f. 201.
[1491] R. Quirk, S. Greenbaum, G. Leech & J, Svartvik, A Comprehensive Grammar of the English Language, London: Longman, 1985. f. 408.
[1492] Po aty, f. 408.
[1493] Po aty, f. 409.
[1494] R. Quirk, S. Greenbaum, G. Leech & J, Svartvik, A Comprehensive Grammar of the English Language, London: Longman, 1985, f. 412.

Ngaqë më telefonoi nga atje, unë mund t'iu them që ai ndodhet në Uashington.

- Lidhëza *sepse* dhe përgjegjësja në gjuhën angleze *because* paraprijnë fjali shkakore. Kjo lidhëz është lidhëz e pastër shkakore dhe ka një peshë të rëndësishme në dhënien e shkakut. Në përkthimin anglisht, pesha e shkakut është gjithashtu e pranishme. Kjo lidhëz jep një atmosferë të gjerë brenda semantikës së një fjalie shkakore.
- Lidhëza *because (sepse)* është shkakore e pastër dhe nëse zëvendësohet, asnjë lidhëz tjetër *(se, meqë, ngaqë* etj.) nuk do t'i jepnin thënies atë shprehësi që i jep lidhëza *sepse.*
- Lidhëza *sepse* ka rol në theksimin e rëndësisë së faktit të dhënë me fjalinë shkakore. Për sa i përket vendosjes në fjali, lidhëza *sepse* është vendosur në sifjalinë e nënrenditur pas fjalisë kryesore dhe është ndarë me presje.
- Lidhëza *sepse* zëvendësohet me *as (meqë).* Lidhëza *as* mund të përdoret në gjuhën angleze për të dhënë një sifjali shkakore, duke dhënë arsyen. Ajo vendoset në fillim të fjalisë dhe që shoqërohet me presje.
- Lidhëza *sepse* në gjuhën shqipe mund të përdoret në sifjali shkakore arsyetuese. Në këtë rast fjalia jep argumentet duke kaluar në një përfundim logjik dhe sa më të besueshëm.

Lidhëzat shkakore janë: *se, sepse, si, pasi (mbasi), derisa, gjersa, përderisa, kur, që, sapo, meqenëse, meqë, ngaqë, ngase, prejse, duke qenë se, nga frika se, nga shkaku që, për arsye se, për shkak se, posa që, sapo që* etj.[1495] dhe shërbejnë për të ndërtuar fjali që shprehin lloje të ndryshme marrëdhëniesh shkakore.

P.sh.: *Meqë bënte kohë e mirë, menduam ta bënin rrugën më këmbë.*

Lidhëzat shkakore mund të ndahen në tri grupe:

- lidhëza e lokucione lidhëzore konstatuese të shkakut:[1496] *se, pse, sepse, ngaqë, ngase, nga shkaku se, nga shkaku që, për shkak se, për arsye se, me pretekst se, nga frika se mos*;

[1495] Po aty, f. 408.

[1496] Sadiku, Gentian., Universiteti i Tiranës, Fakulteti i Gjuhëve të Huaja Departamenti i Gjuhës Gjermane, Shkakësia si kategori logjike dhe gjuhësore në shqip dhe në gjermanisht, punim doktoratë, Udhëheqës shkencor. Prof. Dr. Emine Teichmann, online 10. 2013, f. 21.

- lidhëza e lokucione lidhëzore motivuese, arsyetuese, si: *meqë, meqenëse, meqenëqë, duke qenë se, përderisa;*

- lidhëza e lokucione kohore, me shprehje shkakore si: *kur, tek, si, mbasi, pasi, posa, sapo, gjersa, derisa, sa kohë që, tani që, sot që, qëkur, qëkurse, qysh se.*[1497]

6.1.2 Lidhëza shkakore *<u>që</u>* (në korpusin në fjalë) përdoret: Në fjalinë shkakore argumentuese të ndjenjës:

Me siguri gëzohen <u>që</u> po blejnë gjëra të reja, - tha vajza.

Me siguri, fëmijët dridheshin, <u>se</u> kujtonin mos fillonte ndonjë plojë e re.[1498]

-Në fjalinë shkakore argumentuese të dëshirës:

Ai qe penduar shumë <u>që</u> kishte ardhur këtu.[1499]

Lidhëza *<u>që</u>* paraqet një ndërthurje ngjyrimesh shkakore dhe kundrinore dhe nuk ka asnjë rast të përdorimit të saj si shkakore e pastër.

6.1.3 Lidhëza shkakore *<u>pse</u>*

Në *Fjalorin e Gjuhës së Sotme Shqipe*[1500] lidhëza *<u>pse</u>* trajtohet vetëm si kryefjalore dhe kundrinore dhe nuk i njihet funksioni shkakor. Duke mbivlerësuar përdorimin e madh të lidhëzës *pse* si kundrinore, duhet të shikojmë edhe përdorimin e saj si shkakore.

Edhe te Kadareja e gjejmë lidhëzën *pse* me kuptim shkakor:

Në fillim nuk e kuptova <u>pse</u> lëvizën njerëzit nga tavolina dhe u afruan te xhamat e mëdhenj.[1501]

Ndonëse rrallë, lidhëza *<u>pse</u>* në ditët tona përdoret edhe si shkakore. Në romanin që po analizojmë, I. Kadare e përdor këtë lidhëz me kuptim shkakor 7 herë.

Si e tillë ajo del te Kadareja në fjalinë e varur shkakore argumentuese të pyetjes:

Pse s'do të na kërkojnë llogari <u>pse</u> ikëm nga lufta?[1502] *Kush do të na kërkojë llogari pse ikëm nga lufta ?*[1503]

- Xha Avdo, <u>pse</u> nuk e shkrep një herë kundërajrorin që kemi atje lart? Bjeri pizevengut që po vjen vërdallë.[1504]

Në të dyja këto raste lidhëza *<u>pse</u>* shfaq ndërthurje të ngjyrimeve shkakore me ato kundrinore. Por në këtë ndërthurje nuk është vështirë të përcaktohet se ngjyrimet

---

[1497] Po aty, f. 21.
[1498] Po aty, f. 122.
[1499] Po aty, f. 193.
[1500] Fjalor i gjuhës së sotme shqipe, 1980, f. 1563.
[1501] Kadare, I. Gjenerali i ushtrisë së vdekur. Tiranë, f. 39.
[1502] Po aty, f. 94.
[1503] Po aty, f. 94.
[1504] Kadare, I. Kronikë në gur, Tiranë, Onufri, 1971, f. 125.

shkakore janë mbizotëruese. Në raste të tilla lidhëza *pse* mund të zëvendësohet nga shkakorja *që*:

Kush do të na kërkojë llogari që ikëm nga lufta?

Në gjuhën angleze rrethanori i shkakut/qëllimit shprehet me fjalën pyetëse '*Why'* dhe strukturën *what ... for,* ndërsa në gjuhën shqipe me ndajfoljet *pse/ përse,* me strukturën *për çfarë* dhe parafjalën *nga (+ se).*

Why did you wait so long Vittoria? -Pse keni pritur kaq shumë, Vitorja?

Why isn`t it up here? -Po pse nuk e mbanit këtu?

Why would I ask you what`s the matter? -Pse u dashka të të pyes çfarë nuk është në rregull?

Why is the press here? -Pse ka ardhur media këtu?[1505]

What are you crying for? -Pse po qan?[1506]

E pse për të tjerët s'ishte ashtu?

Pse t'u dha?[1507]

Gjithë ky mjerim shpritëror, e për çfarë?

Pse kjo lidhje kaq e fortë me origjinën, nga vjen kjo?[1508]

6.1.4 Lidhëza shkakore *ngaqë*

Fjalitë e varura shkakore mund të lidhen me lidhëzën nënrenditëse *ngaqë*, lidhëz e cila mund të shkëmbehet me lidhëzën *sepse,* përveç rastit kur është në krye të fjalisë:

Nuk erdhi, ngaqë nuk e mbante mend rrugën.

Nuk erdhi, sepse nuk e mbante mend rrugën.

Ngaqë nuk e mbante mend rrugën, nuk erdhi.

**Sepse nuk e mbante mend rrugën, nuk erdhi.*[1509]

Bashkimi i parafjalës *nga* me lidhëzën *që* na jep konektorin *ngaqë*. Elementi *nga* e bën të dukshëm faktin, se kuptimi i një veprimi a fakti është pikënisje për një veprim ose fakt tjetër që është paraqitur në fjalinë kryesore.

Kjo vjen ngaqë trupi djersit shumë dhe gjëndrat e djersës hapen dhe skuqen[1510].

Në mes të fjalisë:

Irritimi i lëkurës nga nxehtësia është i zakonshëm te fëmijët, ngaqë gjëndrat e tyre të djersës nuk funksionojnë ende ashtu siç duhet.[1511]

Në fillim të fjalisë:

[1505] Brown. Dan., Angels and Demons", fq. 104, 107, 126, 145.
[1506] Tess of the d'Ubervilles", fq. 354.
[1507] E Penguara, fq. 17, 50, 55, 196.
[1508] Universiteti i Tiranës, Fakulteti i Gjuhëve të Huaja, Departamenti i gjuhës Angleze, Fjalitë pyetëse në gjuhën angleze dhe shqipe, Punim për gradën Doktor në Gjuhësi, M. A. Etleva KONDI, Prof. Dr. Ilo Stefanllari, Mars 2013, f.91.
[1509] Google books 2015 http://books.google.co.uk.
[1510] Ikub.al , 04.02.2009.
[1511] Ikub.al , 04.02.2009.

Ngaqë nuk dua ta prish gëzimin, po rri këtu në qoshe dhe po lëviz buzët, duke mallkuar ngadalë, fare ngadalë, që të mos më dëgjojë njëri.[1512]

Pas fjalisë kryesore:

Ndërsa velenxa ishte te pragu, ngaqë ishin çuar nga gjumi të trembur, kur kishte kërcitur porta.[1513]

Në dialog pas fjalive pyetëse *pse, përse.*

-I kam nervat të cingridhura.

-Përse? Ngaqë nuk ke fjetur?

- Ngaqë nuk po më ecën puna.[1514]

Rasti i mësipërm në dialog nuk e kushtëzon përdorimin e lidhëzës vetëm në krye të fjalisë, por në një strukturë të ndërtuar si përgjigje ndaj një pyetjeje të formuluar me ndajfoljen pyetëse pse.

- Pse erdhe?

- Erdha ngaqë s'më rrihej vetëm.

Për më tepër këta konektorë mund të pozicionohen pas pjesëzave ose pas ndajfoljeve.

Ajo ngre dyshime, mbase ngaqë nuk do që të pranojë realitetin, por pranon se me bashkëshortin….[1515]

Në këtë kuptim, është logjike që ajo të refuzojë një person si partner martesor *jo ngaqë* është i keq për të, *por ngaqë* është shumë i mirë për të.

Në këtë strukturë eliptike kemi përdorimin e këtij konektori, siç është edhe në rastin e *se* - *sepse*, pas përemrit dëftor *kjo.*

Kjo ngaqë Kosova nuk është shtet për BE-në, status neutral, si dhe pesë vende anëtare të saj që nuk e kanë njohur shtetësinë e Kosovës.[1516]

6.1.5 Lidhëza shkakore *ngase*

Lidhëza *ngase*, është një lidhëz nënrenditëse, që përdoret për të lidhur fjali të varura shkakore.

Ajo përdoret pas fjalisë kryesore:

Motoshi: Kërkesa për dorëheqjen e qeverisë është politike, ngase kjo qeveri ka krizë legjitimiteti.[1517]

[1512] Kadare, I. Gjenerali i ushtrisë së vdekur, Tiranë, shtëpia botuese Naim Frashëri , 1967, f. 199.
[1513] Po aty, f. 52.
[1514] Cerga, Agim. Vëllezërit Naim Frashëri, Tiranë, 1976, f. 168.
[1515] www.gazetatema.net, 16.09.2016.
[1516] Koha. net 28.10.2015.
[1517] Gazeta "Shqip", 01.01.2016.

6.2 Shkakësia implicite dhe foljet ndërvetore

Foljet ndërvetore zënë një vend të gjerë në leksik dhe karakteristika e tyre është shkakësia implicite.

"Foljet ndërvetore shënojnë veprime që ndodhin midis njerëzish, gjendje shpirtërore ose procese mendore." Konceptimi i shkakësisë në foljet ndërveprore drejtohet nga semantika e foljes, e cila jep informacion implicit mbi shkakun e ngjarjes ose të ndodhisë së paraqitur nga folja.[1518] Në grupin e foljeve interpersonale foljet psikologjike përbëjnë grupin më të madh. Foljet ndërvetore, siç shihet dhe nga emërtimi, shënojnë veprime, procese, gjendje, që janë karakteristikë vetëm e botës njerëzore. Në këtë klasë të gjerë që përbën rreth 30% të sasisë së përgjithshme të foljeve të një gjuhe, dallohen tri grupe:

-Foljet **psikologjike:** *dashuroj, urrej, çmallem, qaj, trembem, qetësoj…*

Rrethanori i shkakut sipas Çelikut [1519], tregon shkakun a motivin e përfitimit të një pasoje të caktuar apo dhe të një gjendjeje. Ai shënon fakt real dhe pas rrethanorit të shkakut përdoret ndajfolja pyetëse *pse*. Këta rrethanorë plotësojnë përbërësit foljorë ose mbiemërorë, të cilët tregojnë procese psikike, ndryshime gjendjeje, veprime a gjendje të papritura a të kundërta me ç'pritej në realitet, si: *gëzohem, kënaqem, mërzitem, skuqem, çuditem, zverdhem, vonohem, shkaktohet, më vjen keq, më vjen inat, pësoj, humb logjikën, vdes, qaj, rënkoj.*

-Foljet **e veprimit:** *blej, lexoj, shkruaj, llogaris, vrapoj, paguaj, botoj...*

-Foljet **e komunikimit:** *flas, raportoj, shpjegoj, parashtroj, ndërhyj...*

Duke qenë se foljet ndërvetore përmbajnë shkakësi në semantikën e tyre e cila është e kapshme dhe e analizueshme, mjafton folja, pa qenë nevoja për elemente përbërëse, ku shkakësia jepet eksplicit, për të dhënë shkakësi.

Shkakësia në foljet e veprimit është racionale. Arsyet, që i motivojnë veprimet tona, merren, konceptohen si shkaqet e tyre. Pra, dukuria "arsye" është objekt i teorisë së interpretimit (subjekti shpjegon, argumenton veprimin e tij të arsyeshëm; ndërsa shkakësia është objekt i shkencave të natyrës (ka të bëjë me faktorët e jashtëm, ndikues të botës fizike). Edhe foljet e komunikimit fshehin në përmbajtjen e tyre shkakësi. Si folje performative ato synojnë ndikim ndaj bashkëbiseduesit. Synimi/qëllimi që ato shprehin, vlen si arsye për pasojën e aktit perlokutiv.[1520]

[1518] Po aty, f. 187.
[1519] Po aty, f. 187.

6.2.1. Struktura argumentore e foljeve ndërvetore

Edhe pse çështja e dallimeve midis plotësave dhe rrethanorëve ende nuk është sqaruar plotësisht, një tematikë e re, që lidhet me këtë çështje ka hyrë në fokusin e studimeve gjuhësore në fushën e gramatikës së foljes. Është fjala *për principet e kombinimit të roleve semantike me funksionet sintaksore*. Kjo çështje ka të bëjë me strukturën argumentore të foljes. Nga hetimet dhe studimi i kësaj dukurie në gjuhë të ndryshme rezultojnë disa principe të përgjithshme mbi bazën e të cilave bëhet ky kombinim. Problemi i kombinimit të roleve semantike me funksione sintaksore është i lidhur ngushtë me rasat dhe me kuptimet e tyre, sepse funksionet sintaksore realizohen me elemente rasash të ndryshme. Prandaj po ndalemi shkurt në një paraqitje të përdorimit të rasave me folje valencash të ndryshme.

(Foljet njëvalente kërkojnë zakonisht një plotës argument) dhe ky është kryesisht në rasën emërore. Foljet që nuk kërkojnë subjekt, ka, por jo shumë. Në këtë model ndërtimi përfshihen zakonisht, folje që shënojnë dukuri të natyrës.

Ja disa shembuj:

-Ajo ditë nuk më shlyhet nga kujtesa: e bukur me një diell që hapej më shumë drejt luginës së Ebrës, por pa zogj se bubullinte dhe shpendët ***ishin trembur*** *dhe larguar.*[1521]

*-**Fishkëllente** në majë të pishave, që lëshonin një shushurimë pak si të egër e monotone.*[1522]

*-Malet Universale gjer te La Menera **gjëmonin.***[1523]

-Gori me shokët e tij shikonin e prisnin me ankth , si tërë batalioni se donin, të dinin se ç'bëhej për tej, ku Sierra Gudar, e zbardhuar dhe e ndriçuar nga dielli i mesditës së dhjetorit ***ushtonte e bënte të dridheshin*** *luginat e lumit Alfambra .*[1524]

Foljet mund të jenë dhe refleksive si: *ngryset, erret.*

Në shqip ka shumë folje njëvalente që kërkojnë vetëm një subjekt:

P.sh.-E ç'të kallëzonte ?[1525]

-Zërat këndonin e kërcenin livadheve e e burimeve.[1526]

Foljet njëvalente vetëm me një plotës në kallëzore ka shumë pak.

p.sh. Ka vetëm një zgjidhje ..

Mendonin të lodhur për situatën. (fq.190 "Hasta La vista" P.Marko.)

Nuk i kishin shkëputur lidhjet familjare. (fq.14" Intervistë me vetveten" Petro Marko.)

Akoma më pak foljet që kërkojnë vetëm një argument në dhanore.

-Më merren mendtë.

[1521] Marko, Petro., "Intervistë me vetveten", f. 244.
[1522] Marko, Petro., "Hasta La vista", f.179.
[1523] Po aty, f.179.
[1524] Po aty, f.227.
[1525] Po aty,fq.59.
[1526] Intervistë me vetveten.P.Marko, fq.36."

Te **foljet dyvalente** ndërtimet me një plotës në emërore dhe një në kallëzore janë të shpeshta se ndërtimet e tjera të mundshne. Në studimin e bërë mbi principet e reksionit, shfaqet denduria e përdorimit të rasteve të ndryshme në bashkëvajtje me folje valecash të ndryshme. Siç kemi foljet dyvalente që kërkojnë një plotës në emërore dhe një në kallëzore. Ndërkohë që, në korpusin që kemi hetuar, kemi gjetur një larmi foljesh të tilla. Ndërsa më pak folje të përdorura e në strukturën argumentore janë: emërore + dhanore; emërore +gjinore. Rasa gjinore si argument i foljes po përdoret gjithnjë e më pak, mund të themi shumë pak. Gjinorja kryen zakonisht funksione atributive. Edhe në foljet tri valente mbizotëron kombinimi: emërore + kallëzore + dhanore. Edhe kombinimi: emërore+kallëzore +frazë parafjalore.

Duke nisur nga denduria e përdorimit rasat dhe kombinimet e tyre mund të paraqesin në një hieraki si më poshtë :

emërore

emërore+kallëzore

emërore +kallëzore+dhanore

emërore+kallëzore+rasë me parafjalë

Kësaj hierarkie rasore i përgjigjet një hierarki e funksioneve sintaksore.[1527] Kështu kemi:

a) subjekt > plotës në kallëzore (K. i dr.) > plotës në dhanore (K. e Zhdr.) > plotës me parafjalë.

b) emërore > kallëzore > dhanore **>** rasë me parafjalë.

Rasa e subjektit është në gjuhën shqipe, në gjuhën gjermane si dhe në gjuhët e tjera. Shpesh e pashenjuar me tregues gjeometrikor në trajtën e pashquar është identike në formën përfaqësuese. Në pozicionin qëndror në fjali ka rasa kallëzore. Ky argument shndërrohet në subjekt në transformimet pasive. Kjo dukuri është shumë e kufizuar tek dhanorja. Format e rasës kallëzore njëlloj si format e e emërores, janë relativisht pak të shenjuara. Në gjuhën shqipe vetëm trajta e shquar e kallëzores njëjës ka një formë të shenjuar me anë të *mbaresës**-n***.

Tani të shpjegojmë principet e kombinimit të roleve semantike me funksionet sintaksore.

[1527] Teichmann, Emine., *Hapa në universin e ligjërimit,* Përmbledhje punimesh gjuhësore-pragmatike. Marin Barleti, Tiranë, 2010

Teoria më bindëse duket të jetë Wunderlich, i cili formuloi një si rregull: Zakonisht, roli tematik i rangut më të lartë (më i përdorshmi) projektohet **te funksioni sintaksor i rangut më të lartë**. Ky formulim mund të paraqitet me simbolet:

Vepruesi (agjenti)	pësuesi (pacienti)	marrësi/pritësi(recipienti)
+	+	+
Subjekt	Plotës në kallëzore	Plotës në dhanore

Vepruesi është i lidhur me subjektin, çdo veprues është praktikisht subjekt, por jo çdo subjekt është veprues. Ka disa folje njëvalente**, ku subjekti shfaqet si pësues.** Të tilla janë: **arrij, vij, vdes, përpiqej etj**. Këto quhen folje ergative dhe karakterizohen nga disa veçori:

-Nuk kanë formë pasive

-Nuk shërbejnë si tema fjalëformuese emrash me mbaresën **–es** ; prishës dhe jo vdekës

Nga forma pjesore e tyre mund të formohen mbiemra dhe nga mbiemrat prejpjesorë formohen emra: i ardhur –i ardhuri; i pjekur –i pjekuri etj.

Le të vëzhgojmë dhe njëherë caktimin e foljeve **dyvalente, *"Nëse krahas rolit të vepruesit (agent) shfaqet roli i pësuesit, atëherë ky rol do të relizohet si kundrinë e drejtë (plotës në kallëzore)"*.**[1528]

Plotësi në dhanore që shfaqet në foljet **tre valente shënon rregullisht marrësin (recipientin) pritësin e veprimit të shprehur nga folja.** Zakonisht *plotësi në dhanore është frymor*. Nëse plotësi në dhanore del me një folje dyvalente, atëherë ai përmban veçori agjentive.[1529]

Në foljet që shënojnë gjendje psikologjike kemi një kombinim interesant dyargumentor që kërkon folja me rolet semantike që u cakton ajo atyre. Duke u nisur nga veçoritë e tyre semantike, rolet tematike që i atriubuohen funksioneve sintaksore në rastin e foljeve psikologjike quhen ***stimul dhe përjetues (stimulus-experiencer).*** **Ndërsa në foljet që tregojnë** veprime, vepruesi (agjenti) leksikalizohet te subjekti, përjetuesi –te objekti, (plotësi në kallëzore), ndërtimet me folje psikologjike ndodh krejt ndryshe. Ka folje tek të cilat stimuli paraqitet ose shfaqet si subjekt (***frikësoj, tmerroj, lodh, po shqetësoj*** etj). Ka dhe folje ku pësuesi kombinohet me subjektin (***dashuroj, urrej, admiroj, përbuz*** etj.)

[1528] Wunderlich,D:Uber die Argumente des Verbs.Liguistische Berichte 97, Tubingen, 1985, f.183-227.
[1529] Po aty, f.183-227.

Në disa folje stimuli del si subjekt, ndërsa përjetuesi si plotës në dhanore: *më pëlqen, më shijon, më deh, më bie në sy, më rëndon, më pushtoi etj.*

Mund t'i klasifikojmë semantikikisht si më poshtë:

1. *folje veprimi,*

2. folje psikologjike,

3. folje komunikimi.

Vetë foljet ndërvetore mund të klasifikohen në grupe dhe nëngrupe. Së pari dallojmë dy grupe :

1.Folje ndërvetore që **shënojnë veprime ose sjellje ndëraktive*:*** *numëroj, kritikoj, shkruaj, bisedoj etj.*

2.Folje ndërvetore që tregojnë gjendje***:*** *mërzis, frikësoj, zhgënjej, frymëzoj, dashuroj*, etj.

Foljet ndërvetore aktive klasifikohen më tej:

a)Folje që përmbajnë në strukturën e tyre argumentore **një veprues** dhe **një pësues**: *zbuloj, zgjedh, gjej, braktis, kërkoj, arrij* etj.

b)Folje që kërkojnë një **plotës-veprues** dhe **një plotës qe reagon ndaj veprimit** të shprehur nga folja: *kritikoj, lëvdoj, korrigjoj, këshilloj, interpretoj, konfirmoj*, etj.

Foljet që tregojnë gjendje dhe procese psikike-mendore ndahen me tej ne:

c)Foljet që kërkojnë **dy argumente**, **një subjekt** dhe **një objekt;**

subjekti është njëkohësisht **stimul,** ndërsa **objekti-përjetues** i gjendjes së shprehur nga folja: *kërcënoj, mrekulloj, dëfrej, qetësoj* etj.

Folje me strukturë argumentore, ku argumenti ***subjekt është përjetues***, argumenti ***objekt është stimul*,** shkak i gjendjes së dhënë nga foljet: *dashuroj, përbuz, admiroj, besoj* etj.

Hulumtimet dhe eksperimentet psiko-linguistike kanë treguar se recipientët i konceptojnë veprime ose gjendje të tilla të lidhura me një shkak, i cili mund të jetë subjekti ose objekti që kërkon folja ndërvetore .[1530]

6.2.2 Foljet ndërvetore të veprimit

Fjalitë me folje ndërvetore të veprimit kërkojnë një person si subjekt, por jo çdo folje me një subjekt-person është folje veprimi. Analizojmë çështjen me anë të një blloku shembujsh. Si test janë përdorur ***subjekti – person***, por dhe pyetja ***ç'bën***. Fjalitë e dhëna si shembuj kanë për subjekt një person dhe u përgjigjen ***pyetjes ç'bën:***

[1530] Primus, B:Rektionsprinzipien, in:H.Wegener, Deutsch-kotastiv,Tubingen,1999, f. 135-170.

1. Ajo e ***tërhoqi*** dorën që ***më shtrëngonte*** timen, zuri të dyja faqet me pëllëmbët e saj**.**

2. ***Nxorra*** nga xhepi një bllok të vogël ku ***shënoja*** me kujdes ditët dhe ndodhitë.

3. Unë ***shkruaja*** vjersha dhe shënime nga përshtypjet e shumta.

4. Profesori ***vendosi*** flamurin e Shqipërisë nga e majta e flamurit të kuq.

5. Anita ***mbante*** në dorë jakën e ngritur të palltos së saj.

Një folje veprimi është e tillë se shpreh diçka të bërë nga një person, në mënyrë të qëllimshme dhe që interpretohet e rroket si veprim nga marrësi. Lidhur me kauzalitetin e foljeve të veprimit duhet theksuar se ky është i llojit arsye, jo shkak (si në shkencat fizike).

Davidson në fushën e teorisë së veprimit formulon një tezë të qëndrueshme: "Arsyet, që japin për të shpjeguar veprimet tona, duhen marrë, konceptuar si shkaqe të tyre.

Foljet e veprimit përmbajnë shkakësi (implicite/ të pashprehur) se nuk ka veprim njerëzor që të mos jetë i arsyeshëm. Edhe veprimet "anormale" të individëve të sëmurë mendërisht kanë si shtysë një arsye (të tyren).

Foljet ndërvetore të komunikimit bëjnë pjesë në grupin e **madh të foljeve performative**. Si të tilla ato përmbajnë forcë **ilokutive, substancë ilokutive.** Duke e shpjeguar ilokucionin me qëllimin e thënies së realizuar nga një folës, mund të thuhet që çdo folje komunikimi e përmban qëllimin në përmbajtjen e vet. Sepse nuk ka njeri që të mos synojë diçka gjatë artikulimit e përdorimit të foljeve komunikuese: *them, pyes, shtoj, shpjegoj* etj.

Akti ligjërimor është një kombinim i tre akteve të pjesshme që realizohen njëkohësisht:

a) Akti i **të shprehurit:** ka të bëjë me realizimin fonetik të fjalëve, fjalive.

b) Akti **propozicional:** shprehja e realizuar ka një kuptim. I referohet shfaqjeve të realitetit objektiv.

c) Ilokucioni, akti **ilokucionar:** lidhet me thënien me kuptimin e aktit propozicional.

Teoricienët e gramatikës do të thoshin se ligjërimi është një aftësi që i lejon çdo individi të prodhojë e të interpretojë një numër pa mbatim frazash, duke u nisur nga njohja e një numri të kufizuar rregullash. Po të ndjekim perspektivën e Sosyrit e të Gijonit (G.Guillaume) në analizën e ligjërimit dhe të mekanizmave të tij dallohen dy aspekte:

a) një aspekt dinamik, që shënon prodhmin e bisedës dhe të kuptuarit të saj; (aspekt që mund ta quajmë **performancë.**

b) një aspekt statik, që shënon njohjen **e një sërë konvencionesh rregullash** lidhur me prodhimin e tingujve, të kombinimeve të mundshme të tyre si një sistem të një gjuhe të dhënë. Me këto kombinime formohen njësi të kuptimshme dhe fjali, fraza, kjo quhet kompetencë.

Performanca dhe kompetenca përbëjnë dy polet e mekanizmave të ligjërimit. Për të gjithë individët, çdo performancë është rast i përforcimit të kompetencës së tij dhe realizohet me përsëritjen e vazhdueshme të performancave të njëpasnjëshme. Kompetenca dhe performanca parakuptojnë një organizim neuropsikologjik të strukturuar që vë në dukje rolin e organizimit nëpërmjet paraqitjes së të folurit. Foljet e komunikimit si folje perfomative shënojnë kryerjen e një veprimi me anë të një shprehjeje gjuhësore. Këtyre akteve u shtohet dhe perlokucioni. Me perlokucion nënkuptohet ndikimi i synuar.[1531]

P.sh. Me paralajmërim mund të synohet alarmim, frikësim, kujdes, etj.

--Aktet e ligjërimit janë konvencionale. Kjo do të thotë që partnerët e një komunikimi janë pajisur me rregullat, njohuritë e sistemet përkatëse, sipas të cilave ndërtohen aktet e komunikimit. Komunikuesit e dinë p.sh**.** Se ç'është një premtim, një kërcënim, një ngushëllim etj.

Një akt ligjërimi është një akt dhe si i tillë karakterizohet nga folja, që është bërthama e aktit, ose akti mund të reduktohet në folje, e cila *mban peshën kryesore semantike/pragmatike-gramatikore.* Fjala është për folje, ku thënia është njëkohësisht dhe bërje. Përdorimi i këtyre foljeve është i lidhur me një situatë, një kohë, me persona dhe konvencione të caktuara.[1532]

Akti i të shprehurit (lokucioni) ka natyrë gjuhësore dhe realizohet me mjete gjuhësore, është një lidhje midis elementesh gjuhësore dhe jashtëgjuhësore, ndërsa efekti perlokutiv ka natyrë jashtëgjuhësore, qëndron në qendër të interesit pragmatik.

Realizimi i ilokucionit ndodh nëpërmjet mjeteve gjuhësore që quhen indikatorë ilokutivë (intonacioni, shenjat e pikësimit, përemrat dhe ndajfoljet pyetëse, format mënyrore, foljet modale, rendi i fjalëve dhe fjalive, pjesëzat, afikset, shprehjet eksplicite perfomative etj.). Shprehjet perfomative mund të jenë me natyrë implicite ose eksplicide.

[1531] Wunderlich,D:Uber die Argumente des Verbs.Liguistische Berichte 97, Tubingen, 1985, f.183-227.

[1532] Austin, J:Zur Theorie der Sprechakte, Reclam ,Stuttgart,1972.

Në pragmatikë këto quhen folje perfomative. Në gramatikën tradicionale dhe në teorinë e komunikimit emërtohen „folje komunikimi". Ato kanë rëndësi në formulimin dhe interpretimin e thënieve.[1533]

Në ligjërim vihet re një përdorim i shpeshtë i disa foljeve komunikimi, si: *them, pyes, flas, përgjigjem, kthej, raportoj* etj:

*Po ti ç'më shikon ashtu**?- m'u drejtua** mua.*

***Ose:** Ai **më pyeti** pse dhe **unë i thashë**:*

*-Po ti ç'më shikon?-. **m'u drejtua** mua.*

Vihet re se, foljet e komunikimit kanë të bëjnë me qëllime racionale. Te disa shembuj të përzgjedhur më lart vëmë re **se folësi** me anë të foljeve performative **synon të ndikojë tek marrësi**, folja përmban shkakun/qëllimin që ngërthen akti ligjërimor.

Aty ku shfaqet folësi shfaqet racionaliteti, arsyeja, qëllimi, shkakësia.

Ne mund të themi që kemi realizimin e një akt ligjërimor, në qoftë se adresati e ka kuptuar atë ose e ka ristruktuar qëllimin e folësit**;** I suksesshëm është atëherë kur arrihet reagimi i synuar.[1534]

Në ligjërimin e folur dhe në atë të shkruar vihet re përdorimi i shpeshtë i foljes **them**, si në ligjeratën e drejtë, ashtu dhe në atë të zhdrejtë.

*P.sh: Pastaj**, i tha** Martës:*

-Po ta lexoj, është letra e parë që marr nga ai.

*-Lexoma.- **i tha** Marta .*

Përdorimi i shumtë i foljes **them** është dukuri më e përhapur në ligjëratën e drejtë, se ky ligjërim rrjedh spontanisht dhe folësi e ka më të lehtë të mbetet tek i njëjti mjet për të dhënë qëndrimin e tij komunikativ ndaj përmbajtjes reale të ligjëratës së vet.

Folësi rijep ose rimerr përmbajtjen propozicionale, përmbajtjen reale të thënieve duke formuluar të shprehurin eksplicit dhe tipin e aktit ligjërimor. Folësi jep e rijep thënien, e rindërton dhe e vendos atë në një situatë të re ligjërimore, duke e paraqitur ashtu siç e ka kuptuar ai ose duke e paraqitur sipas qëllimeve të tij. Kështu folësi jep një thënie të dikujt tjetër, mund ta identifikojë atë si akt ilokutiv: *si kërkesë, konstatim, pyetje, falenderim, premtim etj.*

Foljet e komunikimit si folje perfomative (që shënojnë kryerjen e një veprimi me anë të një shprehjeje gjuhësore), kanë tipare të përbashkëta me foljet e veprimit dhe në semantikën e tyre, ato përmbajnë shkakësi implicite. Synimi /qëllimi që ato shprehin, vlen si arsye për pasojën që rrjedh në aktin perlokutiv.

[1533] Bubmann, H:Lxikon der Sprachëissenachaft, Kroner Verlag, Stuttgart, 2002, f. 503.

[1534] Gisela Harras ,Hadlungssprache und Sprechahndlungen,Berlin, de Gruyter,1983, f. 167.

Shkakësia është ligj i përgjithshëm, universal dhe gjithëkohor. Ajo vepron në natyrë dhe dhe në shoqëri është tepër domethënëse dhe sugjestionuese thënia (në gjuhën latine) e Leibnitz "Nihil est sine ratione" (Asgjë nuk ndodh pa shkak)[1535] ndaj shkrimtari nuk mund të krijojë një vepër pa ndjekur një vijë logjike ndaj shkaqeve dhe pasojave të njëpasnjëshme.

Në përgjithësi veprat letrare janë reagime të shkrimtarit ndaj të realitetit. Duke e parë në këtë këndvështrim veprën letrare mund të themi se në *përmbajtjen*, *formën*, në *ligjërimin* e përdorur, raportet shkakore shfaqen kudo duke të kujtuar dhe referuar në shkakësinë autentike të botës. Për më tepër veprat e zgjedhura për studim shihet të kenë një intensitet të veçantë mendor-psikologjik. Raportet shkakore zënë një vend të rëndësishëm në komunikim dhe shprehen me mjete nga më të ndryshmet.

6.2.3. Foljeve/shprehje performative të komunikimit

Foljet perfomative janë të gjitha ato folje me anë të të cilave kumtuesi kryen një lloj të veçantë akti ligjërimi në komunikim. Ato janë normalisht në kohën e tashme, në dëftore, mënyrën veprore dhe pothuajse gjithmonë në vetën e parë njëjës[1536].

Sërli[1537] sqaron se proporzicioni, i cili shprehet me një akt propozicional, nuk mund të prodhojë i vetëm një akt ligjërimor. Strukturat *"se/që…"* të cilat ndjekin përdorimin e foljeve performative në fjali, nuk përbejnë pohime apo akte ligjërimore të plota. Austini[1538] vëren se foljet të cilat klasifikohen si folje performative shërbejnë për të bërë të qartë se çfarë veprimi (akt ligjërimor) po kryhet me anë të pohimit me një tipar të rëndësishëm të foljeve performative; ai i të mosqenit pjesë e propozicionit të fjalisë për nga ana kuptimore, tipar, i cili ndihmon në klasifikimin e njësive gjuhësore si lidhëza.

Një tipar tjetër që i karakterizon foljet (shprehjet) performative si konektkorë është tipari i konektivitetit që ato realizojnë në tekst, veçanërisht në dimensionin ndërvetjak dhe aspektin pragmatik.

[1535] marrë nga :Heidegger, M:Der Satz vom Grund, Stuttgart,1957, f.137.

[1536] Megjithëse siç pohon Austini, një pohim mund të jetë performativ edhe pse nuk ka një folje performative në vetën e parë apo në mënyrën veprore. Madje folja mund të jetë edhe pavetore. (Jonh Austin. J.O. Urmson and Marina Sbisa, eds., *How to do things with words* 2nd ed. (Cambridge, MA: Harvard University Press, 1975), fq. 57.

[1537] John R. Searle, *Speech Acts*: *An Essay in the Philosophy of Language*. (Cambiedge: Cambriedge University Press 1969), fq. 29.

[1538] Jonh Austin. J.O. Urmson and Marina Sbisa, eds., *How to do things with words* 2nd ed. (Cambridge, MA: Harvard University Press, 1975), fq. 61

Më tej Sërli shpjegon se "këto shprehje shërbejnë për të lidhur pohime me pohime të tjera ne mjedisin rrethues"[1539], pra tekstin. Foljet performative në bazë të forcës ilokucionare që mbartin dhe përcjellin, kategorizohen në pesë lloje:

1. **Pohuese**. Këto folje kanë si qëllim klasifikimin e thënies nga ana e lokutorit si një pohim i caktuar. Shembuj foljesh performative në shqip: *pohoj, mohoj, pretendoj, them, sugjeroj, parashikoj* etj.
2. **Drejtuese**. Foljet e kësaj kategorie synojnë t'i japin udhëzime interlokutorit për të kryer një veprim të caktuar, si urdhra, kërkesa apo udhëzime. Shembuj foljesh performative në shqip: *kërkoj, urdhëroj, udhëzoj, ftoj, lutem, ndaloj* etj.
3. **Zotuese**. Këto folje kryejnë ato akte ligjërimore me anë të të cilave lokutori zotohet për kryerjen e një veprimi. Shembuj foljesh performative në shqip:, *garantoj, siguroj, refuzoj, përkushtoj* etj.
4. **Shprehëse**. Foljet në këtë grup shprehin një gjendje psikologjike të folësit për një situatë, si për shembull, përgëzime, mburrje, ankesa, fajësime, ngushëllime, falënderime etj. Shembuj foljesh performative në shqip: *përshëndes, përgëzoj, ankohem* etj.
5. **Deklaruese**. Foljet performative deklaruese shënojnë akte ligjërimore jashtëgjuhësorë duke ndërlidhur përmabjtjen propozicionale të thënies me realitetin e jashtëm. Shembuj foljesh performartive në shqip: *emëroj, autorizoj, licensoj, përuroj, pushoj* etj.

Listë e foljeve performative

***Pohuese**: pohoj, përshkruaj, mohoj, korrigjoj, konfirmoj, them, provoj, betohem, hamendësoj, parashikoj, parashoh, kujtoj, denoncoj, raportoj, këshilloj, sinjalizoj, alarmoj, informoj, zbuloj, përhap, njoftoj, nënkuptoj, mbroj, siguroj, miratoj, nuk miratoj, njoh, kundërshtoj, pranoj, miratoj, rrëfej, lëshoj, kritikj, lëvdoj, fajësoj, qahem...*

***Zotuese**: zotohem, ndërmarr, garantoj, kërcënoj, betohem, përbetohem, miratoj, pranoj, rrëzoj, refuzoj, braktis, ofroj, pajtohem, dedikoj, ofroj, riofroj, propozoj, siguroj, garantoj...*

***Drejtuese**: kërkoj, urdhëroj, pyes, këshilloj, inkurajoj, dekurajoj, bëj thirrje, apeloj, ndaloj, pengoj, autorizoj, ngarkoj, sugjeroj, propozoj, ftoj, mbledh, thërras, lyp, lus, përgjëroj, lutem, këmbëngul, tregoj, udhëzoj, këshilloj, parandalojle, rekomandoj, bëj thirrje...*

***Deklaruese**: deklaroj, hedh poshtë, shpall, dekretoj, kandidoj, ndërpres, shtyj, pezulloj, mbyll, shpërndja, votoj, ve veton, dekretoj, nxjerr ligje, konfirmoj, sanksionoj, ratifikoj, bekoj, mallkoj, përkushtoj, kushtoj, nuk miratoj, lë, dorëzohem, kapitulloj, akordoj, miratoj, emëroj, autorizoj, hap, mbyll, përcaktoj, akordoj, lëshoj...*

[1539]John Searle, tek "A taxonomy of illocutionary act" në *Language, Mind and Knowledge*, ed. Keith Gunderson Minneapolis: University of Minnesota Press, 1975, fq. 348.

***Shprehëse**: miratoj, përshëndes, ,mirëpres, lëvdoj, mburr, lavdëroj, duartrokas, brohoras, shes medn, mburrem, ankohem, fajësoj, qortoj, vajtoj, protestoj, lumturohem, ngazëlloj, ngushëlloj, përgëzoj...*

Foljet performuese nga teoria e Austin, ndër të tjera, zhvillon një pasqyrë të qartë orientimi i filozofisë së gjuhës.[1540]

6.2.3.1 Foljet e komunikimit

Në këtë koncept, përmblidhen foljet e tipit *them, flas, tregoj* (verba dicendi), foljet e mendimit, gjykimit *gjykoj, arsyetoj, konceptoj, mendoj* (verba cigitandi), si dhe folje të tjera performative. Nga ana tjetër foljet konstative përshkruajnë ose, thjesht, konstatojnë diçka, foljet performative shprehin dhe qëndrimin e folësit mbi domethënien konstatuese të foljes.[1541]

Në gjuhësinë e sotme analiza e tyre bëhet në zonën e përbashkët, ku takohet gjuhësia tradicionale me pragmatikën. Që në fillimet e shekullit të kaluar pati gjuhëtarë që u morën me analizën e foljeve të tilla në pikëpamje pragmatike. Kështu gjuhëtarët francezë Breal (1901) dhe Meillet (1916) analizuan kuptimet përdorimore të foljeve franceze *dire* (them) dhe *parler* (flas) në ligjërimin gjyqësor. Analiza e foljeve të tilla mori një impuls dhe zhvillim të ri me fillimin e epokës të aktit ligjërimor. Teoria në fjalë u themelua në vitet 60-70 të shekullit të kaluar nga John Austin dhe John R. Searle. Një akt ligjërimor është një kombinim i tre akteve të pjesshme që realizohen njëkohësisht:

- akti i të shprehurit ka të bëjë me realizimin fonetik të fjalëve, fjalive;
- akti propozicional: shprehja e realizuar ka një kuptim, i referohet shfaqjeve të realitetit objektiv;
- Ilokucioni, akti ilokucionar: me thënien, me kuptimin e aktit propozicional është lidhur një qëllim i caktuar, paralajmërim, indinjatë etj.

Këtyre akteve u shtohet dhe perlokucioni. P.sh.: Me paralajmërim mund të synohet alarmim, frikësim, kujdes etj.

Kjo do të thotë që partnerët e një komunikimi janë të pajisur me rregullat, njohuritë e sistemet përkatëse, sipas të cilave ndërtohen aktet e komunikimit. Komunikuesit e dinë p.sh. se ç'është një premtim, një kërcënim, një ngushëllim etj.

Një akt ligjërimi është një akt dhe si i tillë karakterizohet nga folja, folja është bërthama e aktit, ose akti mund të reduktohet në folje, e cila mban peshën kryesore

---

[1540] *Performative Speech Act Verbs In Present Day English Elena López Álvarez* Universidad Complutense de MadridInterlingual. ISSN 1134-8941. 16 (2), 2005, fq 685-702.

[1541] Shih, Bußmann, H., *Lexikon der Sprachëissenschaft*, Kröner Verlag, Stuttgart, 2002, f. 503

semantike/pragmatike-gramatikore. Është fjala për folje, ku thënia është njëkohësisht dhe bërje.[1542]

Akti i të shprehurit (lokucioni) ka natyrë gjuhësore. Ai realizohet me mjete gjuhësore. Akti ilokutiv është një lidhje midis elementesh gjuhësore dhe jashtëgjuhësore. Ndërsa efekti perlokutiv ka natyrë jashtëgjuhësore. Akti ilokutiv qëndron në qendër të interesit pragmatik. Madje ky i vetëm shpesh konceptohet dhe emërtohet akt ligjërimi. Akti ilokutiv realizohet me anë të "forcës" që i atashohet aktit propozicional.

Shprehjet performative mund të kenë natyrë implicite ose eksplicite. Natyrë implicite kanë shprehje të tipit: *ti gabohesh*. Me një shprehje të tillë mund ta japim idenë që marrësi gabon po aq mirë sa me shprehjen eksplicite: them që ti gabohesh. Në këtë shprehje është dhënë eksplicit folja them. Këto folje do të jenë objekt i këtij paragrafi. Siç thamë pak më lart, këto folje mund të shprehen eksplicit ose implicit në fjali:

Qeni kafshon. (implicit)

Po të paralajmëroj, qeni kafshon. (eksplicit)

Ndërsa në pragmatikë këto quhen folje performative, në gramatikën tradicionale dhe në teorinë e komunikimit emërtohen „folje komunikimi". Ato kanë rëndësi të veçantë në interpretimin e thënieve. Nga shumë gjuhëtarë ato përfshihen gjithnjë në strukturën e thellë të thënieve.

Fjalitë mund të kthehen në transformime eksplicite performative:

Muri është i bardhë → Unë thashë se muri është i bardhë.

Përdorimi i të parës ose të dytës transformë kushtëzohet nga situata, nga pozicionimi social i biseduesve etj. Fjali me strukturë të njëjtë sipërfaqësore në përdorimin e tyre situacional-shoqëror kanë funksione krejt të ndryshme.

Kjo që thamë për fjalitë vlen, sigurisht, dhe për foljet, sepse ato mund të përdoren dhe të vetme me vlerë fjalie dhe mbajnë peshën kryesore semantike-ilokutive të shprehjeve performative.

Objekt i hulumtimit tonë janë dhe shprehjet ilokutive eksplicite (…kërkoj të më lësh të qetë) dhe shprehjet ilokutive implicite (…më lër të qetë). Në shprehjen *më lër të qetë* shenjues ilokutiv është mënyra urdhërore.[1543]

[1542] Shih, Austin, J., *Zur theorie der Sprechakte*, Reclam, Stuttgart, 1972.

[1543] Shih, Bußmann,H., Lexikon der Sprachëissenschaft, Kröner Verlag, Stuttgart, 2002, f. 292; Zarnikov, A.: Einführung in die Linguistik, Verlag Diesterëeg, Frankfurt am Main, 1987, f. 78, 79, 80

6.2.4. Qëllimshmëria dhe shkakësia në foljet e komunikimit

Edhe foljet performative, si dhe foljet e tjera ndërvetore (psikologjike, të veprimit) fshehin brenda tyre kauzalitet, domethënë nënkuptojnë shkakësi. Shkakësia edhe këtu, si në foljet e veprimit, nuk është si në natyrë ku veprojnë ligje të verbra, ku një shkak, sa herë që shfaqet, sjell të njëjtën pasojë. Shkakësia në foljet e komunikimit ka të bëjë me racionalitetin njerëzor dhe më konkretisht, me qëllimet racionale.

Me anën e foljeve performative folësi synon, ka për qëllim, që të arrijë diçka te marrësi, të ndikojë tek ai sipas Gizela Harras.[1544]

Le t'i referohemi përsëri Davidson-it: *„Racionaliteti është veçori themelore e njeriut…Irracionaliteti kuptohet si i tillë vetëm në kuadrin e racionalitetit*".[1545]

Vetë karakteri ilokutiv i foljeve të tilla është gjithashtu një argument për shkakësinë e tyre implicite se ilokucioni s'është veç intension (qëllim) që i shtohet përmbajtjes së thënies implicit ose me anë të foljeve, si: *paralajmëroj, premtoj* etj. Akti ilokucionor mund të realizohet dhe me anë të interpretimit të thënieve, ai shfaqet kështu si forcë ilokucionore. Kjo forcë s'është veç përfaqësimi i folësit në gjuhë. Atje, ku shfaqet folësi, shfaqet dhe racionaliteti, arsyeja, qëllimi, shkakësia (gjithnjë jo në kuptimin që ka kauzaliteti në shkencat e natyrës).[1546]

Motsch e përcakton aktin ilokutiv si një tërësi katër komponentësh:

akt ilokutiv = shprehje, qëllim, kusht, pasojë.

Kjo do të thotë që një akt ligjërimi përbëhet nga një shprehje me anën e së cilës folësi synon të arrijë diçka, në disa kushte që duhet të përmbushen në një situatë të dhënë. Kryerja e aktit ilokutiv shoqërohet me një sasi pasojash që lidhen me të.[1547]

Përcaktimi i Motsch mund të ilustrohet kështu: Thënia lokucionore *Qeni kafshon* përmban në situata të caktuara dhe një aspekt ilokutiv paralajmërim si dhe një aspekt perlokutiv arritja e një efekti, e një pasoje. Meqë qeni kafshon, nuk do ta shkel truallin ku është ai.[1548]

Ky shpjegim evidenton qartë shkakësinë implicite ë foljeve të tilla. Kështu shkakësia lidhet me aktin ilokutiv dhe me atë perlokutiv, ku jepet rrjedhoja, pasoja, efekti.

[1544] *Shih, Harras, G., Handlungssprache und Sprechhandlung, de Gruyter, Berlin, 1983, f. 131- 172.*

[1545] *Shih, Davidson, D., Probleme der Rationalität, Suhrkamp, Frankfurt am Main, 2006, f. 312*

[1546] Shih, Janish, N., *Werbesprache*, Narr Studienbücher, Tübingen, f. 74; Toska, T., Disertacion, Tiranë, 2013.

[1547] *Motsch, W.*: Sprache als Handlung. *In: Neue Aspekte der Grammatikforschung, Linguistische Studien, Akademiverlag, Berlin, 1987, f. 45*

[1548] Po aty f. 45

Foljet performative të komunikimit kanë në përmbajtjen e tyre qëllimin e folësit për të ndikuar te dëgjuesi ose te vetë thënia. Dhënia eksplicite ose implicite është mjeti, instrumentalizimi mbështetet në qëllimin dhe mjetin. Ajo që arrihet është pasoja, ndikimi i arritur. Pasoja rrodhi nga shkaku, më saktë nga arsyeja që solli pasojën përmes instrumentalizimit.

Le ta ilustrojmë përshkrimin dhe shpjegimin tonë me një shembull, me dy vargje të marra nga një poezi e botuar shumë vite më parë:

O kjo natë e qetë sa e bukur qenka,
ti duhet të vije…[1549]

Në vargun e parë kemi një shprehje konstative, ndërsa në vargun e dytë kemi një shprehje ilokutive që ka përmbajtjen propozicionale (ardhja e mundshme e dikujt) dhe forcën ilokutive, një dëshirë e një qëllim i pashprehur. Si indikator ilokutiv vlen këtu folja modale *duhet*. Gjatë interpretimit mund të parafrazojmë me një fjali qëllimore ose shkakore:

ti duhet të vije që të shijonim të dy atë bukuri mbrëmjesore (qëllim); ti duhet të vije sepse doja ta kaloja atë mbrëmje me ty (shkak) etj.

Shembull tjetër:

Nënë, mos rri pas babait në poste…
Babai të trazon me mjekrën e bardhë…[1550]

Vargu i parë është një akt ilokutiv. Forca ilokutive jepet me anë të mënyrës urdhërore. Folësi-poeti kërkon me insistim diçka nga nëna. Qëllimi për këtë jepet në vargun e dytë: Babai të trazon me mjekrën e bardhë. Ky qëllim është dhe arsyeja që nëna nuk duhet të rrijë pranë babait të Teqesë. Ndërsa në vargun e mëposhtëm, ku përdoret prapë imperativi për të dhënë forcën ilokutive, qëllimi/shkaku nuk jepen eksplicit:

Mjekër, dorën e nënës, lëre!...[1551]

Lexuesi gjatë receptimit mund të lexojë ndër rreshta dhe të plotësojë: se do të gjesh belanë me mua (shkak); që të mos shkojë puna më larg (qëllim). Foljet e komunikimit luajnë një rol të rëndësishëm në ridhënien e ligjëratave e të teksteve. *Termi* "marrëdhënie shkakore*" në gjuhësi nga gjuhëtarë të ndryshëm përcaktohet si shprehja linguistike e shkakësisë dhe struktura konceptuale analizohet në studimet e kryera në fushën e semantikës konjitive, e cila propozon që kuptimi i shënuesve të shkakësisë lidhet me të kuptuarit tonë konceptual ndaj marrëdhënieve të shkakut. Pra*

[1549] Agolli, D.: Poezi, Tiranë 1979, f. 319
[1550] Agolli, D.: Poezi, Tiranë 1979, f. 319
[1551] Po aty, f. 321.

shënuesit e shkakësisë konsiderohen të jenë mjete kategorizuese. Maat dhe Sander (2001) janë fokusuar në supozimin:

"...se njohuria njerëzore reflekton kategorizim gjuhësor; që do të thotë se zgjedhja e një njeriu nga një fjalë në tjetrën shprehur një kuptim të caktuar konsiderohet një akt kategorizimi gjuhësor. Kur shkrimtarë duan të shprehin në llojin konkret të marrëdhënies shkakore, ata kanë një tendencë sistematike për të përdorur një element leksik në vend të një tjetri, edhe nëse të dyja janë të ngjashme, këto llojet e zgjedhjeve na japin një pasqyrë mbi kategoritë e përdoruesve të shkakësisë në nëpërmjet gjuhës. Për më tepër, tekstet e shkruara janë prodhuar në disa rrethana të cilat kanë tregohet se ka një lidhje të drejtpërdrejtë me format sintaksore të fjalive brenda diskursit."[1552]

Prandaj, sipas mendohet se një karakteristikë qendrore e diskursit është se ajo tregon koherencë. Mund të shtojmë se hulumtimet e fundit kanë treguar se i pëlqejnë klasifikimi i marrëdhëniet shkakësore për shkak të faktit se nocioni i shkakësisë është thelbësor për njerëzit *"të kuptuarit e botës, sepse na siguron njohuritë e nevojshme të kuptohen proceset fizike, veprimet dhe mënyrën se si njerëzit organizojnë përvoja në botën reale"*[1553].

Një karakteristikë qendrore e diskursit është ajo që tregon koherenca. Një lloj kryesor i koherencës është ai i shkakësisë (Maat dhe Sanders, 2001). Përkundrazi, Moeschler (2003) pohon se *"çështja e shkakësisë nuk është një problem specifik gjuhësor."* Edhe pse gjuha është një mënyrë shumë efikase për të shprehur shkakun marrëdhëniet, shkakësia nuk është një pronë e pandarë e gjuhës. Teoria e evolucionit na lejon të mendojmë që lindja e arsyetimit shkakor duhet të ketë qenë një hap i rëndësishëm filozofik dhe ndërtimi i lidhjeve shkakore midis koncepteve dhanë një ndryshim cilësor në njohjen njerëzor". Paralelisht, Pitt (2003)[1554] mbron se nocioni i shkakësisë është thelbësor për të kuptuarit e njerëzve në botë.

[1552] Sanders, T. (2005). Coherence, causality and cognitive complexity in discourse. In M. Aurnague, M. Bras, A. Le Draoulec, & L. Vieu (Eds.), Proceedings/Actes SEM-05, First International Symposium on the exploration and modelling of meaning (f. 105-114). Biarritz, France.

[1553] Pitt, M. (2003). How to express yourself with a causal connective: Subjectivity and causal connectives in Dutch, German and French. Amsterdam: Rodopi.

[1554] Pitt, M. (2006). Determining subjectivity in text: The case of backward causal connectives in Dutch. Discourse Processes, 41, 151-174.

6.3 Qasje të mjeteve

Tab. 6.3.1 Shpeshtia e përdorimit të mjeteve lidhëse në tekstin *"Wuthering heights"* të Emily Brontë në gjuhën angleze në qasje me përkthimin e tekstit në shqip *"Lartësitë e stuhishme"*

nr	***anglisht***	***Shqip***	***Raste***	***para***	***mes***	***Pas***
1	*because*	*Sepse*	29	5	6	18
	because	*Sepse*	5	Fjali më vete		
	because	*Sepse*	1	Homogjene		
2	*0*	*Sepse*	42	5	5	32
	0	*Sepse*	5	Fjali më vete		
3	*0*	*Se*	1		1	
4	*0*	*Meqë*	13	3	3	7
5	*0*	*Ngaqë*	3		1	2
6	*0*	*nga frika se*	1	1		
7	*since*	*formë e pashtjelluar përcjellore*	1			1
8	*as*	*sepse/meqenëse*	5	1	1	3
9	*why*	*Pse*	23			
10	*and why*	*Pse*	5			
11	*what*	*Pse*	6			
12	*how*	*Pse*	2			2
13	*That*	*Se*	3		2	1
14	*for*	*sepse/pse*	40	1	21	18
15	*for*	*Sepse (me pjesë homogjene)*	9	1	3	5
16	*for*	*Ngaqë*	1			1
17	*whether*	*Ngase*	1		1	
18	*For/since/because/as*	*Meqë*	14	1	3	10
19	*and*	*Sepse*	1			1
20	*of+ noun*	*Sepse*	1			1
21	*(by)Gerund/infinitive/0*	*Përcjellore*	10	1	6	3
22	*Gerund*	*se/sepse*	8		2	6
23	*Gerund*	*meqë/ngaqë*	8	1	4	3
24	*Rrethanor (prep.+noun)*	*sepse-periudhë*	5		5	
25	*(prep.+noun)rrethanor*	*Meqë/ ngaqë (periudhë)*	2			2
26	*for fear of*	*nga frika se*	5		1	4
27	*Periudha me më shumë se një shkak*	*Periudha me më shumë se një shkak*	19			
28	*Causative with make (rr)*	*nga + emër*	4			
29	*For*	*për shkak të / për të*	10			
30	*...no fear of*	*nga+emër*	2			
31	*prepositional phrase(rrethanor)*	*nga+emër/grup emëror*	21			
32	*Rrethanori (complement) Gerund*	*Përcjellore nga+emër/grup emëror*	6			
33	*(complement) preposition+noun*	*rrethanor me formë të pashtjelluar përcjellore*	3			
34	*Rrethanor shkaku (complement)*	*pjesë të nënrenditur*	4			
35	*Periudha me ndryshim rendi nga teksti në anglisht*	*Periudha me ndryshim rendi në shqip*	17			

Në tabelën e mësipërme jepet qartë shpeshtia e përdorimit të mjeteve lidhëse në tekstin *"Wuthering heights"* të Emily Brontë në gjuhën angleze në qasje me

përkthimin e tekstit në shqip *"Lartësitë e stuhishme",* mënyrat e shumta të kombinimeve.
Siç e shohim në anglisht dhe qasëse në shqip gjejmë një shumëllojshmëri të gjerë të mjeteve lidhëse për të shprehur marrëdhëniet shkakore.

Përfundime të kreut të gjashtë

Në kreun e gjashtë u paraqiten ngjashmëritë dhe dallimet e marrëdhënieve shkakore në gjuhën shqipe dhe në gjuhën angleze**.** Kur bëhet fjalë për marrëdhënien shkakore, nënkuptohen shkaqet, arsyet dhe motivet, ndaj në këtë kre analizohen karakteristikat dhe përdorimin e tyre, në ngjashmëri dhe dallime.
Mjete shkakore në gjuhën angleze në qasje me paralelet në gjuhën shqipe janë: Lidhëza; Parafjalë; Shprehje parafjalore; Pjesët e nënrenditura me forma foljore të pashtjelluara; Ndërtimet sintatike, etj si në Tab. 6.1.1.
Lidhëzat shkakore janë: se, sepse, si, pasi (mbasi), derisa, gjersa, përderisa, kur, që, sapo, meqenëse, meqë, ngaqë, ngase, prejse, duke qenë se, nga frika se, nga shkaku që, për arsye se, për shkak se, posa që, sapo që etj. dhe shërbejnë për të ndërtuar fjali që shprehin lloje të ndryshme marrëdhëniesh shkakore.
Konceptimi i shkakësisë në foljet ndërveprore drejtohet nga semantika e foljes, e cila jep informacion implicit mbi shkakun e ngjarjes ose të ndodhisë së paraqitur nga folja. Foljet ndërvetore, siç shihet dhe nga emërtimi, shënojnë veprime, procese, gjendje, që janë karakteristikë vetëm e botës njerëzore. Shkakësia është ligj i përgjithshëm, universal dhe gjithëkohor. Ajo vepron në natyrë dhe në shoqëri. Shkakësia në foljet e komunikimit ka të bëjë me racionalitetin njerëzor dhe më konkretisht, me qëllimet racionale. Me anën e foljeve performative folësi synon, ka për qëllim, që të arrijë diçka te marrësi, të ndikojë tek ai sipas Gizela Harras.
Shkakësia dhe qëllimshmëria janë në fakt dy koncepte të ndryshme, por në kontekstet, ku shprehen veprime, mund të shfaqen si njëri ashtu dhe tjetri; ose njëri, ose tjetri.[1555]
Në raste të tilla një qëllim mund të shërbejë si arsye për realizimin e një veprimi, madje si shkak në lidhjen kauzale midis qëllimit dhe përmbushjes fizike të veprimit. Sapo shfaqen kontradikta midis interpretimit shkakor dhe qëllimor të veprimeve, rrugët e tyre ndahen.

[1555] Shih, Gabriel, G/ Janisch, P., „Kausalität", botuar në, Enzyklopädie, Philosophie und Wissenschaftstheorie, I-IV, Stuttgart, Weimar 1995-1996, II, f. 372-376

PËRFUNDIME TË PËRGJITHSHME

Në punimin e mësipërm ***"Shprehja gjuhësore e marrëdhënieve shkakore në gjuhën shqipe dhe angleze (analizë kontrastive)"*** u hulumtua së pari shkakësia si koncept në këndvështrimin e disa disiplinave si: psikologji, fizikë, filozofi, matematikë. Shprehja e marrëdhënieve shkakore të disiplinave të tjera do të ishte e pamundur pa ndihmën e gjuhës dhe komunikimit si marrëdhënie me një rol të veçantë në procesin e të menduarit, pasi lidhin logjikisht shkakun dhe pasojën, perceptimin shkak-pasojë në njohjen njerëzore.

Kjo temë u përzgjodh si një fushë me interes në këndvështrime, si: semantike; pragmatike; dygjyhësore; didaktike; pedagogjike. Duke iu referuar studimit vlen të theksojmë se ka dhe natyrë empirike, pasi vështron se si qasen teoritë e ndryshme mbi shkakësinë dhe shprehjen gjuhësore të saj në korpuse të ndryshme.

Një burim i rëndësishëm për trajtimet empirike ka qenë *"Antologji e mendimit shqiptar 1870-1945"* të Ndriçim Kullës si një korpus me materiale të 23 shkrimtarëve, historianëve apo mendimtarëve shqiptarë. Po në fushën e empirisë kemi trajtuar marrëdhëniet shkakore në dy vepra artistike, në variantet origjinale e të përkthyera, pikërisht në romanin "Kronikë në gur" të I. Kadaresë dhe në "Wuthering heights" të Emily Brontë. Realizimi i këtij punimi lidhet me trajtimin e shkakësisë si kategori gjuhësore në dy gjuhë: gjuhën shqipe dhe gjuhën angleze, madje duke u thelluar dhe më shumë në gjuhën shqipe, parë në rrafsh diakronik dhe sinkronik, ndaj qëllimi i këtij studimi është që të analizohet në mënyrë të thelluar koncepti i marrëdhënieve shkakore në shqip dhe anglisht.

Studimi ynë fillon nga premisa se zgjedhja e një shprehjeje specifike për të treguar shkakësinë mund të jetë në çdo gjuhë. Prandaj, objektivi kryesor i këtij studimi është ofrojë dëshmi teorike - empirike mbi modelet e tilla që na lejojnë të dalim në përfundime induktive në lidhje me marrëdhëniet shkakore.

Studimi është mbështetur në shfrytëzimin, analizën, sintezën e literaturës së huaj dhe vendase në këtë fushë. Në të vëzhgohet lëvrimi i shkakësisë nga mendimtarë, që kanë lënë gjurmë në kulturën, letërsinë shqipe, grumbullohen të dhëna, nxirren statistika të shpeshtisë së llojeve të ndryshme të shkakësisë si dhe gërshetohen njohuritë teorike me aftësitë praktike të paraqitjes së raporteve me anë të lidhëzave shkakore në gjuhën shqipe dhe qasjet e tyre në gjuhën angleze.

Në këtë punim ekspozohen teori të paraqitura në "Gramatikën e gjuhës shqipe" I, II dhe në artikujt e S. Floqit, botuar në "Studime Filologjike". Sipas këtyre teorive dallohen dy lloje raportesh shkakore: *raporte shkakore konstatuese* dhe *raporte shkakore arsyetuese*. Grumbullimi dhe referimi në teori nga më të ndryshmet ka qenë një nga synimet tona. Kjo ndihmon në zbulimin dhe vështrimin e objektit nga kënde të ndryshme vëzhgimi, si dhe ndihmon gjithashtu në përshkrimin më të plotë, më domethënës dhe dobiprurës të tij. Lidhëzat shkakore u trajtuan në mënyrë të veçantë, pasi këto lidhëza kanë rëndësi të madhe, sepse janë ndër elementet e domosdoshme të komunikimit për të shprehur pse-në e gjërave, por edhe sepse sjellja në analizë e dy korpuseve nga origjinali në gjuhën shqipe dhe përkthimi në gjuhën angleze dhe e kundërta nuk është temë shumë e rrahur në gjuhësinë tonë.

Metodologjia që përdoret në këtë punim është e lidhur ngushtë me natyrën e punimit. Metodat e përdorura janë: studimi i thelluar i literaturës përkatëse, si disertacionet e mëparshme në këtë drejtim, si dhe artikuj të autorëve të ndryshëm brenda dhe jashtë vendit. Punimi ynë është, para së gjithash, një trajtim kontrastues. Sipas konceptit tonë kontrastues, janë evidentuar jo vetëm ndryshimet, por edhe ngjashmëritë e mjeteve lidhëse shkakore në gjuhën shqipe e në gjuhën angleze në tekste. Ndryshimet kryesore janë në fushën e sintaksës, por nuk janë shpërfillur edhe ndryshimet në veçoritë semantiko-pragmatike.

Ndërsa *metoda ilustruese* bën të mundur përzgjedhjen e materialit sa më autentik, nga ana tjetër nuk shpërfill parametrat shoqërorë dhe kontekstualë. Metoda e ballafaqimit të dy korpuseve paralele që krahasohen për sa i përket llojit dhe përdorimit të lidhëzave shkakore zë një kapitull të rëndësishëm në punim. Në romanin e Ismail Kadaresë, *"Kronikë në gur"*, në origjinal dhe në përkthimin anglisht *"Chronicle in the stone"* janë hulumtuar të gjitha lidhëzat shkakore, duke nxjerrë në pah veçoritë e tyre sintaksore, semantike e pragmatike si dhe mënyra të shprehjes së shkakësisë në romanin *"Wuthering heights"* të Emily Brontë paralel me përkthimin në shqip *"Lartësitë e stuhishme"*. Në punimin tonë u përdorën të dyja metodat, duke u munduar që të dhënat e grumbulluara e të shfrytëzuara të jenë sa më autentike dhe të besueshme.

Metoda historiko-diakronike (krahasimtare) zbatohet në trajtimin e lidhëzave shkakore në përmbledhjen "*Antologji e mendimit shqiptar 1870-1845"* të Ndriçim Kullës si një korpus me materiale të 23 shkrimtarëve.

Nuk mund të lëmë pa përmendur edhe *metodën ilustrative-statistike.* Statistikat janë gjithnjë një argument i fortë në përshkrimin e veçorive të një dukurie, në rastin tonë të shkakësisë.

Në kreun e parë u trajtuan çështje të konceptimit mbi shkakësinë; mendime të dhe pozicione të studiuesve të huaj mbi marrëdhëniet shkakore që nga antikiteti e deri në ditët e sotme. U mor në konsideratë trajtimi i shkakësisë në rrafsh filozofik duke u ndalur te Hans Reichenbach mbi shkakësinë matematikore statistikore, si dhe te Gottfried Wilhelm Leibniz mbi shkakësinë në fizikën klasike, duke vazhduar më pas me Hume-n, për të cilin shkakësia ishte një mënyrë e vështrimit të botës. Heidegeri thotë se *"asgjë në këtë botë nuk është pa shkak".* Një sërë teorish u morën në konsideratë duke u ndalur më së tepërmi tek teoria e Sweetser-it mbi kuptimin e raporteve shkakore si *"lexim i marrëdhënieve shkakore".* Një kontribues i rëndësishëm në lidhje me shkakësinë është Halliday-i me trajtimet e tij mbi tranzicionin; metafunksionet në lidhje me ngarkesën e tyre të nënkuptuar sociale, semantike dhe funksionale të tilla.

Në kreun e dytë trajtohen çështje të tilla si: kontribute dhe trajtime nga gjuhëtarë në lidhje me shkakësinë në gjuhën shqipe, mjetet gjuhësore që realizojnë lidhje shkakore në gjuhën shqipe, në pikëpamje morfologjike, sintaksore etj. Në këtë kre renditen mjetet gjuhësore që shprehin marrëdhënie shkakore, siç janë në gjuhën shqipe: lidhëzat, ndajfoljet, parafjalët, pjesëzat dhe madje foljet duke u klasifikuar nga ndërtimi dhe duke dhënë qasje të gjuhëtarëve të ndryshëm. Nga pikëpamja sintaksore, u trajtua shkakësia e dhënë nëpërmjet rrethanorit të shkakut si gjymtyrë e dytë e fjalisë dhe raportet shkakore në periudhë.Vështrimi i këtyre mjeteve u krye në pikëpamje semantike, sintaksore, pragmatike. Kjo do të thotë, të vështrohet dhe analizohet semantika, funksioni i tyre sintaksor, si dhe pragmatika e tyre, përdorimi i tyre në ligjërim. Vëzhgimi ynë përfshiu trajtime sintaksore e morfologjike nga gjuhëtarë si: Ilo Dilo Sheperi, Aleksandër Xhuvani, Justin Rrota, Kostaq Cipo, Mahir Domi, Stefan Prifti. Më tej analizuam hollësisht punimet e Spiro Floqit, Mehmet Çelikut, Emine Sadikut, Gentjan Sadikut, Linda Mënikut, etj. Në gjuhën shqipe janë disa klasa fjalësh që shprehin dhe ndërtojnë marrëdhënie shkakore: *lidhëza; ndajfolje; parafjalë, folje,* dhe *pjesëza*. Këto janë trajtuar në mënyrë të hollësishme në çështjen e dytë të këtij kreu. Krahas autorëve të veçantë, që i kanë kushtuar vëmendje shprehjes gjuhësore të marrëdhënieve shkakore, ne i jemi drejtuar shpesh "Gramatikës së Akademisë së Shkencave" (Tiranë, 2002). Në këtë kre u trajtuan në mënyrë të imtë

lidhëzat të klasifikuara sipas ndërtimit, shpeshtësisë së përdorimit e më tej në klasa e grupe. Në çështjen e tretë të këtij kapitulli u trajtua shkakësia në pikëpamje të marrëdhënieve sintaksore duke dhënë shembuj për shprehjen gjuhësore të rrethanës shkakore si gjymtyrë plotësuese në fjali si dhe në pjesën e nënrenditur.

Në kreun e tretë u trajtuan marrëdhënie shkakore në gjuhën angleze të realizuara me anë të elementeve të ndryshme, si: *lidhëza, ndajfolje, pjesëza* etj. duke iu referuar gjuhëtarëve si: Halliday dhe Hasan në mendimin e tyre për lidhëzat si mjete kryesore në ndërtimin e kohezionit të tekstit të cilat japin kuptime të caktuara në kontekste të ndryshme. Së pari, një funksion i lidhëzave është se ato shprehin marrëdhënie semantike mes pjesës së parë dhe pjesës së dytë. Vetë semantika e lidhëzave është e papërcaktuar jashtë kontekstit. Halliday dhe Hasan-i bëjnë një nënkategorizim të marrëdhënieve lidhëzore, në çështjen se si realizohet kjo marrëdhënie në gjuhën angleze dhe rolin e lidhëzave në të dhe nxjerrin në pah dallimin midis lidhëzave eksternale (të jashtme) dhe internale (të brendshme). Lidhëzat në gjuhën angleze përdoren për të shprehur marrëdhënie të brendshme në procesin e komunikimit dhe marrëdhënie të thënieve me realitetin e jashtëm. Llojet e lidhëzave me të cilat kryhet marrëdhënia e brendshme shkakore në gjuhën angleze janë: *thus (kështu që), hence (prandaj),* dhe *therefore (prandaj).*

Iu referuam gjuhëtarit Teun van Dijk për lidhëzat si një nënkategori gjuhësore për të lidhur fjalitë me termat si: konekte (lidhje) dhe konektorë (mjete lidhëzore). Së fundmi trajtuam foljet kausative (faktitive) që shkaktojnë veprim.

Në kreun e katërt u hetua në mënyrë të detajuar shprehja e shkakësisë në gjuhën shqipe nga mendimtarët shqiptarë të viteve 1870 e deri në 1945. Për të realizuar këtë përshkrim-panoramë të shkakësisë në gjuhën shqipe, iu referuam një antologjie me pjesë të shkëputura nga ese, artikuj historikë dhe shkencorë të mendimtarëve të cilët kanë dhënë kontributin e tyre mbi çështje letrare, politike, shoqërore në kohë të vështira të kombit tonë duke vijuar me një përshkrim semantiko-pragmatik të lidhëzave shkakore të përdorura në tekste, ku këto lidhëza lidhin pjesë fjalish ose thëniesh, që kanë midis tyre marrëdhënie shkakore në funksione *epistemike,* ku ndërtimet shkakore shprehin qëndrimin e folësit ndaj një dukurie. Raporti shkakor në këtë rast është marrëdhënia midis një hamendjeje dhe një arsyeje, ndërtimet me lidhëza shkakore, që përmbushin funksion ilokutiv, shërbejnë si argument i aktit ligjërimor.

Në kreun e pestë trajtohen marrëdhëniet shkakore të dy teksteve letrare, dy romane, një në gjuhën shqipe dhe një në anglisht. Pasi të sqarojmë metodologjinë e përdorur do t'i referohemi romanit "*Kronikë në gur*" të Ismail Kadaresë si dhe përkthimit të tij në gjuhën angleze *"Chronicle in the stone"*, në të cili evidentojmë edhe mundësitë interpretuese të ndërtimeve të ndryshme shkakore. Më tej u analizua mënyra të shprehjes së shkakësisë në romanin *"Wuthering heights"* të Emily Brontë paralel me përkthimin në shqip *"Lartësitë e stuhishme"*, ku evidentohen edhe mundësitë interpretuese të ndërtimeve të ndryshme shkakore.

Në çështjen 5.2 u vol inventari i ndërtimeve për marrëdhëniet shkakore në shqip në romanin "*Kronikë në gur*" të Ismail Kadaresë duke iu referuar raporteve *shkakore konstatuese* dhe *arsyetuese* për faktin se iu kemi referuar gjuhëtarëve shqiptarë në lidhje me trajtimin *semantiko-pragmatik* të lidhëzave shkakore. Shembujt e gjetura u klasifikuan sipas variacioneve dhe u interpretuan ndërtimet me lidhëza shkakore si ato *argumentuese të vlerësimit; argumentuese pyetëse; të drejtpërdrejta; të drejtpërdrejta me lidhëzën sepse; argumentuese të supozimit; argumentuese të konkluzionit; argumentuese shkakore dëshirore; argumentuese të urdhrit; shkakore të vlerësimit; periudha dhe fjali në rastin e pyetjes retorike; periudha shkakore shtuese; periudha shkakore të ndjenjës; periudha shkakore të hamendësimit; si dhe rrethana të paraprira me parafjalën nga; të shprehura me formën e pashtjelluar përcjellore; shkakore të paraprira me parafjalë të rasës gjinore etj.*

Ato nuk mund të analizoheshin në këtë mënyrë në qasje me inventarin e gjetjeve në tekstin, për shkak të ndryshimeve të shumta që përkthyesi i ka bërë tekstit, për qëllime stilistike apo për teknika të tjera letrare të cilat janë jashtë fushës sonë të studimit. Në mënyrë të përmbledhur gjetjet e shpeshtisë përdorimore të mjeteve shkakore në tekstin *"Kronikë në gur"* jepen në tabelën e mëposhtme 5.2.1.

Marrëdhënie shkakore	***Shpeshtia e përdorimit***
rrethanorë	77 raste
Sepse	33 raste
Pse	34 raste
Se	17 raste
Ngaqë	7 raste
pasi (përdorim shkakor)	2 raste
përderisa(përdorim shkakor)	1 rast
nga shkaku i	1 rast
duke pasur frikë se	1 rast

Tab. 5.3.2.1. Shpeshtia e përdorimit të mjeteve lidhëse tek romani "Lartësitë e stuhishme"

Mjete si shkakore	***Shpeshtia e përdorimit***	***Mjete si shkakore***	***Shpeshtia e përdorimit***
Sepse	244 raste	*përderisa*	1 rast
Meqë	59 raste	*pse*	5 raste
Ngaqë	13 raste	*se mos*	1 rast
Se	24 raste	*meqenëse*	5 raste
Pasi	2 raste	*Nga frika se*	5 raste
rrethanorë	140 raste	*Rrethanorë me forma të pashtjelluara*	19 raste
për shkak të	3 raste		

Nga vështrimi krahasues i mjeteve të sipërlistuara, nxjerrë nga tekstet në gjuhën shqipe dhe atë angleze dalim në këto përfundime:

1. Lidhëza *sepse* përkthehet me *for* te teksti i përkthyer në gjuhën angleze, 10 raste
2. Lidhëza *sepse* alternohet me *0 lidhëz* në gjuhën angleze, (pa mjet lidhës) 6 raste
3. Lidhëza *sepse* alternohet me *because* tek teksti i përkthyer në gjuhën angleze 5 raste
4. Lidhëza *sepse* alternohet me *shprehje* në tekstin e përkthyer në gjuhën angleze, 3 raste
5. Lidhëza *sepse* alternohet me *as* në tekstin e përkthyer në gjuhën angleze, 2 raste
6. Lidhëza *se* alternohet me *0 lidhëz* në tekstin anglisht, 2 raste
7. Lidhëza se alternohet me *because* në tekstin e përkthyer në anglisht, 1 rast
8. Lidhëza shkakore *ngaqë* alternohet me *that; as; 0 lidhëz* në tekstin e përkthyer në gjuhën angleze, 4 raste
9. Ndajfoljet *pse/përse* alternohen me *why* në përkthimin në gjuhën angleze, *7 raste.*

Rastet e vjela kanë të bëjnë me teknika të përkthimit të përkthyesit, ndoshta përkthyesi synon për të qenë sa më konçiz në dhënien e mendimit të personazhit. Në periudhën e dytë jepen dy shkaqe të njëpasnjëshme si përgjigje e pyetjes së shkakut.

10. Lidhëza kohore *pasi* me përdorim shkakor = me *when* në anglisht. Lidhëza kohore *pasi* me përdorim shkakor alternohet me *when* në tekst në gjuhën angleze vetëm në një rast të tillë.

11. Forma e pashtjelluar *përcjellore* alternohet me *for fear that* *në tekstin anglisht.* Në tekstin letrar në origjinal haset një rast kur forma e pashtjelluar *përcjellore* alternohet me *for fear that* në tekstin anglisht.

12. Lidhëza *because* në përkthim nuk gjendet në tekstin origjinal. Fjalia shkakore e vendosur midis pyetjeve dhe përgjigjeve realizon një raport shkakor. Është hasur një rast kur në gjuhën shqipe periudha nuk ka marrëdhënie shkakore, por në gjuhën angleze është si e tillë me lidhëzën *because.*

13. Periudha me dy marrëdhënie shkakore, por me marrëdhënie të tjera në anglisht.

14. Janë vjelë shtatë raste të tilla si dhe katër raste kur ka ndryshime në tekstin e përkthyer në anglisht, janë listuar rrethanorë me parafjalë *nga+emër* të cilat alternohen me *shprehje emërore* (shtatë të tilla), madje në tekstin e përkthyer në anglisht në përcaktor të veçuar dy raste të tilla.

15. Rrethanori me parafjalë *nga+ GE* alternohet me *shprehje emërore* në tekstin anglisht, janë vjelë gjashtë raste dhe për *nga+ GE* që alternohet me pjesë të nënrenditur janë gjetur tri të tilla dhe një rast ndryshimi të strukturës së periudhës.

16. Rrethanori i paraprirë me *nga shkaku i* alternohet me *because of* në tekstin anglisht, *5 raste.*

Në kreun e gjashtë u paraqiten ngjashmëritë dhe dallimet e marrëdhënieve shkakore në gjuhën shqipe dhe në gjuhën angleze**.** Kur bëhet fjalë për marrëdhënien shkakore, nënkuptohen shkaqet, arsyet dhe motivet, ndaj në këtë kre analizohen karakteristikat dhe përdorimin e tyre, në ngjashmëri dhe dallime.

Mjete shkakore në gjuhën angleze në qasje me paralelet në gjuhën shqipe janë: Lidhëza; Parafjalë; Shprehje parafjalore; Pjesët e nënrenditura me forma foljore të pashtjelluara; Ndërtimet sintatike, etj si në Tab. 6.1.1.

Lidhëzat shkakore janë: se, sepse, si, pasi (mbasi), derisa, gjersa, përderisa, kur, që, sapo, meqenëse, meqë, ngaqë, ngase, prejse, duke qenë se, nga frika se, nga shkaku që, për arsye se, për shkak se, posa që, sapo që etj. dhe shërbejnë për të ndërtuar fjali që shprehin lloje të ndryshme marrëdhëniesh shkakore.

Konceptimi i shkakësisë në foljet ndërveprore drejtohet nga semantika e foljes, e cila jep informacion implicit mbi shkakun e ngjarjes ose të ndodhisë së paraqitur nga folja. Foljet ndërvetore, siç shihet dhe nga emërtimi, shënojnë veprime, procese, gjendje, që janë karakteristikë vetëm e botës njerëzore. Shkakësia është ligj i përgjithshëm, universal dhe gjithëkohor. Ajo vepron në natyrë dhe në shoqëri. Shkakësia në foljet e komunikimit ka të bëjë me racionalitetin njerëzor dhe më konkretisht, me qëllimet

racionale. Me anën e foljeve performative folësi synon, ka për qëllim, që të arrijë diçka te marrësi, të ndikojë tek ai sipas Gizela Harras.

Shkakësia dhe qëllimshmëria janë në fakt dy koncepte të ndryshme, por në kontekstet, ku shprehen veprime, mund të shfaqen si njëri ashtu dhe tjetri; ose njëri, ose tjetri.[1556] Në raste të tilla një qëllim mund të shërbejë si arsye për realizimin e një veprimi, madje si shkak në lidhjen kauzale midis qëllimit dhe përmbushjes fizike të veprimit. Sapo shfaqen kontradikta midis interpretimit shkakor dhe qëllimor të veprimeve, rrugët e tyre ndahen.

[1556] Shih, Gabriel, G/ Janisch, P., „Kausalität“, botuar në, Enzyklopädie, Philosophie und Wissenschaftstheorie, I-IV, Stuttgart, Weimar 1995-1996, II, f. 372-376

SUGJERIME, REKOMANDIME DHE KUFIZIMET E STUDIMIT

Pavarësisht arritjeve ky studim ka disa kufizime, duke mbetur një numër çështjesh të hapura që mund (dhe duhet) të studiohen në të ardhmen. Për shembull, do të ishte interesante të kontrollohen nëse këto variabla të marrëdhënieve shkakore përdoren në të njëjtën mënyrë në shkallë të gjerë, ku merren parasysh më shumë zhanre dhe kur konsiderohen tekstet origjinale dhe përkthimet e tyre, kështu që ne mund të gjejmë një mënyrë për të automatizuar shkakësinë. Nga njëra anë, anglishtja ka një larmi të madhe mjetesh për shprehjen e shkakësisë, dhe rastin e gjuhës shqipe, ne gjithashtu gjejmë shumëllojshmëri të gjerë lidhur me mjetet për të ndërtuar marrëdhënie shkakore. Në mënyrë të qartë, gabimet e mundshme, gabimet e gjykimit në procesin e shënimit, keqinterpretimet e fakteve apo dështimet e tjera të kësaj pune janë vetëm të punës sime. Është shpresa ime se ky studim, edhe pse modest dhe fillestar, do të hedhë dritë mbi njohuritë e mëtejshme stimuluese dhe hulumtimet e ardhshme në analizën kontrastuese.

Sa i përket modeleve të mundshme midis të dy gjuhëve kemi qenë të vetëdijshëm se ka disa lloje të marrëdhënieve shkakore që mungojnë në të dyja gjuhët, dhe këto marrëdhënie zakonisht janë lidhur me nënkategorinë e aktit të të folurit.

Metoda kontrastive e punimit vë në dukje dallimet dhe ngjashmëritë e dy gjuhëve, analiza të tilla mund të integrohen në mësimdhënie të gjuhës angleze. Me anë të një krahasimi konsekuent midis elementeve shkakore në gjuhën shqipe dhe gjegjëseve të tyre në gjuhën angleze lehtësohet më shumë përvetësimi i marrëdhënieve shkakore në këto dy gjuhë. Analiza krahasuese korpusore, hetimi i lidhëzave shkakore në korpus, ndihmon në përmirësimin e kompetencës praktike në gjuhën e huaj, forcon vetëdijen gjuhësore dhe qëndrimin kritik ndaj literaturës. Trajtime të tilla janë interesante e ndihmësjellëse edhe në fushën e teorisë së përkthimit.

Ky punim synon t'u shërbejë, në radhë të parë, mësuesve të gjuhës, pasi është një trajtim teorik, didaktik dhe pedagogjik. Rëndësia teorike qëndron në aspektin e informacionit të gjerë që ofron ky punim. Së dyti, përmbledhja në një titull e çështjeve të përgjithshme fragmentare, të dhëna nëpër literatura ose e çështjeve që nuk janë trajtuar deri tani, ndër të tjera, është me interes teorik. Për më tepër, e bëjnë më të qartë përmbajtjen e konceptit shkakësi. Punimi ka edhe interes pedagogjik-didaktik. Marrëdhëniet shkakore kanë një rol qendror në koherencën e tekstit, ku kuptimi dhe realizimi i tyre ndihmojnë në kuptimin e të gjithë tekstit dhe në hartimet tekstore.

Shtjellime të tilla kanë rëndësi e janë të përdorshme në fushën e stilistikës, analizës së tekstit etj.

Ky punim synon t'i shërbejë edhe praktikës së mësimdhënies, për t'u njohur më mirë me marrëdhëniet shkakore në shkolla e auditore, duke zgjidhur në këtë mënyrë problematikat që dalin gjatë analizimit të tekstit para nxënësve e studentëve. Si rrjedhojë, ky punim mund të gjejë zbatim si nga mësuesit e gjuhëve të huaja, ashtu edhe nga studentët që studiojnë për t'u diplomuar si mësues të ardhshëm.

BIBLIOGRAFI

BURIME PARËSORE

Akademia e Shkencave të Shqipërisë, Demiraj, Shaban., *Gramatikë Historike e Gjuhës Shqipe,* Tiranë, 1986.

Akademia e Shkencave të Shqipërisë, *Gramatika e gjuhës shqipe 1*, Tiranë, 2002.

Akademia e Shkencave të Shqipërisë, *Gramatika e gjuhës shqipe 2*, Tiranë, 2002.

Akademia e Shkencave të RPS të Shqipërisë, Cipo, Kostaq., *Sintaksa*, Shtypshkronja "Mihal Duri", Tiranë, 1952.

Akademia e Shkencave të RPS të Shqipërisë, *Fjalori i gjuhës shqipe*, Shtypshkronja "Mihal Duri", Tiranë 1980.

Akademia e Shkencave të Shqipërisë, *Fjalori shqip-shqip*, Shtypshkronja , Tiranë 2006.

Biber, Douglas., Johanssom, S., Leech, G,. Conrad, S., Finegan, E., *Longman Grammar of Spoken and Written English,* Longman, 1999.

Brontë, Emili., *Lartësitë e stuhishme*, Botimet Dudaj, Tiranë, 2010.

Brontë, Emily., *Wuthering heights*, Vintage Classic Library, Penguin Random House Uk, 2016.

Cipo, Kostaq., E. Çabej, M. Domi, A. Krajni, O. Myderrizi. *Fjalor i gjuhës shqipe*, Ribotimi anastatik Shtëpia botuese: Çabej, 2005

Çabej, Eqerem., *Për pastërtinë e gjuhës*, GjJ, Tiranë, 1981.

Çabej, Eqerem., *Pjeter Budi dhe gjuha e tij*, SF,4, 1966.

Çabej, Eqrem., *Studime gjuhësore*, Prishtinë, I,II,III,1976,IV,1977,V,1975,VI, 1977.

Çeliku, Mehmet*., Çështje të shqipes standarte*, Ilar, Tiranë, 2009.

Çeliku, Mehmet., Karapinjalli, M. Stringa, R. *Gramatika praktike e gjuhës shqipe*, Botimet TOENA, Tiranë, 2004.

Çeliku, Mehmet., M. Domi, S. Floqi, S. Mansaku, R. Pernaska, S. Prifti, M. Totoni, *Gramatika e gjuhës shqipe*, Tiranë, 2002

Çeliku, Mehmet., *Sintaksa e gjuhës shqipe*, Ilar, Tiranë, 2012.

Demiraj, Shaban., *Historia e gjuhës së shkruar shqipe*, Akademia e Shkencave e Shqipërisë, Tiranë, 1968.

Domi, Mahir., *Disa çështje të lokucioneve*, Studime Filologjike. Nr.1, 1985.

Domi, Mahir., *Gramatika e gjuhës shqipe*, II, Tiranë, 1955.

Eastwood, John., *Oxford Guide to English Grammar*, Oxford University Press, 1994.

Fishta,F., Lacaj, H*., Fjaluer latin-shqip*, Tiranë, 1942.XX, Luarasi.

Fjala shqipe në vend të fjales së huaj {Fjalor}, Akademia e Shkencave e Republikës së Shqipërisë, Tiranë, 1998.

Floqi, Spiro., *Periudha me fjali të varur shkakore I*, Studime filologjike. N.2, 1966.

Floqi, Spiro., *Periudha me fjali të varur shkakore I*, Studime filologjike. N.3, 1966.

Floqi, Spiro., *Periudha me fjali të varur shkakore III*, Studime filologjike. Nr.1, 1973.

Galasso, Joseph., *Analyzing English Grammar*, California State University, 2020.

Gleason, Jean., *The development of language*, Maxwell and McMillan, New York, 1989.

Gokaj, Nuri., *Baza te Gjuhësisë së Përgjithshme*, Tiranë, 1997.

Hudson, Richard., *Word Grammar*, CAMBRIDGE University Press, London, 2012.

Kadare, Ismail., *Chronicle in the stone*, Canongate, Edinburg. London. New York. Melbourne, 2011.

Kadare, Ismail., *Kronikë në gur,* Tiranë*,* Onufri, 1971.

Kadare, Ismail., *Kronikë në gur*, Tiranë, Shtëpia Botuese Onufri, 2000.

Lafe, Emil., *Lidhëzat në librin e parë të gjuhës shqipe*, Studime Filologjike, 1971.

Martin, William., *A Theory of English Grammar,* Laboratory of Computer Science, 1976.

Memushaj, Rami., *Gjuhësia gjenerative*, Tiranë 2008.

Memushaj, Rami., *Hyrje në gjuhësi*, Botimet Toena, Tiranë, 2008.

Muller, Stefan., Grammatical Theory, Language Science Press, 2018.

Prifti, Stefan., *Klasifikimi i fjalive të varura*, Studime filologjike. Nr.2, 1972.

Prifti, Stefan., *Rreth disa çështjeve të fjalisë kohore*, Studime filologjike. Nr.2, 1966.

Sheperi, Ilo., *Gramatika dhe sindaksa e gjuhës shqipe*, Vlorë, 1927. cituar nga Linda Mëniku, konektorët e tekstit në gjuhën shqipe.

Teichmann, Emine., *Hapa në universin e ligjërimit,* Përmbledhje punimesh gjuhësore-pragmatike. Marin Barleti, Tiranë, 2010.

Wunderlich,D.,*Uber die Argumente des Verbs.Liguistische Berichte 97*, Tubingen, 1985.

Tekste për analizë gjuhësore

BURIME DYTËSORE

A. Popa; A. Uçi; B. Avdia; F. Çami; K. Angjeli; S. Pëllumbi; Z. Zholi, *Materializmi dialektik dhe historik*, Shtypshkronja "Mihal Duri", Tiranë, 1971.

Agolli, Dritëro., Poezi, Tiranë 1979.

Aknmajian, Adrian., Demers, Richard. ,Farmer, Ann., Harnish, Robert. , *Linguistics, An Introduction to language and communication*, THE MIT Press, 2010.

Atkinson, Martin., Kilby, David., Roca, Iggy., *Faundations of general linguistics*, Routledge, United Kingdom, 2015.

Austin.John., J.O. Urmson and Marina Sbisa, eds., *How to do things with words* 2nd ed. (Cambridge, MA: Harvard University Press, 1975.

Bußmann, H., *Lexikon der Sprachëissenschaft,* Kröner Verlag, Stuttgart, 2002.

Bybee, J. & Fleischmann, S., *Modality in grammar and discourse*, Amsterdam: John Benjamins, 1995.

Cole, Peter., *The grammatical role of the cause in universal grammar*, IJAL 49, University of Chicago Press, 1983.

Comrie, Bernard., *Causative verb formation and other verb-deriving morphology*, In T.Shopen (ed.), Language typology and syntactic description. Cambridge. Vol. 3, 1985.

Comrie, Bernard., M.Polinsky (eds) 1993. *Causatives and transitivity*, Amsterdam and Philadelphia, PA.Dubinsky, S., M.-R. Lloret, and P.Newman. 1988. Lexical and syntactic causatives in Oromo. Lg64. 485–500.Kastovsky, D. 1973. Causatives. FL 10.

Davidson, D*., Probleme der Rationalität*, Suhrkamp, Frankfurt am Main, 2006.

Demiraj, Shaban., *Gramatika historike e gjuhës shqipe*, Tiranë, 1986.

Diesser, *Competing motivations for the ordering of main and adverbial clauses*, Linguistics 43, 2005.

Diesser, Holger., *Competing motivations for the ordering of main and adverbial clauses,* Linguistics 43, 2005.

Dijk Teun van., *Connectives in Text Grammar and Text Logic*, në Van Dijk/ Petöfi: Grammar and description studies in text theory and text analyses. Berlin, New York,de Gruyter. 1977.

Dijk Teun van., *Pragmatic Connectives,* Journal of Pragmatics 3. North Holland Publishing Company, 1979.

Gabriel, G/ Janisch, P., „*Kausalität*“, botuar në, Enzyklopädie, Philosophie und Wissenschaftstheorie, I-IV, Stuttgart, Weimar 1995-1996.

Grimshaw, J., *The Structure of Argument Structure*, Cambridge/Mass, 1990.

Hadumod Bussmann, Routledge., *Dictionary of Language and Linguistics, translated and edited by Gregory Trauth and Kerstin Kazzazi*, London and New York, 11 New Fetter Lane, London EC4P 4EE, 1996.

Harras, G., *Handlungssprache und Sprechhandlung*, de Gruyter, Berlin, 1983,

Janish, N., Werbesprache, *Narr Studienbücher,* Tübingen, f. 74; Toska, T., Disertacion, Tiranë, 2013.

Kostallari, Androkli*., Mbi arritjet kryesore të gjuhësisë sonë dhe mbi disa drejtime të zhvillimit të saj të metejshem*, SF, 2, 1976.

Kostallari, Androkli., *Mbi disa drejtime të përsosjes të sistemit e të strukturës sonë letrare*, S. F,2, 1982.

Leroy, Maurice., *Profilo storico della linguistica moderna*, Laterza, 2007.

M. Broukal*, Grammar form and function 3*, McGraw-Hill, Neë York, 2005.

Malmberg, Bertil., *La linguistica contemporanea*, Il Mulino, Roma, 1969.

Mann, Malcoln., & Knowles, Steve Taylore., *Destination C1&C2*, Macmillan, 2014

Mann, Stuart., *An English –Albanian Dictionary*, Cambridge University, New YORK, 1957.

Mann, Stuart., *An Historical Albanian- English dictionary*, Longman, Green & Company, London, 1948.

Mirna Pitt, *How to express yourself with a causal connective: subjectivity and causal. Connectives in Dutch, German and French,* Amsterdam: New York. Radopi, 2003.

Motsch, W.: Sprache als Handlung. In: Neue Aspekte der Grammatikforschung, Linguistische Studien, Akademiverlag, Berlin, 1987.

Murphy, Raymond., *English grammar in use,* Cambridge, First published, 2004.

Newmeyer, Federick., *Linguistic theory in America* , Emerald Group Publishing, Bingley, 1986.

Performative Speech Act Verbs In Present Day English Elena López Álvarez

R. Quirk, S. Greenbaum, G. Leech & J, Svartvik, *A Comprehensive Grammar of the English Language*, London: Longman, 1985.

Renugah Ramanathan, Departamenti i Gjuhës Angleze Fakulteti i Gjuhëve dhe Komunikimit Modern Universiti Putra Malajzia, Malajzi, Gazeta e Azisë Juglindore e

Studimeve të Gjuhës Angleze - Vol. 21 (2): *Aplikimi i analizës kritike të diskursit në studimet e diskursit mediatik*, 57 - 68 57.

Robins, Robert., *General Linguistics*, Longman, London, 1964.

Robins, Robert., *Historia e Gjuhësisë*, Dituria, Tiranë, 2007.

Robinson, Ian., *The new grammarians' funeral*. Cambridge University Press, London, 1973.

Sadiku, Gentian. Universiteti i Tiranës, Fakulteti i Gjuhëve të Huaja Departamenti i Gjuhës Gjermane, *Shkakësia si kategori logjike dhe gjuhësore në shqip dhe në gjermanisht*, punim doktoratë, Udhëheqës shkencor. Prof. Dr. Emine Teichmann, online 10. 2013.

Sadiku, Gentian., *Shkakësia si kategori logjike dhe gjuhësore në shqip dhe në gjermanisht,* Tiranë, 2013.

Searle, John., tek "*A taxonomy of illocutionary act*" në *Language, Mind and Knowledge*, ed. Keith Gunderson Minneapolis: University of Minnesota Press, 1975.

Sweetser, Eve., *From etymology to pragmatics metaphorical and cultural aspects of semantics structure*, Cambridge. University Press, 1990.

Shibatani, M. (ed.) 1976., *Syntax and semantics*, vol. 6: The grammar of causative constructions. New York. Syeed, S.M. 1985. Morphological causatives and the problem of the transformational approach. Bloomington, IN.

Shuteriqi, Dhimitër., *Mbi gjuhën letrare kombëtare,* BShSh, 4, 1952.

Talmy, L., *Cognitive Semantics*, de Gruyter, Berlin, 2007.

Thomai, Jani., *Mbi mënyrën e pasqyrimit të sistemit të kuptimeve dhe të përdorimeve të fjalëve në fjalorin shpjegues të gjuhës shqipe*, Studime Filologjike, Tiranë, 1964.

Universidad Complutense de MadridInterlingual. ISSN 1134-8941. 16 (2), 2005.

Xhuvani, Aleksandër., *Për pastërtinë e gjuhës shqipe*, Instituti I Historisë e I Gjuhësisë, Tiranë, 1956.

Xhuvani, Aleksandër., *Studime Gjuhësore*, Instituti i Historisë e i Gjuhësië, Tiranë, 1956.

FJALORËT ELEKTORNIKË

http://www.fjalori.shkenca.org

http://www.fjalorshqip.com/

http://dictionary.cambridge.org

BURIME ONLINE PDF

Jack C. Richards, Richard Schmidt., *Longman Dictonary of Language Teaching &Applied Linguistics*, Imprint of Pearson Education, third eddition 2002, pdf.

Halliday, Michael-Alexander-Kirkwood, Hasan, Ruqaia. *Hoesion in English*, Longman Group Ltd, 1976.

http://ebookcentral.proquest.com/lib/csusm/detail.action?docID=476030. krijuar nga csusm më 2018-01-28 12:00:27. Copyright © 2000. De Gruyter.

Mëniku, Linda., *Konektorët e tekstit në gjuhën shqipe*. Universiteti i Tiranës, 2013.

Bernd Kortmann, De Gruyter, 2000. ProQuest Ebook Central, http://ebookcentral.proquest.com/lib/csusm/detail.action?docID=476030. Krijuar nga csusm më 2018-01-28 12:01:00. Copyright © 2000. De Gruyter.

Falcon. Andrea., Aristoteli për shkakun, botuar botuar më: 11,01. 2006; rishikim i përmbajtjes më: 7.03. 2019.

www.discurses.org/oldarticles/ Pragmatic Conectives.pdf.

Bernd Kortmann, De Gruyter, 2000. ProQuest Ebook Central,

www.discurses.org/oldarticles/ Pragmatic Conectives.pdf, f. 454.

Zifonun, G. Hoffmann, L. Strecker, B. *Grammatik der deutschen Sprache,* Berlin/New York: de Gruyter, 1997, f. 2296.

Brandon C. Look,Gottfried Wilhelm Leibniz, botuar më: 22.12.2007; rishikim i përmbajtjes: 24.07. 2013.

Bybee, J. & Fleischmann, S. *Modality in grammar and discourse*, Amsterdam: John Benjamins, 1995.

Frank Arntzenius, *Parimi i Përbashkët i Kauzës së Reichenbach-ut*, botuar më: 23.09.1999; rishikimi përmbajtjes, 18.08.2010 .

Paul Georg Meyer, Rëndësia e shkakësisë - "*In der Natur gibt es keine Ursache und keine Wirkung"* , Shkak - Kushti - Koncesioni - Kontrasti: perspektivat njohëse dhe diskursi, redaktuar nga Elizabeth Couper-Kuhlen dhe Barbara Dancygier; Eva Sweetser. Hapësira metalinguistike Shkak - Kushti - Koncesioni - Kontrasti: perspektivat njohëse dhe diskursi, redaktuar Elizabeth Couper-Kuhlen; Bernd Kortmann, DeGruyter, 2000. ProQuest .

Ebook, http://ebookcentral.proquest.com/lib/csusm/detail.action?docID=476030. Krijuar nga Csusm më 2018-01-28 12:01:00. Copyright © 2000. De Gruyter.

Përmbledhje në gjuhën angleze

Summary in English

Preface

The paper "Linguistic expression of causal relationships in Albanian and English language (contrastive analysis) is an attempt to research on causal relations first by referring to the Albanian language and then addressing issues of grammatical similarity with English. Causation was studied in several fields, such as psychology, physics, philosophy, linguistics, etc. If physics, mathematics, psychology, etc., have their own rules as disciplines in analyzing these relationships, linguistics also has its own elements of their realism. Expressing the causal relationships of other disciplines would be impossible without the help of language. These relationships even in linguistics take on a special role in the thought process, as they provide essential information on how events and their consequences should be perceived by us. In particular, the cause-and-effect relationship plays a very important role in human cognition, because it affects our decision-making abilities. Furthermore, just like other disciplines, in linguistics these relationships are realized through special linguistic structures, which will be analyzed step by step in this paper.

The field of this study includes elements of general linguistics, mainly in the description of linguistic tools and possibilities, which serve to present causal reports in three different texts, first in the "Anthology of Albanian thought 1870-1945" by Ndriçim Kulla as a corpus of materials of 23 Albanian writers, historians or thinkers and secondly of two novels, one of which was published in Albanian, "*Chronic in stone"* by Ismail Kadare with its translation into English and the other vice versa, published in English "Wuthering heights" by Emily Brontë with its translation into Albanian. The realization of this paper is related to the treatment of causality as a linguistic category in two languages: Albanian and English. In Albanian language, the linguistic elements are widely analyzed, seen in diachronic and synchronous plane, so the purpose of this study is to analyze in in-depth concept of causal relations in Albanian and English.

02 The selection of the above topic is based on the following arguments:

Based on my experience in the field of English language teaching, seen as a field of interest nowadays, where causal relationships are a highly discussed object; notes that causality must be addressed comprehensively, both by the linguistic means expressing causal relations and by the continuing necessity to study the connection between linguistic causality; semantics; pragmatic; logic; bilingual etc. The paper has theoretical and pedagogical-didactic importance; serves professors and students, who are engaged in the field of linguistics in general.

0.3 General Hypotheses

In this study we aim to provide the answer to the following research questions:

Do we have differences or similarities of the causal connecting structures in Albanian and English in texts? In what areas do we find these changes in syntax or even in semantic-pragmatic features? Can we find a way to automate causation?

Each of the above questions can serve as a number of open issues that can (and should) be studied in the future. Consequently, after the research questions were posed we have raised the following hypotheses.

1. Causal relationships have a central role in the coherence of the text, where their meaning and realization help in the understanding of the whole text and in the textual drafts.
2. On the one hand, English has a great variety of tools for expressing causality, and in the case of the Albanian language, we also find a wide variety of tools related to building causal relationships.
3. In terms of possible patterns between the two languages we are aware that there are several types of causal relationships that are lacking in both languages, and these relationships are usually related to the subcategory of the act of speaking.

Expected results of the paper

The paper aims to provide an overview and a theoretical linguistic treatment; didactic and pedagogical of the phenomenon of "causality" and its linguistic realization. The study has an empirical nature, as it looks at how different theories on casuality and its linguistic expression are approached in different corps. These studies enrich the content of the concept of "causality" to better understand the cause-and-effect relationship. Contrastive analysis notes the differences and similarities between the two languages such analyses can be integrated into English language teaching.

By means of a consistent comparison between the causal elements in the Albanian language and their equivalents in the English language, the acquisition of the causal relations in these two languages is facilitated. The comparative corpus analysis, the investigation of causal links in the corpus, help us to improve practical competence in the foreign language, strengthens language awareness and a critical attitude towards literature. Such treatments are also interesting and helpful in the field of translation theory.

0.4 Theoretical backgrounds and applicability of the work in the teaching process or beyond

First of all, this paper aims to serve theteaching practice, to get better acquainted with the causal relationships in schools and auditoriums, by solving the problems that arise during the analysis of the text in front of students. As a result, this paper can be used by both foreign language teachers and students who are studying to graduate as future teachers.

The study aims at the usage, the analysis and the synthesis of foreign and domestic literature in this field. Causality was studied by thinkers who have left traces in the culture, Albanian literature, collected data, extracted statistics of frequency of different types of causality and combines theoretical knowledge with practical skills of presenting reports through causal links in Albanian and their approaches in English. This paper shows theories presented in *"Grammar of the Albanian language" I, II* and in the articles of S. Floqi, published in *"Philological Studies".* According to these theories, there are two types of causal relations: ascertaining causal relations and reasoning causal relations. Collection and reference in the most diverse theory has been one of our goals. This helps in detecting and looking at the object from different viewing angles, as well as it helps in its more complete, meaningful and useful description. Causal conjunctions is treated in a special way, as these conjunctions are of great importance, because they are among the necessary elements of communication to express the reason for things, but also because the behavior in the analysis of two corps from the original in Albanian and translation into English and vice versa is not a very beaten topic in our linguistics.

Another interesting theory, which has more to do with the interpretation of causal relations, is that of M. Pit, on subjectivity and the degree of tolerance in the use and reading of causal constructions. (Pit, Mirna. *"How to express yourself with a causal connective",* Amsterdam, 2003).

The purpose of this paper, firstly, is to serve to language teachers, as it is a theoretical, didactical and pedagogical treatment. The theoretical importance stands in the aspect of the extensive information that this paper offers. Secondly, summarizing general fragmentary issues in a title, given in the literature, or issues that have not been addressed so far, among other things, is of theoretical interest. Moreover, they make the content of the concept of causality clearer. The paper also has pedagogical-didactic interest. Causal relationships have a essential role in the coherence of the text, where their meaning and realization helps in the understanding of the whole text and in the textual designs. Such elaborations are important and are useful in the field of stylistics, text analysis, etc.

0.5 Research methodology and basic scientific literature

The methodology used in this paper is closely related to the nature of the paper. The methods used are in-depth study of the relevant literature, as well as previous dissertations in this regard, as well as articles by various authors at home and abroad. Our paper is, first of all, a contrasting treatment. According to our contrasting concept, not only the differences are identified, but also the similarities of the causal connecting structures in the Albanian language and in the English language in the texts. The main changes consist in the field of syntax, but the changes in semantic-pragmatic features are not ignored too.

While the illustrative method makes it possible to select the most authentic material, on the other hand, it does not ignore the social and contextual parameters. The method of juxtaposing two parallel corps that are compared in terms of type and use of causal linkers occupies an important chapter in the paper. According to Kadare, "*Chronicle in the stone",* in the original and in the English translation "*Chronic in the stone"* all causal linkers have been researched, highlighting their syntactic, semantic and pragmatic features. Next we analyze the ways of expressing causality in Emily Brontë's novel "*Wuthering heights"* in parallel with the Albanian translation "*Stormy Heights".*

In our work, both methods are used, trying to make the collected and used data as authentic and reliable as possible.

The *historical-diachronic* (comparative) method analyzes the treatment of causal linkers in the collection "*Anthology of Albanian thought 1870-1845*" by Ndriçim Kulla as a corpus of materials of 23 writers. We cannot leave without the mention of the statistical illustrative method. Statistics are always a strong argument in describing the features of a phenomenon, in our case causality.

0.6 In terms of structure, this paper is devised into six chapters:

In the first chapter the question of what is causality as a first philosophical concept occupies a central place, as well as the opinions of some foreign scholars on causality in time, disciplines and different views from antiquity with Phaedo, with Aristotle, causality as a concept in physics and metaphysics, focusing on Hans Reichenbach about statistical mathematical causality, and on Gottfried Wilhelm Leibniz about causality in classical physics, then on to Hume, for whom causality was a way of looking at the world. Heidegger says that "*nothing in this world is without a cause*." Also, quite interesting theories about the meaning and construction of causal relationships in linguistics give researchers Eve Sweetsers, Dijk, Halliday and Hasan.

The second chapter deals with issues such as contributions and treatments by linguists regarding causality in the Albanian language, linguistic tools that realize causal connections in the Albanian language, in morphological, syntactic terms, etc. Below the linguistic tools that express causal relationships is listed, such as in the Albanian language: conjunctions, adverbs, prepositions, parts and even verbs being classified by construction and giving access to different linguists. From the syntactic point of view, the causality given through the circumstance of the cause, is treated as the second limb of the sentence and the causal relations in the period. The view of these structures is studied from the semantic, syntactic, pragmatic point of view. That is, semantics, their syntactic function, as well as their pragmatics, their use in discourse is observed and analyzed.

In the third chapter, causal relations is treated in English, through various elements, such as: conjunctions, adverbs, parts, etc. We refer to linguists like Halliday and Hasan for their opinion about conjunctions as the main tools in building text cohesion which give certain meanings in different contexts.

Firstly, a function of conjunctions is that they express semantic relationships between the first part and the second part. The semantics of the conjunctions themselves are undefined out of context. Halliday and Hasan make a subcategorization of the conjunctive relationships, on the question of how this relationship is realized in the English language and the role of conjunctions in it. Halliday and Hasan highlight the difference between *external and internal connectors*. English conjunctions are used to express internal relations in the communication process and relations of sayings with external reality.

In the fourth chapter we study in details the expression of causality in the Albanian language by Albanian meditators from 1870 to 1945. To realize this panoramic description of causality in the Albanian language, we have referred to an anthology with excerpts from essays, historical and scientific articles of meditators who have given their contribution on literary, political, social issues in difficult times of our nation following a semantic-pragmatic description of causal links used in texts, where these links connect parts of sentences or sayings, which have causal relations between them in epistemic functions, where causal constructions express the speaker's attitude towards a phenomenon. The causal relationship in this case is the relationship between a conjecture and a reason, constructions with causal conjunctions, which fulfill an illocutive function, serve as an argument of the legislative act.

The fifth chapter deals with the causal relations of two literary texts, two novels, one in Albanian and one in English. After clarifying the methodology used in, we refer to the novel "*Chronicle in stone"* by Ismail Kadare and its English translation "*Chronicle in the stone"*, in which we identify the interpretive possibilities of various causal constructions. After this, we analyze the ways of expressing causality in the novel "*Wuthering heights"* by Emily Bronte in paralel with the Albanian translation "*Stormy heights*", where the interpretive possibilities of different causal constructions are evidenced.

From the contrasting findings from the text in Albanian to that of English we come to the following conclusions:

1. The case when the conjunction *sepse* (*because)* it is translated with *for* to the text translated into English 10 cases.

2. The case when the connector *sepse* (*because)* it alternates with 0 connector in English, (without connector) 6 cases

3. The case when the conjunction *sepse* (*because)* it alternates with *because* in the text translated into English 5 cases.

4. The case when the conjunction *sepse (because)* it alternates with expressions in the text translated into English, 3 cases.

5. The case when the conjunction *sepse (because)* it alternates with neither in the text translated into English, 2 cases.

6. The case when the conjunction alternates with 0 conjunction in the English text, 2 cases.

7. The case when the conjunction *that* alternates with *because* in the English translated text, 1 case.

8. The case when the causal link *sepse (because)* it alternates with *that*; *as*; 0 link in the text translated into English, 4 cases.

9. The case when the adverbs *why / why* alternate with why in the English translation, 7 cases.

The vintage cases have to do with the translator's translation techniques, perhaps we can allude to the translator aiming to be as concise as possible in giving the character an opinion. In the second period, two consecutive causes are given as an answer to the question of cause.

10. The case when the temporal conjunction *after* encountering causal use = with *when* in English. The temporal conjunction with causal use alternates with when in the English text only in such a case.

11. The case when the uncomplicated conjunctive form alternates with *for fear that* in the English text. In the literary text in the original there is a case when the uncomplicated conjunctive form alternates with *for fear that* in the English text.

12. The case where the conjunction *sepse (because)* in translation is not found in the original text. The causal sentence placed between the questions and the answers realize a causal relationship. There has been a case when in Albanian the period has no causal relationship, but in English it is as such with the conjunction because.

13. Period with two causal relations, but with other relations in English

14. Seven such cases have been collected as well as four cases when there are changes in the English translated text (16.a. above) are listed circumstances with prepositions from + noun which alternate with noun expressions (seven such), even in the English translated text in the definite article two such cases.

15. In this construction, the circumstance with prepositions from + GE alternating with noun expressions in the English text six cases have been collected and from + GE alternating with subordinate clauses three such have been found and one case of change of the structure of the period.

16. The case when the circumstance preceded by the cause alternates with because of in the English text 5 cases.

The fifth chapter is one of the chapters that deals with applied linguistics issues that are not directly related to the grammar of the language rather than an approach to the practice of languages. The chapter gives us a demonstration of how a translator handles the various decisions that translate a text, at the same time, linking those decisions to issues in translation theory. The main concepts in the chapter are: semantic similarity (or similarity), mitigation and nationalization, cultural and contextual variation (or difference). Translation is a paradox. One of the translator's purposes is to produce a text that *'means the same'* as the original text. However, it is clearly impossible for words or sentences in one language and culture to *'means the same'* as those in another. If two obvious synonyms in one language (e.g. lady, woman or apartment, flat) are not the same at all, however can two words in different languages be the same? In theory, translation should be impossible. In the real world, however, translation happens all the time - in fact, it is one of the main tasks of linguists to make translations happen. The world is full of translations and if it were not so, people from different countries would find communication almost impossible.
The similarity can be semantic, finding at least a picture of the similarity of meaning between the both. It can be idiomatic - finding an expression that is so complexed, or strange, or similar to what is used in the original text. It may have the same similarities to other texts or cultural customs or artifacts in the target language as the original text does in its own language. There may be similarities in terms of sound or rhythm.

There is no way that a translated text will be the same as the original in all of these ways at once, and the translator will constantly find a balance between them all. At the same time, however, a translator can sometimes choose to avoid similarity and emphasize the difference in the translated text, to remind the reader that they are reading something that was originally written in a foreign language. The reader can be expected to work harder on translating the translation, perhaps imitating the experience of reading something in a foreign language and working out what it means. The chapter shows how the translator works through a text that finds a series of balances between '*sam*e' and *'different'* and between different types of *'same'*.

However, it is interesting to note that the translator with his mastery in most cases has respected the syntactic construction, but there are also cases of changing periods from one language to another.

▪ In conclusion, the analysis of the data has found out that the differences found in the authentic text in Albanian when translated into English and the other text in its translation inversely there are differences which appear statistically even though it seems that these languages have a high degree of similarity, in terms of the expression of causal relationships.

▪ In addition, our data shows that a considerable number of causal relationships are expressed through links whether we are dealing with an original text or a translation into Albanian and English.

To continue with our analysis, we comment and discuss deeply about which linguistic expressions are the most repetitive to express the most common type of signals in each language. In terms of signal type, connections are linguistics the most used expressions to express causal relationships.

▪ In the texts we notice that the most common and typical linguistic means of connection in this case is *because.* Although we can find some variations of expressions such as *for or since then, because* is much more preferred by the English writer.

Albanian translations also have a considerable number of causal relationships expressed through connections; in this case, the linguistic expression is more prominent. However, we can find some other such as expressions that are also quite repetitive.

In general, we can conclude that at a first glance there seems to be a great level of similarity as between the original English texts and the Albanian translation. However, after analyzing the results in depth, we have realized that the few differences found in the expression of causal relationships from each language are statistically significant, and therefore, the differences in the use of these relationships are not due to chance but they are based on some language rules used in each language. To conclude by explaining and discussing our analysis, we mention some of the features we have encountered in relation to those causal relationships when comparing literary texts in English and Albanian.

It seems that Emily Brontë and the translator Arshi Pipa are more inclined to use the same types of causal relationships. On the one hand, English has a great variety of signals about connections *(because, for, like, however many, if, after, after all)*, prepositions (*for, without, from, through, in, with),* lexical (*to cause, to do, to lead, to come, fear, reason, cause)*, and synthetic constructions *(this is a Reason that / for, a reason ... is that, why, so + adj + that, this / this is because, such + adj / noun + that / to, this is why).*

In addition, although the relationships with the prefixes appear with some signals, in Albanian we have fewer choices compared to the types of signals mentioned above. As we can see, in general the Albanian language is more enriched than English when talking about lexical variability. Evidence of this is the following example in which a sentence in English seems to repeat the same signal to express different causal relationships, while in Albanian the use of distinct signals is preferred when dealing with different causal relationships.

Another feature that caught our attention is that causal relationships in Albanian are potential.

In the sixth chapter is presented the similarities and differences of causal relations in Albanian and English. When it comes to the causal relationship, the causes, reasons and motives are meant, so in this chapter their characteristics and usages are analyzed, in similarities and differences.

Despite the achievements however this study has some limitations, leaving a number of open issues that may (and should) be studied in the future. For example, it would be interesting to check whether these causal variables are used in the same way on a large scale, where more genres are considered, and when considering their original

texts and translations, so that we can find a way to automate causality. On the one hand, English has a great variety of tools for expressing causality, and in the case of the Albanian language, we also find a wide variety of tools for building causal relationships. Clearly, possible errors, trial errors in the marking process, misinterpretations of the facts or other failures of this work are only mine. It is my hope that this study, although modest and initial, will shed light on further stimulating knowledge and future research in contrast analysis.

In terms of possible patterns between the two languages we have been aware that there are several types of causal relationships that are lacking in both languages, and these relationships are usually related to the subcategory of the act of speaking.

Contrastive method of work notes the differences and similarities of the two languages, such analyses can be integrated into English language teaching. By means of a consistent comparison between the causal elements in the Albanian language and their equivalents in the English language, the acquisition of the causal relations in these two languages is facilitated. Comparative corpus analysis, the investigation of causal links in the corpus, helps to improve practical competence in the foreign language, strengthens language awareness and a critical attitude towards literature. Such treatments are interesting and helpful even in the field of translation theory.

This paper aims to serve, in the first place, language teachers, as it is a theoretical, didactic and pedagogical treatment. The theoretical importance lies in the aspect of the extensive information that this paper offers. Second, summarizing in a title general fragmentary issues, given in the literature, or issues that have not been addressed so far, among other things, is of theoretical interest. Moreover, they make the content of the concept of causality clearer. The paper also has pedagogical-didactic interest. Causal relationships have a central role in the coherence of the text, where their meaning and realization help in the understanding of the whole text and in the textual designs. Such elaborations are important and are useful in the field of stylistics, text analysis, etc.

This paper aims to serve the teaching practice, to get better acquainted with the causal relationships in schools and auditoriums, thus solving the problems that arise during the analysis of the text in front of pupils and students. As a result, this paper can be applied by both foreign language teachers and students studying to graduate as future teachers.